

Universitat de Girona

ELS REMENCES DE L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA (SEGLES XIV I XV)

Rosa LLUCH BRAMON

ISBN: 84-688-8633-5

Dipòsit legal: GI-1117-2004

<http://hdl.handle.net/10803/7832>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

ELS REMENCES DE L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA (SEGLES XIV I XV)

Rosa LLUCH BRAMON

Tesi Doctoral dirigida pel Dr. Lluís TO FIGUERAS

Departament de Geografia, Història i Història de l'Art i
Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Jaume Vicens Vives)
Universitat de Girona

2003

Doctoranda

Director

Rosa Lluch Bramon

Dr. Lluís To Figueras

ÍNDEX

AGRAÏMENTS	9
1. INTRODUCCIÓ	13
2. LES FONTS DE L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA	19
1. ARXIU HISTÒRIC DE GIRONA	19
1.1. Els manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina	19
1.1.1. Cronologia dels manuals de comptes dels pabordes	21
1.1.2. Descripció dels manuals de comptes dels pabordes	22
1.1.3. Descripció de les pàgines	23
1.1.4. Estructura i informació dels manuals de comptes dels pabordes	25
1.1.4.1. Ingressos	26
1.1.4.1.1. Funcionament i organització	26
1.1.4.1.2. Censos	29
1.1.4.1.3. Foriscapis	34
1.1.4.1.3.1. Foriscapis procedents de la terra	34
1.1.4.1.3.2. Foriscapis procedents de les persones	36
1.1.4.1.3.3. Altres assentaments	38
1.1.4.1.4. Ingressos procedents de les vendes de productes de l'Almoina	39
1.1.4.1.5. Productes rebuts	40
1.1.4.2. Despeses	41
1.1.4.2.1. Compres de productes alimentaris	42
1.2. Capbreus i Llevadors de Censos	50
1.3. Llibres Mestres	52

1.4. Protocols notarial	53
2. ARXIU DIOCESÀ DE GIRONA	54
2.1. Pergamins	54
3. L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA	59
1. INTRODUCCIÓ	59
2. NOTES HISTÒRIQUES	63
3. EL PATRIMONI DE L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA	70
4. PER CONCLOURE	75
4. UNA QÜESTIÓ PRÈVIA: EL NOM FA LA COSA?	79
5. ELS HOMENATGES I RECONeixEMENTS DE DOMINI	93
1. INTRODUCCIÓ	93
2. COM ES FA I QUÈ IMPLICA LA PRESTACIÓ D'UN HOMENATGE O UN RECONeixEMENT DE DOMINI	96
3. DESCRIPCIÓ DELS DOCUMENTS	103
3.1. Els pergamins	103
3.2. Els assentaments dels manuals de comptes dels pabordes	108
4. QUANTITAT DE CASOS ESTUDIATS	110
4.1. Advertiment previ	110
4.2. El nombre de casos estudiats	115
5. DISTRIBUCIÓ DELS HOMENATGES ESTUDIATS PER PARRÒQUIES	118
6. MOTIUS DELS ASSERVIMENTS	123
6.1. Unes reflexions i una primera classificació	123
6.1.1. Per la terra	125
6.1.2. Pels pares	128
6.2. Els homenatges prestats a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona	131
6.2.1. Per la terra	132
6.2.2. Pels pares	137

7. HOMENATGES DE PERSONES QUE NO VIUEN AL MAS PEL QUAL SE'LS REQUEREIX	
L'ADSCRIPCIÓ	140
7.1. Censos pagats	144
8. HOMENATGES DIFÍCILS D'ACONSEGUIR: REQUERIMENTS, CITACIONS, PLETS ...	149
8.1. Requeriments i citacions	150
8.2. Plets i sentències	158
9. CRONOLOGIA DELS CASOS ESTUDIATS	164
9.1. 1300-1347	167
9.2. 1348-1399	168
9.3. 1400-1457	170
9.4. Evolució cronològica	172
10. CAP A UNES CONCLUSIONS	177
6. LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES	189
1. INTRODUCCIÓ	189
2. QUÈ EREN, DONCS, LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES?	195
3. QUI HAVIA DE PAGAR LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES	200
3.1. Remences propis de l'Almoina	201
3.2. Remences no propis de l'Almoina?	207
4. LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES COBRADES PER L'ALMOINA DE GIRONA	214
4.1. Descripció dels assentaments	214
4.2. El nombre de les firmes d'espoli forçades estudiades	221
4.3. Cronologia de les firmes d'espoli forçades estudiades	223
4.3.1. 1300-1347	224
4.3.2. 1348-1399	225
4.3.3. 1400-1457	230
4.4. Distribució de les firmes d'espoli forçades estudiades per parròquies	234
4.5. Què i quant s'assegura en aquestes firmes d'espoli forçades?	237
4.5.1. 1300-1347	237
4.5.2. 1348-1399	239

4.5.3. 1400-1452	242
4.6. Dots rebuts	247
4.6.1. Quina part del dot s'assegura?	254
4.7. Lluïsmes pagats per firmes d'espoli forçades	256
4.7.1. 1300-1347	258
4.7.2. 1348-1399	258
4.7.3. 1400-1452	261
4.8. Ingressos generats per les firmes d'espoli forçades a la senyoria	265
5. CAP A UNES CONCLUSIONS	271
7. LES REDEMPCTIONS	275
1. INTRODUCCIÓ	275
2. "MECÀNICA" DE LES REDEMPCTIONS	283
2.1. Descripció dels documents	283
2.2. Terminologia utilitzada	285
2.3. Passos de la redempció	286
2.4. Exemplars de les redempcions	289
3. EL NOMBRE DE REDEMPCTIONS	292
3.1. Les redempcions de persones pròpies segons els <i>Costums de Girona</i>	294
3.2. Les redempcions concedides per l'Almoina de Girona	297
3.3. Distribució de les redempcions estudiades per parròquies	299
3.4. Evolució cronològica de les redempcions	304
3.4.1. 1331-1347	305
3.4.2. 1348-1400	307
3.4.3. 1403-1458	309
4. ELS PREUS DE LES REDEMPCTIONS	311
4.1. Els preus segon els <i>Costums de Girona</i>	311
4.2. Els preus de les redempcions concedides per l'Almoina de Girona	313
4.3. L'evolució dels preus de les redempcions concedides per l'Almoina de Girona	320

5. ELS PAGAMENTS DE LES REDEMPCIONS	326
5.1. Qui paga les redempcions	326
5.2. Pagaments de cop o a terminis	330
5.3. Pagaments en diners o en espècies	334
6. CAUSES I MOTIUS DE LES REDEMPCIONS	335
6.1. Matrimoni fora de la senyoria d'origen	338
6.2. Trasllat a un altre mas sense casar-s'hi (o només canvi de senyoria)	342
6.3. Sortida forçada per la viduïtat	345
6.4. Renúncia del mas a favor de parents	347
6.5. Renúncia del mas a favor de l'Almoïna	350
6.6. Persones que no viuen en el mas d'origen	353
6.7. Entrada a l'Església	355
6.8. Algunes reflexions finals	357
7. LES REDEMPCIONS DELS REMENCES QUE ENTREN AL DOMINI DE L'ALMOÏNA	362
7.1. Algunes explicacions preliminars	362
7.2. Quantitat de persones redimides per altres senyories	363
7.3. Els preus cobrats per altres senyories i els seus pagaments	367
7.4. Motius d'aquestes redempcions	370
8. CAP A UNES CONCLUSIONS	373
8. LES INTÈSTIES I LES EIXÒRQUIES	377
1. INTRODUCCIÓ	377
2. LES INTÈSTIES I EIXÒRQUIES COBRADES PER L'ALMOÏNA DE GIRONA	384
2.1. Descripció dels assentaments	384
2.2. El nombre d'intèsties i eixòrquies estudiades	388
2.2.1. El nombre d'intèsties estudiades	392
2.2.2. El nombre d'eixòrquies estudiades	395
2.2.3. El nombre d'intèsties i/o eixòrquies estudiades	397
2.3. Cronologia de les intèsties i eixòrquies estudiades	398
2.3.1. 1331-1347	399

2.3.2. 1348-1399	400
2.3.3. 1400-1458	404
2.4. Distribució de les intèsties i eixòrquies estudiades per parròquies	406
3. FORISCAPIS PAGATS PER INTÈSTIES I EIXÒRQUIES	407
3.1. Com calculaven l'import de les intèsties i de les eixòrquies els pabordes de l'Almoina?	407
3.2. Cobrava l'Almoina la tercera part dels béns mobles i semovents dels eixorcs i intestats?	415
3.3. Què cobrava l'Almoina quan els morts eren intestats i eixorcs alhora?	419
3.4. Quantitats pagades en concepte d'intèstia i d'eixòrquia	421
3.5. Unes reflexions sobre les quantitats pagades en concepte d'intèstia i d'eixòrquia	428
3.6. Qui efectuava el pagament de les intèsties i les eixòrquies?	433
3.7. Qui havia de pagar per intèstia i eixòrquia?	438
4. CAP A UNES CONCLUSIONS	441
9. LA SERVITUD DINS DEL MAS	447
1. EL MAS PROPI EXIGEIX LA SERVITUD DELS SEUS TINENTS	447
2. LA SERVITUD DEL MAS NO IMPEDEIX LA MOBILITAT	452
3. ELS BENEFICIS DE LA SERVITUD DEL MAS	458
4. ELS MALS USOS I EL DOMINI DIRECTE DEL MAS	462
10. LA SERVITUD FORA DEL MAS	465
1. INTRODUCCIÓ	465
2. QUÈ PREVEIEN LES NORMATIVES?	468
2.1. Privilegis i immunitats de ciutats	468
2.2. Lleis de les Corts catalanes	471
2.3. Els homenatges prestats pels remences	476
3. QUÈ PASSAVA A LA PRÀCTICA?	478
3.1. Homenatges prestats per persones que no viuen a cap mas	480

3.2. Redempcions pagades per persones que no viuen a cap mas	483
3.3. Reclamacions d'homenatge a remences instal·lats a ciutats	484
3.4. Plets i sentències entre l'Almoina de Girona i els seus adscrits per homenatges	487
4. CONCLUSIONS	491
11. 1457: SUPRESSIÓ DELS MALS USOS?	495
1. LA MONARQUIA I LES ASPIRACIONS DELS REMENCES	495
2. LA LLIBERTAT, ELS MALS USOS I LES GUERRES DELS REMENCES	503
2.1. Els mals usos	505
2.2. Els homenatges i els reconeixements de domini	509
3. CONCLUSIONS	512
12. CONCLUSIONS	517
BIBLIOGRAFIA	525
Quadre dels homenatges rebuts per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona	541
Quadre de les firmes d'espoli forçades consignades als manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina	627
Quadre de les redempcions concedides per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona	695
Quadre de les intèsties i les eixòrquies consignades als manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina	743

AGRAÏMENTS

Els testimonis de gratitud que vull fer constar en aquesta tesi doctoral no poden ser despatxats d'una manera genèrica. És evident que són moltes les persones que de molt diversa manera m'han brindat el seu ajut. Els anys de treball han estat molts i les circumstàncies sovint massa doloroses i, en conseqüència, hi ha determinats noms que de cap manera puc silenciar (i lamentaria oblidar-me d'algú). D'entrada, he de parlar del director d'aquesta tesi, el Dr. Lluís To Figueras, però no puc deixar d'esmentar l'assessorament sempre profitós de la Dra. Rosa Congost i del Dr. Gaspar Feliu. Vull destacar especialment els ànims i el seguiment que n'he rebut constantment tant durant la recerca com al llarg de la seva redacció.

També he de deixar constància dels ajuts rebuts per part de tots i cadascun dels membres de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona, entre els que assenyalo la Mònica Bosch, la Rosa Congost, en Pere Gifre, l'Elvis Mallorquí i la Marta Payeró. En el sí d'aquest institut és on es va gestar la idea del treball i on es va desenvolupar tot el primer període de la seva elaboració. Vaig arribar a la Universitat de Girona gràcies a una beca. Tot primer, vaig treballar en la tesi de llicenciatura, també dirigida per Lluís To, i que va ser presentada al Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona amb tota mena de facilitats gràcies a la que en va ser tutora, la Dra. Teresa Vinyoles. No cal dir també que el meu agraïment ha d'incloure els membres del Departament de Geografia, Història i Història de l'Art de la Universitat de Girona, entre els que cal destacar als doctors Anna Maria Garcia, Joan Nogué i Elisa Varela.

A l'Arxiu Històric de Girona em van oferir els seus serveis amb tota amabilitat i eficiència i, en aquest punt, no puc deixar d'esmentar la Maria Àngels Adroer, la Imma Costa, la Montse Hosta, la Fina Blesa i el seu director, en Pep Matas.

Circumstàncies imprevisibles em portaren al Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona, on vaig trobar molt més que col·legues i molt més que ajuts intel·lectuals. Sense aquestes generositats aquest treball no hauria arribat a bon port (i he de fer referència a que no dono gràcies només per cortesia). Hi he trobat, com deia, mestres i amics: Lluís Argemí d'Abadal, Jordi Catalan, Montserrat Duran, Gaspar Feliu, Ricard Soto, Carles Sudrià i Daniel Tirado i l'amistat i el suport constants de Roser Galí, Elsa Bolado, Laura Calosci, Celia Lozano i Pilar Nogués.

He exposat alguns aspectes d'aquest treball en diversos seminaris, col·loquis i jornades d'estudi organitzats a les Universitats de Girona i de Barcelona, on cal dir que sempre he trobat comentaris i suggeriments enriquidors.

També en l'àmbit de la recerca i en camps molt diversos, he d'agrair les indicacions sempre encertades dels doctors Joaquim Albareda, avui a la Pompeu Fabra, Jon Arrieta, de la Universitat del País Basc, Jesús Astigarraga, de la Universitat de Saragossa, dels valencians Salvador Almenar i Vicent Soler, d'Alfonso de Otazu, del Dr. Joaquim Nadal i del Dr. Emèrit Fabian Estapé, mestre arreu. Molt més de prop he tingut la sort de comptar amb el suport incondicional de Dolors Bramon, Ernest Lluch Martín, Enric Lluch Martín, Albert Bramon i Josep Maria Bosch Casadevall, com és sabut, familiars meus.

I en aquesta família hi he de citar altres persones, encara que no amb totes hi tingui lligams de sang: la meva germana Mireia i els meus padrastres Jeroni Moner i Codina i Montserrat Lamarca Morell. Finalment, he d'esmentar a Joaquim Garcia de Palau i a tota una colla de bons amics d'Andorra, de Barcelona, de Banyoles, de Madrid, etc.

En alguna ocasió he estat a punt d'abandonar i sempre hi ha hagut qui m'ho ha impedit. Gràcies de nou! Les mancances i els errors, però, són ben meus.

“Cuando en la Plana de Vich, en la Selva, en la Montaña, contemplamos las masías que son orgullo de nuestro campo con su portal adovelado y sus ventanales ornados por un gótico superviviente, recordamos que fueron construidas por los remensas emancipados del siglo XVI...”, J. Vicens Vives¹.

¹ J. VICENS VIVES, “Francisco de Verntallat, vizconde de Hóstoles”, *Destino*, núm. 147 (Barcelona, 11 de mayo de 1940), reimpreso a J. VICENS VIVES, *Obra dispersa. Catalunya ahir i avui*, editorial Vicens-Vives, Barcelona 1967, pp. 358-361.

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquesta tesi és avançar en el coneixement del funcionament real de la servitud catalana medieval, mitjançant l'estudi dels homenatges i els cobraments dels mals usos rebuts i aplicats per l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona sobre els seus remences al llarg dels segles XIV i XV i, més concretament, entre 1331 i 1458. Aquestes dates venen determinades per la documentació generada per l'esmentada institució benèfica gironina. L'any 1331 correspon al primer dels llibres de comptes conservats en els quals els pabordes encarregats de gestionar-la consignaven tots els ingressos i totes les despeses. La data final també ha estat fixada per la documentació, perquè a partir d'aquest moment, anterior al primer alçament armat dels remences contra els seus senyors, deixem de trobar constància escrita del pagament dels mals usos i la prestació d'homenatges.

La importància dels mals usos en la societat i en l'economia catalanes de la baixa edat mitjana és una qüestió fora de discussió¹. Com bé diu Freedman, "a la Baixa Edat Mitjana, els mals usos arribaren a tenir la força suficient per implicar un estatus servil tant als ulls del pagès com del senyor"². A més a més, i a banda de ser el tret definitori de la servitud, "renunciar als mals usos implica renunciar a importants mecanismes de control sobre la força de treball, la seva reproducció i la transmissió de la tinença, i a ingressos gens menyspreables"³. Per altra part, i ja des dels estudis pioners de Piskorski, Hinojosa o Vicens Vives, s'ha considerat que la seva aplicació sobre la població remença catalana va provocar els dos alçaments remences a partir de l'any 1462. El primer d'ells, com és sabut, va

¹ De fet, hi ha hagut una tendència abusiva, sobretot en la historiografia estrangera, a considerar la servitud remença com la situació normal de la pagesia catalana, cosa que és lluny de ser veritat.

² P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Eumo editorial, Vic 1993, p. 128.

³ M. AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès oriental, segles XIII-XVI*, Columna Assaig, Barcelona 1996, p. 152.

barrejar-se amb la guerra civil catalana que enfrontava a la monarquia amb la Generalitat, que representava bàsicament els estaments privilegiats.

La hipòtesi formulada per Vicens Vives i acceptada per bona part dels historiadors posteriors, assegura que la lluita per suprimir els mals usos i aconseguir la llibertat individual és la raó de les guerres remences de finals del segle XV. Aquestes van quedar resoltes arran de la Sentència Arbitral de Guadalupe, dictada pel rei Ferran II, que va suprimir definitivament la servitud de les terres catalanes. Així, per exemple, ho manifesta P. H. Freedman: “per molt diverses que fossin les causes, la qüestió central que es debaté en la Guerra Civil catalana fou l’abolició de la servitud pagesa”⁴ o, més clarament i categòrica, “la principal causa per la qual lluitaren els pagesos durant la guerra i durant les primeres agitacions fou l’abolició dels mals usos”⁵. De fet, els propis remences van focalitzar bona part de les seves reclamacions en la supressió d’aquests abusos i així s’explicita, per exemple, en el projecte de concòrdia de l’any 1462, quan demanen als senyors que deixin d’aplicar-los perquè “a ells molt pocha utilitat e es gran suiugatio als dits pagesos e a ells molt odios”⁶.

No tots els historiadors que tracten temes socials estan d’acord sobre qui va guanyar les guerres pageses (que no només remences) i sobre si la Sentència Arbitral de Guadalupe va comportar una nova ordenació del camp català⁷. Això no obstant, els especialistes en l’àmbit econòmic solen considerar que les guerres remences i l’alliberament dels pagesos van

⁴ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*, p. 210.

⁵ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*, p. 213.

⁶ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, p. 314.

⁷ Vegeu, entre d’altres, E. SERRA, “El règim feudal català abans i després de la Sentència Arbitral de Guadalupe”, *Recerques*, núm. 10 (1980), pp. 17-32; N. SALES, “Guadalupe: un cop d’ull a uns quants malentesos”, *De Tuïr a Catarroja: estudis sobre institucions catalanes i de la Corona d’Aragó (segles XV-XVII)*, Afers, Catarroja 2002; E. SERRA, “El 500^è aniversari de la Sentència de Guadalupe: els usos polítics d’una commemoració”, *Revista de Girona*, 118 (1986), pp. 428-431; M. DURAN, “Producció i renda agrària a la Catalunya del segle XVI”, dins *Terra, treball i propietat. Classes agràries i règim senyorial als Països Catalans*, Crítica, Barcelona 1986; N. SALES, “Guadalupe 1486, ¿Triomf del mas sobre el castell?”, *Revista de Catalunya*, núm. 13, 1987, pp. 53-63; E. SERRA, *Pagesos i Senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*, editorial Crítica, Barcelona 1988; G. FELIU, “El

permetre en endavant el creixement econòmic del Principat i que per això Catalunya va poder encapçalar la industrialització de la Península Ibèrica.

Malgrat la importància que els historiadors han concedit a l'existència dels mals usos i, sobretot, a la manca de llibertat dels remences, no hi ha estudis sistemàtics sobre la seva aplicació a la pràctica. La majoria d'ells es limiten a descriure'ls basant-se en el que deien els *Costums*, les lleis, les constitucions i els escrits de diversos juristes medievals i només en comptades ocasions ens ofereixen exemples dispersos de diferents senyories, principalment de redempcions i d'homenatges o reconeixements de domini. Es tracta majoritàriament d'aplicacions en llocs molt diversos i a vegades prou allunyats entre sí, que pertanyien a diferents senyors (tant laics com eclesiàstics). El seu àmbit cronològic també és molt variat.

Amb tot, s'han apuntat diverses hipòtesis sobre la major o menor presència dels mals usos al llarg del temps, fent especial èmfasi en els anys immediatament posteriors a la pesta negra de 1348 i a les seves rebrotades durant la resta del segle XIV. S'ha afirmat, per exemple, que els efectes mortífers d'aquesta epidèmia van tenir com a conseqüència un agreujament del control senyorial i que aquest es va manifestar, entre d'altres coses, amb menys concessions de redempcions i, sobretot, amb un fort increment dels seus preus. També s'ha apuntat que el reforçament del control senyorial sobre la població servil catalana es constata en les clàusules reconegudes pels mateixos remences en els seus respectius homenatges. Cal assenyalar, finalment, que en aquests estudis rarament hi són presents aplicacions d'intèsties o d'eixòrquies i, molt menys, de firmes d'espoli forçades, àrsies o cugúcies.

Per totes aquestes raons, l'objectiu d'aquesta tesi és estudiar tots els mals usos i tots els homenatges aplicats i rebuts per una sola senyoria, els remences de la quals haguessin participat activament en les dues guerres. A més a més, cal assenyalar que l'estudi vol abarcar un període de temps que

règim senyorial català als segles XVI i XVII", *Pedralbes*, núm. 16 (1996).

inclogui circumstàncies tan cabdals com la pesta negra i la resta de catàstrofes del segle XIV i el segle XV fins a la primera guerra remença.

Com és prou sabut, els remences catalans estaven sotmesos a sis mals usos: la redempció de persones (mitjançant la qual aconseguien la seva llibertat), les firmes d'espoli forçades (que havien de pagar quan es casaven en determinades circumstàncies), la intèstia i l'eixòrquia (que gravaven la mort intestada i sense descendents), l'àrsia (que penalitzava la crema accidental del mas o la masada) i la cugúcia (exigida a les dones considerades adúlteres). Pel fet de ser serfs, també havien de satisfer tota una altra sèrie de reconeixements i pagaments a les senyories a les que estaven adscrits. Els remences confirmaven la seva dependència d'una senyoria en els corresponents homenatges o reconeixements de domini que havien de prestar quan n'eren requerits.

Normalment els mals usos han estat estudiats, com ja he dit, a través dels textos legals, les concòrdies i les exempcions que les regulaven legalment. El meu propòsit és veure d'una manera sistemàtica l'altra cara de la moneda, el funcionament real dels pagaments derivats de la servitud durant més de cent anys en una senyoria determinada: l'Almoina del Pa de la Seu de Girona que és, sense cap mena de dubte, representativa del que succeïa en la diòcesi gironina. Aquesta institució benèfica havia estat fundada el 4 de març de l'any 1228 per Arnau d'Escala, amb la finalitat de repartir pa diàriament entre els gironins pobres. En el moment de la seva fundació, Arnau d'Escala la va dotar amb una sèrie de terres i delmes per tal de sufragar la seva tasca assistencial. Però aquest domini inicial de l'Almoina de Girona va créixer molt al llarg del segle XIII i bona part del XIV a través de molt diverses donacions, compres i herències. D'aquesta manera va arribar a posseir un domini molt ampli i a la vegada molt dispers per bona part de l'anomenada regió de Girona, amb tota mena de possessions immobles situades a les actuals comarques del Gironès, la Selva, l'Alt i el Baix Empordà i el Pla de l'Estany.

Arnau d'Escala havia ordenat que un paborde nomenat pel capítol de

la Catedral de Girona fos l'encarregat de gestionar l'Almoina. Com ja ha estat dit, aquests pabordes portaven uns llibres de comptes on inscrivien tots els ingressos i totes les despeses de l'Almoina. Entre els ingressos s'hi incloïen els pagaments pels mals usos que aplicaven sobre la seva població remença, que són consignats sota un genèric "foriscapis" en la documentació. Així doncs, aquests manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina són una font extraordinària per a estudiar, entre moltes d'altres coses, l'aplicació dels mals usos sobre els remences. És a dir, cada vegada que el paborde cobrava en concepte d'un mal ús, ho consignava al llibre corresponent a aquell any i hi especificava el motiu del pagament, el nom i parròquia del pagador; sovint, hi afegia, a més a més, altres informacions que també he considerat.

En diferents capítols d'aquesta tesi i gràcies als esmentats llibres de comptes, he estudiat tots els mals usos que aplicava l'Almoina del Pa de la Seu de Girona; és a dir, la redempció de persones, la firma d'espoli forçada, la intèstia i l'eixòrquia. Cal assenyalar molt especialment que aquesta institució caritativa mai no va aplicar ni l'àrsia ni la cugúcia, que només són reconegudes en uns pocs homenatges. Per altra banda i tenint ben presents les reflexions de J. M. Salrach⁸, també he estudiat els homenatges i reconeixements de domini que va rebre la institució dels seus homes i dones propis i adscrits i no només els consignats als manuals de comptes dels pabordes sinó també els conservats en pergamí. En aquest punt, he d'advertir que, pel que fa als homenatges i reconeixements de domini, i com que la documentació ho permetia, he avançat la data d'inici a l'any 1300 per a poder-ne tenir una visió més àmplia.

En un altre dels capítols plantejo l'abast del vincle de servitud generat

⁸ "A partir de Golobardes i, per descomptat, després de la publicació de las *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, de Josep Maria Font Rius, qualsevol anàlisi que es faci de l'evolució social del camp català s'ha de fer des de la doble òptica dels processos d'enfranchiment i asserviment", J. M. SALRACH, "La Pesta Negra i els orígens del problema remença", dins *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 24 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1989, p. 16.

pel mas així com també les condicions de mobilitat dels remences. Directament relacionat amb aquest darrer tema, he dedicat un capítol específic als remences de l'Almoïna que vivien en viles i ciutats. No hi ha dubte que el fet de viure en una vila privilegiada no els alliberava automàticament de la seva condició jurídica; i per aquest motiu trobem pagaments per mals usos i prestacions d'homenatge a l'Almoïna fets per persones que vivien a ciutats o viles privilegiades.

Un fet decisiu determina el darrer capítol: la fi de la documentació conservada. És a dir, ara com ara, no hi ha més constància de que l'Almoïna seguís cobrant per mals usos ni rebent homenatges després de l'any 1458. En aquest capítol 11, he analitzat si aquesta institució caritativa havia seguit les disposicions de la sentència dictada, a finals de l'any 1457, per Alfons el Magnànim des de Nàpols. Com és sabut, suprimia l'aplicació dels mals usos i de les altres exigències pròpies de la servitud sobre la població servil catalana. L'any següent, el germà del rei i futur Joan II de la Corona Catalano-aragonesa va fer pública aquesta sentència per tot el Principat.

Acabo aquesta introducció amb breu una nota personal. Diverses circumstàncies imprevisibles –com a mínim per a mi- han anat provocant que aquesta tesi es desviés una mica del projecte inicial. Pel camí han quedat uns pocs propòsits però l'avenç de la recerca també n'ha aportat de nous. Alguns d'ells, com els ingressos totals de la institució, o els processos en els que es va veure involucrada l'Almoïna, poden ser, al meu entendre, importants i tinc intenció de dedicar-hi la meua recerca en el futur més immediat.

2. LES FONTS DE L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA

La documentació generada i conservada per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona es troba actualment en diferents arxius. A l'Arxiu Històric de Girona hi ha dipositats tots els llibres generats per la institució. A l'Arxiu Diocesà de Girona s'hi custodia tota la informació escrita en pergami. A l'Arxiu de la Catedral de Girona s'hi troben els seus primers estatuts i, finalment, alguns arxius privats de la zona també conserven pergamins generats per la seva relació de dependència amb l'Almoina. Les raons d'aquesta dispersió documental són diverses i no hi entrarem ni ara ni aquí.

1. ARXIU HISTÒRIC DE GIRONA

Tal com hem dit, tots els llibres de l'Almoina es troben actualment a l'Arxiu Històric de Girona. Abans de començar la seva descripció, cal dir que aquest fons està essent inventariat i catalogat en aquests moments i que, per tant, no seria estrany que apareguessin noves fonts en un pròxim futur.

1.1. Els manuals de comptes dels paborde de l'Almoina

L'article quart dels estatuts de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona¹, resultants de la reforma de l'any 1347 imposada pel bisbe, establia l'obligatorietat de què el paborde i un clergue que li estava associat portessin un llibre de comptes en el que havien d'anotar tots els ingressos i totes les despeses de la institució. Havien de consignar-hi el motiu de l'ingrés o

¹ Publicats i comentats per C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica enfront les adversitats de l'època: la Pia Almoina de Girona (1347-1380)", *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Ajuntament de Girona, 1984, (també a *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volúmen misceláneo de Estudios y Documentos*, CSIC, Barcelona, 1981-1982, pp. 313-345).

despesa, la data, el nom i parròquia de residència de la persona afectada i, si s'esqueia, el nom del notari que havia escrit i clos l'instrument.

Els nous estatuts també regulaven que els diners ingressats de la gestió del patrimoni de l'Almoina s'havien de dipositar en una caixa tancada amb dues claus. Aquests diners havien de servir per, entre d'altres coses, comprar gra quan era necessari per a la tasca assistencial de la institució. De les dues claus existents, una l'havia de tenir el Sagristà Major de la Catedral de Girona i l'altra, el paborde de l'Almoina, per tal d'evitar els suposats fraus i malversacions que s'havien produït anteriorment.

Els articles X i XI dels mateixos estatuts reglamentaven la gestió del paborde o administrador, tot establint que aquest no podia fer cap despesa sense la conformitat del Sagristà Major de la Catedral² i que havia de retre comptes de tots els ingressos i despeses que hagués fet als oïdors de comptes corresponents³. De fet, molts dels assentaments dels manuals de comptes dels paborde que, per exemple, consignen redempcions de persones, aclareixen que s'ha concedit l'enfranchiment “de voluntat e consel dels hoydors de comptes, sacrista maior, sacrista miga, trasorer” o “de voluntat e consentiment del senyor en G. de Brugueroles, sacrista miga, absent d.aquest bisbat mossen lo sacrista magor protector de l.Almoyna”.

Els manuals de comptes dels paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, són llibres majors de comptes que cobreixen períodes anuals. Tots es començaven el primer dia de juny i s'acabaven el 31 de maig de

² La supeditació del paborde al Sagristà Major és una de les conseqüències de la mala gestió del paborde Pere Casadevall que va provocar que el bisbe de Girona intervingués l'any 1347 i imposés uns nous estatuts a la institució.

³ Per exemple, el 12 de gener de 1363, Ramon Albert, prevere del capítol de la Seu de Girona va aprovar a Ramon Masó i a Nicolau Font, clergues de l'Almoina, els comptes que aquests li havien presentat corresponents als anys 1358-1361 (ADG, pergs. Pia Almoina, Definicions, núm. 5). El mateix van fer, l'1 de juny de 1431, Guillem Brugueroles, sagristà segon, i Joan Arnau, tresorer de la Seu, amb els comptes corresponents als anys 1423 a 1427 presentats pel paborde de l'Almoina Pere de Bergadà (ADG, pergs. Pia Almoina, Definicions, núm. 14).

l'any següent i és per aquest motiu que els citem amb els dos anys naturals als que corresponen parcialment ⁴.

Val a dir que Christian Guilleré ha treballat certs aspectes (bàsicament els apartats destinats a les despeses) d'alguns d'aquests llibres en els seus estudis sobre la Girona del segle XIV⁵. És per això que hem d'assenyalar que aquests manuals de comptes no constitueixen una font desconeguda del tot si bé encara no han estat estudiats a fons, sobretot pel que fa a la història urbana de la ciutat de Girona, a la història agrària en general i a la dels remences en particular.

1.1.1. Cronologia dels manuals de comptes dels pabordes

El primer d'aquests manuals de l'almoïna gironina correspon a l'any 1331-1332 i l'últim a l'any 1776-1777⁶.

Dels segles XIV i XV i de l'Almoïna de Girona, es conserven, la majoria en molt bon estat, els corresponents als anys 1331-1332, 1332-1333, 1333-1334*, 1334-1335, 1337-1338, 1338-1339, 1339-1340*, 1340-1341, 1342-1343, 1343-1344, 1344-1345, 1345-1346, 1346-1347, 1347-1348, 1347-1348, 1348-1349, 1349-1350, 1350-1351, 1351-1352, 1352-1353, 1354-1355, 1358-1359, 1363-1364*, 1376-1377, 1377-1378, 1378-1379, 1381-1382, 1386-1387, 1385-1386, 1398-1399, 1399-1400*, 1403-1404, 1404-1405, 1405-1406, 1406-1407, 1409-1410, 1411-1412, 1414-1415, 1423-1424, 1429-1430, 1430-1431, 1431-1432, 1436-1437, 1439-1440, 1440-1441, 1444-1445, 1449-1450, 1450-1451, 1451-1452, 1452-1453, 1457-1458, 1460-1461, 1462-1463, 1470-

⁴ La Pia Almoïna de Barcelona també tenia uns llibres similars, si bé cobrien períodes de dos anys. Començaven a principis de maig i acabaven a finals d'abril, tot i que sembla que no sempre s'acomplien aquests períodes bianuals (Cf. P. ORTÍ GOSP, "El forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat (1283-1345)", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22, 1992, pp. 381-384).

⁵ C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica ...", i C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, II vols., Barcelona 1993 i 1994. Guilleré ha utilitzat sobretot els apartats de les despeses d'uns pocs manuals del segle XIV per intentar estudiar l'evolució dels preus d'alguns productes i l'assistència als pobres durant un nombre d'anys determinat.

⁶ A Barcelona, per contra, els llibres de comptes de la Pia Almoïna comencen abans, ja que es conserva pràcticament la sèrie completa entre 1283 i 1345 (cf. P. ORTÍ i GOSP, "El forment a la

1471, 1472-1473, 1478-1479, 1479-1480, 1483-1484, 1485-1486, 1488-1489, 1496-1497 i 1498-1499⁷. Es tracta, per tant, d'una excepcional font seriada de comptabilitat senyorial.

Malgrat que, com ja hem vist, els estatuts de 1347 s'ocuparen d'aquests manuals tot canviant-los una mica, en general, tots els llibres conservats mantenen la mateixa estructura i varien només algunes informacions. Per exemple, pels volts de 1350 comencen a desaparèixer les especificacions dels censos rebuts perquè s'arrenden per un preu unitari que és l'únic que es consigna des de llavors.

1.1.2. Descripció dels manuals de comptes dels pabordes

Els llibres de comptabilitat que portaven els pabordes de l'Almoïna són molt similars els uns als altres, llevat de poques excepcions. Estan formats per fascicles de fulls de paper⁸ i la majoria van ser enquadernats amb tapes de pergamí. Les seves mides oscil·len entre 29 i 30 cm. de llargada i 18 i 21 d'amplada. La majoria de folis van ser numerats amb números romans a mesura que s'escriuen, a l'angle superior dret de cadascun; només en alguns llibres els fulls no estan numerats.

Originàriament tots anaven precedits d'un índex de matèries; gairebé sempre el número de foli indicat a l'índex es correspon amb la realitat. A més a més, sovint hi ha fulls solts intercalats entre les pàgines. En general, els llibres tenen entre 150 i 200 fulls que s'escriuen per les dues cares quan calia.

L'organització de l'índex sol ser sempre semblant i s'hi observen poques variacions al llarg dels anys per tal com l'organització dels llibres també és molt coherent i estructurada.

Barcelona baixmedieval...", p. 382).

⁷ Els anys assenyalats amb un asterisc (*) indiquen que d'aquell manual només se'n conserva un fragment.

⁸ Als apartats de les despeses dels mateixos manuals tot sovint hi apareixen compres de paper i de tinta utilitzats per confeccionar-los. Per exemple, al de l'any 1334-1335 consta que el paborde va comprar un llibre de paper per fer un manual que li va costar 2 sous i 10 diners, i al de 1337-1338 es consigna la compra del "liber isti" per 2 sous i 4 diners.

La llengua utilitzada és tant el català com el llatí. Alguns llibres són monoidiomàtics, d'altres, per contra, alternen les llengües, i això succeeix fins i tot dins d'un mateix assentament i dins d'una mateixa frase. Per exemple, sovint, quan es cita un document notarial es passa del català al llatí, si bé les anotacions més personals del paborde o dels arrendadors de les rendes estan gairebé sempre escrites en català⁹.

1.1.3. Descripció de les pàgines

Totes les crides de l'índex corresponen, com a mínim, a un full diferent i, encara que aquell any no hi hagués hagut cap ingrés ni despesa sota un determinat epígraf, el full es manté en blanc. En general, hi ha un gran nombre de fulls en blanc a cada llibre. És a dir, a l'índex sempre hi surten els mateixos pobles i epígrafs i quan un any no hi havia res per consignar-hi es mantenen els fulls en blanc.

De la mateixa manera que J. Andreu i Daufí, J. Canela i Farré i Mª Àngela Serra i Torrent descriuen un "format ideal de pàgina" del llibre de comptes de la senyora Sanxa Ximenis de Fox¹⁰, totes les pàgines dels llibres dels paborde de l'Almoina de Girona segueixen unes mateixes pautes. A dalt i al centre de cada full hi figura el títol del contingut que segueix –o que hauria de seguir– i que no sempre és el mateix que a l'índex. Si es necessita més d'un full, el títol no es torna a repetir.

Els assentaments, és a dir, el gruix de les anotacions referents a una operació econòmica (tot i que també n'hi ha que no impliquen cap transacció) ocupen l'espai central del full. Els assentaments que, tal com ja

⁹ Per exemple a la pàgina titulada "Anar de fora" (fol. 165) del manual de l'any 1406-1407 hi llegim: "Item a XIII de juliol ane a Sancta Maria de Camors e a Vilavanut per haver diners o gran d'alscuns del dit loch qui.n deuen a l'Almoyna, e despus en l jorn ab lo macip e la bestia ll sous, V diners, ll s., V d.", i al manual de l'any 1376-1377 (fol. 25 v.): "Et Petro Lupeti et aliis, predictis emptoribus XXVII solidos. Yo Pere Villela, comprador de les dites rendes per mi e per los altes rendes, regonech que he auts los dits XXVII solidos, los quals resabi lo dia demont dit".

¹⁰ J. ANDREU I DAUFÍ; J. CANELA I FARRÉ, i Mª A. SERRA I TORRENT, *El Llibre de comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle XV: primer memorial començat per la Senyora Sanxa Ximenis de Fox e de Cabrera e de Navalles, 1440-1443*,

hem indicat, havien estat reglamentats pels estatuts de 1347, comprenen la data, encara que no pas sempre; els noms dels protagonistes i, molt sovint, la seva filiació i parròquia, així com també la dels pares o marit, si és diferent; el fet pel qual es paga i, de vegades, aclariments o motius del fet, el nom del notari i la data de l'instrument notarial, si se'n va fer.

Amb freqüència, sobretot als manuals fets abans de la reforma de 1347, els assentaments aporten una informació molt breu i recullen només el fet i el nom de qui paga¹¹; després de 1347 sembla que les informacions augmenten¹².

Al marge dret de la pàgina i a l'alçada de l'anotació escrita, s'hi apunten les quantitats de cada assentament. En algun cas, les xifres dins dels assentaments també estan consignades amb lletres, si bé normalment hi figuren amb xifres romanes.

Entre l'assentament escrit i l'anotació numèrica hi ha un espai en blanc divisor i les quantitats consten sota una mateixa columna sense barrejar-se mai amb el text del redactat. La voluntat de separar clarament el text de les xifres configura una distribució de la pàgina centrada en dues parts. És a dir, el text i les xifres són distingibles amb un primer cop d'ull¹³, de manera que es facilita la suma dels ingressos o despeses consignats.

Fundació Noguera, 1992, pp. 45-48.

¹¹ Per exemple, "Recepi pro firma dotis uxoris Rafaelis Regis, XXVII solidos" a AHG, Hospici, núm. 6 (1338-1339), fol. 33. (Vilavenut) i "Recepi de Jacobo Suburan pro exita mansi cuiusdam terre quem fuit de manso de Croheladeval [de Juïgues] XX solidos" a AHG, Hospici, núm. 12 (1346-1347), fol. 48. (Vilavenut).

¹² Per exemple, "Bernardus Saguerii, sartor de Villavenuto, emit quendam campum cum oliveriis a Francisca, uxor Petri de Cursi, proprietaria mansi de Cursu, dicti loci, in loco vocato Raliquier, cum instrumento facto in posse Johannis Aguyana, notario de Balneolis, XXVI die januarii, anno a Nativitate Domini MCCCLXXVI, precio decem librarum. Et fuit compositum quod solvat precio sexaginta solidos, quos solvit in diversis solucionibus, et ultima fuit XXI die marcii, anno Domini MCCCLXXVII, de quibus pertinent preposito VI solidos, et Elemosine, XXVII solidos. Et Petro Lupeti et aliis, predictis emptoribus XXVII solidos. Yo Pere Villela, comprador de les dites rendes per mi e per los altas rendes, regonech que he auts los dits XXVII solidos, los quals resabi lo dia demont dit" a AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. 25

v.

¹³ J. ANDREU I DAUFÍ; J. CANELA I FARRÉ, i Mª A. SERRA I TORRENT, *El Llibre de comptes com a font...*, p. 48.

Les quantitats, pagades o cobrades, s'expressen segons les unitats de compte del moment, és a dir amb lliures, sous, diners, malles o òbols. En poques ocasions i per a quantitats no sempre molt altes, s'utilitza el florí d'or d'Aragó. Els cereals i altres productes que l'Almoina rebia i comprava es mesuraven amb quarteres i mitgeres de diferents llocs de la diòcesi de Girona: de la mateixa ciutat de Girona, de Monells, d'Anyells, de Banyoles, de Sant Feliu de Guíxols, etc. Molt rarament, però, es donen les equivalències entre elles.

Al capdavant de la pàgina tot sovint hi figura la suma total de les quantitats expressades en la columna així com la del que queda per pagar, si fa el cas¹⁴. Molts dels llibres també recullen, al final del bloc dels ingressos i del de les despeses, la suma total d'aquests i, a vegades, fins i tot els especifiquen. Es a dir, contenen un balanç general de l'any en el que sovint també s'hi anoten els deutes pendents, quan n'hi ha¹⁵.

De tant en tant, al marge esquerra o entre el text i la columna de les xifres s'hi troben escrites in formacions que tenen a veure amb l'assentament i que normalment amplien la informació ja aportada.

1.1.4. Estructura i informació dels manuals de comptes dels paborde

Tal com succeeix en els de la Pia Almoina de Barcelona¹⁶ i en molts d'altres llibres de comptabilitat¹⁷, els llibres gironins estan dividits en dues

¹⁴ "Suma pagina II lliures, III sous. Suma deutes pagina I sou, VIII diners, II mesures de civada e I formatge" a AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. 98.

¹⁵ Així, per exemple: "Suma maior omnium receptorum in denariis de anno Domini MCCCL primo istius libri est tresdecim milia septingentos viginti quinque solidos et obolum. Item de frumentu tam de censu quam de empto quam in domo remanso viginti sex migerias. Item de ordeo tam de censu quam de empto quam in domo remanso centum septuaginta una migeria minus I mensuram. Item de oleo tam de censu quam de empto quatuor cupas" al fol. XXXVIII v., i "Suma maior omni expensarum in denariis XXXV libras, salarii Francisci Andree [és el paborde] de anno Domini MCCCL primo istius libri quinque milia septingentos quadraginta sex solidos et X denarios et obolum. Item de frumentu expenso viginti due migerie. Item de ordeo expenso sexaginta quatuor migerie. Item de oleo quatuor cupe" al fol. XVII v. del final, del llibre de comptes de l'any 1351-1352.

¹⁶ M. ECHÁNIZ SANS, "La alimentación de los pobres asistidos por la Pía Almoina de la Catedral de Barcelona según el libro de cuentas de 1283-1284", *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, CSIC, Institució Milà i Fontanals, annex 20 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1988, pp. 174-175.

parts clarament diferenciades i el paborde escriu un encapçalament a cadascuna de les dues:

- la primera correspon als ingressos anuals de la institució i s'hi especifiquen clarament tant els ingressos provinents de la gestió del patrimoni com els provinents de les vendes de productes,
- la segona part correspon a les despeses tant ordinàries com extraordinàries. Totes elles, però, estan relacionades amb el conjunt de la institució i no només amb la seva vessant caritativa.

1.1.4.1. Ingressos

1.1.4.1.1. Funcionament i organització

El bloc dels ingressos sempre apareix al començament del llibre. El paborde sol encapçar-lo amb la data i el seu nom¹⁸. Aquest bloc està estructurat per pobles o per conjunts de pobles quan les rendes que se n'obtenien no eren prou importants. L'ordre del pobles sol ser sempre el mateix a tots els llibres.

El llibre sempre comença amb l'anotació dels ingressos obtinguts de l'important patrimoni que l'Almoina posseïa a la ciutat de Girona, és a dir, moltes de les cases del carrer Ballesteries, del carrer Nou, part del carrer Ciutadans, etc., ultra les antigues cases del Call que, a poc a poc, anà adquirint per tal d'engrandir l'edifici de la institució.

Les possessions de l'Almoina a la mateixa ciutat de Girona no deixaren d'augmentar gràcies a les múltiples donacions i llegats testamentaris que va anar rebent, sobretot a principis del segle XV. Més endavant, i especialment en els llibres del segle XV, hi apareixen també i per separat els diferents llegats testamentaris i les rendes que aportaven a la institució.

¹⁷ C. LALIENA CORBERA, "La administración de un patrimonio eclesiático. Un libro contable del obispo de Huesca Guillem Ponç de Fenollet (1463)", *Aragón en la Edad Media. Economía y Sociedad*, núm. VII, Universidad de Zaragoza, 1987, pp. 157-175.

¹⁸ Per exemple, l'any 1332-1333, el paborde va escriure al primer full del llibre: "Kalendas junii, anno Domini M^o CCC^o XXX° II°, ego P. de Casadaval, prepositus Elemosine Paris Sedis

La part corresponent a la ciutat de Girona sol ser una de les més àmplies dels manuals; en ella s'hi anotaven els censos que l'Almoïna rebia de les diferents possessions que tenia, així com altres ingressos provinents de les vendes, canvis o establiments de llurs possessions. Però, contràriament al que passa en la resta de pobles, no sol haver-hi un full diferent per als ingressos extraordinaris sinó que es consignen darrera dels censos. Els paborde normalment anotaven tots aquests pagaments, bo i seguint l'ordre dels carrers o dels barris on tenien propietats.

A continuació, comencen les anotacions dels ingressos de la resta de poblacions. L'Almoïna tenia possessions a molts llocs de la diòcesi. Si les rendes que rebia d'alguna d'aquestes parròquies no eren prou importants, el paborde les agrupava. Així s'observa, per exemple, en els pobles de Vilavenut, Borgonyà, Vilamarí, Juïgues, Croanyes i Cornellà, tot i que no sempre es mantenien els mateixos grups. Semblantment, si les rendes d'un poble eren molt nombroses, es dividien per batllies o zones geogràfiques, tal com succeïa amb les de Brunyola.

Segons l'índex del manual de l'any 1460-1461, l'ordre dels pobles era el següent:

“Girona
La Bisbal
Vilablareix
Salt, Vila-roja
Domeny, Sant Daniel
Taialà, Sant Gregori
Cornellà, Medinyà, Cartellà, Sant Andreu del Terri, Sords, Cornellà, Mata
prop Banyoles, Borgonyà, Vilobí
Riudellots de la Creu
Santa Llogaia del Terri
Serinyà, Espinavessa, Esponellà, Crespià
Vilavenut, Borgonyà, Vilamarí, Juïgues, Croanyes, Cornellà
Viladasens, Llampaias, Terradelles
Gaüses, Palauborrell, Marenyà
Sant Pere Pescador
L'Armentera
Borrassà

Gerunde, facio memoriale de receptis et expensis predicti anni. Et primo de receptis."

Santa Maria de Camós
Celrà
la Pera i Madremanya
Fonolles
delme d'Aro
el Vilar d'Aro
Cassà de la Selva i Campllong
Caulès i Franciac
Vilobí
Riudellots de la Selva
Salt
Fornells
Llambilles
Fellines
Estanyol i Aiguaviva
Llagostera
Delme d'Agullana, Sant Cebrià dels Alls
Vilobí
Renda de Viladasens que compra mossèn Bergadà
Del Castell de Brunyola
De la parròquia de Sant Dalmai
De la parròquia de Sant Martí Sapresa
De la batllia del Mas Vidal
Del veïnat d'Ermedàs
Foriscapis de Brunyola
Emoluments de la cort de Brunyola”

El bloc dels ingressos conté tant els censos, tasques i delmes que l'Almoina cobrava anualment de les seves propietats com els anomenats pels pabordes "foriscapis". Els foriscapis, en aquests llibres de comptes, els constitueixen tots els pagaments extraordinaris que rebia la institució, és a dir, tots aquells pagaments que no eren fixos i que no es cobraven anualment, així com altres informacions sobre la gestió del seu patrimoni i de les persones que hi vivien o el formaven, que no implicaven un ingrés econòmic, si més no immediat. Normalment es començaven a consignar els censos i després seguien els foriscapis.

Cada poble o conjunt de pobles té, com a mínim, dos fulls i a ambdós hi figura el nom del poble o pobles corresponents com a títol. El primer full és destinat als censos o, si estan arrendats, a l'assentament que en dóna compte, als pagaments que fan els arrendadors, al que els queda per pagar i

a la quantitat que els correspon dels foriscapis pagats pels pagesos, si fa el cas. Al segon full intitulat "foriscapis", s'hi anoten tots els foriscapis i altres informacions del poble, si n'hi ha.

1.1.4.1.2. Censos

Els censos que consignava el paborde en els manuals eren tots aquells que l'Almoina rebia de les seves possessions i aquesta anotació es feia a mesura que els pagesos o els ciutadans de Girona anaven pagant, si bé no se solia especificar per quin motiu es pagava en cada cas. Durant el segle XIV, els censos encara es pagaven en espècies, tot i que ja n'hi havia molts que, com a d'altres llocs, s'havien reduït a diners. Els pagesos pagaven amb forment, ordi, civada, mestall, oli, vi, etc. i aquests productes eren els que el paborde podia vendre tal com veurem més endavant, a més a més d'utilitzar-los per fer front a la seva tasca assistencial.

Tot sovint en els manuals trobem els llevadors de censos d'algunes parròquies¹⁹. Així podem saber quins censos pagaven els pagesos pel conjunt de totes les seves possessions tot i que molt de tant en tant apareix la llista detallada del que té cada pagès. D'aquesta manera es pot veure com hi ha pagesos que paguen els censos en diners al costat d'altres que encara els paguen en espècies.

Christian Guilleré²⁰ va estudiar i cartografiar el muntant de les rendes que rebia l'Almoina dels seus territoris a partir dels llibres de comptes dels

¹⁹ Així, per exemple, al manual corresponent a l'any 1406-1407, "... En Tassi de Camos fa cascun ayn per reduccio de tots los censsos que faya a l'Almoyna XXVIII sous, dels quals fa en la festa de Sent Faliu, XII sous. Item fa en la festa de Nadal, altres XIII sous. Paga XXVIII. I lliura, VIII sous. Cartayan tenent les possessions que foren den Bernat de Sestrada fa en la festa de Sant Faliu a mesura veyra acostumada civada II mesures, paga es ab les taschas. Item fa en la festa de Nadal I parey de galinas, paga III sous. Item fa II fogaçes de pes acostumat, e cascuna deu pesar XLVIII unçes meyns I quart, paga per les fogaçes XIII diners. Item fa I fex de paya, paga per la paya I sou. Item fa en diners II sous, paga. Item fa a Pascha IIII ous, paga per los ous II diners. Lo dit Cartayan te la borna Tixidora per la qual fa I galina". De manera que el paborde fa un inventari o llista de tots els pagesos de la parròquia i del que cadascun d'ells havia de pagar a la institució anualment. En cap d'aquests casos, però, s'especificuen els possibles pagaments per propietats que no són del domini directe de l'Almoina que havien de fer alguns o molts dels seus homes propis.

²⁰ C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica ...", pp. 176-188. No sabem si Guilleré va incloure els

anys 1347-1348 i 1376-1377, tot arribant a la conclusió de què la seva distribució espacial no era uniforme, sinó que depenia de l'extensió del domini de l'Almoïna a cada parròquia. La part més important comprenia la zona de l'actual comarca de la Selva, sobretot de Brunyola, compresa entre els rius Fluvià i Ter, la plana de l'Empordà i els terrenys accidentats que menen a l'actual comarca de la Garrotxa.

Des de mitjans del segle XIV, el paborde sol arrendar, després d'avaluar-los, el cobrament dels censos i foriscapis que obté del seu domini, tal com preveia l'article III dels estatuts de 1347, que estipulava que els censos es podien arrendar per un determinat període de temps, o com diuen els estatuts, "ad certos annos". Sempre calia, però, el consentiment del Sagristà Major de la Catedral, o el del Sagristà Segon.

Malauradament, quan les rendes d'un poble estan arrendades, el manual no especifica els censos pagats per cada pagès o per cada possessió i sol limitar-se a anotar el preu de l'arrendament. Així com tampoc explica per què es decideix un preu d'arrendament i no un altre²¹.

En aquest sentit, L. García-Guijarro apuntava l'any 1978 que "... la monetarització creixent de la Baixa Edat Mitjana exigeix al senyor un maneig de numerari que moltes vegades només s'aconsegueix mitjançant les quantitats dels arrendaments"²². El fet d'arrendar les rendes que es rebien no

censos pagats amb espècies o si va basar-se només en les sumes a peu de pàgina fetes pel paborde, entre d'altres coses. Sí que especifica que compta tots els ingressos "incloent-hi la meitat dels foriscapis rebuts del procurador", p. 183.

²¹ Un full solt en el llibre de comptes de l'any 1483-1484 (AHG, Hospici, núm. 62) es refereix a la crida que feia la institució per tal de vendre els seus censos, sota el títol: "Tothom qui vulle arrendar les rendes e delmes de le Almoïne devall scrites vagen a concordar ab lo paborde e demanen tal mercat que y gonyen la maytat", segueix el següent text: "Primo les rendes de Fonoyeres ab sos circumvehins. Item los delmes e rendes de Brunyole, de Sent Dalmay e de tot lo terme. Item les rendes de Vilavenut, Juhigues e Croanyes e Borgonya. Item lo terç del delme e rendes de Marenya e rendes de Palau Borrell. Item lo terç del delme de Sent Pere Peschador [...]". És a dir, s'ofereixen totes les rendes i censos de l'Almoïna parròquia per parròquia que poden ser arrendades. Malauradament, però, no sabem res més d'aquest assumpte, però cal pensar que cada any es devia fer una crida similar per a la seva venda.

²² L. GARCÍA-GUIJARRO RAMOS, *Datos para el estudio de la renta feudal maestral de la Orden de Montesa en el siglo XV*, Institución Alfonso el Magnánimo, Valencia 1978, p. 49 (la traducció del castellà és meva).

era nou ni tampoc exclusiu de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona sinó que constituïa una pràctica comuna i estesa entre les senyories de la Península Ibèrica i d'altres regions²³. Per això, la compilació dels Costums de Girona de Tomàs Mieres també contemplava la possibilitat de que els senyors directes arrendessin o venguessin els rèdits o fruits dels seus beneficis, però reservant-se la meitat dels foriscapis que se'n podien obtenir²⁴.

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona, sobretot a partir de l'any 1347, va començar a arrendar les rendes i censos que rebia de la major part del seu domini²⁵. El paborde arrendava o bé una sola parròquia o bé un conjunt de parròquies quan les rendes d'aquestes no eren prou importants. Això no obstant, no acostumava a arrendar tots els pobles perquè alguns aportaven rendes massa petites i el paborde, encara que volgués, no trobava persones interessades en el seu arrendament²⁶. Tampoc no es van arrendar mai les rendes provinents de Girona i les de les poblacions més properes com Celrà, Bordils o Campdorà. Durant el segle XV també van deixar d'arrendar-se els censos i rèdits que l'Almoina obtenia de Brunyola, els més alts de tot el seu domini rural²⁷. En d'altres paraules, si bé s'arrendaven els censos de la majoria de parròquies, per motius diversos no es feia el mateix amb els

²³ Vegeu, entre molts d'altres, G. FELIU I MONTFORT, "El negocio de los arrendamientos de rentas señoriales: examen de un libro de cuentas", *Revista de Historia Económica*, núm. 1, any 3 (1985), pp. 31-54.

²⁴ J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988, p. 293, i T. MIERES, *Costums de Girona*, edició crítica i traducció d'A. COBOS FAJARDO, Biblioteca d'Història Rural, Girona 2001, pp. 86-87. Segons Jaime Cots, "el único capítulo de la Rúbrica XIV, que trata del arrendamiento de los frutos de los beneficios cayó en desuso por falta de aplicación, después de la sentencia arbitral". J. COTS I GORCHS, *Consuetudines Diocesis Gerundensis: estudio y transcripción según los mm. ss. más antiguos del siglo XV: contribución al estudio del derecho consuetudinario foral de Cataluña*, Librería Casulleras, Barcelona 1929, p. 99.

²⁵ Per exemple, "Ego, Pere de Casadeval, presbiterus, etc. arrendavi Bernat Colelli de Bisulduno redditus quos Elemosina habet in loco de Seriniano et in locis convicinis ad quinque annos, medietatem foriscapiorum precio MCCC solidos quolibet anno, de quibus solvat medietatem in Carniprivo XL et aliam medietatem in festo Pentecostes" a AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349).

²⁶ Així, per exemple, les rendes de Riudellots de la Creu dels anys 1452-1453 no es van arrendar per tal com "Los fruyts de Riudelots de la Creu no s.acostuman de arrendar com sian de poch valor" (fol. XXXV).

²⁷ Més endavant veurem com a Brunyola l'impacte de l'alçament dels remences va ser molt fort i fins i tot els seus habitants van arribar a segrestar el paborde.

d'algunes altres, aquest solia ser el cas de les parròquies que aportaven més ingressos a la institució o el de les que els cobraments dels seus censos podien ser més complicats.

Quan les rendes es venien o s'arrendaven, l'Almoïna i els seus compradors o arrendadors²⁸ acordaven repartir-se a parts iguals les quantitats extraordinàries cobrades²⁹, és a dir, els anomenats, per l'Almoïna, foriscapis. Per tant, tots aquells pagaments que no eren ordinaris, que no eren censos. D'aquesta manera, l'Almoïna, com qualsevol altra senyoria, renunciava a la recollida directa o personal dels censos i pagaments del seu domini però continuava vigilant la gestió i els canvis de les seves propietats³⁰, tant de terres o masos com de persones. Segons Guilleré, amb aquesta repartició el paborde podia controlar l'evolució del seu patrimoni i els canvis de les tinences³¹. S'estalviava la feina de recol·lecta però s'assegurava el control i, a més a més, aquests pagaments extraordinaris devien ser un estímul per als possibles compradors.

L'Almoïna del Pa de la Seu de Girona solia arrendar les rendes per un període que oscil·lava entre els dos i els sis anys tot i que en alguns casos s'arribava als deu anys. Els arrendadors solien ser ciutadans -la majoria de Girona- i clergues que normalment vivien a la mateixa parròquia o en un poble proper. Però a mesura que avancen els anys, també hi ha pagesos

²⁸ Els manuals de comptes dels paborde els anomenen indistintament "renders", "emptoribus", "arrendadors" o "compradors" i consideren que tant "compreu" com "lloguen" les rendes.

²⁹ Així queda clar a "Item Bernat Colel, merchader de Busuldu, arrenda les rendes de Serinyan, per preu de DL sous per cascun ayn, ab la mitat dels foriscapis, a pagar de mig en mig ayn. Item paga Bernat Colel en fer diverses pagos, per rahon del ayn de XLVIII, e no deu res, paga, DL sous" al manual de l'any 1348-1349, fol. XXVII. D'aquests contractes se'n feia també un instrument notarial, per exemple el 27 de maig de 1393 l'Almoïna va arrendar a Joan Vila de Serinyà i a Pere Bartomeu d'Esponellà els censos i rèdits que obtenia de la parròquia de Serinyà, amb la meitat dels foriscapis ("decimam et omnes census, taschas et agraria, redditus, exitus, et alia quecumque iura qui et que infra dictum tempus provenerint et provenire poterunt ac dicte Elemosine pertinebunt infra dictam parrochiam de Seriniano [...] cum medietatem omnium terciorum, laudimiorum et foriscapiorum in ibi provenientum"), des de l'1 de juny d'aquell any fins a l'any 1395, per 86 lliures anuals (AHG, Girona 11, núm. 31).

³⁰ De fet, a vegades el mateix paborde es desplaçava personalment a determinades parròquies per tal d'avaluar les rendes i buscar-ne comprador, "[ane] a Viladases per vendra les rendas del dit loch", AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. CLXXVII (Anar deffora).

³¹ C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica ...", p. 180.

membres de la mateixa parròquia o d'una parròquia veïna de la que arrenden els censos, i que ho fan tan individualment com en societat. Sovint, tres o quatre veïns s'ajuntaven per tal d'arrendar unes rendes determinades³².

Fora de l'àmbit territorial gironí, els arrendadors de les rendes de l'Orde de Montesa, per exemple, també solen ser els mateixos pagesos; García-Guijarro creu que aquest fet mostra l'existència d'una oligarquia municipal prou sòlida com per a disposar de diners amb els quals pagar regularment al mestre de l'Orde i fins i tot pot assegurar que aquest poder econòmic va unit al judicial o al polític³³.

Pel que fa als pagesos de l'Almoina de Girona, ara per ara no podem afirmar que els arrendadors de les rendes formin part de la oligarquia municipal així com tampoc no podem establir les seves vinculacions amb el poder polític o judicial. Tanmateix el que és cert és que acostumen a ser els pagesos amb major nombre de terres i, fins i tot, de masos i alguns d'ells són batlles de la mateixa institució.

No sabem amb seguretat quina o quines eren les persones encarregades de cobrar els censos i els foriscapis ni si sempre ho feien les mateixes. Sembla que algunes vegades és el mateix paborde qui fa directament els cobraments, altres ho fan els arrendadors de les rendes i altres serien els batlles de les diferents zones, els encarregats de fer-ho. En tot cas, el paborde anota els ingressos a les pàgines del llibre de comptes a mesura que els va cobrant. Pel que fa al cobrament dels foriscapis, tenim el mateix desconeixement. D'alguns assentaments es desprèn que és el

³² Per exemple, la majoria d'arrendadors de les rendes de Camós durant el segle XIV van ser pagesos del mateix lloc. L'any 1347-1348, dos dels arrendadors eren de la parròquia de Santa Maria de Camós i un d'ells va seguir comprant les rendes, com a mínim, fins l'any 1352-1353. En el manual de 1354-1355, els compradors que hi consten són Arnau Soler i el seu fill, de la parròquia de Palol de Revardit. Entre 1376-1377 i 1378-1379, els arrendadors que hi figuren són en Pere Martí Pratedmont, de Camós, i la seva muller. L'any 1386-1387, un grup de pagesos es van unir per a comprar-les: en Bernat Masó i la seva muller, Margarida; Ramon Pere Vila i la seva muller, Margarida, i Pere Solà i la seva muller, Sibil·la, tots sis de Camós. Finalment, l'any 1398-1399, un dels dos batlles de Camós, Jaume Arnau i la seva muller, de Palol de Revardit, van ser els compradors.

paborde qui els cobra, que es queda la desena part que li pertoca personalment com a salari pel seu treball³⁴ i la meitat corresponent a l'Almoina mentre que lliura l'altra meitat als arrendadors, d'altres es desprèn que ho fan aquests darrers i d'altres que ho fan els batlles.

1.1.4.1.3. Foriscapis

Com ja hem dit, segons els paborde de l'Almoina, els foriscapis són tots els pagaments extraordinaris que rebia la institució, és a dir, tot allò que no eren censos ni pagaments regulars reconeguts als capbreus i llevadors de rendes. Guilleré ja remarcà que constituïen "una part important dels ingressos dels temporals eclesiàstics, cosa que explica que el senyor, quan arrenda els seus ingressos, se'n reservi la meitat"³⁵.

Els foriscapis també s'inscriuen als manuals de comptes dels paborde a mesura que es van cobrant, per la qual cosa no els trobem agrupats per matèries. Si en algun llibre anterior n'ha quedat per pagar part d'algun, també s'escriu en l'apartat dels foriscapis tot recordant, normalment, la causa del deute i el llibre on estava consignat. Gràcies a això, alguns d'aquests deutes ens aporten informació que tot sovint no tindríem a causa de la desaparició d'alguns manuals³⁶. En aquest mateix sentit, a alguns llibres hi figura un apartat dedicat a deutes anteriors³⁷.

1.1.4.1.3.1. Foriscapis procedents de la terra

³³ L. GARCÍA-GUIJARRO RAMOS, *Datos para el estudio de la renta feudal...*, p. 80.

³⁴ En el document d'acceptació de l'Almoina, atorgat pel bisbe de Girona l'any 1232, s'establia que el paborde havia de rebre la desena part de tots els ingressos extraordinaris de la institució, com a pagament del seu treball.

³⁵ C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, vol. I, p. 410.

³⁶ Així, per exemple, al fol. 94 del manual de l'any 1409-1410, hi trobem el següent assentament: "Francischus Truy de Vilavenut debet pro exorquia Catharine, uxor quondam Johannes Cavalaria, alias Truy de Vilavanut, ut constat in libro anni MCCCXC, in XXXV folio, centum solidos, de quibus solvit tres solidos et duos denarios, de quibus iam facta est recepte, ut constat in dictis libro et folio ... ". Aquesta és la única referència que trobem a l'eixòrquia de Caterina, vídua de Joan Cavalaria per tal com el manual en el que va ser consignada no ens ha pervingut.

³⁷ Aquest apartat únic es pot veure al final del bloc dels ingressos, per exemple, als manuals corresponents als anys 1404-1405 i 1405-1406.

Dins de l'accepció de foriscapis destaquen, pel seu nombre, els pagaments que rep l'Almoïna per les vendes o traspessos de terres i béns immobles del seu domini directe. És a dir, els lluïsmes que rebia el senyor directe quan no feia ús de dret de fadiga per raó del seu consentiment en la venda o traspàs d'una propietat seva. Teòricament, el lluïisme o pagament que rebia el senyor directe per autoritzar la venda d'una part del seu domini, equivalia a prop d'una tercera part del preu total de la venda del domini útil de la seva possessió, i aquesta és la proporció que cobrava l'Almoïna per la venda de les seves terres.

L'ordre que aquests assentaments acostumen a seguir és el següent: nom del comprador, la seva parròquia, l'objecte comprat, el nom que aquest rep, la parròquia on es troba, el nom del venedor i la seva parròquia, el notari i la data en què es realitzà l'instrument notarial que el recull, el preu pagat pel comprador, i, finalment, el lluïisme que s'ha convingut a pagar a l'Almoïna³⁸.

Cada manual conté un bon nombre de pagaments per vendes – majoritàriament de terres– tot i que no solen especificar-se els productes que s'hi conreaven. Tanmateix, també hi figuren lluïsmes -o terços, com també solen anomenar-los els pabordes- pagats per la venda de cases³⁹, per la venda de boscos⁴⁰, de vinyes, d'horts⁴¹, d'oliveres, etc., així com per la venda de censos⁴².

³⁸ "Bernardo Pagesii de Rivolutorum de Cruce emit unum campum, vocatum Campbrun, in dicta parrochia, a Guillelmo de Casademont, eiusdem parrochie, cum instrumento in posse Raymundi Egidii, notario Gerunde, IX die januarii, anno a Nativitate Domini MCCCLXX octavo, precio XCVIII solidos, et fuit conventum quod solvat, pro tercio, XXX solidos, de quibus pertinent preposito VIII solidos, et Elemosine, X s., VI d. Et Bernardo Pagesii, emptor, X solidos, VI denarios" a AHG, Hospici, núm. 24 (1378-1379), fol. 18.

³⁹ "G. Bataya, alies Stiu, de Portell emant a G. Costa de Portell quasdam domos sive casalia existentes iuxta mansum Bataya, infra parrochiam de Crespia, que tenetur directe pro Elemosine, precio viginti solidos, cum instrumento confecto Bisulduno XV die mensis madii, anni MCCCLXXVI, composuit ad quinque solidos, quos solvit XXVII die mensis februaryi anno MCCCCXXXII, de quibus pertinent mei, pro iure meo, VI denarii, restant Elemosina, III s., VI d." a AHG, Hospici, núm. 125 (1431-1432), fol. 28.

⁴⁰ "Recepi d.en March de Vilaubi de tercio cuiusdam boschi quod emit a C. Ferrer XII s., de quibus habuit Vilademag III s. et Elemosina habuit VIII s." AHG, Hospici, núm. 8 (1342-1343), fol. XVIII v.

L'Almoina també cobrava lluïsmes pels canvis de les seves terres o possessions fets entre pagesos. Encara que, abans de fer-ho, el paborde de torn solia encarregar al batlle o a un o més pagesos o veïns de la mateixa parròquia, una estimació del valor de la possessió canviada per tal de saber quina part li corresponia cobrar com a lluïsmes i també per assegurar-se de que realment es tractava d'un canvi equitatiu⁴³. Altres vegades, fins i tot tenim constància de que l'estimació o el control del canvi el fa ell personalment perquè així apareix enregistrat en les seves despeses de visites al seu domini.

Naturalment, en aquestes pàgines també s'hi consignen els pagaments de les entrades de nous establiments tant de masos com de peces de terra i altres possessions⁴⁴. Així com els pagaments en concepte de sortida de mas de la venda de terres adscrites a algun dels masos propis de l'Almoina, tot i que el domini directe de les quals no fos de la institució,⁴⁵. Finalment, els paborde també consignen entre els "foriscapis" les reduccions de censos, de tasques, etc.⁴⁶

1.1.4.1.3.2. Foriscapis procedents de les persones

⁴¹ "Recepi ab A. des Sogas de tercio cuiusdam ortus que emit a P. Carbonel IIII solidos, VI denarios", AHG, Hospici, núm. 9 (1343-1344), fol. LIII v.

⁴² "Recepi de tercio quarundam tascarum et census quos en Casademont, parrochie Sancti Martini Veteris emit a P. Alberti de Madramayna (...)" a AHG, Hospici, núm. 10 (1344-1345), fol. XI v. (Madremanya).

⁴³ "Bernat Seguer de Vilavanut havia cambiade I peça de terra que tenia en lo loch apelat les Comes ab en G. Gerau, del dit loch, per alcuna possessio que lo dit G. Gerau tenia en lo loch apellat Cagalell, e cascuna es tenguda directament per l'Almoyna, fon stimades la dita possessio de Cagalell per n.Orts e en Bosch de Vilavanut a L s., dels quals ha paguats lo dit Bernat Seguer V s. per luysma, dels quals ma pertayen per mon dret [al paborde] VI d., e a compradors II s. e II d., de que lus he fet conta en lo arrendament del libra present, restan a l'Almoyna II s., III d." a AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. 33 v.

⁴⁴ "Item a XI del mes de juyn del ayn de LI, resebi d.en P. Rog de Celran per rahon I establiment d.un ort qui es en lo loc apelat Feregenal en loc de Celran e fo relexat per na Agnes Costes, muyler qui fo d.en Brg. Estheve de Juyan e que dona per intrada L s. e de sens IIII s., VI d. (...)", AHG, Hospici, núm. 19 (1352-1353), fol. XLV v.

⁴⁵ "R. Morel e Andreu son fil d'Estayol deuen per axida de mas de una fexa de terra apalada Fexa del Cres que vaneren an Bn. Lorens d'Estayol per preu de XXXIII II. (...) de que pertayen LXVI s. (...)", a AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. LXXV.

⁴⁶ "Item recepi a P. Sponeyano pro reduccione cuiusdam terre ad unam tascham, tot idem habuit arrendator, II s., VI d." a AHG, Hospici, núm. 9 (1342-1343), fol. LXII v.

L'Almoina també cobra, quan fa el cas, els anomenats mals usos dels seus homes i dones propis i tots aquests pagaments també apareixen recollits en els manuals.

D'entre tots aquests tipus de pagaments, els que més destaquen, i amb diferència, són les redempcions i les firmes d'espoli forçades. Els assentaments que recullen redempcions solen consignar la data, el nom de la persona redimida, la seva filiació, algunes vegades el motiu del seu enfranquiment i el preu que es va pagar per la seva llibertat⁴⁷.

A vegades els assentaments que consignen pagaments per fermes d'espoli forçades només aporten el nom de la persona que paga, la persona per la que la paga i el preu a pagar⁴⁸, però també hi ha casos en què la informació és més explícita i s'hi especifica fins i tot quines possessions s'hipotequen, el muntant del dot de la dona, etc.⁴⁹ Sovint, en el mateix manual –darrere de l'assentament que recull el pagament de la ferma-, o en els cronològicament posteriors, s'hi troba l'homenatge de les noves casades.

Els fulls destinats als foriscapis dels manuals de comptes dels pabordes també recullen casos de pagaments per intèstia i eixòrquia⁵⁰. Aquests pagaments solen realitzar-se un temps després de la mort de la persona pròpia. Gràcies a això, normalment podem saber el muntant de les

⁴⁷ "Item aquest dia matex [21 de maig de 1351], done a resemensa una fila de na Sibilia de Fonoyeres, aguin II s., VIII d., (..)" a AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XII; i "Johana, filia Berengarii Aves de Bruneola quo de proximo debet matrimonio collocari, fuit data ad redempcionem pro 2 s., 8 d. (...)", AHG, Hospici, núm. 124 (1430-1431), fol. LXXXV. Vegeu R. LLUCH BRAMON, "Remences redimits. El domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (1331-1458)", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 27/2, Barcelona 1997, pp. 869-902.

⁴⁸ "Deu Pere Vilardell [de Vilamarí] per esponsalici de la seva dona CXL s., dels quals paga, L s." a AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. 37.

⁴⁹ "Item XX die februarii, anno a Nativitate Domini LV, in posse notari Balneolarum, fuerunt facta instrumenta nupcialia Francisci de Podio de Cas de Comba, parroquie Sancte Marie de Camonibus, et Francisce, eius uxore, in quibus continetur instrumentis quos dictus Franciscus facte obligacione uxori sue, super terris quas tenere pro Elemosina pro quinquaginta s. Item XIII die februarii, anno LVII recepi per manum dictus Francisci de Podio de Cas, ratione dicte obligacionis, V s. (...)" a AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. 28.

⁵⁰ Així, per exemple: "Item resebi de Bernat de Casseles de ça Pera per rahon l^a intestia de son frara XV s., dels cals ac el pabordra XVIII d., els rendes la sua part, restant Elemosine VI s., IX d.", al manual corresponent a l'any 1348-1349 (fol. XXXVIII), i "Aquest ayn mori axorcha e sens infants na muler d.en Johan Solan de Camos, la qual havia a ses voluntats X ll., d.aqui per la axorquia pertayen lo terç, qui son LXVI s., VIII d. (...)" al de l'any 1403-1404 (fol. XXIII).

possessions del difunt i, sobretot, quina és la persona que les ha heretades i que, per tant, ha d'encarregar-se del pagament del mal ús. En d'altres paraules, gràcies a aquests documents podem endinsar-nos també en les relacions familiars dels pagesos.

Per contra, i pel que fa als altres dos mals usos, és a dir, l'àrsia i la cugucia, cal assenyalar que no surten ni tan sols esmentats a cap dels manuals de comptes dels pabordes que ens han pervingut, així com tampoc a la majoria de la resta de la documentació de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona.

1.1.4.1.3.3. Altres assentaments

Al bloc dels ingressos i als fulls destinats als foriscapis hi ha també altres anotacions que no sempre implicaven un pagament immediat a l'Almoïna, però que, més tard o més d'hora, el podien implicar. Aquests assentaments aporten una informació molt valuosa per a conèixer la gestió del patrimoni de l'Almoïna.

Aquesta mena d'assentaments ens permeten observar, per exemple, les diverses crisis demogràfiques, econòmiques, etc., i com hi fan front tant els camperols com l'Almoïna. Així, per exemple, podem constatar com el paborde anota en els manuals les definicions i les renúncies d'alguns masos i terres i tot sovint no solament ens explica el motiu d'aquestes renúncies, sinó que fins i tot, en alguns casos, s'observa que cobra la redempció dels antics propietaris⁵¹. Lligat amb això, també hi trobem anotacions sobre masos deshabitats⁵² i sobre canvis de mas. Com a resultat i en relació amb aquestes anotacions, es troben els nous establiments, tant de terres com de

⁵¹ "A XXVI del mes de febrer del any de MCCCLXXXVII, P. Castala de Bruyola renuncia lo mas Castala de Bruyola a l'Almoïna, en poder d'en G. de Serres e d'en P. ça Fabragua, procuradors de l'Almoïna, segons que apar en poder d'en G. Lobet, notari de Gerona, aquel die demontdit, e aquel die matex los dits procuradors donaren a reembra lo dit P. Castala per preu de C s." a AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. LXX.

⁵² "Jacme ça Croeladeval, de parroquia de Vilamarin, et Margarida, sa muyer, son de l'Almoïna e lexen lo mas desabitat e estan ades a Castanyo, ades a Peralada, l'any de LXXVII" a AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. 54.

masos, que fa l'Almoina als seus pagesos, li estiguin adscrits o no. Normalment, el paborde anota el nom dels antics propietaris i l'entrada i el cens que, a partir d'aquell moment, pagarà el nou establert, com ja hem vist.

Finalment, en alguns d'aquests folis dels foriscapis també hi ha assentaments que informen dels reconeixements de domini i homenatges que prestaven els homes i dones propis de l'Almoina a la institució, els pergamins dels quals es conserven al seu arxiu. En aquests assentaments, el paborde anotava el nom de la persona, la seva parròquia i la seva filiació⁵³. Això no obstant, si bé sabem, pels pergamins de la mateixa Almoina que se'n feien més sovint, no sembla pas que fossin anotats regularment perquè uns anys apareixen força homenatges i d'altres, no. De tal manera que no semblen clars els criteris pels quals els pabordes consignaven els homenatges als seus llibres de comptes. Lligats amb aquests reconeixements d'adscripció, hi ha els pagaments dels censos que alguns homes propis es comprometien a pagar anualment en senyal de reconeixement de domini⁵⁴.

1.1.4.1.4. Ingressos procedents de les vendes de productes de l'Almoina

Segons l'índex del manual de l'any 1460-1461, el contingut d'aquests ingressos era el següent:

“Gra venut i prestat
 Vi i raïms venuts
 Capons, gallines i polls venuts
 Drap de lli i d'estopa venut
 Gra picat i venut
 Rebudes de deutes antics i llegats, restitucions i coses venudes”

⁵³ “A XXVII d.egost de MCCCXCVIII lo demont P. Bonifay feu homanatge per rahon de la VI part, carta Francesch Vidal (...)” a AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), fol. LXXIII; i “Item, XXI die predicti mensi [març] et eiusdem anni [1430], Anthonius, filius Arnaldi Davall, quondam, de Villavenuto fecit homagium (...)” a AHG, Hospici, núm. 38 (1429-1430), fol. 21.

⁵⁴ “Item dicta die [15 d'abril de 1359] solvit Michael, filius Castilionis Vanrelli, quos facit Elemosine quolibet anno in festo Natalis Domini, pro recognitionem domini pro medie libre cere l solido, quos solvit emptoribus” a AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. XXXV.

L'Almoina obtenia diners per altres vies. Així, quan estava necessitada de numerari, es venia part de les espècies que havia rebut com a rendes i que no li eren necessàries per a la seva tasca assistencial. Aquestes espècies consistien en cereals, raïm, vi, gallines, formatges, capons, oli, etc. amb els que es pagaven alguns censos. D'aquesta manera, com que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, com el seu propi nom indica, només repartia pa entre els pobres, el paborde es podia vendre els productes no susceptibles de ser transformats en pa. Això no obstant també venia gra, blat i forment sobretot, cereals que rarament utilitzava per a l'elaboració del pa dels pobres. A més a més, probablement aprofitava la variació interanual dels preus per a obtenir més beneficis, i comprava ordi o cereals més econòmics per a la seva tasca assistencial.

Així, dins del bloc dels ingressos, cada manual té uns apartats dedicats a les anotacions de les vendes d'aquests excedents. Aquestes vendes eren fetes, normalment, a comerciants de la mateixa ciutat de Girona⁵⁵.

Tal com hem anat veient, aquest bloc dels ingressos ofereix informacions valuoses sobre els preus de venda de mercat de diferents productes així com sobre les diferents persones que estaven interessades en la seva compra. Al mateix temps ens indica quins eren els productes dels quals l'Almoina podia prescindir, a quin preu i quan els venia i en quines circumstàncies ho feia.

1.1.4.1.5. Productes rebuts

Seguim amb la traducció del sumari del manual de l'any 1460-1461:

“Del forment rebut
Del blat i mestall rebut
Del vi rebut
De l'oli rebut”

⁵⁵ “Aquest any vani als hereus d'en Miquel Serra, dues migeras e quartera de forment que.s pichave, per preu de XXIII s., VIII d. (...)” a AHG, Hospici, núm. 125 (1431-1432), fol. CII (De frumento vendito).

Encara que aquest apartat pugui semblar repetitiu, el ressenyo per tal de seguir l'ordre dels manuals. En ell s'hi consignen els productes pagats com a censos en els pobles que no tenien les rendes arrendades, així com els pagaments en espècies fets per algunes possessions de pobles que sí que les tenien arrendades. Malauradament però, no solen especificar d'on provenen els productes que ingressen, vull dir consignen el nombre total de mitgeres de determinat cereal rebudes però no qui les ha pagades ni per què ho ha fet.

En qualsevol cas, aquestes pàgines es destinen a l'anotació de la quantitat total dels productes rebuts provinguin d'on provinguin. Els manuals els consignen en diferents folis segons si són forment, blat i mestall, vi i oli, etc. i, com acabem de veure, aquests productes eren els que, de vegades, es venien els paborde quan no els necessitaven.

1.1.4.2. Despeses

Després del bloc dels ingressos apareix el de les despeses o *Tabula expensarum pro quibuscumque negociis Elemosine*. Aquest bloc també va encapçalat per una anotació del paborde escrita o bé a partir de la meitat del llibre -després d'uns fulls en blanc- o bé al final, començant pel darrera⁵⁶. Les despeses que figuren en aquest bloc són tant les realitzades per la Institució com a tal, com les originades per la gestió del seu patrimoni. De la mateixa manera que els ingressos, les despeses, apareixen en els manuals dividides per matèries i segueixen l'ordre cronològic. Cada manual reservava unes pàgines per a cada apartat i, si en un any determinat no es generava cap despesa, aquestes queden en blanc.

A tall d'exemple tradueixo a continuació l'índex del ja esmentat any 1460-1461:

⁵⁶ Així, per exemple, l'any 1332-1333, el paborde va escriure al foli LVII del llibre: "Kalendas junii, anno Domini M^o CCC^o XXX° secundo, ego P. de Casadaval, prepositus Elemosine Panis Sedis Gerunde, facio memoriale de expensis factis ratione dicte Elemosine in iam dicto anno."

“De les pensions que anualment fa aquesta Almoina al senyor bisbe i a d’altres persones i convents
Despeses efectuades per la compra de forment
Despeses efectuades per la compra d’ordi i mestall
Despeses efectuades per les coses ordinàries de la casa de l’Almoina
Despeses efectuades per la compra de vi
Despeses efectuades per la compra d’oli
Despeses efectuades per la compra de lli
Dels panys de lli i d’estopa rebuts i gastats
Despeses efectuades en negocis comuns necessaris i extraordinaris
Despeses efectuades per anar a fora
Despeses efectuades per escriptures i instruments
Despeses efectuades per causes i litigis
Despeses efectuades per moldre el gra
Despeses efectuades pel forn
Despeses efectuades a les obres
Despeses efectuades en compres perpètuas
Despeses efectuades en el pa donat i distribuït entre els pobres de Jesucrist
Despeses efectuades per la compra de llenya
Despeses efectuades per garbellar gra”

Com acabem de veure, l’índex del llibre permet conèixer amb molt detall el contingut de les despeses. L’ordre seguit en aquest exemple no és sempre igual, de la mateixa manera que hi ha anys en els quals determinats pagaments no apareixen ni a l’índex. Normalment, figuren en primer lloc els pagaments fets pel paborde de l’Almoina al Bisbe de Girona i segueixen els fets als convents, esglésies i altres persones a qui es pagaven quantitats anuals per diversos motius.

1.1.4.2.1. Compres de productes alimentaris⁵⁷

Tal com hem avançat a l’apartat anterior, a vegades l’Almoina havia de comprar cereals per tal de confeccionar el pa que havia de repartir entre els pobres. Això succeïa perquè les rendes del seu patrimoni no sempre

⁵⁷ Una descripció més extensa de la idoneïtat dels manuals de comptes dels pabordes per als estudis de l’alimentació a R. LLUCH BRAMON, “Els manuals de comptes de l’Almoina del Pa de la Seu de Girona: menjar de pabordes i pa de pobres”, *La Mediterrània, àrea de*

responien a les necessitats de la seva finalitat caritativa o perquè havia interessat més vendre una part del cereal rebut dels censos i comprar-ne de més barat. Així, els anys en què les entrades de cereal que rebia eren insuficients o quan la seva gestió ho requeria, el paborde havia d'adquirir-ne al mercat i és, per aquest motiu que la majoria d'anys es troba un llistat de les compres efectuades pel paborde⁵⁸.

De fet, el paborde venia, sobretot, el forment que obtenia dels seus dominis i comprava ordi, cereal sempre més barat i més utilitzat en l'elaboració del pa que es repartia entre els pobres. El volum d'aquestes compres depenia tant del gra rebut per la institució com de les necessitats del moment. L'ordi representa la major part de les compres realitzades i això és tan cert que alguns anys no es registra la compra de ni una sola mitgera de blat o de forment.

Les persones que venien el cereal a l'Almoina eren, generalment, comerciants, mercaders i membres de diferents institucions eclesiàstiques. Tot i que, segons Guilleré, més d'una quarta part d'aquest comerç es constata en mans dels mateixos pagesos de l'Almoina, és a dir, els seus pagesos propis li venien els seus excedents de gra⁵⁹. Quan la conjuntura de males collites a Girona era més greu, alguns mercaders gironins feien arribar gra de la conca de l'Ebre o de Sicília pel port de Sant Feliu de Guíxols.

Aquestes compres de cereals, a més a més d'indicar-nos el volum de gra comprat, sovint també ens informen de les dates en què es realitzaven i del preu pagat per elles. Però cal tenir en compte que el preu pagat per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona no havia de ser forçosament el del mercat de Girona. Per altra banda la institució no sempre adquiria cereal fora

convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII), Institut d'Estudis Baleàrics, Palma 1996, pp. 567-577.

⁵⁸ "Primo emi d.en Torrehela, beneficiato sedis, LXXX migerias ordeí que deconstiterunt a llll s., VI d. pro migeria (...). Item emi a Jacobo Cortey de Cilrano CC migerias a llll s., III d. pro migeria deconstiterunt (...)" a AHG, Hospici, núm. 11 (1345-1346), fols. 86 v.- 87 r. (De empzione blado).

⁵⁹ C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, vol. I, p. 370.

de temporada i, probablement, podia vendre quan el cereal era més car per comprar-ne quan el seu preu s'hauria reduït⁶⁰.

Al marge de les ja mencionades despeses destinades a la compra de cereal, n'hi ha d'altres relacionades amb la confecció del pa. Tot i que, pel que sembla, el paborde preferia i solia rebre el cereal dels censos ja mòlt⁶¹, tot sovint no era així. Llavors, una vegada el gra havia arribat a mans de l'Almoina, bé a la casa de Girona, bé als seus diferents graners repartits pel seu domini, calia garbellar-lo i moldre'l i això no es feia sempre als molins de la mateixa institució. Naturalment, els pagaments d'aquestes feines també queden consignats als manuals i són una activitat prou important com per a tenir un apartat específic en la majoria de llibres. Normalment els encarregats de fer aquestes tasques directament relacionades amb l'elaboració del pa dels pobres, són persones habitants de la ciutat de Girona, només contractades per efectuar aquesta feina determinada.

Per altra part, hi ha una sèrie de pagaments pel transport del cereal provinent dels censos o de les compres. Si bé pels capbreus també veiem com el paborde solia fer-se'l portar a la casa de l'Almoina a Girona, no sempre era així, sobretot des d'aquelles poblacions més allunyades de la ciutat. De fet, sabem que la institució tenia alguns graners en diversos llocs, com a Riudellots de la Creu o a Brunyola, per exemple. Les despeses del seu transport, encara que no sempre figurin en un apartat específic, també solen aparèixer als manuals de comptes dels paborde entre les diferents compres de cereal o entre les despeses extraordinàries⁶².

⁶⁰ Per això, segons Guilleré, "els preus del gra en els comptes de l'Almoina sovint representen preus mitjans, més orientats cap al mínim que no pas cap al màxim". C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, vol. 1, pp. 292-293.

⁶¹ Així es desprèn dels capbreus a favor de l'Almoina de les seves possessions. Per exemple al capbreu de Cassà de l'any 1329, alguns pagesos reconeixen prestar com a cens determinat nombre de mitgeres d'ordi net, polit i mòlt (ADG, Pia Almoina, Cassà de la Selva, núms. 465-472).

⁶² Per exemple, segons el manual de 1431-1432, "portar 63 mitgeres de forment i 8 d'ordi i civada des de Borrassà fins a Girona va costar 2 lliures, 7 sous i 8 diners; portar des de Medinyà 15 mitgeres de forment i 15 d'ordi, 15 sous; portar 2 somades de gra des de La Pera costà 5 sous i com que el transport de només 1 somada des del mateix lloc va costar 2

També relacionat amb la confecció del pa que s'havia de repartir entre els pobres, lògicament calia comprar llenya per tal de coure'l⁶³ i sovint aquestes despeses també es consignen en apartats exclusius als manuals. De la mateixa manera, entre els sous dels treballadors i minyones de l'Almoina hi apareixen persones que cobren per una feina relacionada amb la confecció del pa.

En un altre ordre de coses, el paborde també havia de comprar altres productes alimentaris tant per a la seva pròpia alimentació com per a la dels altres membres i treballadors de l'Almoina⁶⁴. Aquestes compres estan consignades a l'apartat intítulat "Expense facte pro ordinario domus Elemosina". Val a dir, però, que no sabem amb seguretat quins són els productes ni les quantitats comprades. Tot i això, alguns d'aquests productes, com l'ordi, el vi, els draps de lli i la llenya, figuren en uns apartats separats i exclusius.

Altres compres de productes es troben dins l'apartat dedicat a les despeses comunes i extraordinàries de la institució: "Expense facte in negociis comunibus et necessariis atque extraordinariis Elemosine". Els assentaments d'aquests apartats estan ordenats cronològicament i no per temes. Així, mes a mes, el paborde anotava les compres d'altres menjars destinats exclusivament als membres de l'Almoina (per a la "família" segons la nomenclatura dels manuals). Així doncs, hi trobem consignades compres de mel, alls, cebes, nous, panses, peix, pomes, arròs, etc. Molts anys, el

sous i 6 diners, podem pensar en l'existència d'un preu fix", R. LLUCH BRAMON, "Els manuals de comptes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona...", p. 573.

⁶³ L'Almoina també tenia forns per tal de coure els pans. Per exemple, el 24 de juny de 1361, els procuradors de l'Almoina van establir el forn de la Ruca a un forner de Girona amb la condició de que coqués els pans que s'havien de repartir entre els pobres (ADG, perg. Pia Almoina, Girona, núm. 17). També pagava a altres fornors per la mateixa feina (ADG, perg. Pia Almoina, Èpoques I, núm. 85, 90, 94, 98 i 104).

⁶⁴ Així, per exemple, al manual de l'any 1377-1378, fol. XCVIII, a les despeses comunes trobem "Die lune que fuit prima dies junii anno a Nativitate Domini MCCCLXX^o septimo, erant in domo Elemosine persone infrascripte, videlicet, Jacobus de Solerio, prepositus, Franciscus Guanch, fornerius, Petrus Gornes, traginerius, Raymundus Johannis, nuncius qui ponderabant panem crudum Elemosine. Et Blanca ça Plana et quatuor ancille que sunt novem persone, et dicta die lune cum aliis diebus sequentibus ipsius septimane, expendit dictus prepositus cum dicta familia in carnibus, piscibus, caulibus, fructibus et aliis victualibus XII s., I d., m.".

paborde també comprava un porc per engreixar. Sovint, a més a més, especificava que determinats productes s'havien de comprar perquè algú de la família estava malalt.

Tanmateix, no només per això aquest és un dels apartats més rics en informació del bloc de les despeses. Naturalment, com a despeses necessàries de la institució n'hi ha tota una altra sèrie, per exemple, compres de sabates i de vestits per a les minyones de la institució, compres de paper per a confeccionar els manuals, com ja hem dit, els pagaments a treballadors per tal d'arreglar cases o béns de l'Almoina⁶⁵, compres de grillons i armes, pagaments a persones que acompanyen al paborde en les seves visites al domini, medecines, ampolles, plats i coberts i un llarg etcètera⁶⁶.

Gairebé cada any, un apartat específic s'ocupa de consignar el lloguer de minyones de l'Almoina. Aquestes solen ser filles dels seus propis pagesos o bé noies de zones properes⁶⁷ que treballen a la institució per un temps variable -normalment un o dos anys- a canvi d'un sou prèviament establert. Tot i que sembla que molts dominis utilitzaven de franc la feina de les filles i fills dels seus homes i dones propis⁶⁸, en aquests assentaments

⁶⁵ Al manual de l'any 1430-1431 (fol. 159) hi figura que el paborde va fer arreglar la major tina que l'Almoina tenia al celler de Serinyà, i especifica què es va haver de canviar, qui va vendre les peces noves, qui les va transportar, el sou dels fusters, el del que portava les eines, etc.

⁶⁶ Guilleré va utilitzar part d'aquestes despeses per intentar establir els preus i salaris de la Girona del segle XIV com, per exemple els preus del ferratge i de l'equipament d'un mul, del transport dels cereals del seu lloc d'origen a la casa de l'Almoina a Girona, els preus d'alguns productes com el forment i l'ordi, el calçat, etc. (cf. *Girona al segle XIV...*, vol. I, pp. 299-332).

⁶⁷ Així, per exemple, l'any 1462-1463 el paborde contracta la seva mare per a que treballi a l'Almoina perquè una de les minyones es posà malalta.

⁶⁸ De fet, la supressió d'aquest abús és una de les demandes dels pagesos (capítol 9) en el Projecte de Concòrdia de l'any 1462: "Item ussen e practichan alguns senyors com lo pages haura un fill o filla gran ia per maridar força lo pages li leix son fills o filla per servir algun temps sens alguna paga ne remuneratio de ques seguexen cosas desonestas e gran subiugatio al pages". Tot i que val a dir, que els senyors "responen [...], que no saben ne crehen que tal servitut sia en lo present principat ni sia may per algun senyor exhigida. Si axi es veritat [...], renuncien cassen e annullen los dits senyors tal servitut com sie cose molt iniusta e desonesta". En paraules d'Hinojosa, aquest era "otro abuso que afectaba profundamente a la vida de la familia payesa [que] consistía en tomar el Señor, a la fuerza, por ama de sus hijos a la mujer del payés, y, por criadas, sin salario, a las hijas", E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, in *Obras*, vol. II, Madrid 1955, p. 239.

dels llibres de comptes queda clar que l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona els pagava per la feina feta. A més a més alguns pergamins o registres de notaris gironins deixen constància d'aquests pagaments⁶⁹.

Un altre dels apartats que apareix a cada manual de comptes el constitueixen els pagaments a notaris i advocats que escrivien els documents de la institució ("Expense facte pro scriptis et instrumentis"). Moltes vegades, als pagaments només s'hi enregistra el total cobrat per cada un d'ells⁷⁰, tot i que sempre hi ha excepcions. Aquestes són les que ens interessin a nosaltres perquè solen detallar la feina per la qual han cobrat i ens permeten d'observar fets no sempre fàcilment detectables⁷¹, com són els sous que cobraven els notaris i advocats per fer determinats serveis.

En un altre ordre de coses, gairebé cada any⁷² el paborde havia de visitar algunes de les seves terres per diversos motius i així a cada manual hi tenia un apartat ("Expense facte per anar de fora") on anava anotant la data, el lloc on anava, el motiu per qual hi anava, els dies que hi estava o que trigava en anar-hi, si anava i tornava en un mateix dia, segons les distàncies

⁶⁹ Per exemple, Francesca, filla de Martí Caner i esposa de Francesc Villalonga, va firmar un rebut als procuradors de l'Almoïna de 208 sous, salari que havia rebut com a criada de l'Almoïna. El mateix dia va prestar homenatge a l'Almoïna per raó del mas Caner que havia heretat de la seva mare (ADG, perg. Pia Almoïna, Cassà de la Selva, núms. 330-332). El notari Narcís Simon també va registrar el 6 de maig de 1393 que Blanca Planes va reconèixer al paborde de l'Almoïna que havia rebut 100 sous per l'any que la seva néta Caterina, filla de Pere Planes de Castanyet, havia treballat com serventa a la casa de la institució a Girona (AHG, Notaris, Girona-11, núm. 31).

⁷⁰ Així al manual de l'any 1404-1405 (fol. CXLVII) el paborde consigna que paga anualment a Francesc Serra, llicenciat en lleis, per raó de la seva feina com a advocat de l'Almoïna 20 florins d'Aragó.

⁷¹ Per exemple, l'any 1409-1410, fol. 165, el paborde paga a Francesc Vidal per haver fet un capbreu de tres feixes de terra de Crespià. I el que és més interessant, el mateix any paga a Pere Pinós, notari, per una procuració que li feu fer per tal de requerir que dos germans propis de l'Almoïna del mas Miró de Caçà de la Selva, que havien anat a viure a Barcelona sense redimir-se previament, li fessin homenatge. També hi ha assentaments com el següent: "Item a XVIII de janer pague en Francesch Vidal, notari, per la carta del arrandament dels fruyts que l'Almoïna ha a Vilaubi qui foren vanuts an P. Taverner en l'any de MCCCLXXIII e per tant com devia per la dita raho alcuna quantitat que no volia pagar fiu fer la carta en forma qui costa V s., VI d." AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. CLXXXI.

⁷² Contràriament al que afirma C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, p. 336, el paborde va continuar visitant les seves terres, gairebé sempre amb una mula, fins i tot després de deixar d'administrar directament els seus dominis quan arrendava els censos que n'obtenia.

o la feina, si hi anava sol o acompanyat, amb mul o sense, i el que li costava⁷³. El paborde visitava el domini per molts diversos motius, com per veure si un canvi de terres era real i equitatiu, com ja hem dit, per intentar vendre les rendes, posar pau entre veïns, recol·lectar censos, comprovar l'estat de les cases i propietats de l'Almoïna i un llarg etcètera.

Relacionat amb l'activitat de notaris i advocats, hi ha també un altre apartat anomenat "Expense facte pro causis et litibus", destinat exclusivament a consignar els pagaments fets per les causes i judicis en les que l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona estava implicada. És un apartat molt ric en informació, tot i que, lògicament, no apareix a tots els manuals. Els plets o judicis eren també per motius molt variats: per abandonaments de masos i reclamacions d'homenatges, per determinar la propietat del domini directe amb alguna altra senyoria, etc.

Un altre dels apartats fixos dels manuals de comptes dels pabordes el constitueixen les obres que l'Almoïna havia de fer en algunes de les seves propietats ("Expense facte in operacionibus"). Obres, per tant, de millora o per arreglar els seus molins, graners, cases i fins i tot per tal de reedificar alguns masos que havien caigut en benevís i que es volien tornar a establir de nou. En aquests casos, els assentaments normalment ens informen del lloc on es fan les obres o reformes, de les persones que hi treballen i el que cobren, els materials necessitats, el temps que duren les obres, etc.

Finalment, des de mitjans del segle XIV i al final de cada llibre sol haver-hi un llistat dels pans repartits durant l'any corresponent. Aquest apartat es titula "Expense facte de pano dato et distributo pauperibus Ihesu Christi" i cada full correspon a un mes. Com que s'hi s'especifica dia a dia el nombre de pans repartits, això ens permet veure quins foren els anys més durs, és a dir, els que requeriren un major nombre de pans a distribuir, així

⁷³ Per exemple, "Item a XIII de juliol ane a Sancta Maria de Camors e a Vilavanut per haver diners o gran d.alscuns del dit loch quin deuen a l.Almoyna, e despus en l jorn ab lo macip e la bestia ll sous, V diners". AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. CLXV.

com també els dies i mesos en què es feien les donacions⁷⁴. No hem d'oblidar que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona havia estat fundada amb l'objectiu de repartir pa diàriament entre els pobres de la ciutat. Per tant, tota la seva activitat –teòricament- hauria de girar entorn de la seva tasca caritativa i assistencial.

En resum i per acabar, els manuals de comptes dels paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona són una font molt rica que conté abundant informació. Segons W. Kula, els llibres de comptabilitat senyorial, i aquests manuals en són un bon exemple, són fonamentals a l'hora de conèixer millor la gestió del patrimoni, les seves rendes i la seva evolució⁷⁵.

La informació que ens aporten no només és útil per tal de conèixer la gestió i el funcionament del patrimoni de l'Almoina, sinó també els censos que rebia per les seves terres, les relacions que tenia amb els seus pagesos, les condicions de vida dels seus homes propis i els pagaments que –pel fet de ser-ho- havien de fer. Al mateix temps, aquests manuals també contenen informacions molt valuoses sobre la vida de la societat de la diòcesi de Girona, com són els preus dels cereals i altres menjars, els sous de minyones, obrers, fusters i notaris, els productes i cost de l'alimentació tant dels pobres com dels paborde, a més a més d'algunes notícies històriques que els paborde anotaven marginalment⁷⁶.

El seu estudi, per tant, pot emprendre's des de diversos camps, com poden ser els de la història de l'alimentació, de la història agrària, l'econòmica, la dels pobres i marginats, etc. A més a més i pel fet de constituir una llarga font seriada, permeten fer un estudi a través dels segles,

⁷⁴ C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica ...", pp. 211 i 212 ho estudia i presenta en dos quadres els pans repartits diàriament els anys 1347-1348 i 1376-1377 i un gràfic de mitjanes mensuals dels dos anys tot comparant-les.

⁷⁵ W. KULA, *Teoría económica del sistema feudal*, Siglo XXI, Madrid 1974, p. 48.

⁷⁶ Al manual corresponent a l'any 1462-1463 (fol. 150) i, a l'apartat corresponent a la consignació de les seves visites al domini, el paborde ens explica que el 15 d'abril va anar a Fonolleres per tal de controlar les seves rendes i que abans d'aquesta data li havia fet por d'anar-hi "per dubte" d'en Vertallat i dels seus homes que robaven els censos de l'Almoina.

és a dir, des de l'època medieval fins a la moderna, o, fins i tot, la contemporània.

Les paraules de P. Ortí segons les quals els llibre de comptes de la Pia Almoïna de Barcelona "... són la millor font barcelonina per a l'estudi de la gestió d'un patrimoni senyorial, no tan sols pel període que cobreixen ... sinó, sobretot, per la qualitat de la informació: apareixen detallades totes les rendes, tant urbanes com rurals, com es perceben, els conflictes que generava la seva percepció, l'evolució i destinació de les rendes en espècie, etc., i tot això no tan sols a Barcelona i el seu territori sinó en altres zones com al Baix Llobregat, Maresme, Penedès, etc."⁷⁷, les podríem aplicar -amb algunes variacions, bàsicament geogràfiques-, als manuals de comptes de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona. L'Almoïna de Girona -recordem-ho- tenia propietats a la ciutat de Girona i a les actuals comarques del Gironès, La Selva, l'Alt i el Baix Empordà i el Pla de l'Estany.

L'excepcionalitat d'aquests manuals de comptes dels pabordes de Girona, de la mateixa manera que els de Barcelona, radica en el fet de què són una font seriada que permet fer un estudi general del patrimoni i de la seva gestió a través dels segles.

1.2. Capbreus i Llevadors de Censos

Durant els segles XIV i XV, l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, com és lògic, va fer fer diversos capbreus de les seves possessions immobles i dels censos i rendes tant en metàl·lic com en espècies o en prestacions en treball que n'obtenia. A la majoria d'aquests capbreus es solia especificar si el mas i el seu tinent eren o no propis de la institució i, en cas afirmatiu, els mals usos als que estaven sotmesos. Normalment a l'hora de fer les capbreuacions es seguia el mateix ordre de parròquies o conjunts de parròquies que els pabordes utilitzaven per a ordenar els pergamins i els

⁷⁷ P. ORTÍ GOSP, "El forment a la Barcelona baixmedieval...", p. 382.

seus llibres de comptes, és a dir, Serinyà, Espinavessa, Esponellà i Crespià o Cassà de la Selva i Campllong solien anar junts, per exemple.

Alguns d'aquests capbreus, sobretot, els originals i escrits en pergamí, es conserven actualment a l'Arxiu Diocesà de Girona, mentre que d'altres conservats a l'Arxiu Històric de Girona són, majoritàriament, còpies o traduccions al català dels anteriors, efectuades durant els segles XVII i XVIII, tot i que també n'hi ha algun que és original dels segles XIV i XV.

No sabem del cert qui feia els capbreus de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. En altres paraules, no sabem si el mateix paborde era sempre la persona que els confeccionava o la que aportava la informació directament o si encarregava tota la feina a d'altres persones. Algunes de les anotacions als blocs de les despeses dels manuals de comptes, ens informen que determinades persones, notaris o no, han estat encarregades, han col·laborat o han cobrat la confecció d'un capbreu per a la institució⁷⁸. Però no consta que fos sempre així encara que tot apunta a creure que els paborde els havien de revisar i acabar de completar. De fet, en alguns d'ells hi ha uns espais en blanc que fan pensar que hi manqui alguna informació que mai s'hi va acabar d'afegir.

Val a dir que no es conserven capbreus de totes les parròquies on l'Almoina de Girona tenia possessions. Tot i que el més probable és que s'haguessin fet però no ens hagin pervingut. De totes maneres, personalment em sobta, que la major part dels capbreus del segle XIV siguin d'abans de l'arribada i els teòricament efectes devastadors de la Pesta Negra a bona part del domini, i que la institució esperés fins a finals d'aquell segle per a tornar a conèixer l'estat, ocupació i pagaments de les seves propietats.

Per a la recerca que presento no he utilitzat tots els capbreus originals de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Però sí que n'he buidat totalment o només consultat alguns d'ells, com ara els de Camós, Brunyola o Cassà de

⁷⁸ Així, per exemple, l'any 1409-1410 el paborde pagà al notari Francesc Vidal 2 sous i 8 diners

la Selva⁷⁹, per tal d'intentar establir el nombre de masos propis que tenia l'Almoina a cadascun d'aquests llocs. Així com per intentar saber si hi havia persones que encara que no tinguessin cap mas propi de la institució, tenien algunes o moltes terres seves per les que pagaven censos i rendes i que, eventualment, podien haver de pagar també algun pagament derivat de la servitud a l'Almoina, com la sortida de mas. Val a dir, que bona part d'aquestes persones eren pròpies i, per tant, remences d'altres senyories a les que prestaven els pagaments servils quan els pertocava⁸⁰.

Entre els volums dels capbreus conservats a l'Arxiu Històric de Girona també s'hi inclouen alguns Llevadors de Censos i de la mateixa manera també en trobem en alguns dels manuals de comptes dels pabordes⁸¹. A diferència dels capbreus, aquests llevadors, escrits també en català i copiats durant els segles XVII o XVIII, només recullen el que cada mas o cada persona pagava a l'Almoina i no especifiquen ni el nombre de terres ni de masos, així com tampoc les prestacions en treball a les que estava obligat el pagès, ni si ell i el seu mas eren propis de la institució o no i, per aquesta raó, estaven sotmesos als mals usos.

1.3. Llibres Mestres

En algun moment dels segles XVIII o XIX, i de la mateixa manera que a molts dels arxius tant particulars com d'institucions en el mateix període, es van confeccionar llibres mestres amb tota la documentació de l'Almoina regestada. Aquests llibres recullen de manera resumida tots els documents

perquè havia fet un capbreu de tres feixes de terra de Crespià.

⁷⁹ Aniré assenyalant la seva datació, localització i signatura arxivística a mesura que els citi.

⁸⁰ Crec que val la pena assenyalar que quan confrontem dos capbreus de dues senyories diferents però de la mateixa parròquia, les persones que en un reconeixen ser pròpies i que tenen un mas i moltes terres, apareixen en l'altre com a persones no pròpies que no tenen cap mas però sí unes poques terres i a la inversa. Així succeix, per exemple, al contrastar dos capbres de la parroquia de Camós, ADG, Pia Almoina, Camós, núm. 256 i ACA, Hisenda, Monacals, núm. 946.

⁸¹ Per exemple, al manual de l'any 1406-1407 hi ha un llevador de censos de la parròquia de Brunyola, on només es va consignar mas per mas el que havien de pagar a l'Almoina.

que es trobaven a l'arxiu de la institució en el moment en què van ser escrits.

Els llibres que ens han pervingut es troben ordenats per parròquies o grups de parròquies, seguint la mateixa ordenació de l'arxiu dels pergamins (i també dels manuals de comptes dels pabordes). A cada llibre hi ha els resums –escrits normalment en català- de tots els actes relacionats amb les terres i els pagesos de la institució. El títol de cada llibre deixa clar el seu contingut. Per exemple:

"Aranzel o Llibre d'Arxivacio dels actes per lo present calaix de Santa Maria de Camos, Sant Vicenç de Camos, la Mota, Palol de Revardit, Corts, Santa Llogaya del Terri y demes pobles ab sos veynats continuats en la taula, aixi com un apres altre se aniran seguint y notant, calaix numeros 19 y 23".

Ens ofereixen, doncs, un recull cronològic de regesta de tots els pergamins que tenen els mateixos números que els pergamins de l'Arxiu Diocesà de Girona i en alguns casos ens permeten conèixer el contingut de pergamins que no s'han conservat.

Per a la realització d'aquest treball, he consultat tots els llibres mestres de l'Almoina, sobretot per tal de localitzar tots els homenatges prestats a la institució. L'extracte d'aquesta mena de documents contingut als llibres mestres ofereix les dades bàsiques del seu original en pergami: el nom del prestador, la seva filiació, el motiu, la data, etc. També he confrontat alguns dels capbreus i llevadors de censos i les redempcions de persones que entraven a formar part del domini, entre d'altres, per tal d'intentar precisar el nombre de masos propis que tenia l'Almoina del Pa a cadascuna de les parròquies on tenia possessions.

1.4. Protocols notarials

Com ja ha estat dit, l'Almoina de Girona era una clienta assídua dels notaris, tant dels de la ciutat de Girona –públics o episcopals- com dels de fora la ciutat i així ho reflecteixen les despeses dels manuals de comptes dels pabordes on, pràcticament cada any, s'anoten les quantitats pagades

als notaris⁸². Tant és així que fins i tot sembla que algun d'aquests notaris tenia registres exclusius per als documents de l'Almoina, encara que només n'hem pogut localitzar un⁸³.

Gairebé tots els documents de la institució van ser autenticats per notaris, com es pot veure als pergamins. Els manuals de comptes també ens informen sovint dels notaris que van escriure i guardar als seus llibres molts dels seus assentaments, sobretot pel que fa a vendes, capítols matrimonials, herències, redempcions, etc.⁸⁴

Malauradament però, molts dels registres notariais no ens han pervingut i no podem comprovar l'abast de la seva informació. Ara bé, en els que s'han conservat s'hi pot veure que no acostumaven a ampliar gaire la informació proporcionada pels pergamins ni tampoc la dels manuals de comptes. És a dir, que la còpia del document que estenia el notari no solia aportar noves dades sobre el fet en qüestió. Així, per exemple, la informació sobre les vendes és la mateixa i, en els casos en els que el paborde anota el preu d'una redempció sense consignar-ne el motiu o la finalitat, el notari tampoc no ho fa⁸⁵.

2. ARXIU DIOCESÀ DE GIRONA.

2.1. Pergamins

⁸² L'any 1347-1348, per exemple, un notari va cobrar per tota la feina feta durant aquell any per a la institució, 33 sous i 5 diners.

⁸³ Aquest és el cas del registre núm. 31 del notari Narcís Simon de la notaria 11 de Girona corresponent a l'any 1396.

⁸⁴ Per exemple: "Item XI die mensis marcii anno a Nativitate Domini LIIII instrumentum vendicionis cuiusdam fexie orte (...) in posse R. Guili, not. Gerunde (...)", AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. XI.

⁸⁵ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. CXI, "A XXVI del mes d'agost de l'ayn MCCCCIIII de volentat e consentiment de mossen lo sacrista magor, enfranqui e done a raembra en Lorenç, fill de Ramon Pere ça Vila de Camos, per preu de LXXVII sous apar de la dita resamença per carta feta per en Francesch Vidal, notari, lo desus dit jorn ...". Al registre núm. 103 del notari Francesc Vidal de la notaria 6 de Girona (AHG) hi apareix aquesta redempció però tampoc no ens explica els seus motius sinó que reproduceix la informació que ja ha aportat el paborde.

L'Arxiu Diocesà de Girona alberga tots els pergamins de la institució. Tots ells, així com els del Vestuari, han estat regestats pel seu arxiver, Mn. Josep Maria Marquès Planagumà⁸⁶.

Els pergamins estan ordenats per pobles o per conjunts de pobles, tot seguint el mateix ordre dels calaixos⁸⁷ d'un armari de fusta⁸⁸ on els guardaven els paborde (i el mateix dels seus manuals de comptes)⁸⁹. La institució tenia un arxiu on conservava tota la documentació que generava i al que es refereixen els paborde en diversos assentaments dels seus llibres de comptes⁹⁰. En un inventari modern de tot el que hi ha dins la casa de l'Almoïna, també s'inventaria i es descriu l'arxiu de la següent manera:

“In domo vocata l.archiu sive scriptori est quedam menssa lata super quas consueverunt fieri compota receptarum et expenssarum Elemosine [...]

Item in dicta domo est queddam magnum armarium affixum in pariete cum pluribus calaxiis in quibus conservantur capibrevia et alia instrumenta facientia pro dicta Elemosine et inter cetera sunt quedam calaxia in quibus existunt et conservantur instrumenta empcionum, capibrevia, legitima facientia pro iuribus que dicta Elemosina recipit in civitate, Merchatallo et Orta Gerunde, clausa et confecta per diversos notarios [...]

També descriu el contingut de cadascun d'aquests calaixos, tal com mostra per exemple:

⁸⁶ J. M. MARQUÈS, *Inventari i regesta dels pergamins de la Pia Almoïna del Pa de la Seu de Girona dipositats a l'ADG*, inèdit, i J. M. MARQUÈS (direcció i recopilació) i P. TRIJUEQUE (informatització), *Arxiu Diocesà de Girona. Repertori General*, Diputació de Girona, Girona 2002, edició en CD.

⁸⁷ A AHG, Hospici, núm. 3107, hi ha recollides les etiquetes en pergami corresponents a aquests calaixos.

⁸⁸ En un llibre mestre del segle XVIII, s'explica que “[...] de temps immemorial a esta part entre altres armaris de fusta que hi ha y ha hagut en lo Arxiu de la casa de dita Almoïna ha estat y es un armari de fusta dins del qual se encontraran en deguda forma existents y recondits molts y differents manuals, protocols, processos y altres escripturas publicas fets, actuats y rebudas per diferents notaris publicos [...]”, AHG, Hospici, núm. 444.

⁸⁹ Els pobles principals són Aro, Borrassà, Brunyola, Camós, Cassà de la Selva, Celrà, Fonolleres, Gaüses, Llambilles, La Pera, Palau Borrell, Riudellots de la Creu, Riudellots de la Selva, Serinyà, Viladasens, Vilavenut i un grup de pobles on l'Almoïna tenia poques possessions es troben a “Vària pobles”.

⁹⁰ A vegades, sobretot en assentaments dels manuals de comptes que consignen els reconeixements de domini i els homenatges rebuts per l'Almoïna, el paborde, especifica que el pergami en qüestió “est in arxivo” o “es en l.arxiu”.

“Item in alio calaxio plura instrumenta faciencia pro iurisdiccione quam dictam Elemosina habet in loco vocato de Gahusis. Item duo capibrevia videlicet, unum novum et aliud antiquum ac etiam instrumenta empconum que per regentes dictam Elemosinam facte fuerunt de diversis iuribus et redditibus que dicta Elemosine habet et percipit in dicto loco et in locis circumvicinis ratione honoris de Gahusis. Et est vero quod dictum capudbreve novum fuit confectum in posse Raymundi de Brugueria, notario Gerunde, et tunc notario auctoritate domini comitis Impuriarum XII die mensis novembris, anno Domini MCCCLIX”⁹¹.

Lògicament, els paborde conservaven a l'arxiu de la institució documents de tota mena: compra-vendes, les cartes de redempció de les persones que entraven al seu domini, els reconeixements de domini i homenatges dels seus homes i dones propis, cartes de deutes, de renúncies, donacions, testaments, establiments, etc. A més a més, entre els pergamins, hi ha capbreus, tant de tota una mateixa parròquia com d'alguns dels seus pagesos, masos i terres d'un mateix poble i, d'altres, d'alguna possessió o mas en concret.

Tots els pergamins de l'Almoina són escrits en llatí medieval, encara que n'hi ha amb algunes paraules catalanes, sobretot en els capbreus i en els requeriments o preconitzacions de masos abandonats en els quals es reproduïx la crida feta.

El volum de pergamins, com és obvi, depèn de la importància, quantitat i qualitat de masos, terres i possessions i, per tant, de rendes que rebia l'Almoina de cada parròquia. Així, n'hi ha una major quantitat de Brunyola, Cassà de la Selva, Gaüses, Camós⁹² i menys dels pobles dels quals el paborde no en podia arrendar les rendes perquè eren de poc valor. C. Guilleré, referint-se a l'“arxiu de la Pia Almoina” va comptar tots aquests

⁹¹ AHG, Hospici, núm. 2249.

⁹² Per exemple, de Camós hi ha gairebé un centenar de pergamins, onze capbreus de terres i masos, 4 capbreus de tota la parròquia, 13 compres, 2 permutes, 27 homenatges, 12 redempcions, 8 definicions, 2 establiments, etc.

pergamins, en comptabilitzà 2.107 corresponents al segle XIII, 3.883 al XIV i 1.102 al XV ⁹³.

Per acabar cal assenyalar que aquests documents estan escrits i autenticats pels notaris de Girona, tant episcopals com públics, o pels notaris rurals amb els quals l'Almoina tenia relació, si bé val a dir que hi ha alguns pergamins sense cloure.

⁹³ C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica ...", p. 175.

3. L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA¹

1. INTRODUCCIÓ

En els segles XIII i XIV sembla que la societat de l'Occident Cristià va prendre consciència de la pobresa i de l'existència dels pobres². L'Església fou la principal promotora de la tasca assistencial mitjançant la creació d'institucions benèfiques a les catedrals, monestirs i fins i tot a les parròquies més petites³. Però no només hi havia institucions depenents de les esglésies; més tard també se'n crearen de municipals, especialment hospitals de pobres.

¹ No hi ha encara cap monografia sobre aquesta institució. Només, com veurem, articles sobre aspectes puntuals del seu origen o funcionament: J. MARQUÈS CASANOVAS, "La Pia Almoina del Pa de la Seu de Girona (I)", *Revista de Girona*, núm. 81 (1977), pp. 325-331; (II), núm. 82 (1978), pp. 13-21; i (III), núm. 88 (1979), pp. 163-174; C. GUILLERÉ, "Assistència i caritat a la Girona de principis del segle XIV", *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 153-168 (també a *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volúmen misceláneo de Estudios y Documentos*, CSIC, Barcelona 1980, pp. 191-204); C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica enfront les adversitats de l'època: la Pia Almoina de Girona (1347-1380)", *Diner, poder i societat...*, pp. 169-196 (també a *La pobreza y la asistencia a los pobres...*, pp. 313-345); R. LLUCH BRAMON, "Els manuals de comptes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona: menjar de pabordes i pa de pobres", *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, Institut d'Estudis Baleàrics, Palma 1996, pp. 567-577; J. VILLAR TORRENT, "La Pía Almoina del Pan de la Seo de Girona", *Memoria Ecclesiae*, núm. XI, Asociación de Archiveros de la Iglesia de España, Oviedo 1997, pp. 243-260. Pere Gifre està utilitzant també la documentació de l'Almoina per a la seva tesi doctoral sobre la història agrària gironina després de la Sentència Arbitral de Guadalupe (Vegeu, per exemple, P. GIFRE I RIBAS, "Servituds i prestacions pageses a l'època moderna. L'exemple del domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (1486-1776)", *Recerques*, núm. 30, 1994, pp. 7-26; i P. GIFRE I RIBAS i R. LLUCH BRAMON, "Continuïtats del mas català abans i després de la Sentència Arbitral de Guadalupe (segles XV-XVI)", M. T. FERRER MALLOL, J. MUTGÉ i M. RIU (eds.), *El mas català durant l'edat mitjana i la moderna (segles IX-XVIII)*, Consell Superior d'Investigacions Científiques-Institució Milà i Fontanals, Barcelona 2001, pp. 593-610.

² En paraules de J. W. Brodman, després de la crida a la primera Croada del Papa Urbà II a Clarmont-Ferrand i de que Europa participés en aquests actes violents, es va inaugurar un període en la història medieval occidental "in which the poor became an identifiable and permanent element within society". J. W. BRODMAN, *Charity and Welfare. Hospitals and the Poor in Medieval Catalonia*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1998, p. 8.

³ A. RIERA MELIS, "Pobresa y alimentación en el Mediterráneo Noroccidental en la Baja

Les institucions de beneficència eclesiàstiques adoptaren sobretot dues formes d'organització: els Hospitals i les Almoines, institucions més especialitzades. Ambdues foren fundades per eclesiàstics o bé per laics, però gairebé sempre en el si de les Catedrals. D'almoines se'n crearen a la major part de ciutats grans de l'Occident Cristià. A Catalunya n'hi havia, per exemple, a Barcelona⁴, a Lleida⁵, a Girona, a la Seu d'Urgell⁶, i en alguns

Edad Media”, *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, Institut d'Estudis Baleàrics, Palma 1996, pp. 39-72.

⁴ Aquesta és, amb molta diferència, la Pia Almoina més estudiada de Catalunya. Vegeu, per exemple, J. BAUCELLS, “La Pía Almoina de la Seo de Barcelona, origen y desarrollo”, *A pobreza e assistência aos pobres na Península Ibérica durante a Idade Média*, Actas das 1as Jornadas Luso-Espanholas de História Medieval, Lisboa 1972, pp. 73-135; J. BAUCELLS, “Gènesi de la Pia Almoina de la seu de Barcelona, els fundadors”, *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volúmen misceláneo de Estudios y Documentos*, CSIC, Barcelona, 1980, vol. 1, pp. 17-75; J. BAUCELLS, *El Baix Llobregat i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona: inventari dels pergamins*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1984; J. BAUCELLS, *El Maresme i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergami de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1987; J. BAUCELLS, *El Garraf i la Pia Almoina de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergami de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1990; J. BAUCELLS, *Vida y práctica religiosa en el obispado de Barcelona de 1229 a 1344*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, 1999; T. LÓPEZ PIZCUETA, “El patrimonio inmobiliario de la Pía Almoina de Barcelona, en la primera mitad del siglo XIV”, *Analecta Sacra Tarraconensis*, núm. 65, 1992, pp. 407-433; T. LÓPEZ PIZCUETA, *El patrimonio de la Pía Almoina de Barcelona en la época central del siglo XIV*, Tesi Doctoral, Universitat de Barcelona, 1995; T. LÓPEZ PIZCUETA, “Estudio de un patrimonio urbano. La Pía Almoina de Barcelona en los siglos XIII-XIV”, *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 18, 1997, pp. 427-450; T. LÓPEZ PIZCUETA, *La Pia Almoina de Barcelona (1161-1350). Estudi d'un patrimoni eclesiàstic baixmedieval*, Fundació Noguera, Barcelona 1998; T. LÓPEZ PIZCUETA, “L'origen del patrimoni de la Pia Almoina en el territori de Barcelona, a la primera meitat del segle XIV”, *Estudis d'Història Agrària*, núm. 11, 1997, pp. 153-181; T. LÓPEZ PIZCUETA, “The Pia Almoina of Barcelona. A rural patrimony (XIIIth.-XIVth. Centuries)”, *The Journal of Mediterranean Studies*, núm. 17, 1998; T. LÓPEZ PIZCUETA, “El uso del contrato enfiteútico en la gestión del dominio territorial de la Pía Almoina de Barcelona (siglos XIII-XIV)”, *Cuadernos de Investigación Histórica*, núm. 17, 1999, pp. 155-189.

⁵ P. BERTRAN, “L'Almoina de la Seu de Lleida a principis del segle XV”, *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volúmen misceláneo de Estudios y Documentos*, CSIC, Barcelona, 1980, vol. 2, pp. 347-368.

⁶ C. BATLLE, “Les institucions benèfiques de la Seu d'Urgell durant l'edat mitjana (segle XI-XV)”, *Urgellia*, núm. 6, 1983, pp. 285-334, esp. pp. 292-298, i *La Seu d'Urgell medieval; la ciutat i els seus habitants*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona 1985.

casos, com els de Vic, Banyoles o Riudaura⁷, depenien del municipi. També n'hi havia que depenien de les catedrals en els regnes de Mallorca i de València.

La funció de les almoines consistia en alimentar un nombre de pobres que variava en funció de les necessitats del moment i/o de la riquesa de la institució⁸. La majoria donava als pobres un àpat diari suficient, en teoria, per a la seva subsistència. L'originalitat de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona rau en el fet de que és la única de les conegudes que, des de la seva fundació només va repartir pa, i que no va distribuir mai altres aliments en forma d'àpats⁹.

Aquesta mena d'institucions caritatives ben aviat van rebre el suport econòmic de la població de l'època. Els testaments del segle XIII solen contenir llegats en forma de numerari o de terres destinades a aquestes institucions d'assistència als pobres. Però val a dir que aquestes donacions no només figuren als testaments dels nobles, eclesiàstics o ciutadans burgesos, sinó també en els d'alguns petits artesans i pagesos; així succeeix, si més no, a l'Almoina de Girona. D'aquesta manera, les

⁷ F. MONSALVATGE Y FOSSAS, *Noticias Históricas. Riudaura y su monasterio de Santa María*, tom IV, Imprenta y Librería de Juan Bonet, Olot, 1892, pp. 99 i 100, i document fundacional de l'any 1415, pp. 216-220.

⁸ Vegeu un resum de la fundació i funcionament de diferents almoines catalanes a J. W. BRODMAN, *Charity and Welfare...*, així com l'apèndix (pp. 145-148) on consigna les fundacions de diverses institucions assistencials de beneficència a Catalunya, València i Mallorca.

⁹ Sobre el repartiment de menjar en d'altres almoines, vegeu P. BERTRAN, "El menjador de l'Almoina de la Catedral de Lleida. Notes sobre l'alimentació dels pobres lleidatans al 1338", *Ilerda*, núm. XL, 1979, pp. 89-124; M. ECHÁNIZ SANS, "La alimentación de los pobres asistidos por la Pía Almoina de la Catedral de Barcelona según el libro de cuentas de 1283-1284", *Alimentació i societat a la Catalunya Medieval*, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 20 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1988, pp. 173-261; i T. LÓPEZ PIZCUETA, "El «mal any primer»: alimentación de los pobres asistidos en la Pía Almoina de Barcelona: 1333-1334", *Actes del I Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó*, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida 1995, pp. 613-623.

esmentades institucions pogueren ser més potents i així alimentar millor un nombre més gran de pobres¹⁰.

Pel que fa a la ciutat de Girona, la xarxa de caritat assistencial es canalitza a través de diferents institucions, entre 1228 i 1245, consta que se'n fundaren tres: l'Almoina de Subirànegues, creada per Bernat de Subirànegues, l'any 1228, per tal de repartir pa entre els pobres encara que només ho feia dos dies l'any; la coneguda com el Vestuari, fundada pel canonge Bernat de Vilafreser el 1245, que s'ocupava, com indica el seu nom, de comprar i repartir roba entre els pobres, també dos dies l'any (per Pasqua i per Tots Sants), i l'Almoina del Pa de la Seu¹¹ que, com ja ha estat dit i com també indica el seu nom, repartia només pa entre els pobres durant uns mesos de l'any, tot i que els dies de repartiment no van fer més que augmentar amb el pas del temps¹².

A més a més, a Girona hi havia tres Hospitals: l'Hospital Vell, la Llebroseria de Pedret i l'Hospital Nou (1212), dels dos primers en desconeixem la data de fundació, tot i que a principis del segle XIII ja funcionaven. Per altra banda, només el segon era de gestió laica. Com al conjunt d'Europa, l'assistència als pobres a la Girona del segle XIV depenia més de l'Església que no pas dels laics i aquest fet estava lligat al paper

¹⁰ C. BATLLE, *L'expansió baixmedieval, segles XIII-XV*, vol. III de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, Edicions 62, Barcelona 1988, pp. 427-437.

¹¹ Segons Guilleré, d'aquestes tres institucions caritatives "la que havia de tenir més renom a la ciutat és sens dubte la Pia Almoina de la Seu de Girona". C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, vol. 1, Barcelona 1993, p. 101. En el mateix sentit Joan Villar assegura que "de todas las limosnas que fueron erigidas en Girona, la más importante fue, sin lugar a dudas, la Almoina del Pa de la Seu". J. VILLAR TORRENT, "La Pía Almoina del Pan de la Seo de Girona", p. 244.

¹² Encara que si hem de fer cas als informes presentats i adduïts pel bisbe Lorenzana quan el 1776, com veurem més endavant, va fundar el Reial Hospici de Girona amb les rendes de l'Almoina, la seva finalitat era "darle cocido dos dias en la Semana à todo genero de Personas, que concurrán à ella". Vegeu *Real Hospicio de la ciudad de Gerona fundado baxo la invocacion de la Santisima Virgen Maria de Misericordia y de su glorioso patron San Narciso, al qual por la siguiente escritura ò provision quedan unidas y aplicadas las rentas que antes eran de la Pia Limosna del Pan, las de la Casa de Misericordia, las del*

preponderant de l'episcopat i del Capítol i, segons Guilleré, a l'absència dels ordes hospitalaris a la ciutat¹³.

2. NOTES HISTÒRIQUES

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona va ser fundada per Arnau d'Escala el 4 de març de l'any 1228 en unes cases que tenia a l'escala de la catedral de Girona. Aquestes cases serien, des de llavors, la seu de l'Almoina¹⁴. A més a més, Arnau d'Escala va dotar la institució caritativa amb els delmes de les parròquies de Sant Esteve de Marenyà, de Santa Llogaia del Terri i de Sant Andreu d'Estanyol després d'haver calculat que amb ells es podria constituir o sufragar la seva tasca assistencial. Consta que totes aquestes possessions les havia comprades un temps abans al bisbe Guillem Cabanelles i al mateix Capítol de la Catedral de Girona.

Arnau d'Escala establí que l'almoina s'havia de fer des del Dimecres de Cendra fins a la Pentecosta, per tant, abans de la nova collita, quan s'acabava el gra disponible, i que cada dia s'havia de donar, com a mínim, una mitgera de pa a mesura de Girona. Tot i això afegia que s'haurien d'augmentar els dies de repartiment sempre que fos possible¹⁵. El primer paborde, Pere de Pedrinyà, clavari de la Seu, va ser designat per al càrrec pel mateix Arnau

Vestuario desta santa Iglesia y otras. Narciso Oliva, Impresor, y Librero, 1777.

¹³ C. GUILLERÉ, "Assistència i caritat a la Girona...", p. 168.

¹⁴ Quan l'any 1776, el bisbe de Girona, Tomàs de Lorenzana, va buscar una seu per al Reial Hospici va desestimar la casa de l'Almoina perquè "se asegura que en la [casa de] la Limosna de Pan por su estrechez, è inmediacion à la Catedral, y hallarse ceñida con tres calles principales, no pueden recogerse en ella los Mendigos, y Pordioseros" i, per això, va recomanar "que podría hacerse mas bien en la de la Misericordia". Vegeu *Real Hospicio de la ciudad de Gerona ...*

¹⁵ En diverses ocasions es va decidir incrementar el nombre i la qualitat de pans repartits. Per exemple, el 30 d'abril de 1355, el bisbe i el capítol de la Seu, tenint ben present que havien augmentat les rendes que rebia l'Almoina, van disposar que una part del delme de Serinyà i el llegat d'un prevere del capítol, servissin per a augmentar tant el pes del pans com els dies del seu repartiment (ADG, pergs. Pia Almoina, general i vària, 86).

d'Escala, que també va establir que quan aquell morís, el sagristà major de la Catedral seria l'encarregat d'instituir, en el termini de deu dies, al nou paborde, i en cas de que ell no ho fes, ho hauria de fer el Capítol.

Ara per ara, sabem ben poca cosa del fundador de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, només que era un laic que s'autoqualifica en el seu testament com a "*servus Gerundensis ecclesiae*"¹⁶ cosa que, a parer Joan Villar, indica que era, sens dubte, administrador dels béns materials de la canònica gironina¹⁷.

L'Almoina fundada per Arnau d'Escala va ser acceptada pel bisbe Guillem de Cabanelles i el Capítol de la Catedral de Girona cinc anys després, és a dir, el 9 de juny de l'any 1232¹⁸. En aquest document s'establia l'obligatorietat del paborde de la institució, així com també de tots els seus batlles o els recaptadors de les seves rendes, de retre comptes dos cops l'any davant del sagristà major, el sagristà segon i el tresorer de la Catedral. En cas que els comptes no estiguessin bé, el paborde podia ser destituït malgrat que el càrrec era considerat vitalici, tal com veurem que va succeir més endavant.

El paborde era l'encarregat d'administrar l'Almoina, de fer fer, repartir i distribuir el pa i gestionar tots els béns mobles i immobles de la institució. Un dels seus objectius principals havia de ser aconseguir més rendes per tal de poder augmentar els dies de repartiment, la quantitat de pa repartida diàriament, així com la seva qualitat i el seu pes. Com a pagament del seu

¹⁶ ACG, Llibre Gran de la Sagristia Major, fol. 117 r. i AHG, Hospici, núms. 1417 i 1428, on al segle XVIII es van transcriure documents referents a la fundació de l'Almoina i també sobre el seu desenvolupament posterior. Vegeu la traducció castellana del testament d'Arnau d'Escala a J. MARQUÈS CASANOVAS, "La Pia Almoina del Pa de la Seu de Girona (II)", *Revista de Girona*, núm. 82 (1978), pp. 13-15. Als estatuts de l'Almoina, fets l'any 1347, també es defineix a Arnau d'Escala com a "*servus in Gerundensi ecclesia*".

¹⁷ J. VILLAR TORRENT, "La Pía Almoina del Pan de la Seo de Girona", p. 244.

¹⁸ ACG, Llibre Gran de la Sagristia Major, fol. 110 v. J. VILLAR TORRENT, "La Pía Almoina del Pan de la Seo de Girona", p. 245. La traducció castellana d'aquesta acceptació a J. MARQUÈS CASANOVAS, "La Pia Almoina del Pa de la Seu de Girona (I)", *Revista de Girona*, núm. 81 (1977), pp. 330-331.

treball, el paborde rebria la desena part dels lluïsmes, terços i foriscapis, és a dir, un 10% de tot el que la benèfica institució ingressés per pagaments extraordinaris, tal i com s'establia en el document d'acceptació de l'Almoina atorgat pel bisbe de Girona.

Arnau d'Escala, en el seu darrer testament, datat el 27 de novembre de l'any 1237, va confirmar la seva donació i l'augmentà amb la dotació de les cases on ell vivia, inclosos alguns dels seus objectes personals, i amb el delme de la parròquia de Salt. També va establir el benefici de Santa Anastàsia, el sacerdot obtentor del qual havia de ser el paborde de l'Almoina del Pa.

L'any 1346, el bisbe va decidir reformar els estatuts de l'Almoina. Guilleré creu que ho va fer perquè els pobres no eren assistits com calia i el paborde no administrava bé els béns de la institució. Així, si més no, consta a les conclusions de la comissió avaluadora designada pel bisbe¹⁹. Tant el paborde com els batlles haurien negligit bastant les seves funcions²⁰, com mostra el fet que hi ha censos no enregistrats als seus manuals de comptes, fins al punt que, segons Guilleré, es pot pensar en frau i malversacions²¹. En tot cas sembla que hi havia “un cert descontrol en els comptes de la institució”, fins a tal punt que a finals de l'any 1346 l'Almoina no podia portar a terme la seva finalitat assistencial²². Cal pensar, a més a més, que els pobres a alimentar devien haver augmentat i això havia de ser cert sobretot si tenim present que era una època de penúries i dificultats.

Així doncs, el bisbe Arnau de Montrodó va crear una comissió formada pel mateix paborde, els procuradors del sagristà major i del tresorer de la

¹⁹ “Dicta Eleemosina et regimen ipsius periclitabatur, diminuebatur et detrimentum paciebatur”, *apud*. C. GUILLERÉ, “Una institució benèfica enfront...”, p. 171.

²⁰ Així es desprèn d'alguns dels articles dels nous estatuts de l'Almoina, sobretot el XII, XIII, XIV i XV quan es refereixen a la feina feta fins llavors pels batlles i el paborde.

²¹ C. GUILLERÉ, “Una institució benèfica enfront...”, pp. 170-174.

²² J. VILLAR TORRENT, “La Pía Almoina del Pan de la Seo de Girona”, p. 247.

Catedral, l'abat de Sant Feliu de Girona, dos preveres del Capítol i dos clergues²³, per tal que reformessin els estatuts de la institució. Aquests estatuts²⁴ van ser aprovats l'any següent, és a dir, el 1347. Els seus disset articles pretenien millorar la gestió de les rendes, l'administració del pa i, sobretot, limitar els poders del paborde i dels batlles. Des de llavors, entre d'altres coses, el paborde hauria de retre comptes i actuar sempre obligatòriament amb el consentiment del sagristà major de la Catedral de Girona o, si aquest no era a Girona, amb el del sagristà segon, del tresorer o dels procuradors²⁵.

Pel que es desprèn del seu contingut, es pot dir que els estatuts de 1347 donaren pas a un nou funcionament de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona²⁶. Regularen l'arrendament de les rendes que rebia la institució i establiren l'obligació que el paborde confeccionés un llibre de comptes anual on anotés totes les despeses i tots els ingressos²⁷. També regularen l'elaboració i el repartiment del pa entre els pobres, el paper dels batlles i la gestió del paborde de la institució, entre d'altres coses.

Per altra part, els nous estatuts de 1347 van canviar la manera de gestionar les terres de l'Almoina. Els seus capítols ordenaven que s'arrendessin per un determinat nombre d'anys tots els censos que rebia la

²³ J. VILLAR TORRENT, "La Pía Almoina del Pan de la Seo de Girona", pp. 247-248. Document contingut a ACG, Llibre Gran de la Sagristia Major, fols. 118 r.-119 r.

²⁴ ADG, Sèrie G, núm. 19, fols. 92-97. Transcrits i comentats a C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica enfront...", pp. 197-208; vegeu també les addicions fetes a aquests estatuts l'any 1355, pp. 208-210.

²⁵ Així consta, per exemple, a molts dels assentaments que consignen les redempcions concedides per la institució en els llibres de comptes dels seus paborde: "A VI del mes de febrer del any MCCCCIII [...] de voluntat e consentiment de mossen lo sagrista maior, principal protector de la Elmoyna, enfranqui e done a reembra ..." (AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), fol. XXII).

²⁶ Aquests estatuts de 1347, amb petites variacions o afegits posteriors, van regir l'Almoina del Pa de la Seu de Girona fins al primer quart del segle XVII.

²⁷ Cal tenir present, però, que aquests llibres ja es feien abans de 1347. El primer manual de comptes conservat correspon a l'any 1331-1332 i que el paborde que l'havia fet era el mateix paborde que havia provocat, suposadament per la seva mala gestió, l'elaboració

institució, sobretot els que provenien de les parròquies més allunyades de la ciutat de Girona i, per altra part, que s'establissin les possessions i terres de l'Almoina que, fins llavors, aquesta conreava directament²⁸, de manera que es va anar abandonant la reserva²⁹.

El funcionament de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona es va mantenir estable i sense grans canvis fins al segle XVI. Des de principis d'aquell segle, diversos sectors de la ciutat, principalment els jurats, van començar a queixar-se, al·legant que molts dels pobres que anaven a buscar el pa no ho eren realment, que l'aglomeració de pobres i desvagats, tant de la ciutat com de fora d'ella, a les portes de l'Almoina en el moment del repartiment del pa, provocaven massa problemes i van demanar que els censos invertits en la tasca assistencial es dediquessin a d'altres obres benèfiques.

Aquesta fou la raó per la qual, l'any 1629, el bisbe de Girona, Garcia Gil y Manrique, va ordenar que l'Almoina del Pa deixés de repartir pa per als pobres i que les seves rendes es distribuïssin entre diferents actuacions. Per tot això es va acordar una segona reforma dels estatuts per a la institució que establia, entre d'altres coses, el repartiment de les rendes que aquella obtenia anualment. Aquestes es van destinar a diverses finalitats: dotar noies pobres de la ciutat i de fora de la ciutat, pagar tres càtedres de teologia de l'Estudi General de Girona, als pobres de la presó, als pobres mendicants o als pobres vergonyants, entre d'altres.

d'uns nous estatuts.

²⁸ "Item declararunt et ordinarunt quod omnes et singuli redditus, proventus, decime, molendina, furnus vel furni qui et que sunt et pro tempore fuerint dicte Elemosine ubicumque vendantur et arrententur ad certos annos, et possessiones et terre quas dicta Elemosina ad proprietatem seu ad culturam propriam tenet ad laboracionem dentur, sive ad certum censum stabiliantur...", capítol III dels estatuts, C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica enfront...", pp. 199-200.

²⁹ Des del manual de l'any 1347-1348, als llibres de comptes també s'hi consignen molts (o tots?) dels establiments efectuats pels pabordes de la institució, sobretot per consignar el preu i cobrament de la seva entrada.

Aquesta nova reforma de l'any 1629 desnaturalitzava l'Almoina de les seves finalitats fundacionals perquè la institució deixava de repartir pa entre els pobres, missió per a la qual havia estat fundada per Arnau d'Escala, tal com hem dit. Els responsables de la institució van oposar-se immediatament a aquests nous estatuts perquè no seguien les directrius del seu fundador i van aconseguir que, l'any 1702, el tribunal de la Rota romana resolgués a favor seu. D'aquesta manera l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va tornar de nou a repartir pa entre els pobres gironins. Encara que només durant setanta anys més.

L'any 1776, el bisbe de Girona, Tomàs de Lorenzana, va assignar les rendes de l'Almoina del Pa³⁰ així com les d'altres institucions assistencials gironines com el Vestuari –institució dedicada, com hem dit, a repartir roba i vestits entre els pobres-, la Casa de la Misericòrdia³¹ i les d'altres almoines de la diòcesi gironina, al recentment creat Reial Hospici de la ciutat de Girona³². La intenció del bisbe era seguir les directrius de la Corona i, a més a més, segons aclareix ell mateix, optimitzar els recursos assistencials de Girona i servir millor a la seva població menys afavorida econòmicament.

El bisbe Lorenzana assegurava que la distribució del pa ordenada per Arnau d'Escala i tal i com l'havien informat el seu predecessor, els Capítols, el Governador de Girona i el de la Reial Audiència, “producía efectos no muy conformes al Servicio de Dios nuestro Señor, y bien público;

³⁰ Segons els documents continguts a *Real Hospicio de la ciudad de Gerona...*: “Nos Don Thomàs de Lorenzana, y Butrón, por la Gracia de Dios, y de la Santa Sede Apostolica Obispo de Gerona [...] conforme à la voluntad, y pias intenciones del rey nuestro Señor (Dios le guarde) ha determinado, y hallado destino, [...] para establecer en ella [ciudad de Gerona] un pio Hospicio, por el Amparo, socorro, y manutencion de los veramente Pobres, y Mendigos, è Invalidos, y educacion de los Niños expositos, y huerfanos [...] no solo con la cesion, y aplicacion de los derechos, frutos, redditos, y emolumentos de la Pia Limosna llamada del Pan, que fundó, y dotó el difunto Arnaldo de Escala en esta Ciudad, que despues fué aumentada de otros frutos, y redditos por varios Bienhechores [...]”.

³¹ Fundada l'any 1763 per tal de recollir i emparar noies pobres o descarriades.

³² Val a dir que de tot aquest afer només en coneixem la versió del bisbe, sense cap mena

pero que convertidos, y aplicados los dichos redditos con sus Capitales en la dotacion de un Hospicio para Pobres, como se ha dicho, produciría efectos muy conformes à la honra, y gloria de ambas Magestades Divina y, Humana, y útiles à los mismos Pobres, y al Público”. A més a més, assegurava que “[de] estas Pias fundaciones resultaba notablemente el fomento de la olgazanería, y vagancia, por las innumerables Personas aptas para el trabajo, que concurrían à recoger la Limosna”.

No eren aquests els únics i més preocupants problemes ocasionats per la distribució del pa de l'Almoina. Tomàs de Lorenzana al·ludeix també a raons morals per finalitzar aquesta activitat i estimular –així?- que els pobres treballin i, sobretot i el que sembla més important per al bisbe, que deixin de fer nosa als veïns de la ciutat³³.

Malgrat els intents dels pabordes de l'Almoina i del Vestuari i dels procuradors de la Casa de Misericòrdia de rebatre aquestes informacions i intentar mantenir les seves institucions amb la finalitat per a la que havien estat creades, el bisbe va fundar el Reial Hospici de Girona. El va dotar amb totes les propietats mobles i immobles, censos, lluïsmes, tasques, delmes, etc. de l'Almoina del Pa de la Seu³⁴, de la Casa de la Misericòrdia, de l'Almoina del Vestuari i les d'altres petites almoines fundades a diferents parròquies de la diòcesi gironina.

de dubte parcial i absolutament favorable.

³³ “... Era freqüente el [número] de cinco, ò seis mil Personas las que asistían à la Limosna pernoctando la mayor parte de ellas, tanto dentro de la Poblacion, como en las Cabañas, y Albergues rurales, invadiendo los sembrados, y frutos, y aun à los mismos Vecinos ...”. No només això, sinó que homes i dones dormien barrejats “sin que en lo moral sean evitables estos inconvenientes”. Cf. *Real Hospicio de la ciudad de Gerona...*

³⁴ *Real Hospicio de la ciudad de Gerona...*: “Los [fondos] de la Limosna del Pan ascienden, según los Estados à siete mil quinientas quarenta, y ocho libras liquidas, y anuales, y consisten en Censos, Censales, Arrendamientos, Diezmos, y Tascas, que se administran, Laudemios, y otras Propiedades”.

Així doncs, l'any 1776 va desaparèixer l'Almoina del Pa de la Seu de Girona fundada per Arnau d'Escala el 1228. Les seves rendes es van destinar en endavant a d'altres tasques assistencials i de beneficència.

3. EL PATRIMONI DE L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA³⁵

Com ha quedat dit, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona comptava, en el moment de la seva fundació, amb els delmes de les parròquies de Sant Esteve de Marenyà, de Santa Llogaia del Terri i de Sant Andreu d'Estanyol per al seu manteniment. El seu fundador, Arnau d'Escala, va ampliar, en el seu testament, aquestes donacions amb la dotació de les cases on ell vivia a la ciutat de Girona i amb el delme de la parròquia de Salt, veïna de la ciutat.

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona, com altres almoines i institucions benèfiques i caritatives, ben aviat fou protegida sobretot per les classes altes de la ciutat que hi aportaren importants donatius i llegats en els seus testaments. Entre les primeres donacions, destaca, per la seva importància, la del canonge Guillem Gaufred, que en el seu testament, de l'any 1292³⁶, deixava a l'Almoina les rendes de tots els masos i terres dependents del Castell de Brunyola, del qual era baró. Des de llavors, aquestes rendes constituïren unes de les fonts d'ingressos més productives de la institució, com a mínim, durant els segles medievals.

Però les donacions de béns mobles i immobles o de petites quantitats de diners, com ja ha estat dit, no només provenien de les classes altes o l'alt clergat, sinó també de membres de la noblesa laica, de la burgesia gironina i també d'artesans i de pagesos dels voltants de la ciutat, alguns

³⁵ Tot i que encara no hi ha cap estudi sobre el creixement del patrimoni moble i immoble de l'Almoina des de la seva fundació, l'any 1228, fins a la seva desaparició, l'any 1776, intentarem descriure'l a grans trets amb el benentès de que s'haurà de revisar completament quan s'estudiï el seu creixement convenientment.

d'ells homes propis de la mateixa institució³⁷. Algunes d'aquestes donacions eren de possessions rurals, tant masos com terres i altres propietats situades al camp proper a la ciutat tot i que una part considerable la formaven immobles urbans de Girona. Lògicament, aquests augments del patrimoni immoble facilitaven l'increment dels dies de repartiment i del nombre de pans que es distribuïen entre els pobres i així es fa constar específicament en molts d'aquests donatius.

Val a dir, però, que l'Almoina també va contribuir a l'augment del seu patrimoni mitjançant la compra de propietats. Les cases que havia legat Arnau d'Escala al peu de la catedral aviat van ser insuficients per al funcionament de la seva tasca caritativa, que ja requeria espais per a les oficines de distribució del pa, de la comptabilitat dels ingressos i despeses, de magatzem, etc. Llavors va començar l'expansió urbana de la institució, feta tant gràcies a cases que rebia de donacions i testaments com mitjançant les compres de les cases del call, veïnes de les deixades per Arnau d'Escala. En més d'una ocasió, els seus propietaris jueus van ser obligats a donar-les o vendre-les a l'Almoina amb la mediació, per exemple, de la reina Maria, esposa d'Alfons el Magnànim i princesa de Girona³⁸. D'aquesta manera l'Almoina de Girona va passar d'ocupar una sola casa a tota una illa de cases ubicades, com s'ha dit, al peu de la Catedral i al costat del call de la ciutat³⁹.

³⁶ ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núm. 216.

³⁷ Segons Guilleré, un 78 % dels testaments rurals i un 35 % dels urbans deixen un llegat a l'Almoina de Girona. C. GUILLERÉ, "La peste noire à Gerone", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 27, 1984, p. 132.

³⁸ J. MARQUÈS CASANOVAS, "La Pia Almoina del Pa de la Seu de Girona (III)", núm. 88 (1979), pp. 164 i ss. Per exemple, el 1415, es van reunir el Consell i els secretaris de l'aljama de Girona a la sinagoga per ratificar la donació de béns comunitaris a l'Almoina, ADG, pergs. Pia Almoina, Girona, núm. 29.

³⁹ Pel que fa a la fundació i primeres donacions a l'Almoina, cal veure els articles de J. MARQUÈS CASANOVAS, "La Pia Almoina del Pa de la Seu de Girona (I)", *Revista de Girona*, núm. 81 (1977), pp. 325-331, on publica l'acta de fundació de la institució; (II), núm.

El llibre de comptes que cobreix el període 1331-1332, que és el primer manual dels pabordes de l'Almoina conservat, mostra que la institució ja disposa d'un important patrimoni rural. De manera que sembla que entre 1228 i 1331 és quan es va produir la constitució del seu domini rural. Entre aquells anys, doncs, es devien fer efectives la majoria de donacions de masos i terres de conreu. Això no vol dir que després d'aquella data, en els segles XIV i XV, la institució no rebés cap altra dotació de béns agraris, però aquestes ja no van ser tan importants o generoses.

Una altra cosa seria si parléssim dels béns urbans o altres drets posseïts per l'Almoina. La institució va adquirir, per exemple, l'any 1381 el mer i mixt imperi de la parròquia de Brunyola i, poc després, també va comprar els de Fonoleres i Gaüses. Paral·lelament adquiria molins i ferreries on els seus pagesos havien d'anar forçosament i pels quals rebia pagaments fixos que aquells havien de reconèixer als capbreus. El que sí que va augmentar considerablement van ser les possessions que tenia l'Almoina dins la ciutat de Girona. Una part important de les cases dels carrers de la Força, Ballesteries i Ciutadans van acabar essent propietat de la institució que les establia o arrendava i per les que anualment cobrava censos o arrendaments que també es consignaven als manuals de comptes dels pabordes⁴⁰.

Totes aquestes incorporacions de cases a la institució expliquen l'augment de les seves rendes. A més a més, l'Almoina deixava numerari o n'invertia en censals, de manera que cada any rebia pagaments no directament vinculats a les seves possessions rurals, és a dir, diners no provinents de la terra, ni de censos ni de lluïsmes.

82 (1978), pp. 13-21, on publica el testament d'Arnau d'Escala, i (III), núm. 88 (1979), pp. 163-174, que tracta de l'expansió urbana de la institució.

⁴⁰ Encara que, com ja he dit, no hi ha cap estudi sobre l'evolució del patrimoni urbà de l'Almoina, no hi ha cap dubte que al llarg dels segles XIV i XV les seves propietats a la ciutat de Girona van augmentar. Als llibres de comptes de la primera meitat de segle XIV els censos recollits a Girona ciutat ocupen un o dos folis, per passar-ne a ocupar fins a una

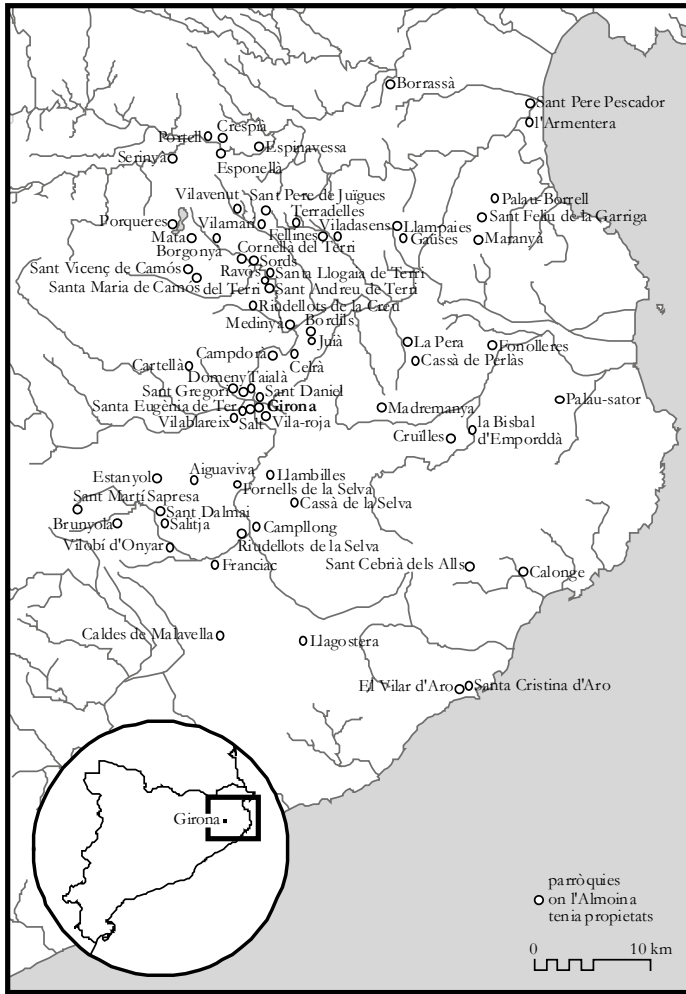
En resum, al llarg dels segles XIII, XIV i XV les terres i possessions de l'Almoina van anar creixent, de manera que va arribar a tenir un patrimoni molt extens i dispers per tota la regió de Girona⁴¹, tant a la mateixa ciutat com al camp que l'envolta. Les seves terres s'estenien per la plana dins un radi de trenta quilòmetres, a la ciutat de Girona i a les actuals poblacions de Borgonyà, Borrassà, Brunyola, Cassà, Camós, Campdorà, Campllong, Cartellà, Celrà, Cornellà, Crespià, Espinavessa, Esponellà, Fonolles, Fornells, Gaüses, Juïgues, La Bisbal, La Pera, L'Armentera, Llagostera, Llambilles, Madremanya, Medinyà, Palau Borrell, Riudellots de la Creu, Riudellots de la Selva, Salt, Sant Andreu del Terri, Sant Cebrià dels Alls, Sant Dalmai, Sant Gregori, Sant Pere Pescador, Santa Llogaia del Terri, Serinyà, Sorts, Terradelles, Vilablareix, Viladasens, Vilamarí, Vilavenut, Vilobí i un llarg etcètera. Les seves terres més septentrionals es trobaven a Borrassà i a Sant Pere Pescador, les més meridionals a Caldes de Malavella i a Santa Cristina d'Aro i les més occidentals a Serinyà i a Brunyola. L'Almoina del Pa de la Seu de Girona tenia masos i terres a les actuals comarques del Alt i Baix Empordà, La Selva, el Gironès i El Pla de l'Estany.

Aquest domini tan extens i variat el formaven terres de conreu o ermes, masos, boscos, vinyes, molins, ferreries, magatzems, cases i altres possessions rurals i urbanes. Tanmateix no era un domini gens compacte i, de fet, a algunes parròquies l'Almoina només hi tenia un o dos masos i unes poques peces de terra. Per contra, a d'altres en tenia molts més, per exemple la gran majoria –per no dir, gairebé tots- dels masos de Brunyola i de Sant Dalmai eren propietat de l'Almoina. Allà, doncs, era la senyora

vintena o trentena a finals del XIV i el XV.

⁴¹ Entesa segons la definició de Rosa Congost però afegint-hi la comarca del Pla de l'Estany, R. CONGOST, *Els propietaris i els altres. La regió de Girona 1768-1862*, Eumo editorial, Vic 1990.

L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA

Mapa del domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona

majoritària i, a més a més, des de 1381 tenia el mer i mixt imperi de Brunyola, de manera que podia imposar i cobrar penes i, per tant, des de la seva Cúria la institució feia justícia.

A la majoria de pobles o parròquies on la institució benèfica tenia béns, moltes altres senyories també n'hi tenien. Així com molts dels seus masos propis tenien terres d'altres senyors i de la mateixa manera, molts masos que no eren propis de l'Almoina tenien, al seu torn, terres seves adscrites i li pagaven lluïsmes quan pertocava. Als capbreus de l'Almoina gironina, els seus pagesos propis i els pagesos propis d'altres senyories hi capbreven totes les terres, tant aquelles de les quals el domini directe era de la institució com les que no però que pertanyien a un dels seus masos propis, tal com assenyalaven els *Costums de Girona*.

4. PER CONCLOURE

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona va ser fundada per tal de repartir pa, uns dies determinats cada any, entre els pobres de la ciutat de Girona. Al principi tenia molt poques possessions però aquestes no van parar d'augmentar i, a mesura que augmentaven les rendes que rebia, s'incrementaven tant la quantitat, com la qualitat i el pes del pa, així com el nombre de dies en què es repartia. Sembla que el repartiment es feia a la mateixa casa de l'Almoina al peu de la catedral, llegada per Arnau d'Escala, des de primera hora del matí fins que deixava de sonar la campana (o "esquela del cortó", com l'anomenen als manuals de comptes dels pabordes) que avisava de la distribució del pa. El temps durant el qual es tocava l'esmentada esquella havia de ser suficient per a que la gent

necessitada de la parròquia de Palau Sacosta podés arribar fins a la casa de l'Almoina per anar a buscar el seu aliment⁴².

Amb l'augment de les rendes rebudes per la institució també augmentava la seva activitat en altres àmbits de la societat gironina. Així, des de ben aviat, és a dir, des del segle XIV i principis del XV, l'Almoina del Pa col·laborava econòmicament amb d'altres institucions de beneficència o religioses. Pagava, per exemple, celebracions d'aniversaris a la seu, a l'església de Sant Fèlix, comprava ciris per a alguns altars de la catedral per a que cremessin en determinades festivitats, donava quantitats indeterminades de diners al Vestuari⁴³, entre d'altres. Més endavant, ja en el segle XVI, l'Almoina va ajudar econòmicament a alguns convents de la ciutat, a alguns clergues necessitats i també als tancats a la presó, etc.⁴⁴

No és difícil assegurar que l'Almoina, al llarg de tota la seva existència, va tenir un paper social eficaç⁴⁵ perquè la distribució diària de pans entre els pobres podia calmar les tensions socials en temps difícils. La institució va contribuir a pal·liar el desequilibris socials d'una època i d'un territori perquè es va ocupar de l'alimentació dels pobres gironins. Així, per exemple, l'any 1347-1348, any d'indubtables dificultats, es van repartir uns 130.000 pans, l'any 1376-1377 poc més de 44.000, i entre el 31 d'agost de 1431 i el 30 de juny de 1432, més de 69.000. Aquestes considerables quantitats i la importància que aquesta distribució de pa podia tenir per a la subsistència dels pobres, sobretot en temps difícils, poden ajudar a explicar, entre d'altres causes, les múltiples donacions i llegats testamentaris que va rebre la institució al llarg del temps. Al seu torn, les noves aportacions de

⁴² J. VILLAR TORRENT, "La Pía Almoina del Pan de la Seo de Girona", p. 253.

⁴³ A l'apartat de les despeses dels manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina, hi ha uns folis destinats a consignar-hi aquests pagaments. Val a dir que alguns d'ells havien estat disposats pels benefactors o donadors de béns a la institució.

⁴⁴ J. VILLAR TORRENT, "La Pía Almoina del Pan de la Seo de Girona", pp. 254-255.

⁴⁵ C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, vol. I, p. 115.

propietats permetien que l'Almoina augmentés el nombre i la quantitat de pans repartits i arribés, per tant, més població necessitada.

De fet, des de les primeres disposicions d'Arnau d'Escala, els dies de repartida i la quantitat i pes dels pans va anar augmentant en funció de les rendes amb les que comptava l'Almoina en cada moment, producte de les diferents donacions o llegats que anava rebent i de les compres de més i nou patrimoni que feia amb els diners rebuts. D'altra banda, a la vegada que n'augmentava la quantitat, també millorava la seva qualitat i, a mesura que passava el temps i la institució tenia més recursos, es repartien més pans de blat i menys d'ordi o d'altres cereals de pitjor qualitat.

4. UNA QÜESTIÓ PRÈVIA: EL NOM FA LA COSA?

La nostra intenció al llarg d'aquest treball és acostar-nos a la situació social, econòmica i jurídica dels remences sotmesos o adscrits a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona durant els segles XIV i XV. Abans de començar, però, crec que cal fer unes reflexions. Així com és important saber, entre moltes altres coses, quins mals usos aplicava l'Almoina als seus homes i dones pròpies i és important saber què suposaven econòmicament aquests pagaments –tant per a la mateixa institució com per als masos o persones que els havien de pagar- també és molt important saber a quanta gent afectaven, és a dir, i quantes persones eren pròpies o estaven adscrites a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona.

No és el mateix que, per exemple, les redempcions concedides pel paborde a persones pròpies de qualsevol dels pobles on l'Almoina tenia possessions afectin a deu, vint o trenta masos propis. I això tant pel que els mals usos poden significar econòmicament com per saber quantes vegades s'aplicaven sobre cada mas remença. Al meu entendre, resulta fonamental determinar quants remences depenien de l'Almoina i no només quants masos sinó també quantes persones o famílies provenien d'algun d'aquests masos. Però això no és tan fàcil, com veurem tot seguit perquè, per exemple, la quantificació sistemàtica a partir de les dades dels capbreus i dels llevadors de censos implica certes limitacions i problemes a tenir en compte.

Analitzem un cas concret. El capbreu dels anys 1321-1323 de totes les possessions que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona tenia al poble de Camós ens servirà per a posar de manifest una part important d'aquesta problemàtica. Hi consten 26 confessions de persones que reconeixen tenir el domini útil de masos o bordes el domini directe dels quals era de l'Almoina. A més a més, totes aquestes persones presten homenatge i reconeixen ser pròpies d'aquesta institució i haver-li de fer

els pagaments derivats de la pertinença a la servitud, tant elles com la seva descendència, per raó d'aquests seus masos o bordes.

En aquest cas concret ens trobem doncs, davant de 26 masos i, per tant, 26 famílies considerats remences de l'Almoina. D'ells en coneixem el nom de fonts del tinent del mas en aquell moment, a vegades el de la seva muller i el de llur fill –que cal pensar que seria l'hereu- i com a cognom, figuren amb la mateixa denominació del mas o borda que declaren tenir. “La coincidència de noms entre els masos i els seus habitants es produeix des d'abans del segle XIII, en alguns casos i en el segle XIV, esdevé un fenomen generalitzat a la documentació gironina (...) de manera que un mas es correspon a una família pagesa”¹. En aquests casos, doncs, el nom que designa el mas i el que designa la família que el posseeix és el mateix i, per tant, sempre que aparegui en un document una persona que el porti, podrem pensar que és membre del mas en qüestió.

Ara bé, cal tenir present que no tots els fills d'un mas s'hi podien quedar tota la vida; més aviat quan hi havia més d'un fill, algun dels membres de cada generació solia deixar el mas d'origen i anar a viure en un altre lloc. Aquesta sortida del mas on s'havia nascut podia ser provocada, sobretot o gairebé sempre en el cas de les noies, per matrimoni. Aquest, com veurem més endavant, comportava, en la majoria dels casos, l'entrada en un altre mas remença; per tant, les recent casades s'havien de redimir del mas dels seus pares per a tornar a asservir-se immediatament al senyor del seu marit. Els nois que es casaven amb una pubilla i anaven a viure al mas remença de la seva

¹ L. TO FIGUERAS, “El nom dels masos (el domini de Santa Maria de Vilabertran en els segles XI-XIII)”, a R. CONGOST I L. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, pp. 24-25 i L. DONAT, R. LLUCH, E. MALLORQUÍ, X. SOLDEVILA I L. TO, “Usos i abusos del concepte de mas: el cas de la Regió de Girona (segles XIII-XIV)”, a M. T. FERRER MALLOL, J. MUTGÉ i M. RIU (eds.), *El mas català durant l'edat mitjana i la moderna (segles IX-XVIII)*, Consell Superior d'Investigacions Científiques-Institució Milà i Fontanals, Barcelona 2001, p. 136.

muller, es trobaven en la mateixa situació, és a dir, s'havien de redimir primer del que havia estat el seu senyor fins aleshores i, immediatament, havien de prestar homenatge al nou.

Pel que es desprèn de la documentació de l'Almoina, sembla que els pubills, és a dir, els que es casaven amb pubilles, perdien el seu cognom d'origen i agafaven el del nou mas en el qual havien entrat². Aquest seria el cas, per exemple, de Pere Riba, fill de Pere Riba de Bell-lloc, designat així en el document que conté la seva redempció, concedida pel prior de Sant Pere de Cercada i que, en el reconeixement de domini que presta a l'Almoina uns mesos després, hi apareix com a Pere Motgera de Santa Cristina d'Aro, fill de Pere Riba de Bell-lloc perquè, pel seu matrimoni, ha entrat en el mas Motger de Santa Cristina d'Aro³.

És possible que durant una època fins i tot alternessin els seus dos cognoms; és a dir, el del seu mas d'origen i el del mas on vivien. Així, per exemple, a l'assentament que consigna la ferma d'espoli pagada a causa del matrimoni de Caterina, filla de Joan Sabench d'Anglès, el seu marit hi apareix primer com a Pere Fontlledosa i després com a Pere Feliu, essent el mas sobre el que obliga part del dot rebut el mas Fontlledosa⁴. En tot cas, l'alternança de cognoms a vegades no devia ser casual, podia dependre de si actuaven com a pubills o no. Altres vegades sembla que conservaven el seu cognom d'origen durant un temps, tot i afegint el nom

² Això ja ha estat documentat a d'altres senyories. Vegeu, per exemple C. CUADRADA, *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Caixa d'Estalvis Laietana/Ed. Rafael Dalmau, Mataró 1988 i per C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, Barcelona, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2 vols., Barcelona 1993 i 1994, entre d'altres.

³ ADG, pergs. Pia Almoina, Aro, núm. 120 (1323, 4 idus de maig) i núm. 21 (1323, novembre, 17) respectivament.

⁴ "Item Catharina, filia Johannis Sabench de Anglesio, uxorque dicti Petri Fontladosa, fecit homagium cum instrumento confecto in posse not. de Bruneola, V die mensis junii, anni MCCCCXXIII. Dictam Catharinam attulit in dote dicto P. Felici, viro suo, quinquaginta libre, et de viginti sex libris habuit specialem obligacionem super manso Fontladosa ut constat per instrumenta confecta XXIII die mensis octobris. AHG, Hospici, núm. 47 (1423-1424), fol. LXXXI (Brunyola).

del mas on anaven a viure com a àlies darrera del seu. Així ho fa pensar, si més no, l'homenatge datat el 9 de maig de 1374, en el que llegim:

“nos Guillelmus Rocha, alias Albaquerii, et Francisca eius uxor, domina utile et proprietaria mansi vocati Albaquer, parrochie Sancte Marie de Camonibus”⁵.

A vegades el mateix document d'homenatge o reconeixement de domini ja especifica el canvi de cognom. Així per exemple, quan Pere Vidal de Caldes va fer-se home propi de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona perquè s'havia casat amb Sibil-la, filla de Guillem Lambard i hereva del mas Lambard de Caldes, va aclarir que “decetero nominabor Petrus Lambardi, ratione subscripti mansi”⁶.

De fet, aquests canvis de cognom per tal d'utilitzar en endavant el del mas on es viu i es treballa són absolutament normals, a més a més, aquest cognom seria el que heretarien els seus fills. Tant important era mantenir el mas i les seves propietats com el nom que designava al mas i als seus tinentes. Per això el manteniment del nom del mas es garantitza sense fer distinció entre sexes, “és a dir, per sobre de la masculinitat o feminitat, de filiació patrilínea o matrilineal, per sobre de tot, interessa la continuïtat imposada i voluntària de la domus”⁷. Segons Oriol Anguera de Sojo, “el mas absorbeix, per dir-ho així, el seu posseïdor. Li dona el nom, encara que abans en tingués un altre, i el perd quan deixa el mas”⁸. Talment com si el més important fora la continuïtat en el nom del mas i que, per això, aquest fos, a més a més, el nom que designés a la família que el posseïa.

Al marge del matrimoni, la sortida del mas d'origen i l'entrada en un de nou també podia ser provocada per altres motius, com la compra o l'herència. En aquests casos, sovint es perdia igualment el nom del mas

⁵ ADG, perg. Pia Almoina, Camós, núm. 225.

⁶ ADG, perg. Pia Almoina, Cassà de la Selva, núm. 557 (1305, novembre, 30).

⁷ C. CUADRADA, *El Maresme Medieval...*, p. 565.

⁸ O. ANGUERA DE SOJO I DODERO, "Dret especial de la Comarca de Vic", *Conferències sobre varietats comarcals del Dret Civil Català*, Barcelona 1934, p. 306.

d'origen, encara que, no sempre era així. Quan Ramon Besart, fill de Ramon Besart de Santa Maria de Camós, hereu i propietari del mas o borda Martorell, va reconèixer que era propi de l'Almoina per raó d'aquest seu mas, ho va fer anomenant-se Besart en comptes de Martorell, sense que aquesta denominació figuri en el document ni tan sols com a àlies⁹.

En els casos fins aquí ressenyats –es mantingui o no es mantingui el nom del mas d'origen o el del mas on s'ha entrat- no resulta massa problemàtic identificar uns remences que duen un nom, amb un mas remença de la mateixa Almoina conegut amb idèntica denominació. Els problemes se'ns presenten a l'hora de voler identificar amb seguretat aquells remences –pagesos o no- que ja no viuen al seu mas d'origen, però tampoc a cap altre mas i que són reconeguts amb un nom determinat. Em refereixo, per exemple, a aquells casos en els que el mateix interessat indica que viu en un altre lloc (normalment a viles o ciutats properes a la parròquia d'origen, com ara, a Banyoles o a Girona, en el cas dels remences originaris de Camós). Però mai no especifiquen ni el per què ni quan van marxar del seu mas d'origen i van instal·lar-se en aquest altre lloc.

D'aquestes persones, per tant, en coneixem el nom i el cognom (que sempre sol coincidir amb el d'algun mas propi de la mateixa institució), però no podem assegurar ni el temps que fa que ja no hi viuen, ni el per què, ni si encara tenen alguna mena de dret o vinculació amb el seu mas d'origen. Podem suposar que així hauria de ser, perquè si no fos així, probablement l'Almoina els hauria perdut la pista. Tampoc no podem saber –i possiblement, això seria el més important- quant temps fa que en van sortir, és a dir, si van ser ells mateixos o els seus pares o avis.

Com hem vist, la mobilitat dels pagesos remences per raons de matrimoni, de compra-venda del mas, d'herència o de canvi de residència resulten determinants a l'hora de voler establir un cens precís dels

⁹ ADG, pergs. Pia Almoina, Camós, núm. 218 (1369, novembre, 20).

remences d'un domini. Aquesta mobilitat doncs, dificulta i complica la teòrica relació entre els cognoms de les famílies i els noms dels masos. Una limitació que resulta important i fonamental en l'intent d'establir la vertadera incidència que tenien els mals usos, les redempcions i els reconeixements servils sobre la població remença.

¿Podem valorar la importància dels mals usos i les redempcions i els homenatges si no podem estar segurs de la quantitat de població a la que afectaven? ¿Podem apropar-nos a la condició remença, sobretot en allò que la definia, és a dir, l'adscripció i tot el que la servitud comportava? Difícilment podrem assegurar res amb rotunditat, però en tot cas, creiem que ens hi podrem acostar.

Aquest intent es complica encara més quan trobem reconeixements servils, redempcions o mals usos prestats o pagats per gent que no apareix en els capbreus. En teoria, tots aquells que en el capbreu confessen tenir propietats i, sobretot, un mas que requereix l'adscripció, són remences i, com a tal, els podem trobar en altra documentació generada per la pertinença a la servitud. Ara bé, què hem de pensar quan persones que no apareixen als capbreus paguen per algun mal ús? Com hem d'interpretar els casos d'aquells que tot i portar un cognom igual al d'un dels masos propis de l'Almoina, reconeixen que no viuen a cap mas i no semblen tenir-hi cap relació?

Aquest darrer interrogant s'agreuja més encara quan la mateixa documentació afirma que determinada persona no viu en el seu mas d'origen i, per contra, ho fa en una altra vila. Hem de creure, per tant, que tot i no viure al mas amb el qual comparteix el nom, hi té el seu origen? No cal dir que la propietat dels masos i bordes adscrites a un senyor determinat no és estàtica durant els segles XIV i XV. En aquest sentit, sabem que diversos masos propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona canviaren de propietaris útils durant aquests segles. D'exemples de pagesos que treballen i confessen tenir un mas remença amb el qual

no comparteixen cognom en tenim alguns; no molts, però en tenim. Vol dir això que el domini útil ha canviat de mans?

El problema rau en què hem de fer si volem quantificar numèricament i econòmicament el pes de la remença i dels mals usos i si volem posar-los en relació amb els masos remences de qualsevol territori, en aquest cas els del domini de l'Almoina de Girona. Perquè, òbviament, si tenim presents totes les reflexions fetes fins ara, no podrem concloure que relacionant els noms dels masos amb els de les persones, ja tenim la solució. En d'altres paraules, ¿fins a quin punt seria fiable ordenar els homenatges, redempcions i mals usos documentats pels noms de les persones afectades i pels masos propis de l'Almoina? ¿Com podríem estar segurs de que, efectivament, quan en un document apareix una persona que porta un nom determinat, viu en el mas, el nom del qual porta?

Finalment, com podem saber, per exemple, si el preu de la redempció d'una persona que viu en el seu mas d'origen en el moment d'enfranquir-se, era pagat pel seu mas de manera que aquest pagament afectava directament a la seva economia o, si, encara que la persona no hi visqués, el seu enfranquiment afectava econòmicament al seu mas d'origen. Aquesta darrera opció no s'ha de menystenir, tot i que sembla difícil que un mas assumís un pagament d'algú que no hi visqués, potser l'afectat feia poc que n'havia marxat o tot just acabava de fer-ho.

Per altra part, els pagesos propis i solius de l'Almoina de Girona no acostumaven a fer constar que ho eren en totes les seves activitats ni en els documents que aquestes generaven. Així, per exemple, a les vendes de propietats immobles fetes pels homes propis no és habitual especificar-hi que ho són, així com tampoc a altres assentaments dels manuals de comptes dels pabordes de la institució. Però aquesta omisió no ens ha de fer pensar que ja s'han redimit i que, per tant, són lliures. És possible que no consideressin necessari fer-ho constar o, més probablement, que

ho consideressin superflu i innecessari per tal com la seva adscripció ja era coneguda per la resta de la comunitat.

De la mateixa manera, no sempre reconeixen estar sotmesos als mals usos. De fet, els documents que ho recullen –que solen ser els que es troben als capbreus i no als documents de reconeixement pròpiament dits- especifiquen només la intèstia, l'eixòrquia, la redempció personal, i, menys sovint, la cugúcia. Pel que fa a l'àrsia, ara com ara, no l'he trobat esmentada a cap document ni a cap pagament dels manuals de comptes dels pabordes. De totes maneres, potser tots els mals usos –i, especialment, la cugúcia i l'àrsia- quedaven inclosos en el concepte imprecís de “les altres servituds humanes” a les que tots reconeixien estar sotmesos.

Hem vist que no sempre que trobem un remença de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona que porta el mateix nom d'un dels masos remences de la mateixa institució, podem assegurar que en sigui membre, que hi visqui o que hi tingui drets. Per tant, a l'hora de quantificar la població adscrita o remença de cada poble o parròquia no en farem prou amb el buidatge dels capbreus per tal com algunes persones remences poden no aparèixer-hi – penso, especialment, en aquelles que no posseïen cap mas de la institució- i, a més a més, no tots aquells que comparteixin el nom amb algun dels masos capbrevats com a propis en poden ser membres en aquell moment.

Quan s'han perdut o no s'han conservat els capbreus i només tenim llevadors de censos se'ns planteja una altra sèrie de problemes perquè en els llevadors del segle XV (en els que, com ja hem dit, només s'hi consignen el total dels censos que cada mas ha de satisfer) no s'hi acostuma a especificar si els masos consignats són propis o no. De fet, els llevadors de censos o de rendes només servien –tal com indica el seu nom- per a consignar-hi els censos que s'havien de pagar per les propietats que es tenien pel senyor que el feia o el feia fer.

Així doncs, tot fa pensar que els llevadors de censos fets pels pabordes de l'Almoina i que normalment es troben en els seus manuals

de comptes, els servien únicament per saber de qui, què, quant i quan havien de cobrar. En aquests tipus de documents doncs, només s'hi consignen el nom del tinent del mas (sense dir-ne res més, ni si era propi, com ja hem dit, ni si n'era l'hereu, ni si tenia dona o fills), el nom del mas, i a continuació tots els pagaments que havia de fer, sense especificar si es feien pel conjunt del mas o per algunes terres en concret. Només es solien diferenciar aquells pagaments que no corresponien a censos per propietats, ja fossin terres o el mateix mas, és a dir, si es pagava, entre altres coses per tenir el dret a utilitzar la ferreria de la senyoria ("destret de fabrega"), pel molí, per castlania, per albergues, per joves, batudes o altres serveis personals, per delmes, etc. Dos exemples d'aquesta mena d'anotacions serien:

"Mansus Toron de Bruneola facit quolibet anno de censu, in festo Sancti Felicis, undecim solidos et octo denarios.

Item facit, ad mensuram dicti castri, quatuor migerias civate.

Item facit pro decima et trescoll, duos pullos.

Item facit in festo Nativitate Domini unam quarteriam glandium.

Item facit pro jova decem septem denarios.

Item facit pro callania sex solidos.

Item facit unum par gallinarum.

Item facit in festo Pasche quatuor ova"¹⁰

i

"Petrus Torramilans, tenens mansum Caldeduch, facit quolibet anno in festo Sancti Felicis, uno anno tresdecim solidos et unum denario et alio anno XIII solidos et denario cum obolo.

Item facit, ad mensuram dicti castri, unam migeriam civate.

Item facit pro decima et trescoll duos pullos.

Item facit in festo Nativitate Domini unam quarteriam glandium.

Item facit pro callania sex solidos.

Item facit in festo Pasce quatuor ova.

Item facit pro servitute hominum et mulierum septem solidos et sex denarios"¹¹.

¹⁰ AHG, Hospici, 55 (1439-1440), fol. LXX.

¹¹ AHG, Hospici, núm. 55 (1439-1440), fol. LXXII.

Aquests dos exemples posen de manifest la parquedat de la informació que ens aporten els llevadors de rendes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Malauradament, no ens especifiquen ni les peces de terres que cada mas o cada persona tenia, ni on eren, ni la seva dimensió. La única cosa important, i per això servien, era saber què havien de pagar. Per tant, només a partir dels llevadors de censos ens és francament difícil, sinó impossible, arribar a saber quins masos eren propis dels senyor que encarregava el llevador i quins no ho eren.

En el segon exemple, el llevador ens aclareix que el tinent no comparteix el nom del mas, però, no ens especifica des de quan ni per què. Així doncs, en aquest i en altres casos iguals, tant podria ser que el mas Caldeduch s'hagués establert a Pere Torramilans o a un avantpassat seu, o que l'hagués comprat o heretat ell o la seva família o simplement que s'hagués casat amb la pubilla. La qüestió és que la informació aportada pel llevador no aporta més dades. En tot cas, el fet de que aquest Pere Torramilans hagi de pagar anualment per la servitud dels homes i dones –cal pensar, que es refereix als que hi habiten- ens pot portar a creure que, com en d'altres casos, aquest tinent devia haver estat establert en aquest mas i que devia arribar a alguna mena de pacte amb el paborde de l'Almoina de manera que no s'hagués de fer propi durant un temps, però mentrestant hauria de pagar anualment un cens. Més endavant en veurem més exemples i ens hi detindrem més detalladament.

Tornant al problema dels noms de les persones i dels noms dels masos, el tinent del mas Caldeduch es deia Torramilans; per tant, si trobem documentat algun Torramilans del mas Caldeduch, sabrem que es tracta d'una persona d'aquest mas. Ara bé, si trobem algú que només porti el cognom Torramilans o només el de Caldeduch, tant podria ser que fos del mas Caldeduch com del mas Torramilans o, per contra, que tingués el seu origen a qualsevol dels dos. En aquest sentit, cal tenir present que el mas Torramilans també apareix en el mateix llevador tot i

que no sembla propi de l'Almoina per tal com només paga un poll en concepte de “delme i trescoll”¹². En el cas del mas Toron, del primer exemple presentat més amunt, el llevador no diu res sobre si el mas era propi de l'Almoina o no, i aquesta circumstància es repeteix amb la resta de masos i persones que hi surten. Només quan es reconeix que es paga per servitud podem suposar que si els tinents actuals no són propis en aquest moment ho devien ser abans, i que, probablement, ho devien ser després. Aquesta suposició però, fins que un altre document ho aclareixi, no deixa de ser això: una suposició.

Per altra part, tampoc no podem excloure que tot i que els tinents del mas Toron siguin propis de la mateixa Almoina o d'una altra senyoria, tinguin més d'un mas i, per tant, només paguin per la servitud del mas aplevat i no pel cup principal. En el cas que algú amb aquest cognom aparegui en un altre document, com per exemple una redempció, una intèstia o una eixòrquia, i com que només paguen per mals usos aquelles persones que són pròpies, podem assegurar que és de remença, però només la persona, perquè encara que el pagador porti un cognom igual al d'un dels masos recollits al llevador, tampoc no podem afirmar que el mas amb el qual comparteix el nom sigui propi o de remença de l'Almoina en aquell mateix moment.

Dit d'una altra manera, veurem alguns casos de persones que, tot i pagar per algun mal ús, majoritàriament la remença, reconeixen immediatament que no viuen en el seu mas d'origen i que viuen en alguna vila o ciutat. Per aquesta raó, si bé en algun moment el seu mas va ser propi i, per tant, ells també, no podem saber si en el moment de l'aplicació i pagament del mal ús encara és així, o si, senzillament, aquests redimits són tan sols cabalers o fadristerns o ho eren els seus pares.

En un altre ordre de coses i com és ben sabut, cada mas tenia un nom, però aquest nom podia designar a més d'un mas no forçosament

¹² AHG, Hospici, núm. 55 (1439-1440), fol. LXXVI.

situat a d'altres parròquies o pobles. Així, per exemple, al llevador de rendes de Brunyola hi ha apareixen dos masos anomenats Toron (un, però, era a Sant Dalmai), dos masos Vidal (un al veïnat d'Armadàs i l'altre també a Sant Dalmai) i dos masos Caldeduch (a més a més d'un anomenat Torramilans, com ja hem dit)¹³. El llevador no ens diu ni si són propis de l'Almoïna ni si no ho són. Això no obstant, per exemple, sabem que un Arnau Toron va prestar homenatge al paborde de l'Almoïna l'any 1400 perquè el seu pare ja era propi, que Francesc Toron també ho va fer l'any 1405¹⁴, i, finalment, que l'any 1414 Narcís Toron, fill de Pere Toron, va ser redimit per l'Almoïna¹⁵. Aquestes dades, per tant, semblen assegurar que si més no un dels dos masos Toron era propi de l'Almoïna; però quin dels dos? o potser ho eren tots dos? o cap d'ells i aquestes persones només en provenien i n'havien sortit quan el mas era propi?

¿Podem valorar la importància dels mals usos i les redempcions i els homenatges si no podem estar segurs de la quantitat de població a la que afectaven? ¿Podem apropar-nos a la condició remença, sobretot en allò que la definia, és a dir, l'adscripció i tot el que la servitud comportava? Difícilment podrem assegurar res amb rotunditat, però en tot cas, creiem que podrem acostar-nos-hi.

La prudència doncs, resulta fonamental a l'hora de voler quantificar numèricament i econòmica el pes de la remença i dels mals usos i de posar-los en relació amb els masos remences de qualsevol territori, en aquest cas els del domini de l'Almoïna de Girona. Perquè, òbviament, si tenim presents totes les reflexions fetes fins ara, no podrem concloure que relacionant els noms dels masos amb els de les persones, ja tenim la solució. En d'altres paraules, ¿fins a quin punt seria fiable ordenar els homenatges, redempcions i mals usos documentats pels noms de les

¹³ AHG, Hospici, núm. 55 (1439-1440), fols. LXX, LXXII v., LXXVIII, LXXX, LXXII, LXXII v., LXXVI respectivament.

¹⁴ ADG, perg. Pla Almoïna, Brunyola, núms. 728 i 921.

¹⁵ AHG, Hospici, núm. 42 (1414-1415), fol. LXXII.

persones afectades i pels masos propis de l'Almoina? ¿Com podríem estar segurs de que, efectivament, quan en un document apareix una persona que porta un nom determinat, viu en el mas, el nom del qual porta?

Aquestes dificultats per poder identificar i quantificar els pagesos o persones que habiten en un mateix domini no són exclusives de les nostres terres o de la documentació que utilitzem. Per exemple, entre molts altres casos, Zvi Razi reflexa les dificultats i a vegades les impossibilitats d'identificar clarament a totes les persones que apareixen als "court rolls" de Halesowen que estudia. Tot i les diferències evidents entre el seu i el nostre aquest estudi i, sobretot, les diferències entre la documentació utilitzada, moltes de les observacions, reflexions i afirmacions de Zvi Razi són plenament vàlides per a nosaltres¹⁶.

En conclusió, i malgrat que la documentació generada i que ens ha pervingut de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona és molt completa i ens aporta molta informació, sempre hi haurà una part de la realitat que se'ns escaparà, com a qualsevol recerca històrica. Així les coses la valoració que podem fer de l'adscripció dels remences possiblement no sempre serà del tot exacta, perquè no tenim ni podem tenir llistes completes i detallades dels habitants de cada parròquia ni de tots els remences de l'Almoina. No tots els actes documentats afectarien per un igual a l'economia dels masos remences; pel fet, que sabem segur que algunes persones que pagaven per mals usos o que prestaven els homenatges

¹⁶ Z. RAZI, *Life, Marriage and Death in a Medieval Parish. Economy, Society and Demography in Halesowen 1270-1400*, Cambridge University Press, Cambridge 1980, especialment les p. 11-26. Vegeu també les crítiques que aquest mateix autor fa als investigadors de l'anomenada escola de Toronto que també han utilitzat els "court-rolls" per als seus estudis a Z. RAZI, «The Toronto school's reconstitution of medieval peasant society: a critical view», *Past and Present*, núm. 85 (1979), p. 141-157. Bàsicament els critica que comptabilitzin cadascun dels noms que apareixen als "court rolls" com si corresponguessin a una persona diferent, sense tenir en compte que un mateix nom podia designar a dues persones o que els noms dels pagesos podien variar per tal com podien ser designats amb el seu lloc d'origen, o amb el del seu ofici, o amb el del lloc on vivien, etc., de manera que, segons Razi, ofereixen una quantificació de la població exagerada i considerablement augmentada.

UNA QÜESTIÓ PRÈVIA: EL NOM FA LA COSA?

pertinents no vivien en el seu mas d'origen. Tanmateix, els efectes no només serien a nivell econòmic perquè aquestes aplicacions, com veurem, també eren un clar i inequívoc recordatori de la pertinença a la servitud.

5. ELS HOMENATGES I RECONeixEMENTS DE DOMINI¹

1. INTRODUCCIÓ

A la Catalunya medieval, mitjançant la prestació d'un homenatge servil es confirmava la pertinença a la servitud o s'esdevenia serf. Cap treball precedent s'ha plantejat l'estudi dels homenatges que prestaven els homes i dones propis, és a dir, els serfs catalans, als seus senyors directes. Això vol dir que no hi ha cap treball dedicat exclusivament a aquests actes tan comuns i tan importants entre la població servil. Tanmateix val a dir que molts estudis sobre la pagesia medieval catalana presenten diversos casos d'homenatges i de reconeixements de domini. Analitzen el contingut dels documents i la seva major o menor presència al llarg dels segles medievals.

De fet, la prestació d'un homenatge servil, d'un reconeixement de domini o d'un jurament de fidelitat implicava la pertinença a la servitud. Per tant, es pot pensar que com més documents –o més mencions- d'aquesta mena es trobin, més serfs, més homes propis, més remences –o com en vulguem dir- devia haver-hi. Lògicament com menys exemples trobem, menys quantitat de remences considerarem que hi havia. Per això em sobta especialment la manca d'estudis monogràfics precedents.

Tot i això, la importància d'aquesta mena d'actes ja ha havia estat assenyalada per diversos historiadors anteriors, que normalment els relacionen directament amb les redempcions o enfranquiments dels mateixos remences. Val a dir que és lògic que sigui així, per tal com els homenatges implicaven l'entrada en la servitud i les redempcions la sortida, uns tancaven la porta i els altres l'obrien. Per tant, si volem parlar dels serfs catalans, dels remences, no podem obviar ni els reconeixements de domini ni els homenatges que prestaven als seus senyors ni tampoc els

¹ Acabada la redacció d'aquest capítol va aparèixer un recull d'articles sobre la servitud que hagués estat fonamental per a la seva elaboració, vegeu *Mélanges de l'École Française de Rome. Moyen Âge*, tome 112 (2000), pp. 493-1055.

enfranquiments que aquests els concedien a canvi d'un pagament.

Així ho va expressar fa molts anys Oriol Anguera de Sojo en el seu estudi sobre la Plana de Vic: "Tan interessants com les cartes de redempció ho són les de vassallatge tan abundoses com les primeres"². En realitat les cartes de vassallatge són molt més abundoses, com veurem. En teoria, cada remença havia de reconèixer la seva condició de persona adscrita i dependent, però no tots s'havien de redimir o ho volien fer.

Uns anys més tard P. H. Freedman va assegurar que "les cartes d'encomanament i de reconeixement contenen la prova més clara per a la definició d'una classe que estava privada dels drets que es poden considerar normals entre els habitants de Catalunya"³. Segons aquests autors, doncs, a partir de la prestació d'un homenatge servil o d'un reconeixement de domini la persona en qüestió passava a formar part de la capa servil catalana.

Alguns d'aquests estudis precedents distingeixen entre diferents tipus d'escriptures servils (amb el que implicaven)⁴. Abans del segle XIV, sembla que no era el mateix fer un reconeixement de domini que prestar un homenatge servil o un jurament de fidelitat, ni determinaven la mateixa la condició social i jurídica. En les pàgines següents intentarem aclarir si en els dos darrers segles de l'edat mitjana encara es poden fer aquestes distincions o si, per contra, aquestes formulacions s'han fusionat i han passat a designar un mateix fet amb les mateixes condicions.

Per altra part, com ja he dit, la major o menor presència d'aquesta mena de documents pot ser un clar indicador de la major o menor presència de població adscrita. Per tant, la seva desaparició o disminució pot indicar

² O. ANGUERA DE SOJO I DODERO, "Dret especial de la Comarca de Vic", *Conferències sobre varietats comarcals del Dret Civil Català*, Barcelona 1934, p. 321.

³ P. H. FREEDMAN, "Ordes militars i pagesia servil a Catalunya: segles XII i XIII", dins *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988 (traducció de "Military orders and peasant servitude in Catalonia: twelfth and thirteenth centuries", *Hispanic American Historical Review*, 1985, pp. 91-110), p. 103.

⁴ P. H. FREEDMAN, "La pagesia servil al segle XIII", dins *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988, (traducció de "Peasant servitude in the thirteenth century", *La formació i expansió del feudalisme català*, Estudi General, 5-6, Girona 1985-1986, pp. 437-445), p. 143, per exemple.

clarament, un relaxament de les exigències que feien els senyors als pagesos. Per contra, si augmenten els casos pot deduir-se que el control senyorial es fa més ferri. Així si més no s'ha interpretat fins ara i s'ha conclòs que després de la pesta negra i de les mortaldats que va provocar, els senyors van enfortir el seu poder i van exigir més reconeixements de domini i més homenatges dels seus homes i dones adscrits per tal de lligar-los més fermament a la terra i evitar així la seva marxa del domini i l'abandonament dels seus masos i possessions.

De fet, però, crec que es fa difícil arribar a conclusions si no s'estudien, com a mínim, totes les escriptures generades per un domini senyorial. Això és el que pretenc fer en les pàgines següents: estudiar tots i cadascuns dels documents (i referències a documents) de reconeixement de domini i d'homenatge que va rebre l'Almoina del Pa de la Seu de Girona durant els segles XIV i XV i que la institució es va preocupar de conservar al seu arxiu. Només així podrem arribar a veure si a mesura que avança el temps l'Almoina va rebre més o menys reconeixements d'aquesta mena, i si les condicions que hi reconeixien els seus remences empitjoraven, milloraven o no variaven.

Els *Costums de Girona* es refereixen en varies ocasions a les prestacions d'homenatge i reconeixements de domini. Estipulen qui, quan i per què s'han de prestar i també què impliquen. Però, és clar, no podem oblidar que els costums només eren costums; també serà bo, per tant, saber fins a quin punt les seves disposicions es complien o es corresponien amb la pràctica d'un domini senyorial.

Abans de començar, però, hem de tenir molt clar que no tothom a l'època medieval estava adscrit i lligat a la terra o a un senyor determinat, i que per tant, no tothom era serf. No tots els pagesos ni els habitants de masos eren homes propis i solius, és a dir, no tots ells tenien limitada, entre d'altres, la llibertat de moviment. Però tampoc no tots els ciutadans o habitants de viles o ciutats eren persones lliures. De fet, hi havia remences o persones adscrites i sense llibertat –teòrica- de moviment a tot arreu, si més no a la Catalunya

Vella. En d'altres paraules, hi havia pagesia lliure convivint amb pagesia de remença en la mateixa parròquia o poble i hi havia homes i dones de remença vivint a les ciutats i viles al costat de persones que no depenien de cap senyor i, fins i tot, amb categoria de ciutadans o. Per tant, de cap manera podem considerar que tots els pagesos medievals de la Catalunya Vella fossin remences, com és sabut, però tampoc no podem assegurar que tots els remences fossin pagesos.

2. COM ES FA I QUÈ IMPLICA LA PRESTACIÓ D'UN HOMENATGE O UN RECONeixEMENT DE DOMINI

Segons E. de Hinojosa la persona que prestava un homenatge s'agenollava davant del seu senyor (o del representant d'aquest), posava llurs mans entre les seves i li feia un petó a la boca. Quan el senyor era eclesiàstic les dones solien fer-li el petó a l'espatlla⁵. En aquest sentit l'esmentat estudiós ja l'any 1905, va cridar l'atenció sobre la similitud formal o jurídica entre els vincles de dependència del pagès remença amb el seu senyor i els del vassallatge lliure o pròpiament feudal⁶, idea també recollida, més endavant, per A. Jordà⁷.

Cap document de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona ens deixa entreveure com devien ser en realitat aquestes prestacions d'homenatge que li feien els seus homes i dones propis. Tot i que al bloc de les despeses dels seus llibres de comptes els paborde tenien un apartat destinat a consignar totes les despeses generades en les seves visites al domini, en cap d'aquests assentaments de cap dels manuals fa referència als homenatges que rebia dels seus habitants. Només sabem que sovint el paborde no rebia l'homenatge personalment sinó que ho feien els seus batlles o altres representants en el

⁵ E. de HINOJOSA, "El régimen señorial y la cuestión agraria...", p. 213.

⁶ E. de HINOJOSA, "El régimen señorial y la cuestión agraria...", p. 213.

⁷ A. JORDÀ FERNÁNDEZ, "Los remensas: evolución de un conflicto jurídico y social del campesinado catalán en la Edad Media", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, tomo CLXXXVII, Cuaderno II, mayo-agosto 1990, p. 228.

seu nom.

Pel que es desprèn de la documentació, un cop s'havia prestat l'homenatge, és a dir, s'havia reconegut públicament i se n'havia deixat constància per escrit, la persona en qüestió passava a ser considerada o tractada com a remença (amb tot el que això significava), o sigui com a serf o persona no lliure, si més no era així a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona.

Dret a llei, quan una persona havia prestat homenatge ja no podia marxar del mas al qual estava adscrit ni del domini ni tampoc podia canviar la seva activitat productiva sense el consentiment del seu senyor. En definitiva, quedava lligat per sempre a les terres i a les prestacions degudes al seu senyor determinat. Si el pagès fugia, després d'haver prestat homenatge, el senyor tenia tot el dret a requerir-lo i fer-lo tornar al mas, per exemple. De fet, una de les condicions reconegudes als homenatges és que la persona que el prestava es comprometia a no anar a habitar a cap vila, ciutat o lloc privilegiat sense el permís de la seva senyoria, és a dir a viure sempre sota el seu domini.

Això no vol dir, com veurem més endavant, que cap d'aquestes persones no marxessin del seu mas d'origen, però encara que ho fessin, seguien essent pròpies del seu senyor fins que no se n'haguessin redimit. Per tant, haurien de seguir pagant els mals usos i tots els altres pagaments vinculats a la servitud quan els pertoqués. Cas que els pagesos fugissin de les seves terres i anessin a viure a llocs privilegiats on poguessin esdevenir homes lliures al cap d'un any i un dia de viure-hi, els senyors tenien dret a perseguir-los i requerir-los que tornessin al seu lloc d'origen.

D'altra banda, crec que els homenatges i reconeixements de domini han de ser vistos sobretot com la garantia que tenien els senyors de que els seus masos i terres sempre estarien habitats i treballats. Una de les seves finalitats era la de lligar al pagès a la seva terra i el seu mas i, per això, aquest s'havia de comprometre a tenir sempre el seu mas acasat i afocat i, sobretot a no fer res que pogués perjudicar al seu senyor. En d'altres paraules a no abandonar la seva terra ni descuidar-la; per tant garantia, entre altres coses, que els

ingressos dels senyors no minvariën.

Els pagesos propis i solius de l'Almoina de Girona no solien fer constar que ho eren en totes les seves activitats ni en els documents que aquestes generaven. Així per exemple, a les vendes de peces de terra fetes entre homes propis no acostuma a especificar-se la condició de cap dels dos que feien la transacció, ni als pergamins que en deixaven constància ni als assentaments que consignaven el pagament del lluïisme corresponent dels manuals de comptes. En realitat els homes i dones propis de l'Almoina només reconeixen que ho són en els documents d'homenatge o de reconeixement de domini com és lògic.

En principi cal pensar que no caldria que a cadascun dels seus actes explicitessin la seva condició de serfs o remences. En primer lloc, perquè al vendre, establir o canviar una terra, per exemple, poc importa l'estatus de les persones afectades, el lluïisme que se n'hauria de pagar no depèn en absolut de la llibertat o no dels pagadors sinó del domini directe de la terra en qüestió. En segon lloc, perquè segurament era del tot innecessari reconèixer públicament que s'era remença, perquè aquesta adscripció ja devia ser coneguda per la resta de la comunitat.

De la mateixa manera, els remences de l'Almoina normalment no reconeixen estar sotmesos als mals usos⁸. En els pergamins que contenen homenatges o reconeixements de domini gairebé mai ni tan sols es fa referència a aquesta mena d'abusos. Només en alguns capbreus, els capbrevants reconeixen la seva condició d'homes propis i solius, expliciten que estan sotmesos a alguns mals usos: la intèstia, l'eixòrquia, la redempció personal, i, encara molt menys sovint, la cugúcia, ultra un genèric "altres

⁸ Això no és exclusiu del domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Segons P. H. Freedman tampoc no apareixen en els reconeixements rebuts per Templers i Hospitalers durant el segle XIII (P. H. FREEDMAN, "Ordes militars i pagesia servil ...", p. 96). Així com només en un dels reconeixements transcrits i publicats per M. Golobardes, l'home propi, el 23 de febrer de 1404, reconeix que el senyor directe del mas que va comprar el seu pare i pel qual ell és propi hi té "intestiis, exorquiis, redemptionibus personarum et aliis iuribus et servitutibus assuetis" (M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, Vol. 2, p. 170), entre d'altres.

servituds humanes". Pel que fa a l'àrsia, no l'he trobat anomenada a cap pergamí ni a cap assentament dels manuals de comptes dels pabordes de l'Almoïna.

Per exemple, dels gairebé seixanta pergamins que contenen homenatges prestats per habitants de la parròquia de Camós a l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona només n'hi ha un que reconegui que l'Almoïna ha de tenir del seu mas

"homines et mulieres cum intestis, exorquis, redempcionibus personarum et aliis servitutibus et iuribus quas et que quolibet dominus directus habet et habere consuevit et debet in suis hominibus et mulieribus propriis et solidis tam de consuetudine quam de iure ..."⁹.

La pràctica, però, ens demostra que la prestació de l'homenatge implicava que el senyor que l'havia rebut aplicava des de llavors, els mals usos al prestador i el tractava com a una persona no lliure i sotmesa a ell. Encara que hagués reconegut ser només home propi, o només home propi i soliu, o home propi, soliu i afocat, a la pràctica la documentació generada per l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona ens demostra que no hi havia cap diferència entre aquestes denominacions. Per tant, no podem assegurar que els homes propis no estiguessin sotmesos als mals usos i que no fossin, per tant, homes de remença¹⁰, més aviat tot el contrari i si més no pel que fa als pagesos de l'Almoïna de Girona.

Per altra part, cal assenyalar que trobem pagaments efectuats per pagesos de l'Almoïna en concepte de redempcions¹¹, intèsties o eixòrquies¹²

⁹ L'homenatge en qüestió el presten, el 20 de març de 1365, per separat en el mateix pergamí Ramon Pere, fill de Ramon de Vila i Maria, que ha heretat dels seus pares el Mas Vila de Camós i la seva muller Brunissenda. Ambdós reconeixen que l'Almoïna ha de tenir del Mas Vila homes i dones amb intèsties, eixòrquies, redempcions i altres servituds. ADG, Pia Almoïna, Camós, núm. 209.

¹⁰ Tesi exposada tot i que referint-se sobretot a documentació de l'època moderna, per E. SERRA, "El règim feudal català abans i després de la Sentència Arbitral de Guadalupe", *Recerques*, núm. 10 (1980), pp. 17-33, i rebatejada per J. M. SALRACH, "La Pesta Negra i els orígens del problema remença", in *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 24 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1989, pp. 13-34.

¹¹ Aquest és el cas de la redempció de Jaume Albaquer de Camós l'any 1337-1338 que al

fets per pagesos que als homenatges només reconeixien ser homes propis i no feien cap mena de referència als mals usos. En alguns d'aquests pagaments, ni tan sols coneixíem la condició servil del pagador¹³. Per això sovint no podem saber amb seguretat si un pagès era remença o no fins que no apareix realitzant algun pagament com a conseqüència d'aquesta seva condició.

En d'altres paraules, si només estudiéssim la lletra dels homenatges i dels reconeixements de domini rebuts per l'Almoina de Girona no podríem saber que alguns dels seus homes propis o adscrits van haver de pagar per algun mals ús quan els va pertocar. De manera que podríem considerar que només eren persones pròpies i que aquesta seva condició només els impedia marxar lliurement del domini d'origen i instal·lar-se en qualsevol vila, castell, o lloc privilegiat, que és la única limitació que reconeixien en els seus homenatges.

A vegades, però, en el mateix document d'homenatge o reconeixement de domini s'hi estipula el preu que el reconeixedor haurà de pagar si mai vol abandonar el mas o domini d'origen o la quantitat que haurà de pagar com a ferma d'espoli forçada si es casa amb algú d'un altre domini o el que hauran de pagar els seus hereus si mor intestat o eixorc. S'hi estipula, per tant, el preu dels mals usos que podria haver de pagar.

La documentació de l'Almoina ens n'ofereix alguns exemples. Però val a dir que això sempre succeeix en reconeixements de domini fets per persones que entraven sota el domini de la institució en aquell moment, bé perquè s'havien casat amb una persona ja pròpia, bé perquè havien heretat un mas, o l'havien comprat o hi havien estat establerts. En d'altres paraules, eren persones que abans o bé eren lliures o eren remences d'altres senyories. En cap cas es fixen els preus de les redempcions o els preus d'altres mals usos en els homenatges prestats per fills d'homes i dones propis o per persones que

Llevador de Censos de l'any 1336 reconeixia només ser home propi (AHG, Hospici, núm. 4).

¹² "Guillema, uxor Jacobi Ferrerii, quondam de Villavenuto, decessit axorcha ..." a AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378).

¹³ Tal com succeeix amb la redempció de Margarida d'en Brugué de Camós, mas o família de la qual no en tenim, ara per ara, cap més referència.

abans de reconèixer-ho ja eren considerades de l'Almoina. Potser era una manera més d'estimular els reconeixements de domini. És a dir, tot i que l'Almoina exigia l'homenatge d'una persona i per tant el reconeixement de que no era lliure, ho feia amb certa magnanimitat quan acceptava fixar el preu que la seva llibertat podia costar¹⁴, o que hauria de pagar per qualsevol dels altres mals usos als que no reconeixia estar sotmès. Tot i que no era una magnanimitat gratuïta.

Per exemple, quan Guillem Devesa de la parròquia de Sant Dalmai, que abans d'entrar al domini de l'Almoina s'havia redimit del seu senyor anterior, li va prestar homenatge ho va fer amb la condició de que si mai es volia redimir hauria de pagar només 30 sous, però si es volien redimir la seva esposa o alguns dels seus fills ho podrien fer sense haver de pagar res¹⁵. Fins i tot en algun cas el que es fixa és la quantitat que hauran de pagar els hereus si el que presta l'homenatge mor eixorc, com ja hem dit¹⁶.

Els senyors podien exigir que els seus homes i dones els prestessin homenatges o reconeixements de domini en moments determinats, com ara, en el moment d'obtenir la titularitat d'un mas o d'una terra, quan s'entrava en un mas en casar-s'hi, etc. Alguna vegada també es demanaven a aquelles persones que sempre hi havien viscut i que semblava que hi viurien sempre. En algunes senyories sembla que estava més reglamentat i cada vegada que canviava el senyor directe o "es produïa una successió dins de la família tenidora" del mas es renovaven els reconeixements de domini i homenatges¹⁷.

¹⁴ Teòricament la quantitat de diners que els remences havien de pagar pels mals usos es fixava en funció de la seva riquesa personal, és a dir, dels béns que tenien en aquell moment, per tant el fet d'haver pactat amb anterioritat un preu podia significar que la senyoria ingressés menys diners dels que podia haver ingressat però també podria ser a l'inversa.

¹⁵ ADG, Pia Almoina, Brunyola, núm. 773. Altres exemples d'homenatges en els que ja es fixa el preu de la redempció es poden veure a ADG, Pia Almoina, Gaüses, núm. 158, 191, 193; Viladasens, núm. 417, entre d'altres.

¹⁶ ADG, Pia Almoina, La Pera, núm. 165 (1337, juliol, 16), el matrimoni i fill que reconeixen ser propis en aquest pergami especifiquen que si mai es volen redimir o moren eixorcs, ells mateixos o els seus hereus no hauran de pagar més de 30 sous a l'Almoina.

¹⁷ J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Barcelona, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995, p. 262.

En canvi no sempre sabem per què el paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona rebia els reconeixements de domini i homenatges quan els rebia. No sembla que es fessin renovar els reconeixements amb l'arribada de cada nou paborde ni tampoc quan canviava el tinent del mas per herència directa. Si així fos cal pensar que tindríem molts més documents d'aquesta mena dels que tenim, per tal com hauríem de tenir més d'un reconeixement de domini de cada mas i generació i un reconeixement de domini de cada mas cada vegada que canviava el paborde de la institució. En tot cas, si bé no sempre sabem per què es presta un homenatge en un determinat moment, gairebé sempre sabem per què aquell homenatge s'havia de prestar.

Tot i això, com veurem més endavant, el fet de no haver reconegut mai públicament la condició de persona adscrita o de remença no significava que no se'n fos o que no es fos considerat i tractat així per la senyoria. Als senyors els interessava saber amb tot detall quins eren els seus homes propis i solius i havien d'estar amatents a poder cobrar els mals usos quan convingués i a exigir les altres prestacions pròpies de la servitud personal. Per això, de tant en tant, es demanava la reafirmació de la servitud.

Un bon moment per fer-ho es produïa quan el pagès havia de capbrevar les seves terres. Normalment després de reconèixer que es tenia un mas per l'Almoina el pagès reconeixia que era propi i soliu de la institució per raó d'aquest seu mas, i que no només ho era ell sinó també la seva esposa i tota la seva prole nascuda i per néixer. A més a més assegurava que l'Almoina havia de rebre redempcions de persones, entrades, eixides, intèsties, cugúcies, eixòrquies i terços, lluïsmes i foriscapis...¹⁸. Es comprometen també a tenir els seus masos contínuament afocats i fer-hi contínua residència per la qual cosa no podran anar a viure a cap lloc privilegiat ni fer res en perjudici de l'Almoina i, finalment, presten l'esmentat homenatge i juren fidelitat al paborde o al seu representant.

La importància que aquests reconeixements d'home propi, és a dir, de

¹⁸ ADG, Pia Almoina, Cassà, núms. 465-472 (Capbreu de Cassà datat a Llagostera el 21 de

la situació d'adscripció a la terra i, indirectament, del pagament dels mals usos, podia suposar tant pels senyors com pels remences, queda palesa en l'interès d'uns per aconseguir-los i dels altres per evitar-los. Fins i tot, tan senyors com pagesos acabaven pledejant per esbrinar si aquests havien de fer reconeixement de domini o no perquè el que hi havia en joc era molt. Tot i que solien guanyar els senyors, els pagesos ho intentaven perquè és possible que hi veiessin alguna possibilitat i això tot i tenint, entre d'altres, els *Costums* en contra. En tornarem a parlar més endavant.

De totes maneres crec que els homenatges i els reconeixements de domini tenien a més a més una càrrega simbòlica que no podem menystenir. Qualsevol persona sabia que si era requerit a prestar un homenatge difícilment ho podria evitar, certament podia intentar-ho però difícilment ho aconseguia. Deixant de banda la humiliació que podia suposar haver de reconèixer no ser lliure i dependre totalment d'una altra persona, no deixava d'implicar que des de llavors se li podien aplicar una sèrie d'abusos i mals usos, a més a més d'implicar un lligam perpetu amb el seu senyor, no només de la persona que el prestava sinó també de tots i cadascun dels seus descendents.

3. DESCRIPCIÓ DELS DOCUMENTS

3.1. Els pergamins

La finalitat de les escriptures que contenen reconeixements de domini és deixar constància escrita del lligam del pagès al mas o a la terra i, per tant, al propietari directe d'aquesta (sigui qui sigui)¹⁹. Així doncs, hi ha gran

febrer de 1329), per exemple.

¹⁹ Tots sabem la importància de conservar les coses i els actes per escrit perquè només així es poden demostrar les propietats o els pagaments, per això alguns remences un cop alçats van cremar alguna documentació. "Certament, tenim constància documental de la destrucció de diferents actes de l'arxiu [dels Farners] durant l'aixecament '*dels pagesos de remença, dels mals usos contra els seus senyors*' tal com s'explica en un trasllat del darrer decenni del segle XV d'un acte de creació de censal del 27 de març de 1398, on s'explicita, també, que la destrucció va ser '*de manera fortuïta*'" P. GIFRE I RIBAS i SANTI SOLER I SIMON, *Els Farners: vassalls de senyors i senyors de pagesos. Catàleg documental de l'Arxiu*

quantitat de pergamins que consignen aquesta mena d'actes on el notari corresponent copia paraula per paraula tot el que havia succeït i les condicions de l'homenatge o reconeixement de domini. Com veurem més endavant, era important –sobretot per a la senyoria- conservar aquesta mena de documents per si mai un remença volia fer creure que no ho era²⁰, i és per això que se n'han conservat tants, i no només a l'Almoïna de Girona.

Totes aquestes escriptures tenen una estructura similar. Primer, el reconeixedor, declara la seva filiació, el seu lloc d'origen o de residència i el nom del seu consort, si fa el cas, així, per exemple:

“Sit omnibus notum quod ego Agnes de Fonte, filia Guillelmi de Fonte, quondam, parrochie Sancti Laurenci de Adrio, uxor Guillelmi de Strada, heredes et proprietarii mansi de Strada de parrochia Sancte Marie de Camonibus”²¹.

Després reconeix que ell (o ella) és propi i soliu (poques vegades hi afegeix afocat) i també que així seran considerats tots i cadascun dels seus fills (a no ser que n'exceptuï algun²²) i la resta dels seus descendents. A més a més el prestador assegura que tots els seus béns mobles, tant presents com futurs, també són propis del seu senyor. Per altra banda, molt sovint s'especifica els motius que porten a una persona a reconèixer que és pròpia. Per exemple:

“Et que ego fui filius dicti Arnaldi de Frigola qui erat homo proprius et solidus dicte Elemosine, propter hoc confiteor et recognosco vobis discretis Guillelmo de Rocha et Arnaldo de Rocha, clericis Gerunde, procuratoribus dicte Elemosine Panis Sedis Gerunde, et venerabilis prepositi eiusdem recipientibus nomine dicte Elemosine quod ego fui filius hominis et feminis

Farners, Consell Comarcal de la Selva-Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners 1996, p. 15, nota 4.

²⁰ Més endavant veurem com un home sustentava que no era propi de l'Almoïna però va haver d'acabar prestant-li homenatge quan la senyoria li va demostrar que el seu pare havia reconegut que tant ell com els seus descendents eren i havien de ser propis de la institució.

²¹ ADG, Pia Almoïna, Camós, núm. 190 (1348, abril, 11).

²² Per exemple, quan Pere, fill de Bernat Costa de Vilert va fer-se propi de l'Almoïna perquè s'havia casat amb Sibil·la, propietària de mas Vall de Vilavenut l'any 1377, va especificar que els fills que tingués des de llavors serien també propis de l'Almoïna, però que el seu fill Arnau, nascut abans de que ell prestés aquest homenatge, no se n'hauria de fer [ADG, Pia Almoïna, Vilavenut, núm. 141 (1377, desembre, 15)].

propriorum et solidorum dicte Elemosine et venerabilis prepositi eiusdem. Et propter hoc ego sum homo proprius et solidus dicte Elemosine et venerabilis prepositi eiusdem racione dicte Elemosine cum omni prole ex me descendente et cum bonis meis mobilibus”.

En tots aquests documents la persona que reconeix ser pròpia jura sobre els Quatre Evangelis respectar els termes del reconeixement de domini i no contravenir-lo. A més a més es compromet a no fer res que pugui perjudicar al seu senyor, així com a no marxar sense el consentiment d'aquest. Jura, per tant, fidelitat al seu senyor.

“Iurans sponte per Deum et eius Sancta Quatuor Evangelia corporaliter tacta predicta omnia rata, grata et firma habere, attendere et complere et non contravenire aliqua ratione virtute cuius iuramenti renuncio omnibus privilegiis civitatum et villarum et omni iuri in contrarium venienti.”

Més endavant renuncia a la possibilitat de marxar del mas (si hi vivia en aquell moment) i/o d'anar a viure i instal·lar-se a cap vila, ni a cap castell, ni cap altre lloc privilegiat. És a dir, renuncia a beneficiar-se de les exempcions que podien oferir-li les ciutats, castells i altres lloc privilegiats, on teòricament si aconseguia passar-hi més d'un any i un dia sense ser requerit pel seu senyor esdevindria lliure²³.

"Et non intrabo causa habitandi castrum, villam vel civitatem vel alium locum clausum sive privilegiatum"

Alguns d'aquests documents de reconeixement de domini també impliquen un pagament anual, com a reconeixement de la senyoria, que es paga en espècies (a l'Almoïna sobretot cera o aviram) o, majoritàriament al llarg dels segles XIV i XV, en diners.

“Et in signum veri domini promito dare anno quolibet dicte Elemosine videlicet de festo Natalis Domini nunc proxime venturo

²³ Als primers reconeixements dels segle XIII de la diòcesi de Vic estudiats per P. H. Freedman “no tots els tinents renunciaven explícitament als drets de refugi” (P. H. FREEDMAN, "El procés de servitud a la Catalunya medieval: dades de fonts eclesiàstiques", dins *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988, p. 47, (traducció de "The enserfment process in medieval Catalonia: evidence from ecclesiastical sources", *Viator*, 1982, pp. 225-244).

ad unnum annum tunc sequentem et postea annuatim in dicto termino donec redemptus fuero duodecim denarios”.

En gairebé tots els pergamins rebuts per l'Almoina les persones que acaben de reconèixer ser pròpies i sòlides seves li presten homenatge per a major fermesa i seguretat. Si són homes ho fan amb boca i mans:

“Et pro hiis facio homagium ore et manibus comendatum vobis dicto Arnaldo de Rocha, recipiente nomine dicte Elemosine et venerabilis prepositi eiusdem”²⁴

i si són dones només amb les mans:

“et ego dicta Francisca manibus tam comendatum iuxta usum Cathalonie”²⁵.

Si dona és casada fa constar explícitament que ho fa amb el consentiment del seu marit:

“gratis et ex certa sciencia de assensu et voluntate dicti viri mei presentis...”.

Finalment, s'inscrivía la data, els noms dels testimonis presents i el nom del notari que va consignar i cloure el document.

A diferència, doncs, de períodes anteriors i d'altres senyories, el paborde de l'Almoina gairebé sempre obtenia conjuntament el reconeixement de domini, el jurament de fidelitat i l'homenatge dels seus homes i dones propis. Tots els pergamins consignen aquests tres actes. Per tant, si tenim un reconeixement, tenim un jurament de fidelitat i un homenatge. De manera que per a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, des de principis del segle XIV, aquests termes voldrien dir el mateix perquè es referien a un mateix fet: l'entrada o confirmació de pertinença a la servitud de les seves persones pròpies²⁶. A vegades quan el paborde consigna al llibre de comptes el

²⁴ Els fragments fins aquí extractats corresponen a l'homenatge fet el dia 19 de desembre de 1370 a Girona. (ADG, Pia Almoina, Cassà, núm. 336).

²⁵ ADG, Almoina, Camós, núm. 225. [1374, maig, 9].

²⁶ P. H. Freedman assegura que no era “gaire freqüent” que els reconeixements rebuts pels ordes militars durant el segle XIII es “reforcessin” amb un acte d'homenatge. P. H. FREEDMAN, “Ordes militars i pagesia servil a Catalunya: segles XII i XIII”, dins *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988, p. 93

reconeixement d'algú també especifica que ha prestat homenatge. En tot cas, quan no ho diu explícitament però podem localitzar el pergami, allà sí que hi consta, de la mateixa manera com hi consta el jurament.

La gran majoria de pergamins de reconeixements de domini o d'homenatges rebuts per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona segueixen la pauta que acabem d'extractar amb molt poques varietats.

La única diferència que hi ha en aquesta mena de pergamins conservats a l'arxiu de l'Almoina de Girona és que algunes persones reconeixen (els documents especifiquen "confiteor et recognosco") que són pròpies i unes altres reconeixen que es fan pròpies ("evenio et facio me"). En els primers casos els verbs utilitzats indiquen que els reconeixadors només estaven tornant a reconèixer una realitat, que ja eren pròpies abans de prestar aquest homenatge, o que ja eren considerades pròpies i sòlides de la mateixa institució tot i no haver-ho fet per escrit fins llavors. Normalment, aquests verbs apareixen als reconeixements de domini prestats pels fills d'homes i dones propis o en els de les persones que prestaven l'homenatge perquè eren hereves d'un mas, per tant, en els homenatges de persones que no havien canviat de senyoria.

La majoria de vegades que trobem en un document d'aquesta mena els verbs "evenio et facio me" el prestador hi fa constar, a més a més, la seva condició anterior de persona lliure o bé que s'havia redimit feia poc temps:

"redemptus et absolutus ab omni dominio Hospitalis Novi Gerunde, cuius eram homo proprius et solidus prout constat de mea redempcione quodam publico instrumento inde confecto sexta die novembris anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo quinquagesimo nono et clauso per Raymundum de Brugueria, notario Gerunde"

o bé especifica que es compromet a portar la seva carta de redempció i a

(traducció de "Military orders and peasant servitude in Catalonia: twelfth and thirteenth centuries", *Hispanic American Historical Review*, 1985, pp. 91-110). Molts dels reconeixements de domini del segle XIV transcrits per Miquel Golobardes també inclouen un jurament de fidelitat, la renúncia a poder beneficiar-se dels llocs privilegiats i l'homenatge (M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, vol. 2).

donar-la al paborde per a que aquest s'asseguri de que és lliure:

"et promito vostre voluntate vobis tradere instrumentis redempcionis mee".

Per tant, tot apunta a creure que aquelles persones que reconeixien que es feien pròpies de l'Almoina eren les que abans de fer-ho o bé eren lliures o, molt més probablement, eren pròpies d'una altra senyoria de la que s'havien hagut de redimir. De fet, majoritàriament són persones que es fan de l'Almoina perquè s'han casat amb algun dels seus homes i dones adscrits i han entrat a viure en un dels seus masos propis.

3.2. Els assentaments dels manuals de comptes dels pabordes

Els pabordes de l'Almoina, amb el pas del temps, van ampliant la informació que anoten als seus llibres de comptes, tant pel que fa a la qualitat com a la quantitat d'explicacions que ofereixen. Des de l'any 1354-1355, molts dels manuals de comptes també inclouen assentaments que es refereixen a les prestacions d'homenatge que li han fet alguns dels seus homes i dones propis. Aquestes notícies s'inscriuen als blocs destinats als ingressos, a l'apartat destinat a anotar-hi els ingressos provinents dels foriscapis de cadascuna de les parròquies on l'Almoina tenia possessions. S'inscriuen, per tant, al costat dels assentaments dels pagaments dels lluïsmes de les vendes o canvis de terres, de redempcions de persones, d'altres mals usos, etc.

Els assentaments que consignen els reconeixements rebuts solen ser molts curts, normalment només indiquen la data, el nom de la persona que va fer el reconeixement de domini i sovint també fan constar que havia prestat homenatge.

"A XXX del mes de vuytubre del any de MCCCCIII, Antoni, fill d.en G. Costa de Portell, de parroquia de Crespia, feu ragonaxensa e homanatge a l.Almoyna, segons apar per

carta feta lo dit jorn per en Bernat Pintor, notari de Girona”²⁷.

El paborde no sempre especifica per què en un moment donat algú fa aquesta mena de reconeixement, tot i que, com veurem més endavant, sovint ho podem suposar. De fet, el paborde resumia en aquests assentaments dels seus llibres de comptes els pergamins que conservava a l'arxiu de la institució. De manera que només li calia consignar la informació bàsica per tal com ja tenia el text complet de l'homenatge guardat en un altre lloc.

Quan el reconeixement o homenatge l'havia prestat algú que havia de prestar-lo forçosament perquè acabava de casar-se amb una persona pròpia de l'Almoina, i per aquest casament s'havia de pagar la ferma d'espoli forçada, l'homenatge apareix immediatament abans o després del pagament d'aquell mal ús i, fins i tot a vegades en el mateix assentament.

Per altra part, als apartats de les despeses dels manuals de comptes dels paborde també hi trobem altres referències als homenatges que l'Almoina rebia, a través dels pagaments que havien d'efectuar als notaris que havien redactat i clos les escriptures. De fet, aquestes despeses eren tan habituals que tenien ja un apartat fix a cada manual de comptes titulat normalment: “De expensse instrumentorum et scriptarum”. En aquests folis els paborde hi inscrivien les despeses que havien fet per pagar les cartes, pergamins, requeriments, etc. que els diferents notaris de la ciutat de Girona i d'altres parròquies havien escrit i clos per l'Almoina.

Normalment, en aquests assentaments el paborde explica quina quantitat, quan i per què paga a un notari concret. Molts d'ells fan referència als pergamins d'homenatges:

“Item solvi discreto Bernardo Clementis, notario de Occulostricto, per duobus instrumentis recognicionum factarum per Raymundum Labiani et Beatrix, eius uxor, de Fonoyeriis, homines propios Elemosine, que fuerunt acta XXX die mensis decembris anni MCCCCXXX, V s.”²⁸

²⁷ AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), fol. XXIV (Serinyà).

²⁸ AHG, Hospici, núm. 38 (1429-1430), fol. CLII v.

Fins i tot a vegades el paborde explicita que el document en qüestió: “est in arxivo” o “es en l.arxiu”... Per tant, l'important era pagar i justificar la despesa i assegurar la tinença del document tot explicant molt breument el seu contingut.

4. QUANTITAT DE CASOS ESTUDIATS

4.1. Advertiment previ

A partir d'ara analitzarem el nombre d'homenatges o reconeixements de domini que va rebre l'Almoina del Pa de la Seu de Girona dels seus homes i dones propis. Per tant, tots aquells documents i assentaments que testimonien que una persona qualsevol va reconèixer ser pròpia d'aquesta institució, sovint, com veurem, per un motiu concret. En d'altres paraules, totes les referències documentals que testimonien aquesta mena de reconeixements.

Això vol dir que comptabilitzarem tots els homenatges dels quals es conserva el pergamí original. Però també totes les referències a aquesta mena de reconeixements contingudes als manuals de comptes dels paborde. Per una banda, les que es troben en assentaments dels apartats dels ingressos que, tot i que normalment són curts i breus, consignen allò que per al paborde era el més important: saber que determinada persona havia reconegut públicament ser pròpia de l'Almoina. I per altra banda, les referències que apareixen a l'apartat de les despeses. Altra vegada, la intenció del paborde era deixar constància de la quantitat que havia pagat al notari que l'havia escrit però també del per què i quan l'havia pagat.

Així doncs, quan a partir d'ara parlem de la quantitat d'homenatges o reconeixements de domini que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va rebre durant el període estudiat haurem de tenir present que no de tots ells s'ha conservat el pergamí original. En altres paraules, que no de tots coneixem totes les clàusules i condicions que comportava. Però en coneixem allò que per al paborde era fonamental: saber qui i quan havia reconegut ser propi de

la institució.

A primer cop d'ull pot no semblar del tot lícit ajuntar totes aquestes referències, per tal com només els pergamins contenen íntegrament tot el text dels homenatges o reconeixements de domini prestats i rebuts per la institució. És a dir, a *priori* podríem pensar que només si localitzem el pergami podrem conèixer amb tot detall com, per què i quan es va prestar i qui el va rebre, i això, a més a més, amb tots els seus suposats ets i uts. Però crec que la gran majoria d'aquestes cartes –per no dir totes- eren pràcticament iguals, com ja he explicat, i de fet tot apunta a pensar que la senyoria només sabent el nom, parròquia, filiació i mas d'origen de la persona que prestava l'homenatge ja en feia prou.

En d'altres paraules, per tal d'establir la quantitat de persones que en algun moment donat van reconèixer ser pròpies de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona no podem desestimar els assentaments dels manuals de comptes dels pabordes, perquè aquests assentaments ens demostren que es van prestar i que es van escripturar. Per tant, si no els tinguéssim en compte estariem obviant una documentació que malgrat que no s'hagi conservat en el seu estat original sabem positivament que es va fer.

A més a més, en 120 ocasions tenim el pergami original que conté el reconeixement de domini, més l'assentament que el consigna al llibre de comptes i, en moltes menys ocasions, l'assentament que consigna la quantitat que va cobrar el notari que va donar-ne fe pública. De manera que podem comprovar que amb la informació aportada pels manuals en tenim prou. Vegem-ne un exemple, al manual de comptes de l'any 1386-1387 hi trobem el següent assentament:

“A XI de juny de MCCCLXXXVI, en poder d.en G. Lobet, carta cum Francesch Sola, Bernat Sola e Pere Sola de Sancta Maria de Camos, feren regonaxença de l corto de cera quescun quescun ayn a pagar a Nadal e faeren homanatge [...]”²⁹.

²⁹ AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. XX.

La mateixa informació ens aporta el pergami que recull el mateix reconeixement de domini, encara que en aquest cas especifica que l'homenatge es va prestar perquè el pare dels tres germans era i havia de ser home propi de l'Almoïna:

“Petrus Solani, Bernardus Solani et Francischus Solani, filii Petri Solani, parrochie Sancte Marie de Camonibus [...] confitemur et recognoscimus vobis venerabili Petro Radulffi, preposito ecclesie Panne Sedis Gerunde [...] quod sumus et esse debemus homines proprii et solidi dicte ecclesie [...] pro eo videlicet quia sumus filii dicti Petri Solani qui est homo proprius et solidus et rusticus amansatus et affocatus dicte Elemosine [...]. Et ad maiorem predictorum firmitatem facimus homagium ore et manibus comendatum [...]. Preterea nos dicti Bernardus Solani et Francischus Solani promittimus dare et solvere dicte Elemosine annuatim in festo Natalis Domini in recognicionem veri domini scilicet uterque nostrum unum quortoni cere”³⁰.

Com podem veure, si només haguéssim tingut la informació aportada per l'assentament del manual de comptes, no hagués variat de manera significativa la informació que tenim d'aquest reconeixement de domini. Sabríem que tres germans de la parròquia de Santa Maria de Camós van reconèixer ser propis de l'Almoïna i pagar-li un quartó de cera cadascun anualment i que, a més a més, van prestar-li homenatge. Com veurem més endavant amb només aquesta informació no seria gens agosarat assegurar que el motiu d'aquest asserviment era que el pare d'aquests tres nois era propi de la mateixa institució i que ells devien viure fora del mas i per això li pagaven un cens anual com a reconeixement de domini.

Aquest exemple permet explicar millor que com que el paborde ja consigna el nom, la filiació i la parròquia de la persona que fa el reconeixement i, fins i tot i com hem vist, si aquest reconeixement va anar acompanyat de la prestació d'homenatge, hem de comptabilitzar totes aquestes notícies procedeixin d'on procedeixin i s'hagin conservat com s'hagin conservat si volem acostar-nos més a la xifra total d'homenatges o

³⁰ ADG, Pia Almoïna, Camós, núm. 234 [1386, juny, 11].

reconeixements de domini rebuts per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona³¹.

Malgrat tots aquests advertiments, hem de dir que els homenatges dels que en tenim notícia gràcies a la conservació del seu pergamí original són molt superiors als que localitzem als llibres de comptes dels pabordes. I això és així a totes les parròquies i durant tot el període estudiat, si bé és cert que entre 1400 i 1457 la diferència és molt menor. Entre 1300 i 1347, sabem de 403 reconeixements (un 95'2 %) perquè ens n'informa un pergamí (a més a més, 24 d'ells també els trobem consignats als manuals) i la única referència de només 20 (un 4'7 %) l'hem localitzada als llibres de comptes. Entre 1348 i 1399, de 400 homenatges (un 84'2 %) s'ha conservat el pergamí (de 49 d'ells també un assentament) i els altres 75 els coneixem gràcies a un assentament (un 15'7 %). Finalment, entre 1400 i 1457 tenim constància de 204 homenatges a través del seu pergamí original (un 56'6 %) i de 156 (un 43'3 %) a través d'un assentament dels manuals de comptes dels pabordes.

REFERÈNCIES DELS HOMENATGES REBUTS PER L'ALMOINA DE GIRONA (1300-1457)

ANYS	ADG ³²		MCP ³³		ADG/MCP ³⁴		total
	dones	homes	dones	homes	dones	homes	
ARO							
1300-47	4	2	1	1		1	39
1348-99	11	10	1		2		
1400-57	1	2	1	1	1		

³¹ Certament també ho hauríem de fer així amb els documents que s'han conservat en els registres notariais. De fet, el pergamí i el registre notarial també reflectia el mateix fet per tant quan el pergamí s'ha perdut hauríem de poder suplir-lo amb el llibre del notari. Però aquesta seria una tasca ingent perquè l'Almoina del Pa de la Seu de Girona treballava amb molt dels notaris de la ciutat de Girona i amb molts notaris de moltes de les viles i parròquies on tenia possessions. Tot i així i com que molts d'aquests registres notariais no s'han conservat, tampoc no podríem assegurar que hem localitzats tots i cadascun dels homenatges que va rebre l'Almoina durant el període estudiat.

³² Tenim constància de l'homenatge perquè s'ha conservat el pergamí a l'Arxiu Diocesà de Girona.

³³ Tenim constància de l'homenatge perquè es va consignar la seva prestació als manuals de comptes dels pabordes.

³⁴ Tenim constància de l'homenatge perquè s'ha conservat el pergamí a l'Arxiu Diocesà de Girona i també es va consignar als manuals de comptes dels pabordes.

ELS HOMENATGES I RECONeixEMENTS DE DOMINI

BORRASSÀ							
1300-47	5	4					27
1348-99	3	2					
1400-57	2	3	2	5		1	
BRUNYOLA							
1300-47	49	74			2	1	258
1348-99	28	38	4	7	5	3	
1400-57	1	9	14	19	1	3	
CAMÓS							
1300-47	12	12					92
1348-99	18	15	5	3	2	4	
1400-57	2	1	12	6			
CASSÀ							
1300-47	29	31	2	2	2	5	189
1348-99	25	22	4	5	4	4	
1400-57	6	23	5	15		5	
CELRÀ							
1300-47	1	1				1	15
1348-99	2	1	2	1			
1400-57		1	2	1	1	1	
FONOLLERES							
1300-47	5	8					40
1348-99		2	1				
1400-57	5	4	3	6	3	3	
GAÜSES							
1300-47	20	15			1	2	103
1348-99	17	21	2			3	
1400-57	8	4	1	5	2	2	
LA PERA							
1300-47	17	12	1	2	2	1	92
1348-99	7	13	1	4	1	3	
1400-57	7	10	3	7	1		
LLAMBILLES							
1300-47	2	1	1				27
1348-99	3	4			1		
1400-57	2	4	4	2	1	2	
PALAUBORRELL							
1300-47	3	4					47
1348-99	8	9	4	1		3	
1400-57	4	6		2	1	2	
RIUDELLOTS DE LA CREU							
1300-47	6						26
1348-99	6	2	2	1			
1400-57	2	5	1	1			
RIUDELLOTS DE LA SELVA							
1300-47	4	6	1		1		27
1348-99	2	4	2	1	1		
1400-57		2			1	2	
SERINYÀ							

1300-47	7	2		1			39
1348-99	5	6	2	2	1	2	
1400-57	1	4		2	1	3	
VILADASENS							
1300-47	5	13	2	2	1		95
1348-99	11	11	5	3	5	2	
1400-57	5	12	10	3	2	3	
VILAVENUT							
1300-47	13	7		1		4	105
1348-99	19	22	1	3	1	2	
1400-57	5	6	8	9	1	3	
POBLES VARIS							
1300-47	3	2	3				37
1348-99	1	3	4	4			
1400-57	4	6	3	3	1		
TOTAL							
1300-47	185	194	11	9	9	15	1258
1348-99	166	185	40	35	23	26	
1400-57	55	102	69	87	17	30	
TOTAL	406	481	120	131	49	71	
	887		251		120		

4.2. El nombre de casos estudiats

La documentació generada per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona ens mostra que durant els segles XIV i XV va rebre, com a mínim, 1258 homenatges servils o reconeixements de domini dels seus homes i dones propis, 575 de dones i 683 d'homes.

Aquesta quantitat, però, per força hauria de ser superior si tenim present que alguns pergamins i alguns manuals de comptes dels pabordes que els contenien s'han perdut amb tota seguretat. De fet, els llibres de comptes ens informen de pagaments fets a notaris per algunes cartes d'homenatge i aquestes, tot i que el paborde ho consigna a l'assentament, no es troben actualment entre els pergamins de l'arxiu de l'Almoina. Així deu haver succeït amb altres documents dels que no en tenim cap mena de notícia.

Aquestes 1258 referències a homenatges prestats provenen tant dels pergamins que els recullen com dels assentaments dels manuals de comptes dels pabordes. No hi he comptat ni inclòs els reconeixements de

domini que apareixen als diferents capbreus que l'Almoina feia fer de les seves possessions perquè crec que aquest no era l'objectiu principal del capbreu. És a dir, la principal intenció dels capbreus no era saber amb seguretat qui eren els seus homes propis sinó quins béns constituïen el domini de la institució i quins censos n'havia d'obtenir. A banda de que als capbreus hi apareixen totes aquelles persones que tenen possessions per a la institució i no pas totes aquelles que en són pròpies. En tot cas, la mostra treballada, més de 1250 casos, és més que suficient com per justificar-ne el seu estudi i fa innecessari comptabilitzar els homenatges i reconeixements de domini que apareixen als registres notariais o als capbreus.

En alguns pergamins més d'una persona presta homenatge o reconeixement de domini: més d'un germà, un pare amb el seu fill o filla, i/o gendre o jove...³⁵. Sovint els dos membres del matrimoni prestaven homenatge el mateix dia i llavors només es feia un sol pergamí o el paborde ho consignava al mateix assentament, per exemple:

“Item XII die augusti anno LIII, pres notari termini castri de Caciano de Silva due instrumenta recognicionum Bn. de Masquerolis et Francische, eius uxor, proprietarie mansi de Mascharolis de Caciano de Silva”³⁶.

De fet, el que interessava al paborde o a la senyoria era que una persona en concret hagués prestat reconeixement de domini i hagués fet homenatge i, sobretot, que a l'arxiu de la institució en quedés constància. Tant li devia ser, per tant, que aquest reconeixement s'hagués escripturat en solitari o amb d'altres membres de la seva família, sempre i quan s'hagués posat per escrit de manera que es podés demostrar.

Altres vegades el paborde demana el reconeixement de domini i homenatge a diversos dels seus homes i dones propis d'una mateixa parròquia, sense que a aquests els uneixi cap vincle de parentiu, i el

³⁵ Recordem l'exemple dels tres germans de Camós que van prestar homenatge el mateix dia com a fills d'home propi i que hem extractat fa poques pàgines.

³⁶ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355). Als pergamins s'hi especificava que el marit prestava homenatge amb boca i mans però la muller només amb mans.

consigna en un mateix pergamí. Aquest és el cas, per exemple, de tots els homenatges que va rebre, el 2 de juny de 1337, d'una sèrie d'homes i dones de la parròquia de Fellines, quan l'Almoïna acabava de comprar el domini directe dels seus masos a Agnès, filla de Pere de Sant Celoni³⁷. Tots aquests reconeixements servils apareixen al mateix pergamí. En aquests casos, doncs, he comptabilitzat el nombre de persones que van reconèixer ser pròpies i no pas el nombre de pergamins, que és sensiblement inferior³⁸.

En un altre ordre de coses, cal dir que a vegades, tot i que molt poques, a l'arxiu de l'Almoïna s'ha conservat més d'un pergamí que recull l'homenatge d'una mateixa persona que reconeix ser pròpia de la institució exactament pel mateix motiu i amb les mateixes condicions. Aquest és el cas, per exemple, dels dos pergamins que recullen el reconeixement d'home propi fet per Pere Roure, àlies Boscà, que havia entrat al mas Boscà de Riudellots de la Selva, l'un datat el 21 de gener de 1402 i l'altre l'1 d'abril del mateix any³⁹.

En comptades ocasions si bé hi ha més d'un homenatge efectuat per la mateixa persona, el motiu que l'explica és diferent, o varien algun dels seus detalls. Per exemple, Joan Prat, fill de Pere Prat, hospitaler de Galliners i oriünd de la vila de Banyoles es va fer home propi i soliu de l'Almoïna el 29 de maig de 1367 perquè s'havia casat amb Ermessenda, propietària del mas Ferrer de Croanyes de Sant Vicenç de Camós. Uns anys després aquest mateix Joan Prat va reconèixer ser home propi de l'Almoïna per aquell mateix motiu però en aquesta ocasió afirmava que tenia el domicili a Banyoles i es comprometia a pagar cada any per Pasqua una lliura de cera

³⁷ ADG, Pia Almoïna, Viladasens, núm. 106, en aquest pergamí hi consta el reconeixement de domini i homenatge de Pere Batlle i de la seva esposa Gueraua, d'Arnau Sans, de Guillem Ros de Locata, de Ramon Bordils, de Pere Feliu, de Jaume Sastre, i de Guillem Sastre, tots de Fellines. Altres exemples a ADG, Pia Almoïna, Gaüses, núm. 33 (1391, octubre, 1-11) i Palau Borrell, núm. 35 (1386, abril-maig), entre d'altres.

³⁸ Aquest fet era comú a diverses senyories. Un cas similar pot veure's a C. CUADRADA, *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Caixa d'Estalvis Laietana/Ed. Rafael Dalmau, Mataró 1988, p. 508 i 509.

³⁹ ADG, Pia Almoïna, Riudellots de la Selva, núm. 135 i 136. Altres exemples a ADG, Pia

de cens, en senyal de reconeixement de domini⁴⁰.

En aquests casos he comptat tots i cadascun dels documents sense tenir en compte si els reconeixadors ja havien prestat un altre homenatge. De fet, el paborde de l'Almoina va demanar-los, va consignar o va decidir guardar més d'un reconeixement de domini de cadascuna d'aquestes poques persones. No obstant sobta que d'una desena de persones en conservés mes d'un pergami d'homenatge i no en conservés cap –tot i que és possible que es fessin- de moltes altres. En tot cas, en el nombre total de casos estudiats comptabilitzo el nombre d'homenatges prestats independentment de si el reconeixement que transcriuen el va fer la mateixa persona o no.

Finalment, també he analitzat i comptabilitzat aquells pergamins, també pocs, que inclouen reconeixements de domini fets a senyors que no eren l'Almoina, però que aquesta va incorporar al seu arxiu quan va adquirir el domini directe dels seus masos⁴¹. Si bé no reconeixien ser pròpies de l'Almoina, reconeixien ser pròpies del senyor directe dels seus masos, però amb el benentès de que quan el senyor directe de la terra canviava també canviava el senyor directe de les persones que la posseïen o la treballaven.

En resum, en aquest estudi hi considero totes les persones que van prestar homenatge a l'Almoina, és a dir, les 1258 persones (575 dones i 683 homes) que es van veure obligades o van ser requerides a reconèixer públicament la seva situació d'adscripció, i no pas tots els documents que inclouen aquesta mena d'actes, perquè el seu nombre seria inferior, encara que no molt més.

5. DISTRIBUCIÓ DELS HOMENATGES ESTUDIATS PER PARRÒQUIES.

Els diferents pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, com

Almoina, Serinyà, núm. 172 i 173, Cassà, núm. 483 i s.n.

⁴⁰ ADG, Pia Almoina, Camós, núm. 298 i 299.

⁴¹ Així, per exemple, els reconeixements de domini en els quals unes persones van reconèixer ser pròpies i sòlides de Ramon Sitjar, ciutadà de Girona entre els mesos de febrer i maig de 1343 a ADG, Pia Almoina, Brunyola, núms. 1206-1221.

hem vist, havien dividit la documentació del seu domini seguint les parròquies o agrupacions de parròquies on tenia possessions. Així estava organitzat el seu arxiu, en el que la documentació provinent de cada parròquia estava guardada en uns calaixos específics. Els apartats dels ingressos dels manuals de comptes dels pabordes també estaven dividits per parròquies. Així doncs, els homenatges o reconeixements de domini (tant els pergamins com els assentaments dels llibres de comptes) també estaven classificats per les parròquies a les que pertanyien els prestadors.

En la presentació de les dades d'aquest apartat hem mantingut aquesta organització dels pabordes. Per tant, hem agrupat els homenatges i reconeixements de senyoria en funció de la parròquia d'origen de la persona que els prestava. De fet, els pergamins i els assentaments que consignen aquesta mena de reconeixements dels manuals de comptes dels pabordes ja estaven ordenats així. En canvi els assentaments que consignen els pagaments efectuats pels pabordes als notaris que havien donat fe pública d'aquests homenatges es troben, naturalment, en els apartats destinats a les despeses sense cap mena de diferenciació geogràfica. En els quadres que resumeixen tots aquests homenatges i reconeixements servils hi he consignat tots aquells que s'han conservat en pergamí, mantenint, per tant, l'ordre de l'arxiu dels pabordes (i de l'actual) però hi he afegit també els assentaments que es troben als llibres de comptes.

Cal tenir present que la divisió de parròquies no es va fer en funció de la quantitat de masos que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona hi tenia sinó per qüestions geogràfiques i de proximitat entre elles. És a dir, hi ha parròquies molt més poblades que altres, o parròquies on l'Almoina hi tenia moltes més possessions i, per tant, més persones pròpies que a d'altres. A més a més, sota l'epígraf d'una sola parròquia a vegades, els mateixos pabordes en consignaven més d'una i de dues, aquest és el cas, per exemple, de l'epígraf Serinyà, on el paborde hi incloïa les informacions i ingressos que obtenia dels seus masos, terres, possessions i homes del mateix Serinyà, però també de Portell, Crespià, Espinavessa i Esponellà.

Hem de tenir present, però, que això no vol dir que totes i cadascuna de les persones que va prestar homenatge el pergami del qual va ser guardat sota l'epígraf d'una parròquia concreta visqués en el moment d'escripturar-lo en aquella parròquia.

El quadre següent resumeix el nombre de reconeixements de domini i d'homenatges prestats per les persones que vivien o provenien de les diferents parròquies on l'Almoina tenia homes i dones propis. Els he dividit per sexes i per períodes, el primer dels quals considera els anys compresos entre 1300 i 1347, el segon, els compresos entre aquesta data i finals del segle XIV i, finalment, el tercer, el segle XV, o, més ben dit, fins l'any 1457 en el que l'Almoina va rebre l'últim homenatge abans de l'alçament armat dels remences.

QUADRE DE LA DISTRIBUCIÓ DELS HOMENATGES PER PARRÒQUIES

Parròquia	Sexe	1300-47	1348-99	1400-57	Total sexes	Total
Aro	dones	5	14	3	22	39
	homes	4	10	3	17	
Borrassà	dones	5	3	4	12	27
	homes	4	2	9	15	
Brunyola	dones	51	37	16	104	258
	homes	75	48	31	154	
Camós	dones	12	25	14	51	92
	homes	12	22	7	41	
Cassà	dones	33	33	11	77	189
	homes	38	31	43	112	
Celrà	dones	1	4	3	8	15
	homes	2	2	3	7	
Fonoleres	dones	5	1	11	17	40
	homes	8	2	13	23	
Gaüses	dones	21	19	11	51	103
	homes	17	24	11	52	
La Pera	dones	20	9	11	40	92
	homes	15	20	17	52	
Llambilles	dones	3	4	7	14	27
	homes	1	4	8	13	
	dones	3	12	5	20	47

Palau Borrell	dones	3	12	5	20	47
Riudellots de la Selva	dones	6	5	1	12	27
	homes	6	5	4	15	
Serinyà	dones	7	8	2	17	39
	homes	3	10	9	22	
Viladasens	dones	8	21	17	46	95
	homes	15	16	18	49	
Vilavenut	dones	13	21	14	48	105
	homes	12	27	18	57	
	dones	6	5	8	19	
	homes	2	7	9	18	

El nombre d'homenatges i reconeixements de domini conservats a l'arxiu de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona està directament relacionat amb el nombre de masos i persones pròpies que aquesta tenia. Per exemple, és lògic que el paborde rebés més de 250 reconeixements servils de persones que vivien o provenien de la parròquia de Brunyola perquè sota l'epígraf de Brunyola s'hi inclouïen altres parròquies, com ara Sant Dalmai i Estanyol i perquè és allà on la institució tenia més propietats.

Això explica que de Brunyola es conservin més homenatges, i amb molta diferència en relació a la resta de parròquies. Tot i això n'hi ha tres més en les que es van prestar i guardar més de 100 reconeixements de domini: Cassà, Gaüses i Vilavenut. A més a més, tant a Camós com a La Pera i a Viladasens, més de noranta vegades els homes i dones propis de l'Almoina van reconèixer que ho eren i van jurar-li homenatge.

En teoria, l'Almoina hagués pogut obtenir tants reconeixement servils com persones pròpies tenia, habitessin o no en el seu mas o domini d'origen. Així doncs, totes i cadascuna de les persones que vivien en un mas propi – per no parlar de les que en provenien- en un moment o un altre (o en més

⁴² Sota aquest epígraf hi he inclòs els pergamins provinents de les parròquies de Medinyà, Salt i Vilamarí i també els agrupats en la secció "varis" pels mateixos paborde, a més a més dels assentaments dels manuals de comptes dels paborde que no corresponien a cap

d'un, com veurem més endavant) podrien haver estat compel·lits a haver de reconèixer que eren pròpies i sòlides de l'Almoina i que li devien tota mena de fidelitats, a més a més de prestar-li homenatge. Per tant si la institució tenia en una parròquia qualsevol un nombre determinat de masos propis, podria haver-hi tants homenatges com persones hi habitaven i això per cada generació. Però a la pràctica les coses no són així, entre d'altres raons perquè, com ja hem dit, n'hi havia prou tenint la constància de que el pare era propi per a ser considerat de la mateixa manera.

Per exemple, al llevador dels censos que l'Almoina havia de rebre fet l'any 1336, el paborde especifica que uns 50 masos i/o persones dels que apareixen sota l'epígraf de Cassà de la Selva són propis de l'Almoina, ells i tots els seus descendents i béns. Per tant i en teoria, podríem trobar el doble o triple d'homenatges i de reconeixements de domini o, com a mínim, dos o tres per cada mas: el del marit, el de l'esposa i també el de l'hereu o pubilla amb el seu consort i el d'algun altre fill o filla ... Però, no els trobem.

De fet, a l'arxiu de l'Almoina, des de principis del segle XIV fins a l'any de la pesta negra, només s'han conservat 71 reconeixements de domini prestats per persones habitants o vinculades a la parròquia de Cassà o als seus agregats. Per tant, no tenim ni tan sols dos homenatges per cadascun dels masos o persones propis. Potser els pabordes consideraven que no calia per tal com si una persona era originària d'un mas remença o els seus pares eren remences ja no calia que reconegués públicament la seva adscripció. També hem de tenir present que els reconeixements de domini que els mateixos remences feien als capbreus de la institució –dels que s'extreia la informació dels llevadors de censos o rendes- podrien ser considerats suficient perquè ja implicaven a la persona que el feia i al seu cònjuge, i també als seus fills i als altres descendents presents i futurs.

Per altra part, de la gran majoria de parròquies s'han conservat més documents que reflecteixen homenatges prestats per homes que no pas per

de les parròquies diferenciades pels pabordes.

dones. Només tenim constància de més dones reconeixent ser pròpies a la Vall d'Aro, a Camós, a Celrà, a Llambilles (encara que només una més) i a Riudellots de la Creu. Si bé en moltes de les parròquies la diferència és molt poca, a la resta sempre hi ha documentats més homes reconeixedors –i, per tant, propis- que no pas dones. A Brunyola i a Cassà, les dues parròquies on l'Almoïna tenia més població adscrita del seu domini, la diferència és de 50 casos. Val a dir, que en aquestes poblacions és on també trobem més homenatges de persones que ja no viuen a la parròquia o al domini d'origen. Com veurem més endavant, la majoria d'aquestes persones eren homes perquè les dones solien marxar del mas dels pares per casar-se i normalment aquests matrimonis comportaven immediatament un nou asserviment a un altre senyor.

Si més no al domini de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, els dos membres d'un matrimoni havien forçosament de ser propis seus, i també ho havien de ser tots els seus fills i filles. Però els mateixos *Costums de Girona* especifiquen que si algú no ha prestat mai homenatge però és fill o cònjuge d'un home o dona propi, encara que no ho reconegui mai, es considerat com a tal. Així les coses, moltes d'aquestes dones devien ser pròpies després d'haver-se casat amb un home propi i, per tant, encara que no ho fessin públic ja eren considerades i tractades així per l'Almoïna. Sovint als assentaments dels llibres de comptes que consignen pagaments en concepte de ferma d'espoli forçada, el paborde hi fa constar que la nouvinguda (o el nouvingut) ha prestat homenatge a la institució.

6. MOTIUS DELS ASSERVIMENTS

6.1. Unes reflexions i una primera classificació

Tota persona que hagués prestat un homenatge o fet un reconeixement de domini era considerada automàticament un serf, un home o dona propi o adscrit o de remença, una persona jurídicament no lliure –o com en volguem

dir. Tanmateix, en alguns casos, tot i que una persona determinada no hagués reconegut mai públicament que era pròpia, era considerada així per la seva senyoria i com a tal era tractada.

Una persona podia ser de condició servil i, per tant, remença o bé entrar en servitud i esdevenir remença per diferents motius. El més freqüent, segons Eduardo de Hinojosa, era el del naixement⁴³, seguit de molt a prop pel de les dones i homes que entraven a un mas per casar-se amb el seu hereu o pubilla o amb algun altre fill o filla. En aquests casos, doncs, la servitud l'aportaven o venia forçada per les mateixes persones, bé els pares o bé el cònjuge. Tot i que originàriament era la terra la que exigia l'adscripció del seu tinent i de la seva família tant present com futura, encara que els seus fills i néts no visquessin mai a cap mas propi, seguien essent persones de remença, a no ser que s'haguessin redimit. Per això molts homenatges i reconeixements de domini poden semblar totalment desvinculats d'una terra o d'un mas propi, com veurem més endavant. En cap cas, però, podem oblidar que era la terra la que sempre exigia la servitud del seu tinent i dels seus descendents o, si més no, la que originàriament havia provocat la servitud de la família.

Podem fer un intent de classificació dels homenatges o reconeixements de domini en funció del motiu que els va causar o, més ben dit, en funció de l'explicació que consta en els seus documents escrits. Es poden fer dos grans grups: un format per tots aquells homenatges que són causats pel mas o la terra, és a dir, els homenatges prestats per aquelles persones que per diversos motius viuen o entren a viure o a formar part o passen a posseir un mas propi, i l'altre per tots els provocats pels pares propis, tant els de fills d'ambdós progenitors com els d'un de sol.

Vull assenyalar molt expressament que aquesta classificació òbviament de cap manera pot ser excloent, perquè els fills dels homes propis que viuen a un mas tant són propis perquè els seus pares ho són com perquè ells mateixos

⁴³ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, in *Obras*, vol. II, Madrid 1955, pp. 35-323. (La primera edició és de l'any 1905), p. 208.

han nascut i viuen en un mas propi. Per tant, en aquests casos, cal pensar que el mas també exactament igual que els pares, els està exigint la seva adscripció. Per altra part, a vegades podem trobar diversos homenatges prestats per una mateixa persona encara que per diversos motius: primer com a fill de pares propis i després com a tinent de mas propi, o després com a cònjuge de persona pròpia, etc.

6.1.1. Per la terra

Els *Costums de Girona* deixen prou clar que qualsevol persona (fos lliure abans o no) que entrés en un mas propi o en una borda pròpia s'havia de fer pròpia del mateix senyor d'aquella terra. De manera que la terra i la persona que la treballava o hi vivia sempre havien de pertànyer a la mateixa senyoria o domini.

"Consuetudo est in diocesi Gerundense quod si dominus habet aliquam bordam de qua, vel pro qua, habere consueverit homines et mulieres, et homo veniat in dicta borda, vel intret, quod talis debet se facere de illo domino, alias, si non facit, dominus potest ipsum vel ipsam prohibere ne moretur in dicta borda, et potest talem eicere donec venerit ut suus"⁴⁴.

Aquesta entrada en un mas propi es podia produir de diverses maneres, la més comuna de les quals era el fet de casar-se amb l'hereu o la pubilla, o, fins i tot, amb algun altre fill o filla del mas.

D'exemples de cònjuges –tant homes com dones- que es fan propis del senyor directe del mas, no en falten. Així, per exemple, ho podem llegir a l'homenatge prestat per Runia, filla de Berenguer de la Serra, que es fa pròpia de Berenguer Pujol perquè

"intravi in mansum de Serra Loreta qui est de dominio vestro [...] in parrochia predicta de Oristano et quia ibi duxi in maritum dictum Guillerimum de Serra Loreta, hominum proprium vestrum"⁴⁵.

⁴⁴ J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988, p. 102, és el capítol del manuscrit conservat a la Biblioteca de Catalunya, per exemple.

⁴⁵ M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed.

o en alguns assentaments dels manuals de comptes dels pabordes de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona:

“Jacobus, filius P. Arnaldi de Cerviano, qui intravit mansum Castilionis Ferrarii de Gahusis causa matrimoni cum Sibilia, proprietaria dicti mansi, fecit homagium Elemosine ...”⁴⁶.

Si el cònjuge forani -tant si és marit com la muller- no es fa propi de la mateixa senyoria que el seu consort, aquella estava legitimada per no deixar-los viure allà i fer-los fora del seu mas⁴⁷; però abans ha de requerir el seu homenatge i ha d'insistir per a que el presti. Pons i Guri afirma que "alguns juristes presentaven l'escrúpol de si el sacrament del matrimoni tenia prioritat com a dret natural i diví sobre la condició adscriptícia d'aquella persona, però s'argumentava en contra que la condició adscriptícia era un fet anterior conegut dels contraents i que havia estat a l'abast de l'interessat la redempció de l'anterior senyor i l'adscripció al nou" i, per tant, "marit i muller havien de ser solius i propis d'un mateix senyor"⁴⁸.

En realitat, s'observa que a la pràctica aquest fet de reclamar l'homenatge del cònjuge d'una dona o d'un home propi es produïa de tant en tant. Així, per exemple

"Guillema, muyler d.en Guillem Merques de Crespian, es de la Almoyna per indivis ab la capela de Sent Jacme çà Garriga, el marit es de altra seyoria, sia citade que.s raema o faça vanir son marit de la seyoria"⁴⁹.

Cal assenyalar que en aquest cas, l'expulsió no va ser necessària, per tal com

Biblioteca Palau de Peralada, 1973, vol. 2, pp. 108-109.

⁴⁶ AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. CXX (De expensis instrumentorum).

⁴⁷ “Una dona pròpia d’algun senyor està obligada a fer venir el seu marit amb els fills per raó del mas que té; en cas contrari, s’ha de redimir i renunciar al mas en favor del senyor. I viceversa, un home meu està obligat a fer venir la seva dona al meu domini. D’altra forma, se’ls pot prohibir que visquin al mas, si no ho vol el senyor aloer, fins que retin homenatge al senyor, ja que el marit i la dona han de ser del mateix senyor”. Aquest és el capítol III.3 dels *Costums* de Tomàs Mieres (T. MIERES, *Costums de Girona*, edició crítica i traducció d’A. COBOS FAJARDO, Biblioteca d’Història Rural, Girona 2001, pp. 54-55).

⁴⁸ J. M. PONS I GURI, “Relació jurídica de la remença i els mals usos a les terres gironines”, *Revista de Girona*, 118 (1986), p. 39.

⁴⁹ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. LVIII (Vilavenut).

el predit marit va prestar homenatge a l'Almoïna⁵⁰ encara que amb un retard de vint anys. Cal suposar que el paborde devia insistir en la demanda de l'homenatge i que, finalment, Guillem Marquès no devia tenir més opció que prestar-lo.

Altres vies d'entrada en un altre mas propi diferent del d'origen, encara que no tan abundoses, es produïen quan se'n rebia un altre en herència. És a dir, en l'heretament de masos en els que fins llavors no s'hi havia nascut i viscut –perquè quan s'heretava el mas dels pares ja s'era propi perquè allà s'havia nascut. Per exemple, l'any 1364, Pere Aumar, nét de Pere Aumar de La Pera, es va fer propi i va prestar homenatge a l'Almoïna perquè havia heretat el mas Aumar del veïnat de Riurans de La Pera, de Cília, esposa d'en Campllonguèll, veí de Girona⁵¹. És molt possible que Pere Aumar, com a nét d'home propi, ja fos considerat remença de l'Almoïna, encara que també és possible que ell o el seu pare s'haguessin redimit. Però, en tot cas, va prestar homenatge per raó del mas heretat en el que viuria i treballaria des de llavors perquè la propietat del mas li exigia la servitud.

Així mateix, un pagès propi o lliure podia comprar un mas propi i anar a habitar-lo i treballar-lo. Així per exemple, consta que el 23 de maig de l'any 1404, el paborde de l'Almoïna va vendre el mas Bofill de Fonolles a Pere, fill de Bernat Joan de Canapost, que el mateix dia va reconèixer ser propi de l'Almoïna i li va haver de prestar homenatge⁵².

També s'entrava en un mas remença i s'esdevenia remença si se'n rebia un en emfiteusi. En aquests casos, el nou establert també havia de prestar homenatge al senyor d'aquell mas. Així veiem com Joan, fill d'en R. Ferrer d'Ollers va ser establert pel paborde de l'Almoïna al mas Mont, àlies Reig de Vilavenut. Aquest mas "per freytura de bones possessions ... e per maça gran carrech de censos ..." estava deshabitada des de feia molt temps i

⁵⁰ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. CXVIII (Vilavenut): "Guillelmus Marquesii, maritus Guillelme Marquesie de Crespiano fecit homagium Elemosine quo ad medietatem, in posse dicti notari tercia decima die januarii anno Domini MCCCLXXVIII ...".

⁵¹ ADG, perg. Pia Almoïna, La Pera, núm. 201 [1364, juny, 25].

⁵² AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), fol. XXXIV v. (Fonolles).

ningú el volia habitar perquè, a més a més, les seves cases estaven en perill d'enderrocar-se. Al final, com hem dit, el predit Joan acceptà poblar-lo si se li feia alguna reducció dels censos i, un cop establert, féu homenatge a l'Almoina, reconeixent que era propi seu tant ell com els seus descendents⁵³.

Finalment, existia la possibilitat que el senyor directe es vengués el mas a un altre senyor i que aquest demanés el reconeixement de tots els pagesos que hi vivien, malgrat que aquests no canviessin el seu estatus jurídic ni tampoc el domini útil del seu mas. L'Almoina del Pa de la Seu de Girona va comprar alguns masos a d'altres senyors amb totes i cadascuna les seves pertinences, incloses les persones que hi vivien i que hi treballaven.

En tots aquests casos sempre era la terra en la que es vivia i de la que es vivia la que exigia l'asserviment dels seus tinentes o habitants. La terra i la persona o persones que la posseïen havien de ser pròpies del mateix senyor. Entre d'altres coses per tal d'evitar complicacions o malentesos entre els mateixos senyors. Recordem que abans de que algú reconegués ser propi de l'Almoina el seu paborde li demanava si era lliure i en cas de que s'hagués redimit li demanava (i conservava en el seu poder) la seva carta de redempció. De la mateixa manera, doncs, el senyor volia que les seves terres les posseïssin els seus remences i no pas els remences d'altres senyors⁵⁴.

6.1.2. Pels pares

Com ja hem dit, els fills i filles d'homes i dones propis eren, per aquest sol fet, homes i dones propis del mateix senyor que el seus pares. Així, per exemple, ho indiquen els *Costums de Girona* de Tomàs Mieres:

“El fill d'un home d'algú que sigui propi i sòlid, encara que la mare sigui lliura, si ha nascut dins del matrimoni, segueix la condició del pare, de manera que és d'aquell senyor de qui és el seu pare. Però si és un fill espuri, segueix la condició de la mare.

⁵³ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XXXIII v.

⁵⁴ Si més no aquesta era la teoria o l'ideal, però a finals del segle XIV alguns dels masos propis de l'Almoina van ser establerts a remences d'altres senyories per manca de tinentes, i a aquests no se'ls podia demanar l'asserviment immediat al senyor del mas per tal com ja estaven adscrits a un altre mas i a un altre senyor. En veurem algun cas més endavant.

Això mateix s'esdevé amb els fills naturals. I així es jutja per costum⁵⁵.

i també consta així a molts homenatges. Per exemple, quan, el 20 de gener de 1327, Berenguera, filla de Ramon Cortades i de Barcelona de la parròquia de Villalonga, va reconèixer ser dona pròpia d'Elisenda, vídua de Ramon del Catllar, ho va fer

"quia dicti parentes mei sunt homines vestri proprii"⁵⁶.

A vegades fins i tot especifiquen el nom del pare per raó del qual són considerats propis

"quia sumus filii dicti Petri Solani qui est homo proprius et solidus et rusticus amansataus et affocatus dicte Elemosine"⁵⁷.

Si el pare és home propi, els fills també ho són malgrat que la mare sigui lliure, tot i que com hem vist, aquest fet, com a mínim a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, era francament difícil.

Per contra, els fills il·legítims segueixen la condició de la mare i, per tant, si aquesta és franca ells també ho seran i si és de remença ells també seran remences, si més no així ho indiquen els *Costums de Girona*⁵⁸. Així es desprèn, a més a més, per exemple, de la redempció concedida per l'abat del monestir de Sant Esteve de Banyoles a favor de Joan, fill natural d'Ermessenda de Pratmitjà de Camós⁵⁹, que com que era propi com la seva mare del predit monestir, necessitava redimir-se per tal de fer-se propi de l'Almoina del Pa⁶⁰. Aquesta pia institució també va rebre homenatges de fills naturals de dones pròpies seves, com ara el de Pere Horta, fill natural de Berenguera, germana de Ramon d'Horta de Brunyola. Fins i tot en va rebre d'una filla il·legítima d'un pare propi, aquest és el cas de Guillema, filla natural

⁵⁵ T. MIERES, *Costums de Girona...*, p. 54-55, així com el capítol 98 (Item est consuetudo) del ms. E, J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 144.

⁵⁶ M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana...*, vol. 2, pp. 105-106.

⁵⁷ ADG, perg. Pia Almoina, Camós, núm. 234. [1386, juny, 11].

⁵⁸ "Si aliquis expurius fuerit filius hominis vel filie diversorum, spurius sequitur conditionem matris et non patris; sed si iste filius fuerit legitimus et naturalis sequitur conditionem patris", J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, pp. 82 i 84 (capítol 33 del ms. B).

⁵⁹ ADG, perg. Pia Almoina, Camós, núm. 341. [1309, desembre, 25].

⁶⁰ ADG, perg. Pia Almoina, Camós, núm. 168. [1336, març, 19].

d'Arnau Net de Sant Dalmai⁶¹.

Ja hem apuntat que en alguns casos un mateix home o dona propi repetia el reconeixement de domini i l'homenatge, per causes que desconeixem. El cas de Pere, fill il·legítim de Castelló Ferrer de Gaüses i de Guillema Voló, natural de Brunyola, és doblement interessant. Per una banda perquè va prestar dos homenatges i, per l'altra, perquè quan el 13 d'abril de 1336 va reconèixer ser propi de l'Almoina perquè el seu pare ho era i pagar 20 diners anuals en senyal de reconeixement de domini, el paborde de la institució va guardar el seu homenatge amb els pergamins que rebia de Brunyola. Però quan el 31 de desembre de 1356, aquest mateix Pere va tornar a prestar homenatge perquè els seus pares eren propis, el paborde el va guardar amb els de Gaüses⁶².

L'homenatge es podia demanar al pagès o als seus fills encara que fes temps que vivien fora del mas. En aquests casos les persones seguien essent pròpies i com a tals continuaven transmetent la servitud als seus fills. Però no sempre feien referència a la vinculació amb el mas d'origen quan reconeixien ser propis. Així per exemple, en Jaume Mascaró, oriünd de la parròquia de Santa Maria de Camós i habitant de Banyoles, va prestar homenatge a l'Almoina com a fill d'home i dona propis i, a més a més, es va comprometre a fer un cens anual com a reconeixement, però enlloc es refereix al seu mas d'origen i només explica que és propi perquè els seus pares també ho eren⁶³.

Fins i tot a vegades, el prestador tot i reconèixer que viu fora del mas i del domini d'origen, es compromet a tornar-hi quan així sigui requerit. Aquest és el cas de l'homenatge prestat, el 7 de novembre de 1377, per Francesc Martí de Santa Llogaia del Terri però que viu a la ciutat de Girona, que després de reconèixer ser propi de Felip, vescomte de Rocabertí, assegura que en el termini de deu dies tornarà a habitar a Santa Llogaia quan el seu senyor li ho

⁶¹ ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núms. 647 i 756 [1329, maig, 5 i 1321, març, 15] respectivament. A més a més, ell es compromet a pagar anualment en reconeixement de domini 2 sous i ella, 2 polls. Vegeu l'altre exemple de fill il·legítim a ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núm. 1207.

⁶² ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núm. 678 i Gaüses, núm. 233.

requereixi així⁶⁴.

En casos com aquest (que són molts) sí que podem afirmar que són els pares els que transmeten l'asserviment als fills encara que tots ells visquessin fora del mas que originàriament va exigir la servitud de la seva família. Ara bé, teòricament, com veurem més endavant, si els pagesos propis que no havien prestat homenatge, aconseguien passar més d'un any i un dia a una ciutat o vila privilegiada sense ser requerits pel seu senyor, esdevenien lliures i s'alliberaven directament del seu lligam amb la terra i el senyor. Com a mínim així apareix als *Costums de Girona*⁶⁵.

6.2. Els homenatges prestats a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona

En aquest apartat ens proposem d'analitzar els motius que justifiquen els homenatges de tots els documents de reconeixement de servitud que va rebre i va guardar l'Almoina de Girona a més dels de les referències a homenatges consignades a diferents assentaments dels manuals de comptes dels seus paborde. Estem parlant –recordem-ho- de més de 1250 reconeixements de domini o de servitud.

Per tant, a partir d'ara intentarem ordenar entre aquests dos grans grups els homenatges i reconeixements de domini que va rebre l'Almoina del Pa de la Seu de Girona des de principis del segle XIV fins a mitjans del segle següent. Ho farem basant-nos en la mateixa informació aportada pels documents que contenen aquests actes, per tant, basant-nos en el motiu que indica el paborde o el notari per tal d'explicar o justificar l'homenatge rebut. És a dir, a partir de la confessió de la persona que reconeix ser pròpia.

⁶³ ADG, perg. Pia Almoina, Camós, núm. 152. [1330, gener, 24].

⁶⁴ M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana...*, vol. 2, pp. 155-156.

⁶⁵ "Si l'home d'un senyor no li ha prestat l'homenatge de solidància i té la seva residència a una ciutat o vila de Catalunya durant un any i un dia, com que no li han reclamat l'homenatge, aquest prescriu i l'home adquireix la plena llibertat per costum", aquest és el capítol XII.2 de la Compilació de Tomàs Mieres (T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 80-81).

Malauradament, però, no totes aquestes notícies referides als reconeixements de l'adscripció dels remences expliquen clarament quin motiu les causava. Tot i això, crec que en molts casos no és difícil suposar-lo. Vull dir, encara que no ho diguin expressament, els pabordes indiquen indirectament quina és la causa que explica l'asserviment d'una persona. Com ara quan asseguren que la persona que el presta és filla d'un remença, d'emanera que no sembla gens agosarat assegurar que aquesta seva filiació és la que li exigeix la servitud. El mateix passa amb aquells reconeixements de domini prestats per persones que reconeixen estar casades amb una persona pròpia.

En funció dels motius que abans hem establert en resulta un grup més nombrós que és el dels reconeixements originats per la terra, de fet per persones que es casaven amb remences de la institució, i que és, amb molta diferència, superior al dels fills. Això és degut, probablement, a que el paborde no devia exigir l'homenatge de tots els fills dels seus pagesos propis perquè devia considerar que era del tot innecessari ja que no hi havia cap dubte sobre l'asserviment dels fills de pares remences. Per aquest motiu, cal pensar que només devia demanar l'homenatge en moments determinats i també i només a determinats fills, però, ara per ara, ens és del tot impossible saber per què l'Almoïna demanava homenatges a alguns fills i a d'altres no.

6.2.1. Per la terra

Ja hem dit que l'entrada, per qualsevol de les possibles vies, en un mas propi exigia l'asserviment de la persona que hi entrava, independentment de la seva condició anterior. L'Almoïna del Pa de la Seu de Girona va rebre, durant el període estudiat, com a mínim, 870 reconeixements de domini i homenatges servils de persones que entraven a formar part d'un dels seus masos remences: 521 corresponien a dones i 349, a homes. Tot i això, la seva gran majoria provenien de persones que acabaven de casar-se amb persones pròpies de l'Almoïna: 454 dones (un 79 % del total d'homenatges prestats per dones) i 175 homes (el 25 % dels homenatges prestats per homes).

Aquesta gran diferència entre noves casades i nous casats es manté en els tres períodes estudiats, sempre hi ha moltes més dones. Abans de la Pesta Negra 168 dones (el 77'5 %) van fer-se pròpies de l'Almoïna perquè els seus marits ho eren i, en canvi, només 50 homes (el 22'5 %) es van casar amb dones remences. Després de la Pesta van ser 185 dones (el 67'5 %) i 89 homes (el 32'5 %). Durant la primera meitat del segle XV, van reconèixer ser de l'Almoïna 101 dones (73'7 %) i 36 homes (el 26'3 %).

Aquestes dones són majoritàriament qualificades de "dones verges" o "incorruptas" per la documentació, és a dir, eren dones solteres que per poder-se casar amb un remença de l'Almoïna, s'havien redimit abans d'un altre senyor. Moltes d'elles lliuraven la carta de redempció del seu senyor anterior que demostrava que eren lliures i el paborde conservava aquestes cartes entre els pergamins de l'Almoïna⁶⁶. Així al principi dels seus homenatges hi solen fer constar aquesta seva anterior redempció:

"redempta et libera ab omni dominio et servitute ... cuius eram, prout de ipsa redempcione constat per instrumentum inde confectum in posse Raymundi de Brugueria, quod vobis venerabili preposito infrascripto in presenti trado ..."⁶⁷,

o bé es comprometen a portar-la més endavant

"et promito vostre voluntate vobis tradere instrumentis redempcionis mee",

o bé fan constar expressament que no són pròpies. Cal remarcar en aquest punt que és possible que moltes d'elles fossin filles d'homes propis de l'Almoïna i que, per tant, com a dones ja pròpies de la mateixa institució no necessitessin redimir-se per tornar-se a asservir, tot i que sí podien haver de prestar un nou homenatge en el que variava el motiu de la seva nova adscripció.

Ja hem dit que són pocs els homes que fan reconeixement en motiu de casar-se amb una dona d'un mas propi de l'Almoïna. Probablement perquè la

⁶⁶ Algunes d'aquestes cartes de redempció van ser estudiades per P. H. Freedman (*Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Eumo editorial, Vic 1993).

⁶⁷ ADG, pergs. Pia Almoïna, Camós, núm. 190. [1348, abril, 11].

major part de famílies tindrien, com a mínim, un fill baró. Els que abans eren propis d'un altre senyor i que s'havien hagut de redimir també lliuraven la seva carta de redempció i així ho feien constar expressament en l'homenatge. Alguns d'ells també eren fills de pagesos propis de l'Almoina i, per tant, tampoc no els havia calgut de redimir-se abans. Aquest és el cas, per exemple, de Guillem de Cases de Camós que, el 27 de gener de 1355, va reconèixer ser home propi de l'Almoina perquè el seu pare ho era i, més endavant, el 23 de setembre de 1365, va tornar a prestar homenatge perquè s'havia casat al mas Coll amb la seva senyora útil i propietària⁶⁸. El seu estatus no havia variat però sí que havia canviat el mas i el motiu pel que estava adscrit a la mateixa senyoria i, encara que no ho especifiqui, devia haver renunciat a qualsevol dret sobre el mas patern.

Els *Costums de Girona* especifiquen que tots els homes propis, inclosos aquells que no tenen ni un mas ni una borda pròpia, es casen, les seves dones forçosament s'hauran de fer pròpies de la senyoria del marit⁶⁹. Aquesta situació, com veurem més endavant, tot i no ser molt comuna, explica alguns dels homenatges i reconeixements de domini rebuts per l'Almoina. Per tant, no sempre que trobem homenatges causats per casaments amb persones pròpies hem de suposar que aquestes persones posseïssin o visquessin en un mas propi de la mateixa institució que rep el reconeixement.

Val a dir que si bé el paborde de l'Almoina, o la persona encarregada de redactar el document d'homenatge, sol especificar, com ja hem dit, en molts documents que la persona en qüestió es fa o reconeix ser pròpia per raó del seu mas o perquè el seu mas li ho exigeix així, no sol especificar com aquell mas ha arribat a mans de la persona que presta l'homenatge. És a dir, normalment no es fa cap referència a si el mas ha estat heretat (ni de qui s'ha heretat), si ha estat comprat o s'ha rebut en donació o si s'hi ha estat establert.

⁶⁸ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. III i ADG, pergs. Pia Almoina, Camós, núm. 211.

⁶⁹ "Item est consuetudo quod si homo meus inhabitet in aliqua borda que non sit mea, vel per me non teneatur, et ducit uxorem, quod uxor quam ducit debet se facere meam feminam, licet terram talis homo non teneat per me, vel aliquid aliud nisi personam suam: et sic fuit pluries iudicatum", aquest és el text del capítol 56 del manuscrit dels *Costums de la*

Per això és fa difícil oferir dades més o menys segures sobre els homenatges prestats pels nous hereus, establerts, compradors, etc.⁷⁰

Cal dir que moltes d'aquestes persones (sobretot homes) que admeten ser pròpies i sòlides per raó del seu mas devien haver-lo heretat dels seus pares, o, més ben dit, del seu pare. En principi, tot i no tenir prou dades com per a assegurar-ho crec que no és gens agosarat fer-ho. Per altra part molts d'aquests homes possiblement no van fer mai un reconeixement de domini per tal com la seva adscripció i dependència del senyor devia estar totalment fora de dubte.

Tot i això no sempre els masos s'heretaven dels pares, com a mínim en nou ocasions el reconeixedor fa constar que el mas que li exigeix l'adscripció l'ha heretat de la seva mare⁷¹, en una ocasió l'herència prové de la madrastra⁷², en dues d'un oncle⁷³, en una d'un germà⁷⁴. En altres quatre ocasions la persona que presta l'homenatge reconeix que ho fa perquè ha heretat un mas, però no especifica de qui⁷⁵.

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona va rebre molt pocs homenatges de persones que haguessin comprat un dels seus masos adscrits. De fet, fins i tot després de la pesta negra hi ha pocs masos del domini de l'Almoina que s'haguessin venut. Només en vuit documents, els prestadors reconeixen fer-se propis de l'Almoina perquè han comprat un dels seus masos propis⁷⁶, quan cal

Biblioteca de Catalunya (J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*).

⁷⁰ En teoria, hauríem de poder saber si l'entrada en un nou mas s'havia produït per una herència, localitzant el pagament de la corresponent eixòrquia, o per una compra o establiment, a través del pagament del lluïisme, però no sempre és possible perquè no tots els manuals de comptes dels pabordes ens han pervingut.

⁷¹ ADG, perg. Pia Almoina, Brunyola, núm. 709 [1371, setembre, 11], Camós, núm. 209 [1365, març, 20] i 243 [1420, febrer, 20]; Cassà de la Selva, núm. 330-2 [1363, abril, 22]; Gaüses núm. 191 [1333, maig, 11] i 240 [1358, març, 20]; Llambilles núm. 109 [1354, juny, 19]; Vilavenut, núm. 129 [1365, juliol, 17] i 132 [1372, abril, 22].

⁷² ADG, perg. Pia Almoina, Vilavenut, núm. 166 [1399, febrer, 27].

⁷³ ADG, perg. Pia Almoina, Brunyola, núm. 670 [1334, novembre, 24] i Camós, núm. 399 [1387, setembre, 20].

⁷⁴ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. LXVIII v.

⁷⁵ ADG, perg. Pia Almoina, La Pera, núm. 201 [1364, juny, 25]; ADG, perg. Pia Almoina, Brunyola, núm. 944 [1376, setembre, 27] i AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377); ADG, perg. Pia Almoina, Celrà, núm. 173 [1407, febrer, 15] i AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407); i ADG, perg. Pia Almoina, Brunyola, núm. 732 [1417, desembre, 29].

⁷⁶ ADG, perg. Pia Almoina, Cassà de la Selva, núm. 497 [1369, agost, 23]; ADG, perg. Pia

pensar que molts més masos es devien vendre al llarg de tot el període estudiat. Però, val a dir, que alguns d'ells els van comprar persones que ja eren pròpies de la mateixa Almoïna perquè ja tenien un dels seus masos propis. Per altra part, les terres d'alguns dels masos que van quedar sense tinentes després de la pesta negra es van anar disgregant, i, fins i tot, al segle XV hi ha masos que abans eren propis de la institució en mans de remences d'altres senyories.

Només en dues ocasions, els prestadors reconeixen que des d'aquell moment són propis de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona perquè aquesta acaba de comprar el domini directe dels seus masos: la primera vegada a la vídua de Pere de Vilademany i, la segona a Berenguer Palol de la Baldòria⁷⁷.

Una altra possibilitat per a esdevenir tinent d'un mas propi i, com a tal, persona pròpia era rebre'l en donació. Aquesta va ser la raó al·legada per vuit altres remences de l'Almoïna. Tres homes i una dona van prestar homenatge a la institució perquè la seva mare els havia donat un mas o una borda pròpia, aquest és el cas de Guillem Boscà, propietari de la borda Boscà de Riudellots de la Selva, a qui la seva mare ha donat la predita borda⁷⁸. En altres quatre ocasions, els reconeixadors especifiquen que es fan propis de l'Almoïna perquè els han donat un dels seus masos, però no aclareixen la relació entre els donadors i ells⁷⁹.

Finalment, cal dir que en menys ocasions trobem homenatges prestats per persones a les que l'Almoïna acaba d'establir un mas. Tot i que, s'ha de

Almoïna, Riudellots de la Selva, núm. 129 [1372, febrer, 6]; ADG, pergs. Pia Almoïna, Camós, núm. 225 [1374, maig, 9]; ADG, pergs. Pia Almoïna, Viladasens, núm. 275 i AHG, Hospici, núm. 24 (1378-1379) [1379, desembre, 30]; ADG, pergs. Pia Almoïna, Camós, núm. 300 [1391, abril, 1]; ADG, pergs. Pia Almoïna, La Pera, núm. 239 [1403, gener, 9]; AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), La Pera; i ADG, pergs. Pia Almoïna, Brunyola, núm. 733 [1417, desembre, 29].

⁷⁷ ADG, pergs. Pia Almoïna, Brunyola, núm. 801 [1365, agost, 1] i ADG, pergs. Pia Almoïna, Borrassà, núm. 119 [1439, febrer, 14].

⁷⁸ ADG, pergs. Pia Almoïna, Riudellots de la Selva, núm. 99 [1320, febrer, 25], ADG, pergs. Pia Almoïna, Llambilles, núm. 101 [1330, setembre, 28], ADG, pergs. Pia Almoïna, Viladasens, núm. [1352, març, 21], i ADG, pergs. Pia Almoïna, Camós, núm. 397 [1366, març, 5].

⁷⁹ ADG, pergs. Pia Almoïna, Cassà de la Selva, núm. 314 [1332, març, 14], ADG, pergs. Pia Almoïna, Palau Borrell, núm. 17 i AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405) [1405, febrer, 15], i AHG, Hospici, núm. 47 (1423-1424), Riudellots de la Creu [1424, maig, 31].

tenir molt present que, com veurem més endavant, en algunes d'aquestes vendes o establiments, el paborde permet que el nou tinent i la seva família no es facin propis durant un període determinat de temps per tal de facilitar el nou poblament i conreu de les terres, a canvi d'un pagament anual. Una altra possible explicació seria que aquests masos eren adquirits per possessors de masos remences de l'Almoïna que no podien adscriure-s'hi perquè ja estaven adscrits a un altre mas, però que preveïen que en el temps pactat algun dels seus fills s'hi podrien asservir, és a dir, es tractaria de remences que es fan càrrec d'un segon mas per a un segon fill.

Per exemple, en el manual de comptes dels pabordes corresponent a l'any 1403-1404, un assentament consigna que el paborde de l'Almoïna va establir el mas Carrera de la parròquia d'Espinavessa, que durant molt de temps havia estat deshabitat, a Pere Domènech de la parròquia de Crespià. Però ho fa amb la condició de que tingués un hereu que fes homenatge a l'Almoïna en el termini de 14 anys i que, durant aquests anys, li pagués 2 sous anuals de cens⁸⁰.

En tot cas, des de l'any 1300 fins l'any de la pesta negra 29 homes (el 82'8 %) i 6 dones (el 17'2 %) van fer-se pròpies de l'Almoïna o van reconèixer que ja ho eren per raó dels seus masos. Des de 1348 fins a finals del segle els casos van augmentar considerablement: 64 homes (el 68 %) i 30 dones (el 32 %), més del doble de casos. Durant la primera meitat del segle XV, van continuar augmentant: 82 homes (el 73'2 %) i 30 dones (el 26'7 %).

6.2.2. Pels pares

Els fills d'homes propis de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona que al seu torn li van prestar homenatge i van reconèixer ser-ne pròpies van ser un mínim de 252, és a dir, un 20 % del total d'homenatges servils rebuts per la

⁸⁰ AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), fol. XXIII. Altres exemples d'establiments a ADG, pergs. Pia Almoïna, La Pera, núm. 96 [1303, setembre, 19] i ADG, pergs. Pia Almoïna, Vilavenut, núm. 173 [1407, octubre, 4].

institució. La majoria d'ells reconeixen que els seus dos pares (o només el pare) eren propis de l'Almoina:

“Sit omnibus notum quod ego Guillelmus de Mediano, filius Berengarii de Mediano et Guillelme, eius uxoris, defunctorum, parrochie Sancte Marie de Camonibus, gratis et ex certa sciencia confiteor et recognosco vobis, venerabili Petro de Casadeval, preposito Elemosine Panis Ecclesie Gerundensis, quod eo que dicti parentes mei ante nativitatem meam et post erant homines proprii et solido dicte prepositure ratione mansi de Mediano dicte parrochie...”⁸¹.

Però n'hi ha alguns pocs que consignen que són fills de mare pròpia, tot i que no diuen res de sobre si és vídua, o si el seu pare és lliure, o si són fills nascuts fora del matrimoni. Tot i que és molt probable que quan la mare era pubilla i fos d'ella de qui s'heretarien els béns, no calgués esmentar al pare pubill.

Aquests fills de persones pròpies majoritàriament utilitzen els verbs “confiteor et recognosco” en els seus homenatges servils, com indicant que ja eren propis i que només deixen constància per escrit d'una realitat, encara que no ho haguessin reconegut abans.

La gran majoria de persones que van reconèixer estar adscrites a l'Almoina perquè els seus pares també hi estaven van ser homes, 228 (un 33 % de tots els reconeixements prestats per homes) quan només 24 dones (el 4 % de tots els reconeixements prestats per dones) van fer-ho per aquest motiu. I això pel que fa als tres períodes estudiats. Abans de la Pesta 90 homes fills d'homes propis se'n van fer mentre que només 13 dones van fer el mateix per aquesta mateixa raó. Després de l'epidèmia el nombre d'homenatges prestat per fills o filles de persones pròpies es redueix a 78 casos: 69 d'homes i 9 de dones. Pel que fa al segle XV, el mateix nombre d'homes fills de persones pròpies va reconèixer estar adscrit 69 i només 2 dones van fer el mateix.

Pot sobtar la gran diferència entre homes i dones que es fan propis de l'Almoina perquè són fills de persones pròpies. Però ja hem vist que en el cas de les persones que reconeixen el mateix perquè s'han casat amb persones

⁸¹ ADG, perg. Pia Almoina, Camós, núm. 192 [1352, març, 30].

pròpies, les xifres són a la inversa, hi ha moltes més dones que homes. Amb tot, ¿caldría concloure que aquests poques dones eren futures hereves dels masos dels seus pares i que el paborde els exigia el reconeixement per tal d'evitar malentesos quan haguessin d'heretar el mas? Potser sí, però amb la documentació conservada no es pot confirmar. També pot ser que algunes d'elles no visquin a llurs masos d'origen i que la única vinculació amb la senyoria fos a través dels seus progenitors de la mateixa manera que succeeix amb els homes.

Curiosament alguns d'aquests reconeixements de domini són prestats per més d'un fill del mateix pare propi com si el paborde de l'Almoïna hagués anat a demanar l'homenatge a tots els fills d'un dels seus remences⁸². Tots ells reconeixen ser propis per causa de l'asserviment dels seus pares.

El que més sobta d'aquests homenatges prestats per fills de remences és el fet que gairebé la meitat d'aquests fills propis prometien fer anualment un cens a l'Almoïna com a reconeixement de domini: en concret ho van fer 14 dones i 103 homes. Aquests censos, també contemplats en els *Costums de Girona*, eren pagats tant en espècies com en diners. Pagaven diferents quantitats de diners: 3 sous, la majoria pagava 1 sou, d'altres, 18 diners i els que pagaven en espècies ho feien sobretot amb cera (1 quartó, mitja lliura o 1 lliura) i, finalment, també pagaven amb aviram: 1 oca, 2 gallines, etc. Més endavant en parlarem més llargament.

El següent quadre resumeix totes les dades provinents dels motius dels homenatges i reconeixements de domini prestats a l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona. Hi he presentat per separat els casos motivats per matrimonis dels motivats pels masos, tot i que, com ja he dit, l'origen

⁸² Així va succeir, per exemple, el 8 de febrer de 1405, quan Pere i Bernat, fills d'Arnau Teixidor de Gaüses van prestar homenatge a l'Almoïna [ADG, perg. Pia Almoïna, Gaüses, núm. 296 i AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. XLIII: "P. fill de Ar. Tixidor e Bnt. fill del dit Ar. de Gahuses faeren homanatge a l.Almoyna segons apar per carta feta a Verges en poder d.en Francesch Guinart, notari a (...) del mes de fabrer del ayn MCCCCV"]. Altres exemples a ADG, perg. Pia Almoïna, Camós, núm. 234. [1386, juny, 11]; Llambilles, núm. 223 [1420, octubre, 22]; Viladasens, núm. 326 [1424, juny, 17], entre d'altres.

d'ambdós motius era el mateix. En la categoria "masos" hi he comptabilitzat totes les entrades en un mas no produïdes per un matrimoni, és a dir, per herència, compra o establiment. En l'apartat "altres" hi he inclòs tots aquells reconeixements dels que no he pogut establir-ne el motiu.

QUADRE TOTAL DELS MOTIUS PELS QUE ES PRESTEN ELS HOMENATGES

Període	Motiu	Dones	Homes	Total
1300-1347	matrimoni	168	50	218
	mas	6	29	35
	pares	13	90	103
	altres	18	49	67
Total		205	218	423
1348-1399	matrimoni	185	89	274
	mas	30	64	94
	pares	9	69	78
	altres	5	24	29
Total		229	246	475
1400-1457	matrimoni	101	36	137
	mas	30	82	112
	pares	2	69	71
	altres	8	32	40
Total		141	219	360
1300-1457	matrimoni	454	175	629
	mas	66	175	241
	pares	24	228	252
	altres	31	105	136
Total		575	683	1258

7. HOMENATGES DE PERSONES QUE NO VIUEN AL MAS PEL QUAL SE'LS REQUEREIX L'ADSCRIPCIÓ

Totes aquelles persones que són fills i filles de pare i/o mare propis o totes les persones nascudes en un mas propi, també són considerades pròpies encara que no ho reconegin personalment. I això és així fins i tot en el cas de persones que no viuen en el seu mas d'origen i també en el de les que no hi han viscut mai, com hem assenyalat repetidament.

Fa unes pàgines dèiem que hi havia remences vivint i convivint amb

persones lliures a viles, ciutats i llocs privilegiats. Eren els fills d'altres remences que potser tampoc no havien viscut mai al camp però que havien traspassat el seu estatus jurídic als seus fills. Alguns d'ells amb prou feines devien saber que eren remences per raó de que els seus pares ho havien estat. Alguns d'ells amb prou feines devien saber quin era el motiu del seu asserviment o quin era el seu mas d'origen (si és que en tenien) i si hi podien arribar a tenir drets en cas de manca de descendència directa, o qui era el seu senyor directe al que havien de fer els pagaments exclusius dels remences. D'altres devien tenir-ho molt clar si més no sabien de qui s'havien de redimir quan volien fer-ho o eren localitzats per la mateixa senyoria.

Tanmateix no tots havien de viure necessàriament en una vila, en una ciutat o en un lloc privilegiat. Alguns d'ells vivien i podien viure en altres parròquies en les que el seu mateix senyor directe hi tenia masos i persones pròpies tot i que acostumaven a viure en alguna casa a la cellera al costat de l'església de la parròquia tal com reconeixien alguns d'aquests reconeixadors en els seus homenatges.

Com a mínim més d'una cinquantena dels homenatges i reconeixements de domini rebuts i conservats per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona van ser prestats per persones que reconeixien explícitament que no vivien al seu mas d'origen (un 4'5 % de tots els homenatges). Tot i que el seu nombre és francament simbòlic en relació al total d'homenatges prestats, crec que val la pena detenir-s'hi perquè aquests casos demostren que el fet de estar adscrit no implicava no poder abandonar el mas i el domini d'origen sense haver-se redimit prèviament. En concret en 57 reconeixements, els prestadors hi especifiquen un lloc de residència diferent de la parròquia per la que presten l'homenatge. Entre 1300 i 1347 ho van fer així 3 dones i 17 homes, entre 1348 i 1399 7 dones i 17 homes, i entre 1400-1457, 4 dones i 9 homes van fer el mateix.

Malauradament, però, no podem saber mai si tots els que van fer un reconeixement de domini durant els anys estudiats eren tots els remences de l'Almoina que vivien fora de les seves terres o només part d'ells. En

principi, cal pensar que així seria, és a dir, que devia haver-hi bastants (o molts) remences propis de l'Almoina vivint a les ciutats i viles teòricament lliures i privilegiades, que havien aconseguit escapar del seu control.

Moltes d'aquestes persones fins i tot especificaven el seu lloc de residència que solia ser una vila o ciutat propera al seu lloc de procedència: Banyoles, Brunyola, Girona, Sant Feliu de Guíxols, Santa Coloma de Farners, Peralada, etc. Tot i això també n'hi ha uns pocs que viuen a Barcelona i sembla que ja hi estan del tot instal·lats i, fins i tot, asseguren que en són considerats ciutadans, com veurem més endavant.

Vegem uns exemples d'aquests reconeixements. L'any 1381, Joan Prat, fill de Pere Prat, hospitaler de Galliners, va reconèixer ser home propi de l'Almoina perquè havia entrat en el mas Ferrer de Croanyes de Sant Vicenç de Camós al casar-s'hi. A l'homenatge aclaria que “ego foveo domicilium in villa de Balneolis” i es comprometia a pagar una lliura de cera de cens anualment en senyal de reconeixement de domini⁸³. En aquest mateix sentit, al manual de comptes dels paborde de l'any 1346-1347 hi ha consignat el següent assentament:

“III idus madii, anno XLVII, Ar. Morel de Bruyola, nunc commorans in parrochia de Stagnolo, fecit recognitionem pro qua facit XVI d. in festo Natalis Domini, deconstitit instrumentum, XII d.”⁸⁴

i al de 1381-1382:

“Brunissen, uxor primo Bernardi Columbi de Borgonyano, habitatrix in dicto manso Columbi, nunc uxor Bernat Maruny, olim de Camonibus et nunc commorans in civitate Gerunde, fecit homagium Elemosine XXVI die madii, anno Domini MCCCLXXXII, in posse G. Lupeti”⁸⁵.

En aquests tres casos ressenyats o transcrits i en tota la resta d'aquesta cinquantena, no només s'explica que la persona en qüestió no viu al mas que li exigia l'asserviment, sinó que, a més a més, s'indica el seu lloc

⁸³ ADG, perg. Pia Almoina, Camós, núm. 299 [1381, abril, 25].

⁸⁴ AHG, Hospici, núm. 12 (1346-1347), fol. LXXXVIIIv. (Expensis instrumentorum).

⁸⁵ AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. CXX v.

habitual de residència. Repeteixo que també és possible (de fet, molt possible) que altres persones que es feien o reconeixien ser de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, visquessin fora del seu mas d'origen i en una parròquia diferent a la de procedència, però els documents que contenen llurs homenatges no ho especifiquen així.

Alguns d'ells, a més a més, en el moment en el que reconeixen ser propis semblen molt ben –o del tot- instal·lats en els seus nous llocs de residència. Aquest és el cas de tots aquells remences que tot i prestar un homenatge i admetre amb ell la seva condició de persones no-lliures i adscrites a la terra, consignen que no només viuen fora del mas i en un altre lloc sinó que, ultra això, hi tenen un ofici. Serien doncs, remences amb oficis “urbans” o, en tot cas, remences no pagesos, remences que no semblen tenir ja cap mena de participació en el conreu de la terra.

Així doncs, alguns d'aquests homes que van reconèixer ser propis de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona durant els segles XIV i XV i li van prestar homenatge de fidelitat eren sastres, pedrers, paraires, teixidors, carnissers, fusters, sabaters, mestres de cases i, fins i tot, n'hi ha un d'escriptor. En aquest cas, per exemple, Jaume Bohiga, escriptor de Caldes, fill de Pere Bohiga, també escriptor de Caldes i ja difunt, reconeixia que era propi de l'Almoïna perquè tant el seu pare com el seu avi ho eren. Aquesta és, de fet, una de les molt poques referències als avis que apareixen a la documentació i no crec agosarat atribuir-ho a que molt probablement el seu pare tampoc no vivia al mas d'origen –queda clar que ja tenia un ofici, heretat pel seu fill. Si així fos, l'adscripció de Jaume Bohiga s'hauria de remuntar al seu avi, que devia ser qui vivia al mas d'origen.

Per tant, aquests remences estaven teòricament absolutament establerts en el seu nou lloc de residència, i algun d'ells ni tan sols comparteix el cognom amb un dels masos propis de l'Almoïna. En tot cas, tot apunta a que alguns d'ells feia temps que vivien fora del seu mas d'origen – si és que mai hi havien viscut-, fins i tot, sembla que els seus pares tampoc no hi vivien, la qual cosa no implicava que haguessin deixat de ser remences

per tal com no s'havien redimit mai. Tot i això algunes d'aquestes persones, com veurem més endavant, també compraven la seva pròpia llibertat i s'enfranquien de l'Almoïna. I això, malgrat que com indiquen els *Costums de Girona*, qualsevol remença que aconseguís passar més d'un any i un dia a qualsevol lloc privilegiat sense ser requerit pel seu senyor directe i sense haver-li prestat homenatge obtindria automàticament la seva pròpia llibertat⁸⁶. I malgrat que en els seus homenatges es comprometien a “non intrabo causa habitandi civitatem, villam, castrum vel alia loca privilegiata”.

Ara per ara, val la pena recalcar, que a la vista d'aquesta documentació, queda clar que no tots els remences vivien en masos i eren pagesos. Sembla, doncs, que era possible sortir del mas d'origen sense haver-se redimit –i, per tant, sense haver-se desvinculat ni de la terra ni del seu senyor directe- i anar a viure en un altre lloc. Tanmateix el fet de no viure al mas, de cap manera implica que eventualment no s'hi podessin tenir drets. Mentre la persona no es redimia seguia estant-hi vinculada i això vol dir que si el tinent moria sense descendència es podria arribar a heretar.

7.1. Censos pagats

Per altra part, si ens tornem a fixar en el primer exemple ressenyat fa poc del reconeixement de Joan Prat, veiem que el reconeixedor es compromet a fer un pagament anual en senyal de reconeixement de domini a l'Almoïna:

“et in recognitionem domini promitto facere anno quolibet, in festo Pasche Domini, unam libram cere vobis et vestris successoribus in dicta Elemosina”

⁸⁶ Així es desprèn, per exemple, de la Rúbrica XII de la compilació de Tomàs Mieres: “Si l'home d'un senyor no li ha prestat homenatge de solidància i té la seva residència a una ciutat o vila de Catalunya durant un any i un dia, com que no li han reclamat l'homenatge, aquest prescriu i l'home adquireix la plena llibertat per costum”. Una glossa (la 12, 2, b) aclareix que l'homenatge de solidància és aquell en el que es diu i es reconeix ser home propi i sòlid per raó del mas del senyor directe. T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 80-81 i 231.

El mateix van fer més de 150 altres homes i dones propis de la institució.

Els *Costums de Girona* ja recollien aquesta mena de pagaments que podien haver de fer aquells homes i dones propis que no vivien al seu mas d'origen:

“Item iuvenis homo⁸⁷ sive masculus sive femina fuerit, tenentur requisiti a domino sibi facere recognitiones instrumentum et si extra mansum morabatur tunc ipse dominus potest cogere ipsum ut sibi faciat unum par gallinarum vel quasi similem servicium aliquid in signum dominii annuatim (...)”⁸⁸.

Quan els documents d'homenatge o de reconeixement de domini s'hi assegura que el remença pagarà un cens anual, sempre s'especifica, com hem vist a l'exemple anterior, que es pagarà en senyal de reconeixement de domini, “in signum vestri veri domini” o expressions similars.

Als manuals de comptes dels pabordes, algunes poques vegades hi apareixen consignats aquests pagaments, però ni de lluny tantes com, en principi, haurien d'aparèixer. Teòricament a cadascun dels manuals haurien d'inscriure-s'hi tots aquests censos de reconeixement, per tal com s'havien de pagar anualment, però no és així. De fet, i com veurem més endavant, en molt poques ocasions és així. Això no obstant no crec que el fet de que no siguin consignats aïlladament no vol dir que no es paguessin sinó que el seu cobrament es devia incloure entre els censos, si més no tots aquells pagaments en espècie, i, per tant, no s'especificaven un per un.

També pot ser que degut a que eren censos que havien de ser pagats per persones que, en teoria, no vivien al mas ni a la parròquia d'origen fos més difícil el seu cobrament. D'aquesta manera el seu pagament es faria menys sovint i es consignaria als apartats de deutes dels mateixos manuals, sense especificar molt sovint quin era el motiu d'aquell ingrés. Altres

⁸⁷ Segons la glossa 2,1,a de Tomàs Mieres “un jove home és aquell que no té cap possessió pel senyor, excepte la pròpia persona”, T. MIERES, *Costums de Girona...*, p. 217.

⁸⁸ Aquest és el text del capítol 22 del manuscrit dels *Costums* conservat a l'ACA (J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 205), vegeu també el capítol 38 (pàg. 88), el 120 (pàg. 151) en el que es diu que es pot cobrar una oca, una gallina o una lliura de cera, i la Rúbrica XXVIII de la Compilació de Tomàs Mieres (p. 318) i a T. MIERES, *Costums de Girona...*, p. 135.

vegades, però, el paborde explicita per què ingressa una quantitat:

“[11, novembre, 1359] computavimus cum P. Geralde, filio A. Geraldi de Matremagna, homo proprius Elemosine, qui facit pro recognicionem quolibet anno II s. in festo Omnium Sanctorum et debebat a prima die mensis junii anni XLVIII usque ad XI novembris MCCCLVIII que sunt XII anni, XXIII s.”⁸⁹.

Tot i això, normalment, quan apareixen anotats als manuals es troben als apartats destinats als foriscapis juntament amb la resta de pagaments extraordinaris que rebia l'Almoïna, encara que teòricament com que s'havien de rebre anualment, haurien de ser ordinaris. Si bé la quantitat ingressada l'havia de cobrar la institució o s'havia de repartir entre aquesta i els arrendadors de les rendes, alguns assentaments indiquen que, sovint, aquests censos els cobraven, directament i íntegra, aquests segons. Això explicaria també el fet de que no els trobem consignats anualment perquè els arrendadors els cobrarien personalment sense haver-ne de retre comptes amb l'Almoïna, per exemple:

“Item dicta die [15 d'abril de 1359], solvit Michael, filius Castilionis Vanrelli, quos facit Elemosine quolibet anno in festo Natalis Domini pro recognicionem domini, pro medie libre cere, I solido, quos solvit emptoribus”⁹⁰.

Altres vegades els diners es repartien com era habitual entre l'Almoïna, els arrendadors i el paborde:

“Johannes Oliverii, alias Johan Maçanes, homo proprius Elemosine racione mansi Oliverii de Rivolutorum de Silva facit quolibet anno de censu in festo Pasche in recognicione domini unam libram cere. Solvit pro dicta libra cere XX d., de quibus pertinent mei pro iure eo, duo d., restant, I s., VI d.”⁹¹.

Segons els *Costums*, com hem vist, podien haver de pagar censos tots aquells homes i dones propis que no tinguessin “cap possessió pel senyor, excepte la seva pròpia persona”. Cal pensar que la majoria d'ells

⁸⁹ El paborde consigna que aquell dia va rebre 20 sous i el 16 de maig de 1360, 6 sous més (2 els havia deixat el seu pare com a *leixa*), AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. LXV v. (deutes antics de Madremanya).

⁹⁰ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. XXXV (deutes antics de Viladasens).

serien propis perquè els seus pares també ho eren. Així si més no es desprèn de la documentació: moltes de les persones que presten homenatges i reconeixements de domini a l'Almoina i reconeixen que ho fan com a fills de persones pròpies, reconeixen també pagar-li un cens en senyal de reconeixement de domini. Tot i això no tots expliquen on viuen i, per tant, tant pot ser que visquin al seu mas com que no ho facin. Tampoc no podem menystenir que potser alguns d'aquests haurien abandonat el seu mas perquè no els donava prou fruits com per poder viure.

Això no obstant, si tenim present que només una cinquantena de remences reconeixen viure fora del seu mas i que gairebé tots es comprometien a fer un pagament anual al seu senyor directe, podem pensar que bona part dels que feien el mateix serien persones pròpies que no vivien al seu mas d'origen. Si això fos així, tots o gairebé tots els més de 150 homes i dones propis que en els seus homenatges asseguraven que pagarien anualment un cens a l'Almoina devien viure fora del mas d'origen. Si més no, no tindria gaire sentit que una persona que vivia i treballava al mas que li requeria la servitud hagués de pagar anualment per reconèixer la seva adscripció i el seu lligam amb una terra que treballava i on vivia, per la que ja pagava censos i agrers, entre d'altres.

En tot cas val la pena destacar que el nombre de persones que es comprometien a pagar un cens va disminuir dràsticament després de la pesta negra a molt menys de la meitat. Des de principis de segle fins l'any 1347, 77 homes i 21 dones van reconèixer pagar un cens anualment a l'Almoina, i des de l'epidèmia fins a finals de segle van fer-ho només 31 homes i 6 dones. De fet, però el nombre va seguir disminuint i durant el segle XV van comprometre's a pagar un cens 16 homes i només 2 dones.

En canvi el valor dels censos pagats va ser, si fa o no fa, el mateix al llarg d'aquests 150 anys. Tampoc no van augmentar en els homenatges prestats, és a dir, que tant abans com després de la pesta negra com durant

⁹¹ AHG, Hospici, núm. 38 (1429-1430), fol. LXXXXI v. (Riudellots de la Selva).

el segle XV, els homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona es comprometien a pagar-li valors molt similars. Per exemple, l'any 1311, Bernat Ferrer d'Armadàs, fill de Pere de la parròquia d'Estanyol, va reconèixer ser propi i soliu de l'Almoina i fer-li anualment en senyal de reconeixement de domini 1 lliura de cera⁹². Més de cent anys després, l'any 1425, el matrimoni format per Francesc i Joana Pujol que, tot i ser naturals de la parròquia de Sant Dalmai, eren veïns de Barcelona, va prestar també homenatge a la institució i es va comprometre a pagar-li anualment cadascú 1 lliura de cera⁹³.

Finalment, val a dir, que al manual de comptes dels paborde corresponent a l'any 1462-1463 hi trobem l'última referència –abans de l'alçament dels remences- als homenatges i, més específicament, als pagaments de censos:

“Petrus Gordiola, alias Corredor, de Episcopali, homo proprius qui causa matrimonii intravit mansum Adaro et per mortem uxoris sue exiri a dicto manso, pro recognitionem domini facit anno quolibet dicte Elemosine in festo Pasce mediam libram cere ut patet in instrumento dicti homagii per ipsum prepositi discreto P. Sala, olim procuratori dicte Elemosine, in posse not. de Episcopali, XIII menses januarii anni MCCCC quadragesimi tercii”⁹⁴.

Tanmateix, tot i consignar-lo, no sembla que el paborde ingressés aquesta mitja lliura de cera, si més no, no ho anota així. Però no deixa de ser significatiu que quan els primers aixecaments s'estaven produint el paborde seguís considerant necessari deixar constància al seu manual d'aquest compromís de pagament. Com veurem més endavant, feia anys que l'Almoina ja no cobrava cap mal ús ni cap cens en senyal de reconeixement de domini... Però de ben segur que aquest no devia ser l'únic home propi

⁹² ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núm. 872 [1311, desembre, 16].

⁹³ ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núm. 810 b [1425, maig, 14]. Aquest és l'últim pergami en el que algú reconeix pagar un cens com a reconeixement de domini.

⁹⁴ AHG, Hospici, núm. 58 (1462-1463), fol. XXX v. (La Bisbal). Un altre assentament recull el mateix fet al manual de 1451-1452 (núm. 51, fol. XXVIII).

que li feia un cens anual abans de la primera guerra, encara que aquest és l'únic consignat.

PERSONES QUE ES COMPROMETEN A PAGAR UN CENS EN ELS SEUS HOMENATGES

Període	Dones	Homes	Total
1300-1347	21	77	98
1348-1399	6	31	37
1400-1457	2	16	18
Total	29	124	153

8. HOMENATGES DIFÍCILS D'ACONSEGUIR: REQUERIMENTS, CITACIONS, PLETS ...

A l'apartat intitulat "Expense facte pro scriptis et instrumentis" dels manuals de comptes dels pabordes, com hem dit, s'hi troben consignats tots els pagaments que feien els pabordes de l'Almoïna als diferents notaris i advocats que treballaven per a la institució, escrivint-li totes les seves escriptures i instruments. Molts d'aquests eren el preu de la confecció dels pergamins que recollien els homenatges prestats pels homes i dones propis de l'Almoïna. Tanmateix també hi ha assentaments que recullen el pagament fet per les cartes i escriptures amb les que el paborde de la institució requeria a alguns dels seus remences la prestació de l'homenatge corresponent. Així doncs, hi ha pagaments fets per la redacció i escriptura de citacions o requeriments d'homenatge.

A l'apartat del bloc de les despeses dels manuals de comptes dels pabordes intitulat "Expense facte pro causis et litibus", els pabordes hi anotaven totes les despeses que tenien a causa dels plets i judicis en els que la institució es veia involucrada. Alguns d'aquests es menaven contra homes i dones remences que havien marxat del seu mas i pretenien defugir el reconeixement de domini i la prestació de l'homenatge servil a l'Almoïna al·legant diversos motius per demostrar que ells no eren propis i, per tant, que no tenien per què fer-ho.

Lògicament també s'han conservat alguns pergamins que contenen

els processos i les sentències d'aquests judicis. Sobretot les sentències dels casos guanyats per l'Almoina, perquè li calia poder demostrar què havia fallat el jutge i així poder exigir l'homenatge si era preceptiu.

Totes aquestes informacions ens demostren que tant els senyors –en aquest cas l'Almoina del Pa de la Seu de Girona- com els pagesos podien acabar pledejant per tal d'esbrinar o demostrar si els segons havien de fer reconeixement de domini als primers o no. Aquests requeriments i judicis demostren que ells mateixos consideraven que el que hi havia en joc era molt.

8.1. Requeriments i citacions

Els paborde o procuradors de l'Almoina van requerir, com a mínim, a una vintena de persones que prestessin homenatge i reconeguessin la seva adscripció i el seu lligam a la institució. En els assentaments dels manuals de comptes que consignen els seus pagaments, a vegades el paborde explica què fa que determinada persona sigui requerida a reconèixer la seva condició servil. A la majoria se'ls exigeix l'homenatge com a fills d'homes i/o dones propis o perquè han nascut i viscut en un mas propi de la institució. Altres vegades es pot suposar que es deu a la seva filiació. Per exemple,

“Johan, fill de P. Roviras, quondam, de La Pera fon citat a instancia mia que faes homanatge axi com a fill de hom propi de l.Almoyna ...”⁹⁵

o

“Item a XXI de mag fiu fer l letra contra en Nicolau Negre, frare d.en Brg. Negre de Camplonc, que fasses homanatge ...”⁹⁶.

En un sol cas, el paborde fa buscar a una noia de Brunyola, Margarida, filla d'Arnau Puig, perquè ha tingut un fill bastard i vol que li presti homenatge. El mateix manual de comptes dels paborde consigna

⁹⁵ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. CLXXXV (Expense facte in causis et litibus).

⁹⁶ AHG, Hospici, núm. 18 (1351-1352), fol. XIII.

l'homenatge exigít, l'assentament que el recull explica que Margarida “ha haut l bestart d.en Albon Tixidor, ab qui stava”⁹⁷.

Normalment, i pel que es desprèn d'aquests assentaments, el paborde pagava a la persona que havia escrit el requeriment o citació però també a la persona encarregada de portar-la al seu destinatari i de fer les gestions pertinents en nom de l'Almoína. En cap cas sembla que fos el mateix paborde el que anés personalment a exigir l'homenatge a cap dels seus homes i dones propis fossin on fossin.

A gairebé totes les citacions encarregades i enviades pel paborde es requeria la prestació de l'homenatge. Només es demanava el reconeixement públic, per tant, de la situació d'adscripció i dependència de l'Almoína. Normalment, com acabem de dir, són persones que eren fills o germans (que vindria a ser el mateix) d'homes i dones propis, o que havien nascut i viscut en algun dels masos remences de la institució. Per tant, eren persones que ja eren considerades pròpies tot i haver marxat i no haver prestat mai homenatge per escrit. Sovint aquest abandonament també s'especifica en els assentaments on es consigna el pagament de la citació o del requeriment o en el pergamí que ho recull, així, per exemple:

“Item (...) pague (...) per l carta (...) la qual contenia en acabament alguna raquesta que lo dit P. Costa, axi com a procurador, havia feta a Barchinona an Miquel Vandrell, padrer de Viladases, hom propi de la dita Almoyna qui se.n es anat star al dit loch de Barchinona que faes homanatge, lo qual feu segons apar en la dita carta le qual es en l.archiu de Viladases (...).”

Efectivament entre els pergamins de Viladasens s'hi troba aquesta carta en la que s'explica que Pere Costa, escrivà de Girona i procurador de Pere Bergadà, preposít de l'Almoína, va requerir a Miquel Vendrell, natural de Viladasens i veí de Barcelona, no només que prestés el corresponent homenatge sinó que, a més a més, tornés al seu antic domicili com a home propi de l'Almoína. Aquest Miquel Vendrell va prestar l'homenatge requerit

⁹⁷ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. CLXXX i fol. LXXXIII, respectivament.

al·legant que ho feia com a fill d'home propi, però no sabem si va tornar al seu mas o no, tot i que el pergami que el consigna va ser datat a Barcelona⁹⁸.

Altres citacions o requeriments també especifiquen –amb un to negatiu- que la persona en qüestió havia deixat el domini d'origen o havia abandonat el mas i s'havia instal·lat o “estava” en un altre lloc:

“Item a VII de daembre de MCCCC nou, pague an P. Pinos, notari, per una procuracio en forma que jo fiu en poder seu e tramesi an Bernat Roig, cotoner a Barchinona, per requerir Gordi Miro e R. Miro, homes propis de l.Almoyna, naturals dels mas Miro de Casan de la Selva, que son mudats star en Barchinona que faessan homanatge ...”⁹⁹.

Habitualment, com veiem, el paborde, o els seus procuradors en nom seu, pretenien aconseguir que la persona requerida reconegués la seva adscripció i prestés homenatge. Tanmateix en alguns casos el que l'Almoyna pretenia era que la persona requerida no només reconegués ser pròpia seva sinó que, a més a més, retornés físicament al seu domini. Així ho indica, per exemple, el cas abans transcrit del pedrer de Viladasens, la carta que consigna el seu requeriment especifica que el paborde vol que torni a habitar el seu antic domicili.

En d'altres casos, quan els homes i dones remences estaven vivint i instal·lats en una ciutat, la citació els requereix a prestar l'homenatge degut però també a abandonar la ciutat en qüestió, sense aclarir, tanmateix, si el que es pretenia era que tornessin a habitar al seu antic domicili. No només s'exigeix l'homenatge sinó també, i sobretot, l'abandonament de la ciutat i, a més a més, s'amenaça amb castigar-los si no ho fan així. Per exemple,

“Item dissapte ans de Sancta Maria d.Agost [de 1350], fiu fer manament an P. Palau de Bruyola, hom propi de l.Almoyna, que dagues exit de Gerona, enfre lo sag e el escriure (...)”

⁹⁸ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. CLXXXI, i ADG, pergs. Pia Almoyna, Viladasens, núm. 317 [1405, desembre, 10. Barcelona].

⁹⁹ AHG, Hospici, núm. 46 (1409-1410), fol. CLXV.

al mateix foli hi ha el següent assentament:

“Item divendres primer de deembre [de 1350], fiu fer manament an P. Palau de Bruyola e posar pena de XX sous que dins X dies fos exit de Gerona (...)”¹⁰⁰.

Com veiem no sembla que el paborde pretengués que Pere Palau¹⁰¹ tornés a viure al mas Palau de Brunyola però sí que sortís de la ciutat de Girona on, teòricament, esdevindria lliure si aconseguia quedar-s’hi més d’un any i un dia. És molt possible que una reclamació impedis que el remença podés acollir-se al termini de l’any i el dia. De fet, aquest mateix home propi ja hauria rebut un altre requeriment l’any anterior, si més no el paborde anota que va fer

“(...) I requesta al batle de Gerona que fasses manament an P. Palau qu.exis de Gerona (...) e tornas a Bruyola (...)”.

En tot cas, Pere Palau va redimir-se de l’Almoina del Pa de la Seu de Girona el 30 de novembre de l’any següent, el 1351, i la institució va rebre 38 sous per la seva llibertat. A l’assentament que consigna la seva redempció s’assegura que Pere Palau és “ara estadan de Gerona”¹⁰².

Aquests assentaments en els que s’exigeix l’homenatge i, sobretot, la sortida de la ciutat on es viu, palesen la importància que podia arribar a tenir el fet d’instal·lar-se plenament en un lloc privilegiat on, segons els *Costums de Girona*, per exemple, si s’aconseguia passar-hi –sense ser requerit– més d’un any i un dia s’esdevenia totalment lliure. Dret a llei si s’havia prestat un homenatge i s’havia reconegut, per tant, l’adscripció, les coses no eren així. D’aquí l’interès del paborde per aconseguir aquests reconeixements de

¹⁰⁰ AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. IX r. i v.

¹⁰¹ L’Almoina del Pa de la Seu de Girona va comprar al cavaller Bernat Pineda, la tercera part indivisa del domini directe del mas Palau del terme del castell de Brunyola, amb tots els seus béns i persones, per 500 sous. Per aquesta raó Pere i Guillem Palau del mas Palau de Brunyola van prestar homenatge a la institució el 6 d’abril de 1337, tot reconeixent que li eren propis per raó del mas Palau, tant ells com els seus successors (ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núm. 67-69). Potser aquest Pere Palau que va reconèixer ser propi l’any 1337 era el mateix a qui el paborde va exigir que sortís de Girona l’any 1350. En tot cas un Guillem Palau apareix com a batlle de l’Almoina a la parròquia de Brunyola al mateix manual.

¹⁰² AHG, Hospici, núm. 18 (1351-1352), fol. XVI.

domini ...

Amb tot sovint el que l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona pretenia era que la persona requerida tornés a viure, afocar i treballar el seu mas d'origen, que havia abandonat (o que havia quedat abandonat posteriorment) i que romania sense tinents i, per tant, sense ser treballat i sense aportar a la institució els censos i agrers acostumats. En aquests casos, l'objectiu de les citacions i requeriments és molt clar: no tenir un mas i unes terres sense ser treballades i, sobretot, sense poder establir-se a d'altres persones fins que tots aquells que hi tenen drets, encara que no hi visquin, l'afoquin o hi renunciïn. Així doncs, s'exigeix el retorn immediat (o, com veurem més endavant, la redempció i renúncia immediata). Aquest és el cas de:

“Arnau Devesa e Nicholaua, muler sua, homes propis de l'Almoïna per rahon del mas Devesa de Ridorta de Bruyola, los quals han fet homanatge e regonaxença a mi en nom de l'Almoïna, han lexat lo dit mas deshahitat e son anats star a Barchinona e (...) reques lo dit Arnau e sa muler que, per virtut del sagrament e homanatge que fet han, dins X jorns faesan altra veu regonaxença e tinguesan lo dit mas acasat e habitat fahent en aquel continuade e personal residencia (...)”¹⁰³.

D'aquest cas en tornarem a parlar perquè, com molt d'altres citacions i requeriments, va acabar en un plet entre l'Almoïna i els requerits.

A d'altres senyories trobem casos similars. Així, l'any 1437, el procurador de Beatriu de Caramany va fer fer una crida pública a la plaça d'Olesa de Montserrat fent saber que Cebrià Torrent, de Sant Pere Pescador, era home propi, quiti, soliu, rústec, amasat, abordat i remença seu, que havia fugit amb la seva família sense permís de la predita senyora i que havia estat vist a Olesa. Uns anys després, el 1444, Cília, dona d'aquest Cebrià Torrent, va reconèixer ser dona pròpia, sòlida, quítia, rústica i amasada de Joan Armengol i de Caramany, per raó del mas Torrent de Sant Pere Pescador¹⁰⁴.

¹⁰³ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. CLXXXVI.

¹⁰⁴ B. GARÍ, *El señorío de Ventalló. Historia de las familias Requesens, Caramany y Perramón que lo poseyeron*, Casa Perramón, Ventalló 1989, p. 77, i P. GIFRE I RIBAS i S.

En un altre ordre de coses, si bé gairebé sempre són requeriments a persones que havien abandonat el domini però que hi havia viscut, en alguns casos s'exigeix l'homenatge a gent que acabava de comprar una casa o un mas propi. Aquest, però, no és un cas molt habitual, tot i que tampoc exclusiu del domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona¹⁰⁵. Conegut és el cas, presentat per Hinojosa, en el què un mercader barceloní va adquirir el domini útil del mas Bofill al terme de Badalona pertanyent al domini del bisbe de Barcelona. Els tinents d'aquest mas eren, des de feia temps, homes propis, solius i afocats; és a dir, que el mas era propi, però el seu nou tinent no va fer-hi residència personal, i només es va limitar a roturar de nou i a treballar les terres. Així fou durant un temps, però, després de la seva mort i en heretar-lo el seu fill, aquest fou requerit pel senyor del mas a que reedifiqués les cases, hi fes residència i es fes home propi, soliu i afocat seu¹⁰⁶.

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona feia arribar també requeriments a persones que s'havien casat amb homes i dones propis seus i que no havien reconegut la seva adscripció. En teoria i com hem dit, ambdós cònjuges havien de pertànyer a la mateixa senyoria, si més no així ho indiquen els *Costums de Girona*. Per això el paborde exigeix el reconeixement de domini de rencet casats i hi fa constar que a causa del seu matrimoni s'han de fer propis del mateix senyor que el seu cònjuge, a més a més, els amenaça que si no ho fan així poden arribar a obligar-los a redimir-se i, per tant, a ser expulsats del mas. Per exemple,

“Guillema, muyler d.en Guillem Merques de Crespian, es de la Almoyna per indivis ab la capela de Sent Jacme ça Garriga, el marit es de altra seyoria, sia citade que.s raema o

SOLER I SIMON, *Patrimoni i Arxiu. Inventari del fons patrimonial Caramany de Corçà. Segles XIII-XX*, Col·lecció Fontanetum-2, La Bisbal d'Empordà 1996, p. 95.

¹⁰⁵ Altres exemples similars es poden veure a M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, 2 vols, p. 178, i E. SERRA, *Pagesos i Senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*, editorial Crítica, Barcelona 1988, p. 28.

¹⁰⁶ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, in *Obras*, vol. II, Madrid 1955, pp. 212-213. (La primera edició és de l'any 1905).

faça vanir son marit de la seyoria¹⁰⁷.

Cal assenyalar que en aquest cas, la redempció i l'expulsió no va ser necessària, perquè el predit marit va prestar homenatge a l'Almoïna encara que amb un retard de vint anys¹⁰⁸. Cal suposar que el paborde devia insistir en la demanda de l'homenatge i que, finalment, Guillem Marquès no devia tenir més opció que prestar-lo però també que potser n'havia prestat un abans que no ens ha pervingut.

A vegades el paborde assegura que una de les seves dones pròpies s'ha de redimir perquè el seu marit és d'una altra senyoria¹⁰⁹. Altres, accepta que el nou cònjuge no es faci propi sempre i quan accepti pagar, per exemple, per algun mal ús. Aquest seria el cas de Francesca, esposa de Bernat Ballel de Fellines, que requerida per Arnal Roca, clergue de Sant Feliu de Girona i procurador de l'Almoïna, per fer-se dona pròpia d'aquest i residir al mas Ballel, accedeix a això darrer, però, no podent fer-se dona pròpia per ser-ho ja de Ramon de Vilafreser, es sotmet a intèstia i eixòrquia i a pagar la redempció si surt de l'esmentat mas¹¹⁰. Francament no sé què podia impedir que aquesta Francesca es redimís del seu senyor i passés a ser de l'Almoïna a no ser que tingués un mas per ell i no hi volgués renunciar per tal de poder-lo deixar en herència a un seu fill no hereu. En tot cas val a dir que tot i no ser gens habitual aquest no és l'únic exemple d'aquest fenomen¹¹¹. Per altra part, en altres senyories tampoc era impossible que els dos membres d'un matrimoni fossin propis de dos senyors diferents¹¹².

¹⁰⁷ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. LVIII.

¹⁰⁸ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. CXVIII: "Guillelmus Marquesii, maritus Guillelme Marquesie de Crespiano, fecit homagium Elemosine quo ad medietatem, in posse dicti notari tercia decima die januarii anno Domini MCCCLXXVIII ...".

¹⁰⁹ Per exemple: "Francisca, olim uxor Iohannis Martini, quondam de Aredo, hominis proprii Elemosine, duxit in virum Petrum Estrets, dicti loci, qui est homo proprius domini Abbatis, debet se redimere" a AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. LX (Soliu i Aro).

¹¹⁰ ADG, pergs. Pia Almoïna, Viladasens, núm. 119 [1370, febrer 9. Girona].

¹¹¹ Vegeu també ADG, pergs. Pia Almoïna, Viladasens, núm. 293 [1371, setembre, 23. Girona], per exemple.

¹¹² C. CUADRADA, *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Caixa d'Estalvis Laietana/Ed. Rafael Dalmau, Mataró 1988, p. 518, en aquests casos, segons l'autora, es feia constar

Finalment, sembla que hi havia unes poques persones que tot i viure en un mas propi no es volien fer propis del senyor d'aquell. En alguns d'aquests casos el senyor podia arribar a acceptar aquesta situació però amb algunes condicions. Una d'elles, com acabem de veure, podia ser que es comprometés a sotmetre's a algun mal ús. Una altra podria ser que es comprometés a aportar un hereu que prestés el requerit –i teòricament obligat- homenatge. Per exemple,

“A XVIII de març del any MCCCVI Anthoni Marti, propietari del mas o borna Martina, alias Martorella de Lambilles se obligua per carta (...) que dins X anys pus propvients el haura dat e heretat en la dita borna hereu abil e sufficient qui fara dins lo dit temps homes e fembres a l.Almoyna e continua residencia en la dita borna e que entretant tindra la dita borna casada e affoguade faent.hi continua residencia. E si dins los dits X anys el no havia a qui mes hereu abil qui faes homanatge que el personalment lon fara e entretant fara cascun any, en la festa de Carnestoltes, per homens e per fembras III s. (...) per tan car lo dit Anthoni no era hom propi de la dita Almoyna ne al present no volia fer homanatge per la dita borna¹¹³”.

Crec que si l'Almoyna acceptava no tenir un home propi com a tinent d'un seu mas propi era perquè la persona en qüestió (l'Antoni Martí i uns altres pocs) era propietari del mas. Per aquesta raó, tampoc no podia fer-lo fora i establir-lo de nou perquè ja hi havia un tinent propietari. Si el paborde acceptava aquestes condicions, s'assegurava que el mas no deixaria de treballar-se i la institució no deixaria d'ingressar els censos pertinents. Aquesta seria doncs, la única solució possible, i, per tant, un mal menor. Així doncs, m'inclino a pensar que moltes d'aquestes persones que no es volien fer pròpies encara que tinguessin un mas propi, en realitat no es podien fer pròpies perquè ja ho eren per un altre mas que també posseïen. Serien persones amb més d'un mas i la institució s'avindria a retardar l'exigència de l'homenatge a l'espera de que un dels fills el fes en un futur proper.

explícitament en els homenatges que el cònjuge no era propi del mateix senyor.

¹¹³ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XCV v. (Llambilles).

Molts d'aquests requeriments acabaven amb la prestació, més o menys immediata, de l'homenatge exigít. Altres, com hem indicat i com veurem més endavant, amb la redempció immediata de l'home o dona propi. Tanmateix alguns, per la negativa dels requerits, acabaven en plets i judicis per tal d'esbrinar si l'homenatge era obligatori o no.

8.2. Plets i sentències

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona va anar a judici per demostrar l'adscripció de, com a mínim, una desena dels seus homes i dones – suposadament- propis. Abans de començar val a dir que, molt probablement, l'Almoina va guanyar tots i cadascun d'aquests plets. Cal pensar que en tots aquests casos, el paborde o els seus representants havien prèviament requerit a alguna persona que prestés homenatge a l'Almoina i que com que algunes d'aquestes persones volien evitar aquesta prestació i al·legaven –o ho creien de veritat- que no eren pròpies de cap senyor, és a dir que eren lliures i intentaven eludir el reconeixement de domini. Llavors acabaven en un judici per dirimir aquesta qüestió.

Als assentaments on es consignen els pagaments fets per aquestes disputes legals sovint s'hi especifica que primer es va enviar un requeriment o una citació per tal d'obtenir la prestació d'un homenatge. La negativa del requerit és la que provoca el plet. Francament crec que és molt possible que molts d'aquests requerits que es negaven a reconèixer la seva adscripció ho fessin perquè creien que no estaven obligats a fer-ho, perquè creguessin de veritat que eren lliures. En tot cas i segons el paborde, algunes d'aquestes persones “volent se scusar que no fos[sin] tengut[s] de fer lo dit homanatge” “ferma[ven] dret” i llavors ell els donava “demanda” i així s'iniciava el plet.

Així doncs un cop dictada la sentència, la majoria d'aquestes persones condemnades van haver de prestar homenatge a la institució i van

haver de reconèixer que hi estaven adscrites¹¹⁴. Tanmateix alguns d'aquests remences van optar per demanar i pagar la seva redempció i esdevenir, llavors sí, lliures de qualsevol lligam servil. Amb tot, el més probable és que els plets que va perdre l'Almoïna no es guardessin entre la seva documentació perquè no l'interessava conservar-los.

En cinc dels plets del que tenim referència¹¹⁵, el remença és condemnat a prestar homenatge un cop s'ha demostrat l'adscripció dels seus progenitors. Fins i tot és possible que en alguna ocasió només pel fet de que el paborde podés demostrar un homenatge del pare va implicar que el fill fes exactament el mateix, és a dir, reconegués ser propi de l'Almoïna, i ni tan sols es plantejés intentar-ho evitar. Així es fa constar en molts pergamins que consignen homenatges. Per exemple, quan Guillem Reixac, fill d'Arnau Reixac de Campllong, va reconèixer ser propi i soliu de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, ho va fer tot explicant que “dictus pater meus, tempore nativitatis mee et ante et post, fuit et erat homo proprius et solidus Elemosine supradicte”¹¹⁶.

Entre els pergamins de l'Almoïna hi ha un parell de sentències en les que uns homes són condemnats a reconèixer la seva adscripció i, a més a més, a pagar les despeses del judici. En ambdós casos el jutge assegura que són fills (o néts) de persones pròpies, i tot i que sembla que ambdós estan del tot ben instal·lats a Banyoles, i hi tenen un ofici, segueixen essent propis de la mateixa manera que ho eren els seus pares¹¹⁷.

¹¹⁴ Aquestes sentències no les trobem només entre la documentació de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona. Vegeu un homenatge prestat per un home condemnat a prestar-lo a P. GIFRE I RIBAS i S. SOLER I SIMON, *Patrimoni i Arxiu. Inventari del fons patrimonial Caramany de Corçà...*, p. 96. El registre del document en qüestió ens informa que l'any 1457 un home de Sant Pere Pescador prestà reconeixement d'home propi i de remença perquè havia estat condemnat en sentència de 23 de març.

¹¹⁵ ADG, pergs. Pia Almoïna, Camós, núm. 155; AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XI; ADG, pergs. Pia Almoïna, Viladasens, núm. 342; AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. CLXXXV; i AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. CLXXXVIII.

¹¹⁶ ADG, pergs. Pia Almoïna, Cassà de la Selva, núm. 509 [1394, gener, 17].

¹¹⁷ ADG, pergs. Pia Almoïna, Camós, núm. 155 [1329, novembre, 17. Girona], en el que s'assegura “quod Raymundus Arnaldi de Balneolis est filius Raymundi Arnaldi de Sancte Marie de Camonibus. Item quod dictus Raymundus Arnaldi, pater dicti Raymundi, est rusticus amansatus et homo proprius et solidus dicte Elemosine et fuit toto tempore vite sue”, i

En aquest mateix sentit, entre els pagaments dels paborde per “causis et litibus” n’hi ha per plets entre l’Almoïna i els –suposats- fills d’alguns homes propis seus. Al manual de 1350-1351, el paborde anota que ha pagat a jutges i escrivans pel plet entre ell i Bernat Mitjà, “vancher de Gerona, qui fos de Chamors e denegava que no era hom de l’Almoïna”, al seu torn, un altre assentament aclareix que “nega que no es fil d’om de l’Almoïna”. En tot cas, el seu més que probable homenatge no es troba entre els pergamins de la institució però tampoc no s’hi troba la seva redempció.

Al manual de 1404-1405 trobem el següent assentament:

“Johan, fill de P. Roviras, quondam, de La Pera fon citat a instancia mia que faes homanatge axi com a fill de hom propi de l’Almoïna. E lo dit Johan volentse scusar que no fos tengut de fer lo dit homanatge, ferma de dret e per mi fon li dade demande e apres que lo plet fon contestat, qui dura per lonch temps, lo dit Johan fon condemnat per mossen lo oficial a fer homanatge e a pagar les despeses següents (...)”¹¹⁸.

La referència al llarg temps que es “perd” en aquests plets apareix a d’altres assentaments. En el plet sobre l’adscripció de Castelló Escampa, fill de Castelló Escampa, difunt de Mollet, que també havia estat requerit com a fill d’home propi, el paborde consigna que “cascuna part produy molts testimonis e scripturas e dura la questio mes de II anys”. Però que, “finalment lo dit Castellon fon condemnat” i va haver de prestar homenatge i pagar les costes del judici. Tot i que, segons el paborde, “lo dit Castellon es sperat per tant com es molt pobra e no ha de que pagar”. Poc temps després de guanyar aquest plet, l’Almoïna va requerir l’homenatge de Joan Escampa, germà del condemnat. En aquest cas –i cal pensar que amb la sentència precedent ben present- aquest va decidir redimir-se i deslliurar-se

Viladasens, núm. 342 [1361, març, 13. Girona], respectivament.

¹¹⁸ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. CLXXXV: “Primo per la primera letra citatoria ab lo port XVIII d. e per dues letres citatorias a respondra a la demanda III s., IIII d. Item per salari de mossen l’oficial qui sententia en lo fet XII s. Item per les scripturas qui foren paguats an Galiçan XIII s. Item bestragui per lo dit Johan en lo dit salari del oficial XII s. Item per scripturas de la sua part VIII s., VI d. Totes les dites despeses paga lo dit Johan

del vincle que tenia amb l'Almoina del Pa de la Seu de Girona sense intentar evitar-ho.

Com hem dit abans, una altra de les vies d'entrada a la servitud era el fet de casar-se amb una persona de remença. En aquest sentit, el paborde de l'Almoina va pledejar amb Guillema, filla de Guillem Fortià de La Tallada i vídua de Bernat Arnau, home propi de Gaüses, sobre si ella, que ja s'havia casat amb Guillem Morató, també de Gaüses, seguia essent pròpia de la institució perquè a causa del seu primer matrimoni havia entrat al mas Arnau. El jutge va sentenciar que sí que ho era i que, per tant, havia de prestar homenatge a l'Almoina si aquesta li demanava, i ho devia fer perquè el 23 d'abril de 1339 va reconèixer que era pròpia de la benèfica institució tot afegint que l'any 1312 s'havia redimit del comte d'Empúries¹¹⁹.

Finalment, el que es discutia, com a mínim, en quatre dels plets en els que l'Almoina es va veure involucrada era si algunes persones eren pròpies seves a causa de que posseïen o provenien d'un mas propi¹²⁰. No cal dir que en tots els casos el jutge devia fallar a favor de la institució. Les sentències condemnaven als remences a prestar homenatge però també a afocar i a arreglar els seus masos i a tornar a roturar les seves terres si els havien abandonat, a més a més, havien de pagar les despeses dels corresponents plets. Vegem-ne un cas prou significatiu:

Un pergami datat el 4 de setembre de 1404 consigna que el procurador de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, a instància d'aquesta,

enfrem diverses veus per destret de Cort.”

¹¹⁹ ADG, perg. Pia Almoina, Gaüses, núm. 195 [1338, desembre, 23. Colomers] i núm. 199.

¹²⁰ Tot seguit, n'extractarem un, els altres tres són a ADG, perg. Pia Almoina, Viladasens, núm. 313: el 21 de febrer de 1401, Pere Nicolau i el seu fill Dalmau van reconèixer ser homes propis de l'Almoina per raó de la borda Nicolau de Viladasens perquè havien estat condemnats a fer-ho per una sentència de l'oficial de la Cúria eclesiàstica. A més a més, el mateix dia van confessar que devien 112 lliures i 10 sous a l'Almoina per les despeses del plet i 9 sous per tal d'executar la sentència (ADG, perg. Pia Almoina, Viladasens, núm. 314). Els altres dos casos es troben a AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404): en el primer el matrimoni format per Jaume Cabot i Francesca de Vilavenut van ser condemnats a prestar homenatge a l'Almoina i ella “tenent lo mas Batle de Vilavenut (...) lo qual en partuda ha lexat enderrocar” va ser condemnada a refer-lo i a habitar-lo en els propers quatre anys. En el segon, Jaume Bellvespre, àlies Baró, i la seva dona Margarida, van haver de prestar homenatge a l'Almoina perquè eren “homens propis de l'Almoina per rahon del mas Baron”.

va requerir a Arnau Devesa de Ridorta i a la seva esposa Nicolaua que vivien al carrer Alt de Sant Pere de Barcelona, que tornessin a habitar i treballar el seu mas de Brunyola i que li tornessin a prestar homenatge. Ells van contestar que feia més de cinc anys que eren habitants de Barcelona i que, per tant, ja no eren persones pròpies, però que estaven disposats a fer que algú anés a afocar i conrear el seu mas d'origen. Al manual de comptes dels paborde del mateix any, 1404-1405, el paborde hi va anotar que:

“Arnau Devesa e Nicholaua, muler sua, homes propis de l.Almoyna per rahon del mas Devesa de Ridorta de Bruyola, los quals han fet homanatge e regonaxença a mi en nom de l.Almoyna, han lexat lo dit mas deshabitat e son anats star a Barchinona, e a llll del mes de satembra del ayn MCCCCllll en P. Costa, procurador de l.Almoyna, qui lavons era a Barchinona, de part mia ab carta publica feta lo dit jorn per en Johan Nadal, notari del dit loch de Barchinona, reques lo dit Arnau e sa muler que per virtut del sagrament e homanatge que fet han, dins X jorns faesan altra veu regonaxença e tinguesan lo dit mas acasat e habitat, fahent en aquel continuade e personal residencia”.

Però el paborde segueix consignant que

“[per part d'] Arnau e sa muler fo respost que eran ciutedans de Barchinona e que no.u farien”.

Poc temps després el paborde va requerir aquest cop al veguer de Barcelona que

“el degues forçar los dits Arnau e sa muler de fer la dita regonaxença e les coses de que eran raquests”.

El veguer va cridar al matrimoni a comparèixer davant seu per aclarir si eren persones pròpies o no. Però,

“los conseylers de Barchinona si opposaven e empatxaven que no si faes justicia e protestaren a micer Francesch d.Ortignes, qui en la dita causa era advocat de l.Almoyna, que no advocas contra nangun ciutedan”.

Sembla, doncs, que el matrimoni Devesa era considerat ciutadà de Barcelona pels mateixos consellers de la ciutat i com a tal el defensaven. Tot i això, el paborde no defalleix i presenta una

“sentencia que mestra G. Cultaller, quondam, havia obtinguda de semblant questio, le qual en Gabriel Seguarra qui ten l.arxiu del seyor Rey li cerqua”,

així com també presenta

“les scripturas e per l proces qui era en son poder de semblant questio que l.abat de Sent Pere de Saligua ne havia manada contra en Lorenç Cauçiner le qual havia obtinguda lo dit abat”.

És a dir, per a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona el fet de que aquest matrimoni hagués passat més de cinc anys en una ciutat privilegiada no l'eximia de seguir essent considerat propi i adscrit. Per tant, els dos cònjuges no havien esdevingut automàticament lliures, després d'haver passat més d'un any i un dia a la capital. Potser per això s'entén que sembli que el paborde tingui interès per remarcar que, abans d'abandonar el mas i el domini d'origen, els dos membres del matrimoni havien reconegut ser propis i solius i afocats de l'Almoina. Recordem-ho, segons el paborde ambdós havien fet “sagrament e homanatge”.

Malauradament no sabem com va acabar aquest plet¹²¹. No sabem si el matrimoni Devesa va ser condemnat a prestar homenatge a l'Almoina i, per tant, si es va confirmar la seva pertinença a la servitud. Tot i que el fet que els consellers de Barcelona defensessin a aquest matrimoni pot fer pensar que ells devien guanyar el plet contra l'Almoina. En tot cas sabem que el 3 de setembre l'any 1429, el mas Devesa de Ridorta que, per manca de tinents, havia estat adjudicat a l'Almoina, després d'haver estat molts anys abandonat i sense ser treballat, va ser establert pel paborde a Bartomeu Coll de la parròquia de Santa Creu d'Horta tot acceptant que durant deu anys no hagués de prestar homenatge però que, a canvi pagués 5 sous anuals¹²².

Possiblement, a més a més de ser condemnats a reconèixer la seva

¹²¹ Però sí que el plet va ser llarg, l'últim pagament que consigna el paborde està datat el 15 de juny de 1406, i o l'Almoina o potser el matrimoni Devesa condemnat van haver de pagar 22 lliures, 17 sous i 4 diners per les seves despeses.

¹²² AHG, Hospici, núm. 38 (1429-1430), fol. LXXXVIII (Brunyola).

adscripció, devien ser condemnats a tornar a habitar el seu mas i a treballar-lo de nou i a garantir-ne la continuïtat assegurant a l'Almoïna un hereu que el podés heretar, com succeeix en altres sentències contra remences que havien abandonat el seu mas i que eren obligats a tornar-hi.

9. CRONOLOGIA DELS CASOS ESTUDIATS

La prestació d'un homenatge o d'un reconeixement de domini implicava immediatament, com hem vist, l'adscripció a la terra. És a dir, des del moment en que s'havia reconegut públicament –i s'havia deixat constància per escrit- que s'era propi d'algun senyor determinat per una causa determinada, el lligam entre el reconeixedor i el seu senyor era indissoluble i el lligam entre el reconeixedor i la terra també era perpetu. Per tant, els documents d'homenatge o de reconeixement de domini ens permeten valorar i mesurar l'asserviment o l'adscripció a la terra i als senyors directes i, a més a més, l'evolució d'aquest procés al llarg dels anys.

S'ha escrit molt sobre el procés d'adscripció a la terra al llarg de l'edat mitjana, des dels segles IX i X fins al segle XV, i s'ha arribat a molt diverses conclusions¹²³. P. H. Freedman, per exemple, distingeix tres fases en el procés

¹²³ Sense cap intenció d'exhaustivitat, vegeu E. de HINOJOSA, *Origen y vicisitudes de la pagesia de remensa en Catalunya*, in *Obras*, vol. II, Madrid 1955, pp. 11-31. (La primera edició és de l'any 1901); M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, 2 vols.; P. BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrera (segles X-XI)*, Edicions 62, 2 vols., 1979-1981; P. H. FREEDMAN, "El procés de servitud a la Catalunya medieval: dades de fonts eclesiàstiques", pp. 27-59 i "La pagesia servil al segle XIII", in *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988, pp. 27-59 i 131-145, respectivament; C. CUADRADA, *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Caixa d'Estalvis Laietana/Ed. Rafael Dalmau, Mataró 1988; J. M. SALRACH, "La Pesta Negra i els orígens del problema remença", in *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 24 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1989, pp. 13-34; P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Eumo editorial, Vic 1993 (L'original en anglès va ser publicat el 1991); J. M. SALRACH, "Remences i pagesos a la Catalunya medieval", *Revista d'Història Medieval*, núm. 6 (1995), pp. 127-135; L. TO FIGUERAS, "Drets de justícia i masos: hipòtesi sobre els orígens de la pagesia de remença", *Revista d'Història Medieval*, núm. 6 (1995), pp. 141-149; L. TO FIGUERAS, *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Publicacions de

d'asserviment dels pagesos catalans: el segle XI, quan s'introduïren els mals usos sobre la població asservida, l'any 1200, quan, segons ell, es va formar i definir legalment la servitud, i la tercera fase, esdevinguda després de la pesta negra de 1348, quan "els senyors van reeixir a lligar un gran nombre de pagesos a les seves terres en qualitat de serfs"¹²⁴. Aquesta periodització de la servitud catalana ha estat acceptada i seguida per la majoria de la historiografia posterior. Només fa relativament poc Lluís To ha replantejat aquella suposada legalització de la servitud per part de la monarquia catalano-aragonesa durant el segle XIII¹²⁵.

La historiografia coincideix al considerar que l'epidèmia de 1348 va tenir uns efectes devastadors sobre la població catalana. Tot i que darrerament s'han anat escurçant els índexs de mortaldat, les xifres que ofereixen els historiadors que han estudiat el tema són aclaparadores. En general, però, sembla que l'anomenada pesta negra va produir –directament o indirecta– un fort despoblament arreu¹²⁶. Molts dels habitants van morir infectats per la malaltia i molts d'altres pagesos, segons la historiografia, van poder sortir dels seus llocs d'origen i anar cap a les ciutats o a ocupar alguns dels masos i terres de millor qualitat abandonats pels difunts.

Aquest important despoblament hauria provocat un enduriment i enfortiment del control senyorial sobre la seva població adscrita o remença,

l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1997; G. FELIU, "Els antecedents de la remença i els mals usos", *Quaderns de la Selva. Estudis en honor de Pons Guri*, núm. 13 (2001), pp. 209-228, entre molts d'altres.

¹²⁴ P. H. FREEDMAN, "El procés de servitud ...", p. 54.

¹²⁵ L. TO FIGUERAS, "Drets de justícia i masos...", pp. 142-144.

¹²⁶ En tornarem a parlar en els altres capítols dedicats als mals usos. Vegeu, entre molts d'altres, A. PLADEVALL, "La disminució de poblament a la Plana de Vic a mitjans del segle XIV", *Ausa*, núm. XLIV (1963), pp. 361-373; J. P. CUVILLIER, "Les communautés rurales de la Plaine de Vich (Catalogne) aux XIIIe et XIVe siècles", *Mélanges de la Casa de Velázquez*, núm. IV (1968), pp. 73-103; J. SOBREQÜÉS I CALLICÓ, "La peste negra en la Península Ibérica", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 7 (1970-1971), pp. 67-102; R. ALBERCH I N. CASTELLS, *La població de Girona (segles XIV-XX)*, Institut d'Estudis Gironins, Girona 1985; C. GUILLERÉ, "La peste noire à Gérone (1348)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 27, 1984, pp. 87-161; A. SERRA, "Efectes de la pesta negra a Osona", *Ausa*, núm. 124 (1990), pp. 13-30; R. H. BAUTIER, "un nouvel ensemble documentaire pour l'histoire des pestes du XIVe siècle: l'exemple de la ville de Vic en Catalogne", *Ausa*, núm. 124 (1990), pp. 31-52; G. FELIU, "La demografia baixmedieval catalana: estat de la qüestió i propostes de futur", *Revista d'Història Medieval*, núm. 10 (1999), pp. 13-43.

segons aquests historiadors. L'explicació pot ser absolutament lògica. Si disminuïa el nombre de població pagesa adscrita bé perquè morien o perquè emigraven o anaven a ocupar millors terres, això implicava directament que alguns dels masos i terres dels senyors quedaven sense tinents, i això, entre d'altres coses, vol dir que aquestes terres deixarien de ser treballades. Naturalment, si les terres deixaven de ser treballades, es deixaven de pagar els censos i agrers corresponents de manera que els ingressos de la senyoria disminuirien considerablement.

Seguint aquesta lògica, els senyors haurien intentat evitar aquest despoblament i aquesta disminució de la seva renda enfortint encara més el seu poder o enfortint encara més el lligam que tenien els seus homes i dones adscrits amb la terra. Per tant, segons aquesta teoria, per una banda els senyors haurien limitat molt més la capacitat de moviment dels remences, negant-se a concedir-los la redempció, i, per l'altra, els haurien lligat molt més a la terra demanant-los més sovint la prestació d'homenatges servils i reconeixements de domini. Així doncs, la major part dels historiadors que s'hi ha dedicat creuen que després de la pesta negra la condició dels remences va empitjorar, que els senyors van exigir més sovint la prestació d'homenatges i que, a més a més, les seves clàusules eren més dures i era més difícil escapolar-se'n perquè lligaven encara més al remença amb la terra i amb el senyor directe d'aquesta.

En resum, molts historiadors consideren que després de la minva de població i, per tant, de guanys econòmics, provocada per la pesta negra, els senyors començaren a forçar i a agreujar el seu domini sobre els remences. Així doncs és quan els asserviments i l'aplicació dels mals usos va augmentar més. Segons J. M. Salrach: "Per retenir els pagesos a la terra [després de l'esmentada epidèmia i consegüent mortaldat], els feudals estengueren la servitud de la gleba ...". En aquest mateix sentit, Freedman afirma que "... a Catalunya ... la pesta fou seguida per un enduriment del control senyorial efectiu".

D'aquestes teories de la historiografia precedent en tornarem a parlar

en d'altres apartats d'aquest treball, però ara ens fixarem només en els homenatges i reconeixements de domini que va rebre l'Almoina del Pa de la Seu de Girona des de l'any 1300 fins al 1457. Com que aquesta mena d'actes confirmava o implicava la pertinença a la servitud, la seva major o menor presència i les condicions que exigien poden ser un clar indicador d'aquest suposat enduriment de la servitud després de la pesta negra o de l'interès de l'Almoina de consignar per escrit i donar fe pública de quins fills dels seus homes propis o de quins tinents de masos propis també ho eren.

Abans de començar val a dir que els homenatges i reconeixements de domini prestats pels homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona no semblen acusar aquest hipotètic agreujament de la situació servil. I això perquè no podem parlar d'un fort increment de documents de reconeixement de domini al llarg dels segles XIV i XV. De fet, sense tenir en compte els homenatges inserits en els capbreus, que serien els realitzats per aquells que ja eren homes propis, els reconeixements es mantingueren força estables al llarg d'ambdós segles. Tanmateix, en cap cas podem oblidar que la població hauria disminuït considerablement després de 1348 i que, per tant, el nombre d'homenatges afectaria a menys població que abans.

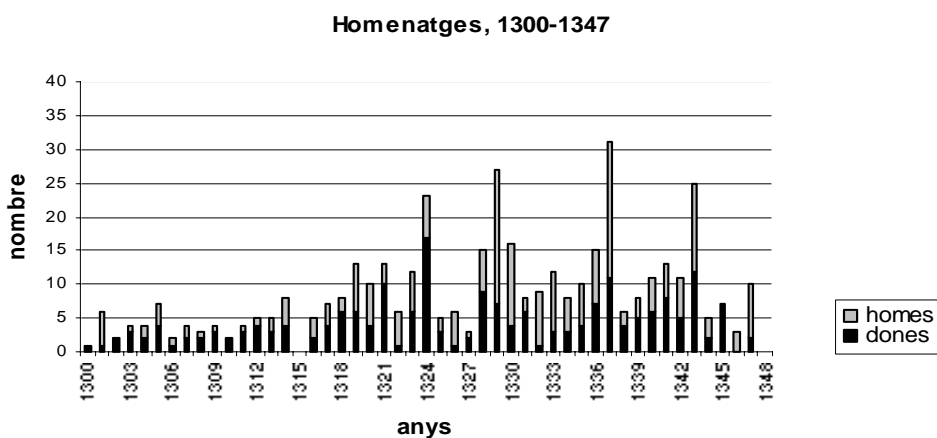
9.1. 1300-1347

Des de l'any 1300 fins l'any 1347, l'any anterior a l'arribada de l'epidèmia a la regió de Girona, 205 dones i 218 homes van reconèixer o es van fer propis i solius de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, per tant 423 persones (vegeu la gràfica 1). Tots els anys compresos entre aquestes dates la institució va rebre com a mínim un homenatge, exceptuant l'any 1315 en el que cap persona pròpia de l'Almoina va reconèixer ser-ho (o no s'ha conservat el pergami que ho consignaria). La majoria d'aquests anys, a més a més, van prestar homenatges al paborde tant homes com dones, si bé l'any 1300, només ho va fer una dona, el 1302 i el 1310 només dues i cap home, i el 1345 van fer-ho 7 dones i tampoc cap home.

Val a dir, però, que els primers anys del segle XIV el nombre de reconeixements es va mantenir relativament estable no superant el nombre de vuit casos anuals. En canvi a partir de l'any 1319 es van superar, per primer cop, els deu casos i després en diverses ocasions es va igualar i superar aquesta xifra. Alguns anys el nombre d'homenatges prestats i conservats per la institució és francament alt, aquest és el cas, per exemple, dels anys 1324 (amb 23 casos), del 1329 (amb 27), del 1337 (30) o de 1343 (25).

Si bé durant els primers anys del segle XIV la xifra de dones que es feien pròpies o reconeixien que ja ho eren era superior a la d'homes, des de la dècada dels anys 20 les proporcions varien i la majoria dels anys hi ha més homes prestadors que no pas dones. Per això a la suma de tots els homenatges i reconeixements de domini prestats durant la primera meitat del segle XIV hi trobem més exemples d'homes que de dones.

En tot cas des de l'any 1300 fins al 1347 l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona va rebre una mitjana de 8'7 homenatges o reconeixements de domini cada any.

9.2. 1348-1399

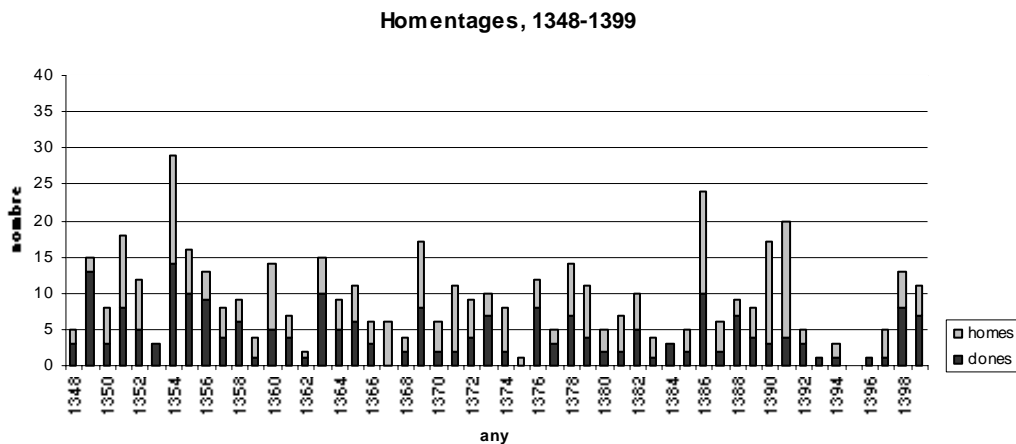
Després de la pesta negra, és a dir, des de l'any 1348 fins a finals del segle XIV, 229 dones i 246 homes van reconèixer ser propis de l'Almoïna o

se'n van fer, és a dir, 475 persones (vegeu la gràfica 2). Val a dir, que el nombre de referències a aquesta mena d'actes és superior al del període anterior. Però hem de tenir en compte que aquest segon període inclou més anys que l'anterior. Per altra part, no podem oblidar que des de mitjans de segle XIV als manuals de comptes dels pabordes comencem a trobar-hi referències als homenatges rebuts per l'Almoïna. Per tant, no podem menystenir que és possible que el que hagi augmentat siguin les referències a homenatges i no pas la seva prestació. Tot i que el més important és que la pesta hauria provocat que hi hagués menys població, de manera que la xifra seria més alta en relació a la població existent.

L'any 1348 l'Almoïna va rebre menys homenatges i reconeixements de domini que l'any anterior (5 casos), de fet, la meitat. En canvi l'any següent, aquesta xifra es va incrementar considerablement, 15 persones van reconèixer la seva adscripció. Tot i això aquesta xifra va tornar a disminuir l'any següent (8 casos), per tornar a augmentar l'any després (18). Del 1352 s'han conservat 12 referències o documents d'homenatge i del següent, només 3 (tots de dones). En canvi l'any 1354 amb 14 homenatges de dones i 15 d'homes és l'any amb més prestacions de la segona meitat del segle. Tot i que torna a reduir-se gairebé a la meitat l'any següent i fins l'any 1386 no es tornen a superar els 20 casos.

Només no tenim cap referència documentada sobre les entrades o confirmacions de la pertinença a la servitud l'any 1395. Per altra part de l'any 1353 només s'han conservat (o es van prestar?) homenatges de dones (3), l'any 1367, només 6 homes van reconèixer ser propis de l'Almoïna, el 1375, només 1 home, el 1384, 3 dones, el 1393, una sola dona de la mateixa manera que el 1396. En el recompte total, novament, trobem més homes prestant homenatges i reconeixent la seva adscripció que dones, 246 per 229 dones.

En tot cas, la mitjana d'homenatges i reconeixements de domini conservats o dels que tenim referència durant la segona meitat del segle XIV és de 9'13 casos per any, una xifra superior a la del període anterior, sobretot si considerem la disminució de la població provocada per la pesta negra.

9.3. 1400-1457

Finalment, durant la primera meitat del segle XV tenim documentats un mínim de 360 homenatges i reconeixements de domini, 219 d'homes i només 141 de dones (vegeu la gràfica 3). Si bé el nombre d'homenatges prestats va disminuir notablement, cal tenir present que durant molts anys no se'n va prestar (o no se n'ha conservat) cap.

De fet, cada any fins el 1432 com a mínim en tenim documentat un, encara que amb menys freqüència que als períodes anteriors. Després d'aquella data no tornen a haver-n'hi fins l'any 1436. L'any 1438 tampoc no n'hi ha cap, de la mateixa manera que els anys 1442 i 1443. Des d'aquesta data i exceptuant l'any 1444, tornen a desaparèixer fins l'any 1457. Un assentament del manual de comptes de l'any 1457-1458 consigna que:

“Item a XXIII del dit mes mag any MCCCCLVII, en Johan Masot, manor, e madona Victoria, sa muller, prestaren homanatge a la Almoyna segons sa mostra a la dita notaria de Borrassa en poder del damont dit notari”.

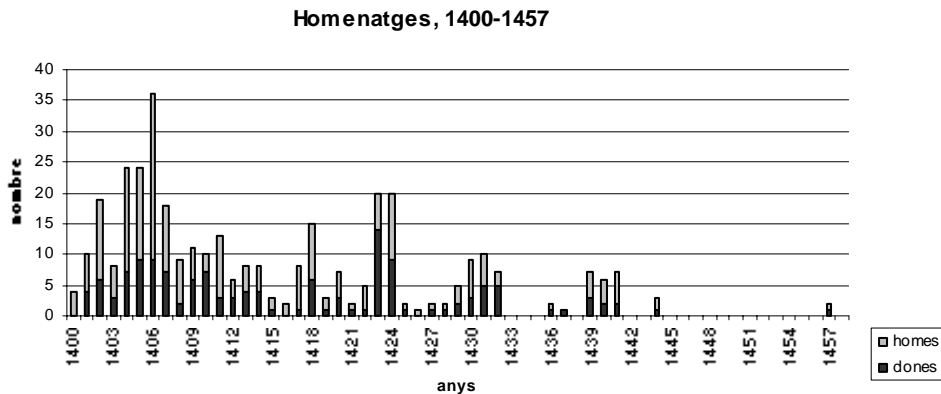
Aquesta és la última referència a prestacions d'homenatges o reconeixements de domini rebuts per l'Almoyna del Pa de la Seu de Girona. L'últim homenatge consignat en un pergamí està datat el 14 de febrer de 1439. En ell Francesc Bescó de Borrassà i la seva esposa Margarida, propietària

del mas Brescó, reconeixen ser propis de l'Almoina –que acaba de comprar el seu mas- i li capbreven les seves terres¹²⁷. Tot i això, com veurem més endavant, alguns censos reconeguts en alguns homenatges es van seguir pagant i consignat als llibres de comptes, com a mínim, fins l'any del primer alçament armat dels remences, quan van deixar de consignar-se tots els ingressos extraordinaris de l'Almoina.

En tot cas la mitjana d'homenatges prestats a l'Almoina és clarament inferior a la dels dos períodes precedents, 6'2 casos anuals. Tot i que hi ha diferències substancials entre el primer terç del segle XV i el segon. La mitjana de reconeixements de domini entre 1400 i 1432 és clarament superior, 10 casos anuals, la més alta de tots els períodes estudiats; en canvi si considerem com a any final el 1444, la mitjana disminueix a 7'93 casos anuals, no tant inferior als dos períodes precedents. Per contra, la mitjana anual entre 1433 i 1457 és de només 1'12, per tant, la prestació d'homenatges es va reduir dràsticament en el segon quart del segle XV, abans de desaparèixer del tot.

Així doncs, a l'arxiu de l'Almoina i a mesura que avança el segle XV, hi trobem menys constàncies o referències a les prestacions d'homenatges servils i als reconeixements de domini, i això tant pel que fa als pergamins de la institució com als assentaments dels manuals de comptes dels seus pabordes. Disminueixen lentament per desaparèixer totalment de la documentació l'any 1457, uns anys abans de la primera guerra remença.

¹²⁷ ADG, pergs. Pia Almoina, Borrassà, núm. 119. Val a dir, que en els diferents llibres mestres que recullen el contingut de tots els pergamins conservats per la institució, aquest és també l'últim homenatge que s'hi troba registat.

9.4. Evolució cronològica

Amb tot, no podem parlar d'un augment molt fort de prestacions d'homenatges o de reconeixements de domini a l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona. Ni tan sols els anys immediatament posteriors a la pesta negra, malgrat que sí que van augmentar, sobretot si tenim ben present la minva de població produïda. No sembla tampoc que hi hagi una lògica clara en la seva major o menor presència. Quan sí hi ha una clara disminució és durant el segle XV, sobretot a partir dels anys 30, tot i que alguns anys consta que es van seguir prestant homenatges servils. Però, van anar disminuint lentament fins a desaparèixer totalment de la documentació a partir de l'any 1457, cinc anys abans del primer aixecament remença.

Per altra part, els documents d'homenatge pròpiament dits, és a dir, les condicions que els remences reconeixien, tampoc no variaren gaire durant aquests 150 anys, ni tan sols els anys immediatament posteriors a la pesta de l'any 1348. Durant tots aquests anys, els pagesos (o descendents de pagesos) prometien les mateixes coses i amb les mateixes condicions i els mals usos ni tan sols apareixen anomenats en la majoria de documents. Es manté, per exemple, la prestació de l'homenatge, el compromís de no abandonar la terra ni el domini d'origen per anar a viure a cap castell, vila o lloc privilegiat, el compromís de no fer res que pogués perjudicar al seu senyor, fins i tot, com

veurem mes endavant, es mantenien els censos que alguns homes propis es comprometien a pagar anualment a l'Almoina en senyal de reconeixement, etc. En altres paraules, el redactat de la majoria de pergamins és exactament igual o reflexa molt poques variacions independentment de l'any en el que van ser escrits, fins a tal punt que sinó fos per la data del document no podríem saber quan es va escriure.

Per contra, sí que hi ha variacions en els motius que van portar a aquestes persones pròpies a reconèixer que ho eren o a fer-se'n (vegeu el gràfic 4). Els homenatges o reconeixements de domini causats pel recent matrimoni de la persona que els prestava, van disminuir molt poc en el cas de les dones i van augmentar en el cas dels homes. Si durant el primer període establert, un 82%¹²⁸ dels homenatges prestats per dones especificaven que es van prestar perquè la dona en qüestió acabava de casar-se amb un home propi de l'Almoina, durant el segon període ho van reconèixer així en un 81% dels casos, i en el tercer, en un 79%. Certament la disminució no només no és gens forta, sinó gairebé inapreciable.

En el cas dels homes s'hi observa una diferència més acusada, el 23% en el primer període, que augmenta fins al 36% durant el segon, per tornar a disminuir durant el segle XV fins al 16%. No sé fins a quin punt podem explicar aquestes diferències per la major o menor existència de pubilles o de vídues tinentes de mas després de la catastròfica epidèmia. Malauradament la documentació no ens permet anar més enllà. Però en tot cas crec que val la pena destacar que la quantitat d'homes que es van fer propis perquè s'havien casat amb dones adscrites va variar tant d'un període a un altre.

Des de 1300 fins a 1347, el 6% de les dones que es van fer pròpies ho van fer tot explicant que ho feien perquè com que eren filles de pares propis elles també ho havien de ser. Durant el període posterior, des de la pesta fins a finals de segle, la quantitat d'homenatges provocats per aquesta raó va disminuir a un 4%, i, finalment, durant el segle XV només un 1% de dones van

¹²⁸ Aquests "tant per cent" corresponen a la proporció de cadascuna de les tipologies en

fer-se pròpies per aquesta raó. Pel que fa als homes, les quantitats són francament superiors als de les dones. Durant el primer període, el 41% dels homes van reconèixer ser propis perquè els seus pares ja ho eren, durant el segon ho van fer només el 28%, i durant el tercer el 32%.

De nou l'evolució dels homenatges en funció de la causa que els provocava presenta moltes més oscil·lacions en el cas del homes que en els de les dones, que sempre es mantenen més estables o amb moltes menys variacions. Tampoc no sé fins a quin punt podem atribuir aquesta disminució d'homes que després de la pesta negra va fer reconeixement de domini a l'Almoïna, a la suposada major existència de masos que havien quedat sense tinentes i que, per tant, podrien haver estat ocupats per molts d'aquests fills mascles de pares propis, que per raó d'aquests seus nous masos, lògicament, haurien d'adscriure's a la institució.

Finalment, les adscripcions causades per la tinença (com a hereu o pubilla) d'un mas propi, sí que presenten variacions i augments importants, i això tant en el cas dels homes com en el de les dones. Si des de 1300 fins a 1347, el 3% de les dones que van fer un reconeixement de domini van especificar que ho feien perquè posseïen un mas propi, després de l'epidèmia ho va fer un 13% i la seva proporció va seguir augmentant de manera que al segle XV, el 21% de les dones que van prestar un homenatge ho van fer per raó del seu mas. També hi ha un augment significatiu en el cas dels homes, abans de l'epidèmia el 13% dels homenatges prestats per homes es van prestar perquè aquests tenien un mas propi, després de la pesta es va doblar aquesta xifra, el 26%, i, va tornar a augmentar durant el segle XV fins al 37%. ¿Volen dir aquestes dades que aquests homenatges eren provocats per nous establiments de masos? Potser sí i si així fos la crisi demogràfica hauria provocat aquests canvis. Però no sembla que augmentin els assentaments d'establiments de masos dels manuals de comptes dels pabordes.

relació amb el total dels homenatges prestats durant cada període concret.

MOTIUS DELS HOMENATGES PRESTATS ENTRE 1300 I 1347

MOTIUS DELS HOMENATGES PRESTATS ENTRE 1348 I 1399

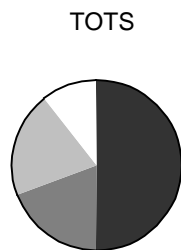
MOTIUS DELS HOMENATGES PRESTATS ENTRE 1400 I 1457

MOTIUS DE TOTS ELS HOMENATGES PRESTATS ENTRE 1300 I 1457 PER SEXES

MOTIUS DE TOTS ELS HOMENATGES PRESTATS ENTRE 1300 I 1457

Recapitem. En el conjunt de tota la documentació de l'Almoina de Girona hi ha documents que fan referència a masos despoblats, abandonats i fins i tot, enrunats i, consegüentment, també hi ha documents relatius a nous establiments. En aquest mateix sentit, acabem de veure que hi ha un augment notable d'homenatges servils prestats a causa del mas, tant per homes com per dones. De manera que sembla que la pesta negra i les crisis posteriors van influir en l'adscripció camperola dels homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona tot i que no exageradament. En qualsevol cas, no es produeixen grans variacions pel que fa a les clàusules i condicions exigides en els documents d'homenatge. Tampoc no s'observa un increment espectacular de reconeixements prestats després de l'epidèmia. Al contrari, el que sí sobta és la gran minva que s'observa durant el segle XV, i fins i tot la desaparició definitiva dels reconeixements de l'adscripció uns anys abans del primer alçament remença.

A d'altres zones de l'actual Catalunya, la presència dels documents de reconeixement de domini i d'homenatge és inferior i presenta una evolució similar. Per exemple, al Collsacabra, Assumpta Serra només troba documents de reconeixement abans de la pesta negra i més concretament uns anys

abans¹²⁹, i a la Plana de Vic Elisenda Gràcia en documenta 7 abans de la pesta i només dos després¹³⁰. L'Almoïna de Barcelona¹³¹ als dominis que tenia a Cornellà, Sant Boi, Sant Feliu, Sant Just Desvern i Sant Joan Despí tampoc no sembla experimentar un fort creixement d'homenatges, abans de la pesta negra rep 13 documents de reconeixement i, després, 6 i al segle XV no en rep cap. Josep Fernández i Trabal assegura que “després de 1378, els Bell-lloc renuncien a demanar noves prestacions d'homenatge” i que “després de 1380 els homenatges i reconeixements desapareixen bruscament de la documentació”¹³². Miquel Golobardes transcriu 21 homenatges d'abans de la pesta, 15 durant la resta de segle i només 2 del segle XV, ambdós de l'any 1404¹³³. En definitiva, en aquests llocs tampoc no es pot parlar d'un increment dels homenatges sinó, més aviat, d'una minva i desaparició a mesura que avança el segle XV.

En resum i per tot el que hem observat, creiem poder apuntar que el procés d'adscripció dels camperols de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona a la terra no va empitjorar molt després de la pesta negra de 1348 i dels seus posteriors rebrotaments. Les mitjanes anuals de la segona meitat del segle XIV són molt similars a les de les dues primeres dècades del segle XV. Per contra, a partir dels anys 30 d'aquest segle els homenatges disminueixen dràsticament fins a desaparèixer després de l'any 1457, quan, potser el ressò dels primers moviments remences ja s'hauria deixat escoltar per aquestes terres.

10. CAP A UNES CONCLUSIONS

Mitjançant un reconeixement de domini i el jurament i l'homenatge,

¹²⁹ A. SERRA I CLOTA, *La comunitat rural a la Catalunya Medieval: Collsacabra* (s. XIII-XVI), Eumo editorial, Vic 1990.

¹³⁰ E. GRÀCIA I MONT, *Estructura agrària de la Plana de Vic al segle XIV*, Fundació Vives i Casajuana, Barcelona 1989.

¹³¹ J. BAUCCELLS, *El Baix Llobregat i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: inventari dels pergamins*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1984.

¹³² J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona ...*, p. 263 i 210 respectivament.

¹³³ M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, Vol. 2.

una persona reconeixia dependre d'una altra, ser pròpia i sòlida seva. La persona afectada reconeixia estar sotmesa a un senyor directe a qui devia fidelitat i a qui es comprometia a no perjudicar mai. Aquesta dependència afectava a la persona que feia el reconeixement, però també a tots els seus béns i descendents " presents i futurs". Tot i que en molt poques ocasions els nous homes i dones propis especifiquen estar sotmesos als mals usos, un cop havien fet un reconeixement de domini, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona els hi aplicava quan s'esqueia. Per tant, un cop s'havia fet un reconeixement de domini s'entrava –o, més aviat, es confirmava- la pertinença a la servitud. D'aquí la importància d'aquesta mena de documents, gràcies a ells podem acostar-nos a la major o menor duresa d'una senyoria envers els seus remences, entre d'altres coses.

En gairebé tots els reconeixements de servitud o de domini que va rebre l'Almoina de Girona –si més no, tots els que s'han conservat en pergamí- el reconeixedor, a més a més d'admetre la seva adscripció, prestava homenatge a la institució i li jurava fidelitat. Així com es comprometia a no contravenir mai els termes del reconeixement que acabava de fer. Per això crec que tots els reconeixements de domini implicaven un homenatge i un jurament de fidelitat i utilitzo aquests termes com a sinònims. Fins i tot en alguns assentaments dels manuals de comptes dels pabordes s'especifica la prestació de l'homenatge.

En aquest capítol hi he considerat totes les referències als homenatges i reconeixements de domini que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va rebre des de l'any 1300 fins al 1457. Tant les referències provinents dels pergamins que contenen aquests reconeixements, com dels assentaments dels manuals de comptes dels pabordes que els consignaven, com dels assentaments que deixaven constància dels pagaments que els pabordes havien de satisfer als notaris i escrivans que els posaven per escrit i que en donaven fe pública. En total, des de l'any 1300 fins al 1457, 1258 persones (575 dones i 683 homes) van reconèixer la seva adscripció i dependència de l'Almoina, van reconèixer, per tant, que eren remences de la

institució.

HOMENATGES I RECONeixEMENTS DE DOMINI DOCUMENTATS:

Període	Dones	Homes	Total
1300-1347	205	218	423
1348-1399	229	246	475
1400-1457	141	219	360
1300-1457	575	683	1258

Sovint, els mateixos documents que consignen aquests asserviments fan constar el motiu que provoca que una persona sigui considerada i reconegui ser pròpia. La major part de les persones que van prestar homenatge i va reconèixer la seva adscripció a l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona ho van fer perquè els seus pares ja eren propis de la mateixa institució o perquè es van casar amb una persona que també ho era. Això no obstant, una part considerable dels homenatges els van prestar hereus i pubilles o tinents de masos i terres pròpies obtingudes per compra, establiment o herència no paterna.

En tot cas crec que en l'origen, més o menys llunyà del lligam d'una persona amb un senyor sempre hi havia d'haver una terra adscrita o pròpia del mateix senyor, perquè era la terra la que exigia l'asserviment dels seus tinents. Teòricament no es podia posseir un mas propi si no s'era propi, i com que l'adscripció es transmetia de pares a fills, es perpetuava la servitud de les famílies al llarg del temps encara que no es posseís ni es visqués a cap mas propi.

HOMENATGES PRESTATS EN FUNCió DEL MOTIU QUE ELS EXPLICA

Període	Motiu	Dones	Homes	Total
1300-1457	matrimoni	454	175	629
	mas	66	175	241
	pares	24	228	252
	altres	31	105	136
Total		575	683	1258

Cal fer constar que la gran majoria de persones que es van fer pròpies

de l'Almoina perquè s'havien casat amb una persona ja pròpia, abans de casar-se s'havien hagut de redimir. És a dir, eren persones ja pròpies, ja remences que al casar-se amb un remença d'un altre domini s'havien d'enfranquir per a tornar-se a asservir immediatament. El paborde de l'Almoina (però tampoc cap altre senyor) no podia admetre en el seu domini a ningú propi d'una altra senyoria. A més a més i com que necessitava comprovar que els acabats d'arribar eren lliures, quan li prestaven homenatge hi feien constar explícitament la seva anterior redempció i el seu estat actual de llibertat, i, sovint, donaven al paborde la seva carta d'enfranquiment. Així doncs, molts dels nous homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona havien estat, fins poc abans, homes i dones propis d'altres senyories, i només s'havien redimit perquè el seu nou matrimoni (però també l'herència d'un mas, per exemple) els hi ho exigia així. De tal manera que només canviaven d'amo.

Pel que fa a l'evolució cronològica de la prestació d'homenatges i reconeixements de domini val a dir que no es pot assegurar que les mortaldats produïdes per la Pesta Negra i els seus rebrotaments posteriors fessin augmentar espectacularment el nombre dels reconeixements rebuts per l'Almoina. Hem vist com no augmenta molt el nombre de pergamins o assentaments que consignen adscripcions després de 1348. Tot i que com que la pesta va provocar mortaldats, aquest petit increment seria sobre una població més reduïda. En qualsevol cas, no empitjoren les clàusules i obligacions que els homes i dones propis reconeixien en els seus homenatges. Naturalment això no implica directament que la condició dels remences no empitjorés, però, pel que fa a un enduriment del lligam del remença amb la terra i el senyor d'aquesta, no s'observa cap variació important.

Per contra, des de principis del segle XV el nombre de documents que consignen homenatges i reconeixements de domini va disminuint poc a poc, de manera que en trobem molts menys que en el segle anterior, sobretot a mesura que avança el segle. Fins als anys 30, la mitjana dels casos prestats

anualment és la més alta dels períodes estudiats, però des d'aquella dècada fins a mitjans de segle, la seva presència és cada cop menor, fins i tot, podríem dir que és simbòlica. L'últim exemple documentat correspon a l'any 1457, pocs anys abans, per tant, del primer alçament armat dels remences. Això ens podria fer pensar que els arguments presentats l'any 1449 pels diputats de Catalunya a la reina Maria, segons els quals els remences es negaven a prestar homenatge als seus senyors, eren certs.

Per contra la quantitat d'homenatges rebuts per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona en funció dels motius que els expliquen sí que va variar al llarg del període estudiat, sobretot si les persones adscrites eren homes o dones. El nombre de dones que reconeixien ser pròpies de l'Almoina a causa del seu matrimoni amb homes propis va ser sempre majoritari entre les dones i es va mantenir bastant estable durant els 150 anys estudiats. Per contra, el nombre d'homes que s'adcrivien a la institució per haver-se casat amb dones pròpies va anar augmentant durant el segle XIV, per tornar a disminuir al XV. Mai va ser, però, el motiu més reconegut pels homes remences.

El nombre de filles d'homes i dones propis que heretaven i reconeixien aquesta condició sempre va ser minoritari en el total de dones que prestaven homenatge. El 6% abans de la pesta negra, el 4% després i fins a finals de segle, i només l'1% durant el XV. En canvi molts més homes eren propis per la seva filiació, tot i que el seu nombre també va variar amb el pas del temps: el 41%, el 28% i, finalment, el 32% durant el XV.

Per acabar, els reconeixements de domini causats per la tinença (com a hereu o pubilla) d'un mas propi, sí que van variar tant en el cas dels homes com en el de les dones. Des de 1300 fins a 1347, el 3% de les dones reconeixien que eren hereves d'un mas propi, després de l'epidèmia aquesta quantitat s'incrementa considerablement, el 13% i, més encara, al segle XV, quan el 21% de les dones que van prestar un homenatge explicaven que ho havien de fer per raó del seu mas. Aquest augment significatiu també s'observa en el cas dels homes, abans de l'epidèmia el 13% dels homes que reconeixen ser propis tenien un mas propi, després de la pesta ho van fer el

doble, el 26%, i, va tornar a augmentar durant el segle XV fins al 37%.

Per altra part, hem vist que un nombre considerable de remences tot i estar adscrits a l'Almoina i, probablement, a un mas determinat, no només no hi vivien sinó que vivien en una altra parròquia o, fins i tot a una ciutat. Tanmateix, els paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona sembla que –com a mínim, en nombroses ocasions- sabien perfectament on havien d'anar a buscar als seus homes i dones propis que havien abandonat el mas o el domini d'origen. Així doncs, la fugida no devia ser tan fàcil per tal com, tot i haver fugit, si el paborde els volia o els havia de localitzar, sovint ho feia, encara que el més probable és que no deixés constància per escrit dels que no trobava. De fet només en el cas, esmentat fa poques pàgines, de la noia de Brunyola que havia tingut un fill fora del matrimoni, el paborde deixa clar que no sabia on era o, si més no, que l'havia de “cerchar”. Consigna que va pagar a un “scriva” per a que la trobés i que aquest “ana molt per la dita rahon ab mi per trobar la dita Marguarida”. En tot cas, no devia ser molt difícil de cercar, si tenim present que al mateix manual de comptes hi ha un assentament que consigna el seu homenatge¹³⁴.

Potser estem generalitzant, però no sembla que l'Almoina tingués gaires problemes a l'hora de localitzar als seus remences, fins i tot aquells que vivien en llocs més allunyats del seu d'origen. No només sabia perfectament a quina ciutat o població estaven, sinó que, a vegades – recordem el cas del matrimoni Devesa de Ridorta-, àdhuc sabien amb precisió el carrer on vivien. És possible que alguns dels seus antics veïns facilitessin aquesta informació, però crec que normalment devia ser la mateixa l'Almoina la que ja la tenia.

En aquest sentit, val la pena destacar que en alguns folis solts d'alguns manuals de comptes dels paborde hi ha assentaments que esmenten on han anat a viure alguns homes i dones propis que havien marxat sense redimir-se. Així, per exemple, al de l'any 1343-1344 hi ha

¹³⁴ L'escrivà que va anar a buscar-la va cobrar 2 sous per la feina i els dos saigs que van

assentaments com els següents:

“Ar. Venrel, filius Bn. Venrel [de Viladasens], duxit uxorem et moratur in loco de Cerviano.

Filia dicti Bn. nupsit viro, vocato P. Paleti, et moratur in loco de Cerviano.”

Crec que hi havia d'haver moltes més anotacions d'aquesta mena, però que al estar en folis no relligats es deuen haver perdut més fàcilment.

Per altra part, val la pena recordar que alguns dels remences que presten homenatge a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, molts dels remences requerits a prestar homenatge i molts dels que acaben anant a judici per esquivar-lo, vivien en ciutats, viles o llocs privilegiats. Els pares d'alguns d'ells sembla que tampoc no havien viscut mai al mas d'origen o ja n'havien marxat. Molts d'ells estaven del tot instal·lats en alguna vila, molts hi tenien oficis que ja havien heretat dels seus pares. Tot i això, seguien essent remences de l'Almoina. I això és així, fins i tot, per al matrimoni Devesa de Ridorta que quan és requerit a prestar homenatge al·lega que fa més de cinc anys que viu a Barcelona i allà es tractat com a ciutadà i, com a tal, és defensat pels consellers de la ciutat.

Per tant, aquests casos no concorden en absolut amb aquells passatges dels *Costums de Girona* que asseguren –recordem'ho- que si una persona pròpia aconseguia passar més d'un any i un dia a qualsevol ciutat o lloc privilegiat de Catalunya sense ser requerit pel seu senyor directe i sense haver-li prestat homenatge personalment, immediatament esdevindria lliure. En alguns dels casos abans ressenyats de remences requerits no sembla que haguessin prestat mai homenatge per tal com cal pensar que si així fos, el paborde ho esgrimiria de seguida per accelerar el reconeixement de domini. Ja hem dit, que si un senyor directe podia demostrar que una persona li havia prestat homenatge, encara que fes molt temps i estigués instal·lada en un lloc privilegiat, podia exigir i rebre immediatament un nou reconeixement de domini.

enviar les notificacions, 8 diners.

De fet, això no és cap novetat. Segons J. M. Pons i Guri, l'homenatge i el consegüent lligam del pagès a la terra s'utilitza, sobretot després de 1348, per garantir la continuïtat en el poblament i el treball del mas. Per tant, els homenatges s'utilitzen per a "donar seguretat a l'adscripció al sòl" encara que els prestadors no hi visquessin en aquell moment. Per això, encara que el reconeixedor hagués marxat de la terra i s'hagués refugiat en una població o castell privilegiats "no podia gaudir de la prescripció de l'any i el dia"¹³⁵.

Així doncs, la seguretat de tenir persones pròpies adscrites a cadascun dels masos propis de la senyoria es garantia a través de les prestacions d'homenatge. Aquesta garantia no es perdia ni tan sols quan la persona pròpia no hi vivia ni hi treballava ni, per tant, n'era l'hereu. És a dir, encara que la persona que prestés un homenatge visqués fora del mas que havia originat la seva adscripció, hi seguia estant vinculat, això vol dir que hi seguia tenint drets, de manera que si la família que el posseïa s'estrucava, la senyoria podia exigir a tots els que hi tenien drets que hi tornessin i el treballessin. Però, per altra part, aquesta seguretat de que un mas no pogués caure a benevís per manca de persones que hi estiguessin adscrites, en alguns casos, com veurem més endavant, podia perjudicar a la senyoria que no podia establir la terra mentre hi hagués algú adscrit a ella.

Amb tot, francament crec que en pocs casos el paborde i els seus adscrits devien acabar en judici. Cal pensar que el paborde devia esgrimir tota mena de proves i, si tenim present que si podia presentar un sol document d'homenatge o de reconeixement de domini, bé dels requerits o dels seus pares o avis, ja en tenia prou. Per això, com hem vist, alguns assentaments dels manuals de comptes dels pabordes ja consignen que el pergami de l'homenatge es troba a l'arxiu de l'Almoina, on, si calia, podia ser fàcilment localitzat.

De fet, el mateix paborde, en més d'una ocasió assegura, en els

¹³⁵ J. M. PONS I GURI, "Entre l'emfiteusi i el feudalisme (Els reculls de dret gironins)", *La formació i expansió del feudalisme català*, Estudi General, 5-6, Girona 1985-1986, p. 415 i nota 26.

assentaments dels seus llibres de comptes que, per exemple, “e apres que ells vayeran que no havian bon fundament volent fer ço en que eran tanguts faheran quescun homanatge (i van pagar les despeses generades)”¹³⁶. Sembla que tot estava a favor del senyor directe, fins i tot en el cas de persones que feia temps estaven instal·lades a ciutats o llocs privilegiats ... Per això la majoria de requeriments provocaven o bé la prestació d'un nou homenatge o bé la redempció, és a dir, la desvinculació total del senyor directe i del mas d'origen.

Reitero, però, que crec que molts dels homes i dones propis que vivien fora del mas i que estaven ben instal·lats en altres llocs, devien quedar sorpresos quan el paborde de l'Almoina o un seu representant els demanava la prestació d'homenatge. Com a mínim els fills de persones que tampoc no havien viscut al mas i els que feia molta anys que n'havien marxat. Per aquesta causa, és possible que molts es neguessin a fer un reconeixement de domini, amb el que quedarien lligats i adscrits a la institució eternament. Per això, quan el paborde no els podia demostrar la seva adscripció com a fills o cònjuges de persones adscrites molts devien acabar en judicis per intentar provar la seva (creguda o pretesa) llibertat. Encara que per al paborde només ho feien “per malícia”.

Tot i això, el fet de que entre tants reconeixements només un reduït nombre d'homes propis intentessin demostrar que no ho eren, mostra ja la seva dificultat. I això és cert fins i tot per persones que des de feia temps ja no vivien al mas ni molt menys a la parròquia que els exigia la seva servitud. En tot cas, aquests exemples ens mostren les esclotxes del sistema. Tot i que en teoria no es podia abandonar el domini d'origen sense el permís de la senyoria, a la pràctica veiem que es feia. En altres paraules, malgrat la impressió de control absolut de l'Almoina de Girona sobre els seus adscrits, a vegades tenia problemes no només per localitzar-los, sinó per a que reconeguessin la seva adscripció afoquessin els seus masos. I ja hem vist que

¹³⁶ AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), (“De expensis factis in causis et litibus”).

això també passava a altres senyories.

Per acabar aquestes primeres conclusions, que matisarem més endavant, canviem radicalment de punt de vista. La servitud reflectida en els homenatges i reconeixements de domini era cara, potser no molt, però ho era. Amb això vull dir, que malgrat que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona havia de pagar als notaris i escrivans que consignaven els homenatges que rebia, seguia demanant la seva prestació, fins i tot quan havia de requerir l'homenatge abans de rebre'l. També havia de pagar –o només avançar- els diners que esmerçava en els plets i judicis que tenia amb els seus homes propis.

La veritat és que el preu d'escriure una carta de reconeixement de domini o d'homenatge no era fix, si més no els pabordes de l'Almoina van pagar diferents quantitats per aquest concepte. Fins a mitjans del segle XIV l'escriptura d'un pergami d'homenatge solia costar a l'Almoina 1 sou. Des de llavors fins a finals de segle, costava 1 sou i 4 diners o 1 sou i 6 diners. Durant el segle XV els preus encara van ser menys estables: 1 sou, 1 sou i 4 diners, 1 sou i 6 diners, i, fins i tot, 2 sous.

Són quantitats petites però que s'han d'ajuntar a les despeses totals de l'Almoina, que –recordem-ho- teòricament havia de destinar tots els seus ingressos a l'alimentació dels pobres de la ciutat de Girona. Per exemple, al manual de l'any 1351-1352 el paborde va gastar com a mínim, 12 sous i 8 diners per pagar les cartes dels homenatges que va rebre, i 5 sous i 6 diners per uns requeriments reclamant uns reconeixements de domini. Al de l'any 1404-1405 només va consignar el pagament de dos homenatges per 1 sou i 4 diners, però va ser l'any en el que va mantenir el plet contra Arnau Devesa de Brunyola en el que es va gastar 22 lliures, 17 sous i 4 diners, tot i que és possible que recuperés aquesta quantitat.

Cert és que aquests pagaments al costat dels ingressos que obtenia la institució poden semblar insignificants però si multipliquem els més de 1250 homenatges rebuts per l'Almoina, la xifra augmenta més que considerablement. En tot cas, per tal d'aconseguir el reconeixement dels seus

homes i dones propis la institució va deixar de repartir molts pans o de comprar noves terres amb les que seguir finançant la seva funció benèfica. Però és clar, sempre és necessari saber amb què es compta i tenir controlades les persones pròpies adscrites a masos propis era fonamental per al funcionament de l'Almoïna.

Abans d'acabar aquest capítol hem de mirar endavant. Hem vist que l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona va rebre l'últim reconeixement de domini l'any 1457, però hem de puntualitzar que aquest va ser l'últim homenatge rebut abans de les guerres remences. Després d'aquest enfrontament bèl·lic i, sobretot, de la Sentència Arbitral de Guadalupe, l'Almoïna gironina va tornar a exigir i rebre aquesta mena de reconeixements. El capítol VII de l'esmentada sentència s'hi referia directament:

“Item setenciamos, arbitramos y declaramos que los dichos pageses hayan a prestar sacrament y homenaje de propiedad a sus senyores tantas vegadas quantos aquellos querran, reconociendo que tienen las masias y casas con sus tierras, honores y possessiones por dichos senyores o seniores, pero sin cargo de remença personal y de los otros cinco malos usos restantes, como aquellos sean extintos, abolidos y anichilados como desus es pronunciado (...)”.

La única diferència, doncs, entre els homenatges d'abans i després de la teòrica solució del conflicte remença seria que després de 1486 els pagesos no haurien de reconèixer estar sotmesos als mals usos¹³⁷ ni podrien ser obligats a pagar cap altre dret servil i els senyors tampoc no podrien “imponerles servitut alguna”.

¹³⁷ Tot i que com hem dit de fet els remences, si més no els de l'Almoïna de Girona, mai no havien reconegut estar sotmesos als mals usos als seus homenatges. P. GIFRE I RIBAS i R. LLUCH BRAMON, “Continuïtats del mas català abans i després de la Sentència Arbitral de Guadalupe (segles XV-XVI)”, a M. T. FERRER MALLOL, J. MUTGÉ i M. RIU (eds.), *El mas català durant l'edat mitjana i la moderna (segles IX-XVIII)*, Consell Superior d'Invesigacions Científiques-Institució Milà i Fontanals, Barcelona 2001, pp. 593-610.

6. LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1. INTRODUCCIÓ

Si en començar l'apartat dedicat a l'estudi dels homenatges de persones pròpies de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona dèiem que hi havia molt pocs estudis de casos concrets, és a dir, molt pocs treballs sobre exemples pràctics de reconeixements de domini, encara és més cert que pràcticament no hi ha cap estudi anterior que ens aporti dades concretes o aplicacions documentades de firmes d'espoli forçades.

Una vegada més, les recerques dedicades a la pagesia medieval o, més concretament als remences, solen referir-se a la firma d'espoli, tot i que no tots creuen que es tracti d'un mal ús. En casos excepcionals presenten exemples de pagaments i es limiten a recollir el que deien els *Costums* o els comentaristes legals o, fins i tot, tracten de la seva suspensió en la Sentència Arbitral de Guadalupe. Bàsicament discuteixen si era o no un mal ús¹ i perquè ho consideren així i aventuren hipòtesis sobre la seva aplicació i la seva evolució a mesura que avançaven els segles medievals².

¹ Tot i que el text de l'esmentada Sentència de Guadalupe especifica al seu primer capítol que "los dichos seys malos usos (...) son remença personal, intestia, cugucia, xorquia, arcia e firma de spoli violenta".

² W. PISKORSKI, *El problema de la significación y del origen de los seis "malos usos" en Cataluña*, Universidad de Barcelona-Facultad de Derecho, Barcelona 1929; E. de HINOJOSA, *La servidumbre en Cataluña durante la Edad Media*, dins *Obras*, vol. I, Madrid 1948, pp. 217-229; E. de HINOJOSA, *Origen y vicisitudes de la pagesía de remensa en Cataluña*, in *Obras*, vol. II, Madrid 1955, pp. 11-31; E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, pp. 35-323; J. M. PONS I GURI, "Senyors i pagesos", *Història de Catalunya*, Salvat Editores, S.A., vol. 3, Barcelona 1978, pp. 127-140; J. M. PONS I GURI, "Relació jurídica de la remença i els mals usos a les terres gironines", *Revista de Girona*, 118 (1986), pp. 436-443; J. M. SALRACH, "La Pesta Negra i els orígens del problema remença", dins *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 24 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1989, pp. 13-34; A. JORDÁ FERNÁNDEZ, "Los remensas: evolución de un conflicto jurídico y social del campesinado catalán en la Edad Media", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, tomo CLXXXVII, Cuaderno II, mayo-agosto 1990, p. 217-297; G. FELIU I MONTFORT, "El pes econòmic de la remença i dels mals usos", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22 (1992), pp. 145-160; P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la*

De fet, és comprensible que hagi estat així. Les firmes o fermes d'espoli forçades o esponsalícis o entrades o obligacions de dots, o com en vulguem dir o en volguessin dir els mateixos homes medievals, afectaven directament a l'economia tant del senyor que l'aplicava com de la persona o del mas que l'havia de pagar, exactament com succeïa amb la resta de mals usos. Però, a diferència, per exemple, de les redempcions, no calia fer-ne altres documents, és a dir, no s'escriuien pergamins, perquè no calia demostrar res mai més. Un cop celebrat el matrimoni i pagada (o cobrada) la seva firma corresponent, aquesta no generava cap més documentació.

En d'altres paraules, difícilment podem trobar un pergami o un registre notarial que descriu un pagament per una firma. Als capítols matrimonials consignats als registres notariais, a vegades s'inclouïa, al mateix temps que el dot rebut, la part d'aquest que s'obligava, encarava o assegurava sobre els béns del senyor, però no la quantitat que, degut a això, s'havia de pagar per la firma. En conseqüència, només amb aquests tipus de documents es fa difícil identificar aquests pagaments per firma d'espoli forçada³. Per tot això, no hi ha estudis de casos concrets perquè en la documentació estudiada les firmes d'espoli forçades senzillament no hi apareixen, el que de cap manera vol dir, que no es paguessin o que no s'haguessin de pagar.

Aquesta és, al meu entendre, una de les raons de que s'hagi

servitud pagesa a la Catalunya Medieval, Eumo editorial, Vic 1993; L. TO FIGUERAS, "Drets de justícia i masos: hipòtesi sobre els orígens de la pagesia de remença", *Revista d'Història Medieval*, núm. 6 (1995), pp. 141-149; R. LLUCH BRAMON, "Remença i mals usos: el cas de Camós (1331-1399)", dins R. CONGOST I L. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, pp. 151-184; G. FELIU, "Els antecedents de la remença i els mals usos", *Quaderns de la Selva. Estudis en honor de Pons Guri*, núm. 13 (2001), pp. 209-228, entre molts d'altres.

³ Per exemple, en el cas de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, hem pogut localitzar els capítols matrimonials o donacions de dots d'algunes de les firmes que va cobrar i que estudiem. Normalment, després de consignar la xifra que rebien com a dot solen especificar quina part d'ell obligaven sobre els béns de l'Almoïna, però no diuen per què ho feien, és a dir, ni reconeixen que obligatòriament ho havien de fer, ni indiquen si per aquesta raó van haver de pagar alguna compensació al senyor. És a dir, només amb els registres notariais no podem ni tan sols assegurar que s'hagués de pagar una quantitat o un foriscapi a l'Almoïna. Així doncs, únicament els llibres de comptes ens informen i corroboren aquesta mena de pagaments.

minimitzat la importància de les firmes d'espoli forçades en els estudis sobre els remences o sobre la pagesia medieval catalana en general. Quan els historiadors precedents afirmen que era poc important o que apareixia poc sovint, el que hem d'entendre, des del meu punt de vista, és que apareix rarament a la documentació i que la documentació estudiada no aporta dades sobre aquesta mena d'abusos, però no que aquests no existissin o no s'apliquessin o que fossin menys importants que la resta.

A finals del segle XIX, W. Piskorski va definir i contextualitzar tots els pagaments o abusos que els remences havien de satisfer pel sol fet de ser homes propis d'un senyor. En primer lloc, va discutir si la "ferma de spoli forzada" podia identificar-se amb l'anomenat dret de cuixa o *ius primae noctis*, tot resumint el que els comentaristes legals i altres historiadors anteriors havien dit i conclou que de cap manera poden confondre's aquests dos abusos. Considera que la firma d'espoli era un mal ús pel qual es pagava una quantitat a canvi del consentiment del senyor al casament dels seus vassalls, és a dir, pel seu consentiment a la transmissió d'uns béns seus entre els nous cònjuges⁴. Malgrat això, no presenta cap exemple de pagament per aquest, segons aquest estudiós, mal ús.

Per la seva banda, Eduardo de Hinojosa afirmava que la "firma de spoli era, sin duda alguna, la cantidad que percibía el señor por autorizar al payés para que hipotecase a seguridad de la dote y esponsalicio (*sponsalicium*, en catalán *spoli*) de la mujer todas o parte de las tierras que de él tenía"⁵. Per altra part, assegurava que a les escriptures de constitució de dots atorgades pels pagesos, si bé s'hi feia constar l'assegurança i la firma del senyor o del seu batlle, no hi constava la quantitat deguda per aquest concepte al senyor i ressenya uns quants documents d'aquesta mena. Tot i això, transcriu un document de l'any 1327 en el que Guillem Guerau confessa deure al paborde de Manresa 215 sous, 65 dels quals els

⁴ W. PISKORSKI, *El problema de la significación y del origen*, pp. 31-37.

⁵ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria...*, p. 226.

deu “ratione firme sponsalicii Guillelme, quondam uxor mea”⁶. Si més no i encara que no explica per què deu aquesta quantitat i no una altra, és un exemple de que certament les firmes d'espoli forçades es pagaven. Amb tot, aquest mateix historiador afirma en un altre treball que l'àrsia i la firma d'espoli “son menos frecuentes [que els altres mals usos] y no se encuentran en todos los territorios”⁷.

Al seu torn, Miquel Golobardes, que segueix a Hinojosa en la seva definició i consideració com a mal ús, afirma que a la documentació per ell estudiada sovint s'al·ludeix a les firmes d'espoli forçades. En diversos reconeixements de domini, els afectats reconeixen estar sotmesos també a aquests pagaments i en un parell fins i tot estableixen la quantitat que hauran de pagar quan un dels membres del seu mas es casi. Però aquest investigador tampoc no recull cap exemple d'aplicació pràctica⁸.

P. H. Freedman, en el seu llibre dedicat als orígens i evolució de la pagesia servil medieval catalana no dedica cap apartat a parlar d'aquest mal ús ni tampoc en presenta cap exemple, ni tan sols extrets de reconeixements de domini, tal com havia fet Golobardes. A més a més, i segurament a partir de la documentació dels segles XII i XIII, afirma que l'àrsia i firma d'espoli forçada “apareixen més rarament en la documentació rutinària”⁹. Tanmateix, en el mateix llibre, afirma que “ja pels volts del 1200, i cada vegada més durant el segle XIII”, les exaccions específiques sobre el matrimoni i l'herència estarien associades amb la condició servil, si és que no n'eren indicadors¹⁰.

En aquest mateix sentit, Gaspar Feliu considera que en teoria i per la

⁶ E. de HINOJOSA, “El régimen señorial y la cuestión agraria ...”, p. 228, nota 355. El document prové del *Liber Prepositi*, IV, fol. 4 v., de l'Arxiu de la Seu de Manresa.

⁷ E. de HINOJOSA, *Origen y vicisitudes de la pagesía de remensa...*, p. 21.

⁸ M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, Peralada 1973, 2 vols.

⁹ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*, p. 37.

¹⁰ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*, p. 102. L'original en anglès diu: “By 1200, and increasingly during the thirteenth century, the particular inheritance and marriage levies would be associated with the servile condition, if not quite indices of it” (vegeu P. H. FREEDMAN, *The Origins of Peasant Servitude in Medieval Catalonia*, Cambridge University

seva importància econòmica, la firma d'espoli o d'esponsalici forçada s'ha de considerar “darrera de la intestia i de l'eixorquia”¹¹ per les quals la senyoria tenia dret a rebre un terç dels béns mobles i semovents del difunt. Però hem de tenir present que el que pretenia amb aquest article era estudiar “el pes econòmic que la remença i els mals usos i altres servituds tenien sobre l'economia de la família pagesa” i que utilitza fonts “bàsicament llibresques ... compilacions antigues, especialment les ‘consuetuds’ ... molt especialment les de Girona, i també les obres dels comentaristes legals...”¹². Aquest mateix historiador assegura, en un treball posterior, que “la firma d'espoli forçada, que en realitat s'hauria d'anomenar firma d'esponsalici forçada (...) no es tracta d'una prestació específica dels masos, sinó dels sotmesos a la senyoria, tot i que serà en els masos on tindrà més importància”¹³.

Al seu torn, Coral Cuadrada presenta diversos casos de capítols matrimonials, donacions d'esponsalícis o donacions *propter nupcias* en els que es reconeix que una part del dot rebut és obligat sobre els béns de qui el rep, però no diu res sobre si per aquesta obligació s'havia de pagar a la senyoria ni, en cas de fer-ho, quina quantitat s'hauria de fer efectiva¹⁴.

Finalment, una sèrie de treballs dedicats específicament a l'estudi de la pagesia de remença o bé sobre la pagesia en general, es limiten a definir què era la firma d'espoli forçada. Així ho fa, per exemple, J. M. Salrach¹⁵ que defineix per separat els mals usos als que els remences estaven sotmesos. També ho fa J. M. Pons i Guri¹⁶, tot i que considera que la firma “en realitat no era un mal ús pròpiament dit” i, a més a més, també afirma que no es feia constar el seu pagament obligatori en els instruments dotals ni en les

Press, Cambridge 1991, p. 83).

¹¹ G. FELIU I MONTFORT, “El pes econòmic de la remença...”, p. 153.

¹² G. FELIU I MONTFORT, “El pes econòmic de la remença...”, p. 145.

¹³ G. FELIU, “Els antecedents de la remença...”, pp. 219-220.

¹⁴ C. CUADRADA, *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Caixa d'Estalvis Laietana/Ed. Rafael Dalmau, Mataró 1988, pp. 530-553 i 571-588.

¹⁵ J. M. SALRACH, “Pagesia de remença i producció agrícola baixmedieval a Catalunya”, dins *Annals de la 1era Universitat d'Estiu Andorra 82. El segle XIII*, Conselleria d'Educació i Cultura, Andorra 1983, pp. 179-190.

capitulacions.

Per la seva banda, Lluís To també reconeix que no hi ha gaires dades de l'aplicació concreta d'aquest mal ús, si més no fins que va ser una de les reivindicacions dels remences recollida a la Sentència Arbitral de Guadalupe¹⁷ i en un altre treball escriu que “hi ha poques proves de la seva conversió en un pagament rutinari abans del segle XIV”¹⁸. Altres estudis sobre la pagesia medieval catalana segueixen aquestes vies, tot definint breument què era la firma d'espoli forçada, a qui afectava, qui l'havia de pagar, etc., sense aportar, però, exemples de casos concrets.

En un altre ordre de coses, cal dir que les firmes d'espoli forçades vistes com a un mal ús o un abús al que estaven sotmesos els remences, i, per tant els pagesos servils catalans, no són exclusives d'aquestes terres. A d'altres llocs d'Europa els serfs havien d'efectuar pagaments molt similars als dels remences, tot i que l'equivalent a la firma d'espoli, és a dir, al que s'havia de pagar en el moment de casar-se, potser era més semblant a les redempcions catalanes. Penso, per exemple, en les *ossas* o *huesas* castellanes¹⁹, en el *merchet* anglès²⁰ o en el *formariage* francès. Aquest últim implicava, entre d'altres accepcions, que per un casament fet entre dues persones de senyories diferents, s'havia de pagar una compensació al senyor que perdia un serf així com també pel seu permís per autoritzar el nou matrimoni²¹.

¹⁶ J. M. PONS I GURI, “Relació jurídica de la remença...”, pp. 441-442.

¹⁷ *Diccionari d'Història de Catalunya*, edicions 62, Barcelona 1992, s.v.

¹⁸ L. TO FIGUERAS, “Drets de justícia i masos...”, p. 143.

¹⁹ Vegeu, entre d'altres, L. G. DE VALDEAVELLANO, *Curso de Historia de las Instituciones españolas (De los orígenes al final de la Edad Media)*, Revista de Occidente, Madrid 1968.

²⁰ E. SEARLE, “Seigneurial control of women's marriage: the antecedents and function of *merchet* in England”, *Past and Present*, núm. 82 (1979), pp. 3-43; “Debate. Seigneurial control of women's marriage”, *Past and Present*, núm. 99 (1983), pp. 123-160; R. SMITH, “Further models of Medieval Marriage. Landlords, Serfs and Priests in Rural England, c. 1290-1370”, dins *Georges Duby. L'écriture de l'Histoire*, De Boeck Université, 1996, pp. 161-173, R. F. BERKHOFER III, “Marriage, Lordship and the 'greater unfree' in twelfth century France”, *Past and Present*, núm. 173 (201), pp. 3-27, entre d'altres.

²¹ M. LACHIVER, *Dictionnaire du monde rural. Les mots du passé*, Librairie Arthème Fayard, 1997, s.v. P. BONNASSIE, *Les cinquante mots-clés de l'histoire médiévale*, Éditions Privat, Toulouse 1981, *Servage* (traducció castellana de M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Crítica, Barcelona 1983), entre molts d'altres.

De fet, de les firmes d'espoli forçades catalanes, fins ara en sabem poc més del que diuen els costums i els comentaristes legals; per tant, en coneixem la seva definició teòrica, però no el seu funcionament a la pràctica. Reitero, però, que és normal que hagi estat així, atès que les firmes d'espoli forçades no apareixen a la documentació oficial generada per les senyories o pels mateixos pagesos (als pergamins, als registres notariais, als capítols matrimonials, a les donacions de dots, etc.). En teoria, només han d'aparèixer en les comptabilitats senyorials, així com també en les possibles comptabilitats pageses o, com hem vist, en algun reconeixement de deute.

D'aquí ve la importància d'un estudi com el que ara iniciarem. Els llibres de comptes dels pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, com és lògic, contenen tots els pagaments que aquesta institució rebia dels seus homes i dones propis o de les persones que, d'una o altra manera, estaven vinculades al seu domini. En conseqüència, en ells hi apareixen tots els pagaments que la institució va rebre en concepte de firmes d'espoli forçades. Així doncs, serà la primera vegada que aquest mal ús serà estudiat a partir de casos concrets i d'aplicacions pràctiques i no a partir del que diuen els costums o els comentaristes legals. Entre d'altres aspectes, podrem comprovar si el que aquests deien es complia a la pràctica, qui estava obligat a pagar aquest mal ús, qui el pagava, quant es pagava, etc.

En altres paraules, els manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona no només consignen un gran nombre d'exemples (més de 420 pagaments per aquest concepte des de l'any 1331-1332 fins al 1451-1452), sinó que, a més a més, permeten veure'n l'evolució amb el pas dels anys, analitzar les quantitats que es pagaven i contextualitzar aquestes firmes, entre d'altres coses.

2. QUÈ EREN, DONCS, LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES?

L'article XXXIV de la compilació de Tomàs Mieres dels *Costums de Girona* diu que

“Per costum el marit ha de garantir la meitat del dot i una mica més sobre les possessions que té pel senyor directe, malgrat que el marit tingui alous o béns mobles. I això és veritat en els pagesos, als joves homes s'aplica el contrari. També és veritat que els senyors no poden forçar els pagesos a garantir més de la dita obligació sobre els béns mobles o immobles dels pagesos.

I en concepte de firma del senyor que consenti a dita obligació, el senyor té dos sous per lliura de la quantitat assegurada, dret que s'anomena *entrada de mas*”²².

Per tant, l'anomenada firma o ferma d'espoli forçada consistia en l'obligació que tenia el pagès d'assegurar o encarar sobre el mas i/o terres i béns del senyor directe el dot que rebia la seva esposa en casar-se; és a dir, el pagès havia de garantir amb les seves propietats el dot rebut i no cal dir que passava exactament el mateix quan el que aportava el dot era el marit i no la dona. En concepte d'aquesta garantia o assegurança, el propietari directe dels béns assegurats havia de rebre un pagament com a lluïsmes²³; aquest, com hem vist i segons els *Costums de Girona*, equivalia a dos sous per cada lliura del valor de la quantitat assegurada, és a dir, a un 10% del valor assegurat.

En teoria, per tant, es pagava per l'autorització o consentiment del senyor a la hipoteca dels seus béns alodials o dels que en tenia el domini directe. Dit d'una altra manera, s'havia de pagar a canvi de la firma del senyor consentint a aquesta assegurança i d'aquí ve el seu nom. El senyor, com bé diu Gaspar Feliu, “es feia remunerar esplèndidament la seva signatura”²⁴. Així doncs, el que en realitat cobraven els senyors era un lluïsmes per l'hipoteca de part dels seus béns, de la mateixa manera com ho

²² T. MIERES, *Costums de Girona*, edició crítica i traducció d'A. COBOS FAJARDO, Biblioteca d'Història Rural, Girona 2001, pp. 146-147, Vegeu també J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988, pp. 320-321.

²³ Així es justifiquen els ingressos obtinguts per firmes d'espoli forçades en molts del assentaments dels manuals de comptes dels paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona que les consignen. Segons un altre capítol dels *Costums de Girona* de Tomàs Mieres, “el lluïsmes és la desena part del preu o de l'estimació de la cosa que s'obliga especialment”, T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 124-125.

²⁴ G. FELIU, “Els antecedents de la remença...”, p. 220.

feien quan es transmetia qualsevol de les seves possessions. De fet, el dot es considera com una transmissió i com a tal, està subjecte al pagament del lluïme.

Tot apunta –i si més no la historiografia precedent sembla coincidir-hi– a creure que l'objectiu de la firma d'espoli era garantir que el membre de la parella que provenia de fora i aportava el dot pogués recuperar-lo, si enviuvava, per exemple, sense perjudicar al senyor directe de les terres i possessions del seu cònjuge.

Per aquest motiu, les firmes d'espoli forçades gravaven les entrades de persones a la senyoria, de la mateixa manera que les redempcions en gravaven les sortides. D'aquí també prové un dels noms d'aquesta taxa: “entrada al mas” o “entrada” a seques, perquè, segons Tomàs Mieres, aquest dret “s'anomena entrada al mas”²⁵. De fet, es pagava perquè algú de fora, en casar-se, passava a formar part del mas i/o del domini, és a dir, es pagava al senyor per a que permetés l'entrada d'un cònjuge a la seva senyoria. Els pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona en alguns dels assentaments que consignen firmes d'espoli forçades justifiquen el pagament per aquest motiu:

“Item a XXI de desembre, ressebi d.en Johan Amesser de Cassa del Pelras per antrade de se nore...”²⁶

o bé

“Item a XXV de juny, Antoni Paric se Quintana pagua per antrade de se nore...”²⁷.

Tanmateix, els pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona quan escriuen assentaments que consignen firmes d'espoli forçades en els seus manuals de comptes, s'hi refereixen de diferents maneres. Acabem de dir que a vegades consideren que es paga per “entrada”; altres, però, figuren com per “obligació de dot”, per “obligació de nocés”, per “firma d'esponsalici”,

²⁵ T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 146-147 i J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, pp. 320-321.

²⁶ AHG, Hospici, núm. 48 (1444-1445), fol. LXIII (La Pera i Madremanya).

²⁷ AHG, Hospici, núm. 49 (1449-1450), fol. LII v. (Celrà).

o només per “esponsalici”, o per “firma de dot”, o només per “firma”²⁸. En algunes ocasions, el paborde especifica que ha firmat els instruments nupcials²⁹. Finalment, cal dir que molt sovint, al final de l'assentament i quan el paborde consigna que ja ha cobrat el que havia de cobrar, deixa constància de que ha firmat un rebut als nous cònjuges i que els hi ha lliurat:

“Debet P. Balaguer pro firma dotis uxoris sue LXVI s., de quibus debet habere Vilademag XXII s. et Elemosina XLVIII, de quibus solvit Elemosine XV s., firmavi instrumentum et dedi”³⁰.

En tot cas, tots aquests termes utilitzats indistintament pels diferents pabordes de l'Almoina o habitualment per un d'ells, es refereixen als pagaments per firmes d'espoli forçades i no crec que a la pràctica tingués gaire importància el terme amb el que es designessin, perquè de fet tots pagaven pel mateix. En el fons, totes aquestes maneres de designar-la són certes: el remença havia d'obligar el dot, el senyor havia de consentir i firmar l'esponsalici, un foraster entrava al mas i al domini, etc.

No entrarem ara a raonar per què creiem que la firma d'espoli forçada ha de ser considerada com un mal ús; no és aquesta la nostra intenció³¹. En tot cas, era una taxa o un abús que, si bé en un principi havia estat opcional i d'alguna manera era una possibilitat que els senyors oferien als seus homes

²⁸ Aquestes denominacions apareixen tant en català com en llatí en funció de l'idioma que el paborde utilitzés per a fer les anotacions al seu llibre de comptes.

²⁹ Aquest seria el cas, per exemple, de “Item XX die februari, anno a Nativitate Domini LV, in posse notari Balneolarum, fuerunt facta instrumenta nupcialia Francisci de Podio de Cas de Comba, parrochie Sancte Marie de Camonibus et Francisce eius uxor, in quibus continetur instrumentis quod dictus Franciscus facte obligacione uxori sue super terris quas tenere pro Elemosina pro quinquaginta solidos. Item XIII die februari, anno LVII recepi per manum dictus Francisci de Podio de Cas ratione dicte obligacionis V solidos et firmavi instrumenta nupcialia”, AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. XXXI (Camós).

³⁰ AHG, Hospici, núm. 6 (1338-1339), fol. XVIII v. (Brunyola). En aquest cas el mateix paborde va consignar que havia entregat al pagador el rebut del pagament. De manera que segurament aquest rebut sí que es devia conservar entre els altres documents d'aquest mas, per tant no podem obviar que és possible que encara es conservin rebuts per firmes d'espoli forçades en alguns masos gironins, que encara no han pogut ser localitzats.

³¹ Tot i això els propis remences i els seus contemporanis devien considerar-la així. Si més no així es desprèn del text del primer capítol de la Sentència Arbitral de Guadalupe en la versió publicada per Jaume Vicens Vives: : “...los dichos seys malos usos, los quales son remença personal, intestia, cugucia, xorquia, arcia e firma de spoli violenta...” (*apud* J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Ed. Vicens-Vives, 1978, p. 339. [La primera edició és de l'any 1945]).

i dones propis, va acabar essent una obligació “forçada” o “violenta”. Un tràmit que havien de complir tots aquells remences que es casessin amb algú –almenys en teoria- d’una senyoria que no fos la seva.

De totes maneres, les firmes d’espoli forçades no sempre són reconegudes pels homes i dones propis ni als capbreus ni als homenatges o reconeixements de domini, juntament amb els altres mals usos. En general, com ja hem dit, els remences de l’Almoina del Pa de la Seu de Girona reconeixen estar sotmesos a la redempció de persones, la intèstia i l’eixòrquia, a més a més de les altres servituds humanes, una de les quals era, sens dubte, la firma d’espoli forçada.

També podria ser, però, tot i que no em sembla gaire versemblant, que quan en aquests mateixos documents el prestador reconeix estar sotmès a “entrades i sortides” en comptes de referir-se a les terres, es referissin a l’entrada de persones per mitjà de matrimonis. Tot i això, és cert que alguns d’aquests reconeixements d’homenatge sí que reconeixen la firma i alguns –tot i que els menys- fins i tot ja pacten el preu que s’haurà de pagar quan sigui necessari o sobre quines terres concretes hauran d’assegurar el dot³².

Recapitem: en principi la firma d’espoli forçada havia de ser pagada per tots els remences quan es casaven. De fet i en teoria, es pagava un lluïisme per tal de garantir que si per qualsevol cosa s’hagués de retornar el dot a la persona que venia de fora, les propietats, possessions i terres del senyor i, per tant, els ingressos que en provenien, no patirien cap alteració. La firma d’espoli forçada la pagava la família que rebia el dot de la persona que venia de fora. Normalment, ho feia el mateix marit, però si encara no havia heretat el mas i terres familiars, ho feia el seu pare.

Una família o un mas concedia un dot a un dels seus membres,

³² A d’altres senyories els homes i dones propis també reconeixien estar sotmesos a aquesta mena d’abús en els seus homenatges i reconeixements. Així consta, per exemple, a E. GRÀCIA I MONT, *Estructura agrària de la Plana de Vic al segle XIV*, Fundació Vives i Casajuana, Barcelona 1989, p. 48, i J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Barcelona, Ajuntament de Girona-Publicacions

normalment femenins, per tal de que pogués casar-se. Al casar-se aquest lliurava el dot al seu cònjuge, és a dir, a la unitat econòmica en la que entrava, i el tinent, que solia ser el seu propi cònjuge o el seu pare, n'havia d'obligar una part ja estipulada sobre els béns del mas que tenia per al seu senyor. Un cop ho hagués fet havia de pagar un lluïsmo al seu senyor per tal com aquest l'havia autoritzat a assegurar una part del dot rebut sobre els seus propis béns. En d'altres paraules, pagar la firma d'espoli forçada era responsabilitat del mas que rebia el nou cònjuge. El mas d'origen aportava el dot i, si era necessari, pagava la redempció.

3. QUI HAVIA DE PAGAR LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

A l'apartat referent al nombre de firmes d'espoli forçades que estudiem, veurem com sembla que hi hagi pocs pagaments per aquest concepte en relació al nombre de remences que l'Almoina tenia a cada parròquia.

De fet, només tenim documentats poc més de 420 pagaments, és a dir, un nombre molt inferior al de masos propis i, lògicament, al de persones sotmeses a la remença. En aquest sentit no podem oblidar que, en teoria, un membre de cada generació s'havia de casar i tenir, com a mínim, un fill, si més no per mantenir el mas i les possessions de la família i evitar així que aquesta s'extingís. En conseqüència, hauríem de poder localitzar una firma d'espoli per cada mas propi de l'Almoina i per cada generació.

Cal pensar, a més a més, que no només es casava un fill de cada generació. No seria estrany que, com a mínim, ho fes més d'un i que potser, fins i tot, es quedés a viure amb el seu cònjuge al seu propi mas d'origen, de manera que el pagament de la firma d'espoli afectés directament a l'economia d'aquest mas. De fet, tenim algun cas de dos germans que paguen per firma al mateix manual, i fins i tot al mateix assentament.

de l'Abadia de Montserrat, 1995, entre molts d'altres.

Això no obstant, no podem oblidar que aquest mal ús forçava als remences a assegurar part del dot que rebien sobre els béns immobles que tenien per a la seva pròpia senyoria. Això vol dir que, en teoria, quan tots aquells remences que no posseïen aquesta mena de béns es casaven, no havien o, més ben dit, no podien encarar el dot sobre uns béns que no tenien. De tal manera que la firma d'espoli forçada no afectaria a tots als remences sinó només a aquells que tenien masos i/o terres.

Tot apunta, doncs, a que hauríem de trobar molts més pagaments per firmes d'espoli forçades fets pels remences de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona i consignats als manuals de comptes dels seus pabordes. No crec gens probable que casualment als manuals que no ens han pervingut hi hagués un nombre prou important d'assentaments per aquest concepte. Un nombre, si més no, suficient com per a igualar el nombre de remences que es devien casar amb el de masos propis de la mateixa institució. A no ser que no tots els remences estiguessin obligats a pagar la firma d'espoli forçada quan es casaven ...

3.1. Remences propis de l'Almoina

En realitat enlloc no diu –ni els costums ni els comentaristes legals– que totes i cadascuna de les persones adscrites i sotmeses als mals usos hagin de pagar forçosament la firma d'espoli quan contraguin matrimoni. Recordem el capítol de la compilació de Tomàs de Mieres, per exemple, així com les diverses definicions que els historiadors precedents n'han fet. Tot indica que és un mal ús al que estan sotmesos els remences, però no que tots i cadascun d'ells l'hagi de pagar quan es casi. Aquesta seria l'explicació de que, en relació als masos propis de l'Almoina, hi hagi menys pagaments per firma d'espoli forçada.

En d'altres paraules, si bé totes aquelles persones que eren pròpies d'una senyoria i hi estaven adscrites –i per tant, n'eren remences– estaven sotmeses als mals usos, no sempre havien de pagar per qualsevol d'ells. Ja

hem vist que, malgrat que en teoria tots havien de pagar la redempció, no tots la pagaven per tal com no tots volien abandonar el seu mas i domini d'origen. Amb la firma d'espoli forçada devia passar una cosa semblant. En primer lloc, hem de tenir present que no tots es devien voler o poder casar; així doncs, no tots es casaven. En segon lloc, crec que no exactament tots els remences havien de pagar la corresponent firma d'espoli forçada al casar-se, sinó que només hi estaven obligats en determinats casos.

A la vista de la documentació de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona i d'aquestes més de 420 firmes d'espoli forçades pagades, penso que els únics remences obligats a pagar quan es casaven eren aquells que ho feien amb algú d'una altra senyoria. En d'altres paraules, només quan el remença tinent o hereu del mas i de totes les seves possessions es volia casar amb algú que provenia d'un altre domini havia de pagar la firma d'espoli forçada al seu senyor.

Recordem que l'objectiu dels senyors en exigir els pagaments per firmes d'espoli forçades bàsicament consistia en protegir el seu domini, protegir les seves possessions de possibles desmembraments si mai un dot havia de ser retornat, o, més ben dit, evitar una transmissió no de domini sinó de rendes. A la pràctica i en teoria, al senyor tant li era si una possessió o una peça de terra, posem per cas, la tenia el tinent d'un mas o el d'un altre, sempre i quan –això sí, i sobretot- el mas també formés part del seu domini, és a dir, ell en tingués el domini directe. Si la terra passava d'un dels seus masos a un altre dels seus masos, el senyor, en realitat, no hi perdia res. Una altra persona o un altre mas pagaria els mateixos censos i agrers de la possessió en qüestió, però el fet és que la senyoria els continuaria cobrant exactament igual com abans.

Així les coses, crec que només els remences que es casaven amb una persona lliure o pròpia d'una altra senyoria, estaven obligats a assegurar part del dot que aquesta aportava sobre els béns que tenien pel seu senyor directe i que per aquesta assegurança estaven obligats a pagar un lluïisme o l'anomenada firma d'espoli forçada. En el fons el que les firmes d'espoli

forçades garantien era que cap part del domini directe d'un senyor pogués canviar de senyoria si mai s'havia de retornar un dot a una persona, o als seus familiars, que abans de casar-se no fos del seu domini. Això no obstant, no podem oblidar que aquest mal ús, exactament igual que els altres, oferia als senyors uns ingressos extraordinaris gens menyspreables per petits que fossin.

Així doncs, no sembla que sigui gaire agosarat suposar que tots aquells que van pagar a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona en concepte de firma d'espoli forçada durant el període estudiat, són els que es van casar amb algú que no era propi de la mateixa institució. En molts casos, ho podem assegurar sense cap mena de dubte. En d'altres, i a la vista de tota la documentació, em sembla que també.

Això és així per tal com molts d'aquests nous cònjuges presten homenatge a l'Almoina i reconeixen ser-ne propis poc temps després de la data indicada a l'assentament que consigna la seva firma d'espoli. És a dir, entre els pergamins de la mateixa institució trobem reconeixements de domini o homenatges prestats per aquestes persones que s'acaben de casar. Fins i tot quan els pabordes els consignen als seus llibres de comptes, habitualment aquests homenatges apareixen immediatament abans o després o, fins i tot, en el mateix assentament que descriu el pagament per la seva firma. Així succeeix en 57 casos. Vegem-ne un exemple:

“Marguarita, filia Narcissi de Plano de Corniliano, uxorque Valentini de Podio Amalricho de Villasinorum, fecit homagium cum instrumento confecto XXI die mensis augusti, anni MCCCCXXIII, in posse Brg. Ferrarii, not. Gerunde.

Et ipsa Marguarita attulit in dotem dicto Valentino, eius viro, octuaginta II. et de quadraginta quinque II. ex ipsis habuit specialem obligacionem super manso de Podio, de quibus debet pro laudimio nonaginta s.”³³

En gairebé 80 altres ocasions, l'homenatge es troba entre els pergamins de la mateixa institució, com acabem de dir. Aquest és el cas, per

³³ AHG, Hospici, núm. 47 (1423-1424), fol. XXXVIII (Viladasens).

exemple, del document que recull com, l'1 d'agost de l'any 1340, Guillem, filla de Ramon Franch, difunt, de Goscons, “redempta et libera ab omni dominio et servitute” es fa dona pròpia i sòlida de l'Almoina perquè ha entrat a la borda Mitjana de Santa Maria de Camós, que és domini directe de l'Almoina, al casar-se amb Pere Mitjà, home propi i soliu de la mateixa institució³⁴. Al manual de comptes de l'any 1340-1341 hi llegim:

“Debet P. Migan pro firma dotis uxoris sue [...]”³⁵.

De la mateixa manera que en aquest exemple, una trentena d'altres nous cònjuges ja indiquen en el mateix pergami en el que reconeixen ser propis de l'Almoina, que s'han hagut de redimir abans de casar-se perquè el senyor directe del seu mas d'origen no era el mateix que el del mas on entraven a causa del seu matrimoni. En algunes ocasions, l'Almoina va conservar en el seu arxiu el document que demostrava que la persona que estava a punt d'entrar al seu domini era lliure, així com el reconeixement o homenatge que li prestava.

Així, per exemple, el paborde de l'Almoina va conservar el pergami en el que hi constava que el Paborde del Mes de Maig de la Catedral de Girona havia enfranquit a Cília, filla de Bernat Jaume de La Pera a canvi de 2 sous i 8 diners, el 26 de febrer de l'any 1347. Va guardar també el pergami en el que hi consta que aquesta mateixa noia, ja redimida, va reconèixer ser dona pròpia i sòlida de l'Almoina i va prestar homenatge al paborde perquè s'havia casat amb Guillem Caselles, hereu i propietari del mas Caselles de la mateixa parròquia de La Pera, el 3 de juny de l'any 1350. Un parell d'anys abans, al manual de comptes de l'any 1348-1349, hi trobem:

“Item dimarts primer del mes d.ebril ressebi per rahon [...] d.en G. de Casselles de Ça Pera de M s. que assegurava sobre l.Almoyna XC s. [...]”³⁶.

Per tant, en alguns casos tenim tot el procés que havien de seguir aquests –o, més sovint, aquestes- remences. Primer s'havien de redimir del

³⁴ ADG, pergs. Pia Almoina, Camós, núm. 180.

³⁵ AHG, Hospici, núm. 7 (1340-1341), fol. XL v. (Camós).

seu domini d'origen, després s'havien de fer propis de l'Almoïna a qui, a més a més, els seus nous cònjuges o la seva família, havien de pagar en concepte de firma d'espoli forçada, en funció del dot que ells haguessin rebut i haguessin aportat al nou matrimoni.

Així doncs, queda clar que molts dels matrimonis provocaven per una banda, que s'hagués de pagar la firma d'espoli forçada, i per l'altra, que el cònjuge que venia de fora s'hagués de fer immediatament propi de l'Almoïna.

Reitero, doncs, que crec que la firma d'espoli forçada, a la que en principi estaven sotmesos tots els remences, només l'havien de pagar aquells que es casaven amb algú d'un domini diferent al seu. Tot i que aquesta persona s'hagués d'asservir immediatament a l'Almoïna a causa del seu matrimoni, la seva família d'origen no canviava de senyoria i continuava essent del mateix domini³⁷. D'un domini diferent, per tant, al d'aquests béns que podria arribar a heretar o recuperar.

Així s'explica, doncs i al meu entendre, que hi hagi menys quantitat de referències a firmes d'espoli forçades pagades a l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona que el nombre de masos propis i de persones pròpies que aquesta tenia.

Tanmateix aquesta afirmació ens planteja altres qüestions. Vull dir, si només havien de pagar la firma d'espoli forçada aquells remences que es casaven amb persones lliures o pròpies d'una altra senyoria, el que feien aquests pagaments en realitat era castigar o penalitzar els casaments fora de la pròpia senyoria. D'alguna manera, per tant, la senyoria afavoria els matrimonis dins del seu propi domini, és a dir, entre persones que fossin pròpies seves encara que visquessin a diferents parròquies³⁸.

³⁶ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XXXVIII v.

³⁷ En aquesta mateixa línia, l'abat de Halesowen a partir de 1370 va demanar que les dones pròpies que es casessin fora del seu *manor*, renunciessin als seus drets sobre les terres familiars. Zvi Razi apunta que probablement aquesta demanda va ser una de les més greus i que va portar als pagesos a rebel·lar-se contra l'abat l'any 1386 (Z. RAZI, "Family, Land and the Village Community in later medieval England", *Past and Present*, núm. 93 (1981), pp. 3-36).

³⁸ La disquisició entre si es castigava o no el matrimoni exogàmic ha estat a bastament discutida per la historiografia anglesa. Vegeu, per exemple, E. SEARLE, "Seigneurial control

Llavors, si només pagaven els remences que es casaven amb algú de fora del seu domini, per què hi havia remences que es casaven amb algú de fora del seu domini? Em refereixo a que era molt més econòmic casar-se amb la veïna del costat, sempre i quan fos pròpia del mateix senyor, o amb una persona d'una altra parròquia però també pròpia del mateix senyor. Si així es feia s'estalviaven, teòricament, dos pagaments importants. En primer lloc, la remença o l'enfranchiment del cònjuge provinent d'una altra senyoria, que si era considerada una noia "verge" pagava un preu pactat i relativament baix, com hem vist, però que si era un noi o una vídua o una noia "no verge", la seva llibertat podia suposar una despesa econòmica considerable per a la seva família d'origen. En segon lloc, havien de pagar la firma d'espoli forçada, calculada en funció del dot rebut i que, en alguns casos, podia arribar a ser molt elevada.

Tot i que aquests dos pagaments mai no afectaven al mateix nucli familiar o al mateix mas no podem obviar-los. Així com tampoc el fet de que si la persona que es casava no era una noia "verge" i que per tant, com ja hem assenyalat, havia de pagar un preu relativament elevat per la seva redempció, aquesta quantitat s'hauria d'afegir al dot que havia de rebre de la mateixa unitat econòmica que li comprava la llibertat. En d'altres paraules, si una família d'un mas qualsevol, posem per cas, havia decidit que una seva filla es casés amb un noi d'una altra senyoria, havia de donar-li un dot i, a més a més, comprar-li la llibertat. De tal manera que la seva família, o el seu mas, en realitat estava obligada a fer dues despeses importants quan n'hagués pogut fer només una.

Així doncs, la pregunta que ens plantejàvem de per què els remences es casaven amb remences d'altres senyories s'ha d'aplicar tant a uns com als altres. És a dir, tant als que al casar-se amb algú de fora del seu domini, haurien de pagar la firma d'espoli forçada, com als que per fer el mateix,

of women's marriage ...", pp. 3-43, R. FAITH, "Debate: Seigneurial control of women's marriage II", *Past and Present*, 99 (1983), pp. 123-148, E. SEARLE, "A rejoinder", *Past and Present*, 99 (1983), pp. 148-160, i R. SMITH, "Further models of Medieval Marriage ...", pp.

haurien de comprar la seva llibertat i pagar la seva redempció.

En qualsevol cas, ambdós protagonistes –o potser més ben dit, llurs masos i famílies- devien considerar que valia la pena haver d'efectuar més pagaments dels estrictament necessaris (la redempció, uns, i la firma, els altres). No oblidem que –si més no- a l'època medieval els matrimonis no deixaven de ser unes transaccions econòmiques entre dues famílies, mitjançant els quals s'establien una sèrie de relacions socials, familiars i econòmiques³⁹. Per tant, tot i haver de pagar més amb un casament que amb un altre podia interessar per aquestes, podríem dir-ne, raons socials i econòmiques.

Òbviament, la causa també podia ser que hi hagués un nuvi o núvia disponible a una altra senyoria i no n'hi hagués cap a la pròpia, encara que en el primer cas fos necessari pagar una mica més.

3.2. Remences no propis de l'Almoïna?

Les firmes d'espoli forçades gravaven als remences en el moment de casar-se, però, com acabem de veure, no gravaven tots els casaments entre remences. En teoria, seria versemblant pensar que només afectarien o només haurien de ser pagades pels remences que es casessin amb algú d'un altre domini i que només haurien de pagar-les al seu propi senyor directe. És a dir, cada pagès de remença hauria de pagar la firma d'espoli forçada només a aquell senyor del que depenia el seu mas, així com la seva pròpia persona i la seva família, i al que havia –o no- prestat homenatge.

De fet, part del dot rebut pels homes i dones propis s'hauria d'assegurar obligatòriament sobre els béns que la persona tenia per al seu senyor directe; si més no així ho indiquen els *Costums de Girona*.

161-173.

³⁹ En paraules d'Oriol Anguera de Sojo, "el matrimoni estudiat dista molt d'ésser una comunicació purament sexual; dista encara també d'ésser una unió de dues persones més o menys avingudes. És una veritable societat en tots els aspectes, de cossos, d'esperits, de béns, de treball i aquesta societat no resta isolada, hi prenen part els fills i els que se'n

Recordem-ho:

“el marit ha de garantir la meitat del dot i una mica més sobre les possessions que té pel senyor directe, malgrat que el marit tingui alous o béns mobles”⁴⁰.

És a dir, en teoria l'ha d'assegurar només sobre les possessions que tingués a domini directe del seu senyor directe. Si així fos sempre, hauríem de poder assegurar que totes i cadascuna de les firmes d'espoli forçades que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar entre el mes de juny de l'any 1331 i el mes de maig del 1452, van pagar-les els seus homes propis i solius o alguns dels seus remences. Però, no ho podem fer.

Sembla que alguns d'aquests pagadors –tot i que pocs- de firmes d'espoli forçades a favor de l'Almoina no són ni ells mateixos ni els masos que posseeixen i on viuen, ni la majoria de les terres que posseeixen i treballen propis de la mateixa institució. En alguns casos es pot assegurar, sense cap mena de dubte, que la persona que paga no és pròpia de l'Almoina i, per contra, ho és d'un altre senyor –de qui a vegades en coneixem el nom. En d'altres, si bé tot apunta a que pugui ser així, res permet assegurar-ho amb rotunditat.

A partir d'ara tractarem uns casos concrets. Per exemple, sabem que el procurador del cambrer del monestir de Sant Esteve de Banyoles va enfranquir una filla “verge” de Barceló de Puigdecàs, de la parròquia de Santa Maria de Camós, l'any 1337 pels acostumats 2 sous i 8 diners⁴¹. Per altra part, en un llibre que recull resums dels capbreus dels segles XIII, XIV i XV de les propietats de les que el mateix cambrer en tenia el domini directe hi apareix el mas Puigdecàs de Santa Maria de Camós com a propi seu⁴². Tanmateix, és cert que això no demostra que el Francesc Puigdecàs que consta que va pagar la seva firma d'espoli forçada al manual l'any 1354-1355 sigui parent seu o hereu del mas del mateix nom. Sí que sabem que

separen són dotats”, O. ANGUERA DE SOJO I DODERO, “Dret especial ...”, p. 301.

⁴⁰ T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 146-147.

⁴¹ ADG, pergs. Pia Almoina, Camós, núm. 170 (1337, gener, 27).

⁴² ACA, Hisenda, Monacals, núm. 946, fol. 259.

aquest mas no és capbrevat com a propi de l'Almoina en cap dels seus capbreus conservats, tot i que al de 1321-1323 un Berenguer Puigdecàs reconeix tenir sis peces de terra de l'Almoina⁴³. ¿Seria molt arriscat pensar que en tots aquests casos es tracta del mateix mas i de la mateixa família i, per tant, que aquest Francesc Puigdecàs seria propi del cambrer del monestir de Banyoles i no de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona? Al meu entendre devia ser així.

Vegem un altre exemple. Al primer manual de comptes conservat, el de l'any 1331-1332, hi apareix el pagament per l'obligació del dot de Pere Delmer de la parròquia de Fonolleres⁴⁴. Aquest mateix, o algú exactament amb el mateix nom, apareix al llevador de censos de totes les possessions de l'Almoina de l'any 1336, és a dir, poc temps després d'aquell pagament. En aquest llevador només consta que paga un cens a l'Almoina, però no diu res sobre si n'és propi, cosa que sí que s'explicita d'altres convilatans seus⁴⁵. No deixa de ser sorprenent, si més no al meu entendre, que l'encarregat d'escriure el llevador de rendes s'oblidés de consignar que determinada persona era pròpia seva; així doncs, m'inclino més a pensar que la realitat és que Pere Delmer no era propi de l'Almoina, encara que podia ser-ho d'algun altre senyor.

Tenim altres casos semblants a aquests dos ara ressenyats, tot i que en cap moment podem pensar que siguin la majoria. Altres, però, i com ja hem dit, són molt més clars. Al manual de l'any 1376-1377 hi trobem, per exemple, l'assentament que consigna la firma d'espoli forçada pagada per Margarida, filla de Pere Maruny de la parròquia de Camós. La quantitat pot semblar molt baixa en comparació a la resta, perquè va obligar "possessione Elemosine" per valor de 40 sous i, per tant, en va pagar 4 com a lluïisme⁴⁶. El mateix assentament indica que els instruments nupcials van ser fets pel

⁴³ AHG, Hospici, núm. 250, fols. 144-291.

⁴⁴ AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. X v.

⁴⁵ AHG, Hospici, núm. 4, fol. XVII: "P. Delmer facit de censu Elemosine et heredi Brg. de Terradis [...]", al mateix foli, per exemple, hi llegim: "R. Arberti est homo proprius Elemosine et solidus cum omni prole sua et possessionibus suis, et facit de censu [...]".

notari de Girona Ramon de Peradalta el 8 de maig de 1374⁴⁷. La seva consulta mostra una altra visió del matrimoni: Francesc, fill d'Arnau Torrent de la parròquia de Vidrà, ara habitant a la parròquia de Palol de Revardit, dóna els 520 sous del seu dot a la seva dona Margarida. Ella és filla de Pere Maruny, sastre i oriünd del mas Maruny de la parròquia de Santa Maria de Camós, que li ha donat en herència la borda Custrola de Palol amb totes les seves possessions. Al rebre els 520 sous del dot del seu marit, Margarida n'obliga 40 sous sobre les possessions de l'Almoina i 400 més sobre la borda Custrola que té a domini directe de l'hereu del Castell de Palol, de qui, a més a més, es desprèn que ella era pròpia.

En aquest instrument, com veiem, no hi diu absolutament res sobre si per aquestes dues obligacions s'havia de pagar un lluïisme, però el manual de comptes del paborde de l'Almoina documenta que pels 40 sous que es van assegurar sobre les seves possessions va cobrar-ne els 4 sous preceptius. Cal pensar, per tant, que l'hereu del Castell de Palol, devia cobrar-ne 40 per la seva part.

Aquest exemple, a més a més de fer-nos pensar que hi havia persones no pròpies de l'Almoina que també li havien de pagar firma d'espoli forçada quan es casaven, ens pot portar a creure que alguns remences havien de pagar les firmes a més d'un senyor: al seu senyor directe i a algun altre per al que també tinguessin possessions. Margarida Maruny va obligar les propietats del seu senyor directe per un valor de 400 sous i les de l'Almoina només per 40.

Si fos així, tots aquells lluïsmes pagats en concepte de firmes d'espoli forçades i rebuts per l'Almoina que en pàgines posteriors qualificarem de baixos o de relativament baixos, potser no ho són tant. M'explico: potser també es tractava del pagament que rebia l'Almoina no com a senyora directa de la majoria de les propietats i fins i tot de les persones dels mateixos remences que les pagaven, sinó com a senyora d'unes poques de

⁴⁶ AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. XXV v.

les terres que aquells tenien.

En d'altres paraules, el cas precedent ens porta a pensar que potser alguns remences podien assegurar voluntàriament part del dot que rebien al casar-se sobre algunes o totes les terres que tenien. Sobre el mas i les terres que tenien per al seu senyor directe però també sobre les terres que podien tenir per altres senyors. És ben possible que preferissin no encarar tot el dot sobre les terres del seu propi senyor per qüestions personals (o no) que desconeixem. De manera que també estaven obligats a pagar la firma d'espoli forçada a tots i cadascun d'aquests senyors, sobre les possessions dels quals havien assegurat part del dot rebut.

Això explicaria que alguns dels pagaments que va rebre l'Almoina del Pa de la Seu de Girona per aquest concepte siguin substancialment més baixos que altres, per tal com en realitat podien correspondre a pagaments fets per persones no pròpies seves que només havien assegurat una petita part del dot sobre les poques possessions que tenien per a la pia institució. Malauradament, no s'han conservat llibres de comptes d'altres dominis propers o en contacte amb l'Almoina i com que no podem comprovar-ho directament, es fa difícil assegurar res amb rotunditat.

Tornem a l'últim exemple ressenyat. Tot i que no es diu clarament, de l'instrument notarial es desprèn que si bé el pare de Margarida Maruny era oriünd del mas Maruny que era propi de l'Almoina, ella, com a senyora útil de la borda Custrola, ja no ho era, i era pròpia de l'hereu del Castell de Palol de Revardit. En tot cas, no sembla que fos pròpia de l'Almoina, però li ha de pagar per firma. Hem comentat ja altres casos en els que sembla que els pagadors de firmes no eren remences de l'Almoina tot i que li devien aquest lluïsmes.

De fet, mentre molts d'ells asseguren el dot sobre el seu mas i les possessions d'aquest, alguns ho fan "super terris quas tenere pro Elemosina" o sobre "possessione Elemosine" o, més clarament, sobre "ço

⁴⁷ AHG, Notarial, Girona 5, núm. 216.

que ten per l'Almoyna". D'altres assentaments concreten més: "l troç de terra erma", "l camp apellat Pugredonell", etc. Com si els que tinguessin el mas propi l'obliguessin i els que no el tenien haguessin d'obligar allò que tenien per obligar. Ni cap d'aquelles dones ni cap dels seus cònjuges, a més a més, presten homenatge a la institució poc després. No crec gens agosarat pensar, a la vista de tots aquests pagaments rebuts per l'Almoyna, que molts d'aquests pagadors en realitat devien ser propis d'altres senyories.

En un dels casos documentats no hi ha cap mena de dubte perquè el mateix paborde ho reconeix així:

"Petrus Russiyolli de Sancto Dalmacio, homo proprius Hospitalis Novi Gerunde, fecit instrumenta nupcialia in posse notario de Sancta Columba, XV julii, anno LXXVIII, et pro C s. obligavit posse Elemosine et solvit pro laudismo X s.⁴⁸".

Per tant, aquest Pere Rossinyol tot i que era propi de l'Hospital Nou de Girona, també va haver, va voler o, en qualsevol cas, va encarar part del dot aportat per la seva dona sobre les possessions de l'Almoyna i, per això, li va haver de pagar un llüisme.

CONDICIÓ JURÍDICA DE LES PERSONES QUE PAGUEN PER FIRMA D'ESPOLI FORÇADA

Període	propi	propi?	no propi	no propi?	??	casos
1331-47	30	59	1	20	52	162
1348-99	29	72	2	15	51	169
1400-52	68	10			15	93
Total	127	141	3	35	118	424

El quadre anterior resumeix la condició jurídica dels nous cònjuges

⁴⁸ AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. LXXVIII. A més a més, entre les cartes de redempció conservades a l'arxiu de la mateixa Almoyna, n'hi ha dues que deuen correspondre a persones d'aquell mateix mas, de fet a dues noies "verges". Ambdues van ser redimides per l'Hospital Nou de Girona i cal pensar que van casar-se amb homes de l'Almoyna i per això aquesta va guardar el pergamí que demostrava la seva llibertat. Una és de l'any 1346 i l'altra de l'any 1360 (ADG, pergs. Pia Almoyna, Brunyola, núm. 776 i 784, respectivament.

que es van casar i van haver de pagar la firma d'espoli forçada a l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona. Els casos inclosos a la columna de "propis" són tots aquells dels que no podem tenir cap mena de dubte que eren propis de la institució perquè o bé consta que han prestat homenatge al mateix assentament que inclou el pagament de la seva firma o bé perquè aquest seu homenatge s'ha conservat entre els pergamins de la institució. Els de la columna "propi" seguida d'interrogant, són els que probablement són propis perquè persones amb el seu mateix cognom ho són o masos amb el mateix nom apareixen com a propis als capbreus de la institució, si bé no ho podem assegurar rotundament. Pel que fa als de la columna "no propi" segur que no són propis perquè així ho consigna el mateix paborde a l'assentament que consigna la firma. Els inclosos a la columna "no propi?" sembla que no són propis perquè persones amb el seu mateix cognom no ho són o masos amb el mateix nom apareixen com a no propis als capbreus de l'Almoïna, això no obstant, tampoc no ho podem assegurar rotundament. Finalment, dels comptats a la columna "???" no en tenim cap altra referència, de manera que no podem ni saber ni suposar que són propis ni sinó ho són.

¿Hem de creure, doncs, que algunes persones que, tot i no ser pròpies d'una senyoria però que tenien algunes terres seves, havien també d'obligar part del seu dot en aquestes terres i, per aquesta raó, pagar la firma d'espoli forçada? És possible que fos així, però és difícil assegurar res amb rotunditat. Potser les terres que tenien per al seu senyor directe no tenien prou valor com per cobrir la quantitat assegurada. Potser sí que tenien prou valor, però per motius que se'ns escapen, preferien encarar només la part a la que estaven obligats sobre les possessions del seu propi senyor i encara la resta sobre terres que tinguessin per altres senyories a les que no havien de satisfer per la resta de mals usos ni tota una sèrie d'exaccions obligatòries anualment.

Si aquestes hipòtesis fossin realment certes potser podríem aplicar a Catalunya la següent afirmació: "There is no service in the world which so

quickly proves a man to be a villein as making a fine for marriage"⁴⁹. Més ben dit, l'hauríem d'ampliar tot dient que el pagament d'una firma demostra que s'és remença, tot i que potser no del senyor que cobra la que hem trobat documentada...

4. LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES COBRADES PER L'ALMOINA DE GIRONA

4.1. Descripció dels assentaments

Els assentaments dels manuals de comptes dels paborde que consignen firmes d'espoli forçades no són tots iguals. El paborde no sempre ens aporta tota la informació que en el moment d'escriure el manual tenia o havia de tenir, és per això que hi ha uns assentaments molt més llargs i complets que uns altres.

De fet, els primers manuals de comptes dels paborde conservats, ben bé fins a mitjans del segle XIV, ens aporten tot just el nom de la persona que paga, el motiu pel que ho fa i poca cosa més, vegem-ne uns exemples:

“Solvit P. de Riaria [de La Pera] pro obligacione dotis
uxoris sue IX s.”
“Recepi de firma sponsalicii uxor d.en Toron [d'Estanyol]
V s.”⁵⁰

En aquests assentaments, com veiem, el paborde només consignava el nom de la persona que pagava, el concepte pel que ho feia i la quantitat que l'Almoina rebia per aquest pagament, sense indicar sempre si algú més n'havia de cobrar una part o no, ni quina era aquesta suposada part. Tot i això hi ha algunes excepcions, per exemple:

“Debet P. Migan pro firma dotis uxoris sue [... ...], de
quibus solvit XX s. Item solvit X s. quos pro dicto Migan dedit M.

⁴⁹ *Year Books of the Reign of King Edward the Third*, apud R. FAITH, “Debate. Seigneurial control of women's marriage”, *Past and Present*, núm. 99 (1983), p. 133.

⁵⁰ AHG, Hospici, núm. 2 (1332-1333), fol. IX; i núm. 1889 (1333-1334), fol. XXX, respectivament.

Brg. Franch. Item solvit dictus Brg. Franch pro dicto P. Migan, in domo Elemosine, alios X s.
Dictus P. Migan assecuravit super Mansionem CCC s. Item assecuravit super baiuliam R. Arnaldi CCCC s.”⁵¹.

En aquest cas el paborde no només va consignar el nom de la persona que havia de pagar i el motiu pel que ho feia sinó que, a més a més, tot i que excepcionalment, indica quina quantitat de diners es van assegurar sobre els béns de l'Almoina. Aquesta informació teòricament era fonamental per tal de poder establir la quantitat que la senyoria havia d'ingressar per la corresponent firma d'espoli. Tanmateix fins al manual de l'any 1347-1348 només en 6 ocasions el paborde va especificar quina era la part que s'assegurava: quatre d'elles corresponien a pagaments fets per persones de la parròquia de Camós, una d'Estanyol i l'altra de Fellines⁵².

Per altra part fins al manual de l'any 1351-1352, només en vuit assentaments el paborde explica sobre quina part dels béns es va assegurar part del dot rebut del nou consort. Altres assentaments –tot i que pocs– també especifiquen quina part de la quantitat total que s'ha de pagar ha de cobrar l'Almoina, el seu paborde, els arrendadors de les rendes, si estan arrendades, o altres senyors que poguessin tenir-hi drets.

“Recepi a P. Delmer [de Fonolleres], pro obligacione dotis uxoris sue, residuum habuit Michael Segades V s.
Item dote uxoris sue, solvit dicti Petri X s.
Residuum habuit en Segades, qui erat emptori”.

“Recepi de obligacione dotis uxoris P. Vidal LXXX s., de quibus habuit Vilademag XXVI s., VIII d., et Elemosina habuit LIII s., III.”⁵³.

Aquestes especificacions ens permeten assegurar quina va ser la quantitat total que es va pagar. Quan no s'especifica, sovint hem de suposar aquesta xifra, com veurem més endavant.

⁵¹ AHG, Hospici, núm. 7 (1340-1341), fol. XL v. (Camós).

⁵² AHG, Hospici, núms. 1 (1331-1332), 6 (1338-1339), 7 (1340-1341), 8 (1342-1343) i 10 (1344-1345).

⁵³ AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. X v. (Fonolleres) i núm. 10 (1344-1345), fol. XXX (Brunyola).

Per altra part i, a més a més d'aquesta manca d'explicacions del paborde, hi ha un altre problema, que podríem qualificar de semàntic. En aquests assentaments que consignen pagaments per firmes d'espoli forçades sovint el paborde explica que tal persona “debet”, i, en d'altres, que “solvit” o que ell “recepi”. És a dir, en uns casos escriu que una persona en concret deu una quantitat; però això vol dir certament que era una quantitat que es devia? o era senzillament una altra manera de dir-ho? Vull dir, no crec que sempre que el paborde comenci un assentament amb la paraula “debet” s'hagi d'interpretar que és un segon o tercer pagament, o que el primer assentament que consignava el motiu del pagament s'hauria de trobar en un manual anterior.

En d'altres paraules, el “debet” pot correspondre certament a un deute contret anteriorment, però també a que es consigni que des d'aquell moment es deu una quantitat determinada encara que no sigui pagada immediatament. Tot i que també es pot referir a que el paborde ja sabés que tard o d'hora aquella persona hauria de pagar per esponsalici, potser perquè ja sabia que s'havia casat i era només una qüestió de temps. Malauradament, en molt poques ocasions, fins al manual de l'any 1347, el paborde indica la data en la que es consigna, per tant poca cosa més podem dir.

En tot cas, sí que sembla hi ha uns assentaments de firmes que es consignen en més d'un manual per tal com el seu pagament es féu en diverses tandes, tot i que el paborde no sempre ho aclareix del tot. Així, per exemple

“Dictus P. Stephani [de Riudellots de la Selva] debet pro obligatione dotis uxoris sue, sicut in libro XLVIII continetur”,

però al manual de l'any 1344, si bé és cert que hi trobem aquest pagament consigna, no es fa cap referència a que ja hagués estat fixat:

“Recepi de firma dotis uxoris P. Stephani C s.”⁵⁴

⁵⁴ AHG, Hospici, núm. 8 (1342-1343), fol. XXV v., i núm. 10 (1344-1345), fol. XXVII v.,

Tot i això, crec que sense cap mena de dubte podem assegurar que es tracta del mateix Pere Esteve que en el segon manual paga tal i com indica el primer. Altres casos no són tan clars,

“Recepi de obligacione dotis uxori Antoni Mon [de Palau Borrell] XX s.”

i

“Debet Antoni Mon pro obligacione dotis uxoris sue [...], de quibus solvit per R. de Plano XX s.”⁵⁵

En el segon manual on apareix, aquest Antoni Mon no paga res, tot i que sembla que encara deu 20 sous, que en tot cas, crec que devia correspondre al mateix pagament o al mateix matrimoni, per tal com, encara que el paborde no ho especificqués no seria gaire probable que no fos així amb tan pocs anys de diferència. Per altra part, tampoc no sabem quina era la xifra total que aquest Antoni Mon havia de pagar per esponsalici i també podríem pensar que en realitat encara devia més diners; però no torna a aparèixer a cap manual, la qual cosa, tenint present que hi ha manuals que no ens han pervingut, no vol dir gairebé res.

No és aquest l'únic cas que presenta dubtes. Altres persones apareixen com a pagadores a dos manuals amb pocs anys de diferència i tot i no poder-ho assegurar rotundament, sembla que correspondrien a una mateixa firma d'espoli, per exemple

“Debet en Tarsi pro obligacione dotis norus sue [...] [...].”

“Item a XVIII de setembre del ayn demontdit, paga en Tassi de Sancta Maria de Camors, per rahon de hobligacion de nouçes de sa nora, XX s. e deu mes que les cartes vengueren en poder d.en R. ça Clota, pabordra, e ja que avia casa, com dels cals XX s., done a pabordra II s., item al render IX s. e que el dit Tassi pac lo batlle, restant Elemosine, IX s.”

“Item resebi d.en Tassis de Camors per rahon d.esposaliçi de sa muyler emfre diverses pagues, quitis a l.Almoyna per ço cor pabordra lexi la mitat, no y a part rendes, XIII s., VI d.”⁵⁶

respectivament.

⁵⁵ AHG, Hospici, núm. 9 (1343-1344), fol. LVII v., i núm. 11 (1345-1346), fol. LV, respectivament.

⁵⁶ AHG, Hospici, núm. 9 (1343-1344), fol. XXXIX v., 17 (1350-1351), fol. XXX r. i 18 (1351-

Malgrat que entre el primer assentament i els altres dos han passat uns set o vuit anys, crec que es corresponen al mateix matrimoni i la única diferència és que en el tercer cas en lloc de pagar el pare del nou casat paga aquest mateix, potser perquè ja s'havia fet càrrec del mas. Tot i que també és ben possible que la primera dona hagués mort i que, en realitat, estigués pagant per dos matrimonis diferents. Per altra part, hem localitzat el document d'homenatge que va prestar aquesta jove d'en Tassi a l'Almoïna l'1 d'abril de l'any 1344, on ella reconeix que pel fet d'haver-se casat amb Ramon, fill de Bernat Tassi de Santa Maria de Camós, ha de fer-se pròpia de la institució⁵⁷. No hi ha cap altre homenatge prestat per raó d'aquest mas Tassi fins molts anys després, i per tot això crec que aquests tres assentaments, tot i que el paborde no ho especifica, corresponen a un mateix matrimoni i, per tant, a una mateixa firma d'espoli.

Tornem a la descripció dels assentaments. En cap dels fins ara exposats, el paborde hi consigna ni el nom ni la filiació, ni el lloc d'origen de la persona que es casa amb la que ha de pagar el lluïisme i només en un cas la quantitat que es va haver d'assegurar; tampoc no especifica sempre quina part havia de cobrar l'Almoïna ni si algú més tenia dret a part del cobrament.

A mesura que avança el segle XIV, els paborde comencen a ser més descriptius i comencen a oferir-nos més explicacions. Així doncs, molts d'aquests assentaments consignen la data, el nom dels nous cònjuges, la quantitat assegurada sobre els béns de l'Almoïna, el lluïisme que en corresponia i com s'havia de dividir aquest. Així, per exemple:

“Item a XXV de mag de LII, ressebi per esposaliçi d.en Bernat Balaguer de Bruyola per sa muyler, na Margarida, per hobligacion de XX ll., aguïn XL s., dels calds done al paborde llll s., item a Vilademayn XII s., pres.los en G. Palau, item al render XII s., restant, XII s.”⁵⁸

1352), fol. XXXIII.

⁵⁷ ADG, Pia Almoïna, Camós, núm. 186. En aquest homenatge, a més a més, la nou casada es compromet a “vobis tradere instrumentis redempcionis mee”.

⁵⁸ AHG, Hospici, núm. 18 (1351-1352), fol.XVII v.

A partir del manual de l'any 1354-1355, la majoria d'assentaments fins i tot especifiquen sobre quins béns es va assegurar part del dot,

“Item XIII die octobris anno LIII, P. de Prato de Borraciano fecit obligacione C s. Margarite, uxori sue, super quadam feixiam terre que tenetur pro Elemosine, prout continetur in instrumentis nupcialibus confectis in scribania de Borraciano dicta die, solvit dictus P. de Prato mei, ratione predicta, X s., de quibus pertinent mei preposito, pro parte mea, I s., et Elemosine, V s. minus VI d. Et emptoribus IV s., VI d.”⁵⁹

Per altra part, des del manual de l'any 1376-1377 molts assentaments a més a més del que hem descrit fins ara, consignen el valor del dot que van rebre els cònjuges

“Castilionis Simonis de Gahusis fecit instrumenta nupcialia cum Sibilia, uxor sua, filia G. Ferrerii de Subiranicis, in posse not. de Verges XVII die januari MCCCLXXVII, que Sibilia attulit sibi in dote MM s., de quibus obligavit super posse Elemosine pro M s., fuit conventum quod solvat pro laudismo C s., quos solvit III septembris MCCCLXXVII, de quibus prepositus X s., emptoribus XLV s., et Elemosine, II ll., V s.”⁶⁰

Aquest darrer seria l'assentament ideal per a estudiar les firmes d'espoli forçades pagades a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona perquè consigna el nom de la persona que paga, el nom del seu cònjuge i la seva filiació i lloc d'origen, el dot que ha aportat al nou matrimoni, la part d'aquest que s'ha assegurat i els béns sobre els que s'ha assegurat, la quantitat que s'ha de pagar com a lluïisme i, a més a més, com s'ha de repartir aquesta. Malauradament no tots els assentaments són així, però per tal d'estudiar les firmes d'espoli sobretot ens interessa que consignin la quantitat assegurada, el dot, i els béns sobre els que es va assegurar. El quadre següent resumeix els assentaments que hi ha a cada manual on figuren aquestes informacions:

⁵⁹ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. LXII.

⁶⁰ AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. XXXI v.

INFORMACIONS CONSIGNADES ALS ASSENTAMENTS DE FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

Any	Quantitat assegurada	Dot	Bé assegurat	Casos per manual
1331-32	1	0	1	14
1332-33	0	0	0	15
1333-34	0	0	0	3
1334-35	0	0	0	11
1337-38	0	0	0	14
1338-39	1	0	(1)	20
1339-40	0	0	0	8
1340-41	2	0	(2)	9
1342-43	1	0	(1)	15
1343-44	0	0	0	7
1344-45	1	0	0	19
1345-46	0	0	0	12
1346-47	0	0	1	6
1347-48	2	0	0	9
1348-49	4	0	3	34
1349-50	1	0	1	15
1350-51	6	0	0	14
1351-52	9	0	2	15
1354-55	9	0	8	9
1358-59	5	0	3	9
1363-64	1	0	1	1
1376-77	19	8	18	21
1377-78	5	3	5	5
1378-79	8	4	8	8
1381-82	9	5	8	11
1386-87	14	3	14	17
1398-99	3	8	4	9
1399-00	0	0	0	1
1403-04	3	3	3	3
1404-05	7	7	6	7
1405-06	6	4	6	8
1406-07	11	10	11	11
1409-10	7	8	7	8
1414-15	4	4	4	4
1423-24	16	16	16	17
1429-30	3	3	3	3
1430-31	3	3	2	3
1431-32	9	9	10	10
1436-37	3	3	3	3
1439-40	2	4	3	4
1440-41	6	5	5	6

1444-45	0	1	0	2
1449-50	1	1	0	2
1451-52	1	1	0	2
Total	183	113	160	424

En tot cas, com veurem més endavant, gràcies a les informacions aportades per altres assentaments o pels *Costums de Girona*, per exemple, podrem arribar a suposar moltes d'aquestes quantitats que ens falten.

4.2. El nombre de les firmes d'espoli forçades estudiades

Des de l'any del primer manual fins l'últim en el que hi ha consignats pagaments per firmes (el de l'any 1451-1452) l'Almoina va cobrar per aquest concepte 424 vegades. És a dir, en 424 ocasions els homes i dones que tenien possessions de l'Almoina van pagar per firmes d'espoli forçades⁶¹.

Per arribar a aquesta quantitat, hi he inclòs tots els pagaments consignats per aquest concepte als manuals de comptes dels pabordes. També aquells que són consignats com a deutes en apartats específics de manuals posteriors, dels quals no ens ha pervingut el que devia ser el primer assentament. Aquest és el cas de,

“Paga R. d'Orta de Bruyola que deu del temps d'en Jacme Soler per rahon de espoalici de na Margarida, fila d'en Nicholau de ça Font de Sils, muler sua, de DCCC s. que obliga sobra lo capmas e aço que ten per l'Almoyna segons que apar per carta feta a V d'egost de LXXXIII a Sils, paga XXII s., dels quals pertay al pebordra II s., II d. e al comprador IX s., XI d. e a l'Almoyna IX s., XI d. apar en los deutes vels a mi dats en LXI fula (...)”⁶².

El manual de l'any 1383 no ens ha pervingut. Per tant, tot i que el matrimoni

⁶¹ A l'hora de parlar de la quantitat de firmes que es van pagar a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona hem de reprendre les mateixes reflexions que per a l'estudi dels altres mals usos o altres pagaments rebuts per aquesta institució. Ja ha estat dit que molts manuals de comptes dels pabordes no ens han pervingut, i que d'alguns d'ells només s'han conservat alguns fragments. Per tant, és impossible saber el nombre total de firmes que va cobrar l'Almoina durant els segles XIV i XV.

⁶² AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. LXXXIII v., a l'apartat titulat “De foriscapiis

que va provocar aquest pagament no es va efectuar l'any 1386-1387, el compte amb la resta de firmes perquè en qualsevol cas es va pagar aquest any. De totes maneres, aquests casos de deutes són una immensa minoria, no arriben als 40 d'un total de 424 firmes cobrades per l'Almoina.

Al nombre total de firmes pagades també hi he consignat aquells cinc pagaments que el paborde després d'escriure va ratllar, sempre i quan no es trobin consignats sense ratllar en altres manuals. Per exemple,

~~“Item deu lo dit G. Buffil e G., son fil, per raho de
luyssma de obligacion de noccs de la dona muyler del dit G.,
manor de dies, fila d.en Bn. Johan de Canapest.
Faça homanatge, est CL II., VII II., X s.⁶³”.~~

I això perquè tot i que al ratllar-los el paborde deixava prou clar que no es pagaven en aquell manual en concret, cal pensar que tard o d'hora es devien pagar per tal com és difícil de creure que el paborde se'ls hagués inventat o que s'hagués desdit de cobrar-los o que les motivacions del pagament haguessin canviat... Hem de tenir present, a més a més, que l'objectiu del paborde era consignar tots els pagaments que l'Almoina rebia en un any determinat, no aquells que hagués hagut de rebre. Per això crec que tant aquests assentaments ratllats com els consignats en els apartats de deutes d'alguns manuals cal sumar-los al nombre total de firmes cobrades per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona.

Per contra, en la suma total de firmes cobrades per aquesta institució no hi he considerat aquells pagaments que, gairebé amb tota seguretat, correspondrien a segons o tercers pagaments d'una firma que apareix consignada en un manual anterior que sí que s'ha conservat i que, per tant, ja coneixem. Aquest és el cas dels tres assentaments que consignen el pagament efectuat per aquell Tassi de la parròquia de Camós, ja ressenyat, o d'uns altres pocs. De la mateixa manera, només he comptat una vegada les firmes que apareixen consignades més d'una vegada en un mateix

antiquis receptis”.

⁶³ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. XXXIII, el paborde hi va escriure: “Tot aquest comte es mudat al libra nou”, però aquest llibre nou tampoc no s'ha conservat.

manual per tal com el seu pagament, si bé es va efectuar en el mateix any, es va fer amb uns dies o mesos de diferència.

Resumim: l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar entre el manual de l'any 1331-1332 i el de l'any 1451-1452, en el que apareix l'últim pagament per aquest concepte, un mínim de 424 vegades per firma d'espoli forçada a les persones que tenien propietats seves. En tot cas, segur que la xifra real de firmes pagades durant el període comprès entre aquests dos manuals devia ser superior, perquè segur que en els manuals de comptes dels pabordes avui perduts hi figuraven altres firmes.

4.3. Cronologia de les firmes d'espoli forçades estudiades

Com ja ha estat repetidament dit, no s'han conservat tots els manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina; tot i això crec que amb els que sí que ens han pervingut podem intentar fer una aproximació a la cronologia de les firmes d'espoli forçades.

Abans de començar, crec que és necessari recalcar que a partir d'ara analitzarem l'evolució cronològica dels pagaments per firmes d'espoli forçades. Aquesta no té per què ser necessàriament igual a la dels matrimonis efectuats entre les persones que tenien possessions de l'Almoina. Dic això perquè, com ja he dit, entre aquestes firmes hi he comptat les que corresponien en realitat a deutes teòricament consignats en manuals anteriors, i per tant que es van pagar un temps després d'haver-se realitzat el matrimoni. A més a més, la quantitat de firmes sembla massa petita en relació a la població que, d'una manera o una altra, es trobava sota el domini de l'Almoina. Vull dir, si només fem cas de les firmes pagades tot apunta a que es van contraure massa pocs matrimonis...

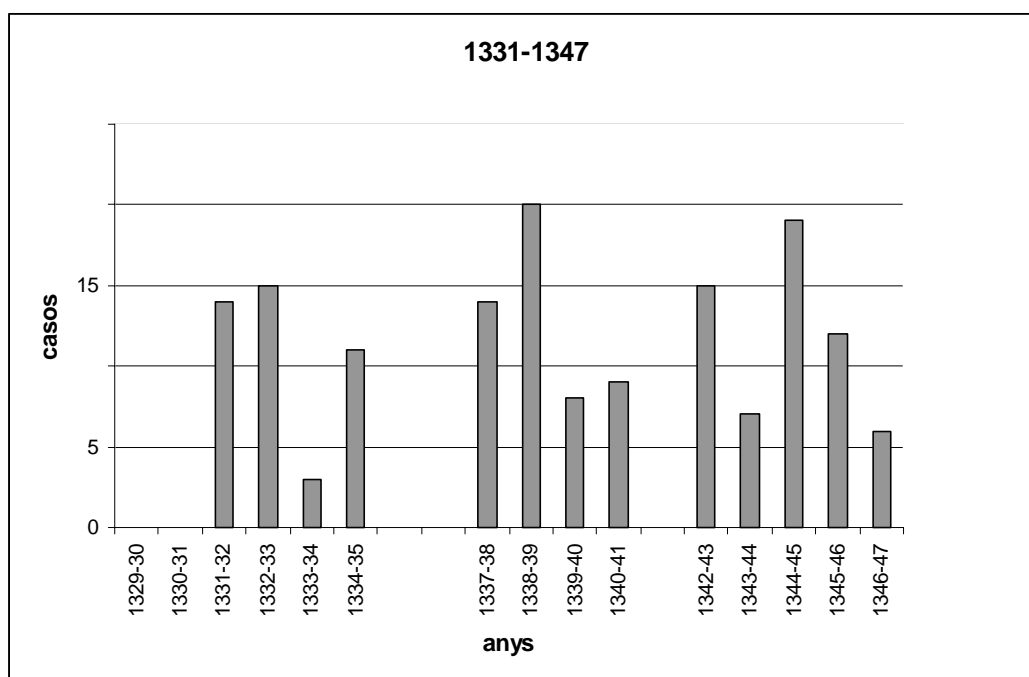
Amb totes aquestes reserves ben presents, descriurem ara l'evolució d'aquests pagaments al llarg dels anys en els que en tenim constància. Afortunadament, des de l'any del primer manual –1331-1332- fins al de l'any 1353-1354 s'han conservat pràcticament tots. La segona meitat del segle

XIV compta amb un nombre inferior de llibres de comptes conservats, sobretot pel que fa als de les dècades dels anys 50 i 60, fins a finals dels 70, i des de llavors fins a finals de segle. En el segle XV, o més ben dit, fins l'any 1451-1452, hi ha menys buits documentals.

4.3.1. 1300-1347

En els primers manuals conservats, exceptuant el fragment de l'any 1333-1334, el nombre de firmes pagades és molt similar i sempre superior a 10. Però en el manual de 1338-1339 hi ha un augment significatiu: 20 pagaments, tot i que val a dir, que alguns d'ells devien correspondre a deutes anteriors; si més no el paborde consigna que cinc persones deuen tants diners per firma, però cap d'elles no apareix als manuals anteriors conservats. Tot i això, el fet que al manual de l'any següent, el de l'any 1339-1340 del que només en tenim un fragment, hi hagi consignades 8 firmes pot fer-nos pensar que certament aquests dos anys se'n van cobrar moltes més. L'any 1340-1341 només n'hi ha nou, però al següent, 1342-1343 torna a haver-hi un fort increment: 15, xifra que torna a davallar l'any posterior, 1343-1344, a 7 assentaments, la xifra més baixa de les consignades fins ara. En el manual de 1344-1345 tornen a figurar-hi més firmes: en aquest cas, 19, i el següent, 12. Però el de l'any 1346-1347 és el que aporta menys casos de pagaments per firmes: només 6, valor que no tornarà a aparèixer fins molts anys més tard. Als dos manuals de l'any 1347-1348 només hi ha un petit increment de 9 casos (vegeu la gràfica 1).

GRÀFICA 1. EVOLUCIÓ DE LES FIRMES D'ESPOLI, 1331-1347

4.3.2. 1348-1399

El manual corresponent a l'any 1348-1349, coetani a l'arribada de la Pesta Negra a la ciutat de Girona i als seus voltants⁶⁴, és el que conté, amb diferència, un major nombre de pagaments en concepte de firmes d'espoli forçades: 34. Aquesta és, i amb diferència, la quantitat més alta de firmes enregistrades en un sol manual de tot el període estudiat. De la mateixa manera que amb les redempcions de persones, aquest any immediatament posterior a la pesta hi ha un increment significatiu de pagaments. Però tot i que potser l'augment és massa immediat, crec que no pot ser casual.

Zvi Razi, en estudiar el territori de Halesowen, també troba un augment molt significatiu de matrimonis contrets en el període immediatament posterior a la pesta de 1348, així com entre els anys 1361 i 1363, com a conseqüència del rebrotament de l'epidèmia dels anys 1361 i

⁶⁴ Guilleré ha establert que la pesta va arribar a Girona i als seus voltants a mitjans del mes

1362. Razi atribueix aquests augments de matrimonis a que, degut a les morts ocasionades per les epidèmies, hi ha molta terra sense tinents i, per tant, hi ha més gent que pot assentar-s'hi i casar-se. Així doncs i al seu entendre, l'augment o davallada de matrimonis és sobretot atribuïble a la situació socio-econòmica del moment, perquè els pagesos només es casaven quan tenien terres per treballar⁶⁵. En conseqüència, com més terres sense tinents hi hagi més matrimonis hi haurà i a l'inversa.

Tot i que en principi totes aquestes afirmacions em semblen vàlides, no estic segura de que puguin traspasar-se a aquest treball. Reitero que potser l'augment de firmes d'espoli forçades o de matrimonis seria massa immediat a l'arribada de l'epidèmia a les terres gironines. Per tant, hauríem de creure que els morts van ser immediatament substituïts en les seves tinences i propietats, de manera que els matrimonis es van contraure també molt immediatament, fins i tot i potser, massa immediatament.

De fet, dels 15 assentaments datats d'aquest manual de 1348-1349, sembla que 13 es van efectuar després de l'arribada de l'epidèmia i la majoria d'ells l'any 1349, quan en teoria havia passat només poc més de mig any des de la plaga. D'entrada, em sembla que el temps passat és massa poc com per a poder atribuir a les suposades grans mortaldats produïdes per la pesta aquest augment de casaments i, per tant, de pagaments de firmes d'espoli pagades a l'Almoïna. Amb tot, no podem descartar que els efectes mortífers de l'epidèmia fessin precipitar matrimonis ja pactats amb anterioritat.

Tot fa pensar als historiadors que els matrimonis a l'època medieval no s'improvisaven, sinó que requerien un temps de negociacions o de pactes: "el matrimoni a pagès era un acte calculat i planificat, de la major importància econòmica"⁶⁶. A més a més, entre el moment de les

de maig de l'any 1348. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, pp.171-173.

⁶⁵ Z. RAZI, *Life, Marriage and Death in a Medieval Parish. Economy, Society and Demography in Halesowen 1270-1400*, Cambridge University Press, Cambridge 1980.

⁶⁶ M. AVENTÍN I PUIG, "Els masos a la baixa edat mitjana. Famíllia pagesa, petita explotació i mercat", dins *El mas medieval a Catalunya*, Centre d'Estudis Comarcals de

anomenades esposalles i el matrimoni podia passar un temps relativament llarg⁶⁷. Si fem cas a tot això llavors hauríem de creure que un temps abans de l'arribada de l'epidèmia ja s'havien pactat molts matrimonis i que només per això hi ha aquest augment. Tot i això, Lídia Donat constata que als manuals notariais de l'any 1349 hi abunden les contractacions de nous matrimonis, però, com que no era l'objectiu del seu estudi, no especifica si certament els matrimonis es van contreure aquell any o si només es van contractar⁶⁸. En aquest sentit, crec que seria molt interessant estudiar si hi ha un augment de capítols matrimonials o de casaments després de 1348.

En tot cas, no sé si seria massa arriscat pensar que la presència de la malaltia i de la mort portés a molts pagesos a accelerar certes decisions que d'altra manera haguessin trigat més a prendre. Així doncs, potser seria més aviat la mort i la por a la pesta i no pas el major nombre de terres abandonades i preses per aquests nous matrimonis el que explicaria el seu augment. Una altra explicació possible seria que aquests casaments els haguessin contret persones que, per culpa de l'epidèmia, haguessin enviduat i que, per tant, ja tinguessin mas i terres per treballar. No és estrany que després d'una epidèmia els vidus i les vídues s'afanyin a casar-se de nou amb altres persones també vídues pel mateix motiu, o bé solteres. Però en tot cas, els pabordes de l'Almoina no van consignar a cap d'aquests assentaments que un dels dos cònjuges (o ambdós) fossin vidus.

Tornem als dominis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Els tres

Banyoles, Banyoles, 1998, p. 68.

⁶⁷ M. T. VINYOLES, *Les barcelonines a les darreries de l'edat mitjana (1370-1410)*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona 1976, p. 69 i ss., i M. AVENTÍN I PUIIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès oriental, segles XIII-XVI*, Columna Assaig, Barcelona, 1996, p. 475 i ss., entre altres. Per altra part, alguns dels assentaments de les firmes aquí estudiades també indiquen aquest lapse de temps, per exemple: "Petrus Cunilli de Seriniano, fecit instrumenta nupcialia cum Elicsende, uxor sua, filia Petri G. de Torrente de Far[is] [...] julii, anno Domini MCCCLXXIII in posse notario de Bisulduno" al manual de l'any 1376-1377, o "Vicencius Boverii de Sancto Dalmacio fecit instrumenta nupcialia cum G., uxor sua, in posse not. de Bruyola XXVIII setembris anno MCCCLXXVI" al de l'any 1381-1382.

⁶⁸ L. DONAT PÉREZ, "Contractes *ad laborationem* i establiments de masos després de la pesta negra (1349)", dins R. CONGOST I LI. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-

manuels de comptes dels pabordes posteriors a l'arribada de la pesta negra, tot i que consignen un bon nombre de pagaments per firmes, no arriben a la meitat de les que es van consignar al manual de 1348-1349. No seria més lògic que no només l'any de la plaga sinó també durant els anys immediatament següents es percebés aquest augment de matrimonis? És a dir, seguint amb les reflexions anteriors, si la pesta hagués deixat tantes terres lliures no sé fins a quin punt podien haver estat tan ràpidament ocupades de manera definitiva. Cal pensar que l'epidèmia va causar molts estralls entre la població i no només per les morts provocades sinó també per la seva presència; si va ser així és lògic creure que moltes terres van quedar abandonades perquè els seus tinents havien mort. Però tot i això seria sorprenent, si més no al meu entendre, que aquesta societat hagués tingut una reacció tan ràpida, ocupant terres⁶⁹, assentant-s'hi per sempre⁷⁰ i continuant com si res no hagués passat només mig any després de la desgràcia i, teòricament almenys, tenint-la encara ben present. Si així fos, tots plegats n'hauríem d'aprendre molt, i dic això perquè només cal veure les catàstrofes climàtiques o sanitàries d'aquests darrers anys i el temps que es triga a superar-les i a normalitzar la situació...

A més a més, crec que hi ha un altre factor importantíssim que s'hauria de tenir en compte i és que els pagesos, al veure que les terres dels seus veïns havien quedat abandonades per la mort dels seus propietaris, les haguessin ocupades i s'hi haguessin instal·lat temporalment, fins i tot instats per la pròpia senyoria⁷¹. Aquestes ocupacions, però, no tenien per què ser

Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 126.

⁶⁹ No podem oblidar que ocupar terres no és una tasca senzilla que requereixi poc esforç, més aviat al contrari. Entre moltes d'altres coses, es necessita estar ben equipat d'eines i animals, a més de comptar mà d'obra humana suficient i de gra per poder plantar.

⁷⁰ Per exemple, el mateix paborde de l'Almoïna estableix l'any 1366 la borda Noguera de Santa Maria de Camós per tal com "tempore illarum magnarum mortalitatum que per totum orbem altissimo ordinante regnarunt in anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo octavo heredes et proprietarii borne de Noguero parrochie Sancte Marie de Camonibus" havien mort. Però el paborde no ordena buscar si hi ha possibles hereus vius d'aquesta borda fins l'any 1351 i, com hem dit, no l'estableix fins el 1366, gairebé vint anys després de la mort dels seus propietaris. (ADG, Pia Almoïna, Camós, núm. 213).

⁷¹ L. DONAT PÉREZ, "Contractes *ad laborationem* i establiments de masos...".

definitives i, per tant, a la llarga no garantirien l'estabilitat econòmica del nou matrimoni. Per altra part, no hem d'oblidar la presència del senyor directe i el fet de que aquest ho hagués hagut d'autoritzar i, sobretot, cobrar-ne els foriscapis pertinents. En tot cas, no sembla que els pabordes s'afanyessin a establir de nou les terres i els masos rònecs ni, el que és més important, que cobressin multes de pagesos que s'haguessin apropiat de terres sense el seu permís aprofitant el suposat descontrol que hauria hagut de provocar la pesta.

Tornem a la descripció anual de les firmes d'espoli forçades cobrades per l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona. El buit documental entre els anys 1352 i 1376, no permet gaire coses. En tot cas, l'any 1354-1355 només es van consignar 9 firmes i, l'any 1358-1359, 9, tot i que algunes d'elles en realitat corresponen a deutes de firmes teòricament consignades en manuals de comptes anteriors, avui perduts. Sembla per tant, que va haver-hi una clara davallada de pagaments per aquest concepte.

L'any 1376-1377, per contra, torna a augmentar considerablement el nombre de pagaments: 21, el segon valor més alt de tot el període i que ja no va tornar a ser superat. Ignoro si aquest nou augment el podem atribuir també al nou rebrotament de la pesta de l'any 1362, batejada, segons les fonts medievals, com la "pesta dels infants". De manera que probablement els nens que no haguessin mort aquell any, serien els que ara es casarien. A més a més, hi va haver un nou rebrotament l'any 1371 que sembla que continua fins l'any 1375⁷². En tot cas haurien passat, sembla, prou anys com per haver-se pogut repartir les possibles terres abandonades entre els supervivents.

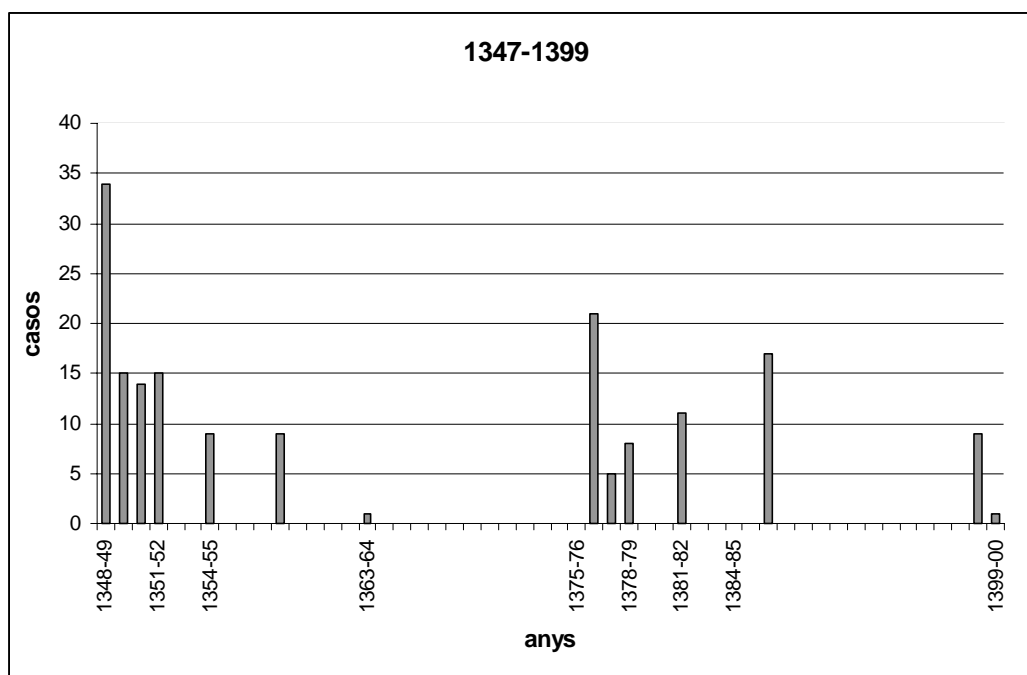
Els dos anys següents, el 1377-1378 i 1378-1379, torna a disminuir el nombre de firmes d'espoli forçades pagades i consignades als manuals de comptes dels pabordes: són 5 i 8 casos, respectivament. Altra vegada, i com després de la pesta negra, als manuals immediatament posteriors, el nombre

⁷² GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, pp. 200 i ss.

de casos consignats disminueix a menys de la meitat, tot i que, com ja hem dit, a la resta de llibres no es tornarà a igualar la quantitat de firmes pagades en el de l'any 1376-1377.

El manual de l'any 1381-1382 consigna un petit augment de casos: 11. El següent encara més, és a dir, 17, tot i que 4 corresponen a deutes anteriors no consignats en cap altre dels manuals que ens han pervingut. Al manual de 1398-1399 només hi ha 9 firmes consignades i una al de l'any següent, del que només se n'ha conservat un fragment (vegeu gràfica 2).

GRÀFICA 2. EVOLUCIÓ DE LES FIRMES D'ESPOLI, 1348-1399

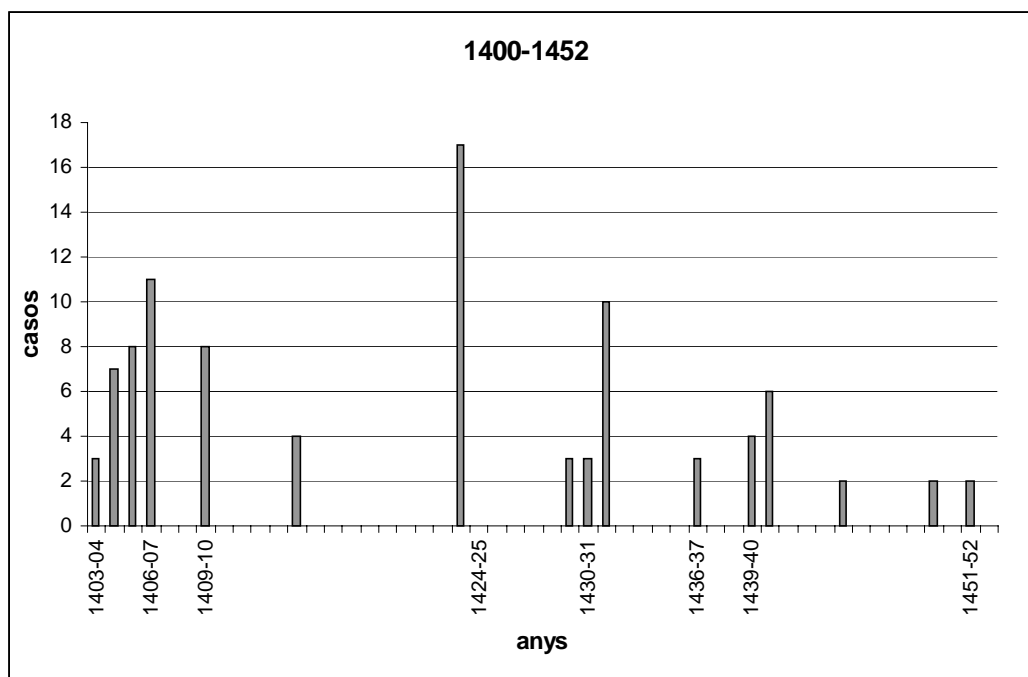
4.3.3. 1400-1457

En general, al segle XV hi ha una clara disminució de casos sobretot respecte al segle anterior. Només tres manuals de comptes igualen o superen el nombre de 10 firmes d'espoli forçades consignades i són els dels anys 1406-1407 (11), 1423-1424 (17) i 1431-1432 (10). La resta presenten quantitats inferiors: 8 casos als manuals dels anys 1405-1406 i 1409-1410, 7 al de 1404-1405, 6 al de 1440-1441, 4 al de 1414-1415 i 1439-1440, 3 als de

1403-1404, 1429-1430, 1430-1431 i 1436-1437, i 2 casos als últims tres manuals que inclouen pagaments per aquest concepte: els de 1444-1445, 1449-1450 i 1451-1452, que és l'últim manual on es troba inscrit un pagament per firma d'espoli forçada.

En conseqüència, ens trobem davant una lenta davallada, amb molt poques excepcions, que s'interromp després de tres manuals en els que hi ha la xifra més baixa de firmes consignades de tot el període estudiat – exceptuant, és clar, els dos manuals dels que només es conserva un fragment- (vegeu la gràfica 3).

GRÀFICA 3. EVOLUCIÓ DE LES FIRMES D'ESPOLI, 1400-1452

Així doncs, des del primer manual conservat fins al corresponent a l'any 1347-1348 –i per tant abans de la pesta negra- es van consignar un total de 162 casos (un 48'9%) i des del de l'any 1348-1349 –coetani a la catàstrofe- fins a finals de segle, 169 (un 51%). De fet, són uns valors molts semblants, tenint present que hi ha el mateix nombre de manuals en els dos períodes: 14. Abans de la pesta, doncs, la mitjana de casos per cada manual va ser d'11'5 i després de 12. Però si en aquestes dades no hi

consideréssim les firmes pagades al manual de l'any 1348-1349, que com ja hem dit, és amb molta diferència el que més en consigna, hi hauria poques variacions si bé a favor del període anterior a l'epidèmia: 135 casos i una mitjana de 10'38 casos per manual.

En qualsevol cas, no podem oblidar que el nombre d'habitants del domini es devia haver reduït a causa de les plagues. Així doncs, la similitud o petita davallada del període posterior a la pesta negra hauria d'indicar un increment enlloc d'un decreixement.

A més a més, durant el segle XIV es van pagar moltes més firmes que durant el segle següent: 331 (un 78%) i 93 (un 21'9%) respectivament, però hem de tenir en compte que s'han conservat 28 manuals de comptes dels pabordes corresponents al segle XIV i només 16 del XV. Tot i això, al segle XIV es va consignar una mitjana de poc més d'11 firmes per cada manual, i al següent, la mitjana és clarament inferior: poc més de 5 casos, és a dir la meitat.

Cal remarcar, per altra part, que aquesta lenta davallada s'interromp bruscament al manual corresponent a l'any 1451-1452, on hi ha les dues últimes firmes d'espoli forçades cobrades per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Altre cop, doncs, com en el cas de les redempcions estudiades, més de deu anys abans de l'inici de l'alçament armat dels remences, els pabordes de l'Almoina de Girona havien deixat de cobrar firmes d'espoli forçades o, si més no, havien deixat de consignar-les per escrit, perquè no hi ha dubte de que la gent es continuaria casant...

QUADRE DE LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES CONSIGNADES A CADA MANUAL

Any	Casos
1331-1332	14
1332-1333	15
1333-1334*	3
1334-1335	11
1337-1338	14
1338-1339	20
1339-1340*	8

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1340-1341	9
1342-1343	15
1343-1344	7
1344-1345	19
1345-1346	12
1346-1347	6
1347-1348 ⁷³	9
1348-1349	34
1349-1350	15
1350-1351	14
1351-1352	15
1354-1355	9
1358-1359	9
1363-1364*	1
1376-1377	21
1377-1378	5
1378-1379	8
1381-1382	11
1386-1387	17
1398-1399	9
1399-1400*	1
1403-1404	3
1404-1405	7
1405-1406	8
1406-1407	11
1409-1410	8
1414-1415	4
1423-1424	17
1429-1430	3
1430-1431	3
1431-1432	10
1436-1437	3
1439-1440	4
1440-1441	6
1444-1445	2
1449-1450	2
1451-1452	2
Total	424

⁷³ He sumat la firma que apareix al primer manual conservat d'aquest any amb les 8 que apareixen al segon.

4.4. Distribució de les firmes d'espoli forçades estudiades per parròquies

Com ja hem vist, els apartats d'ingressos dels manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona estaven organitzats per pobles o parròquies o per conjunt d'ells. A partir d'aquesta informació intentarem veure ara si hi ha clares diferències entre les diferents parròquies on l'Almoina tenia possessions segons la seva situació geogràfica.

En primer lloc, cal dir que seguim l'ordre establert pels pabordes a l'hora d'ajuntar pobles o parròquies; així, per exemple el poble d'Estanyol en alguns manuals tenia un apartat propi però a la majoria apareixia sota l'epígraf de Brunyola i, en conseqüència, a les sumes totals els hem afegit, com si sempre haguessin estat junts. El mateix passa amb un cas d'Espinavessa o de Terradelles, els quals sempre, exceptuant un manual, s'ajuntaven a la informació provinent de Serinyà i així mateix ho hem considerat nosaltres.

No sembla que puguem arribar a grans conclusions en aquest apartat. Si mirem les sumes totals de casos per cada parròquia o conjunt de parròquies, veurem que hi destaca molt clarament la de Brunyola, que, com hem dit inclou Estanyol, Sant Dalmai, Sant Martí Sapresa, Salitja, etc. Durant els anys estudiats, com a mínim 128 persones d'aquestes parròquies es van casar i van haver de pagar per firma d'espoli forçada. El següent poble en quantitat de casos és Cassà de la Selva, amb 43, és a dir la tercera part que Brunyola. Amb 31 casos hi ha Camós, que inclou les parròquies de Santa Maria i Sant Vicenç de Camós i la de Sant Miquel de Palol de Revardit. Amb més de 20 casos hi ha Serinyà, que també engloba diverses petites parròquies, i Vilavenut. Amb més de deu n'hi ha moltes més: Celrà, Felines, Fonolles, Gaüses, La Pera, Palau Borrell i Viladasens.

En tot cas això, no ens ha de sorprendre, perquè de fet, a Brunyola és on l'Almoina del Pa de la Seu de Girona tenia més propietats, tot i que no hi era la única senyora directa encara que sí la més important. Les seves possessions no consistien només en masos, terres de conreu, boscos o

vinyes, sinó que també hi tenia –i cobrava per ells- molins i ferreries, entre d'altres béns immobles. A més a més, des de 1381 hi posseïa el mer i mixt imperi, de manera que podia imposar i cobrar penes i, per tant, des de la seva Cúria s'impartia justícia. És lògic, doncs, que l'Almoïna cobrés més firmes d'espoli forçades de la parròquia o parròquies on tenia més masos. Al llevador de rendes de l'any 1336⁷⁴, el paborde hi consigna que 63 masos de Brunyola i els pobles a ella units, són propis de l'Almoïna, i amb ells les persones que hi viuen o en descendeixen. Un segle més tard, a un llevador de l'any 1439-1440 només una cinquantena de masos segueixen essent propis de la institució⁷⁵.

Amb aquests números davant sembla que les coses no acabin de lligar del tot. Teòricament, la firma d'espoli forçada havia d'aplicar-se sobre tots aquells matrimonis que es contraguessin. Caldria pensar, com a mínim, en un matrimoni per cada generació per tal com, si més no l'hereu o la pubilla, que s'havien de fer càrrec del mas, haurien de casar-se, entre altres coses, per a garantir la continuïtat del seu poblament i treball. Des de l'any del primer manual 1331-1332 fins a la pesta negra es van pagar 43 firmes a Brunyola. Si recordem el llevador de l'any 1336 veurem que consignava 63 masos propis i, per tant, no sembla que un membre de cada generació es casés i pagués la corresponent firma d'espoli forçada.

El mateix passa a Camós, on al capbreu dels anys 1321-1323 hi apareixen 26 masos propis, i al de 1398, 11 que fossin ocupats per famílies també pròpies⁷⁶. Per contra, fins a la pesta negra 10 persones van haver de pagar per firma, i des de llavors i fins a finals de segle, ho van fer 13. És a dir, tampoc no sembla que a Camós un membre de cada generació pagués per aquest mal ús en casar-se. Així mateix passa en els altres pobles i parròquies objecte d'aquest estudi.

En tot cas, i tornant a la descripció per pobles o parròquies, sembla

⁷⁴ AHG, Hospici, núm. 4 (1336).

⁷⁵ AHG, Hospici, núm. 55 (1439-1440).

⁷⁶ ADG, Pia Almoïna, Camós, núms. 250 i 256, respectivament.

lògic que allà on l'Almoina tenia més possessions fos d'on rebia més pagaments per firmes d'espoli forçades i que allà on en tenia menys, en rebés menys. Tampoc no sembla que puguem establir diferències en funció de la situació geogràfica del lloc d'origen dels pagadors.

Durant el segle XV en el que, com hem dit, disminueixen els pagaments per firmes d'espoli forçades, sembla que ho fan més bruscament en aquells llocs on fins llavors se n'havien pagat més: Brunyola passa de 68 casos a 17, Cassà de 17 a 6, Camós de 13 a 8. Contràriament, a molt poques parròquies, augmenten, per exemple a Vilavenut o Gaüses, entre altres.

QUADRE DE LES FIRMES D'ESPOLI ESPECIFICADES PER POBLES O PARRÒQUIES

Poble	1300-1347	1348-1399	1400-1457	Total
no identificat		2	1	3
Aiguaviva	1			1
Aro	2	6	1	9
Benefici de Sant Joan	1	1		2
Borgonyà	2			2
Borrassà	3	2	1	6
Brunyola	43	68	17	128
Camós	10	13	8	31
Cassà	20	17	6	43
Celrà	6	3	4	13
Clota	2			2
Domeny			2	2
Fellines	1	3	7	11
Foixà	1			1
Fonolles	6	5	1	12
Fornells			4	4
Gaüses	6	4	6	16
Juïgues	3	1		4
La Bisbal	0	1	1	2
La Pera	2	5	4	11
Llambilles	4	2	3	9
Llampaies	3	2	1	6
Madremanya	1			1
Medinyà			1	1
Palau Borrell	11	5		16
Riudellots de la Creu			1	1

Riudellots de la Selva	3	5	1	9
Salt	1			1
Serinyà	14	7	5	26
Sant Cebrià dels Alls	1	2		3
Sant Gregori		3		3
Viladasens	7	6	6	19
Vilarroja			1	1
Vilavenut	8	6	10	24
Vilobí			1	1
Total	162	169	93	424

4.5. Què i quant s'assegura en aquestes firmes d'espoli forçades?

Teòricament, el lluïisme que s'havia de pagar en concepte de firma d'espoli forçada o d'esponsalici es fixava en funció del valor de la part del dot que el pagador havia hagut d'assegurar sobre els béns que tenia per al senyor directe que el cobrava. En tot cas, el nou cònjuge havia d'assegurar per força –d'aquí el qualificatiu de “forçada”- almenys la meitat del dot que rebia la seva parella de la seva família per casar-se i en principi sembla que podia triar on fer-ho.

4.5.1. 1300-1347

Hem vist que fins a la meitat del segle XIV al consignar el pagament el paborde rarament especifica sobre quina part de les seves possessions s'havia assegurat el dot i per quina quantitat s'havia fet. Les propietats les especifica només en dos assentaments, un l'any 1331-1332 i l'altre l'any 1346-1347: al primer hi llegim que per la firma de l'esponsalici de la jove de la Cal d'Estanyol, pel que es va obligar, per 200 sous, un camp que tenen per l'Almoina l'Almoina en va rebre ⁷⁷. Al segon, el paborde consigna que rep de Francesc Sabater per la obligació feta sobre el mas Sabater de Serinyà, 33 sous, que es reparteixen a parts iguals ell i els arrendadors de

⁷⁷ “Item pro firma sponsalici uxoris filii de na Cal que obligavit quendam campum, qui tenetur pro Elemosina, pro CC s., XVIII s.”, AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XXV.

les rendes⁷⁸.

En altres quatre pagaments, tots efectuats per persones residents a alguna de les parròquies de Camós, encara que el paborde no especifica sobre quins béns es va assegurar el dot, sí que ens informa de què es va fer sobre alguna de les batllies de l'Almoina⁷⁹, o sobre totes dues, o sobre quin tipus de béns. Al primer cas, de l'any 1338-1339, el paborde va escriure que Pere Vila devia 75 sous per la firma del seu gendre i que

“obligavit CCCC s. super Mansionem et super mobile CXX s., obligavit super baiulia R. Arnaldi CCCL s.”.

Al segon i al tercer, ambdós al manual de l'any 1340-1341, hi ha anotacions molt similars: Joan Padrès deu per esponsalici de la seva dona 100 sous perquè

“assecuravit, dictus Johannes, CCC s. super Mansionem. Item assecuravit D s. super baiuliam G. Arnaldi. Item super bona mobilia et semoventia CC s.”

Pere Mitjà paga 20 sous per la firma del dot de la seva dona; però en deu més, si fem cas a que

“dictus P. Migan assecuravit super Mansionem CCC s. Item assecuravit super baiuliam R. Arnaldi CCCC s.”.

Finalment, al manual de l'any 1342-1343 hi trobem que en Maruny deu per la obligació del dot de la seva jove 70 sous, i que

“dictus Maruny assecuravit super baiuliam R. Arnaldi D s. et super baiuliam Mansionis CC s.”⁸⁰.

De tots aquests casos, només en els dos primers, com hem dit, s'hi especifica el bé en qüestió. En el primer, només un camp determinat, talment

⁷⁸ AHG, Hospici, núm. 12 (1346-1347), fol. XLIII v.

⁷⁹ Més aviat devia ser sobre les terres que tenien en alguna de les diferents batllies de la institució. A Camós l'Almoina hi tenia dues batllies, la de la Masó i la del mas Arnau.

⁸⁰ AHG, Hospici, núm. 6 (1338-1339), fol. XXVIII, 7 (1340-1341), fol. XL v., i 8 (1342-1343), fol. XL, respectivament.

com si aquell fos l'únic bé que la Cal d'Estanyol tenia per l'Almoina. A més a més, el paborde va consignar la quantitat per la que s'assegurava aquest camp i sobre la que, teòricament s'havia calculat el lluïisme que s'havia de pagar. En el segon, el dot s'encara sobre allò que, com veurem immediatament, era més habitual per als homes i dones propis de l'Almoina: el seu mas, amb totes les seves possessions. Cal pensar que seria el conjunt de propietats que la persona que havia de pagar tenia per la institució, però no es diu res sobre el valor que aquesta assegurança tenia.

En tots els altres quatre casos sí que s'especifica la quantitat assegurada però no els béns, tot i que queda clar que es va fer sobre alguns béns que eren en alguna de les batllies de la mateixa Almoina i també, en algun cas, sobre els béns mobles o semovents que tenia el pagador. De manera que tot fa pensar que, en realitat, al paborde li devia importar poc saber sobre quins béns s'assegurava el dot o, si més no, no devia considerar prou important consignar-ho per escrit perquè ell ja ho sabia.

Fins al manual coetani a la pesta negra només en vuit ocasions el paborde va consignar la quantitat assegurada, ja n'hem vist uns exemples. Al manual de l'any 1340-1341 hi trobem el valor assegurat més alt del període: 1.000 sous, i al de 1346-1347, el més baix, 50 sous. La resta de xifres oscil·len entre aquestes dues: 100, 200, 700, 750 i 870 sous. En total els béns de l'Almoina es van encarar per un valor de 4.370 sous que, dividits entre els assentaments, donen poc més de 546 sous de mitjana. Cal pensar, però, que el paborde coneixia el valor de l'assegurança de totes les firmes d'espoli forçades pagades per tal com, en teoria, el lluïisme generat per l'esponsalici es fixava, com ja hem dit, en funció d'aquesta xifra.

4.5.2. 1348-1399

A partir de 1348-1349, molts dels assentaments que recullen pagaments per firmes d'espoli forçades especifiquen tant el bé assegurat com el valor d'aquesta assegurança. En concret, des d'aquell manual fins a l'últim del segle XIV, d'un total de 169 firmes d'espoli forçades pagades en

aquest període, 75 assentaments ens indiquen el bé o béns encarats i 93 la quantitat que es va assegurar. De fet, molts d'aquests assentaments ens indiquen les dues coses alhora, a més a més de, com veurem més endavant, el dot que aportava el cònjuge forà.

D'aquests 75 assentaments en els que s'indica sobre quina part dels béns es va assegurar o obligar (segons la terminologia utilitzada pels pabordes) aquest dot, només 38 consignen que es va encarar el dot sobre les propietats i possessions que la persona afectada per la firma d'espoli forçada tenia per l'Almoïna, sense indicar quina part d'elles ni si la resta de les seves propietats les tenia també per a la mateixa institució. A vegades, sembla que només unes poques de les terres tingudes pel pagador eren de l'Almoïna, com si la major part de les seves terres i la seva persona i mas, en realitat, fossin d'una altra senyoria. Solen consignar senzillament que: "obligavit posse que tenetur pro Elemosina pro CC s.", "li assegura sobra ço que te per l'Almoïna", "obligavit proprietates quas tenet pro Elemosina", i altres expressions molt similars.

En cinc ocasions queda molt clar quin és el bé que ha estat obligat:

"...fecit obligacione C s. Margarite uxori sue, super quadam fexiam terre que tenetur pro Elemosine...",

"...obligavit sibi pro CC s. quandam fexiam terre quam tenet pro Elemosina in loco vocato Carreres, infra dictam parrochiam de Palaravano...",

~~"...assagura sobra la peça demontdita⁸¹ quis ten per la dita Almoïna..."~~

"Bn. Serra de Aquaviva, tenens pro Elemosina directe quandam possessionem terre vocatam Suureda, que olim fuit de pertinenciis mansi de Vineis, super quam tenetur obligare quecumque intravit, homo vel mulier, in manso suo Serra ratione matrimonii de dote ..."⁸².

En un cas el dot s'obliga "...sobra tots ses bens presents e

⁸¹ Per la que ha de pagar mig terç i mig lluïisme perquè se l'ha venuda.

⁸² AHG, Hospici, núm. 16 (1349-1350) Palau Borrell; núm. 20 (1354-1355) Borrassà; núm. 21 (1358-1359) Fonolleres, i núm. 26 (1386-1387) Estanyol, respectivament.

sdevenidors...⁸³, però no s'indica si l'Almoina tenia el domini directe d'alguns d'aquests béns. De nou, si no fos així, hauríem de pensar que persones que no eren de l'Almoina i ni tan sols tenien terres d'ella es van veure obligades a assegurar el dot i a pagar lluïisme...

Per acabar, en 29 assentaments entre els manuals de 1348-1349 i 1399-1400, el paborde hi va indicar que s'havia assegurat o obligat el dot sobre el mas: “obligacion ... del mas de ça Costa”, “obliga lo mas, terres e possessions que ten per l.Almoyna”, “assecuravit mansum et posse quas tenet pro Elemosina”, “et obligavit ... hospicium et possessiones Elemosine”, “assegura sobra tot lo mas”, “li a obligat o assagurats sobra lo capmas e tot ço que ten per l.Almoyna”,⁸⁴ i altres frases semblants.

En una única ocasió el paborde va consignar que l'Almoina va rebre “per man d.en Bn. Rog de Foneyeres, los cals foren per esponsaliçi d.en P. Exertel de Foneyeres per rahon d.esposaliçi de CC s. que obliga sobre el cominal... IX s.”⁸⁵.

Potser aquest “cominal” en comptes de referir-se als béns comunals es referiria a tot el conjunt, és a dir, al comú de béns que tenia el pagador. Tot i que la major part dels masos propies de l'Almoina de Girona reconeixien tenir terres comunals als capbreus de la institució, seria difícil que un particular pogués encarar part del dot que rebia sobre la terra comunitària.

El paborde va consignar la quantitat assegurada en 93 dels 169 assentaments d'aquest període, com ja hem dit. La major part de les vegades en aquells assentaments que especificaven, a més a més, els béns sobre els que s'obligava i, sovint, el dot que aportava el cònjuge forà. Aquest és el cas de

⁸³ AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), Cassà de la Selva.

⁸⁴ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XX Brunyola; núm. 2023 (1363-1364), fol. XXIV Camós; núm. 23 (1376-1377), fol. LIX Estanyol; núm. 24 (1378-1379), fol. XXXVIII Vilavenut; núm. 26 (1386-1387), fol. II Sant Gregori i fol. LXX Brunyola, respectivament.

⁸⁵ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349) Fonolles.

“Guillelmus Poncii, Sancti Cipriani de Alleys, fecit instrumenta nupcialia in posse not. de Monellis, XIX die junii, anno Domini MCCCLXXVI, cum Brunissende, uxor sua, filia Arnaldi Gerones de Crudilis, que sibi atulit in dotem MDCC s. et unum vestitum, de quibus assecuravit supra mansum et posse que tenetur pro Elemosina M s. et fuit conventum quod solvat pro laudismo XC s...”⁸⁶.

En aquest període hi ha una gran varietat de valors assegurats: el més alt va ser de 2.000 sous i el més baix de 20, però hi ha més de 19 assentaments en els que es va obligar una quantitat superior als 1.000 sous. En total, es van obligar 47.210 sous sobre les possessions de l'Almoina, amb poc més de 507 sous de mitjana.

Tot i que cal pensar que el paborde sempre havia de tenir totes aquestes informacions: el dot, els béns sobre els que es fa l'assegurança i el muntant d'aquesta, si més no en un cas, no va ser així. Així queda palès en el següent assentament:

“En Carbonel de Espinavessa ha presa muler, que hi aporta L ll. de adot, no se que na assagurat. ... Item n'a pagat lo dit Carbonel del demont dit adot XI s., prepositus recepit dictos XI s., constat in libro anni CCCC primi in CLVIII folio”⁸⁷.

Tanmateix i malgrat que el propi paborde reconeix que no sap quina quantitat ha assegurat en Carbonell i que més aviat sembla que ignori la terra, va rebre 11 sous per aquesta raó, encara que no sabem si era el total que s'havia de pagar o no.

4.5.3. 1400-1452

Els primers manuals del segle XV, com hem dit repetidament, són molt més explícits que els del segle anterior. Per això dels 93 assentaments que consignen firmes d'espoli forçades en aquest segle, 82 indiquen quina va ser la quantitat de diners que es va assegurar i 79 sobre quins béns es va

⁸⁶ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. LII v.

⁸⁷ AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), fol. XXXVI v.

fer. De fet, la majoria o gairebé tots els assentaments de molts manuals ens aporten aquestes dades. Només els manuals dels anys 1444-1445, 1449-1450 i 1451-1452, és a dir, els darrers manuals en els que hi ha consignats aquests pagaments per esponsalici, no indiquen els béns que es van assegurar i només dos assentaments no indiquen la quantitat de diners obligada.

Dels assentaments que especifiquen els béns obligats, 62 reconeixen que és el propi mas. Pocs d'ells, al contrari que en el període anterior, hi afegeixen les terres i altres propietats del mas:

“...li ha assegurades L ll. sobra lo mas e terras que ten per la dita Almoyna...”,
“...li han assegurades sobra lo mas e terras quis tenan per l.Almoyna...”,
“...sobra la meytat del seu mas Vilar e possessions tant com se tenan per l.Almoyna...”⁸⁸.

En molts més casos, s'especifica si el mas o les terres es tenen per aquesta pia institució:

“...ha lin assegurades sobre lo dit mas que ten a dreita senyoria per l.Almoyna...”,
“...sobra lo mas Serra, que es tengut per l.Almoyna...”, “...habuit specialem obliguacionem super manso Truy qui tenetur directe pro Elemosina...”⁸⁹.

Fins i tot alguns assentaments especifiquen si el domini directe del mas és compartit entre l'Almoina i algun altre senyor:

“...super manso de Carraria qui quo ad duas partes tenetur directe pro Elemosina...”

i

⁸⁸ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. XCIII Riudellots de la Selva, fol. XXXVIII Gaüses, i fol. LII Aro, respectivament.

⁸⁹ AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), fol. XLI Vilobí, 45 (1406-1407), fol. XXVI Serinyà, i núm. 125 (1431-1432), fol. XXXI Vilavenut, respectivament.

“...obligavit mansum suum qui pro Hospitali Novo quo ad tertiam et pro abbate Sancti Petri de Galligantu quo ad aliam tertiam, et pro Candela Sancti Martini de Costa et Elemosina Panis Sedis Gerunde quo ad aliam residuam tertiam partem directe tenetur...”⁹⁰,

entre d’altres.

Altres dos assentaments consignen que l’encament s’ha fet sobre una terra concreta:

“...asegurats XX s. sobre l troç de terra erma que ten per indivis enfre l.Almoyna e lo benifet instituit en la capella de Sent Jacme ça Garriga...”

i

“...sobre l camp apellat Pugredonell que ten per la Almoyna, per lo beneficiat de Sent Jacme ça Garriga de Cabanelas per indivis e per huguals parts...”⁹¹.

Tres assentaments indiquen que el dot s’ha obligat sobre els béns que es tenen per l’Almoyna:

“...quals lin ha asegurades sobre ço que ten per l.Almoyna...”,
“...sobre totes posesions que tingua per l.Almoyna...”

i

“...sobre les terras que ten per l.Almoyna...”⁹².

En un sol cas no s’acaba d’especificar quins són els béns sobre els que s’ha assegurat el dot: “...obligavit super omnibus bonis suis...”⁹³, no diu ni si són mobles o immobles o si eren d’ambdós tipus.

Finalment, 11 assentaments consignen que l’assegurança s’ha fet sobre “*helodiis* (o *elodiis* o *eladis* o *heladis*) dicte *Elemosine*”⁹⁴, és a dir,

⁹⁰ AHG, Hospici, núm. 42 (1414-1415), fol. XV Vilarroja, i núm. 47 (1423-1424), fol. L Celrà, respectivament.

⁹¹ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XXX (Serinyà) i núm. 45 (1406-1407), fol. XXI v. (Serinyà), respectivament.

⁹² AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. XXXVIII Vilavenut, i fol. XLIII Gaüses, i núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXVII Brunyola, respectivament.

⁹³ AHG, Hospici, núm. 42 (1414-1415), fol. LXXXVI Fornells.

⁹⁴ AHG, Hospici, núm. 122 (1436-1437), fol. XXVIII Domeny, fol. XXXI Vilavenut, fol. LXV Cassà; núm. 55 (1439-1440), fol. XXXIII Vilavenut, fol. XXXVIII Vilavenut, fol. LI Camós; núm.

sobre els alous de l'Almoina. Per tant, sobre aquelles terres o possessions de les que l'Almoina en posseïa el domini directe. En d'altres paraules, aquelles terres que eren alou de la institució però que eren treballades per pagesos que en tenien el domini útil. Curiosament, tots aquests es troben en els manuals dels anys 1436-1437, 1439-1440 i 1440-1441 per la qual cosa potser el paborde que va escriure'ls es va limitar a copiar el que deia a l'assentament anterior i no es va preocupar d'aclarir res més. O potser era conscient de que les possessions de l'Almoina eren, en realitat el seu alou, encara que el domini útil el tingués un dels seus homes propis i només volia recordar-ho o fer-ho constar. O potser, com que tots els masos eren alous de l'Almoina, només era una manera de dir-ho.

Pel que fa a les quantitats assegurades, ja hem dit que gairebé tots els assentaments d'aquest període les consignen, 82 de 93. En tots aquests casos el paborde va indicar quin era el dot que havia rebut el cònjuge que entrava en el mas i que era el que s'havia d'encarar obligatòriament.

La xifra més baixa assegurada en aquest període, com en l'anterior, va ser de 20 sous i la més alta de 2.800, però cal dir que durant el segle XV les quantitats obligades als diferents assentaments difereixen menys que en els períodes anteriors i, a més a més, n'hi ha moltes de repetides. En conjunt, durant aquests anys es van assegurar les possessions de l'Almoina per un valor de 48.165 sous, és a dir, per uns 587 sous de mitjana.

En qualsevol cas, val a dir, que malgrat que l'assentament especifiqui la quantitat que s'obliga i el béns sobre els que es fa, no podem assegurar que el fet que el valor d'una assegurança sigui més alta que una altra indiqui que el bé sobre el que s'ha fet tingui un valor més alt; res no indica que una terra o un mas equivalguin econòmicament a la xifra que s'hi ha assegurat. Si més no, així ho fa pensar les diferències de quantitats assegurades sobre masos o terres que, en principi, no podien ser tan diferents.

123 (1440-1441), fol. XXVIII Medinyà, fol. XXXI Vilavenut, fol. LVI La Pera, fol. LXXXVI

Per exemple, el manual de l'any 1354-1355 inclou, entre d'altres, dos assentaments que consignen que la quantitat que es va assegurar va ser de 100 sous, però en un cas es va fer sobre una feixa concreta que el pagador tenia per l'Almoina i en l'altre sobre "terris quas tenet pro Elemosine"; i al de l'any 1404-1405 hi ha dos assentaments en els que es van obligar 260 sous, però en un cas es va fer sobre el mas ("que directament ten per l'Almoyna"), i en l'altre sobre "totes les possessions que tingua per l'Almoyna".

Hem de pensar que el que es feia era assegurar el dot sobre qualsevol dels béns que es tinguessin o sobre el conjunt de totes les possessions? Aquesta seria la raó de que en uns pocs casos, com ja hem vist, quan la persona que havia de fer efectiu el pagament només tenia una terra per l'Almoina, aquesta s'especificués amb detall i, per contra, quan se'n tenien més no calia fer-ho perquè s'assegurava sobre el conjunt de les propietats i no sobre una terra o un camp en concret.

Per altra banda, en diverses ocasions la persona que va pagar la firma d'espoli forçada va pagar, a més a més, el lluïisme d'alguna terra que havia comprat. Per exemple, el manual de l'any 1376-1377 consigna que Bernat Boades de Brunyola va obligar 850 sous –no diu, però, sobre què- i que va compondre que per firma n'havia de pagar 80. El mateix manual recull que aquell mateix any va comprar tres peces de terra, una per 49 sous, l'altra per 180 i la tercera per 250. Al manual de 1381-1382 hi trobem l'assentament que recull la firma pagada per Pere Esteve, també de Brunyola, que va assegurar "super posse Elemosine" la meitat del dot de la seva esposa, és a dir, 900 sous. L'assentament immediatament posterior recull que el mateix Pere Esteve havia comprat una terra per 170 i que, per això, pagava un lluïisme. A partir d'aquests exemples, no hi ha dubte de que no era equivalent el preu d'una sola peça de terra amb la del valor que s'hi podia arribar a assegurar. De fet, el mas o les terres només cobrien la quantitat encarada perquè el que s'assegurava era el dret a recuperar el dot

Brunyola, fol. LXXXVII Brunyola.

amb l'aval del bé assegurat i, en conseqüència, tant li feia el valor total que aquell bé tingués. Així doncs, sembla que els béns assegurats només eren una garantia i no pas allò que seria retornat en cas de que fos necessari⁹⁵.

4.6. Dots rebuts

Com és sabut, quan una parella es casava, el cònjuge que entrava en el mas o casa del seu consort, és a dir, el que venia de fora, aportava un dot al nou matrimoni, que podia ser en diners o en béns mobles o immobles. “Ni la dona ni l’home van al matrimoni indotats, la regla és que un entri a la casa de l’altre, que entri en un patrimoni portant-hi el que té, generalment moneda i béns mobles en ocasions molt estimats”⁹⁶. Per tant, “el dot era l’aportació de béns, finques o diners que la muller feia al marit en ocasió del matrimoni per tal d’ajudar a les despeses de la nova família que es proposen constituir”⁹⁷. “D’això resulta que el dot complia una doble funció: primera, subvenir al sosteniment de les càrregues del matrimoni; i segona, constituir un ‘capital de subsistència’ per a la dona, en cas de dissolució o suspensió dels efectes del matrimoni”⁹⁸.

Tanmateix, no sempre era la dona la que aportava el dot; si mai un home es casava amb una pubilla i era ell el que passava a formar part de la casa de la seva consort, era ell el que aportava el dot al nou matrimoni. El dot el pagava la família (els pares, el germà hereu, la germana pubilla, els tutors ...) de la persona que l’aportava, família de la que aquest teòricament es desvinculava un cop havia rebut el seu dot corresponent i s’integrava en

⁹⁵ En tot cas, a nosaltres, ens proporcionen una clara pista sobre els béns que el nou cònjuge tenia per l’Almoïna per tal com cal pensar que si el que s’assegurava era el mas, el seu tinent seria propi de la institució de la mateixa manera que la seva tinença.

⁹⁶ O. ANGUERA DE SOJO I DODERO, “Dret especial de la Comarca de Vic”, *Conferències sobre varietats comarcals del Dret Civil Català*, Barcelona 1934, p. 294, vegeu també les pàgines anteriors i següents.

⁹⁷ M. AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals...*, p. 474.

⁹⁸ J.-J. LÓPEZ BURNIOL, *La “resurrecció” dels capítols matrimonials (L’àmbit de l’autonomia de la voluntat en els contractes reguladors de la convivència)*, Discurs d’Ingrés a l’Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, Barcelona 1999, p. 33.

el patrimoni i família de l'altre.

Com a contrapartida del dot, el cònjuge que l'aportava rebia de la seva parella un escreix (també anomenat esponsalici o dotalici), és a dir, un augment o donació que solia fixar-se en funció del valor del dot aportat. Tant el dot com l'escreix, si bé eren propietat del cònjuge nou vingut i aquest se'ls podria emportar si mai havia de marxar del domicili conjugal, eren gestionats conjuntament amb la resta de béns del mas i les seves terres, de manera que passaven a formar part de "l'empresa familiar" en paraules de Mercè Aventín⁹⁹.

Dret a llei, el dot s'havia d'assegurar i això es podia fer sobre el conjunt de béns o sobre una terra o bé determinats. Segons els *Costums de Girona* i els comentaristes legals, s'havia d'assegurar com a mínim la meitat del dot sobre els béns del senyor directe per tal de garantir-lo i així poder-lo retornar si fos necessari. Així si més no ho llegim en un dels capítols dels *Costums de Girona*:

“Est autem consuetudo quod maritus debet assecurare medietatim dotis et aliquid ultra super possessionibus quas tenet pro directo domino, non obstante quod ipse maritus habeat alodia vel bona mobilia”¹⁰⁰.

Per tant encara que el nou marit tingués béns lliures havia d'assegurar obligatòriament una part del dot rebut sobre els béns del senyor.

Els pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona triguen molt a escriure quin era el dot rebut pels seus pagesos que pagaven per firmes d'espoli forçades. Fins al manual de comptes de l'any 1376-1377 no hi trobem explicitat el dot a cap dels assentaments que consignen aquesta mena de pagaments. Des d'aquell manual fins a l'últim del segle XIV, 31 dels 72 assentaments especifiquen el dot rebut pel cònjuge forani o nouvingut. Tanmateix cap d'ells aporta cap informació sobre l'escreix, atès que era una

⁹⁹ M. AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals...*, p. 495.

¹⁰⁰ J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988, p. 130; vegeu també T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 146-147.

qüestió absolutament privada.

Entre les quantitats rebudes com a dots hi ha grans diferències per tal com es fixava en funció de molt diverses raons: posició econòmica de la família de la que es prové i, sobretot, de la que el rep, així com el nombre de dots que hauria de pagar la família originària, entre molts d'altres. Tots sabem les dificultats que sovint hi ha hagut per tal de poder pagar un dot o els dots necessaris per casar tots els fills. A primer cop d'ull, val a dir que la majoria d'aquests dots són francament alts en relació a d'altres pagaments consignats en la documentació generada per la mateixa institució.

QUADRE DELS DOTS REBUTS PELS QUE S'HA DE PAGAR FIRMA D'ESPOLI FORÇADA¹⁰¹

Manual	Sexe	Dot	Mitjana
1376-1377	dones	500, 900, 1.000, 2.000 (2), 4.000	1.733
	homes	700, 2.000	1.350
1377-1378	dones	600, 1.300, 1.700	1.200
1378-1379	dones	1.000, 1.800	1.400
	homes	600, 1.500	1.050
1381-1382	dones	1.800, 2.400	1.200
	homes	150, 1.300, 2.000	1.150
1386-1387	dones	800, 2.500	1.650
	homes	1.800	1.800
1398-1399	dones	500, 1.000 (2), 1.100, 2.000, 3.000	1.433
	homes	600 (2)	600
1403-1404	dones	1.000, 1.200, 1.500	1.233
1404-1405	dones	400, 500 (2), 2.800	1.050
	homes	600, 800, 1.000	800
1405-1406	dones	600, 700, 3.000	1.433
	homes	5.500	5.500
1406-1407	dones	300, 500, 1.100, 1.200, 1.400, 1.500, 1.900	1.128
	homes	550, 1.000 (2)	850
1409-1410	dones	1000, 1100, 1240, 1.300 (2), 2.000, 2.200 (2)	1.542
1414-1415	dones	800, 1.000, 1.100, 2.000	1.225
1423-1424	dones	400, 1.000 (2), 1.100 (3), 1.200 (3), 1.600 (2), 1.700, 2.000	1.246
	homes	400, 800, 1.400	866

¹⁰¹ Xifres expressades en sous. Figura entre parèntesi el nombre de vegades que apareix el mateix valor com a dot.

1429-1430	dones	700, 1.200, 2.000	1.300
1430-1431	dones	440, 1.100, 1.200	913
1431-1432	dones	300, 500, 600 (2), 1.000 (2), 1.320, 1.400	840
	homes	600	600
1436-1437	dones	600, 800, 1.200	866
1439-1440	dones	660, 700, 1.600	986
	homes	275	275
1440-1441	dones	600, 800 (2), 900	775
	homes	600	600
1444-1445	dones	800	800
1449-1450	dones	1.800	1.800
1451-1452	dones	1.000	1.000

Els 31 dots consignats als manuals de comptes dels pabordes del segle XIV presenten una àmplia gamma de valors: 10 són inferiors als 1.000 sous, 12 superiors i 9 superiors als 2.000. El dot més alt aportat en aquest darrer quart del segle XIV, el va rebre Sança, muller de Pere Pla, menor de dies de Brunyola. Així consta al manual de l'any 1376-1377, tot i que els instruments nupcials els van fer l'any 1372¹⁰², que va rebre 4.000 sous. Per contra, el més baix el va rebre un home, Andreu Palomer de Castanyet, que en casar-se amb Sibil·la, filla de Berenguer Balaguer de Brunyola, li va aportar com a dot 150 sous¹⁰³.

De fet, en aquest període 10 homes van casar-se amb 10 dones –cal pensar que totes eren pubilles- i van entrar a viure al seu mas. Per tant, 10 pubills van ser els que van aportar el dot al nou matrimoni. Els valors d'aquests dots són, gairebé sempre, més baixos que els rebuts per les dones. Com a mínim les mitjanes anuals ho són: només l'any 1386-1387, els homes van rebre una mitjana de dots més elevats que les dones tot i que, en realitat, l'únic home va ser dotat amb 1.800 sous, una de les dues dones amb 2.500 i l'altra només amb 800, d'aquí que la baixa mitjana.

Tot i que entre tots aquests dots –tant els dels homes com els de les dones- n'hi ha que podríem considerar baixos i, fins i tot, molt baixos, n'hi ha

¹⁰² AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. LXVIII.

¹⁰³ AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. LXXII.

de francament molt alts. Els 150 sous de dot aportats per aquell home de Castanyet són molt pocs si els comparem amb el preu que es va pagar per la llibertat de tres altres homes redimits aquell mateix any: per un es van haver pagar 120 sous, per un altre 240 i pel tercer 275. Aquell mateix manual consigna la venda de diverses peces de terra, la majoria de les quals també van costar més de 150 sous i, en alguns casos, més del doble. A més a més, per la composició de l'assegurança d'aquest dot només es van haver de pagar 11 sous, segons el paborde "fuit compositum quare pauper, quod solvit XI s."; si fem cas d'això, haurem d'entendre que com que el pubill era pobre, el seu dot va ser baix.

Pel que fa als dots elevats, en primer lloc, hem de dir que són molt superiors a qualsevol dels altres pagaments que els mateixos homes i dones de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona li van haver de fer. Per exemple, la redempció més alta, la pagada pels homes i dones del mas Gombau de Riudellots de la Selva, va ser de 900 sous. Això no obstant, no ens ha d'estranyar perquè les redempcions eren pagaments imposats pels senyors, de manera que els pagesos devien intentar estalviar-se tants diners com poguessin; per contra, un dot es pagava, en teoria, voluntàriament pel benestar d'una filla o d'un fill. Tampoc les terres venudes o comprades per les persones vinculades a l'Almoina eren tan cares, tot i que per l'establiment d'algun mas o borda es van pagar xifres molt similars. De fet, en molt poques ocasions la suma dels ingressos generats pel mercat de la terra d'una mateixa parròquia arriba a igualar aquests dots més alts.

Al segle XV, els pabordes segueixen consignant el dot que rebia el nou matrimoni en els assentaments que recollien els pagaments per fermes. Així ho feren en 82 dels 93 assentaments, és a dir a la gran majoria. En aquest període també hi ha grans diferències en els dots rebuts, de molt alts i de molt baixos, si bé en general són menys elevats que en el segle anterior; com a mínim la quantitat total de sous pagats sí que és més baixa. Tanmateix en l'apartat dedicat a les redempcions dels remences de la mateixa l'Almoina del Pa de la Seu de Girona observàvem que els preus

pagats pels enfranquiments del segle XV eren més elevats que els del XIV, és a dir, que, teòricament, la llibertat era més cara. A hores d'ara, no sé a què respon aquesta relativa caiguda del muntant dels dots.

El dot més elevat d'aquest període és el que va aportar un home l'any 1401-1405: 5.500 sous. Però aquest va ser un cas, sens dubte, excepcional; el següent dot més alt van ser els 3.000 sous rebuts per una dona l'any 1401-1405 i, pel que fa als homes i exceptuant el ja esmentat, el més alt consistia en 1.400 sous (1423-1424). Els més baixos van ser, respectivament, 300 sous d'una dona (1406-1407 i 1431-1432) i 275 (1439-1440) d'un home.

Durant el segle XIV i dels 21 dots aportats per les núvies, 5 eren inferiors als 1.000 sous (un 23'8%), 9 oscil·laven entre els 1.000 i els 2.000 (un 42'8%) i els altres 7 dots eren iguals o superiors als 2.000 sous (un 33'3%). Per contra, la meitat dels 10 dots rebuts per homes eren inferiors als 1.000 sous, 3 oscil·len entre els 1.000 i els 2.000, i els altres 2 van ser exactament de 2.000 sous. Durant el segle XV, 24 dels dots rebuts per dones eren inferiors als 1.000 sous (un 34%), 38 igual o superiors a aquesta xifra (un 54%) i només 8, superiors als 2.000 sous (poc més d'un 11%). Pel que fa als homes, 7 eren inferiors als 1.000 sous (un 58%), només 4 eren superiors (un 33%) i, molt excepcionalment, un sol home va rebre 5.500 sous de dot.

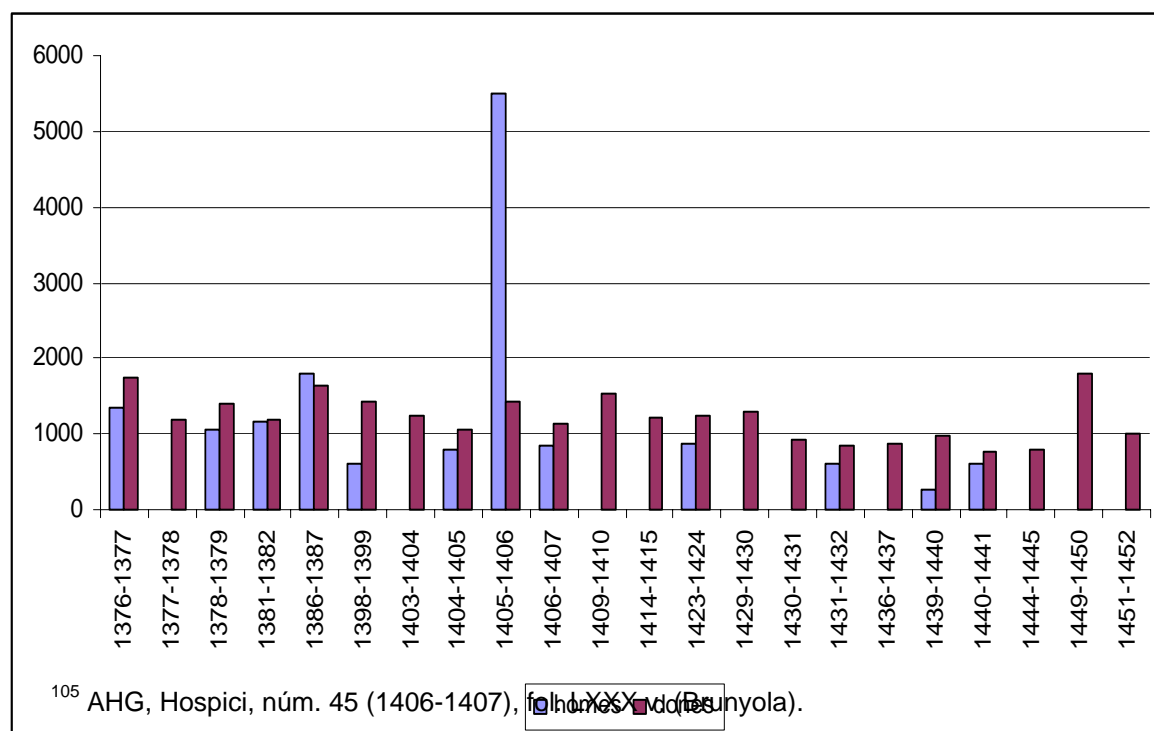
Altra vegada, com en el segle anterior, els dots que aportaven les dones als seus nous matrimonis eren en general més elevats que els dels pubills¹⁰⁴. Per altra banda, crec que hem de tenir present que la major part d'aquests homes molt probablement havien hagut de redimir-se abans de poder-se casar. Per tant, en realitat, la despesa econòmica que la seva família o mas d'origen havia d'assumir arrel del seu casament era molt superior al de només dotar-lo. La major part d'aquestes dones també es

¹⁰⁴ Sembla que al Vallès no era així: "quant a l'import dels dots masculins (...) no s'observen diferències respecte dels femenins a la mateixa època", M. AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals...*, p. 507.

deurien haver d'enfranquir però, com a noies “verges” casadores, el preu de la seva llibertat, com hem vist repetidament, era només de 2 sous i 8 diners, és a dir, molt poc comparat amb el que pagaven els homes. Tanmateix i encara que és difícil de quantificar, no podem oblidar la diferent aportació en treball dels homes i de les dones. Tot i això els dots rebuts per aquests homes són molt majoritàriament inferiors als de les dones.

Val a dir, també, que, com ja hem indicat, els dots no només eren en moneda: alguns pocs assentaments que consignen firmes d'espoli forçades ens informen de que a més a més dels diners, el o la dotada s'emportava roba, armes o altres béns. Cal pensar que sovint era així però com que al paborde no l'afectava habitualment no ho posava per escrit. Així per exemple, Pere Comoliva de Vilobí d'Onyar, que es va casar al mas Vidal de Sant Dalmai, hi va aportar 1.000 sous de dot “e les armes e vestit que havia”¹⁰⁵ i una noia que també es va casar a Brunyola va aportar “in dotem MM s. et lectum et vestitum”¹⁰⁶, entre d'altres casos.

EVOLUCIÓ DE LES MITJANES DELS DOTS REBUTS PELS NOU CASATS

4.6.1. Quina part del dot s'assegura?

Si reprenem les explicacions sobre el mal ús anomenat firma d'espoli forçada, recordarem que, segons els *Costums de Girona*, la persona que es casava havia d'assegurar, com a mínim, la meitat del dot que rebia de la seva parella sobre els béns del seu senyor i que per això li havia de pagar un lluïisme. Analitzarem ara si ho van fer així els homes i dones vinculats d'una manera o una altra amb l'Almoina del Pa de la Seu de Girona.

Dels 31 assentaments que consignen el dot rebut durant el darrer quart del segle XIV, en tres no sabem quina quantitat s'encara sobre els béns del senyor¹⁰⁷, 2 asseguren el valor total del dot, 7 exactament la meitat del seu valor i 19 més de la meitat. En principi, res indica la raó d'aquestes diferències i, si més no ara per ara, m'inclino a pensar que eren una lliure decisió de la persona que havia d'obligar part del dot i pagar el seu corresponent lluïisme en funció de les seves necessitats (econòmiques o no) del moment, sempre i quan n'assegurés com a mínim la meitat sobre la terra del seu propi senyor.

Vull dir amb això que el costum de l'època feia que s'hagués d'assegurar tot el dot rebut sobre els béns del mas que el rebia i els senyors havien imposat que, com a mínim, la meitat s'encarés sobre els seus béns. De manera que molts pagesos que tenien terra lliura podien encarar-ne una part sobre aquesta, però també podien fer-ho sobre terres que tinguessin per altres senyors, a qui també haurien de pagar el corresponent lluïisme. Això explicaria aquestes diferències perquè alguns pagesos amb poca terra d'altres senyors no tindrien més remei que assegurar-hi tot el dot, d'altres podien preferir pagar només la part de la firma obligada al seu propi senyor i la resta a algun altre per al que també tenien terres.

Només en 7 ocasions es va assegurar exactament la meitat del valor

¹⁰⁶ AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. LXI v. (Brunyola).

¹⁰⁷ En un d'ells, el mateix paborde reconeix no saber quina quantitat s'ha assegurat, com hem vist.

del dot rebut¹⁰⁸ i així, per exemple: "... attulit sibi in dote MM s., de quibus obligavit super posse Elemosine pro M s..." o "pro obligacio medietatis super posse Elemosina". Com acabem de dir, en dos assentaments s'explica que es va obligar sobre els béns de l'Almoina l'equivalent a tot el dot rebut: "accepit in dote M s. quos omnes obligavit dicte uxor sue super mansum et posse Elemosine et que totam dotem obligavit..."¹⁰⁹. Però com veiem, no diu res sobre perquè ho va fer així. Finalment, en 19 ocasions es va obligar més de la meitat del dot rebut, també sense explicar per què s'assegurava tant; per exemple "atulit in dotem MDCC s. et unum vestitum, de quibus assecravat supra mansum et posse que tenetur pro Elemosina M s."¹¹⁰.

De tots els assentaments que consignen firmes d'espoli forçades del segle XV i que inclouen el dot rebut, dos no indiquen tampoc quina quantitat es va assegurar¹¹¹. Un assegura menys de la meitat del dot¹¹², sis exactament la meitat¹¹³ i la resta, és a dir, 73, obliguen sobre els béns de l'Almoina més de la meitat del dot rebut, tot i que la seva majoria assegura molt poc més, és a dir, només 10 o 20 sous més.

En tot cas, la gran majoria de matrimonis obligaven sobre els béns del senyor la meitat o més de la quantitat que havien rebut com a dot de la seva parella, tal i com estava previst o com indicava el costum. Suposo que el fet de que a vegades assegurassin exactament la meitat, una mica més, molt més o el total del dot rebut devia respondre a motivacions que ara se'ns escapen (i a les que ens referíem més amunt) i que la senyoria no devia poder influir-hi o intervenir-hi o, si més no, no es considerava prou important

¹⁰⁸ AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377) quatre casos, núm. 22 (1377-1378) un, núm. 24 (1378-1379) un altre, núm. 25 (1381-1382) l'últim.

¹⁰⁹ AHG, Hospici, núm.23 (1376-1377), fol.LXIII (Brunyola), l'altre al núm. 25 (1381-1382), fol. LXXII (Brunyola).

¹¹⁰ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. LII v. (Sant Cebrià dels Alls), els altres es troben a núm. 23 (1376-1377) tres, núm. 22 (1377-1378) un altre, núm. 24 (1378-1379) tres, núm. 25 (1381-1382) tres més, núm. 26 (1386-1387) dos i núm. 35 (1398-1399) sis.

¹¹¹ AHG, Hospici, núm.46 (1409-1410) i núm. 55 (1439-1440).

¹¹² Potser seria un d'aquells que asseguraven el que per força havien d'assegurar sobre els béns del seu propi senyor i la resta sobre els béns d'un altre, AHG, Hospici, núm. 55 (1439-1440).

¹¹³ AHG, Hospici, núm. 43 (1405-1406), núm. 46 (1409-1410), núm. 47 (1423-1424), núm.

com per a consignar-ho per escrit.

4.7. Lluïsmes pagats per firmes d'espoli forçades

Fins ara hem anat descrivint com eren els assentaments dels manuals de comptes dels pabordes que consignaven pagaments per firmes d'espoli forçades, el nombre d'aquestes i la seva evolució al llarg dels anys, quins béns eren els encarats i per quin valor es feia aquesta assegurança obligatòria i també quins dots rebien els nous consorts. A partir d'ara, entrarem de ple en l'anàlisi del que suposava aquest mal ús. En realitat, per arribar a explicar què representava econòmicament aquest abús senyorial, és necessari conèixer les dades anteriors: sobretot, els dots que es rebien i quina proporció s'obligava sobre els béns del senyor.

A Catalunya, la firma d'espoli forçada no va ser mai un pagament fix, tal com ho van arribar a ser els 2 sous i 8 diners pagats per les redempcions de les noies "verges". La quantitat que es pagava per aquest mal ús era variable però estava directament relacionada amb el dot aportat i la part d'aquest que obligatòriament s'havia d'encarar sobre els béns del senyor.

En principi, els reculls de costums i els comentaristes legals medievals afirmen que per cada firma d'espoli el senyor tenia dret a rebre dos sous per cada lliura assegurada, tal com hem dit. Així ho indica, per exemple, Tomàs Mieres en la seva compilació dels *Costums de Girona*: "I en concepte de firma del senyor que consenti a dita obligació, el senyor té dos sous per lliura de quantitat assegurada"¹¹⁴. Per tant, cobrava un 10% de la quantitat total assegurada.

Així doncs, els lluísmes que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, per exemple, o qualsevol altra senyoria, cobraven en concepte de firma d'espoli forçada estaven proporcionalment relacionats amb la quantitat de diners que

48 (1444-1445), núm. 49 (1449-1450) i núm. 51 (1451-1452).

¹¹⁴ T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 146-147 i J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona...*, p. 321.

s'haguessin assegurat sobre part dels seus béns, i aquesta, com hem vist, depenia del dot que el cònjuge que passava a entrar al mas o domini hi havia aportat en casar-se. En d'altres paraules, la quantitat pagada en concepte de firma d'espoli forçada era més o menys elevada en funció de la capacitat econòmica del mas o família d'origen, de la del mas o família en el que s'entrava a través del matrimoni, el dot rebut i, sobretot, de la part del dot que s'assegurava sobre els béns del mas. En aquest sentit, era un mal ús proporcionalment més gravós pels masos pobres (que no tenien res més on assegurar el dot) que pels masos benestants (que podien encarar fins la meitat del dot sobre altres béns i estalviar-se així la firma d'espoli d'aquesta part).

En aquest punt, podem reprendre les reflexions que fèiem en parlar de l'evolució dels preus de les redempcions de persones pròpies de l'Almoina. De fet, l'increment o disminució de les quantitats pagades, més que relacionar-se amb la major o menor incidència de la senyoria o del reforçament o major duresa del control que aquesta exercia sobre els seus homes propis, s'ha de relacionar forçosament amb la riquesa de les famílies pageses, la disponibilitat de numerari i els interessos que podien tenir per tal d'emparentar amb una o altra família, entre d'altres qüestions. Així doncs, teòricament, si les quantitats pagades en concepte de firma són més altes, el que haurà augmentat seran els dots rebuts en funció dels quals es calculava el lluïisme que rebia el senyor; per tant, no era un pagament aleatori ni es podia apujar o rebaixar en funció dels interessos o necessitats de la senyoria o de la conjuntura del moment.

Per tot això, les quantitats pagades a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona en concepte de firmes d'espoli forçades, de la mateixa manera que els pagaments per redempcions, són clars indicadors de l'evolució econòmica dels seus homes propis i de llurs masos d'origen. Amb tot això ben present, el que ens plantejarem a partir d'ara és veure quin tant per cent del valor assegurat es pagava en realitat a canvi de l'autorització –i firma- del senyor per la obligació del dot rebut.

4.7.1. 1300-1347

Com ja hem dit repetidament, els assentaments dels manuals de comptes dels paborde de la primera meitat del segle XIV no són gaire explícits. La majoria consignen senzillament els diners que el paborde rebia sense especificar ni el dot ni la quantitat de diners que s'havia obligat sobre els béns del senyor.

Només dos assentaments d'aquest període ens aporten aquestes informacions imprescindibles per tal de poder establir la proporció a pagar. El primer apareix al manual de l'any 1340-1341 i és el que recull el pagament efectuat per Joan Padrès de Camós: el paborde hi consigna tant la quantitat assegurada –1.000 sous- com la que ha de pagar per l'esponsalici a canvi de la firma del senyor, és a dir, 100 sous. En aquest cas, doncs, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va rebre el percentatge legal del 10% de la quantitat que Joan Padrès havia encarat. A l'altre, al manual de l'any 1342-1343, el paborde va escriure que en Maruny, també de Camós, havia de pagar per la obligació del dot de la seva jove 70 sous perquè n'havia assegurat 700 sobre les dues batllies que l'Almoina tenia a aquella parròquia. Altra vegada, doncs, veiem que en Maruny va haver de pagar dos sous per cada lliura assegurada o, el que és el mateix, el 10% de la quantitat que havia hagut d'obligar.

Per tant, sembla que no seria massa arriscat suposar que les firmes d'espoli forçades o, si més no, la majoria d'elles, pagades des del primer manual de comptes dels paborde fins a l'arribada de la pesta negra, devien lliurar a la senyoria el 10% de la quantitat que havien hagut d'assegurar.

4.7.2. 1348-1399

Des del manual de l'any 1348-1349 fins a finals del segle XIV, disposem de molts més assentaments que ens informen no només de la quantitat que es va assegurar sinó també de la quantitat que per aquesta raó s'havia de pagar a la senyoria o, més ben dit i segons la terminologia dels

pabordes, la quantitat que es va compondre. Dels 169 assentaments que consignen firmes d'espoli forçades, en 83 hi consten totes aquestes dades. Vegem-ne un parell d'exemples:

“Item P. de Mont de Vilavenut paga per hobligacion [de] XXX s., III s., pagat lo pabordra, el render, restant Elemosina XVI d., m.”¹¹⁵

i

“Sibilia, filia et heres Petri de Serradaval, parrochie de Serinyano, fecit instrumenta nupcialia cum Petro, filio Berengarii de Rodegia de Merlanto, qui atulit in dote dicte uxor sue mille quingentos s., in posse not. Bisulduno, XXIX die septembris, anno Domini MCCCLXXVIII, et assecuravit super mansum et posse quas tenet pro Elemosina pro mille centum s., et pro laudismo solvit, XXII die februarii, anni LXXIX, centum s. (...)”¹¹⁶.

Tot i que en el segon cas ressenyat la composició corresponia a molt poc menys, en concret al 9%, en el primer era exactament del 10%. A la majoria de firmes d'espoli forçades d'aquest període també va ser d'aquesta manera. Així doncs, en altres 56 assentaments que recullen la quantitat que es va obligar i la quantitat que es va compondre que s'havia de pagar com a lluïsmes, aquesta equivalia al 10% de la quantitat assegurada.

En un sol cas la quantitat que es va pagar a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va ser superior al 10% de la quantitat assegurada:

“Petrus Carbonelli de Mathayudaica fecit instrumenta nupcialia cum Francisca, uxor sua, in posse not. de Belliquadro, ultima die julii anno Domini MCCCLXXVI, et accepit in dotem XXX ll., de quibus assecuravit seu obligavit mansum et posse Elemosine pro CCC s., et solvit pro laudismo in duabus solucionibus XXXIII s. (...)”¹¹⁷.

Segons l'assentament, la dona de Pere Carbonell va rebre un dot de 600 sous i el va aportar al nou matrimoni. El seu marit, que segons els *Costums* havia d'assegurar com a mínim la meitat del dot sobre les terres del seu senyor, va obligar 300 sous sobre el mas i les possessions que tenia per a

¹¹⁵ AHG, Hospici, núm. 16 (1349-1359), fol. XXI v.

¹¹⁶ AHG, Hospici, núm. 24 (1378-1379), fol. XXXII.

¹¹⁷ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. LI (Fonolleres).

l'Almoïna i, per aquesta raó, va pagar com a lluïme 33 sous a la institució, xifra que suposa l'11%¹¹⁸.

Per contra, en altres 26 casos, pel nou matrimoni es va pagar menys dels 2 sous per cada lliura assegurada, quantitat indicada pels *Costums* o pels comentaristes legals. En cap d'ells, però, el paborde explica per què va acceptar un lluïme inferior a l'acostumat o si la resta no consignada es quedava a deure o si és que es cobrava una part en espècies.

“Item a XVIII de vytubre del ayn de LI, ressebi per rahan d.esposaliçi del mas Argimon de Chassan per na Francescha, muylar d.en P. d.Argimon, asegura sobre ço quis tenia per l.Almoïna DCC s., dona LXVIII (...)¹¹⁹

o

“Johan Pugol de Sen Dalmay deu per rahan de esposaliçi de na Alamanda, fila d.en G. Aulines d.Estayol, mular sua, per XL II. que ha assegurades sobra ço que ten per l.Almoïna (...), composta e paga 75 s. (...)¹²⁰.

Tanmateix la quantitat composada i pagada és molt poc menys del 10% (el 9'7 i el 9'3%, respectivament), tal com veiem, tant en aquests casos ressenyats com en la majoria dels altres. Per contra, Guillem Feixa de Santa Maria de Camós, va compondre l'equivalent al 5% (10 sous pels 200 obligats)¹²¹ i Mateu Ros de Felines ho va fer a menys del 5% (havia de pagar 75 sous pels 1.700 que havia assegurat):

"Item a XV de març del ayn demont dit fo feta composicion ab en Matheu Ros de Falines per rahan de sa mular per obligacion de MDCC s., que donas LXXV s. e que pagas lo batlle, dels quals hac Cadis la mitat ..."¹²².

No sé quin motiu va provocar que es pagués menys del que els *Costums de Girona* i el costum de la mateixa Almoïna assenyalava. Val a dir, que és possible que en aquests casos una petita part de la composició es

¹¹⁸ No crec que puguem atribuir aquesta proporció més elevada al fet de que es pagui en dos terminis perquè en altres ocasions també pagades a terminis, el valor pagat era exactament el 10% de la quantitat assegurada.

¹¹⁹ AHG, Hospici, núm. 18 (1351-1352) (Cassà).

¹²⁰ AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. LXXII (Brunyola).

¹²¹ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355).

¹²² AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XXIII.

quedés a deure i que –sabent-ho- el paborde no ho fes constar i només consignés la quantitat que sabia que ingressaria. Però aquesta explicació em sembla molt poc probable per tal com en la majoria d'aquests assentaments s'indica clarament quina era la part assegurada i en funció d'aquesta quina era la quantitat composada. Una altra possibilitat seria que la part que falta per arribar a la proporció acostumada, la cobressin directament els paborde o algun batlle. Però tampoc no em sembla gaire plausible per tal com a molts assentaments s'especifica quina part reben aquestes persones directament del pagador o, si més no, s'indica que en reben una part no determinada.

En tot cas, reitero que per la gran majoria de firmes d'espoli forçades pagades des de l'any 1348 fins a finals del segle XIV, el paborde va exigir el pagament de l'equivalent al 10% de la quantitat del dot que s'havia obligat sobre els béns de l'Almoïna.

4.7.3. 1400-1452

Al segle XV, la gran majoria dels assentaments que consignen firmes d'espoli forçades pagades a l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona –en concret, 81 dels 93- inclouen el dot, la quantitat assegurada i la quantitat composada.

En algun d'aquests assentaments, a més a més, el mateix paborde explica per què es cobra una quantitat determinada:

“Item Jacobus Rovira, filius Petri Rovira, termini de Bruniola, parrochie Sancti Dalmacii, duxit uxor Eulaliam, filiam d.en Viyoles de Ridellots de Cilva, que Aulalia portavit in dotem dicto viro suo quadraginta quinque ll., de quibus assecuravit super eladii dicte Elemosine viginti tres ll., habendo duos solidos per libra, suma quadraginta sex s. (...)”¹²³.

Queda clar, doncs, que el paborde consigna el dot rebut pel consort que ve de fora, la quantitat que el seu cònjuge encara sobre els béns de l'Almoïna i que, com que “ha de rebre dos sous per cada lliura”, el lluïisme equival exactament al 10%.

Només en un cas de firma d'espoli forçada recollida als manuals de comptes dels pabordes del segle XV, es va pagar menys del 10%, tot i que la xifra correspon al 9'7%:

“Arnau, fill de Bn. Spitaler de Cassan, es intrat per rahan de matrimoni en lo mas d.en Johan Negra de Camplonch (...) Lo dit Arnau ha presa per muler na [...], filla del dit Johan Negra, e aporta.y de adot XXX (ll.) de les quals li han assegurades sobra lo dit mas e possessions, tant com se tenia per l.Almoyna, XV ll., X s., de que per luysma pertayen XXX s. (...)”¹²⁴.

A la resta de firmes d'aquest segle de les que tenim la informació pertinent, es van pagar 2 sous per cada lliura assegurada, és a dir, el 10%.

A la vista de totes aquestes dades, no crec gens arriscat pensar que l'Almoyna del Pa de la Seu de Girona exigia el 10% legal del valor que obligatòriament s'havia hagut d'assegurar sobre els seus béns. Per tant, com en altres pagaments, aquesta institució aplicava als seus homes i dones propis –però també als que no ho eren- les normes o indicacions o com en vulguem dir, que indicaven o establien els *Costums de Girona*.

Tanmateix no tots els masos remences, sotmesos per tant als mals usos, havien de pagar per l'esponsalici o obligació del dot d'algun dels seus nous membres l'equivalent al 10% de la part del dot aportat que s'obligava. De la mateixa manera que en les redempcions de persones, en alguns establiments ja es contempla la quantitat que s'haurà de pagar al senyor pels diferents mals usos als que estava sotmès el mas. També es reconeix així en alguns homenatges o reconeixements de domini¹²⁵. Per tant, en alguns

¹²³ AHG, Hospici, núm. 123 (1440-1441), fol. LLXXXVI.

¹²⁴ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. LXVIII.

¹²⁵ Això devia ser un fet habitual, per exemple, fora de l'àmbit de recerca d'aquest estudi, a l'arxiu de can Noguier de Segueró (a l'actual comarca de la Garrotxa) es conserva un pergami que consigna l'homenatge fet el 1252 en el que els habitants del mas Ganoleres de Segueró reconeixen ser propis de l'església de Santa Maria de Lledó amb la condició, entre d'altres, de que per qualsevol dona que vulgui entrar al mas per casar-s'hi només hauran de pagar 10 sous. (Arxiu Noguier, D.D.D., núm 1070). M. Golobardes, també transcriu un parell de reconeixements en els que ja es pacta el preu que s'haurà de pagar, un de l'any 1276 i l'altre del 1369. Però com que en ambdós casos es pacta que es pagaran 20 sous afirma, erròniament al meu entendre, que “és possible que aquests 20 sous fossin un tipus bastant corrent i normal per la ‘firma d'espoli’”. (M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la*

casos –tot i que molt pocs- el preu d'un enfranquiment, d'una intèstia, d'una eixòrquia o d'una firma d'espoli forçada ja havia estat pactat i fixat molt abans de que s'hagués de fer efectiu, i preveient que, més tard o més d'hora, el seu pagament s'hauria de realitzar.

Si bé és possible que així passés en d'altres casos, el paborde només ho explicita en un dels 424 assentaments que consignen pagaments per firmes d'espoli forçades al seus manuals de comptes:

“Item Antonius Devall, dicte parroquie [de Vilavenut], duxit uxor Franciscam, filiam Francisco Truy, quondam, dicte parroquie, que dicta Francisca portavit in dotem dicto viro suo triginta quinque ll. et est conventum per quandecumque contrahet matrimonium in dicto mansi habeat solvere pro intrata triginta s. reducta servitute hominum et mulierum ad tres s. annuatim ut est facta menssio libro anni Domini MCCCCXXXVIII, folio XXXII”¹²⁶.

Així doncs, Antoni Davall va pagar per entrada o per sponsalici o per firma de la seva dona, els 30 sous que s'havia pactat que es pagarien quan algú es casés al mas Davall de Vilavenut. Com veiem, com que la quantitat a pagar ja s'havia convingut abans, no cal ni tan sols que s'expliciti si s'ha assegurat part del dot rebut sobre els béns del mas o sobre el mateix mas o si no calia fer-ho.

Reitero que si bé el paborde només ho explica en aquest cas, és possible que n'hi hagués més però que per diversos motius no es consignés per escrit. No ha de ser, però, un fet exclusiu de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, perquè d'altres senyories també pactaven amb els seus homes i dones propis els pagaments que aquests haurien de fer en moments determinats de la seva vida, com ja hem vist.

Una altra possibilitat era que és pactés per endavant si obligatòriament s'havia d'encarar part del dot rebut sobre una terra determinada. Així per exemple,

pagesia catalana..., vol. I, p. 156).

¹²⁶ AHG, Hospici, núm. 55 (1439-1440), fol. XXXVIII (Vilavenut).

“Bn. Serra de Aquaviva tenens pro Elemosina directe quandam possessionem terre vocatam Suureda, que olim fuit de pertinenciis mansi de Vineis, super quam tenetur obligare quecumque intravit homo vel mulier in manso suo Serra, ratione matrimonii, de dote que ad ipsum portabitur centum s. (...)”¹²⁷.

En aquest cas Bernat Serra –que no era home propi de l'Almoina, com hem vist al principi d'aquest capítol- va assegurar al casar-se, tal i com estava obligat, 100 sous del dot que li havia aportat la seva dona sobre aquella peça de terra a domini directe de l'Almoina, que abans era de pertinença del mas Vinyes –que sí que era propi de l'Almoina. Per aquesta firma Bernat Serra va pagar a la institució 10 sous.

Com acabem de veure, el paborde de l'Almoina cobrava dels seus masos propis el 10% del valor que havien obligat sobre els seus béns quan un dels seus membres es casava amb un altre de fora del domini. Tot i això, en alguns casos cobrava més o menys d'aquesta proporció, fins i tot sense pacte previ i, en d'altres, el lluïisme ja estava fixat amb anterioritat. Tanmateix i de la mateixa manera que amb alguns enfranquiments dels seus homes propis, el paborde podia considerar rebaixar una mica el lluïisme que se li devia en funció de diversos factors. Factors que només coneixem quan el paborde els consigna per escrit a l'assentament corresponent. Aquest és el cas de

“Anthonia, fila d.en Terragrassa, hereua e propietaria del mas Viu d.Aro, a pres marit en G. Sala de Romanya, aportay de adot XXX ll., que le muler li a assegurades sobra lo mas, carta Narcis Simon, not. de G., janer de MCCCXCIX. Composa a XL s. e foli feta gracia per tal cum se poblava de nou que en (...) XL ayns avia que no y avia estat nul hom (...)”¹²⁸.

En determinades circumstàncies, a la senyoria podia interessar-li més el nou poblament d'un mas amb tot el que això comporta, tenir-lo treballat i afocat, rebre censos, agrers i altres ingressos, que no pas cobrar una firma d'espoli

¹²⁷ AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. LCCV v. (Estanyol).

més elevada. No deixa de ser lògic: cobrar una mica menys ara, per cobrar sempre més des de llavors. Tot i això, la rebaixa no va ser molt generosa, si més no comparant-la amb les altres firmes pagades en el mateix manual.

Altres vegades, el paborde reconeix que accepta cobrar menys de l'acostumat per diversos motius:

“Franciscus Adroverii de Villaasinorum fecit instrumenta nupcialia cum Francisca, uxor sua, filia Petri Textoris, dicti loci, in posse Johannis de Fontcoberta, notario G., prima die novembris MCCCLXXVII, in quibus obligavit posse que tenetur pro Elemosina pro CC s. et quare est pauper fuit conventum quod solvat XVI s. de laudismo quos solvit in diversis solucionibus (...)”¹²⁹.

Aquesta pot ser l'explicació de per què per unes firmes el paborde cobra menys de dos sous per cada lliura assegurada. La pobresa pot convèncer al paborde de rebaixar el lluíisme, tot i que si comparem el pagament que Francesc Adroer ha de fer pel seu casament veurem que no és molt més baix que els d'altres persones no titllades de pobres pels paborde. De fet, ni tan sols és el pagament més baix d'aquell manual. El preu del lluíisme es fixava en funció de la quantitat del dot assegurada i aquesta es calculava en funció del dot rebut, però no hi ha dubte de que la potència econòmica del mas influïa directament en la quantitat a pagar¹³⁰.

4.8. Ingressos generats per les firmes d'espoli forçades a la senyoria

No hem d'oblidar que les firmes d'espoli forçades eren un mal ús que s'aplicava sobre la població remença i que, a més a més del significat o implicació personal que puguin tenir, no deixaven de ser un mecanisme

¹²⁸ AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), fol. LXXXII v.

¹²⁹ AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. XXX.

¹³⁰ El paborde no explica per què considera que algú és “pauper”, ni tan sols quan la quantitat que obliga sobre els seus béns no és de cap manera molt inferior a la que poden assegurar els seus veïns “no pobres”, i el foriscapi que per aquest motiu ha de pagar tampoc és molt diferent. Amb això vull dir que tot apunta a que tot i les seves suposades bones intencions, el paborde no accepta pagaments molt inferiors als que hauria de cobrar encara que justifiqui el contrari.

mitjançant el qual la senyoria obtenia uns ingressos extraordinaris per molt excepcionals que fossin. Per tant, a l'hora d'estudiar aquestes firmes d'espoli, de la mateixa manera que a l'hora d'estudiar qualsevol altre mal ús o abús que els senyors exigien als seus homes i dones propis, el seu vessant econòmic és molt important. I és important tant pels ingressos de la senyoria com per les despeses dels mateixos pagesos –o no pagesos- que els havien de pagar

Així doncs, les quantitats de diners pagades en concepte de firma d'espoli o d'obligació de dot o com en vulguem dir, han de ser analitzades com als pagaments que els homes i dones propis, pel sol fet de ser-ho, havien de fer. Però també com al que implicava el seu pagament: un recordatori de la seva pertinença a la servitud. I, d'altra banda com als ingressos que aportaven als seus senyors.

En el cas de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, com ja hem dit, qualsevol pagament que rebia dels seus vassalls revertia en els seus ingressos però també en els del paborde que gestionava la institució i en el dels arrendadors de les rendes d'alguns dels seus pobles, així com en d'altres possibles senyors amb els quals compartissin el domini directe d'algunes possessions o masos. Per això, en cap cas podem considerar que per totes les firmes d'espoli forçades l'Almoïna va cobrar la totalitat de la xifra composta entre el paborde i la persona que l'havia de pagar. Com ja hem dit, el paborde solia cobrar el 10% de tots els lluïsmes i quan les rendes estan arrendades, els seus arrendadors es quedaven amb el 45%.

Hem parlat ja de que hi ha una gran varietat de dots rebuts i, per tant, una gran varietat de quantitats assegurades sobre els béns de l'Almoïna; així doncs, hi ha també una gran varietat de lluïsmes pagats per aquestes assegurances o per firmes. Però com que ja hem dit que els lluïsmes depenien directament dels dots i de les assegurances, difícilment podrem entreveure la influència de la senyoria en aquests pagaments. És a dir, no crec possible, com s'ha fet altres vegades, poder establir si la senyoria era o no era més dura i exigia més o menys als seus homes i dones propis a

mesura que avançava el temps o en funció de la conjuntura econòmica o social del moment. Com que d'alguna manera els foriscapis generats per les firmes d'espoli forçades estaven fixats pel costum, difícilment el paborde o el senyor podien fer-los variar i intentar sostreure més diners pel seu pagament; en tot cas, podien accedir a rebaixar-los atenent a diferents qüestions.

QUADRE DELS DINERS PAGATS PER FIRMES D'ESPOLI FORÇADES (EN SOUS)¹³¹

1331-32	13'5, 20 , (20), 30, 34, 45, 54 , 54 , 60, 65 , 75, 90, 100, 140
1332-33	0, 1, 3, 5, 5, 9, 9 ¹³² , 10, 10 , 12, 14, (+30), 45 , 60, 100
1333-34	5, 25, 43
1334-35	0, 0, 7, 10 , 30 , 36 , 40 , (+43), 80, 100, 300 ¹³³
1337-38	5, 9, 9, 9, 10, 30, 40 , 50, 60, 60 , 62, 70, 80, 90
1338-39	4, 4 , 5, 5, 8 d., 9, 15, 18 , 20 , 25, 27, 30, 45 , 55 , 66, 70, 75 , 100, 120, 160, 180
1339-40	5, 14, 18, 45, 60, 90, 140, 165
1340-41	5, 5, 10, 19, 60, 65, (70), 100, 150
1342-43	0, 4? , 5, 45 , 50, 55 , 60, 70, 70, 75, 80, 100, 155, 170, 180
1343-44	0, 6, 10, 10, 20 , 40, 130
1344-45	4, 4'5, 5, 8, 8, 20, 30, 30, 40, 45, 60, 60, 80, 80, 80, 100, 110 , 170, 200
1345-46	4, 5, 8, 10, 10, 14, 15, 30, 70, 120, 180, 200
1346-47	3, 20, 24 , 33 , 40, 100
1347-48	5, 10, (10), (10), 20, (30), 135 , 150, 180
1348-49	0, 0, (4), 5, 10, (10), (15), (15), 18 , 20, 20, 20, 20, 22, 25 , (28), 29 , 30, 35, 45, 45 , 50, 50, 52 , (65), 80, 90, 100, 100, 100, 100, 100, 100, 115, 120
1349-50	3, 5, 10, 15, 18, 20, (24), 28, 30, 46, 60, 70, 75, 78, 150 ¹³⁴
1350-51	17, 20, 35, 36, 40, 40, 45, 45, 45, 50, 50, 66 , 75, 100 ¹³⁵
1351-52	4, 5, 5, 10, (11), 15, 20, 40, 44, 50 ¹³⁶ , 54, 60, 68, 80, 100
1354-55	5, 5, 5 , 8, 10, 10, 10, 30, 70
1358-59	15, 20, 20 , 20 , 22, 60 , 110, 260, (300)
1363-64	115

¹³¹ Entre parèntesi figura la probable xifra total pagada. En negreta s'indiquen les firmes causades per l'entrada d'un home al mas. Els zeros corresponen a firmes per les que el paborde consigna clarament no haver rebut cap pagament en metàl·lic.

¹³² Més una compra.

¹³³ Més una redempció.

¹³⁴ Esponsalici i lluïsmes per un mas.

¹³⁵ Paga per eixòrquies, intèsties i esponsalici.

¹³⁶ Inclou eixòrquies, intèsties, esponsalicis i terços de mòbil.

1376-77	4 , 5, 10, 10, 16, 20, 25, 40, 40, 40 , 50 , 60 , 65, 80, 90, 100, 110, 140, 200, 220 ¹³⁷ , 500 ¹³⁸
1377-78	33, 50, 90, 100, 210 ¹³⁹
1378-79	10, 10 , 40, 45 , 60, 100, 100 , 140
1381-82	0, 10, 11 , 33, 50, 50, 70 , 80, 100, 110, 120
1386-87	0, 0, 2, 2'5, 5, 5, 5, 10, 10, 10, 10, 25 , 44, 75, (80), 83, 130
1398-99	0, 11, 30, 40 , 50, (84), 90, 110, 140
1399-00	30
1403-04	52, 72, 80
1404-05	24, 26, 26, 30 , 50, 60 , 150
1405-06	2 , 5, 30, 40, 40, 60, 170, 280
1406-07	8, 20, 26, 28 , 52 , 60, 60 , 70, 80, 80, 100
1409-10	50, 60, 66, 70, 70, 102, 120
1414-15	0, 42, 52, 80, 102
1423-24	22, 40 , 42 , 52, 52, 56, 56, 56, 61, 62, 62, 72 , 82, 86, 90, 102
1429-30	36, 64, 102
1430-31	23, 56, 62
1431-32	12, 16, 25, 26, 32, 32, 32 , 52, 52, 72
1436-37	32, 42, 62
1439-40	14 , 26, 30, 82
1440-41	20, 31 , 32, 42, 42, 46
1444-45	40, 101
1449-50	62, 90
1451-52	50, 66

En tot cas, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar una gran varietat de quantitats de diners per firmes d'espoli forçades. Reitero, però, que les pagades abans de la pesta negra, sobretot les dels primers manuals, poden correspondre en realitat a deutes o pagaments ajornats. La firma més baixa d'aquesta primera meitat del segle XIV es va pagar al manual de comptes del paborde de l'any 1332-1333 i va ser de només 1 sou, del que l'Almoina només se'n va quedar la meitat. En teoria, doncs, s'haurien obligat alguns béns de la institució per un valor de 10 sous i el dot aportat pel nou cònjuge seria, si es seguíssim els *Costums* al peu de la lletra, de 20 sous. Tot plegat pot semblar massa poc...

Les dues firmes més cares des de 1331 fins a 1347 es troben

¹³⁷ Inclou una donació de mas i una intèstia.

¹³⁸ Esponsalici i donació de mas.

consignades una al manual de l'any 1344-1345, i l'altra al de 1345-1346. Per ambdues es van pagar 200 sous i, per tant, podem pensar que es devien assegurar 200 lliures sobre els béns de l'Almoyna i que els dots podien (o devien) ser superiors. De fet, les xifres pagades en aquest període són, en general, inferiors a les dels períodes posteriors. Per algunes poques es van pagar més de 100 sous i n'hi ha moltes que no arriben als 20.

Després de la pesta negra trobem valors més elevats, en general, tot i que per la més baixa pagada, que es troba en el manual de l'any 1386-1387, només es van pagar 2 sous perquè el pagador n'havia obligat 20 sobre "ço que ten per l'Almoyna". La més alta apareix al manual de l'any 1358-1359, 260 sous; hi ha xifres més elevades, però inclouen, a més a més de la firma, altres pagaments tant de mals usos com provinents del mercat de la terra i és impossible determinar quina quantitat correspon a cada pagament. Aquesta és una de les causes de que la mitjana dels diners pagats per firmes en aquest període sigui més alta que en l'anterior (53,4 sous enfront dels 51,7 d'abans de la pesta¹⁴⁰), però no massa.

Al segle XV les xifres pagades per les firmes d'espoli són una mica més elevades a les de la segona meitat del segle anterior, encara que la més baixa sigui de 2 sous (1405-1406), només per una altra es van pagar menys de 10 sous, cosa prou habitual durant el segle anterior. Tot i això, la més alta, 280 sous (1405-1406) és l'única que supera els 200 sous i només n'hi ha set que igualin o superin els 100. Tanmateix durant aquest segle hi ha menys varietat de xifres: la majoria oscil·len entre els 20 i els 80 sous, d'aquí que la mitjana del període sigui de 55,8 per cada firma.

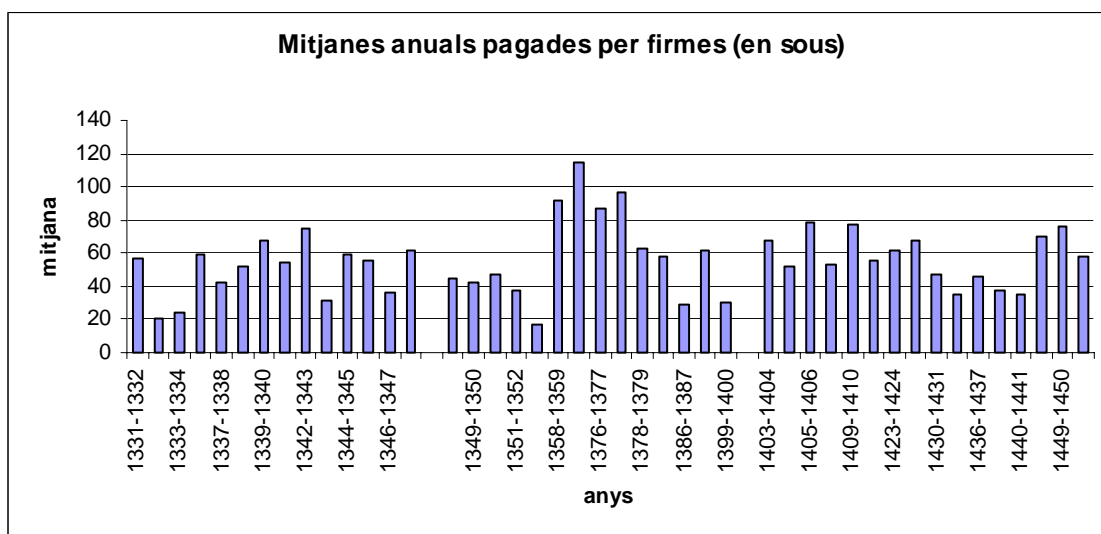
Amb tot, les mitjanes anuals dels ingressos per firma d'espoli forçada mostren una clara tendència a l'alça des del primer terç del segle XIV fins a la meitat del segle següent. Des de 1331 fins al 1347, l'Almoyna va rebre una mitjana de 51,7 sous per cada firma cobrada, entre 1348 i 1399 aquesta va

¹³⁹ Esponsalici i dues compres.

¹⁴⁰ Aquestes xifres han estat calculades sumant tots els pagaments i dividint-los pel nombre total de casos documentats i, per tant, no són una mitjana de mitjanes.

augmentar lleugerament fins als 53,4 sous i, durant el segle XV encara es va incrementar més: entre 1400 i 1452 la institució va cobrar una mitjana de 55,8 sous per cada nou matrimoni que havia hagut d'assegurar part del dot rebut sobre les seves possessions.

GRÀFICA DE LES MITJANES ANUALS DELS PAGAMENTS PER FIRMA D'ESPOLI

Tot i això, els ingressos totals no mostren aquesta tendència sinó, més aviat, una clara tendència a la baixa entre la segona meitat del segle XIV i la primera meitat del XV. Entre 1331 i 1347, els remences de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (o els d'altres senyories) van pagar més de 8.375 sous per la firma del senyor consentint l'encament del seu dot, entre 1348 i 1399, la xifra pagada és força superior, 9.023 sous. Per contra, des de l'any 1400 fins al 1452 (quan hi ha documentat l'últim pagament per firma d'espoli forçada), la seva quantia va descendir fins als 5.192 sous, que, això sí, van ser pagats per moltes menys persones, la qual cosa explica que la seva mitjana sigui la més alta dels tres períodes estudiats.

En total, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar més de 638 lliures en concepte de firma d'espoli forçada entre 1331 i 1452. Tot i que els pagaments que els nous casats van efectuar són superiors a les 1.129 lliures, de les que la part que no cobrava l'Almoina eren pels arrendadors de

les seves rendes, el propi paborde o altres senyors amb els que compartien el domini d'alguna de les seves possessions.

5. CAP A UNES CONCLUSIONS

Les firmes d'espoli forçades constituïen un mal ús destinat a gravar el casament dels homes i dones de remença. Implicaven que el remença havia d'encarar forçosament i com a mínim la meitat del dot que rebia de la seva parella (que era la que entrava en el mas) sobre els seus béns immobles, és a dir, sobre les seves terres i possessions. A canvi d'aquesta assegurança, el senyor directe de les terres obligades tenia dret a rebre un lluïisme com a compensació. Aquest lluïisme, segons els *Costums de Girona* equivalia al 10% del valor assegurat. Les dades de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona confirmen que aquesta senyoria cobrava dos sous per cada lliura assegurada sobre les seves possessions.

Els manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona són una font fonamental per tal de poder estudiar aquest mal ús o abús senyorial que fins ara només coneixíem gràcies a les normes o definicions que ens aportaven els reculls de costums o els comentaristes legals. Aquests llibres de comptes ens aporten 424 casos pràctics d'aplicacions de firmes d'espoli forçades sobre la pagesia remença gironina. Els seus assentaments a vegades també indiquen el valor del dot rebut, el valor que s'ha assegurat, els béns sobre els que s'ha fet i el lluïisme que la institució va rebre per aquesta obligació. En la majoria de casos, sempre constitueix el 10% del valor assegurat.

Els manuals de comptes dels pabordes, a més a més, permeten un estudi d'aquest –al meu entendre i al dels mateixos remences- mal ús al llarg dels anys. Tal i com passava amb les redempcions de persones pròpies, fins a mitjans del segle XIV a cada manual n'hi ha consignat un bon nombre que es manté força estable fins al manual coetani a la pesta negra en el que augmenten considerablement. Des de llavors i fins a finals de segle,

disminueix la mitjana de casos, però encara hi ha un parell de manuals amb una forta presència de firmes d'espoli forçades pagades. Al segle XV, en general, descendeixen clarament aquesta mena de pagaments i desapareixen definitivament dels llibres de comptes al manual de l'any 1451-1452 en el que hi figura l'última firma d'espoli forçada pagada a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona.

Tot i que hem estudiat el major nombre de casos pràctics de firmes d'espoli forçades fins ara, aquest nombre és clarament inferior al de matrimonis que es devien contraure durant el mateix període. És a dir, devia haver-hi més remences de l'Almoina que es casessin durant aquells mateixos anys. Això deu haver-se d'explicar pel fet que no tots els remences havien de pagar obligatòriament la firma d'espoli forçada quan es casaven. Més aviat al contrari, només ho havien de fer en uns casos concrets.

La mateixa documentació de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona ens permet suposar que només havien d'assegurar el dot que rebien aquells remences que es casaven amb persones d'un altre domini, és a dir, amb persones que no eren pròpies de la mateixa institució. D'alguna manera, doncs, la firma d'espoli forçada penalitzava els casaments entre persones de diferents dominis. Per tant, la firma d'espoli forçada gravava les entrades al domini de la mateixa manera que les redempcions en gravaven les sortides.

De fet, hem de tenir present que tots aquests pagaments els van efectuar pagesos, és a dir, persones que vivien i treballaven en un mas concret. Cap d'ells vivia fora del mas, a alguna vila o ciutat, com passa amb molts pagaments per redempcions o per intèsties i eixòrquies. Eren persones, per tant, que eren pageses i que vivien en un mas i que allà es casaven i allà entraven els seus nous cònjuges. Treballaven unes terres sobre les quals havien d'assegurar el dot que rebien quan es casaven.

Per altra part, alguns dels pagaments que per aquest concepte van consignar el pabordes de l'Almoina en els seus llibres de comptes, els havien fet persones que, segur o molt probablement, no eren pròpies seves. Persones que molt probablement eren pròpies d'altres dominis, però que

havien assegurat part del dot que havien rebut sobre els béns que tenien per l'Almoïna.

Tot això porta a pensar, si més no a tall d'hipòtesi, que altra vegada seria la terra la que exigiria el pagament de la firma d'espoli forçada i no les persones que hi estaven adscrites¹⁴¹. La unitat i integritat del mas remença i de les terres que hi pertanyien era el que de veritat calia assegurar i garantir. Per tant, la unitat i integritat del domini, de les possessions o dels alous de la senyoria que s'havien de mantenir o, com a mínim, cobrar si no era així. Crec que aquests pagaments s'han de relacionar amb els pagaments que els mateixos remences de l'Almoïna li havien de fer cada vegada que es venien una terra adscrita al seu mas. Tant aquelles que eren pròpies de la senyoria com les que, tot i estar adscrites al seu mas, eren pròpies d'una altra senyoria, és a dir, les anomenades "sortides de mas" o "eixides de mas" que la mateixa institució cobra en el mateix període per evitar perdre una terra i els beneficis que generava sense rebre cap mena de compensació a canvi.

Amb tot, no podem oblidar que aquest mal ús, com els altres, aportava uns ingressos extraordinaris a l'Almoïna i que potser seria un estímul per a que els homes propis es casessin amb altres persones pròpies de la mateixa senyoria, penalitzant així, els matrimonis amb persones adscrites a altres dominis. A més a més, i com diu Lluís To, la firma d'espoli forçada permetia "la intervenció dels senyors en els casaments dels seus vassalls"¹⁴².

¹⁴¹ També a Anglaterra hi ha historiadors que consideren que el *merchet* en realitat garantia que el senyor no perdria cap terra per causa del matrimoni d'un pagès i que, per tant, el que perseguia era mantenir la integritat del domini. Cf. R. FAITH, "Seigneurial control of women's marriage..." i E. SEARLE, "A Rejoinder ...".

¹⁴² L. TO FIGUERAS, "Drets de justícia i masos...", p. 143.

7. LES REDEMPcions¹

1. INTRODUCCIÓ

Els pagesos de remença es caracteritzaven, com hem anat veient, per la seva dependència d'un senyor. Aquesta dependència els comportava, entre d'altres coses, estar sotmesos als mals usos i haver de pagar un rescot o redempció per tal de deslliurar-se del vincle servil i obtenir així la seva llibertat personal i la possibilitat d'abandonar el domini i la senyoria a la que pertanyien. Aquesta redempció, tan característica, és la que va donar el nom de remences als pagesos que estaven sotmesos al vincle servil a la Catalunya medieval. A més a més i com diu Gaspar Feliu, "tots els autors estan d'acord en considerar la remença com la marca distintiva de la servitud catalana"².

Així doncs, la redempció, enfranquiment o manumissió permetia, doncs, als homes i dones de remença alliberar-se del lligam que tenien amb la terra i amb el propietari directe d'aquesta. En paraules de Fr. Monsalvatje, "el rústec [...] estava adherit al predi que conreava amb la seva suor y que no podía abandonar si no's redimía"³. La concessió d'una redempció estava en mans dels senyors, però només en alguns casos, teòricament i com veurem més endavant, podien oposar-s'hi. En tot cas, una vegada el remença s'havia redimit, enfranquit o manumitit quedava lliure per a fer el que volgués, és a dir, podia escollir el lloc on anar, on viure i la manera de guanyar-se la vida amb total llibertat: "... possit ire et redire quo voluerit libere ...", així ho va manifestar, per exemple, el paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona en l'assentament que consigna la redempció de Francesca, filla "incorrupta", de Pere Guerau, de Vilavenut⁴.

La redempció, per tant, permetia a la persona que fins llavors estava adscrita i tenia molt –o del tot- limitada la possibilitat d'abandonar el seu domini

¹ Una versió preliminar i reduïda d'aquest capítol ha estat publicada a R. LLUCH BRAMON, "Remences redimits. El domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (1331-1458), *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 27/2, Barcelona 1997, pp. 869-902.

² G. FELIU, "Els antecedents de la remença...", p. 220.

³ F. MONSALVATJE Y FOSSAS, *Els remences*, Estampa Palé, Palafrugell 1908, p. 19.

⁴ AHG, Hospici, núm. 123 (1440-1441), fol. XXXI v.

d'origen, alliberar-se i, per tant, esdevenir una persona lliure amb els mateixos drets que les altres persones jurídicament lliures. Alguns dels assentaments que consignen redempcions als manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina de Girona traspuen aquest fet. En ells, els pabordes escriuen que determinada persona "fuit data ad libertatem sive ad redimendum", de manera que per a ells la redempció equivalia o era igual a la llibertat.

Val a dir però, que aquesta "llibertat" pot diferir bastant de les concepcions actuals del mot⁵. Al meu entendre, difícilment podem imaginar un remença que comprés la seva redempció amb l'únic objectiu de ser lliure, bo i posant aquesta suposada llibertat com a primera i única aspiració. Això és especialment visible si tenim present que la redempció, com hem indicat abans, implicava l'alliberament respecte a la terra perquè el que feia serf al pagès era la terra. Per tant, si el pagès es redimia perdia la possibilitat de conrear la terra i de treballar-la; és a dir, que es quedava sense el seu mitjà de producció i sense lloc on viure. Teòricament, el lligam del pagès amb la terra l'impedia conrear-la si aquest es trencava i només en casos molt excepcionals i durant un període de temps molt determinat, una terra servil podia ser posseïda i treballada per una persona no servil o lliure.

Possiblement la persona redimida havia de fer més el que podia i no pas el que volia, degut a l'existència de menors alternatives reals i a la menor possibilitat d'accedir-hi. En qualsevol cas, la decisió de redimir-se no era fàcil. Vicens Vives, fa més de 50 anys, ho expressava més romànticament: "¿Cómo empezar una nueva vida sin ningún recurso o con estos muy mermados por la parte que el señor había exigido como precio de su redención? [...] Todo retenía, pues, al remensa en su predio: el interés y la violencia de su señor; la dificultad de mejorar, con la huida, de condición económica; el amor tradicional a su tierra y a su paisaje; la familia; sus aptitudes tradicionales"⁶.

Tot i això en les pàgines següents veurem com remences que des de fa temps viuen en viles o ciutats també compren la seva llibertat quan, a la

⁵ C. CUADRADA, *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Caixa d'Estalvis Laietana/Ed. Rafael Dalmau, Mataró 1988, p. 627.

⁶ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona 1978. (La primera edició és de l'any 1945), p. 32.

pràctica, ja havien abandonat el domini d'origen i s'havien instal·lat sembla que no pas provisionalment en altres llocs. De fet, aquests remences ja havien obtingut una part de la seva llibertat, si més no, la de poder marxar de la senyoria d'origen i afincar-se en un altre lloc, on gairebé sempre, ja tenien un ofici que els permetia mantenir-se. Les motivacions que portaven a aquestes persones a demanar i pagar la seva redempció podien ser molt diferents de les dels remences que encara vivien i treballaven els seus masos d'origen que eren els que –recordem-ho- els exigien la servitud.

Cal pensar, doncs, que tots els remences, visquessin on visquessin en el moment d'enfranquir-se, devien meditar-s'ho molt abans de prendre la decisió de redimir-se i que devien sospesar minuciosament tant els seus inconvenients com els seus avantatges. Entre d'altres coses havien de plantejar-se si podrien –ells, el seu mas d'origen, o fos qui fos el pagador- assumir el preu a pagar que, com veurem, molt sovint eren quantitats gens menyspreables. Per exemple, en el cas dels fills que havien de pagar l'equivalent a una tercera part dels seus béns mobles –tal i com assenyalaven els *Costums de Girona*-, caldria que mesuressin, a més a més, quin era el valor d'aquests terços que els restaven. Parafraçant Eiximenis⁷, abans de la seva redempció el pagès remença hauria de prendre una actitud si no racional, quasi.

No hi ha unanimitat entre els historiadors sobre si la remença o redempció era o no era un mal ús pròpiament dit, per això hi ha historiadors que consideren que hi havia cinc mals usos i d'altres que n'hi havia sis. Cal assenyalar, en aquest sentit que la redempció de persones sempre apareix consignada juntament amb la resta d'abusos als que estaven sotmesos els remences⁸. A més a més la seva abolició i desaparició és una de les reivindicacions dels remences tal com reflecteixen tant la Sentència Arbitral de Guadalupe de 1486 com el projecte de sentència pactat per una part dels mateixos remences l'any 1462.

⁷ La mala opinió que tenia Francesc Eiximenis sobre els pagesos és prou coneguda, només a tall d'exemple, a *Lo Crestià* els presenta com a "desraonats", "no usen de raó", "de la bestialitat los ve no entendre raó, e de no entendre raó los ve tot llur mal". F. EIXIMENIS, *Lo Crestià (Selecció)*, a cura d'Albert Hauf, Edicions 62 i "la Caixa", Barcelona 1983, pp. 114, 115 i 116, respectivament.

⁸ Així succeeix, com hem vist i per exemple, en els homenatges i reconeixements de domini que els mateixos remences prestaven als seus senyors directes. En aquests documents solien reconèixer que estaven sotmesos a les redempcions de persones.

En tot cas, segons Eduardo de Hinojosa la redempció personal era el més intolerable dels mals usos i era el que servia de base a tots els altres⁹. En el mateix sentit, Elías Serra Ràfols assenyala que d'entre tots els mals usos “la remensa personal, [...] fue el que dio unidad y nombre a su clase y condición”¹⁰. W. Piskorski encara va ser més clar a l'assegurar que “la «remensa» [era] el peor de los «malos usos»” per tal com influïa directament en la llibertat de moviment dels remences tot i que “el traslado de los payeses de un sitio a otro no estaba, sin embargo, absolutamente prohibido, sino sólo coartado por el uso de la redención, aunque la indeterminación de su cuantía hacía este traslado difícilísimo en la práctica, si no completamente imposible”¹¹. Gaspar Feliu creu que si bé la remença, des del punt de vista econòmic, no ha de ser considerada com el més fort dels mals usos, era el principal suport de tota la resta¹². Finalment, Freedman assegura que el “pagament de redempció [...] fou el centre simbòlic de l'estatus subordinat que existí a la Catalunya Vella”¹³.

Bona part dels historiadors que m'han precedit, han atribuït al pagament d'aquest rescat, és a dir de la redempció que implicava la compra de la pròpia llibertat, un paper central en l'evolució social de la pagesia catalana en els dos darrers segles medievals que va concloure amb l'alçament armat dels pagesos que hi estaven sotmesos. Per això s'ha considerat que després de la pesta negra de 1348, la minva de població que teòricament va provocar i, de retruc, l'abandonament de llurs masos i terres de conreu, els senyors, per tal de mantenir les seves possessions treballades i afocades, van augmentar les quantitats exigides en concepte de redempció o van reduir el nombre de redempcions concedides, entre d'altres mesures. En definitiva, sembla que la condició remença va empitjorar després de 1348 i així es van assentar les bases del gran conflicte remença que una mica més de cent anys després

⁹ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, p. 203.

¹⁰ E. SERRA RÀFOLS, *Fernando el Católico y los payeses de remensa. La solución del pleito agrario en Cataluña*, Tipografía Mariana, Lérida 1925, p. 13.

¹¹ W. PISKORSKI, *El problema de la significación y del origen de los seis "malos usos" en Cataluña*, Universidad de Barcelona-Facultad de Derecho, Barcelona 1929, pp. 57 i 55, respectivament.

¹² G. FELIU I MONTFORT, “El pes econòmic de la remença i dels mals usos”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22 (1992), pp. 145-160.

¹³ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Eumo editorial, Vic 1993, p. 227.

esclataria¹⁴.

En paraules de J. M. Salrach: "Per retenir els pagesos a la terra [després de la pesta negra], els feudals estengueren la servitud de la gleba i incrementaren les quantitats exigides en concepte de redempció"¹⁵. En aquest mateix sentit, P. H. Freedman es refereix a una "relativa escassetat de redempcions després del 1348": "Sembla –escriu– que l'epidèmia empitjorà les pràctiques ja odiades, com la redempció"; i també afirma que "a Catalunya ... la pesta fou seguida per un enduriment del control senyorial efectiu"¹⁶.

Aquesta afirmació també es recollida per molts altres autors; per exemple, A. Riera: "[A les dècades centrals del segle XIV], els grans propietaris a fi de tallar l'emigració en els seus respectius dominis, estenen el servatge i eleven les quantitats exigides en concepte de redempció"¹⁷ o J. Fernández Trabal: "En un nou context de fragilitat demogràfica i problemes de poblament (la segona meitat del segle XIV i el segle XV), la remença s'utilitzà com a mitjà de retenir els pagesos als masos"¹⁸. A. Serra creu que després del despoblament provocat per la pesta negra i les diverses catàstrofes naturals "una de les reaccions senyorials més impactants fou la de prohibir el moviment de les persones per tal d'impendir-los que abandonessin els dominis dels senyors"¹⁹. També qualifica de "reacció natural" la pressió exercida pels

¹⁴ Certament, no sembla que aquest nou reforçament de la opressió feudal sigui una gran originalitat catalana. Els grans propietaris de l'Europa oriental per fer front a les crisis econòmiques i als canvis que van assolir les seves terres durant els segles XVI i XVII van reaccionar amb mesures de reforç de la servitud i dels latifundis i van aconseguir que molts pagesos d'aquestes terres deixessin de ser colons lliures per a esdevenir serfs dels seus latifundis (J. DE VRIES, *Economy of Europe in an Age of Crisis, 1600-1750*, Cambridge University Press, Cambridge 1976).

¹⁵ J. M. SALRACH, "La Pesta Negra i els orígens del problema remença", dins AAVV, *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 24 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1989, p. 29.

¹⁶ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa ...*, pp. 189, 186 i 193, respectivament.

¹⁷ A. RIERA I MELIS, "El bisbat de Girona al primer terç del segle XV. Aproximació al context socio-econòmic de la sèrie sísmica olotina (1427-1428)", *Anuario de Estudios Medievales*, nº 22 (1992), p. 175.

¹⁸ J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1995, p. 420.

¹⁹ A. SERRA I CLOTA, "Reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya, a la baixa edat mitjana: els remences", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 29 (1999), pp. 1019. Vegeu també de la mateixa historiadora, "Economía y sociedad a lo largo del siglo XIV en la Cataluña central: efectos de la peste negra", dins E. SARASA Y E. SERRANO (eds.), *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica, siglos XII-XIX*, vol. III, Institución Fernando el Católico, Zaragoza 1993, pp. 449-472.

senyors sobre els remences²⁰.

Malgrat tot, les recerques que tracten dels preus de les redempcions pagats abans i després de la pesta negra són relativament escasses. J. Serra Vilaró va publicar les dades que oferien uns 75 exemples de les baronies de Pinós i Mataplana dels segles XIII, XIV i XV, i en concret 31 documents del període 1294-1348 i 11 documents de 1348 a 1411. Amb aquesta mostra va arribar a la conclusió de que “arran de la Pesta Negra els preus de la remença no s'alteren gaire, però ben aviat s'hi nota el trasbalsament”²¹. J. Vicens Vives, per contra, va assegurar que a les predites baronies els preus dels enfranquiments van augmentar molt i això perquè arrel de la pesta els senyors van practicar una política de “major restricció”²². De la mateixa opinió és Gaspar Feliu, que afirma que “el preu [de les redempcions de les suara esmentades baronies] va pujar enormement després de la pesta negra”²³. En la mateixa línia i amb l'aportació de només tres nous exemples, A. Serra creu que confirma aquesta suposada gran puja dels preus de redempcions²⁴.

Posteriorment P. Freedman ha confirmat aquesta tendència a l'alça dels preus de la llibertat dels remences amb les dades que ofereixen 50 cartes de redempció lliurades a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona però que havien estat concedides per altres i diversos dominis senyorials. Segons aquest historiador, aquests pergamins “mostren que el preu mitjà de les redempcions ... es doblà aproximadament en el període 1348-1400 [132,8 sous a 18 transaccions] en relació amb el període 1300-48 [64,6 sous a 50

²⁰ A. SERRA I CLOTA, “Reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya...”, p. 1006.

²¹ J. SERRA VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius*, Editorial Balmes, Barcelona 1947, vol. II, p. 333.

²² J. VICENS VIVES, *El Gran Sindicato Remensa (1488-1508)*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid 1954, p. 10, nota 3.

²³ L'any 1992 es publicà un estudi de Gaspar Feliu i Montfort centrat en el què podia suposar econòmicament la remença i els altres mals usos basant-se, sobretot, en l'estipulat pels *Costums de Girona* i en les obres dels comentaristes legals, G. FELIU I MONTFORT, “El pes econòmic de la remença...”, p. 156. A més a més, després de revisar les redempcions produïdes entre 1250 i 1450 dels pergamins conservats a l'Arxiu Fidel Fita d'Arenys de Mar arribà a la conclusió de que presenten la mateixa evolució a l'alça si bé amb preus més baixos que a les baronies de Pinós i Mataplana. Les redempcions i els preus obtinguts són els següents: 1303 (20 s.), 1315 (80 s.), 1336 (20 s.), 1349 (150 s.), 1350 (25 s.), 1352 (80 s.), 1386 (140 s.), 1398 (220 s.), 1409 (22 s.), 1436 (33 s.), 1439 (150 s.) i 1447 (77 s.). Val a dir que no considerarà els 2 sous i 8 diners pagats per les noies “verges”.

²⁴ A. SERRA I CLOTA, “Reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya...”, pp. 1020-1021.

transaccions]”²⁵. Per la seva part, J. Fernández i Trabal, bo i referint-se també a terres gironines, assegura que “l’import de la redempció dels *juvenis homo* va experimentar una inflació constant”²⁶.

En molts estudis sobre la pagesia medieval catalana o sobre algun altre aspecte de la Baixa Edat Mitjana, es fa referència als remences, a les redempcions que havien de pagar i a la resta dels mals usos als que estaven sotmesos. Però, pel que fa a les redempcions dels remences, normalment només es recullen uns pocs exemples de diferents anys i, a més a més, solen ser atorgats per diferents senyories, la qual cosa fa difícil considerar-los en el seu conjunt²⁷. En cap cas, però, es discuteixen o contrasten les tendències generals apuntades per J. Vicens Vives i seguides i alhora confirmades per P. H. Freedman, asseguren que després de l’epidèmia de 1348 es va produir un enduriment de la condició dels pagesos adscrits a través de la remença pròpiament dita. Aquest augment es podia concretar en una restricció de les concessions de redempcions i/o en l’augment del seu preu.

En aquest capítol em proposo analitzar una mostra molt més àmplia, representativa i coherent de redempcions concedides durant bona part dels segles XIV i XV, que permeten posar en dubte les idees generalment admeses pels historiadors precedents. Es tracta de més de cinc-centes cinquanta redempcions atorgades per un sol domini senyorial, el de l’Almoïna del Pa de la Seu de Girona i completades amb dades que n’expliquen els motius i altres circumstàncies que les acompanyen.

²⁵ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*, p. 189.

²⁶ J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona ...*, p. 209 (quadre amb 3 casos a la p. 195).

²⁷ Per exemple, E. de HINOJOSA, *Origen y vicisitudes de la pagesía de remensa en Cataluña*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, i *El régimen señorial y la cuestión agraria ...*; M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, 2 vols; C. CUADRADA, *El Maresme Medieval ...*; E. GRÀCIA I MONT, *Estructura agrària de la Plana de Vic al segle XIV*, Fundació Vives i Casajuana, Barcelona 1989; A. SERRA I CLOTA, *La comunitat rural a la Catalunya Medieval: Collsacabra (s. XIII-XVI)*, Eumo editorial, Vic 1990; G. FELIU I MONTFORT, “El pes econòmic de la remença...”; P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*; J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona ...*; J. BOLÒS, *El mas, el pagès i el senyor. Paisatge i societat en una parròquia de la Garrotxa a l’edat mitjana*, Curial, Barcelona 1995; M. AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès oriental, segles XIII-XVI*, Columna Assaig, Barcelona 1996; X. SOLDEVILA, “Masades i servituds a Torroella de Montgrí i la seva comarca (1290-1340)”, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes (UdG)-Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, entre d’altres.

Tots aquests enfranquiments es troben consignats als manuals de comptes dels seus pabordes i crec que es pot afirmar que durant l'any corresponent al manual no es van concedir més redempcions que les que hi consten²⁸. D'aquesta manera, la informació continguda en els llibres de comptes de l'Almoïna de Girona permet analitzar l'evolució cronològica de les redempcions tant pel que fa al seu nombre i als preus que es pagaren per elles, com pels motius que les generaren. Així mateix permet analitzar la importància econòmica que les redempcions de les persones pròpies tenien per a la institució i comparar-la amb la resta d'ingressos que, per altres conceptes, rebia dels seus dominis.

Abans d'acabar aquesta introducció, cal dir que els pagaments per poder marxar del domini d'origen no són, en absolut, exclusius dels remences. A bona part de l'Europa feudal els serfs també havien de comprar la seva llibertat si volien marxar de la seva senyoria i, en certs llocs, també aconseguïen ser lliures si passaven un temps determinat en alguna ciutat. Alguns drets, com el droit de suite o la forfuyance limitaven la llibertat de residència i la llibertat de moviment i autoritzaven als senyors a perseguir als serfs que haguessin abandonat el domini sense el seu consentiment²⁹.

Amb tot és cert, que algun d'aquests pagaments als que estaven sotmesos els serfs, només s'havien de fer si el motiu de la marxa era un casament en una altra senyoria, penso, per exemple, en el merchet anglès³⁰ o el formariage francès³¹ o les ossas i les huesas castellanès³². Per tant, aquests pagaments serien més aviat la multa que s'havia d'abonar per a obtenir el permís del senyor per a casar un fill o una filla, tot i que hi ha divergència d'opinions sobre, per exemple, el motiu pel que es feia pagar i la quantitat que

²⁸ Excepte, per exemple, el manual de l'any 1334-35 del que s'han perdut uns folis i dels corresponents als anys 1333-34 i 1339-40 dels que només s'han conservat uns folis.

²⁹ W. Ch. JORDAN, *From Servitude to Freedom. Manumission in the Sénonais in the Thirteenth Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1986, pp. 21-22.

³⁰ Vegeu, entre d'altres, Z. RAZI, *Life, Marriage and Death in a Medieval Parish. Economy, Society and Demography in Halesowen 1270-1400*, Cambridge University Press, Cambridge 1980, pp. 45-47, 131-134 i 152-153.

³¹ Vegeu, entre d'altres, W. Ch. JORDAN, *From Servitude to Freedom. Manumission in the Sénonais ...*, pp. 22-24.

³² Vegeu, entre d'altres, L. G. DE VALDEAVELLANO, *Curso de Historia de las Instituciones españolas (De los orígenes al final de la Edad Media)*, Revista de Occidente, Madrid 1968.

s'havia de pagar³³. En tot cas sembla que aquestes taxes gravaven els casaments fora de la senyoria d'origen, per tant més que el casament en sí el que gravaven era la sortida del domini d'un dels serfs. És a dir, implicaven que abans de marxar del domini, els serfs havien d'aconseguir l'autorització del seu senyor i pagar per ella, per tant, d'alguna manera, s'havien de redimir.

2. "MECÀNICA" DE LES REDEMPcions

2.1. Descripció dels documents

En el bloc dels ingressos dels manuals de comptes dels pabordes i, més concretament, en l'apartat anomenat "Foriscapis" és on apareixen tots els assentaments que consignen les redempcions concedides per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona a algunes de les seves de persones pròpies i sòlides. Els diferents pabordes de la institució escrivien als seus llibres el nom de la persona redimida i, sobretot, el preu que l'Almoina havia cobrat i ingressat per aquell concepte. Tot i això, i tal i com hem vist i veurem en altres capítols, la quantitat i la qualitat de la informació aportada pels assentaments no era sempre la mateixa.

Des del primer llibre de comptes fins a mitjans del segle XIV, els assentaments que consignen enfranquiments solen ser molt breus. Només solen deixar constància del nom de la persona redimida o del de la persona encarregada de pagar la redempció, de la seva filiació o parentiu i del preu total o la part que n'havia d'ingressar l'Almoina. Vegem-ne un parell d'exemples:

"Recepi de redempcione Francisce, filie Jacobi de Amenlario de Cacio de Piloraso, II s., VIII d."³⁴;

"Debet dictus C. Poncii [de Sant Cebrià dels Alls] pro redempcione Petri, fratris sui, LXX s., de quibus solvit XL s. Item solvit XXX s. In suma solvit dictus C s., dictos LXX s."³⁵.

³³ E. SEARLE, "Seigneurial control of women's marriage: the antecedents and function of merchet in England", *Past and Present*, núm. 82 (1979), pp. 3-43; "Debate. Seigneurial control of women's marriage", *Past and Present*, núm. 99 (1983), pp. 123-160; R. SMITH, "Further models of Medieval Marriage. Landlords, Serfs and Priests in Rural England, c. 1290-1370", dins *Georges Duby. L'écriture de l'Histoire*, De Boeck Université, 1996, pp. 161-173, entre d'altres.

³⁴ AHG, Hospici, núm. 1890 (1339-1340), fol. XIII v.

³⁵ AHG, Hospici, núm. 11 (1345-1346), fol. XV v.

A partir del manual de l'any 1347-1348, els pabordes comencen a incloure la data en els assentaments que redacten i, tot i que més rarament, a vegades també aclareixen els motius que causen, justifiquen o expliquen la redempció concedida. Per exemple:

“Item ressebi per reemensa d.en Bernat Moner de sa Pera, per ço cor pres muyler en altra seyoria, paga LX s., dels calcs ac lo pabordra VI s., els rendes la lur part, restant Elemosine XXVII s.”³⁶;

“Item dimarts derrer del mes de juny del ayn de LI, resebi per resemensa d.en Pere Batle de Vilavenut, XX ll., de les quals paga de present CCC s., dels quals done al pabordre XXX s., item als renders lur part, restant Elemosina CXXXV s.”³⁷

Als llibres corresponents als anys següents, els assentaments ja acostumen a ser més llargs, més explicatius i, per tant, aporten més informació: la data, el nom del redimit i la seva filiació, sovint el motiu, la data i el nom del notari que va fer l'instrument notarial i el pergamí, si és el cas, el preu total pagat i la part d'aquest que corresponia a l'Almoina, la dels arrendadors de les rendes i la del paborde, el nom de la persona que havia de pagar i el termini fixat pel pagament. Malauradament, però, aquest seria l'assentament ideal i no sempre és el que trobem. Tot sovint, com veurem, el paborde no anotava el motiu de la redempció o la quantitat total pagada, ni especificava la raó per la qual una persona, teòricament, aliena al redimit es comprometia a pagar la seva redempció, com veurem més endavant.

“Anthonia, filia Petri Ferrarii de Fonoyeris, sponsa Bartholomei, filii Bartholomei Vives de Sancto Saturnino, fuit data ad redimendum pro duobus s. et octo d., quos solvit, cum instrumento confecto in posse Petri Cerviani, notario Gerunde, XIII die novembris, anno MCCCCXIII. De prefacte quantitate pertinent michi, pro iure meo, III d., et emptoribus XIII d., obolum, quos habuit in arrendamento istius libri, restant Elemosine, I s., II d., m.”³⁸.

Així es mantenen, més o menys, els assentaments fins als anys quaranta del segle XV, però, val a dir, que la informació aportada pels darrers manuals que recullen redempcions torna a ser com la dels primers. Així doncs,

³⁶ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XXXVIII v.

³⁷ AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XXIX.

molt rarament ens faciliten el motiu que explica l'enfranquiment ni si es va fer instrument notarial ni qui va pagar ni la data en què es va fer. Aquest és el cas de:

“Ha V de febrer, any LII, pagua en Guarrofa de Fornels dos s., VIII d. per rasemença de na Anthonia, fila sua, de que pertany a mi III d., I s., II d., malla”³⁹.

2.2. Terminologia utilitzada

Quan els diferents paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona inscrivien als seus llibres de comptes els enfranquiments que concedien als seus homes i dones propis utilitzaven diferents termes per a referir-s'hi. A vegades només explicaven que havien rebut per la redempció de certa persona, tants diners⁴⁰; en algunes ocasions, com també hem dit, es refereixen als pactes aconseguits en la redempció⁴¹, en tots aquests casos el paborde no especifica qui és la persona que concedeix la redempció cobrada.

En molts d'altres assentaments el redactat utilitzat no permet dubtes, és el paborde qui, en primera persona, concedeix l'enfranquiment⁴², sovint aclarint que ho fa amb el permís del Sagristà Major i/o Menor de la Catedral. Per altra part, en algunes ocasions els diferents paborde també equiparen els termes “enfranquir” i “redimir”, demostrant que, per a ells, significaven el mateix⁴³; altres cops utilitzen el verb “absoldre” per a justificar l'enfranquiment i com a sinònim de redempció⁴⁴. Algunes altres vegades el paborde és fins i tot més clar i assegura que una

³⁸ AHG, Hospici, núm. 42 (1414-1415), fol. XLVIII v.

³⁹ AHG, Hospici, núm. 51, (1451-1452), fol. LXVIII v.

⁴⁰ “Recepit pro redempcione sororis G. Çaval ...”, AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. VI [Celrà]; “Item rehabi d.en Bertholmeu Miquel de Matha per rahon de rehamença de na Dolça, fila sua ...” o “Item rehabi d.en G. Quintana de Salige per resamença a part de la Almoyna ...”, núm. 14 (1347-1348), fol. VIII v. [Fonolleres] i XIII v. [Brunyola], respectivament, entre molts d'altres.

⁴¹ Per exemple, “... fo feta composicion per reemença de na Maria Carbonela ...”, AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XXVIII [Serinyà].

⁴² “... done a resemensa una fila de na Sibilia de Fonoyeres ...” (AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XII); “Item aquest dia matex, done a resembre sa fila d.en Francesch Buygues de Brunyola ...”, núm. 18 (1351-1352), fol. XVI v.; “A XXX de satembre an [...] de Borgoya am poder d.en Miquel Pi, notari de Girona, reseme l sua file apelade ...”, núm. 48 (1444-1445), fol. XXXVI.

⁴³ “A XIII del mes de nobembre de l.any MCCCCIII, enfranqui e done a reembra en G., fill d.en Barrera de Cartayan ...” AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), fol. XIX v.

⁴⁴ “A XXVIII del mes de vuytubri del ayn CCCCIII, absolgui e done a raembra, ab carta feta lo dit jorn per en Francesch Vidal, not., na Cathalina, filla d.en Bernat Batla de Fallinas ...”, AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. XL.

persona és redimida de tota servitud⁴⁵; altres, com ja hem dit, equiparava específicament la redempció amb la llibertat⁴⁶.

2.3. Passos de la redempció

No sabem quin era el procés que s'havia de seguir en les redempcions, fora del cas de les incorruptes. Vull dir, cal pensar que la persona remença amb el consell dels seus parents o amics devia decidir o necessitar comprar la seva pròpia llibertat. Un cop decidit això devien dirigir-se al seu senyor o al batlle o representant d'aquest i devien plantejar la qüestió i amb ell s'acordava, o no, la concessió de la llibertat. Però desconeixem totalment el procés intermig, i tampoc podem valorar el temps que podia transcórrer entre la demanda i la concessió.

En tot cas, la gran major part de les redempcions havien de ser pactades entre el redimit i el seu mas d'origen, si hi vivia en aquell moment o encara en depenia, per una part, i el paborde de l'Almoïna, per l'altra. Entre d'altres coses s'havia de pactar el preu a pagar, però no només aquest sinó també si era convenient o no la redempció perquè uns i altres havien de poder –o voler– prescindir del redimit. Així devia funcionar a totes les senyories amb remences propis.

Els estatuts resultants de la reforma de l'Almoïna ordenada l'any 1347 pel bisbe de Girona establien que el seu paborde havia de retre comptes anualment de tots els ingressos i despeses que fes. Això implicava, a més a més, que havia de comptar amb el consentiment del sagristà major de la Catedral per a qualsevol canvi o moviment en el patrimoni de la institució⁴⁷. És per això que sovint, i sobretot quan els enfranquits no són noies “verges”, el paborde fa constar clarament aquesta conformitat:

⁴⁵ “Primo Margarita, filia Francisci Truy de Villavenuto, femina propria dicte Elemosine, esposa Pere Colomerii, parrochie de Porquariis, fuit redempta ab omni servitute dicte Elemosine ...”, AHG, Hospici, núm. 122 (1436-1437), fol. XXXI.

⁴⁶ “Sibilia, filia Guillelmi Durandi de Cilrano, reputata incorrupta, fuit data ad libertatem sive ad redimendum per Jacme de Solerio, preposito ...”, AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. XLVIII.

⁴⁷ C. GUILLERÉ, “Una institució benèfica enfront les adversitats de l'època: la Pia Almoïna de Girona (1347-1380)”, a *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Ajuntament de Girona, Girona 1984, pp. 169-196. Vegeu també el capítol dedicat a l'Almoïna d'aquesta mateixa tesi.

“A XXII d.egost de MCCCXCVIII, de voluntat e consel dels hoydors de comptes, sacrista maior, sacrista miga, trasorer, done a reembra ...”⁴⁸, o

“A VI del mes de febrer del any MCCCCIII ... de voluntat e consentiment de mossen lo sagrista maior, principal protector de la Elmoyna, enfranqui e done a reembra ...”⁴⁹.

A hores d'ara em sembla absolutament impossible ni tan sols insinuar el temps que podia transcórrer entre la demanda d'una redempció i la seva concessió. I això tant si era el remença el que es volia redimir a iniciativa seva com si era la senyoria la que li exigia que es redimís i renunciés a les seves terres i propietats. També em sembla impossible saber si les converses o negociacions sobre els preus a pagar eren llargues o curtes i si els remences podien influir realment en el seu pacte i establiment.

Els pabordes potser amb la intenció de justificar-se assenyalen, en alguns assentaments, que el preu pagat pel redimit és relativament baix i ho atribueixen al fet de que els redimits eren “pobres”, “vagabunds” o, fins i tot en algun cas com veurem, “no tenien res”. Però fa de mal assegurar si realment es tenia en compte la situació econòmica del redimit o la de la seva família o mas d'origen a l'hora d'arribar a exigir un preu determinat per la seva llibertat⁵⁰.

En qualsevol cas sabem que les negociacions es feien i que els preus, més o menys teòricament, es pactaven entre els pabordes i els manumitits. Així si més no, es desprèn d'alguns assentaments dels manuals de comptes de l'Almoina de Girona:

“A V de deembra, P. Brascon de Borraçan reseseme son fil, en Bernat, qui pres per muler na Francescha, fila d.en P. des Pou de Borraçan, fo convenença que pagas XX florins de resamença [...]”⁵¹.

Tanmateix els *Costums de Girona* assenyalen o indiquen, com veurem més endavant, que els senyors només en alguns casos concrets podien oposar-se a la concessió d'una redempció. Indirectament, per tant, ens informen de que no totes les redempcions havien de concedir-se

⁴⁸ AHG, núm. 35 (1398-1399), fol. CI v.

⁴⁹ AHG, núm. 37 (1403-1404), fol. XXII.

⁵⁰ Més endavant veurem que no tots els qualificats de “pobres” o amb algun qualificatiu similar, pagaven preus comparativament més baixos que els que no eren descrits així.

⁵¹ AHG, Hospici, núm. 29 (1385-1388), fol. XXIII.

obligatòriament. Així doncs, és molt possible que algunes persones pròpies que volien deixar de ser-ho no haguessin estat autoritzades a fer-ho i haguessin seguit sense ser jurídicament lliures. Francament, això també se'ns escapa. No sé quants homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, van demanar la seva redempció sense que el seu paborde els la concedís. Ni tan sols puc assegurar que així succeís com a mínim un cop, tot i que, en la meua opinió no em sembla gens agosarat suposar que en alguna ocasió l'Almoina no concedís la redempció a algun dels seus remences. Però la realitat és que si així fos no n'ha quedat cap rastre documental.

Segons els *Costums de Girona* si el senyor no volia acceptar la redempció d'una noia "verge" que es volgués casar o si no hi era i, per aquesta raó, no podia concedir-la, només calia que el dia del casament de la noia algú, en nom seu, diposités els 2 sous i 8 diners acostumats sobre l'altar de la parròquia. D'aquesta manera, la noia en qüestió obtenia l'enfranquiment indispensable per al seu nou casament. Tampoc devia ser aquesta una situació molt habitual. Pons Guri en va aportar un exemple fa uns quaranta anys⁵². Els manuals de comptes dels paborde no especifiquen en cap assentament si alguna de les seves casadores va aconseguir la seva llibertat d'aquesta manera. Per contra, la documentació en pergami conservada per l'Almoina de Girona ens n'ofereix una altra mostra. Només una, però, senyal, al meu entendre, de l'excepcionalitat de la situació:

El 21 de desembre de 1311, Pere Font, de Rupjà, volent aconseguir la redempció de la seva filla Beatriu, dona pròpia de l'Orde del Temple, i per manca d'administrador de la mateixa, va dipositar dos sous i vuit diners damunt l'altar de Santa Maria de l'església de Rupjà, per a que Beatriu pogués casar-se al mas Almar de La Pera, propi de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona⁵³. Poc temps després, el 13 d'agost de 1312, Beatriu va prestar homenatge i va reconèixer ser dona pròpia i sòlida de l'Almoina com a esposa de Pere Almar, home propi de la predita institució⁵⁴.

⁵² Josep Maria PONS I GURI, "Document d'aplicació del dret senyorial", a *Recull d'estudis d'història jurídica catalana*, Barcelona, Fundació Noguera, 1989, vol. III, pp.193-196, (publicat primer a la *Circular núm. 6* de l'Arxiu Històric Fidel Fita al setembre de 1960).

⁵³ ADG, pergs. Pia Almoina, La Pera, núm. 107.

⁵⁴ ADG, pergs. Pia Almoina, La Pera, núm. 108.

2.4. Exemplars de les redempcions

Com hem vist, a vegades els assentaments dels llibres de comptes dels pabordes de l'Almoïna especifiquen el nom del notari que va enregistrar l'enfranquiment. En tot cas i encara que l'assentament no ho consigni, cal pensar que un notari inscrivia la redempció en els seus registres i, a més a més, en lliurava una còpia en pergamí. De fet, un cop pagat el preu, el redimit havia rebre una carta on constava la compra de la seva llibertat i que demostrava, per tant, que era lliure i no depenia de cap senyor. Aquesta carta l'hauria de donar al seu nou senyor en cas de que es tornés a adscriure. Així, si més no, es desprèn de la normativa legal i d'alguns dels homenatges i reconeixements de domini rebuts per l'Almoïna de Girona. Per exemple, quan Dolça, muller de Bernat Tassi de la parròquia de Camós va reconèixer ser pròpia i sòlida de l'Almoïna i per demostrar que era lliure va dir

“promito vostre voluntate vobis tradere instrumentis redempcionis mee”⁵⁵.

Tots aquests pergamins que demostraven la llibertat i no dependència dels nou-vinguts són les cartes de redempció que també s'han conservat a l'arxiu de l'Almoïna. A elles es va referir P. H. Freedman, com hem assenyalat fa unes pàgines. Els pergamins o cartes s'havien de fer per a que no quedés cap dubte sobre l'adscripció o no de les persones que, per exemple, volien entrar en un nou domini. Els senyors no podien –o, més ben dit, no volien perquè es respectaven els uns als altres i no volien interferir en els altres dominis- acceptar en la seva senyoria a alguna persona que fos pròpia d'una altra o que no pogués provar documentalment la seva llibertat. D'aquí la necessitat d'aconseguir i conservar els pergamins en els que hi constava l'enfranquiment i per això a l'arxiu de l'Almoïna s'han conservat tantes cartes d'aquesta mena.

Cal assenyalar que uns nou d'aquests pergamins⁵⁶ corresponen a

⁵⁵ ADG, pergs. Pia Almoïna, Camós, núm. 186. [1344, abril, 1].

⁵⁶ ADG, pergs. Pia Almoïna, Serinyà, núm. 102 [1305, abril, 7]; Vilavenut, núm. 44 [1313, març, 15]; Cassà de la Selva, núm. 756 [1314, gener, 29], i núm. 766 [ca. 1330]; Borrassà, núm. 60

enfranquiments concedits per la mateixa institució, és a dir, són les cartes que els paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona escrivien i donaven als seus remences un cop havien satisfet el preu de la seva redempció. Els enfranquiments consignats en tres d'aquests pergamins també apareixen consignats als assentaments dels manuals de comptes dels paborde. Tot i que els altres també hi devien aparèixer, al no haver-se conservat els corresponents llibres de comptes, no ho podem comprovar.

El que desconec, a hores d'ara, és per què el pergami que el paborde havia donat a una de les seves persones pròpies acabades de redimir, va tornar a anar a parar a l'arxiu de la mateixa Almoina i per què es va conservar allà. Seria lògic que fos així si aquests enfranquits haguessin tornat a entrar al domini de la mateixa institució, al prestar-li el nou i obligatori homenatge, li haurien hagut de donar la carta que certificava la seva llibertat. Però entre els homenatges conservats per la mateixa Almoina no n'hi ha cap d'aquestes persones. Potser van morir abans de poder recollir-la.

En els casos en els que s'ha conservat tant l'assentament del manual de comptes com el pergami veiem com els paborde escrivien als seus llibres la informació mínima necessària dels enfranquiments. Vegem-ne un cas:

Un pergami conté que Pere de Casadevall, preposít de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, "gratis et ex certa sciencia", per ell i la resta de paborde, successors seus, de la predita Almoina, defineix i absol ("diffinio et absolvo") a Guillema, filla de Bernat Capell, fuster difunt de la parròquia de Campllong, dona pròpia de la dita Almoina, amb tota la prole que d'ella descendirà i amb tots els seus béns mobles i immobles, per a que sigui franca, lliure, quítia i immune de tota servitud i domini de la predita Almoina. Pere de Casadevall reconeix que a canvi de la seva absolució ha rebut dos sous i vuit diners dels béns de la noia. El paborde de l'Almoina firma i lloa l'acte i figuren com a testimonis de l'enfranquiment Bernat Moler, clergue, i Jaume Negre, de Campllong. Consta, finalment, que Ramon Viader, notari públic de Girona va escriure i cloure el pergami⁵⁷.

[1334, novembre, 28]; Borgonyà, núm. 105 [1337, abril, 7]; Cassà de la Selva, núm. 486 [1343, febrer, 5]; Brunyola, núm. 806 [1380, gener, 17], i núm. 815 [1411, setembre, 17].

⁵⁷ ADG, pergs. Pia Almoina, Cassà de la Selva, núm. 486 [1343, febrer, 5. Girona].

L'assentament dels manuals de comptes dels paborde que consigna aquesta mateixa redempció és el següent:

“Recepi de redempcione Guialmone, filie Bernardi Capel, fuster, II s., VIII d.”⁵⁸

No cal ni dir que l'assentament en el manual de comptes és francament molt més curt i telegràfic, però, inclou totes les notícies i informacions importants. Hi consta el nom de la persona redimida, el nom i l'ofici del seu pare –al pergamí s'especifica que ja és mort, tot i que aquest detall no fa variar en absolut el contingut de l'enfranquiment- i el preu que l'Almoina va rebre per aquesta llibertat.

Per tant, si comparem els dos documents veurem que a l'assentament no hi apareixen les clàusules habituals i repetitives d'una concessió de redempció però sí el nom i filiació del redimit i el preu que ha de pagar, que és el que variava en cada cas. Però no figura ni al pergamí ni a l'assentament, el motiu que justifica la llibertat del remença en qüestió, probablement perquè el paborde el desconeixia. En aquest cas, i crec que també en la resta, com ja he dit, deuria de ser així. Quan a l'assentament no hi apareixen més notícies, com la de la causa o motiu que explica l'enfranquiment, és perquè el paborde no la sabia i per això tampoc no apareix al pergamí, si més no en cap dels casos en els que s'ha conservat l'assentament del llibre de comptes i el pergamí, aquest darrer ens aporta noves dades. Tanmateix, el paborde no n'havia de fer res del que farien els seus remences un cop redimits.

Per altra part, a vegades, com també hem dit ja, els paborde indiquen als assentaments dels seus llibres de comptes que un notari ha copiat l'acte en el seu registre. En tots els pergamins que van ser closos per un notari també hi consta el seu nom i la parròquia o vila o ciutat on exercia i la data en la que es va cloure o escriure el pergamí. No sempre, però, podem localitzar la redempció en qüestió perquè molts dels registres notariais de la ciutat de Girona no s'han conservat. A més a més, sovint l'Almoina treballava amb notaris de diferents parròquies i pobles i la documentació que van generar tampoc no ens ha pervingut.

⁵⁸ AHG, Hospici, núm. 8 (1342-1343), fol. XXI.

En tot cas, l'existència i localització o no d'aquest instrument notarial no pressuposa una major informació, perquè quan existeix i s'ha pogut trobar no ha aportat noves dades a les recollides en els manuals, de la mateixa manera que els pergamins tampoc no ho fan. De fet, és lògic que sigui així. Els assentaments solen resumir el que expliquen els documents notarians. Cal pensar, doncs, que si l'assentament del paborde no indica el motiu de la redempció és que o bé el paborde no el sabia o no considerava important consignar-lo i, per això, tampoc no apareix en el document del registre notarial ni en el pergamí resultant.

3. EL NOMBRE DE REDEMPCIONS

Des de l'any 1331-1332 –any del primer manual conservat- fins l'any 1457-1458 –any en el que es troba consignada l'última redempció- tenim constància de l'enfranquiment de més de 557 persones pròpies de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Aquesta quantitat s'ha obtingut gràcies al buidatge sistemàtic dels assentaments que s'hi refereixen i que es troben als manuals de comptes conservats dels seus paborde, com ja hem dit.

Quan el paborde de l'Almoina, amb o sense el consentiment dels sagristans de la Catedral, concedia la llibertat a alguna de les seves persones pròpies i sòlides, consignava immediatament aquell enfranquiment al manual de comptes d'aquell any. Es feia així encara que la quantitat que s'hagués fixat com a preu de la llibertat no es pagués en el moment de la seva concessió o consignació. En d'altres paraules, el paborde o administrador de l'Almoina podia atorgar una redempció i, per tant, consignava al seu llibre de comptes que una persona que abans li era pròpia havia deixat de ser-ho tot i que el guany econòmic que n'aconseguia la institució es retardés un temps. Quan finalment es cobrava el preu pactat es consignava, indistintament, bé en el manual on hi constava la concessió de la redempció o bé en el manual coetani a la data de pagament per a justificar aquell ingrés de numerari.

Gràcies a aquests assentaments en els que el més important és anotar un ingrés, coneixem una desena d'enfranquiments que es devien concedir i consignar en llibres de comptes dels paborde actualment perduts. En alguns

casos apareixen en els apartats destinats a tots els deutes que es tenien amb l'Almoina, apartats que els pabordes solien intitular "debitis antiquis", per exemple,

"P. Toron paga XXXVIII s. que devia de la resamença de sa nora, segons apar en libra de XCVIII, en lo coern firmat a la fin del dit libra, en XXI fula del dit coern, ¹¹¹, XVIII s."⁵⁹

D'altres vegades, apareixen entre els foriscapis corresponents a l'any del manual, bo i aclarint que es tracta d'un pagament endarrerit i que la consignació original de l'enfranquiment hauria de trobar-se en el manual coetani a la concessió de la llibertat. Vegem-ne un cas:

"Item Bernardus Venrelli, parrochie de Villa Asinorum, debet qui restant ad solvendum pro redempcione persone sue, ut patet in libro Elemosine anni MCCCLVI, XL folio ..." ⁶⁰.

En aquests casos i tot i que no es pot localitzar l'assentament en el que es va consignar per primera vegada l'enfranquiment en qüestió, he comptat i inclòs totes aquestes referències a persones redimides en la quantitat total de redempcions concedides per l'Almoina. Em sembla lògic no obviar tota aquesta informació fins i tot quan no podem assegurar l'any en els que es va atorgar la llibertat al pagador o al seu familiar. Per això en els quadres i gràfics he considerat aquests casos juntament amb la resta dels consignats en el mateix manual, encara que amb tota seguretat devien correspondre a anys anteriors. De totes maneres, i com que són molts pocs els redimits que coneixem a causa del retard en el pagament de la seva llibertat, la seva inclusió en els anys que realment no els correspondrien no afecta de manera significativa les afirmacions, negacions, suggeriments, asseveracions o conclusions que farem a partir d'ara.

En un altre ordre de coses, cal dir que alguns pocs assentaments dels manuals de comptes dels pabordes consignen l'enfranquiment de més d'una persona. Normalment succeeix així quan es redimeixen, en el mateix moment, els dos membres d'un matrimoni, dos o més germans o germanes, o un matrimoni i els seus fills. En tot cas, sempre els lliga un vincle de parentiu. En

⁵⁹ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. CXI [Debitis antiquis]. Aquest quadern al que es refereix l'assentament també s'ha perdut.

⁶⁰ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. XXXIV v.

aquests casos el preu es fixa conjuntament per a tots els redimits i no s'especifica quina quantitat hauria de pagar cadascun d'ells per separat. Per exemple,

“Item dona hom a reembre G. Mir e sa muyler ... e eren gent pobra que no avien res, e re.lus pervengut l mas per lo cal s.avien a fer homes d.altre seyor e fenseren pacti ab l.Almoyna que donasen emfre marit e muyler LX s.”

i

“Item a XVIII de març, fiu composicio e done a reembre an Andreu, fil d.en Jacme Negre, quondam, de Camplonch, e an Marti, fill del dit Jacme Negre, per preu de nou florins”⁶¹.

Finalment només dos o tres assentaments ens informen de l'enfranquiment d'una quantitat indeterminada de persones,

“Recepi pro redempcionem d.en Ros et pro redempcionem fratrum suorum, avunculorum suorum”⁶².

Per tant, en aquest capítol del treball, hi he comptat les 557 persones de les que tenim constància segura de la seva redempció i no els assentaments registrats, que serien uns pocs menys.

Amb tot, durant tot el període estudiat, des de l'any del primer manual de comptes dels pabordes conservat, 1331-1332, fins al de l'any 1457-1458, en el que hi consta l'última redempció concedida, segur que es van atorgar o aconseguir més redempcions que les que nosaltres hem pogut documentar. Però no hem d'oblidar que un bon nombre de manuals de comptes dels pabordes no ens han pervingut.

3.1. Les redempcions de persones pròpies segons els *Costums de Girona*

Tal com hem anat veient en els capítols precedents, els *Costums de Girona* es referien i afectaven a la diòcesi de Girona, però també d'altres (com la de Vic), bo i estipulant quines eren les pràctiques seguides en aquests territoris. Diversos capítols de les diverses còpies conservades dels *Costums* es refereixen als enfranquiments del remences i assenyalen per què, quan i per quin preu els

⁶¹ AHG, Hospici, núm. 16 (1349-1350), fol. VIII [Celrà]; i núm. 50 (1450-1451), fol. LVIII [Cassà de la Selva], respectivament.

⁶² AHG, Hospici, núm. 7 (1340-1341), fol. LVII [Gaüses].

senyors havien o podien concedir-los la redempció.

Dret a llei, les dones eren les que podien aconseguir més fàcilment la redempció personal. Això era degut a diferents factors, com ara que la seva feina, si bé molt important, no es devia considerar tan imprescindible, o que el tipus de casament vigent era preferentment virilocal i de transmissió hereditària bàsicament a través dels homes o fills mascles, i que, a través dels seus matrimonis, es podien establir lligams importants amb altres famílies i masos. Entre les redempcions de dones destaquen les de les anomenades “verges”. La terminologia utilitzada és clara, les noies “verges” són aquelles que encara no s’han casat i que per tant són, si més no en teoria, verges. Altres expressions i termes coetanis per a designar-les són més clars i contundents: són dones no corruptes o que no han estat mai corrompudes.

Els *Costums de Girona* establien que els senyors estaven obligats a acceptar i concedir l'alliberament de les filles “verges” dels seus homes i dones propis –sempre i quan no fossin pubilles ni hereves- que tinguessin previst casar-se amb un home que no fos propi de la seva mateixa senyoria. Les redempcions de noies “verges” o “incorruptes” són a tot arreu les més nombroses i, de fet, també eren les més fàcils d'aconseguir i les que, en principi i en teoria, com veurem més endavant, afectaven menys l'estabilitat econòmica del mas i de la família d'origen.

Si la noia es casava abans de redimir-se amb un home propi d'una altra senyoria o lliure, podia ser castigada pel seu senyor a pagar la mateixa quantitat que pagaria una noia no “verge” o corrupta. No devia ser, al meu entendre, un cas molt habitual. Excepcionalment, però, en trobem algun cas documentat, per exemple el de la redempció de Berenguera, filla de Guillem Frigola de Bacià, de la parròquia de Sant Vicenç de Camós. Ella, com la seva família, era pròpia per dues terceres parts de Guillem de Segueró de Vilavenut i, per l'altra, de l'obtentor del benefici de l'església de Sant Vicenç de Camós. Segons recullen els documents, Berenguera s'havia de casar amb Ramon Guilió de Camós i, per tant, es va redimir de les dues terceres parts de la seva persona que tenia Guillem de Segueró, a qui va pagar dues terceres parts dels 2 sous i 8 diners acostumats, però va oblidar redimir-se de l'altra tercera part. Un cop casada, l'obtentor del benefici li va concedir la llibertat però castigant-la a pagar 30 sous perquè s'havia

casat abans de redimir-se del tot⁶³.

Per altra part, els *Costums* també assenyalen que el senyor no podia exigir la redempció de la vídua de l'home propi que, com hem vist, havia de ser, per força, pròpia de la mateixa senyoria que el seu difunt marit. En el cas de que el senyor li ho demanés, li suggerís o li exigís i ella ho acceptés, el preu de la seva llibertat no podria excedir tampoc l'equivalent a la tercera part dels seus béns. En el cas de que fos la dona la que volgués redimir-se, el senyor li podia demanar la quantitat que volgués⁶⁴.

La redempció de les filles pubilles i hereves era molt més difícil d'aconseguir perquè implicava, més o menys immediatament, que el mas i les seves propietats quedarien sense tinent. De fet i en teoria, a les senyories eclesiàstiques aquesta pràctica era prohibida⁶⁵. Ara bé, si la pubilla demostrava que podia deixar un altre hereu a les seves anteriors possessions, llavors la redempció era viable i es seguien les normes de les altres dones.

Pel que fa als homes, els *Costums de Girona* estableixen diferents categories. Els que demanaven la redempció amb més assiduitat eren els fadrísters, que solen ser anomenats "joves homes", tant als *Costums* com en alguna documentació coetània⁶⁶. Es tracta de tots els fills mascles d'un pagès o d'un home propi que no siguin el seu hereu. Per una banda, els senyors només estaven obligats a redimir-los si es volien casar o establir-se a un altre mas però, per l'altra, el senyor no podia obligar-los a redimir-se.

De la mateixa manera que les pubilles, els fills hereus d'un mas propi teòricament no podien abandonar-lo i deixar-lo sense hereus⁶⁷. En el cas que fessin donació dels seus béns a una altra persona, no necessàriament home, que

⁶³ ADG, pergs. Pia Almoina, Camós, núms. 347 [26 d'agost de 1335] i 346 [23 de febrer de 1336].

⁶⁴ "També cal saber que el senyor no pot obligar una dona vídua que es redimeixi. Però si, després que el senyor l'ha cridat perquè es redimeixi, ella es vol redimir, el senyor no li pot demanar més de la tercera part dels béns que té. Però si és ella qui crida el senyor, aleshores el senyor pot rebre lícitament d'ella el que pugui obtenir, perquè altrament el senyor no està obligat a fer redimir la vídua excepte si es casa. I si aleshores és corrupta, li donarà el terç dels béns, com s'ha dit.", T. MIERES, *Costums de Girona*, edició crítica i traducció d'A. COBOS FAJARDO, Biblioteca d'Història Rural, Girona 2001, pp. 124-127.

⁶⁵ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, p. 216.

⁶⁶ No és aquest el cas dels pabordes de l'Almoina que només en molt poques ocasions es refereixen a alguns dels seus homes titllant-los així, quan, en teoria, molts més podrien haver de rebre aquest qualificatiu.

⁶⁷ J. M. PONS I GURI, "Relació jurídica de la remença i els mals usos a les terres gironines",

es comprometés a quedar-se i treballar el mas, podien redimir-se amb les mateixes condicions que qualsevol altre fill d'home propi. Una altra possibilitat seria que fessin donació dels seus béns al seu senyor.

Finalment, cal assenyalar que el Concili Provincial de Tarragona de l'any 1369 va prohibir terminantment l'ordenació de gent de remença. Així, doncs, abans d'ordenar-se s'havien de redimir i, si eren hereus, deixar el mas d'origen en mans d'algú altre⁶⁸.

3.2. Les redempcions concedides per l'Almoina de Girona

Des del mes de juny de l'any 1331 fins al mes de juny de 1458, el paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va concedir la llibertat a més de 557 persones. Cal considerar, en primer lloc, quantes redempcions corresponen a homes i quantes a dones. Entre aquestes és important la distinció entre les dones “verges” o “incorruptes”, segons l'expressió utilitzada indistintament pels manuals, i les que no ho eren.

En aquest punt, però, cal remarcar que, desconeixem en què es basava el paborde per distingir les noies “verges” de les altres. De fet, excloent les vídues i alguna pubilla –que pagava més perquè era hereva del mas i no per la seva major o menor integritat-, els pabordes no aclareixen mai en els assentaments dels seus llibres de comptes perquè redimeixen a alguna dona com a “corrupta” i no com a “verge”. Encara que no podem saber com les distingien els pabordes sabem que, de fet, ho feien.

Així es desprèn, si més no, de l'assentament de l'enfranquiment de Perpinyana, filla de Jaume Mateu de Vilamorell. El seu pare va haver de satisfer a l'Almoina 5 sous –poc més del doble que el pagat per una “verge”- malgrat que s'hi escriu “quod vis esset virgo que no sit”⁶⁹. En aquest cas sembla que s'hi insinua la intenció del pare de la redimida de fer-la passar per “verge” per tal d'estalviar-se diners i potser també altres coses. Però, cal preguntar-se com podia estar tan segur el paborde de que aquella que es volia

Revista de Girona, 118 (1986), pp. 40-41.

⁶⁸ J. M. PONS I GURI, “Relació jurídica de la remença...”, p. 40.

⁶⁹ AHG, Hospici, núm. 3 (1334-1335), fol. XXVII (Borrassà).

fer passar per “verge”, en realitat no ho era? Potser havia tingut un fill o potser la mala fama la precedia.

En aquest mateix sentit, un assentament del mateix manual consigna que es va redimir Guialmona, filla d’Arnau Candel de Viladasens, i que va pagar 2 sous i 8 diners per la seva llibertat com si fos una noia “verge”. Un temps indeterminat després, el mateix paborde va escriure a sota del corresponent assentament: “Hic fuit fraus quod posquam fuit corrupta fuit redempta”. Però, no aclareix si la noia en qüestió o la seva família o el seu mas d’origen van ser penalitzats pel frau, encara que sembla difícil per tal com la noia, quan es va descobrir l’engany, ja era lliure. Aquest cas ens indica clarament dues coses. Per una part, que el paborde es podia equivocar en decidir si una noia havia de redimir-se com a “verge” o no, que se’l podia enganyar o que les informacions que rebia podien ser errònies. Per l’altra, que, com a mínim, en alguns casos el paborde i la senyoria podien seguir controlant les seves persones pròpies quan ja havien deixat de ser-ho al haver-se redimit.

Els enfranquiments de noies “verges” que volguessin casar-se (així com els de les altres dones i els homes no hereus) eren automàtics, els *Costums de Girona* indiquen clarament que el senyor no s’hi podia oposar. En aquest sentit i abans de continuar, cal remarcar que, per aquesta raó, la quantitat de noies “verges” redimides no pot constituir de cap manera un bon indicador de la major o menor permissivitat de l’Almoina de Girona –com de qualsevol altra senyoria- envers l’enfranquiment dels seus homes i dones propis.

Al domini de l’Almoina del Pa de la Seu de Girona, com arreu, les “verges” són, amb diferència, les que més sovint van aconseguir i van pagar la seva redempció. En el nostre cas, estem parlant d’unes 343 noies enfranquides d’un total de més de 557 enfranquiments documentats, és a dir, el 61,5%. Pel que fa als homes, se’n van redimir més de 178 al llarg de tots els anys estudiats, és a dir, un 32% del total de persones redimides. Les dones no qualificades de “verges” que poden ser “corruptes”, vídues o pubilles, són les menys representades. Només n’hem documentat 36 casos, és a dir, un 6,5% del total.

Des del manual de 1331-1332 fins al de 1347-1348, anterior a l’arribada de la pesta negra a la ciutat de Girona i la regió que l’envolta, l’Almoina va

alliberar a 220 persones que abans li eren pròpies i sòlides i que estaven adscrites al seu domini. D'aquestes 220, poc menys de tres quartes parts, és a dir, 155, van ser noies “verges”; poc més d'una altra quarta part, 62, van ser homes, i només 3 de les persones alliberades van ser dones no “verges”, una xifra gairebé simbòlica: poc més de l'1% de totes les persones enfranquides.

Des de l'any 1348 fins a finals del segle XIV, hi ha documentades les redempcions concedides pels pabordes a 168 persones: poc més de la meitat, 90, corresponen a noies “verges”, 58 a homes, i 20 a dones “corruptes”, sobretot, com veurem, vídues.

Durant els primers 57 anys del segle XV, podem assegurar que l'Almoïna va atorgar o, més ben dit, va vendre la llibertat a 169 dels seus homes i dones propis. Com en els períodes precedents, més de la meitat a noies “verges”, 98, la mateixa quantitat d'homes que en el mig segle anterior, 58, i la xifra de les altres dones va tornar a disminuir a 13.

	“Verges”	Altres dones	Homes	Total
1331-1347	155	3	62	220
1348-1400	90	20	58	168
1403-1458	98	13	58	169
Total	343	36	178	557

3.3. Distribució de les redempcions estudiades per parròquies

Com hem anat fent en els capítols precedents intentarem analitzar l'origen geogràfic de les redempcions que els diferents pabordes de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona van concedir a algunes de les persones que eren pròpies de la institució. Les observacions i premisses que hem anat explicant en els capítols anteriors quan ens hem referit a la distribució de l'origen dels pagadors també s'han d'aplicar a aquest.

El quadre següent mostra el nombre dels remences redimits documentats en funció de la parròquia o poble del que eren fills o provenien. Lògicament, i de la mateixa manera que la resta de mals usos, a les parròquies o agrupacions de parròquies on l'Almoïna tenia més possessions i, sobretot, més masos adscrits, és d'on es va redimir a més persones.

Brunyola i totes les altres parròquies que, en alguns o en tots els manuals, es consideraven sota el seu epígraf (Aiguaviva, Estanyol, Caules, Sant Dalmai, Salitja, Vilobí, etc.) torna a ser la que destaca per la gran quantitat d'enfranquiments documentats. Al llarg de tot el període estudiat, 139 persones ue vivien o tenien el seu origen a un dels masos d'aquestes parròquies van comprar la seva pròpia llibertat: 82 noies de les considerades "verges", gairebé la meitat d'homes, 46, i 11 dones no considerades "verges".

A molta distància i amb 54 redempcions concedides i pagades hi ha Cassà de la Selva: 32 a "verges", 19 a homes i 3 a dones. A Camós i les parròquies que incloïa als manuals, l'Almoina va atorgar la llibertat a 42 persones: 23 "verges", 16 homes i 3 dones "corruptes", vídues o pubilles. Els següents pobles amb major nombre d'enfranquiments són Serinyà (36 casos en total), Vilavenut (32), Gaüses (30), La Pera (28), Viladasens (23), Celrà (21), etc. De fet, aquest ordre és, si fa o no fa, el mateix que trobem en la distribució per parròquies de tots els altres mals usos aplicats per l'Almoina sobre la seva població adscrita.

Per contra de catorze pobles tenim menys de deu enfranquiments documentats, són aquells on l'Almoina tenia menys terres i masos. Així, per exemple, abans de la pesta negra es pagaren dues redempcions a Cruïlles, però aquest nucli després desapareix de la documentació de l'Almoina perquè deixa de tenir-hi possessions. A Medinyà, per contra, passa tot el contrari, només hi ha documentada una redempció durant el segle XV perquè abans d'aquest segle la institució no hi tenia cap mas.

Hem de tenir present que molts d'aquests redimits feia temps que no vivien en els masos que els requerien l'adscripció així com tampoc a la seva parròquia d'origen, com veurem més endavant. Tot i això els pabordes tenien molt clar per quin motiu eren propis i, sobretot, quin mas era el que els havia exigit la pertinença a la servitud i, per tant, de quin mas es deslliuraven al redimir-se. Per això, alguns assentaments que tot i que afirmen que l'enfranquit viu en una vila concreta es troben sota l'epígraf de la parròquia a la que originàriament pertanyien⁷⁰. Així, doncs, alguns redimits no vivien al seu mas

⁷⁰ Per exemple, al foli destinat a consignar els foriscapis provinents de Gaüses del manual de l'any 1381-1382 (AHG, Hospici, núm. 25, fol. XXXIX) hi ha el següent assentament: "Beatrix,

de manera que la seva redempció no afectava a la seva economia ni a la seva activitat pagesa. En aquest sentit, doncs, és normal que hi hagi més redimits que masos propis perquè alguns dels seus membres podrien haver marxat des de feia temps.

filia G. Petri Cipriani, olim de Gahusis, nunc commorans in loco de Molleto ubi se facit nominari Castilionus Scampa, fuit data ad libertatem”.

QUADRE DE LES REDEMPcions DISTRIBUÏDES PER POBLES O PARRÒQUIES

Parròquies	1331-1347			1348-1400			s. XV			Total
	"verges"	dones	homes	"verges"	dones	homes	"verges"	dones	homes	
Aro	4			4	2	2	4		1	17
Benefici de Sant Joan ⁷¹	1				1	3				5
Borgonyà	2		1	3	1	1	3		1	12
Borrassà	1	2				1				4
Brunyola ⁷²	40	1	22	15	7	11	27	3	13	139
Camós	10		3	7	2	9	6	1	4	42
Cassà de la Selva	15		7	10	1	6	7	2	6	54
Celrà	8		1	4	1	2	2		3	21
Clota	3		1							4
Cruïlles	2									2
Fellines	5			1			5		1	12
Fonolles	2		1	6			6	1	3	19
Fornells							2		1	3
Gaüses	6		6	7	1	1	6	1	2	30
Girona i Vilablareix	2			1			1	1		5
Juïgues i Sorts	2			2		1	1			6
Juinyà									1	1
La Bisbal i Monells				2			3	1	1	7
La Pera ⁷³	9		6	6		3	2		2	28
Llambilles	4			1		3	1	1		10

⁷¹ Inclou redempcions corresponents a diferents parròquies com Merlant i Sant Gregori.

⁷² Inclou redempcions corresponents a diferents parròquies com Aiguaviva, Caules, Estanyol, Sant Andreu Salou i Vilobí.

⁷³ Inclou redempcions corresponents a diferents parròquies com Cassà de Pelràs i Madremanya.

LES REDEMPCIONS

Llampaies	4		2	3	1				2	12
Medinyà									1	1
Palau Borrell	6		1	3	1	2	3		4	20
Riudellots de la Creu				1				1		2
Riudellots de la Selva	1			1		2	2			6
Sant Cebrià dels Alls	1		1				1			3
Serinyà ⁷⁴	9		2	6	2	5	5	1	6	36
Viladasens	7		4	5		2	4		1	23
Vilamarí	1								1	2
Vilavenut	10		4	2		4	7		5	32
TOTAL	155	3	62	90	20	58	98	13	58	557

⁷⁴ Inclou redempcions corresponents a diferents parròquies com Crespià, Espinavessa i Terradelles.

3.4. Evolució cronològica de les redempcions

En el cas de l'Almoina de Girona i com ja ha estat dit, és ben cert que no s'han conservat tots els manuals de comptes dels segles XIV i XV; això no obstant, crec que ens n'han pervingut suficients com per intentar establir una cronologia més aproximada del conjunt de redempcions. Afortunadament, des de l'any del primer manual -1331- fins l'any 1353 s'han conservat pràcticament tots. La segona meitat del segle XIV compta amb un nombre inferior de manuals, sobretot pel que fa als de les dècades dels anys 50 i 60, fins a finals dels 70, i des de llavors fins a finals de segle. En el segle XV, o més ben dit, fins l'any 1457-1458, tenim menys buits documentals.

LES REDEMPcions CONCEDIDES ANUALMENT PER L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA (1331-1458)

Anys	"Verges"	Altres dones	Homes	Total
1331-1332	19		12	31
1332-1333	11	1	8	20
1333-1334	5		3	8
1334-1335	12	1	8	21
1337-1338	7		3	10
1338-1339	14		2	16
1339-1340	8		1	9
1340-1341	10		4	14
1342-1343	15		3	18
1343-1344	6		1	7
1344-1345	12		5	17
1345-1346	5	1	4	10
1346-1347	11		1	12
1347-1348	20		7	27
1348-1349	22	7	17	46
1349-1350	5	3	8	16
1350-1351	3	2	4	9
1351-1352	9	1	9	19
1352-1353	1		2	3
1354-1355	2		2	4
1358-1359 (deute)	4		3	7
1363-1364	4			4
1376-1377	5			5

1377-1378	6	2	2	10
1378-1379	7		3	10
1381-1382	8	1	2	11
1385-1388 (deute)			1	1
1386-1387	4	2	4	10
1398-1399	9		1	10
1399-1400	1	2		3
1403-1404	4		2	6
1404-1405	13	1	4	18
1405-1406	8	1	5	14
1406-1407	6	1	6	13
1409-1410	7		5	12
1411-1412	4		9	13
1414-1415	2		2	4
1423-1424	5	7	6	18
1429-1430	7		1	8
1430-1431	3	1	1	5
1431-1432	4			4
1436-1437	9	1	4	14
1439-1440	5		1	6
1440-1441	7	1	2	10
1444-1445	5		4	9
1449-1450	2			2
1450-1451	4		2	6
1451-1452	3		2	5
1452-1453			1	1
1457-1458			1	1
Total	343	36	178	557

3.4.1. 1331-1347

El primer manual –1331-1332- recull 31 redempcions, tant de “verges” com d’homes, però és la xifra més alta del període: no es repetirà fins el 1347-1348. Al llarg d’aquests d’anys es consignen a cada manual un mínim de 7 redempcions, només tres llibres n’enregistren menys de 10 cadascun, són els corresponents als anys 1333-1334, 1339-1340 (dels que només s’ha conservat un fragment) i el de l’any 1343-1344. Al seu torn només tres manuals consignen 20 o més enfranquiments, els dels anys 1331-1332, 1332-1333, 1334-1335 i 1347-1348.

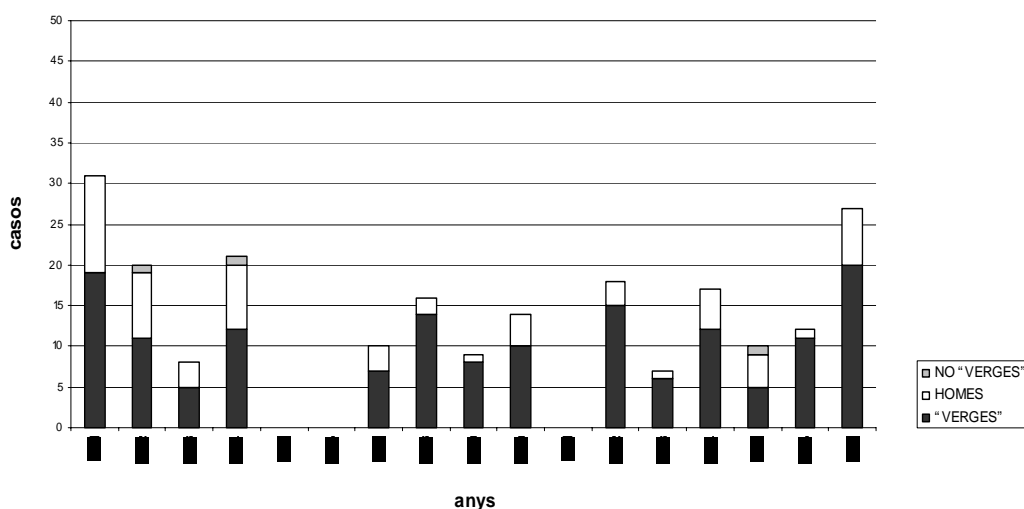
Això sí a tots els llibres de comptes dels pabordes d’aquests anys

l'Almoina de Girona va alliberar a més "verges" que no pas homes o dones no "verges". La diferència entre els tres col·lectius és aclaparadora. Normalment la meitat de les redempcions consignades són concedides a "verges" i només al manual de l'any 1345-1346 es va redimir tan sols una casadora més que un home. Però a tots els llibres hi ha homes redimits al contrari que amb la resta de dones que només apareixen en tres manuals.

La mitjana de redempcions atorgades pels paborde de l'Almoina entre 1331-1332 i 1347-1348 va ser de 15 anuals i amb una majoria aclaparadora de "verges" enfront de les altres categories, com ja hem dit: 11 anuals de mitjana per 0'2 dones i 4'4 homes. Les xifres totals són de la mateixa tònica. Repeteixo 155 "verges" (més del 70%) d'un total de 220 redimits, 62 homes (poc més del 28%) i únicament tres dones documentades (un 1,4%).

El manual anterior a l'arribada de la pesta, el de l'any 1347-1348 (que, com he dit, acabava l'últim dia del mes de maig de l'any 1348) registra un bon nombre de redempcions, també molt majoritàriament de "verges" (20 de 27). Per tant, el primer i l'últim llibre de comptes d'aquest període són els que, amb molta diferència, consignen més alliberaments de remences.

Redempcions concedides per l'Almoina de Girona, 1331-1347

3.4.2. 1348-1400

Segons Christian Guilleré, l'anomenada pesta negra va arribar a la ciutat de Girona i a les poblacions dels seus voltants a mitjans del mes de maig de l'any 1348⁷⁵. Per tant, el manual de comptes dels paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona que es va començar l'1 de juny d'aquell mateix any és coetani i ha de reflectir els efectes més immediats de l'epidèmia. Abans de res cal dir que aquest manual és el que conté, amb moltíssima diferència, un major nombre d'enfranquiments de persones pròpies de l'Almoina d'entre tots els considerats. Aquell any el paborde va consignar la redempció de 46 persones, 22 “verges”, 17 homes i 7 dones, 4 d'elles vídues⁷⁶.

Aquest augment tan clar de les redempcions concedides immediatament després del mes de juny de 1348, més de tres quartes parts més de les 27 consignades al manual anterior, esdevé encara més significatiu si tenim en compte que es fa sobre la base d'una població teòricament molt més reduïda⁷⁷. Per tant, enlloc de parlar –com ha estat repetidament fet- d'una minva i relativa escassetat de redempcions després de l'epidèmia, crec que haurem de referir-nos, més aviat, a un clar increment.

Tanmateix durant els anys següents, 1349-1350, 1350-1351, 1351-1352, 1352-1353, 1354-1355, el nombre d'enfranquiments va davallar a nivells inferiors que en el període precedent. En cap d'ells es van superar els 20 casos anuals i en 2 es van consignar menys de 7 redempcions, que en el

⁷⁵ C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1993, pp. 171-173.

⁷⁶ Curiosament, s'observa que tres germans s'enfranquiren a la vegada i una noia “verge” ho féu el dia abans que el seu germà, AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XIII i XXIII v., respectivament.

⁷⁷ Com ja hem insinuat, és impossible –si més no, ara per ara- calcular la població morta a causa de la pesta negra en els dominis de l'Almoina de Girona per bé que indubtablement van patir les mortaldats. En manuals posteriors el paborde es refereix a l'any 1348 com al “tempore mortalitatis” i, per exemple, el mas Noguer de Camós, entre d'altres, es va tornar a establir l'any 1366 perquè estava abandonat des de que els seus propietaris havien mort en la “mortaldat” del 1348 (ADG, perg. Pia Almoina, Camós, núm. 213). C. Guilleré proposa una disminució de la població d'entre un 15 i un 20% a la ciutat de Girona (C. GUILLERÉ,

període precedent, com acabem de veure, era la xifra més baixa.

De nou, doncs, sembla que els efectes directes de la pesta negra serien absolutament immediats. En el manual de l'any coetani augmenta molt el nombre de redimits però torna a disminuir en els següents a cotes molt baixes, només superades per les dels dos darrers manuals amb redempcions consignades.

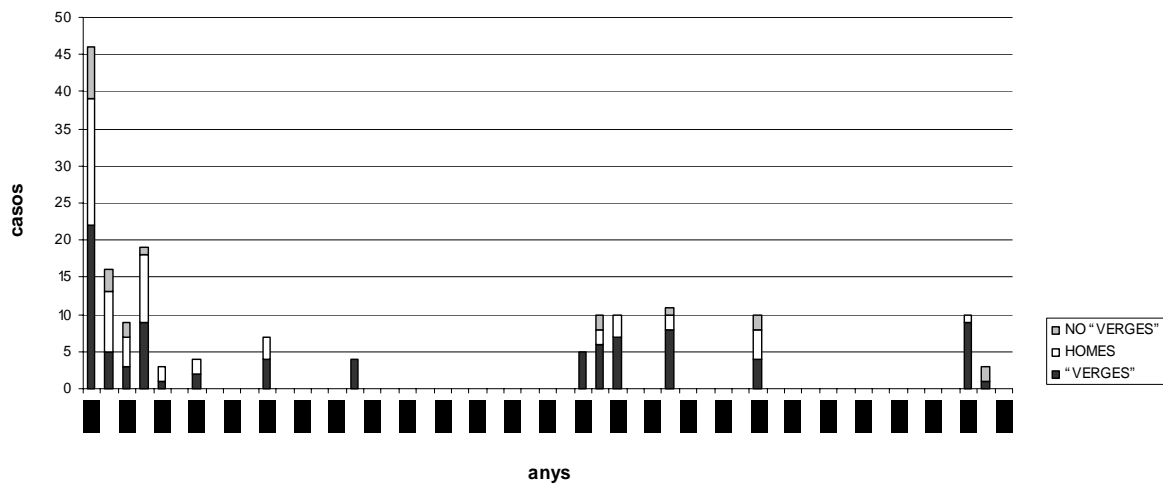
Un canvi significatiu que es produí durant els anys posteriors a la pesta negra és que la proporció de les noies “verges” entre els redimits va baixar mentre augmentava la d'homes i dones no “verges”. En el període 1348-1355, el nombre de redempcions d'homes va ser idèntic al de dones “verges”, 42. Fins i tot als manuals de 1349-1350 i 1350-1351 i 1352-1353 hi ha més assentaments que informen d'enfranquiments d'homes que no pas de “verges”. Al mateix temps, la xifra de tretze dones no “verges” redimides durant els anys posteriors a l'epidèmia contrasta amb els només tres casos que es poden documentar enmig de les 220 redempcions consignades als manuals de 1331 a 1348. Potser hi havia un major nombre de masos buits o de vidus tinent de mas.

El buit documental dels anys 1355 a 1376, només trencat per un fragment del manual de 1363-1364, ens impedeix poder apreciar quin va ser el signe de l'evolució posterior. Tanmateix només un manual, el corresponent a l'any 1376-1377 –bo i exceptuant el fragment conservat del de 1399-1400 i el llibre de deutes de 1385-1388-, registra menys de 10 enfranquiments. Val a dir, a més a més, que en aquell any només es van consignar redempcions de noies “verges”. Als altres llibres hi ha majoritàriament “verges”, 40 en total, però també hi ha homes, tot i que només 13, en canvi el nombre de dones disminueix però no tan espectacularment, 7. Cal destacar el llibre de l'any 1386-1387 en el qual el nombre d'homes i dones no “verges” redimits va ser superior al de les dones “verges”.

Girona al segle XIV..., vol. II, p.179).

No es pot oblidar que en el darrer terç del segle XIV i les primeres dècades del segle XV noves epidèmies van sacsejar la diòcesi de Girona i que, a més a més, també es va veure afectada pels terratrèmols dels anys 1427 i 1428. Les conseqüències demogràfiques que se'n deriven són una nova davallada o estancament de la població que lamentablement tampoc podem avaluar al domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona⁷⁸.

Redempcions concedides per l'Almoina de Girona, 1348-1399

3.4.3. 1403-1458

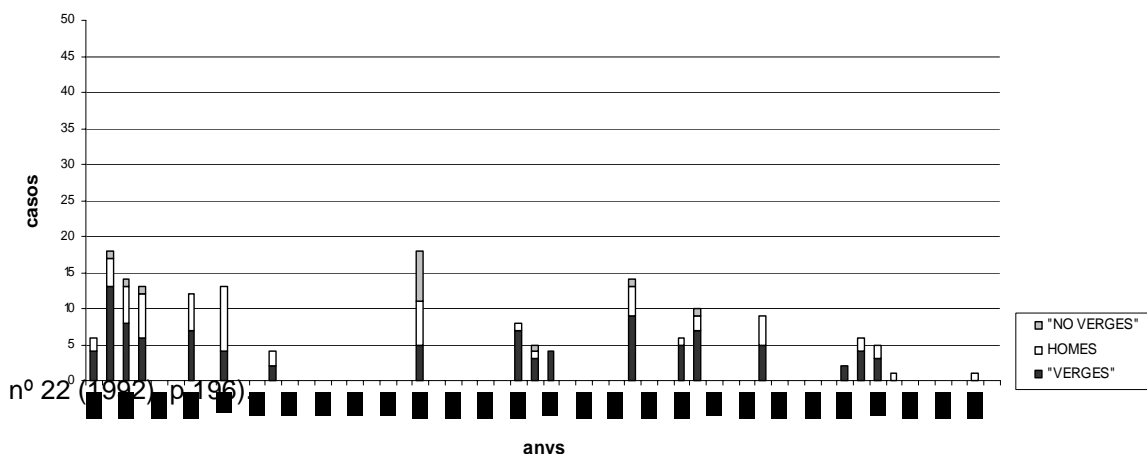
El primer manual conservat del segle XV, el corresponent a l'any 1403-1404 presenta 6 redempcions, la xifra més baixa dels primers quinze anys d'aquest segle. Els llibres posteriors consignen un mínim de 10 enfranquiments cadascun, però descendeixen a 4 (dues "verges" i dos

⁷⁸ C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, vol. II, pp.189-213; P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Curial-Edicions 62, Barcelona 1986, vol. I, pp.197-199; Ricardo GARCÍA CÁRCEL i María Vicenta MARTÍNEZ RUÍZ van assegurar que "en 1427 la població era totavíia pràcticamente igual a la de 1378" i que "a mediados del siglo XV se produjo un gran descalabro demográfico" (*Población, jurisdicción y propiedad del obispado de Gerona (Siglos XIV-XVII)*, Gerona, Colegio Universitario de Gerona. Universidad Autónoma de Barcelona, 1976, p.41). A. RIERA parlant dels terratrèmols afirma que aquests "van recruar, ... a la Selva, la contracció econòmica, la davallada demogràfica i la inestabilitat social" ("El bisbat de Girona al primer terç del segle XV. Aproximació al context socio-econòmic de la sèrie sísmica olotina (1427-1428)", *Anuario de Estudios Medievales*,

homes) l'any 1414-1415. L'any 1423-1424, tornen a augmentar fins a 18 i, sorprenentment, només hi ha 5 “verges” i 6 homes i el que és menys habitual, 7 de les redimides van ser dones “corruptes”. De fet aquest és l'únic llibre de tots els estudiats que consigna més redempcions de dones que no pas de les altres dues categories, però, ara per ara, no hi he pogut trobar cap explicació. En altres dos manuals d'aquests primers quinze anys del segle XV, el de 1406-1407 i 1411-1412, el nombre d'homes i dones no “verges” redimits va superar al de dones “verges”, fins llavors més abundants.

Els llibres de comptes posteriors registren deu o menys redempcions cadascun, exceptuant els dels anys 1436-1437 (14) i 1440-1441 (10) i les proporcions entre les tres categories establertes es van tornar a mantenir com a principis del segle XIV. Durant tots els anys del segle XV amb presència de redempcions, més de la meitat dels redimits va correspondre a noies “verges” (98 casos o el 58%), poc més d'una quarta part a homes (58 o el 34,3%) i només 13 a dones no qualificades ni tractades com a “verges” (el 7,7%). Tot i això, a no tots aquests manuals hi ha documentats enfranquiments de “verges” o d'homes, que no hi hagi les altres dones és absolutament habitual. Els anys 1431-1432 i 1449-1450 no es va alliberar cap home i, per contra, els dos darrers manuals amb assentaments de redempcions, 1452-1453 i 1457-1458, cap “verge” va ser redimida.

Redempcions concedides per l'Almoina de Girona, 1403-1458

En els tres períodes establerts sempre hi ha més “verges” redimides, tot i que la seva proporció disminueix després de 1348. Abans se'n van enfranquir 155, és a dir, el 70,5% i després 90 o el 53,6%, però al segle XV, la seva proporció només augmenta una mica fins arribar al 58% encara que es van enfranquir més noies, 98. Abans de la pesta, l'Almoina va alliberar 62 homes, és a dir, el 28,2%, i malgrat que en casos reals disminueixen, després de 1348 només se'n van alliberar 48, a l'igual que durant el segle XV, però la seva proporció no va variar gaire, poc més del 34%. La quantitat de dones redimides va passar d'una presència gairebé simbòlica abans de la pesta, 3 dones o el 1,4%, a incrementar-se considerablement fins a 20 dones o el 11,9%, després de l'epidèmia, per tornar a disminuir al segle XV fins a 13 o el 7,7%.

Aquest recorregut cronològic per les redempcions concedides per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona a les seves persones pròpies s'interromp bruscament al manual de l'any 1457-1458, en el que es consigna l'última redempció. Un home de Cassà de Pelràs –que, segons el paborde, “no era cap de mas”- va pagar 10 florins el 5 de maig de 1457 per la seva llibertat. Als següents manuals conservats, els de 1460-1461, 1462-1463, etc., ja no hi figuren més pagaments ni més notícies sobre enfranquiments. Al meu entendre, seria massa casual pensar que cap altre home o dona pròpia de l'Almoina va voler comprar la seva pròpia llibertat o que els pabordes van deixar de consignar les redempcions als seus llibres de comptes.

4. ELS PREUS DE LES REDEMPCIONS

4.1. Els preus segons els *Costums de Girona*

Els *Costums de Girona* indiquen que el preu de les redempcions de

les noies “verges” estava fixat en 2 sous i 8 diners⁷⁹. De fet, aquest preu és reconegut i acceptat pels historiadors que han treballat el tema que l’han anat repetint quan s’ha referit a les redempcions dels remences i sembla que era el preu que pagaven les “verges” a moltes senyories. Als assentaments dels manuals de comptes que recullen aquesta mena d’enfranquiments, el paborde a vegades i, sobretot, ja ben entrat el segle XV, fa constar al costat del preu “ut est moris episcopatus Gerunde”, “axi com és acostumat de pagar de infanta verge”, “axi com es acostumat de fadrina verge” o anotacions similars.

Cal assenyalar, però, que fora de la diòcesi de Girona, sembla que el preu de les casadores no era el mateix arreu i, així, per exemple, Serra Vilaró parla de 10 sous, i fins i tot més, pagats per cada noia redimida a les baronies de Pinós i Mataplana; de fet, documenta un preu de 8 sous “que és el cas de donzella més a bon preu que he registrat”⁸⁰.

Pel que fa als preus de les dones no “verges” i als fills mascles, els *Costums de Girona* diuen que havien de pagar com a màxim l’equivalent a una tercera part dels seus béns⁸¹. Si el redimit no tenia béns o en tenia massa pocs, el preu es fixava en funció de les diverses condicions que reunia la persona i dels béns del mas que podria arribar a heretar o en el que podria entrar⁸². Els *Costums* també estipulaven que el senyor no podia exigir

⁷⁹ "Domini pro maiori parte in diocesi gerundense, filias hominum suorum incorruptas, cum matrimonio collocantur, absolvunt ab eodem domino pro duobus solidis et duobus denariis ...". Aquest és el text del capítol 11 dels *Costums*, J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988, p. 64; també ho recull el capítol 37, entre d'altres.

⁸⁰ J. SERRA VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana*, Editorial Balmes, Barcelona 1947, Vol. 2, p. 333.

⁸¹ "... A corruptis et filiis masculis habent sicut possunt cum eis convenire, dum tamen ultra tertiam partem non exigunt bonorum suorum ...", J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, capítol 11, p. 64.

⁸² "Item si aliquis iuvenis homo vult se redimere a suo domino, ipse dominus ad hoc non compellitur consentire, nisi ducat uxorem vel stabiliat se. Et versavice, iuvenis homo non potest compelli ut se redimat a domino suo. Et si ambo non convenerint super redemptione facienda, dominus habeat tantum pro redemptione tertiam partem bonorum iuvenis hominis quecumque et quocumque sint ipsa bona. Si vero iuvenis homo nichill vel modicum habeat in bonis, debet dominus habere pro redemptione secundum convenientiam eorundem, inspecta qualitate persone ipsius iuvenis hominis et legitima parte ei pertinente in bonis mansi presenti vel futura ex testato vel ab intestato. ...", capítol 37, també hi fan referència

la redempció de la vídua d'un home propi. Si ella acceptava l'enfranquiment, el preu de la seva llibertat tampoc no podia excedir a la tercera part dels seus béns. En cas de que fos la vídua la que es volgués redimir, el senyor en podria obtenir la quantitat que volgués, com ja hem vist en un apartat anterior.

Certament, seria interessant saber si es respectava o no el límit de la tercera part dels béns en fixar els preus de les redempcions, tal com es respectaven els 2 sous i 8 diners per a les noies "verges" estipulat pels *Costums de Girona*. Però els manuals de comptes no expliquen com es fixaven els preus que –només– enregistraven. Tanmateix, cal pensar que eren un preus pactats entre el senyor i l'enfranquit i que podien contribuir en fixar-los diversos factors tals com l'edat, la capacitat de treball, la situació econòmica del redimit i del seu mas d'origen, la permanència al mas d'altres persones que el seguissin explotant, així com, tal i com assenyala Piskorski⁸³, la possibilitat d'augmentar la població del mas d'origen, les opcions futures de l'enfranquit, etc.

En alguns casos, les famílies o els habitants d'un mas podien haver pactat amb anterioritat el preu de totes les redempcions futures amb el seu senyor i així es contempla també als *Costums*. Així es fa constar en alguns documents d'homenatge o establiments de masos. Per exemple, el 17 de març de 1337, Guillem Devesa de la parròquia de Sant Dalmai i casat amb Ermessenda, va prestar homenatge al paborde de l'Almoina per raó de la borda Creixell de Sant Dalmai, a condició de poder-se redimir ell per 30 sous i la seva esposa i els seus fills gratuïtament⁸⁴.

4.2. Els preus de les redempcions concedides per l'Almoina de Girona

altres capítols, com l'11.

⁸³ W. PISKORSKI, *El problema de la significación y del origen ...*, p. 40.

⁸⁴ ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núm. 773. Es poden veure altres exemples a E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria ...*, p. 214, on en transcriu un d'Amer de l'any 1280. També en presenta dos casos J. BOLÓS, *El mas, el pagès i el senyor ...*, p. 175, i un altre J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una familia catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona ...*, p. 188, entre d'altres.

Al llarg de tot el període que considerem (1331-1457), hem trobat preus elevats i preus baixos, referits, uns i altres, tant a homes com a dones. Tots els assentaments que consignen les redempcions concedides pels pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona a noies "verges" registren que el preu de la seva llibertat era el fixat pel costum, és a dir, 2 sous i 8 diners. Aquests són, sense cap mena de dubte, els preus més comuns i que es repeteixen més d'entre tots els cobrats per l'Almoina a causa d'enfranquiments. No ens ha de sobtar gens perquè una part molt considerable dels remences redimits per aquesta institució van ser noies considerades "verges", com acabem de veure.

A partir d'ara parlarem de la resta de preus registrats als manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina sense tenir en compte per a res els 343 pagaments de 2 sous i 8 diners. De fet, les senyories havien de concedir la redempció a les noies "verges" que la demanessin i que per la seva llibertat només podien aspirar a obtenir els 2 sous i 8 diners fixats pel costum. Si bé aquesta afirmació pot semblar agosarada crec que no ho és perquè només així s'entén que totes i cadascuna d'aquestes noies paguin el mateix preu i això no només a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona sinó també a d'altres senyories gironines i d'altres territoris.

La gran varietat de preus a la que em referia al començar aquest apartat la trobem per tant només en les redempcions de dones no "verges", d'homes i de famílies. Repeteixo que hi ha preus molt alts i preus molt baixos en relació a la mitjana. Abans de la pesta negra, per exemple, l'home que va haver de pagar més, va pagar 300 sous (el seu pagament és enregistrat al manual corresponent a l'any 1334-1335) i el que va pagar menys, va pagar més de 6 sous i 10 diners (1342-1343). En els anys transcorreguts des de la pesta fins a finals de segle, el preu individual més alt va ser de 400 sous (1350-1351)⁸⁵ i el preu més baix de només 5 (1348-1349). Finalment, i

⁸⁵ Tanmateix al manual de l'any 1377-1378 un assentament consigna l'enfranquiment de tots els membres del mas Gombau de Riudellots de la Selva que va ser tornat a establir poc temps després. El preu d'aquesta redempció familiar i conjunta es va fixar en 900 sous, però

durant la primera meitat del segle XV, el més alt va ser de 385 sous (1429-1430) i el més baix de 33 (1444-1445), val a dir, a més a més, que dos homes van ser redimits sense haver de pagar cap preu (1406-1407 i 1436-1437).

Aquestes grans disparitats també es manifesten en els preus pagats per les dones, excloent-hi les “verges”, com ja hem dit, tot i que en general són més baixos que els pagats pels homes⁸⁶. Abans de la pesta, el preu més alt va ser de 40 sous (1345-1346) i el més baix, de més de 3 (1332-1333)⁸⁷. Després de la pesta, una vídua és qui va pagar el preu més alt, 260 sous (1377-1378), i el més baix va ser de 5 sous (1348-1349). L'any 1405-1406 es pagar el preu més baix del segle XV, 25 sous, i l'any 1430-1431, el més elevat, 165 sous⁸⁸.

Les disparitats es manifesten fins i tot en les redempcions pagades per membres d'una mateixa família redimits amb poc temps de diferència. Repeteixo que obvio les redempcions de “verges” perquè la comparació entre els seus 2 sous i 8 diners i els preus que pagaven els seus germans no tindria cap sentit. Per exemple, al manual de comptes de l'any 1444-1445 un assentament ens informa que el paborde

“done a reembre an Jacme Balle [de Palau Borrell] (...) per preu de sis florins”

i l'assentament següent consigna que

els obvio perquè l'assentament no permet saber quanta gent es va redimir i no seria el mateix que els redimits fossin només el matrimoni de tinents o que, a més a més, s'haguessin redimit tots els seus fills, sobretot si tots ells o la majoria eren mascles o dones no “verges”.

⁸⁶ No sempre és així, per exemple, en el manual de l'any 1348-1349 la redempció més onerosa va ser concedida a Maria Carbonella d'Espinavessa que va haver de pagar 180 sous mentre que la llibertat més cara d'un home va costar probablement 100 sous. A més a més tres germans redimits el mateix dia només van pagar 140 sous entre els tres (AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349).

⁸⁷ Cal assenyalar que tres assentaments que consignen redempcions de –molt probablement- noies “verges” tampoc no enregistren cap preu pagat, però no aclareixen si van ser redimites sense haver de pagar res o si només es va començar a escriure l'assentament però no es va acabar: “Item recepit pro redempcione Guialmone, filie Jacobi Mironi [de Cassà de la Selva]” (AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XV v.); “Recepi de redempcione Estruge, filie dicti Costa” (AHG, Hospici, núm. 7 (1340-1341), fol. XXXVIII), i “Recepi de redempcione Berengarie, filie Berengarii Meruny de baiulia R. Ar., dimisi amorem Dei” (AHG, Hospici, núm. 10 (1344-1345), fol. XL v.).

“done a rembre n.Antonia, file d.en P. Farrer alies Balle dit, germane del dit Jacme (...) per preu de II s., VIII d., axi com es acostumat de infanta verge”⁸⁹.

Quan entre els germans no hi ha cap “verge” s’observen les diferències. Aquest és el cas, entre d’altres, de dues de les redempcions consignades al manual de l’any 1331-1332. Dos germans, Raimon i Estruc Seloni, que pertanyien al mateix mas d’origen de Brunyola es van redimir amb pocs dies de diferència. Raimon va pagar 30 sous per la seva llibertat i el segon –“Struc Seloni, fratris dicti Raimundi”- 40, és a dir, una quantitat molt similar, però no igual⁹⁰. Pocs anys més tard, el 1334-1335, es van enfranquir dos altres germans, Berenguer i Raimon Estrany, també de Brunyola. Mentre que el primer va haver de pagar 140 sous –un dels preus més alts d’abans de la pesta negra-, el segon (“R. Estrayn, fratri dicti Berengarii”), menys de la meitat, és a dir, 60 sous⁹¹.

Aquesta diferència tan gran en els preus pagats també s’observa en les redempcions d’altres membres d’una mateixa família. Així s’observa, per exemple, en les redempcions concedides per l’Almoina de Girona a Ferrer Parayn i al seu fill Pere, ambdós de Riudellots de la Selva: mentre el pare va haver de pagar 140 sous, la llibertat del fill només en va costar 25⁹². És probable que la diferència es degui a que el pare seria l’amo del mas, encara que si fos així se’ns obririen tota una altra sèrie d’interrogants. Per altra part, cal reiterar que altres casos reflecteixen la redempció de diversos germans al mateix temps, però, no sembla que el preu pagat per les seves llibertats s’hagi establert individualment sinó globalment⁹³.

En un altre ordre de coses i com veurem més endavant, algunes de les redempcions documentades semblen haver estat instigades pel paborde.

⁸⁸ L’únic altre home redimit en el mateix any també va pagar aquest mateix preu.

⁸⁹ AHG, Hospici, núm. 48 (1444-1445), fol. LII.

⁹⁰ AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XXIII v.

⁹¹ AHG, Hospici, núm. 3 (1334-1335), fol. XVIII v.

⁹² AHG, Hospici, núm. 24 (1378-1379), fol. LXV.

⁹³ Per exemple, “Recepi de redempcione Berenguer Corney et Arnaldus Corney de Piru, fratres, CCXXX solidos” a AHG, Hospici, núm. 13 (1347-1348), fol. XVI, entre d’altres.

Em refereixo, per exemple, als dos homes que són els únics redimits sense cap preu, això vol dir que els assentaments que consignen ambdues redempcions especifiquen que no hauran de pagar res per la seva llibertat. Ambdós són propietaris de masos que ni treballen ni volen treballar. En efecte, al manual de l'any 1406-1407 hi consta que l'Almoina de Girona va establir el mas Bofill de Fonolleres a Antoni, germà de Pere, fill de Bernat Joan de Canapost, a qui l'any 1403 havia estat establert el mateix mas Bofill per 90 lliures. L'assentament explica que en Pere no volia tenir el mas habitat ni treballat, que era vagabund i que deixava enderrocar les cases del mas, per la qual cosa el paborde es proposa d'establir Antoni en el seu lloc, amb la condició de que aquest prestés homenatge a la institució, fes contínua residència al mas i el tingués habitat i conreat. L'Antoni ho va acceptar sempre i quan l'Almoina redimís gratuïtament al seu germà Pere⁹⁴.

L'altre cas està consignat al manual corresponent a l'any 1436-1437. Un assentament registra que Berenguer Riera, àlies Devesa, home propi i propietari del mas Devesa de Brunyola era "vaguabundus et quasi mentecampus". A més a més, tenia el seu mas tan abandonat que no en quedava "lapis super lapidem" de tal manera que l'Almoina "suos sensus nec agraria habere minime poterat". Sembla que aquest és el motiu que va provocar que el paborde de l'Almoina decidís enfranquir al seu tinent gratuïtament⁹⁵. D'aquesta manera la institució benèfica aconseguiria la renúncia dels drets que Berenguer Riera tenia sobre el seu mas i, només un cop obtinguda aquesta renúncia, el paborde podria tornar a establir-lo immediatament, cosa que va succeir, a favor de Pere Ferrera, àlies Sayes.

Tot i que, més endavant tornarem a veure casos similars, crec que la redempció gratuïta només s'entén –si més no, en aquests dos casos- per la voluntat, però també alhora necessitat, de l'Almoina de tenir tots els seus masos afocats i treballats i, per tant, en disposició de pagar els censos i

⁹⁴ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. XLVII.

⁹⁵ AHG, Hospici, núm. 122 (1436-1437), fol. LXXXVIII: "fuit redemptus de assensu domine sacriste secundi absente domino sacriste maiore sine aliquo precio".

agrers que tenia dret a cobrar i amb els que, en teoria, sustentava la seva vessant caritativa. En qualsevol cas, el fet de que el paborde qualifiqui a aquests dos homes com a vagabunds no crec que hagi influït gens en la decisió d'alliberar-los sense cap preu.

El paborde es refereix a setze dels redimits com a “vaguabundus”, “vaguabund e sens habitacio”, “de poch poder”, “sine liberis”, “eren gent pobra que no avien res” o, més clarament, pobres. En un sol cas fins i tot aclareix que el pare del redimit “no ne ten nagun mas per l.Almoyna”. Durant el segle XIV, els altres titllats de vagabunds són un matrimoni i un parell de germans –un dels quals és, a més a més, “incensatus”-, els anys 1349-1350 i 1351-1352 respectivament. Els altres es troben en llibres de comptes del XV: un home l'any 1404-1405, 4 l'any 1405-1406, 2 el 1406-1407, 1 el 1411-1412, un altre l'any 1414-1415 i, finalment, un home i un matrimoni l'any 1436-1437. Entre ells només hi figuren dues dones que es redimeixen conjuntament amb el seus marits.

Cal assenyalar que aquest grup de redimits, excepte els dos casos ja ressenyats en el paràgraf anterior, es redimeixen pagant un preu no excessivament baix tot i que el paborde, potser irònicament, en molts d'aquests assentaments fa constar que com que els enfranquits són pobres “feu-li feta gracia” amb el preu. Molts paguen més de 100 sous per la seva llibertat: 60 el primer matrimoni i 90 els dos germans redimits al llibre de 1351. Al segle XV, els preus pagats per aquests “pobres” són més elevats: l'home redimit al manual de 1411-1412 va pagar 77 sous, altres dos (als manuals de 1404-1405 i 1405-1406) 88 sous cadascun, un altre 100 (1405-1406), dos més 110 sous (1405-1406 i 1406-1407), i el que va pagar més va pagar 154 sous tal com consta al manual de 1414-1415, finalment, el darrer matrimoni que havia abandonat el seu mas va haver de satisfer 220 sous.

Els preus més alts continguts en alguns d'aquests manuals són, precisament, els pagats pels –intencionadament?- pobres: 1404-1405, 1405-1406, 1406-1407, 1436-1437. A la vista d'aquestes dades potser ens haurem de plantejar si el concepte de “pobre” o “vagabund” ha canviat molt des de

que els pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu els utilitzaven o si es podia ser pobre i no tenir mas a la Girona medieval però tenir prou béns mobles com per a pactar i acceptar un preu prou alt per la pròpia llibertat...

ELS PREUS DE LES REDEMPcions D'HOMES I DONES NO "VERGES", 1331-1457⁹⁶

Manual	Preus en sous de Barcelona
1331-1332	+ 10, 30, 40, + 40, 50, 55, 60, 60, + 60, + 60, + 60, 120
1332-1333	+ 3 s 1 d , [20], 45, 60, 60, 80, 80, [80], 130
1333-1334	50, 60, 70
1334-1335	+ 5 , 40, 50, 60, + 60, 100, 140, -300, 300
1337-1338	[50], [50], 100
1338-1339	10, 60
1339-1340	30
1340-1341	28, [50], [60], 75 (germans i avi)
1342-1343	[6 s 10 d], [10], 50
1343-1344	80
1344-1345	30, 60, 60, [70], 80
1345-1346	40 , 50, 70, 80, 100
1346-1347	60
1347-1348	[15], 30, [64 s 3 d], 100, 120, 230 (2 germans)
1348-1349	5 , 5, 11, [15], [25], 30 , 35, 48, + 48, 50 , + 58 s 6 d, 60, 60, 60, + 60 , [+ 62], [70], [70], 80, [80], [100], [140 (3 germans)], 180
1349-1350	+ 8 s 5 d , 21s 11d, 30, 40, 50, 60 (matrimoni), 80 (2 germans), 120 , 240
1350-1351	10 , 40, 45 s 6 d, 60, - 88 , 400
1351-1352	+ 10, 30 , 40, 45, 50, 50, [85], 90 (2 germans), 120
1352-1353	100, 160
1354-1355	60, 90
1358-1359	+ 22 s 6 d, + 45, + 112
1377-1378	150, 165 , 260 , 350, (900)
1378-1379	25, 140, 360
1381-1382	120 , 240, 275
1386-1387	100 , 100, 100, 110, 120 , 165
1385-1388	220
1398-1399	60
1399-1400	88 , 110
1403-1404	83 s 6 d, 88
1404-1405	60, 77, 80, 88, 110

⁹⁶ Entre claudadors la possible quantitat total pagada. En negreta els preus pagats per les dones no "verges".

1405-1406	25 , 88, 100, 110, 110, 165
1406-1407	res, + 38 , 66, 77, 88, 99, 110
1409-1410	44, 66, 66, 110, 220
1411-1412	60, 77, 77, 110, 110, 143, 154, 154, 209
1414-1415	154, 242
1423-1424	55 , 55, 66 , 66, 80 , 80 , 88, 100 , 100, 110, 110 , 110 , 132
1429-1430	385
1430-1431	165 , 165
1436-1437	res, 88, 99, 220
1439-1440	220
1440-1441	88, 400
1444-1445	33, 60 s 6 d, 66, 110
1450-1451	99 (2 germans)
1451-1452	44, 110
1452-1453	66
1457-1458	110

4.3. L'evolució dels preus de les redempcions concedides per l'Almoina de Girona

Abans de comentar l'evolució dels preus de les redempcions concedides per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona a alguns dels seus homes i dones propis crec que val la pena fer unes reflexions. En primer lloc, cal dir que no sembla massa oportú fer comparacions entre realitats no ben bé iguals. És a dir, que no és del tot correcte comparar, per exemple, el preu pagat per un home qualsevol i de qui es desconeix la seva situació tant familiar com econòmica, amb el preu pagat per qualsevol altre home, com massa sovint s'ha fet. Sobretot, si es té en compte que els preus eren fixats aïlladament en cada cas i que, com hem dit en començar, aquests depenien d'una sèrie de factors molt diversos.

Entre els quals no són pas dels menys importants les expectatives que s'oferien a l'home o dona propis enfranquits. De fet, ja hem vist com un dels capítols dels *Costums de Girona* es referia clarament a que s'havia de considerar també la riquesa del mas en el que s'entrava, si aquest era el motiu de la redempció. Si les expectatives futures eren millors, el preu pagat

podia arribar a ser més elevat. En aquest sentit cal remarcar que res no impedeix creure que, en efecte, les oportunitats ofertes a alguns remences després de 1348 fossin millors del que havien estat abans de la pesta negra perquè podia haver-hi un major nombre de masos i terres productius abandonats.

Per altra part, no podem oblidar que els *Costums de Girona* assenyalaven que el preu de les redempcions dels homes i de les dones no “verges” s’havia de fixar en funció dels béns que tenien els redimits i que també indicaven que les noies “verges” havien de pagar 2 sous i 8 diners per la seva llibertat. Hem vist que la disposició sobre les “verges” es complia, per tant, és possible que també es seguissin les seves directrius pel que fa a la fixació dels preus dels altres enfranquits. Així doncs, si fos cert que el preu sempre era proporcional al valor dels béns mobles del redimit, tal com indicaven els *Costums de Girona*, creiem que no tindria sentit fer aquestes comparacions de preu i que, més aviat, el que caldria seria comparar el potencial econòmic de cada mas i de cada persona en concret.

D’aquesta manera, la pujada o davallada dels preus de les redempcions dels remences estaria en relació directa amb l’enriquiment o empobriment dels seus masos o famílies d’origen i del propi redimit i no pas amb altres circumstàncies, com podrien ser les marcades per la conjuntura del moment. En aquest sentit, caldria conèixer com evolucionen les economies pageses en aquests dos segles, perquè és molt possible que alguns pagesos milloressin la seva situació econòmica des de finals del segle XIV i durant el segle XV, tot i que altres devien evolucionar exactament a la inversa. Malauradament i, si més no, ara per ara, no podem ni assegurar ni negar que les disposicions dels *Costums de Girona* alhora d’establir el preu de la llibertat dels homes i dones no “verges” es seguissin i apliquessin.

En un altre ordre de coses, també hauríem de tenir present i considerar l’evolució de la renda, de la moneda i dels preus, és a dir, caldria saber si els preus dels productes alimentaris, els salaris, la renda feudal, etc. van augmentar o van disminuir i quant per tal d’establir si efectivament els

preus dels enfranquiments es van incrementar molt o poc. És a dir, creiem que no s'haurien d'analitzar els preus de les redempcions aïlladament, sinó relacionar-los amb la resta de preus i de pagaments.

En aquest sentit cal assenyalar que malgrat l'escassetat d'estudis prou seriosos pel període i la regió analitzats, els historiadors en general tendeixen a creure que després de 1348 hi va haver un procés inflacionista que potser es va perllongar fins a les primeres dècades del segle XV⁹⁷. Si aquestes dades es confirmessin caldria relativitzar encara més el suposat augment del preu de les redempcions, del que s'ha fet tan ressò la historiografia precedent.

Amb totes aquestes reflexions ben presents intentarem acostar-nos ara a l'evolució dels preus de les redempcions concedides per l'Almoina de Girona als seus homes i dones propis. Malgrat tot el que acabem d'explicar, en les redempcions concedides per l'Almoina de Girona no s'hi observa una clara tendència a l'alça immediatament després de la pesta negra. Les mitjanes de preus dels anys amb dades d'abans de la pesta no són espectacularment més baixes que les de després, ans al contrari. I això és especialment cert pel que fa a l'any següent a l'arribada de l'epidèmia, és a dir, el 1348-1349 que, com ja hem assenyalat repetidament, és l'any en el que es concedeixen més redempcions. El mateix succeeix l'any següent, és a dir, el 1349-1350. En aquests dos anys, les mitjanes dels preus són fins i tot inferiors a les d'abans: 47'5 i 59 sous, respectivament, enfront dels 79'8 de l'any 1347-1348.

⁹⁷ Hamilton referint-se a Aragó i València parla d'augment de preus i salaris fins l'any 1380, com a mínim, i assegura que "no hi ha cap raó per a dubtar que els índexs dels preus de Catalunya, si es podessin establir, no s'assemblin als d'Aragó i no difereixin gaire dels del País Valencià". Referint-se a Girona, Guilleré va concloure que "... no s'hi detecten variacions importants dels preus i dels salaris després de la pesta ..." i que hi ha una "... estabilització dels preus i dels salaris ... a partir del anys 1380-90 ..." (E. J. HAMILTON, *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarre, 1351-1500*, Porcupine Press, Philadelphia 1975; C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV...*, p. 328) i P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna...*, pp. 211 i ss. Pel que fa a la ciutat de Lleida, Caterina Argilés corrobora les afirmacions de Hamilton, C. ARGILÉS, *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV segons els llibres d'obra de la Seu*, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Lleida, 1993 (vegeu, sobretot els capítols dedicats a l'evolució dels salaris i dels preus).

En conjunt, els preus pagats per les redempcions en el període 1331-1348 no foren gaire diferents dels que es pagaren entre 1348 i 1359. En els catorze manuals anteriors a la pesta s'enregistren 63 redempcions d'homes i dones no "verges" per les que es pagaren una mitjana de 66'2 sous per cadascuna. Mentre que en els sis manuals posteriors, als que hi afegim tres casos de deutes del període 1348-1359, és a dir 58 redempcions, es van pagar una mitjana de 61'5 sous per persona.

Tanmateix, cal remarcar que el nombre d'homes i dones no "verges" redimits en els anys posteriors a la pesta negra va ser superior i, per tant, la quantitat anual que va anar ingressant l'Almoina per aquest concepte era sensiblement més alta que en les dècades anteriors. Entre 1331 i 1348, els homes i dones no "verges" redimits van satisfer a la institució una mitjana de 298 sous anuals. Per contra, entre 1348 i 1355 la mitjana va ser de 564'8 sous per any, degut, com s'ha dit a l'elevat nombre de redempcions concedides just després de l'epidèmia de 1348.

Certament els sis manuals del darrer quart del segle XIV enregistren pagaments força més elevats. Un total de 20 homes i dones no "verges" van pagar una mitjana de 197 sous per persona (que podria quedar reduïda a 160 sous si no es tenen en compte els 900 sous que es van pagar per l'alliberament de tots els membres del mas Gombau de Riudellots de la Selva). Tot i que el nombre de redempcions havia disminuït en relació als anys immediatament posteriors a la pesta del 1348, es va pagar una mitjana anual de 656 sous per les redempcions d'homes i dones no "verges" (506 si no es compten els 900 sous esmentats), superior, per tant, a la de les dècades precedents.

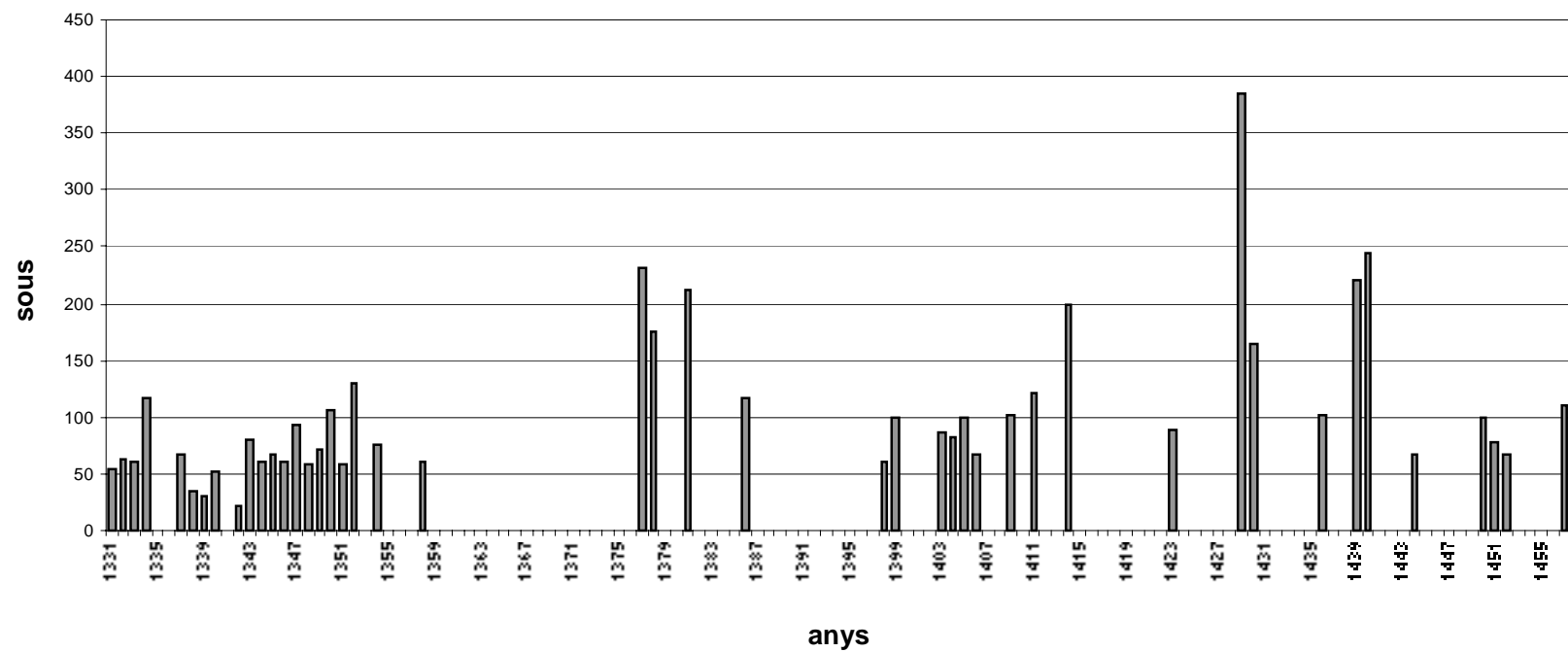
Aquestes xifres confirmarien les dades recollides per J. Serra i Vilaró i P. H. Freedman, tot i que amb mostres molt més reduïdes. Tanmateix, hem de recordar que, malauradament, la majoria de llibres de comptes de finals del segle XIV s'han perdut i que, en els conservats, s'hi troben pocs casos d'enfranquiments. Això fa que sigui difícil de determinar quan es produí aquella inflexió o aquell trasbalsament dels preus a la llarga del que parlava J. Serra

Vilaró. En d'altres paraules, aquest buit documental ens impedeix delimitar quan es va començar a produir l'augment en els preus que podem observar clarament en les redempcions corresponents a finals del segle XIV.

Finalment, durant la primera meitat del segle XV, el preu de les redempcions d'homes i dones no "verges" va davallar una mica, tot i situar-se per damunt dels 100 sous de mitjana: 69 homes i dones propis havien de pagar un total de 7.437 sous entre 1403 i 1458. Però, tal com s'ha assenyalat, el nombre d'individus redimits es va reduir ràpidament a partir de 1425 i, per tant, si encara s'havien de pagar una mitjana de 601 sous anuals entre 1403 i 1424, aquesta xifra era només de 262 entre 1429 i 1458. És a dir, al nivell més baix enregistrat mai als manuals de comptes.

En resum i en definitiva, amb la documentació estudiada de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, podem apreciar que les mitjanes dels preus i els preus dels enfranquiments d'abans de la pesta són lleugerament més alts que els immediatament posteriors i bastant inferiors als de finals del segle XIV i de la primera meitat del segle XV.

Mitjana anual dels preus de les redempcions, 1331-1457

5. ELS PAGAMENTS DE LES REDEMPCIONS

En les pàgines anteriors hem vist quins eren els preus que els homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona van haver de pagar per la seva llibertat personal. Abans de continuar ha de quedar clar que encara que en moltes ocasions he parlat del preu que havia de pagar el redimit per alliberar-se, normalment no era mai el propi redimit el que comprava la seva llibertat sinó que altres persones feien front al pagament, com veurem tot seguit.

Per altra part sembla que el seu pagament no comportava sempre un fort endeutament, tot i que, ara com ara, fa de mal dir sense conèixer res més que l'assentament que consigna la redempció. És molt possible que, malgrat que es pogués pagar de cop el preu de l'enfranquiment, aquest pagament comportés sacrificis econòmics que, de moment, se'ns poden escapar. Perquè hem de tenir ben present que aquests pagaments no eren aïllats sinó que s'afegien a d'altres pagaments, tant ordinaris com extraordinaris, tant previstos com imprevistos.

5.1. Qui paga les redempcions

Per tal de aproximar-nos a la veritable influència que les redempcions dels seus membres representaven sobre l'economia dels masos remences, serà necessari saber amb tota seguretat quina era la persona encarregada de pagar-les. I això és especialment cert en aquells masos dels quals es redimia més d'un membre amb pocs anys de diferència. Teòricament, els enfranquiments dels seus membres els havia de pagar el mas d'origen, el pare o el germà o hereu del redimit. Tot i això hem de recordar que alguns dels enfranquiments atorgats per l'Almoina de Girona van concedir-se a persones que, sense cap mena de dubte, vivien fora del seu mas d'origen. Per aquest motiu cal pensar que difícilment el preu de la seva llibertat hauria de ser satisfet per aquell mas amb el qual podien no tenir cap mena de

relació.

Només en un dels assentaments que consignen redempcions als manuals de comptes el paborde va fer constar que un mas havia de comprar la llibertat d'una vídua que, precisament perquè havia enviduat, havia d'abandonar-lo

“A XXVI de març de MCCCLXXXVI donam G. R. e P. ça Fabruga a reembra na Margarida, muler qui fo d.en Johan Lambert, quondam, de Caules (...) e per tal com lo mas ho avia a pagar tot”⁹⁸.

Els pabordes de l'Almoina, al consignar les redempcions als seus llibres de comptes, molt rarament aclarien quina era la persona encarregada de pagar-les. Tot i això, en una desena de casos van registrar que el pare del redimit satisfaria el preu establert. Així succeeix, per exemple a

“Guillelmo des Fossar debet pro redempcione Raimundi, filii sui”⁹⁹.

Això passava, sobretot, quan les persones redimides eren “verges”, tal com mostra el següent assentament

“Sibilia, filia Guillelmi Durandi de Cilrano, reputata incorrupta, fuit data ad libertatem sive ad redimendum (...) et dictus pater suis solvit II s., VIII d.”¹⁰⁰

En altres assentaments d'enfranquiments que figuren als manuals de comptes, també apareix consignat el nom i la relació familiar respecte al redimit del pagador. Aquest és el cas de

“Debet Bernardi Felix [de Llampaias] L s. pro redempcione G. Felicis, fratris sui”¹⁰¹.

Entre els familiars no paterns que paguen, hi abunden els germans i fins i tot una germana. Cal pensar que aquests devien ser els hereus del mas i que per aquesta raó s'havien de fer càrrec tant de les redempcions dels germans com dels dots que aquests aportarien als seus cònjuges si es casaven.

⁹⁸ AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. LXIII v.

⁹⁹ AHG, Hospici, núm. 11 (1345-1346), fol. XLII.

¹⁰⁰ AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. XLVIII.

¹⁰¹ AHG, Hospici, núm. 8 (1342-1343), fol. LVII.

En aquest sentit, en d'altres llibres també hi ha consignat que alguns pagadors eren els propis fills dels redimits. Val a dir, però, que sembla que això succeïa únicament quan aquests eren vidus i els fills ja s'havien fet càrrec del mas. En alguna ocasió la redempció d'una noia "verge" és pagada pel seu cunyat, és a dir, per l'home que s'ha casat amb la pubilla del seu mas del que s'enfrancheix. Alguns pagadors són oncles dels redimits¹⁰² i altres són els sogres (només de vidus i vídues) i els nous marits de les enfranquides¹⁰³. Només una vegada una part del preu fixat és pagada per la dona de l'enfranquit¹⁰⁴ encara que en desconeixem els motius.

Les coses es compliquen quan els paborde consignen clarament el nom de la persona que ha de pagar el preu pactat però no la relació que hi ha entre ella i el redimit, així com tampoc el motiu que explica que una persona, en aparença, aliena a la família i al redimit es comprometí a fer efectiu el pagament d'una redempció. En aquest sentit cal assenyalar que en algunes ocasions els senyors als quals s'asservirien immediatament els acabats de redimir contribuïen en el pagament d'aquella necessària redempció.

És possible, per tant, que en alguns dels casos als que tot seguit ens referirem, els noms desconeguts fossin els dels nous senyors, però els paborde no ho especifiquen. Això es palesa, normalment, en les redempcions d'homes que paguen un preu elevat o a la inversa, quan per l'assentament del paborde, sabem que eren considerats pobres. Així, per exemple, en l'enfranquiment de Guillem, fill del difunt Pere sa l'Om de Juïgues, que era "pobre i vagabund", a més a més de desconèixer el motiu de la seva redempció, desconeixem també per què es van comprometre a pagar-la i ho van fer Bernat Moradell d'Ollers i Nicolau Climent de Ravós.

Pagadors aliens a la família també s'observen en enfranquiments de

¹⁰² Per exemple, "resebi per man d.en Pere sa Serra de Serinyan, per rahon de resamença l seu nabot ..." a AHG, Hospici, núm. 19 (1352-1353), fol. XXXIII v.

¹⁰³ Per exemple, "A XXVIII de daembra del any MCCCCVIII, Jacme des Vals de parroquia de Sent Julia des Lor, marit de la dessus dita Margarida pagua per la resamença de la dita Margarita los XXV s. (...)" AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXVI v.

noies “verges”, com és el cas de la redempció de Narcisa, filla de n’Albaquer de la parròquia de Santa Maria de Camós. L’assentament consigna que es va redimir per tal de casar-se amb un espaser de Girona a canvi dels 2 sous i 8 diners acostumats i consta que aquests van ser pagats per Francesc Feliu, blanquer de Girona¹⁰⁵. Amb tot, potser aquestes persones només havien estat encarregades pels seus pares o germans dels redimits de portar els diners del preu perquè havien de veure al paborde.

En un altre ordre de coses, rarament s’especifica que la persona redimida és la que es fa càrrec del pagament de la seva pròpia redempció. De fet, aquesta situació només l’hem documentada en una desena de casos, així, per exemple,

“Bernat Marunys de Sancta Maria de Camors promes per reemensa de si matex de pagar LXXX s.”¹⁰⁶.

Cal pensar que aquestes persones, totes homes, abans de demanar la redempció, devien sospesar molt bé els béns que tenien. En teoria, com ja hem dit, aquests homes havien de pagar l’equivalent a la tercera part dels seus béns mobles de manera que havien d’estudiar si els valia la pena redimir-se i aclarir què els quedaria un cop esdevinguessin lliures.

Un problema a part el plantegen aquells enfranquits dels quals el paborde consigna que el seu pare ja és difunt. De la mateixa manera que aquells que el paborde qualifica de “germans de”, “cunyats de” o “vídua de”, entre d’altres. Potser no seria agosarat pensar que aquell a qui pren de referència el paborde per a identificar al redimit, seria l’encarregat de fer efectiu el pagament i que, molt possiblement, el pagador seria l’hereu del mas. És per això que cal pensar que, en aquests supòsits, les redempcions deurién afectar únicament i molt directa l’economia del mas del redimit.

En un altre ordre de coses i malgrat la seva poca representativitat, val la pena fer constar que en 5 dels assentaments estudiats que consignen

¹⁰⁴ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. XXXVIII.

¹⁰⁵ AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), fol. XXXVIII.

¹⁰⁶ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XXIII.

redempcions el paborde hi va fer constar que les encarregades de pagar-les eren dones. Una d'elles era la germana del redimit. Aquest, abans d'enfranquir-se, li havia fet donació dels seus béns i ella els havia acceptat amb el consentiment del seu marit, i per aquesta raó ella es feia càrrec de la llibertat del seu germà¹⁰⁷. Les altres tres dones són les mares dels enfranquits, una d'una dona, l'altre d'un home i la tercera d'una noia “verge”¹⁰⁸. Finalment, la cinquena dona pagadora és la única que només paga una part del preu total de la redempció, el redimit, en aquest cas era el seu propi marit¹⁰⁹.

5.2. Pagaments de cop o a terminis

Els assentaments en els quals els pabordes hi consignen les redempcions que concedeixen, rarament aclareixen si el seu preu total es pagava de cop el mateix dia de la concessió, quant temps es trigava en pagar-lo o si es feia respectant uns terminis ja pactats en aquell moment. Tot i això alguns assentaments, sobretot els que registren l'enfranquiment de noies “verges” especifiquen que el seu cobrament es va efectuar immediatament, tal com mostren assentaments com el següent:

“Maria, filia Petri de Costa de Portello, parrochie de Crespiano, fuit data ad redimendum XX die novembris, anni LXXVII, cum instrumento facto in curia domini officialis Gerunde, et pro eo que duxerat in virum Bn. Mora de Crespiano, hominem proprium domini episcopi et que reputabatur incorrupta, ipsa die solvit dictus pater suus pro dicta redempcione II solidos, VIII”¹¹⁰.

Tanmateix, tot apunta a creure que una part important dels enfranquiments d'homes i dones no “verges”, és a dir aquells que pagaven més de 2 sous i 8 diners, també es pagaven de cop encara que els pabordes

¹⁰⁷ AHG, Hospici, núm. 55 (1439-1440), fol. LXXXVI (Brunyola).

¹⁰⁸ AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XVI v. (Cassà); núm. 18 (1351-1352), fol. XVI v. (Brunyola) i núm. 51 (1451-1452), fol. LII v. (Cassà), respectivament.

¹⁰⁹ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. XXXVIII (Vilavenut).

no ho consignessin així. Però, en menys d'una quarta part dels casos estudiats, el pagament es va fer en diverses tandes o "entre diverses pagues e per diverses ayns", tal com apareix especificat en alguns assentaments dels manuals de comptes de l'Almoina.

A vegades el termini dels pagaments s'estipulava en el mateix assentament que registrava la redempció. Allà mateix s'anaven anotant, a mesura que es feien efectius, els diversos pagaments que es feien fins que la xifra total quedava saldada. En d'altres casos, els paborde deixaven constància de que s'havia firmat un document de deute i la data i el notari que l'havia clos. Per exemple,

"Faeren.ne carta debitoria dels LX s. en poder d'en Francesch Vidal, demon, sots la data demont dita, Bernat Moradel de Oles e Nicholau Clemen de Ravos, a pagar a Pasca"¹¹¹.

La majoria dels pagaments que no es feien de cop, s'efectuaven en el termini d'un o dos anys a comptar des de la data de la concessió de la redempció. Tot i això, n'hi ha una desena que excedeixen aquest temps i val a dir que no són precisament els de preu més elevat. Així, per exemple, dels 100 sous que s'havien de pagar per la redempció de Guillem Desmont de Vilavenut, l'Almoina en va rebre 33 en el moment de consignar-la, l'any 1387, però els altres 22 no els va ingressar fins l'any 1404. A més a més, val a dir que l'enfranquit es va estalviar el pagament de la part corresponent a l'arrendador de les rendes de la seva parròquia perquè era el seu oncle¹¹². Vull assenyalar que aquest és el període més llarg de pagament d'una redempció d'entre totes les considerades en aquesta recerca.

Sembla que quan s'acabava de pagar tota la redempció, el paborde donava la carta en la que constava aquesta llibertat. Així es desprèn, per exemple, de l'enfranquiment de Pere Batlle, també de Vilavenut. Aquest havia de pagar 400 sous, i en va pagar 300 "de present" i quan al cap de tres

¹¹⁰ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. XXXI.

¹¹¹ AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), fol. XXXIX.

¹¹² AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. XXXI.

anys va satisfer la resta el paborde el va qualificar de “el dit P. Batle qui fo de Vilavenut”, és a dir, que ja no devia viure a la seva parròquia d’origen. El paborde, a més a més, va escriure “e axi no deu res d.aço e la carta fou.li donada”, per tant, sembla que hem d’entendre que malgrat no tenir la carta de redempció ja es podia haver instal·lat en algun altre lloc i que va rebre la predita carta quan ja no devia res a la seva antiga senyoria. Malauradament, el paborde no recull el motiu del seu enfranquiment pel que va pagar un dels preus més elevats dels estudiats¹¹³.

Això no obstant, no podem concloure que les redempcions de preus més alts requerissin sempre uns terminis i de fet no era així perquè, per exemple, al manual corresponent a l’any 1378-1379 consta que Berenguer, fill de Pere Riart, va obtenir la llibertat a canvi de 360 sous que “solvit ipsa die”.

En aquest aspecte el que sí que sobta és que hi ha uns anys en els que sembla que la major part o tots els enfranquiments de preu superior als 2 sous, 8 diners, es pagaven en diversos terminis¹¹⁴ i d’altres en que tots o la majoria es pagaven de cop¹¹⁵. De totes maneres no podem obviar la possibilitat de que uns pabordes o que en uns manuals es registrin aquesta mena d’informacions i d’altres no, per raons que desconeixem. Potser aquests pagaments a terminis correspondrien a anys de males collites o de malalties dels pagadors o un llarg etcètera.

Finalment, crec que el temps que es trigava a pagar ha d’estar més relacionat amb la capacitat econòmica del mas o de la persona encarregada del seu pagament que no pas amb la quantitat fixada com a preu. És en aquest punt on també ens caldrà conèixer millor la realitat econòmica del mas o del pagador per veure com l’afectava. En principi, tant és possible que la necessitat de més temps per pagar fos deguda a què calia un cert temps per reunir tots els diners com a que no els interessés de despendre-se’n de

¹¹³ AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XXIX.

¹¹⁴ Per exemple, els anys 1345-1346, 1386-1387, 1404-1405, 1405-1406, 1423-1424.

¹¹⁵ Per exemple, els anys, teòricament dolents, 1347-1348 i 1348-1349, entre molts d’altres.

tots de cop i preferissin fer-ho escalonadament.

Per baix que ens pugui semblar ara qualsevol d'aquests pagaments hem de tenir present que en cap cas eren aïllats. Els masos medievals (els remences i també els que no ho eren) havien de fer front a una sèrie considerable de despeses econòmiques fixes i ordinàries, censos, tasques, delmes, etc. que estaven obligats a reconèixer quan capbrevaven les seves terres. En aquest sentit, sovint també havien de satisfer pagaments amb treball que a vegades també es commutaven per quantitats monetàries anuals i fixes.

Per altra part, no podem oblidar que els remences i els seus masos estaven sotmesos a d'altres mals usos i exaccions que podien coincidir en el temps amb la redempció d'algun dels seus membres. A més a més, és molt possible que si el motiu de la redempció era un nou matrimoni fora de la senyoria, ultra el preu de la llibertat s'hauria de donar un dot al nou cònjuge o si el motiu era un establiment en un altre mas, el seu nou senyor hauria de rebre l'entrada corresponent. Sense voler ser exhaustiva també hem de considerar que alguns masos podien haver-se endeutat fortament amb el pagament de qualsevol mal ús o del lluíisme o entrada de qualsevol possessió, entre d'altres raons.

En qualsevol cas, reitero que encara que puguem pensar que els preus de les redempcions eren baixos no es pagaven aïlladament sinó que s'havien d'ajuntar a una sèrie de pagaments tant ordinaris com extraordinaris. En aquest sentit, són interessants les reflexions de W. Ch. Jordan quan, en estudiar les redempcions forçoses dels pagesos de la zona francesa del Sénonais al segle XIII, va arribar a la conclusió de que si bé era cert que aquells van poder pagar els preus imposats, van trigar temps a recuperar-se econòmicament i que, per aquest motiu, el mercat de la terra va quedar estancat durant els anys immediatament següents¹¹⁶.

En un altre ordre de coses i malgrat ser molts pocs casos, cal, si més

¹¹⁶ W. Ch. JORDAN, *From Servitude to Freedom. Manumission in the Sénonais in the*

no, esmentar que en 5 enfranquiments no sembla que es pagués la quantitat total pactada. Tampoc aquests corresponen als preus més alts, només un excedeix els 110 sous i una altra persona que n'havia de pagar 100, només en va pagar 50. Possiblement, anys més tard es devia fer efectiva tota la quantitat i en lloc d'anotar-se en el mateix assentament de la redempció es deuria haver fet en una apartat de deutes d'un llibre de comptes posterior que no ens ha pervingut o potser com que no es va especificar el motiu de l'ingrés no l'hem pogut o sabut identificar.

5.3. Pagaments en diners o en espècies

Els pagaments per redempcions –així com els altres efectuats en concepte dels mals usos i lluïsmes- recollits en els manuals de comptes dels paborde de l'Almoina de Girona, es feien majoritàriament amb diners o, almenys, s'expressava la quantitat a pagar en lliures, sous i diners de Barcelona o florins d'Aragó. Només en tres de les redempcions atorgades per aquesta institució el paborde va consignar que havia cobrat una part del preu amb l'equivalent en espècies.

“Solvit dictus Berengarius III migeras ordii pro dicto debito quos IX (...) a III s., VIII d. pro migera, XVIII s., VIII d. (...) Item solvit pro quibus dedit V migeras ordei a II s., X d. pro migera, XIII s., II d.”¹¹⁷

d'un pagament total de 60 sous;

"paga per II migeres d.ordi que li compre XI s."

quan el preu de la redempció es va fixar en 88 sous, i

“paga lo dit Castayon, a VII de juny del desus dit any, per I bota d.oli que li compre XLVIII s., III d.”¹¹⁸

d'un pagament total de 88 sous.

En aquests casos –tot i que és molt possible que en fossin molts més-

Thirteenth Century, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1986.

¹¹⁷ AHG, Hospici, núm. 2 (1332-1333), fol. XLVII.

tant pot ser que la persona encarregada d'efectuar el pagament no disposés de numerari en algun moment determinat i que, per aquesta raó, li fos més còmode i/o preferís pagar una part del preu de l'enfranquiment amb espècies; com que fos el paborde el que necessités i, per tant, preferís cobrar-ne una part amb espècies. No podem oblidar que la finalitat de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona era, com indica el seu nom, repartir pa entre els pobres i que, per aquesta raó, necessitava cereals. Si bé sembla que els pabordes de l'Almoina no devien fomentar aquests tipus de pagament, els tres exemples suara esmentats mostren que tampoc no rebutjaven aquesta modalitat.

6. CAUSES I MOTIUS DE LES REDEMPCTIONS

A partir de la segona meitat del segle XIV i, sobretot, des de finals d'aquest segle i durant la primera meitat del segle XV, els pabordes amplien la informació dels assentaments dels seus llibres de comptes, com ja hem anat assenyalant. Així doncs, ofereixen més notícies sobre les redempcions que concedeixen. Des de llavors, i encara que excepcionalment també abans, solen assenyalar molt breument el motiu pel qual l'Almoina ha decidit concedir aquella determinada redempció. En d'altres paraules, ens expliquen els motius que, d'una manera o una altra, justifiquen o expliquen l'enfranquiment dels homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona.

Cal pensar que la sol·licitud de l'enfranquiment era una decisió presa per la persona pròpia amb deteniment i analitzant totes les possibilitats que tenia. Això és especialment visible si tenim present que la redempció trencava el vincle amb el mas d'origen i que, per tant, l'home propi perdia la possibilitat d'ocupar-lo i conrear-lo o d'arribar-lo a heretar si hi havia manca d'hereus. És a dir, un cop una persona pròpia s'havia redimit, si era pagesa

¹¹⁸ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. XXVI.

es quedava sense mitjà de producció així com sense lloc on viure. En principi, tots els homes i dones que pagaven la seva redempció i s'alliberaven, havien d'abandonar el seu mas d'origen, en el cas de que encara hi visquessin. Això era precisament el que s'aconseguia amb la redempció: que els remences s'alliberessin i deixessin d'estar adscrits a una terra concreta i a un senyor concret.

Val a dir que, fora del domini de l'Almoina de Girona però en parròquies de la mateixa diòcesi, es poden documentar excepcions. Per exemple, l'any 1350 els habitants d'un mas propietat dels Bell-lloc van aconseguir la reducció de serveis i servituds, inclosa la remença, amb un únic pagament anual de 60 sous¹¹⁹. Això vol dir que aquesta família va aconseguir alliberar el mas i les terres que li estaven adscrites, al mateix temps que les seves pròpies persones sense haver d'abandonar-lo. Però crec que és important no oblidar que només van obtenir una reducció de serveis i servitud a canvi d'un pagament fix anual i que, possiblement, fins llavors, no haurien hagut de pagar una quantitat tant alta anualment en concepte de mals usos o a conseqüència de la seva servitud. Per acabar, crec que caldria veure què passaria si aquest mas s'hagués de tornar a establir perquè, probablement, tornaria a fer-se sense la predita reducció de serveis i servituds.

Tot apunta a creure que normalment els senyors acceptaven i atorgaven una redempció sempre i quan al mas d'origen del que s'alliberava el redimit hi quedés un hereu que el seguís mantenint treballat i afocat i que, en conseqüència, seguís pagant els censos i agrers a la senyoria. En alguns assentaments que consignen redempcions dels manuals de comptes de l'Almoina de Girona els pabordes hi fan constar aquesta seguretat: "remanente herede dicto manso". Tanmateix, els pabordes van concedir la redempció a alguns pocs homes i dones que deixaven el mas deshabitat tot renunciant als seus drets hereditaris i, d'aquesta manera, permetien a la

¹¹⁹ J. FERNÀNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona ...*, p.

institució establir-lo de nou sota les mateixes condicions servils.

En les pàgines següents estudiarem quins són els motius o explicacions que registraven els pabordes de l'Almoina per justificar les concessions de redempcions als seus homes i dones propis. En paraules d'Eva Serra, "interessa trobar els motius de les redempcions o reduccions, motius que tantes vegades se'ns fan vertitablement obscurs". Això és el que faré a partir d'ara¹²⁰.

Les diverses classificacions que establirem venen marcades per aquestes causes explicitades pels pabordes als seus llibres de comptes. En qualsevol cas –i tot i estar limitades al domini de l'Almoina de Girona- no crec que difereixin gaire de les causes que podien justificar les redempcions concedides per qualsevol altra senyoria de la Catalunya medieval. Lògicament, però, pot haver-hi altres motius que provoquessin les redempcions dels remences perquè aquesta classificació no és, de cap manera, ni estàtica ni excloent i no serà definitiva fins que molts altres estudis com aquest permetin conèixer amb tota seguretat quins eren tots els motius que portaven als remences a enfranquir-se de les seves terres i dels seus senyors.

Des del primer manual conservat fins a l'anterior a l'arribada de la pesta negra, tres assentaments que consignen redempcions registren, a més a més, el motiu que les justifica. Aquesta xifra creix molt en el període següent, des del llibre corresponent a l'any 1348-1349 fins al darrer del segle XIV, 1399-1400, 58 assentaments expliquen el per què de la redempció atorgada i consignada. Finalment, des del manual de 1403-1404 fins al darrer que registra redempcions, 109 assentaments n'expliquen el seu motiu. Així doncs, sabem amb tota seguretat per què 169 remences de l'Almoina es van redimir durant aquests 150 anys. Aquests són els assentaments que considerarem a partir d'ara, perquè tot i que la mostra de 169 enfranquiments

188.

¹²⁰ E. SERRA, "Remences: una ocasió per tornar-hi a pensar", *L'Avenç*, núm. 93, 1986, p. 48.

amb explicació dels seus motius pot semblar massa reduïda al costat de les més de 557 persones redimides, al meu entendre és prou significativa i pot extrapolar-se a la resta.

MOTIUS PELS QUE L'ALMOINA CONCEDEIX LA REDEMPCIÓ ALS SEUS REMENCES

Anys	Boda		Mas		Sortida		Renúncia		Església	Altres	Total
	D	H	D	H	D	H	D	H	H	H	
1332-33										1	1
1340-41	1										1
1347-48		1									1
1348-49		1									1
1349-50		1	1	1					2		5
1354-55	2										2
1363-64	4										4
1377-78	7			1							8
1378-79	6			1							7
1381-82	8	1		1	1						11
1386-87	5	1		2				1			9
1398-99	6		1								7
1399-00	1				2						3
1385-88		1									1
1403-04	3										3
1404-05	14					1			1		16
1405-06	8			1	1			1			11
1406-07	6	1						1	1		9
1409-10	7	1							1		9
1411-12	3	4									7
1414-15	2									1	3
1423-24	10	2	1	1	1	1			1		17
1429-30	7	1									8
1430-31	4										4
1431-32	4										4
1436-37	8						1	2			11
1439-40	5							1			6
1440-41	6						1	1			8
1451-52	1										1
Total	128	15	3	8	5	2	2	7	6	2	178

6.1. Matrimoni fora de la senyoria d'origen

Són diverses les vies per les quals es podia sortir del mas d'origen. La

més usual, com veurem tot seguit, és la del matrimoni fora del propi mas. Això és especialment cert pel que fa a les noies “verges”, la resta de dones i els homes no hereus, que sortien majoritàriament dels seus masos per casar-se en un altre mas. Sembla lògic que les anomenades noies “verges” abandonessin el seu mas d'origen per casar-se, perquè, la transmissió hereditària es feia preferentment a través dels homes o fills mascles i, per tant, el model de casament era virilocal (la dona es trasllada en casar-se a casa del seu espòs). Només les noies que no tenien germans mascles es convertien en pubilles i llavors era el seu marit el qui venia a instal·lar-se a casa de la muller. Ha de quedar clar, però, que no tots els casaments requerien una redempció prèvia perquè si el cònjuge escollit pertanyia a la mateixa senyoria no calia alliberar-se per tornar-se a asservir. En aquests casos, probablement, la prestació d'un nou homenatge en el que es reconegués el canvi del motiu de l'adscripció seria suficient.

La majoria d'assentaments dels manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina de Girona que consignen els motius que van generar les redempcions de les anomenades noies “verges” especifiquen que l'enfranquida s'ha de casar. Vegem-ne un parell d'exemples,

“Saura, filia Bernat Vaquerii de Fonayeris, fuit data ad redimendum ultima die marcii anno domini MCCCLXXVIII in posse R. de Parietealto, not. Gerunde, pro eo que duxerat in virum Berengarium Çabaterii de Rupiano, et solvit pro redempcione, que reputabatur virgo, II solidos, VIII denarios”¹²¹.

i

“Item a VIII del mes d'Agost del any de MCCCCV, ab carta feta lo dit jorn per en Narcis Symon, notari, enfranqui n.Alicsen, filla d'en Castayon Salom de Crespia per tant com ha sposat per marit en Marifont de Dosquers, manor de dies. Paga II sous, VIII d.”¹²².

Alguns assentaments consignen que la “verge” en qüestió ja s'ha casat tot i que paga la tarifa habitual de les “verges” solteres (2 sous i 8 diners)¹²³.

¹²¹ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. LI.

¹²² AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XXX.

¹²³ Cal tenir present que, com hem dit, una noia que s'hagués casat sense haver-se redimit

Aquests assentaments que registren aquestes redempcions, també solen consignar el nom de l'espòs, el del seu mas i el de la seva parròquia, tal com hem vist en els dos exemples anteriors. Com que aquest enfranquiment només era requerit quan la noia es casava en un altre domini¹²⁴, a vegades el paborde explica que, per raó d'aquest casament, la persona redimida havia de canviar de senyor:

“A XX de janer de MCCCXCIX, yo P. ça Fabragua, done a reembra na Viçenca, fila d.en P. Vilar d'Aro per tal cum pres per marit en P. Vilabela de Solius e avia a venir d.altra seyor per preu de ll s., VIII d.”¹²⁵.

En d'altres casos –encara que molts menys-, el paborde fins i tot és més clar i deixa constància de la senyoria en la que entrarà la redimida:

“Maria, filia Petri de Costa de Portello, parrochie de Crespiano, fuit dada ad redimendum (...) pro eo que duxerat in virum B. Mora de Crespiano, hominem proprium Domini Episcopi”¹²⁶.

Des de la dècada de 1350 i fins a mitjans del segle XV, la gran majoria de noies “verges” enfranquides de les que en coneixem el motiu de l'alliberament, es redimeixen per tal de casar-se amb un home propi d'una altra senyoria. Però, no només elles; sinó que aquest també és el motiu de les redempcions de la majoria de les altres dones (per exemple, 7 de les 13 redimides durant el segle XV) i d'una part considerable dels homes. Tal com s'observa als gràfics, el 72% del total de motius especificats en el pagament de la redempció de dones es refereixen al matrimoni fora del mas d'origen i el mateix passa amb el 8% dels homes redimits. Per tant, el 80% dels motius expressats indiquen que els remences es van enfranquir per tal de casar-se

abans podia ser castigada. En aquesta qüestió, no podem oblidar que “abans de la benedicció i consumació, el matrimoni és *matrimonium ratum* i la muller *sponsa*; després de consumat esdevé *uxor*”. O. ANGUERA DE SOJO I DODERO, "Dret especial de la Comarca de Vic", *Conferències sobre varietats comarcals del Dret Civil Català*, Barcelona 1934, p. 300.

¹²⁴ Més endavant, veurem un cas en el que, excepcionalment i sorprenent, la persona redimida presta homenatge a l'Almoïna per un altre dels seus masos poc després.

¹²⁵ AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), fol. LXXXIII.

¹²⁶ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. XXXI.

amb algú que era d'un altre domini, però cal matisar que potser algun d'aquests nous cònjuges seria lliure.

Els *Costums de Girona*, com hem dit, assenyalen que cap senyor no podia oposar-se a la redempció d'aquells que tinguessin intenció de casar-se i que no fossin l'hereu ni la pubilla del mas. Les dades que ofereixen els manuals de comptes dels pabordes de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona semblen demostrar que aquestes disposicions eren respectades.

En un altre ordre de coses, els mateixos *Costums de Girona* estableixen que qui es casés amb un remença també se n'havia de fer. Si el cònjuge forani –el marit o bé la muller– no es feia propi del mateix senyor que el seu consort, aquell podia arribar a fer-los fora del mas. Abans, però, havia de requerir-li l'homenatge¹²⁷. D'acord amb aquesta lògica si algú es casava fora del seu domini havia de redimir-se o eventualment fer que fos el seu cònjuge qui es traslladés de senyoria. Així s'observa en el següent cas:

“Guillema, muyler d'en Guillem Merques de Crespian, és de la Almoyna per indivis ab la capela de Sent Jacme ça Garriga, el marit és de altra seyoria, sia citade que-s raema o faça vanir son marit de la seyoria”¹²⁸.

En aquest cas l'expulsió no va ser necessària perquè el predit marit va acabar prestant homenatge a l'Almoïna, si bé consta que ho féu amb un retard de vint anys, com hem indicat abans¹²⁹.

Els documents d'homenatge i de reconeixement de domini mostren a bastament que tant els homes com les dones es declaraven majoritàriament remences pel fet d'haver-se casat amb un remença i haver entrat o haver-se instal·lat en el seu mas. Així, si més no, ho confirmen les escriptures de reconeixement de domini conservades a l'arxiu de la mateixa Almoïna de Girona i a les que hem dedicat un capítol precedent. Recordem que sovint,

¹²⁷ Com ja hem dit, en altres senyories s'han documentat casos en els quals un dels consorts era propi d'un senyor però l'altre no (cf. J. SERRA VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana ...*, vol. II, p. 331 i C. CUADRADA, *El Maresme Medieval...*, p. 518).

¹²⁸ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. LVIII.

¹²⁹ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. CXVIII, l'assentament porta la data del 3 de gener de 1378.

abans de prestar l'homenatge, presenten la carta de redempció rebuda del seu senyor anterior que demostra que són lliures, perquè sense haver-se redimit no es podien adscriure a cap altre domini.

Durant tot el període estudiat, la majoria d'enfranquiments es van atorgar a persones que volien contraure matrimoni amb una persona que no era pròpia de l'Almoïna de Girona. Si no considerem les informacions dels primers manuals conservats, veurem com entre la pesta negra i l'últim manual del segle XIV, 44 dels 58 assentaments que consignen el motiu, reflecteixen el casament del redimit. De la mateixa manera, en el segle XV, 97 del 109 assentaments registren aquesta mateixa justificació.

Per acabar, creiem que tot el que acabem d'exposar ens permet afirmar que la majoria de redempcions –com a mínim les de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, però crec que també les d'altres senyories- es produïren perquè els enfranquits es casaven fora del seu domini. En el mateix sentit, es constata que la major part d'aquests enfranquits, en casar-se, es veien obligats a redimir-se perquè la seva entrada en el mas del cònjuge implicava convertir-se immediatament en persona pròpia del senyor d'aquest.

6.2. Trasllat a un altre mas sense casar-s'hi (o només canvi de senyoria)

Un altra de les justificacions ofertes pels pabordes de l'Almoïna per tal d'explicar les concessions de llibertat és l'entrada en algun mas propi d'una altra senyoria. Els homes i dones propis podien traslladar-se a un altre mas perquè s'hi havia casat, perquè l'havien heretat, perquè l'havien comprat o perquè hi havien estat establerts.

Així es palesa en algunes de les redempcions de persones pròpies de l'Almoïna de Girona, com és el cas de la que va concedir a Guillem Mir i a la seva muller de Celrà. A l'assentament que consigna el seu enfranquiment¹³⁰

¹³⁰ AHG, Hospici, núm. 16 (1349-1350), fol. VIII.

el paborde els descriu com a “gent pobra que no avien res” però afegeix que com que els ha “pervengut” un mas “per lo cal s.avien a fer homes d.altre seyor” els redimeix a canvi d'un pagament de 60 sous entre els dos. En aquest cas, com veiem, no sabem per quina via va rebre aquest matrimoni el mas que va exigir el seu alliberament de l'Almoina.

D'una altra persona de qui ens consta amb tota seguretat que va rebre un mas en coneixem qui va ser el seu donador. Es tracta d'una noia de La Pera, redimida com a “verge”. L'assentament que registra la seva redempció no permet dubtes:

“A X de satembra de MCCCXCVIII, yo P. ça Fabragua, procurador del discret en P. Bergada, paborde l'Almoyna, done a reembra ll files d'en Berenguer Sabater de La Pera, le una qui ha nom Guillema, a qui es pervengut o la mara que.l li dona, a qui es pervengut lo mas Vila de Flaçan, ha a vanir d.altra seyor (...)”¹³¹.

Finalment, un assentament del manual de l'any 1405-1406¹³², registra que

“A XX del mes d.agost del any dessus dit, enfranqui e done a raembra en Johan, fill d'en P. Vila de Brunyola, per tant com lo dit P. lo hereta e li dona muler en lo mas Vela qui es, ab servitut de homes e de fembres, propri de mestra Francesch Sapreson, e tant com es hom de poch poder feuli feta gracia”.

Aquest cas pot portar a confusions perquè pot sobtar que un fill hereti del seu pare un mas propi d'un senyor que no és el mateix del que ell s'ha de redimir per tal de poder accedir a l'herència esmentada. Al meu entendre, probablement el pare en qüestió hauria heretat al seu torn el mas Vela (clarament anomenat així al manual) i l'hauria donat directament a aquest seu fill mentre reservava pel seu primogènit el mas que ell posseïa. Cal pensar que aquest fill s'hauria de fer propi del senyor del seu nou mas immediatament. És clar que poden haver-hi altres interpretacions perquè el paborde potser no va ser prou clar al consignar aquesta redempció.

¹³¹ AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), fol. LXVII.

¹³² AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXIII.

D'acord amb el buidatge de tots els manuals de comptes, aquestes quatre són les úniques redempcions provocades per la donació o l'herència d'un mas que pertanyia a un altre senyor. En aquest punt, cal assenyalar que la majoria de masos heretats no requeririen un canvi de senyoria perquè es farien dins la mateixa senyoria i que, probablement, s'heretaria del pare el mas on s'havia nascut, viscut i treballat fins llavors.

Finalment, sembla que només una de les redempcions consignades als llibres de comptes dels paborde de l'Almoina va ser provocada per la compra i posterior entrada en un mas propi. Si més no, només un assentament ho indica clarament. El 22 de febrer de l'any 1423, Peregrina, vídua de Bernat Prat de Fonolles, va obtenir la llibertat a canvi de cent sous perquè havia comprat el mas Bofill, també de la parròquia de Fonolles¹³³.

En un altre ordre de coses, en alguns assentaments de redempcions dels llibres de comptes de l'Almoina de Girona, el paborde hi consigna com a motiu que el redimit ha d'entrar en un altre mas o en una altra senyoria sense cap més explicació. En sis d'aquestes ocasions el paborde només anota que els redimits entren en un nou mas sense especificar-ne la via però sí el nom del mas al que van. Per exemple,

“Guillelmus Castellani, filius R. Castellani et Guillelme, uxor eius, proprietarie mansi Castellani de Brunyola, fuit datus ad redimendum XXIX die marcii, anno Domini MCCCLXXVIII (...) pro eo que intravit mansum Alomarii de Vilaubino et solvit ipsa die pro sua redempcione CL s.”¹³⁴.

Un pare i el seu fill de Riudellots de la Selva també són enfranquits al

¹³³ Cal advertir que aquest cas és excepcional i únic entre els enfranquiments consignats en els manuals de comptes dels paborde. La redimida va pagar alhora 100 sous, preu de la seva llibertat, i 200 sous més com a lluíisme de la compra del mas Bofill que li havia costat 60 lliures. Poc temps després, el 29 de març del mateix any 1423, va prestar homenatge al paborde de la mateixa l'Almoina com a propietària del mas Bofill de Fonolles que acabava de comprar i l'any següent, el seu marit, Fèlix Jordà, va fer el mateix. Cal assenyalar que és l'únic cas documentat en el qual una persona pròpia de l'Almoina es redimeix per poc després prestar homenatge de nou a la mateixa Almoina però per un altre dels seus masos propis.

¹³⁴ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. LXIII.

manual de 1378-1379 perquè el pare “intravit mansum Guillelmum ça Aulina, Vallis Sancti Daniel”¹³⁵. El mateix succeeix amb un home de Camós que “intravit mansum Francisce Lapar de Sancti Vicencii de Camonibus”¹³⁶, amb un altre de Vilavenut que aconseguí la llibertat perquè ha “intrat en lo mas de Morgatdemont de Porqueres” i amb un d’Estanyol que com que “era intrat al mas Medres de Aiguaviva (...) avia a vanir d.altra seyor”¹³⁷.

Finalment, en un sol cas el paborde només va consignar que l’enfranquit havia de canviar de senyoria però no a quina ni per què ho havia de fer. Aquest és el cas d’Antoni Pasqual, fill de Pere Pasqual, difunt de la parròquia de Palau Borrell, “conmorans in parrochia de Impuriis” que com que “de proximo habet evenire alterius domini” va ser redimit per l’Almoïna per 66 sous¹³⁸.

Cal pensar que, tot i no dir-ho específicament, és possible que alguns d’aquests enfranquits també es casessin i que potser aquesta era la via per la que entraven en un nou mas. Però com que el paborde no ho aclareix no ho podem afirmar amb seguretat. En qualsevol cas, sembla clar que l’encarregat d’escriure l’assentament sabia perfectament el nom i la parròquia del mas on havia d’entrar el redimit per tant, sembla difícil que no sabés el motiu pel qual hi entrava i un casament era, com hem vist, la via més comuna per entrar en un nou mas, així doncs, o bé no es va considerar necessari registrar la via d’entrada o es desconeixia.

6.3. Sortida forçada per la viduïtat

La documentació ens aporta set casos en els que la redempció i sortida del mas es produeix perquè els afectats han quedat vidus. De fet, aquesta és l’explicació aportada pel paborde per justificar aquests set

¹³⁵ AHG, Hospici, núm. 24 (1378-1379), fol. LXV.

¹³⁶ AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. XXVII.

¹³⁷ AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. XXXI i fol. LXXIV v., respectivament.

¹³⁸ AHG, Hospici, núm. 47 (1423-1424), fol. XLIII.

alliberaments¹³⁹. Tots ells –tant els homes com les dones- havien entrat en el mas del que s’han de redimir en casar-s’hi, però cadascun d’ells: “habuit exire dictum mansum propter mortem eius uxor [o marit]” o “per mort [del seu cònjuge] es haut axir del dit mas“, en paraules del paborde. Vegem-ne un assentament com a exemple,

“Johannes Soler, qui causa matrimoni intravit mansum Soler de Villavenuto et evenit homo proprius Elemosine, habuit exire dictum mansum propter mortem eius uxor, fuit datus ad redempcionem (...) pro centum s.”¹⁴⁰.

L’assentament que consigna la redempció d’una d’aquestes vídues és fins i tot més clar:

“Margarita que fuit uxor Petri Ferrarii, quondam de Gahusis, hominis proprii Elemosine, que per mortem dicti viri sui habuit exire mansum Jacobi Ferrarii et redire ac tornare ad mansum suum Baiuli de Palacio Borrelli, fuit data ad redimendum”¹⁴¹.

En tots set casos el preu de la redempció el paguen els hereus del mas del que, segons els manuals de comptes, han de sortir, però alguna vegada es fa constar que tot el preu, o només una part, ha de satisfer-se amb el dot que havien rebut els enfranquits de la seva família d’origen en casar-se. En els assentaments dels manuals que recullen aquestes set redempcions el paborde hi consigna que, precisament pel fet d’haver-se quedat vidus, han d’abandonar el mas on vivien de casats. En aquest sentit cal assenyalar que altres persones també devien enviuar sense que haguessin d’abandonar obligatòriament el mas del seu cònjuge i que d’altres ho farien voluntàriament per tal de poder contraure un nou matrimoni.

Aquests set casos ressenyats recullen doncs una situació excepcional en la qual la viduïtat –segurament sense fills o com a mínim aquests no

¹³⁹ Es tracta d’una dona de Sant Gregori, de dues de Brunyola, d’un home d’Estanyol, d’una dona de Brunyola, d’un altre home de Vilavenut i d’una altra dona de Gaüses (AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. XVIII v.; núm. 2252 (1399-1400), fol. XXI r. i v.; núm. 34 (1404-1405), fol. XCVIII; núm. 44 (1405-1406) fol. LXXXVI v.; núm. 47 (1423-1424), fol. XXXII i fol. XL, respectivament).

¹⁴⁰ AHG, Hospici, núm. 47 (1423-1424), fol. XXXII.

sempre consten als assentaments de redempció, i un d'ells fins i tot s'especifica que la morta "mori axorcha")- podia significar el retorn a la senyoria d'origen i la renúncia dels drets de viduitat sobre el mas del cònjuge difunt en favor dels parents d'aquest. La presència d'un cònjuge provinent d'un altre mas (i, fins i tot, senyoria) no interferiria, d'aquesta manera, en l'herència del mas en el que havia entrat. Aconseguint la seva redempció i, especialment, la seva renúncia als drets que podria tenir sobre els béns del seu cònjuge difunt, tant el mas com les seves terres seguirien pertanyent a la seva família possessora originària. Tampoc no podem obviar que algunes d'aquestes redempcions podien ser conseqüència de la mala convivència entre el vidu o vídua i els fills o parents del cònjuge difunt.

Òbviament les vídues i vidus també podien redimir-se amb motiu d'un casament en segones núpcies que impliqués traslladar-se a un altre mas tal com s'esdevé en el cas de la vídua de Ramon Blanch de la parròquia de Llampaias¹⁴² i en molts d'altres. Tots aquests vidus i vídues redimits voluntàriament o forçosa, al redimir-se, renunciaven paral·lelament als drets que podien haver adquirit sobre les possessions del seu cònjuge difunt retornant-les a la família del mort.

6.4. Renúncia del mas a favor de parents

Totes les redempcions i enfranquiments, per definició, aconseguen l'alliberament dels remences. Alliberament, com hem assenyalat, dels vincles que els lligaven a un senyor feudal determinat, però alliberament també dels vincles que els lligaven amb un mas i unes terres determinades. Així doncs, d'alguna manera, una redempció pot ser entesa com a sinònim d'una renúncia als possibles drets sobre el mas i els béns dels propis pares. A la pràctica si un remença s'havia redimit perdia la possibilitat d'heretar, posseir i transmetre el mas dels seus progenitors en el que havia nascut i que li

¹⁴¹ AHG, Hospici, núm. 47 (1423-1424), fol. XL.

exigia la seva adscripció. En d'altres paraules, des del moment en el que una persona pròpia es redimia perdia tots els drets que podés tenir sobre el mas i les terres dels que s'havia redimit.

Això és el que succeeix –s'especifiqui o no- en totes les redempcions, però, per algun motiu, els pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona consideraven important reiterar-ho als assentaments que consignen alguns enfranquiments dels que concedien. En tots aquests casos els redimits fan donació del mas que posseeixen a favor d'algun dels seus parents perquè tots ells eren els possessors o tinentes de llurs masos en el moment de demanar la redempció. Vegem-ne un assentament com a exemple:

“A XIII de janer de l.any de MCCCVI, de volentat e consentiment de mossen G. de Brugueroles, sacrista miga de la Seu e protector de l'Almoyna, absent lo sacrista magor, enfranqui e done a reembra en Bernat, fill de P. Mathela, de Vilavanut per preu de CX s. (...). Item lo dit Bernat era hereu testamentari de son para, jac sia que no volgues usar de la dita heretat ne star en lo mas per tant feu donacio del dit mas al dit Johan [germà seu] (...). Item lo desus dit jorn Johan, fill de P. Mathela, quondam, feu homanatge ab carta feta per lo dit notari”¹⁴³.

És a dir, Bernat Matella de Vilavenut era fill i hereu de Pere Matella, difunt, però no volia quedar-se ni treballar el seu mas d'origen i, per contra, volia abandonar-lo, cosa inacceptable per a l'Almoina que en aquesta situació perdria els rèdits proporcionats per aquest seu mas. La solució va ser senzilla: Bernat va renunciar als seus béns immobles i en va fer donació al seu germà que els va acceptar, així com va acceptar satisfer el preu de la redempció de Bernat. Així les coses, l'Almoina va atorgar la redempció a Bernat Matella i al mateix temps va rebre l'homenatge de Joan Matella per raó del mas Matella i el seu compromís de que el mas seria afocat i treballat des de llavors.

El manual corresponent a l'any 1406-1407 ens aporta dos exemples més. Guillem Caselles de La Pera “hom propi de la dita Almoyna e molt antich” després de que “havia heretades en lo mas Casellas na Catherina,

¹⁴² AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. XXXVIII.

¹⁴³ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XXXVIII.

filla seva” va sol·licitar i obtenir la seva redempció a canvi de 77 sous¹⁴⁴. Al seu torn, Pere Joan de Canapost de la parròquia de Fonolleres era, segons el paborde, vagabund i estava deixant enderrocar les cases del seu mas Bofill i no el volia habitar ni treballar les seves terres, tot i que hi havia estat establert feia poc temps, amb una entrada de 90 lliures, tal com apareix al manual de comptes de l’any 1403-1404. La seva manca de treball i residència va provocar que per tal de poder enfranquir-se hagués de donar prèviament el predit mas Bofill al seu germà que, per la seva banda, es va comprometre a habitar-lo i treballar-lo però amb la condició de que Pere Joan, fins llavors el possessor del mas Bofill, fos redimit gratuïtament¹⁴⁵.

Finalment, el llibre de comptes de l’any 1439-1440, consigna que Pere Gasuac, fill de Vital Gasuac, de la parròquia de Sant Dalmai del terme de Brunyola, va ser redimit de tota servitud per l’Almoïna perquè

“remanente dicto manso Gasuach, Margarita, sorore sua, quam dictus Petrus Gasuac die presente hereditavit de omnibus bonis suis presentibus et futuris”.

Margarida va acceptar l’herència i es va comprometre a fer-se càrrec de pagar el preu de la redempció del seu germà, 20 florins. Tot plegat amb el consentiment del seu espòs¹⁴⁶. En aquest sentit, un document notarial datat el 23 de juliol de l’any 1439, registra que Pere Gasuac va fer donació de tots els seus béns mobles i immobles a favor de la seva germana Margarita, encara que no explica per quin motiu ho va fer, és a dir, no informa sobre la vida futura de Pere després de demanar la seva redempció¹⁴⁷.

El que tenen en comú totes aquestes redempcions és que el tinent o possessor del mas i les seves pertinences, no vol ni viure ni treballar les seves terres i, per contra, vol marxar-ne. Cal recordar que si en marxava sense redimir-se, el seu mas quedaria abandonat, sense que ningú hi fes residència contínua i –el que per a la senyoria és més important- sense que ningú satisfés

¹⁴⁴ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. XLVIII v.

¹⁴⁵ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. XLVII.

¹⁴⁶ AHG, Hospici, núm. 55 (1439-1440), fol. LXXXVI.

¹⁴⁷ AHG, Notarial, Girona 6, núm. 174.

els censos i agrers que d'ells n'havia de rebre el propietari del domini directe. Per aquestes raons tant els remences com els paborde representants de l'Almoina, intenten assegurar que quan ells marxin al mas hi restarà un hereu (recordem aquella seguretat oferta pels paborde en alguns assentaments de redempcions "remanente herede dicto manso"). El que no sabem, però, és on van anar a parar els esmentats enfranquits. De fet, només sabem que no volien viure ni treballar al mas però no tenim cap altra informació sobre la seva vida futura. En el cas d'en Guillem Caselles desconeixem, a més a més, per què va renunciar al mas en favor de la seva filla i si ell en va, o no, marxar quan, segons el paborde, ja era molt "antich".

6.5. Renúncia del mas a favor de l'Almoina

De la mateixa manera que alguns homes propis de l'Almoina es redimeixen després d'haver renunciat als seus masos a favor d'algun parent seu, d'altres es redimeixen, també després d'haver renunciat als seus masos, però a favor de la mateixa Almoina. És per això que, al meu entendre, aquestes redempcions podrien haver estat instigades o provocades pel paborde, en funció dels interessos de la institució. No hi ha cap dubte de que a l'Almoina –ni a cap altra senyoria- no l'interessava tenir cap dels seus masos desafocats i sense treballar pels que, per tant i segons el mateix paborde, "non potebat abere sensus nec agraria".

Tot apunta a pensar que si l'hereu d'algun mas no el treballava però tenia algun parent a qui donar-lo i que el volgués acceptar, el paborde consentia –i, segurament preferia- que es fes així. Per contra, quan no hi havia cap parent proper o no n'hi havia cap disposat a rebre la donació, la persona pròpia, abans de redimir-se, renunciava a tots els drets que podés tenir en el seu mas d'origen en favor de la mateixa Almoina. En tot cas crec que potser caldria donar la volta a aquesta última afirmació, és a dir, si una senyoria –l'Almoina, en aquest cas- tenia un mas deshabitat i no treballat de manera que no li aportava els ingressos que li hauria d'aportar, no podia

establir-lo sota cap concepte mentre hi hagués una sola persona que hi pogués tenir drets per ser-ne originària¹⁴⁸.

Només en un cas, la redempció de Pere Castalà de Brunyola, el paborde només consigna que

“A XXVI del mes de febrer del any de MCCCLXXXVII, P. Castala de Brunyola renuncia lo mas Castalan de Brunyola a I.Almoyna (...) e aquel die matex los dits procurados donaren a reembra lo dit P. Castala per preu de C s.”¹⁴⁹.

Però, ara per ara, no sabem si aquest mas es va tornar a establir o no, ni si el redimit hi vivia o no ni per què va voler renunciar al seu mas.

Els altres enfranquits que van renunciar al domini útil del seu mas en favor de l'Almoyna, que en tenia el domini directe, ja no hi vivien. De la majoria d'ells, el paborde consigna, als assentaments que registren llurs redempcions, que deixen la casa del mas i les seves terres en molt mal estat. Això és lògic perquè consta clarament que cinc d'ells fa temps que no hi viuen. Joan Escampa, per exemple, viu a Sant Joan de Mollet des de fa temps¹⁵⁰, i tot i que el paborde diu assegura que és “vaguabund e sens habitació”, va haver de pagar 25 florins per la seva llibertat¹⁵¹. Berenguer Riera, àlies Devesa, també és vagabund segons el paborde¹⁵², el matrimoni del mas Bach Estrada de Camós viu fora del seu mas des de fa vuit anys¹⁵³, i Antoni Sabater i la seva família, originaris de Serinyà, “commorans in parroquia de Pontonibus” des de fa una vintena d'anys¹⁵⁴. No sobta, doncs, que si fa tants anys que viuen fora del mas, algun d'aquests estigui “totus disruptus et incultus et parietes (...) diraverunt totaliter”.

¹⁴⁸ Més endavant tornarem a desenvolupar aquests punts.

¹⁴⁹ AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. LXX v.

¹⁵⁰ En l'assentament de la seva redempció presenten al seu pare com a “quondam de Molet”. Al manual de l'any 1381-1382, hi consta que es va redimir una seva germana “verge” i llavors el paborde va referir-se al seu pare, Pere Ciprià, com a “olim de Gahusis, nunc commorans in loco de Molleto, ubi se faci nominari Castillionis Escampa”. En els manuals conservats no hi consta que el pare es redimís mai.

¹⁵¹ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XLII v.

¹⁵² AHG, Hospici, núm. 122 (1436-1437), fol. LXXXVIII (Brunyola).

¹⁵³ AHG, Hospici, núm. 122 (1436-1437), fol. XXXXVIII.

¹⁵⁴ AHG, Hospici, núm. 123 (1440-1441), fol. XXVIII.

Joan Escampa, abans de redimir-se, renuncia a “tot dret que el pretenes haver en lo mas Ciprian e terres e possessions d.aquel del loch de Gahuses”. Berenguer Riera és, a més a més de vagabund, titllat de “quasi mentecamptus”, i potser per això del mas “non remansit lapis super lapidem et dicta Elemosina suos sensus nec agraria habere minime poterat”; l'Almoina l'estableix de nou immediatament. El mas Bach Estrada de Camós també està “totus disruptus et incultus et parietes (...) diraverunt totaliter”, els seus propietaris són “maleavosi et vagabundus” i, abans de redimir-se, renuncien al mas i a totes les seves pertinences. Segons el paborde paguen 25 florins per la seva redempció¹⁵⁵. Finalment, el manual de l'any 1440-1441 consigna la redempció d'Antoni Sabater, de la seva dona i dels seus fills:

“Item Anthonius Sabaterii, parrochie de Seriniano, homo proprius dicte Elemosine, nunc commorans in parroquia de Pontonibus fuit redemptus ab omni servitute dicte Elemosine cum uxor sua, duobus filiis et duabus filiabus, de voluntate domini sacriste secundi sedis Gerunde absentem domino sacrista maior, precio XX librarum, considerato que dictus Antonius Sabater nec aliquis de sua familia non tam debat habitare in manso suo Sabater (...) [des de fa] XX anni et lapsi et ultra dicta Elemosina non potebat abere sensus nec alia agraria de dicto manso propter absenciam dicti Anthoni (...) [i per tot això] fuit tractatum quod renunciaret dictus mansus et se redimet dicto precio”.

Aquest mas és establert immediatament a Bonanada Ferrer i Pere Caneres de la parròquia de Serinyà.

Aquestes renúncies a favor de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, tal com insinuava més amunt, podrien haver estat instigades pel paborde. De fet, no sé què pot explicar que una gent que des de fa tant temps viu en una altra parròquia i hi està instal·lada (encara que el paborde digui que són vagabunds bé devien viure en algun lloc) de cop tingui la necessitat de

¹⁵⁵ D'aquest cas hem pogut localitzar l'instrument notarial escrit el 6 de maig de 1438. El notari va consignar que el paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va definir i absoldre de tot domini i servitud a Antoni Bach, ara ciutadà (?) de Girona i abans habitant i propietari del mas Bach de la parròquia de Santa Maria de Camós, a la seva dona Margarida i tota la seva prole, nascuda i per néixer, amb tots els seus béns per 11 lliures (AHG, Notarial, Girona 6, núm. 173 (6-V-1438)).

renunciar al seu mas d'origen –que és el que li requereix l'adscripció- i redimir-se i, a més a més, pugui pagar-ne el preu. M'inclino més a creure que va ser el paborde que, veient que tenia uns masos abandonats que estaven derruïnt-se i que no satisfieien els censos reconeguts als capbreus, va localitzar als seus hereus i va aconseguir que es redimissin tot renunciant a aquests drets perquè no devien voler tornar a afocar-los. D'aquesta manera, el paborde va poder tornar a establir-los de nou i, així, es va assegurar el cobrament dels seus censos i agrers.

6.6. Persones que no viuen en el mas d'origen

Així doncs, sembla cert que existia la possibilitat de sortir del mas d'origen sense haver-se de redimir i que el fet d'establir-se en un nou lloc on treballar i viure no els eximia de continuar essent propis del mateix senyor i reconèixer-ho quan eren requerits¹⁵⁶. Fins i tot és possible que en algun cas aquesta situació s'hagués perllongat durant molt de temps, tal com demostra el fet que els pares d'alguns redimits ja no visquessin al seu mas d'origen¹⁵⁷.

Així, si més no, ho indiquen algunes de les redempcions que acabem de veure, de la mateixa manera que les d'altres persones que tampoc viuen al seu mas d'origen. Fins i tot en algun cas aquest pot semblar el motiu dels seus enfranquiments. Són persones que des de fa temps viuen en altres viles o ciutats majoritàriament properes als seus llocs d'origen, moltes d'elles semblen absolutament instal·lades. D'alguns d'aquests homes redimits o d'alguns dels seus pares, el paborde, en l'assentament dels manuals de comptes, hi consigna a més a més del lloc on viuen ara, el seu ofici¹⁵⁸.

¹⁵⁶ L'any 1404, Antoni Sabater de Serinyà havia prestat homenatge a l'Almoïna per raó del mas Sabater (AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), fol. XXIII).

¹⁵⁷ Aquest és el cas, per exemple, del pare de Ferrera, redimida com a "verge" l'any 1382, "Petri de Falgueriis, alies Boscha de Monellis, qui origine traxit de Brunyola", i del pare de Brunissenda Falgueres (de Brunyola), que era carnisser a Monells on també es casa ella (AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. LVIII i núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXIII v., respectivament).

¹⁵⁸ Així, per exemple, el pare dels dos germans Mascaró, originaris de Camós, era carnisser a Banyoles; en Pere Picó de Vilavenut era sastre, també a Banyoles; en Narcís Sala era

Com a mínim més de 30 de les més de 557 persones redimides per l'Almoina de Girona en el període treballat, no vivien al seu mas d'origen. La majoria s'havien instal·lat en parròquies o viles properes al seu mas d'origen i als dominis de la pròpia Almoina. Sis vivien a Banyoles i sis més a Monells, però només un a Girona i dos a Barcelona. Només de disset d'ells el paborde en consigna el motiu de la seva redempció, però, com ja ha estat dit, d'alguns dels altres sembla que aquest motiu sigui precisament el fet de que viuen fora de la senyoria i de que ja tenen un ofici.

En un cas, consigna al manual de l'any 1406-1407, el paborde prèviament havia demanat l'homenatge a en Narcís Sala, teixidor, "stant a Barchinona", que era fill de Francesc Sala, traginer de Cassà. L'homenatge el va requerir davant del veguer de Barcelona, però s'hi oposava el seu síndic en nom de la ciutat i "lo defenien axí com si fos ciutadan". Segons el paborde "per esquivar plet e despeses fon concordat que fos donat a raemsa" per 6 florins¹⁵⁹. Cal pensar que en Narcís Sala estava prou ben afincat a Barcelona com per a que el síndic el defensés com a ciutadà.

Cal dir que, com hem vist en el capítol dedicat a estudiar els homenatges, aquest no és l'únic cas, tot i que aquest va decidir redimir-se per a estalviar-se el plet i les despeses que podia generar. Aquest cas, per altra part, sembla demostrar, com dèiem abans, que tot i que els seus homes propis visquessin fora del seu mas d'origen el paborde encara sabia on eren. No només això, sinó que els sabia trobar quan els requeria l'homenatge o quan volia demanar-los la redempció i la renúncia dels seus drets.

De la informació aportada pel paborde en altres assentaments, també

teixidor a Barcelona i el seu pare havia estat traginer a Cassà de la Selva, i el pare de l'Antònia Carbonell era ferrer a la ciutat de Girona (AHG, Hospici, núm. 16 (1349-1350), fol. XXII; núm. 34 (1404-1405), fol. XXXVIII; núm. 45 (1406-1407), fol. LIII v., i núm. 122 (1436-1437), fol. XV, respectivament). En tot cas aquest fet no és exclusiu de la senyoria de l'Almoina de Girona. A les baronies de Pinós i Mataplana es documenta, l'any 1344, la redempció d'un home "magister lapidum" o "piquerius" el germà del qual, també piquer, va ser qui li va pagar el preu de la seva llibertat. Segons J. Serra Vilaró, "encara que piquers serien fills de pagesos de remença, els fills dels quals per lo pobladíssima que estava la terra en aquesta data, podrien abandonar la terra abans de redimir-se". Cf. J. SERRA VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana ...*, vol. II, p. 331.

es pot despendre que l'enfranquit no vivia al mas que li requeria l'adscripció i si bé sempre s'explicita quin és el seu nou lloc de residència no sempre sabem què hi feia. Per exemple,

“Item a VII de febrer del ayn present, dona hom a resembre na Brunissen Rexa, fyla d.en Perpeyan Rog de Borgonyan, e estava a Banyoles e era veyla, dona XXX s.”¹⁶⁰.

Una altra de les persones que no sembla viure al seu mas d'origen perquè, segons el paborde, és vagabund és l'únic que té intenció d'anar al mar

“Franciscus, filius Francisci Canerii, quondam, de Caçiano, homo proprius Elemosine Panis, fuit datus ad redimendi (...), quiquidem Francisci est vagabundus et proposuit ire per mare, precio quatuordecim fl.”¹⁶¹.

En qualsevol cas es tracta de persones que si bé no vivien al seu mas d'origen, no havien entrat en un mas d'un altre senyor, cosa que sens dubte els hagués forçat a redimir-se per a poder fer homenatge al nou senyor, com hem anat repetint. La seva adscripció majoritària al món dels oficis o la seva residència en una ciutat o vila semblen confirmar aquesta hipòtesi.

6.7. Entrada a l'Església

Finalment, set dels homes enfranquits per l'Almoina del Pa es van redimir per tal de convertir-se en clergues o entrar en l'Església. Els pabordes, però, justifiquen les seves llibertats de diferents maneres. El manual de comptes de l'any 1354-1355, consigna que el paborde va alliberar a Berenguer Cots de la parròquia de Merlant perquè havia de rebre la tonsura¹⁶². El de l'any 1404-1405 que

“A XXVI del mes de maig del ayn MCCCCV, enfranqui e done a raembra, cant es a la meytat car l'altra meytat es de

¹⁵⁹ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. LIII v.

¹⁶⁰ AHG, Hospici, núm. 18 (1351-1352), fol. XXX.

¹⁶¹ AHG, Hospici, núm. 42 (1414-1415), fol. LVI.

¹⁶² AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. IX.

Sent Faliu de Cadins, en Jacme, fill de G. Ros de Fallinas, al qual feu corona”¹⁶³.

No és l'únic cas en el que sembla que fos el mateix paborde l'encarregat de fer-li o fer-li fer la corona. El mateix es desprèn de l'assentament que registra l'enfranquiment de Joan Tassi, també de la parròquia de Camós:

“enfranqui e done a reemça en Johan, fill d.en Berenguer Tassi de Camos, home propi de l.Almoyna per tant com ha esperança que sia clergue e feu.li fer corona”¹⁶⁴.

D'altres vegades potser havien estat obligats a redimir-se pel paborde quan aquest havia descobert la seva nova situació, com ara

“Item dimarts a XI de mag del ayn de L, resabi per reemença d.en Jacme e d.en Johan, fylls d.en Jacme Mascarón [originari del mas Mascaró de Camós], carnicer de Banyoles, e eren clergues coronats, LXXX s.”¹⁶⁵.

En els dos darrers casos de nois que volen esdevenir clergues el paborde es mostra més distant. L'any 1410, justifica la redempció de Pere Falgueres, fill d'un teixidor de Monells perquè “de proximo debebat clericari”, i la de Nicolau Salvador de Fonolleres, concedida l'any 1423, perquè “debet tonsurari”¹⁶⁶.

No sembla, doncs, que l'Almoina de Girona posés molts impediments per tal de que els seus homes propis poguessin entrar a l'Església, fins i tot quan els germans Mascaró paguen el preu de la seva redempció, el paborde els presenta ja com a “clergues coronats” i en altres dos casos més sembla que el mateix paborde els hi féu fer la corona¹⁶⁷. Cal tenir present que el tercer Concili de Tarragona, celebrat l'any 1370, va acordar que, sense

¹⁶³ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. XL

¹⁶⁴ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. XCVIII.

¹⁶⁵ AHG, Hospici, núm. 16 (1349-1350), fol. XXII v.

¹⁶⁶ AHG, Hospici, núm. 46 (1409-1410), fol. X, i núm. 47 (1423-1424), fol. LIII, respectivament.

¹⁶⁷ A la regió del Sénonais sembla que molts senyors concedien la llibertat als homes propis que volien entrar a l'Església sense posar-hi problemes, però si aquests en sortien els senyors els tornaven a considerar propis, cf. W. Ch. JORDAN, *From Servitude to Freedom. Manumission in the Sénonais ...*, pp. 82-83. En aquest sentit no sabem com actuava l'Almoina de Girona si es donava el cas.

consentiment del seu senyor, els pagesos de remença no poguessin rebre ordes sagrats. La historiografia ha acceptat que aquest era un dels impediments als que estaven sotmesos els remences¹⁶⁸. A la vista de la documentació de l'Almoina de Girona, potser haurem de fer més èmfasi en la necessitat del consentiment del senyor en la ordenació dels remences que no pas en la prohibició absoluta. Tot i que certament pot no haver-hi cap contradicció: si es redimeixen abans ja són lliures, de manera que poden ser clergues com la resta d'homes lliures.

6.8. Algunes reflexions finals

Per acabar, voldria fer unes poques consideracions finals. Hem anat veient diversos exemples en els que els redimits eren presentats com a pobres. D'altres, a més a més de pobres, també eren titllats de vagabunds. Sobta que alguns d'ells paguin preus tant o més alts que els que teòricament no devien ser pobres. Al meu entendre, els paborde de l'Almoina devien aplicar el terme "vagabund" a aquelles persones que no vivien en un mas o que no eren tinentes o filles de tinentes de masos. Els tinentes dels masos solien ser, per altra banda, els que tenien més i millors terres.

Així doncs, aquesta "pobresa" potser no tindria res a veure amb la riquesa personal. Recordem, sinó, aquell matrimoni originari de la parròquia de Camós que al redimir-se es titllat de "maleavosi et vagabundus" en l'assentament dels manuals de comptes dels paborde però que en el registre notarial que consigna el mateix enfranquiment, apareix com a ciutadà de Girona. Naturalment, el fet que visquessin en una ciutat no vol dir que no fossin pobres. Però com que molts d'aquests vagabunds són els que no viuen a cap mas de l'Almoina, pot semblar lògic que, com que el paborde no sabia on vivien, els qualificués així.

En aquest sentit també pot ser curiós que els paborde assegurin que

¹⁶⁸ Citat per E. de HINOJOSA, *Origen y vicisitudes de la pagesía de remensa...*, p. 20, nota

alguns redimits són clarament vells o antics. Hem assenyalat que en la demanda d'un enfranquiment hi devien influir diferents factors i un d'ells devia ser l'edat. Personalment em sorprèn que unes persones ja "velles" (tot i que no podem saber l'edat que podien tenir) demanin la seva redempció quan sembla que poc pot afectar aquesta a la seva vida. Vull dir, cap d'ells no té previst casar-se, ni canviar de mas, ni tant sols de lloc de residència, i només un sembla viure al seu mas d'origen al que renuncia a favor de la seva filla. Potser sí alguns d'ells volien senzillament ser lliures encara que això no els hagués de suposar cap gran canvi o només volien evitar reclamacions futures dels seus descendents. Per exemple,

"Item a XVI del mes de març del any de MCCCCV, (...) enfranqui e done a raemsa en P. Piquon, sartra de Banyolas, qui per tant com era axit del mas Pichon de Vilavanut era hom propi de la dita Almoyna, lo qual era pobra e tant vey que no veu cusir, e es axorch. Composa a VIII fl."¹⁶⁹.

Queda clar que Pere Picó, com que havia sortit del mas Picó de Vilavenut i no s'havia redimit mai, seguia essent propi de l'Almoina. Segons el paborde, vivia a Banyoles i hi tenia l'ofici de sastre, malgrat que ara no el podia exercir perquè era vell i no hi veia prou com per cosir, a més a més (o potser per això?), era pobre. Amb tot, va haver de pagar 8 florins per la seva llibertat, preu que constitueix el més elevat –exceptuant el d'una dona d'aquell manual. Per tant, tan pobre no devia ser. Cal assenyalar que una part del pagament el va satisfer la seva dona. Pere Picó, acaba d'aclarir el paborde, era eixorc.

Aquí podria raure l'explicació del seu enfranquiment. Si era eixorc, al morir ell, l'Almoina podia quedar-se amb l'equivalent d'una tercera part dels seus béns i potser això és el que la seva dona i ell mateix volien evitar. Però no podem oblidar que el preu de la llibertat dels homes no hereus, segons els mateixos *Costums de Girona*, també havia d'equivaler a la tercera part dels seus béns ... Per altra part, si Pere Picó no havia tingut problemes per

20 i J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 164.

sortir del seu mas d'origen sense redimir-se i, fins i tot, havia aconseguit establir-se a una vila com Banyoles i tenir-hi un ofici, què pot explicar que en el moment en el que sembla que ja no pot guanyar-se la vida decideixi alliberar-se? Hem d'entendre que només volia ser i saber que era lliure?

En un altre ordre de coses, a cap dels assentaments que hem estat estudiant es parla de la llibertat real que obtenien els redimits. Vull dir que cap assentament fa cap mena de referència a que l'únic objectiu del remença sigui obtenir la seva llibertat i mantenir-la. De fet, és bastant lògic que sigui així perquè la persona encarregada de confeccionar el llibre de comptes és membre de la senyoria i difícilment tindrà interès per consignar aquesta mena de notícies. Però ni tan sols en aquells assentaments que registren els conflictes entre l'Almoina i alguns dels seus homes propis sobre la seva adscripció o no, s'hi fa una defensa aferrissada. És a dir, quan els pabordes deixen constància de que han tingut problemes per tal d'obtenir un homenatge, els remences al·legaven que no eren propis o que eren lliures, però no sembla que es fessin gaire forts amb aquesta idea de llibertat.

Amb això vull dir, que cap d'aquests escrits assenyalen que l'ideal de la llibertat sigui l'objectiu únic de l'enfranquiment. Cap d'ells sembla posar en dubte l'obligatorietat de la seva redempció al contrari que aquell cas exhumat per Teresa Vinyoles en el que Gabriel Covaner, propi de la pabordia de Lloret, no només al·lega, l'any 1414, que és lliure sinó que segons ell "no ha senyor al mon sino Deu i lo senyor Rei"¹⁷⁰.

Tot això és lògic, la documentació que hem treballat era generada per la senyoria i la veu o opinió dels remences no hi apareix. Tampoc apareix, però, a les cartes d'homenatge escrites en pergamí i conservades a l'arxiu de la institució. Si féssim cas del seu contingut estricte podríem arribar a pensar que la redempció era una cosa normal i acceptada amb tranquil·litat tant pels mateixos remences com pels seus senyors, un pur "tràmit

¹⁶⁹ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. XXXVIII.

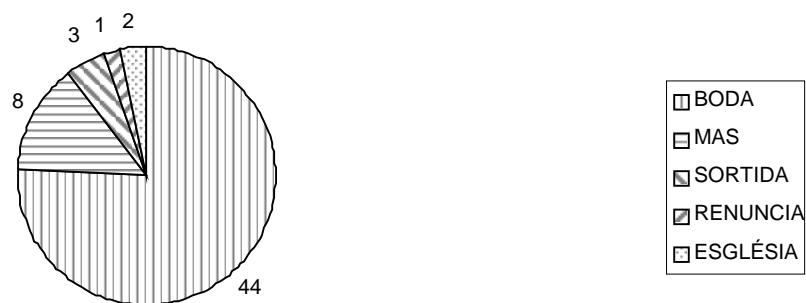
¹⁷⁰ T. VINYOLES, "La vita quotidiana della gente di mare (esempi barcellonesi dei secoli XIV e XV)", *Medioevo Saggi e Rassegne*, núm. 21 (1996), pp. 9-35. La referència prové de les

administratiu”, com en diríem ara. Seria, senzillament, la porta per la que s’havia de passar per tal de poder canviar de lloc de residència o de treball o per poder-se casar.

Això no obstant, crec positivament que si ho féssim així ens equivocariem del tot. Certament per alguns –o tots- els remences el fet d’haver-se de redimir per poder marxar de la senyoria devia ser habitual i considerat com a normal i, per això, la documentació que conté aquestes redempcions no traspua cap mena de sensació negativa. Però això no ha de voler dir en absolut que els semblés just, encara que sí necessari. Tots acceptem, avui en dia, que hem de fer certs pagaments i tràmits que de ben segur ens estalviariem si poguéssim perquè no els considerem justos ... Per tot això crec que encara que les queixes dels remences de l’Almoina del Pa de la Seu de Girona no hagin quedat reflectides en la documentació generada per aquesta senyoria no hi ha cap dubte de que es produïen. Només així, per exemple, es pot entendre la participació de les seves persones pròpies en l’alçament armat dels remences, quan, entre d’altres actuacions, els pagesos de Brunyola van segrestar al paborde, el van empresonar i el van portar fins a Barcelona.

GRÀFICS DELS MOTIUS PELS QUE L’ALMOINA CONCEDEIX LES REDEMPcions

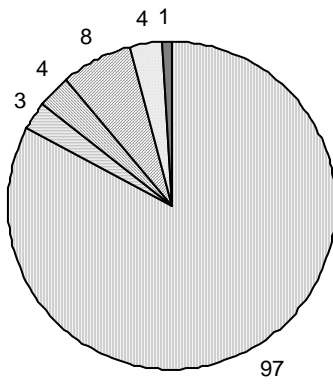
1348-1388

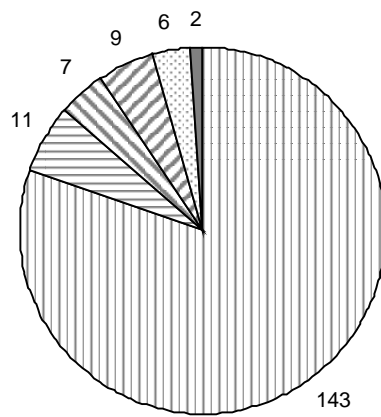
informacions de ciutadania conservades a l’Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

LES REDEMPcions

1403-1452

1331-1452

- BODA
- MAS
- SORTIDA
- RENUNCIA
- ESSLÉSIA
- ALTRES

7. LES REDEMPCTIONS DELS REMENCES QUE ENTREN AL DOMINI DE L'ALMOINA

7.1. Algunes explicacions preliminars

Els diferents pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona van conservar al seu arxiu totes les cartes de redempció que els lliuraven aquelles persones que entraven a viure en el seu domini. Ja ha estat dit que abans de permetre l'entrada de qualsevol persona a qualsevol domini, el seu senyor s'havia d'assegurar que aquella persona fos jurídicament lliure.

Així es desprèn de la constitució "En les terres o lochs" dictada l'any 1283. Tot i que, fins no fa gaire, la historiografia havia afirmat que aquesta constitució era una de les lleis promulgades per la reialesa catalana que havia donat vigència i que havia legalitzat la servitud a la Catalunya medieval. I això perquè legalitzava la redempció, és a dir, instituïa l'obligació d'haver de comprar la pròpia llibertat per tal de poder marxar del domini d'origen.

Tanmateix la redempció es pagava des de feia més d'un segle, per tant, era, d'alguna manera, un costum ja establert. Per això, recentment Lluís To ha reinterpretat el contingut i el significat d'aquesta constitució¹⁷¹. Segons ell, l'objectiu d'"En les terres o lochs" era que el rei es comprometés a no acceptar que en els seus dominis hi visquessin homes i dones de remença que provinguessin de llocs on era costum redimir-se i no ho haguessin fet abans. En d'altres paraules, que el rei no permetés que remences que no haguessin comprat la seva redempció poguessin beneficiar-se dels privilegis de les ciutats i viles reials.

Així les coses, aquesta constitució de les Corts de Barcelona de l'any

¹⁷¹ L. TO FIGUERAS, "Els remences i el desenvolupament de les viles catalanes a l'entorn de 1200", dins L. ASSIER-ANDRIEU I R. SALA, eds., *La ciutat i els poders / La ville et les pouvoirs. Actes du colloque du Huitième centenaire de la Charte de Perpignan 23-25 octobre 1997*, Perpignan, Presses universitaires de Perpignan, 2000 i L. TO FIGUERAS, "Servitude et mobilité paysanne: Les origines de la "remença" catalane (XIIe-XIIIe siècle)", *Mélanges de l'École Française de Rome*, Tome 112 (2000).

1283 en lloc de fixar l'obligatorietat de les compres de llibertat el que aconseguia era un pacte entre els senyors per tal que respectessin els seus propis interessos i els dels altres senyors com ells. D'aquesta manera el pacte garantia la solidaritat entre el rei i els altres senyors feudals, a més a més de permetre'ls obtenir un benefici econòmic de la mobilitat dels seus remences. Per tant, l'objectiu de la constitució "En les terres o lochs" seria preservar els drets dels senyors feudals i assegurar-se de que respectarien les senyories i dominis dels altres senyors feudals, i que el mateix faria el rei com a senyor feudal que era.

Així doncs, abans de rebre un nou homenatge o un reconeixement de domini qualsevol senyor havia d'estar segur de que la persona en qüestió era lliure i no pertanyia a cap altra senyoria perquè no és podia ser propi de dues senyories alhora (a no ser que tinguessin el domini compartit). Lògicament, si el futur remença presentava la seva carta de redempció demostrava que era lliure i que podia tornar a asservir-se i el seu nou senyor comprovava que amb l'acceptació del seu homenatge no interferiria en cap altre domini.

Aquesta és la raó, al meu entendre, de que a l'arxiu de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona –i a tants d'altres- s'hagin conservat tantes cartes de redempció concedides per altres senyories. Si es guardava el pergamí sempre es podria demostrar que el seu donador era lliure abans d'esdevenir home de l'Almoina. En aquest sentit, cal recordar que sovint en els homenatges o reconeixements de domini s'especificava aquesta compra prèvia de la llibertat amb la data, el nom del senyor que la va atorgar i el del notari que va enregistrar l'acte, i que, més rarament, el reconeixedor es comprometia a lliurar el pergamí en el que constava la seva llibertat perquè no ho havia fet abans.

7.2. Quantitat de persones redimides per altres senyories¹⁷²

¹⁷² Abans de començar cal dir que com que la documentació existent ho permetia, he

Actualment a l'arxiu de l'Almoïna es conserven els pergamins que registren la redempció de 421 persones entre 1300 i 1431. D'un nombre considerable d'elles, també s'ha conservat el pergami que consigna el seu nou asserviment a la institució benèfica. Tot i això, crec, sense cap mena de dubte, que tots ells van prestar homenatge a l'Almoïna i van esdevenir-ne remences. Tanmateix no en tots els casos va ser així immediatament. Vull dir, algunes redempcions i alguns homenatges són prestats a senyors que no són l'Almoïna, però com que aquesta institució va acabar absorbint (per compra, donació, herència, etc.) els seus masos, els pergamins que hi feien referència també van arribar a l'arxiu de l'Almoïna.

Els pergamins de redempcions es guardaven com es guardaven la resta de pergamins, és a dir, en funció de la parròquia a la que pertanyien i no per la seva tipologia documental. Com és lògic, i hem anat repetint al llarg de tot el treball, a les parròquies on l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona tenia més masos i possessions és a les parròquies on s'han conservat més redempcions de remences. De nou doncs, destaca de molt Brunyola i totes les altres parròquies a ella unides, amb 109 casos (65 "verges", 38 homes i 6 dones), en total equivalen gairebé al 26% de totes les redempcions conservades a l'arxiu de l'Almoïna. En segon lloc, hi ha Camós amb 54 enfranquiments (40 "verges", 10 homes i 4 dones), tot seguit, Cassà de la Selva amb 51 casos (35 "verges", 13 homes i 3 dones). De Vilavenut es conserven 30 enfranquiments, 25 de Serinyà, 22 de Gaüses, etc. El quadre següent resumeix aquestes dades segons les parròquies a les que pertanyen.

REDEMPCIONS CONCEDIDES PER ALTRES SENYORIES (PER PARRÒQUIES)

Parròquies	1300-1347			1348-1400			1401-1431			Total
	V	H	D	V	H	D	V	H	D	

considerat totes les redempcions concedides des de l'any 1300, tal i com he fet en el capítol dedicat als homenatges i reconeixements de domini.

Aro	3	4	1	1	2					11
Borrassà	2	3	1	3		1				10
Brunyola	45	27	5	19	10	1	1	1		109
Camós	34	6	2	6	4	2				54
Cassà de la Selva	29	10	2	6	3	1				51
Celrà	2	1		2	1					6
Fonoleres	6	3	1	1	2					13
Gaüses	11	1	4	1	4	1				22
La Pera	4	2	1	2	1	1			1	12
Llambilles			1	3						4
Palau Borrell	5	1	1	3	4					14
Pobles varis ¹⁷³	5	3		1	1					10
Riudellots de la Creu	10	4	2	3	1					20
Riudellots de la Selva	7	2		1						10
Serinyà	13	6	1	2	3					25
Viladasens	11	3	1	3	2					20
Vilavenut	12	12		4		2				30
Total	199	88	23	61	38	9	1	1	1	421

Els pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona van rebre i conservar els documents que registraven la redempció de 421 persones, de les quals 261 eren noies “verges”, 127 eren homes i només 33 eren dones “corruptes”. És a dir, el 62% d'enfranquiments corresponen a noies “casadores”, poc més del 30% a homes i només el 8% a la resta de dones. Aquests percentatges són bastant similars als de les redempcions concedides per la mateixa Almoina als seus remences. De nou, doncs, la major part de les persones enfranquides van ser dones considerades “verges”, aquelles que es redimien per casar-se, una part considerable van ser homes i una part gairebé simbòlica la constituïen la resta de dones, vídues o pubilles.

REDEMPcions CONCEDIDES PER ALTRES SENYORIES (PER PERÍODES)

Períodes	“Verges”	Dones	Homes	Total
1300-1347	199	23	88	310
1348-1400	61	9	38	108

¹⁷³ Sota aquest epígraf hi he inclòs els pergamins provinents de les parròquies de Medinyà, Salt, Vilademí i Vilamarí i també els agrupats en la secció “varis”.

1400-1431	1	1	1	3
1300-1431	261	33	127	421

Pel que fa a l'evolució cronològica dels pergamins de redempcions conservats a l'arxiu de l'Almoina, tampoc s'observen grans diferències amb els enfranquiments concedits per la mateixa institució als seus homes i dones propis. Tanmateix sobta molt la pràcticament inexistent presència de persones que van comprar la seva llibertat durant el segle XV per, immediatament després, entrar al domini de l'Almoina de Girona. Només ho van fer una "verge" d'Amer, l'any 1431, i una vídua de Jafre, el 1414, que es van casar a Brunyola i a La Pera, respectivament i de les quals també s'ha conservat el pergami que consigna el seu asserviment a l'Almoina. Un altre home de Sant Dalmai es va redimir l'any 1411 però de la mateixa Almoina del Pa i el pergami que conté el seu enfranquiment va romandre a l'arxiu de la institució, per raons que, ara per ara, desconeixem.

En tot cas i sense cap mena de dubte, durant la primera meitat del segle XV, diverses persones que es van casar amb remences de l'Almoina o que havien heretat o comprat o rebut un dels seus masos, van asservir-se i van fer-se pròpies de la institució per aquestes raons. Al meu entendre, seria massa casual –per no dir, impossible- que totes aquestes persones fossin abans lliures i que, per tant, abans d'entrar en el domini de l'Almoina no haguessin hagut d'entregar la seva carta de redempció que demostrés la seva llibertat personal i no dependència de cap senyor. D'aquesta desaparició de documents d'homenatge i de redempció en parlarem en un altre capítol d'aquest treball.

En un altre ordre de coses, val la pena ressenyar que dues de les persones que van lliurar la seva anterior carta de redempció a l'Almoina de Girona en el moment d'asservir-s'hi havien estat redimides del domini reial¹⁷⁴. El 13 de febrer de l'any 1321, el batlle de Caldes de Malavella, en

¹⁷⁴ De redempcions concedides pel Rei o per algú en el seu nom, en tornarem a parlar més endavant. Però cal assenyalar que darrerament s'han exhumat diversos documents que

nom del Rei, va concedir la llibertat a Guillema Benjamí, vídua de Bernat Benjamí de Roviràs del veïnat de Caldes, perquè es casava al mas Pla de Brunyola, propi de l'Almoina, per 40 sous. Encara que el pergami que consignava el seu nou homenatge no s'ha conservat, no hi ha cap dubte de que aquest es produís perquè així consta en el de la redempció¹⁷⁵. Per altra banda, el 9 de novembre de 1360, el Batlle General de Catalunya en nom del Rei, va redimir a Elisenda, filla de Ramon Clos de la Roqueta de Pontós, perquè es casava amb Andreu Baró del mas Baró de la parròquia de Borrassà, per 2 sous i 8 diners. En aquest cas, s'han conservat tant el pergami de la redempció com el del seu homenatge a l'Almoina del Pa¹⁷⁶.

7.3. Els preus cobrats per altres senyories i els seus pagaments

Tampoc els preus cobrats per diverses senyories de la mateixa diòcesi de Girona difereixen gaire dels cobrats per l'Almoina del Pa de la Seu. De nou, hi ha una gran varietat de preus pagats per la llibertat, preus molt elevats, preus mitjans i preus relativament baixos. I això es pot dir per a tot el període del que s'han conservat pergamins de redempció. Sí que s'observa també una lleugera davallada de preus immediatament després de la pesta negra que tornen a augmentar a mesura que avança el segle i arriben a ser més alts a finals del XIV. Tal com passava amb les redempcions concedides per la pròpia Almoina s'observen varietats de preus entre membres d'una mateixa família.

Per altra part, consta que algunes poques d'aquestes persones redimides van pagar part del preu de la seva llibertat només amb espècies o amb diners i espècies: cereals, cera i gallines, sobretot. Per exemple, l'1 de maig de l'any 1303, Jaume, fill d'Estefania Torres i d'Arnau de Vilavenut va ser redimit per Pere de Torres que va rebre a canvi d'aquesta llibertat 30

demostran que en el domini reial també hi havia persones pròpies que havien de pagar la seva redempció quan volien abandonar-lo.

¹⁷⁵ ADG, pergs. Pia Almoina, Brunyola, núm. 634.

mitgeres d'ordi, valorades, segons el mateix pergami en més de 70 sous¹⁷⁷. Tanmateix, en un cas absolutament excepcional, tota una família (ambdós pares i tres fills i una filla) de Fonolles es va enfranquir conjuntament el 3 de febrer de 1337 de Guillem Miquel de Fonolles¹⁷⁸. El pergami que consigna aquesta redempció múltiple especifica que per la seva llibertat van pagar 100 sous melgoresos i un celler que tenien dins del poble de Fonolles.

Aquest cas és excepcional perquè és la única referència que hem trobat d'un pagament amb un immoble, però, a més a més, el pergami en qüestió especifica que aquesta família va rebre del paborde de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona 1.160 sous per a que es redimissin del seu anterior senyor. Un mes després, el 14 de març del mateix any, els dos pares i dos dels seus fills van reconèixer ser homes propis de la predita Almoïna¹⁷⁹. No és l'únic cas de col·laboració econòmica de l'Almoïna en l'obtenció de la llibertat dels seus futurs adscrits. El 26 d'agost de 1324, el cavaller Berenguer de Jafre va enfranquir a Berenguer Solà, veí de La Pera, i fill de Pere Solà de la parròquia de Jafre. Per aquesta raó, va rebre 300 sous, dels quals 200 els havia aportat l'Almoïna, institució a la qual el nou alliberat va prestar homenatge un mes i mig després¹⁸⁰. En tot cas, ja hem apuntat més amunt que no era gens estrany que el nou senyor col·laborés econòmicament en la redempció de persones que immediatament passarien a ser pròpies seves.

Altres vegades i com ja hem assenyalat en diverses ocasions en aquest capítol, la redempció podia concedir-se gratuïtament. Per exemple, el 17 de març de 1333, el senyor Gilabert de Cruïlles va enfranquir a Guillem Baró, a la seva filla Barcelona i a l'espòs d'aquesta, Guillem Creixell, tots de

¹⁷⁶ ADG, pergs. Pia Almoïna, Borrassà, núm. 93 i 94.

¹⁷⁷ ADG, pergs. Pia Almoïna, Vilavenut, núm. 37. Altres casos a Gaüses, núm. 124 [1304, gener, 25]; Brunyola, núm. 950 [1306, novembre, 27]; Camós, núm. 349 [1324, desembre, 29].

¹⁷⁸ ADG, pergs. Pia Almoïna, Fonolles, núm. 133.

¹⁷⁹ ADG, pergs. Pia Almoïna, Fonolles, núm. 134.

¹⁸⁰ ADG, pergs. Pia Almoïna, La Pera, núm. 136 i núm. 137 [1324, octubre, 10].

la parròquia de Borrassà, perquè havia venut el domini directe del mas Baró a l'Almoïna de Pa de la Seu de Girona. Per raó d'aquesta venda els propietaris útils del mas havien d'asservir-se a la predita Almoïna i Gilibert de Cruïlles els redimeix sense cap preu per a que immediatament prestin homenatge al seu nou senyor¹⁸¹.

ELS PREUS DE LES REDEMPcions CONSERVADES A L'ADG¹⁸²

Anys	Preus
1300	30 , 30, 40 s melgoresos
1301	25, 30, 55
1302	20, 40, 65
1303	10 , 20, 80, 30 mitgeres d'ordi
1304	120, 220, 4 gallines
1305	60 (2), 75
1306	30, 1 lliura de cera
1307	50, 120
1308	40 (4/4), 40
1309	10, 10 , 12, 20 (2)
1310	25 s melgoresos, 50, 50, 72 , 75
1311	50
1312	80
1313	40, 60 , 60, 130
1314	5, 30, 50 (2)
1315	150
1316	15
1317	15 , 15, 70 s melgoresos, 200
1318	5, 50
1319	25, 55
1320	55, 60, 80
1321	25, 30 , 40
1322	60
1323	40
1324	20 , 50 (2), 300, no rep diners cum non sit consuetum
1325	70
1326	30, 100
1329	40
1330	4 , 40
1331	53, 50 s melgoresos
1332	60, 80, 100

¹⁸¹ ADG, perg. Pia Almoïna, Borrassà, núm. 167 i el seu nou reconeixement de domini a l'Almoïna, núm. 57.

¹⁸² En negreta els preus pagats per les dones no "verges". Els preus corresponen a sous de Barcelona si no es diu res més.

1333	40 (H+D), 55
1334	30
1335	30 (2), 130
1336	30, 30 (càstig), 100
1337	100 s melgoresos i 1 celler dins del poble
1338	30, 50, 70, 80, 95 s melgoresos , 100
1340	25 , 35 s melgoresos
1341	50 s melgoresos
1344	50
1345	50 (2), 70
1347	45
1348	5
1349	3 s i 4 d melgoresos, 100, 120, 150
1352	190
1353	50, 100 s melgoresos
1354	15, 70, 130
1356	100
1358	300 s melgoresos
1359	180, 200
1363	10, 100
1364	10, 140
1366	55, 60 s melgoresos, 80
1367	110
1368	35, 160
1369	200 s melgoresos (2)
1370	40, 100
1372	80, 100, 110 , 120, 160
1374	100 , 176, 300
1382	110
1383	100, 550
1386	132
1387	132
1389	180
1393	176
1411	154
1414	132

7.4. Motius d'aquestes redempcions

De 199 de les més de 421 persones que van lliurar la seva carta de redempció a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, en coneixem amb seguretat el motiu que va provocar la seva llibertat. Lògicament cal pensar que gairebé totes elles immediatament van prestar homenatge a la predita

institució, encara que aquest no s'hagi conservat per escrit, tal i com hem repetit sovint en les darreres pàgines i que, per aquesta raó, la seva carta de llibertat s'ha conservat en l'arxiu de l'Almoïna. Això vol dir, en primer lloc, que la gran majoria d'alliberats van tornar a fer-se remences tan bon punt van obtenir la seva llibertat. És a dir, bona part dels remences es redimien no per tal de ser lliures definitivament sinó perquè els era absolutament imprescindible per entrar com a remences en un nou domini.

Molts dels pergamins que consignen redempcions també consignen el seu motiu, amb frases iguals o molt similars a les que hem vist en un apartat anterior: “pro eo que duxerat in virum”, “tempore nupciarum tuarum”, etc. Val a dir, que la gran majoria dels 199 casos en els que el document ens informa de la causa de l'alliberament, aquest es motivat per un matrimoni amb una persona pròpia i sòlida d'una altra senyoria. 194 persones van redimir-se dels seus antics senyors perquè s'havien de casar amb un remença de l'Almoïna de Girona i per aquesta raó, com ha estat repetidament dit, havien de fer-se remences de la mateixa institució. De la mateixa manera que amb els alliberats per la institució benèfica, la gran majoria d'aquests són noies “verges”: 134, 43 són homes, i les altres 17 són dones considerades no “verges”.

Només 5 dels alliberats per altres senyories que van entrar en el domini de l'Almoïna ho van fer al·legant que eren propietaris d'un mas (només 1 cas de la Vall d'Aro de l'any 1366¹⁸³) o perquè n'havien heretat un. L'any 1334, un remença de Vilanna va heretar un mas de Brunyola del seu oncle, l'any 1341, una dona pròpia de Viladasens va rebre d'una altra dona de Vilavenut el seu mas, però no s'aclareix quin grau de parentiu hi havia entre ambdues, si és que n'hi havia; el mateix passa amb l'herència d'un mas de la Vall d'Aro que al·lega un home també de la mateixa vall; finalment, un home de Gaüses es redimeix del donzell de Vilopriu perquè ha heretat un

¹⁸³ ADG, perg. Pia Almoïna, Aro, núm. 90.

mas propi de l'Almoina del seu pare¹⁸⁴.

En tot cas, la majoria aclaparadora de redempcions conservades a l'arxiu de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona provocades pel casament amb un dels seus remences, ens reafirma en la idea de que si bé la mobilitat dels remences no era impossible estava directament relacionada amb els matrimonis fora del seu domini d'origen.

Cal pensar que bona part dels casos en els que no s'especifica el motiu de l'alliberament però que immediatament entrarien al domini de l'Almoina, també ho devien fer a causa d'un casament amb un remença d'aquesta institució. Com a mínim 421 remences van redimir-se dels seus senyors per tal de, més o menys, immediatament tornar-se a asservir a un altre senyor.

Pot sobtar també el poc temps transcorregut entre moltes d'aquestes redempcions i els nous homenatges prestats pels recentment alliberats. Això em porta a creure que en aquests casos la redempció era un pur tràmit estrictament necessari per a un nou asserviment i no pas un objectiu per ell mateix.

MOTIUS DE LES REDEMPcions CONSERVADES A L'ADG

Parròquies	Boda			Mas		Total
	V	H	D	V	H	
Aro	4	1	1		2	8
Borrassà	2					2
Brunyola	48	20	4		1	73
Camós	16	2	2			20
Cassà de la Selva	19	6				25
Celrà	1	1				2
Fonolles	3	1				4
Gaüses	9	2	1		1	13
La Pera	5	1	3			9
Llambilles	3		1			4
Palau Borrell		1				1
Pobles varis	2	1				3

¹⁸⁴ ADG, perg. Pia Almoina, Brunyola, núm. 986; Vilavenut, núm. 244; Aro, núm. 86, i Gaüses, núm. 263, respectivament.

Riudellots de la Creu	4	1	2			7
Riudellots de la Selva	4					4
Serinyà	1	3	1			5
Viladasens	5	1				6
Vilavenut	8	2	2	1		13
Total	134	43	17	1	4	199

8. CONCLUSIONS

La compra de la pròpia llibertat –anomenada remença o redempció per les mateixes persones que l’havien de pagar i cobrar-, era un dels mals usos als que estaven sotmesos les persones lligades mitjançant el vincle servil a la Catalunya medieval. Quan un remença havia obtingut i pagat la seva redempció, manumissió o enfranchiment, s’alliberava de la servitud i, per tant, esdevenia una persona jurídicament lliure. L’Almoina del Pa de la Seu de Girona com a propietària directa de masos remences i, per aquesta raó, com a propietària directa de persones de remença, va concedir la llibertat a alguns dels seus remences durant els segles baixmedievals.

Els pabordees d’aquesta institució caritativa van anar consignat totes les quantitats que ingressaven a canvi de les concessions de redempcions als seus adscrits en els seus llibres de comptes. Això explica que els manuals de comptes dels pabordees de l’Almoina de Girona constitueixin una font excepcional per tal d’estudiar les redempcions de remences. El buidatge d’aquests llibres ha permès d’establir una mostra molt nombrosa d’enfranchiments (més de 557 casos) d’un únic domini senyorial i durant un llarg període de temps, que va des de l’any 1331 fins al 1458. Aquestes 557 redempcions són les que he estudiat a les pàgines precedents. El fet de que es trobin consignades en uns llibres anuals ha permès establir la seva evolució cronològica, així com la dels preus que es van haver de pagar per elles.

Els pabordees de l’Almoina, encarregats de confeccionar els manuals

de comptes de la institució anotaven, a cada llibre, totes les redempcions concedides en aquell any encara que el seu pagament no s'efectués en la seva integritat o immediatament. Per això, parlo de més de 557 redempcions concedides. A més a més, tampoc no podem oblidar que no tots els llibres d'aquells més de cent anys ens han arribat. Naturalment, i sense cap mena de dubte, si tinguéssim tots els manuals de comptes la quantitat de redimits documentada seria superior.

La majoria dels més de 557 enfranquiments concedits per l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona es van atorgar a noies qualificades pels mateixos pabordes com a "verges", en concret 343. Aquestes eren totes aquelles noies solteres que necessitaven abandonar el seu mas o domini d'origen per tal de casar-se amb una persona forastera. 178 redimits eren homes i només 36 dones no considerades "verges", és a dir, les vídues i pubilles, van aconseguir la seva llibertat personal. En tot cas, la gran superioritat de noies casadores enfranquides no permet valorar la major o menor permissivitat de les senyories envers les redempcions dels seus remences, si més no dels gironins, perquè els *Costums de Girona* assenyalaven que les redempcions de "verges" que volguessin casar-se eren gairebé automàtiques perquè els senyors no s'hi podien oposar.

Pel que fa a la seva evolució cronològica, les redempcions concedides per l'Almoïna de Girona no van disminuir després de la pesta negra, ans al contrari, van augmentar lleugerament durant els anys immediatament posteriors a l'arribada de l'epidèmia. Això és especialment cert si tenim en compte que la població havia disminuït a causa de la plaga. Per tant –i encara que no puguem establir l'índex de mortaldat al domini de l'Almoïna– una part considerable dels seus homes i dones propis haurien mort de manera que augmentaria el nombre de remences que haurien aconseguit la seva llibertat després de l'any 1348. Cal afegir, a més a més, que s'incrementa significativament el nombre d'homes redimits enfront del de les dones i que, de fet, aquests anys són els únics en els que es redimeixen més homes que no pas noies "verges".

Cal assenyalar que els manuals de comptes deixen de consignar redempcions a mitjans del segle XV, i això després d'uns anys amb molt poques concessions de llibertat als homes i dones adscrits a l'Almoïna. En aquest sentit, cal subratllar que l'últim enfranquiment apareix al manual de l'any 1457-1458, pocs anys abans del primer aixecament armat remença i que, probablement, seria degut a la Sentència d'Alfons el Magnànim de 1455 que establia la suspensió de tots els mals usos, a la que dedicarem un capítol posterior.

Pel que fa als preus pagats per aquests enfranquiments hem observat com hi ha una gran varietat de preus, degut a que els preus, excloent els de les noies “verges” fixat pels *Costums* en 2 sous i 8 diners, s'establien en cada cas en concret. Per altra banda, tampoc no sembla notar-se una diferència a l'alça entre el període immediatament posterior a l'esmentada pesta i l'anterior, si no, més aviat, tot el contrari. Tanmateix, els preus de la primera meitat del segle XV sí que són més elevats, tot i que caldria comprovar si la resta de preus i de salaris també augmentaren i quant.

Cal insistir, en aquest punt, en que seria molt interessant poder saber amb seguretat si les pautes recollides als *Costums de Girona* sobre els preus es complien amb els homes i les dones no “verges”, tal i com succeïa amb els 2 sous i 8 diners pagats sempre per les “verges”. És a dir, si eren proporcionals als béns de la persona redimida i no superiors a la seva tercera part. Si fos així, sembla clar que s'hauria d'estudiar l'evolució de les economies pageses –però també de les no pageses- i no els preus de les redempcions de les persones pròpies aïlladament o fora de context.

Tot el dit fins ara, i pel que fa a l'anàlisi concreta de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, pot portar-nos a concloure que el pretès enfortiment i enduriment del control senyorial després de la pesta negra no varià gaire en les concessions de redempcions; i això tant pel que fa al seu nombre com al seu preu. L'únic aspecte que varià, i molt, fou que després de la pesta hi hagué un clar i fort increment de redempcions d'homes, potser a causa d'un major nombre de masos i terres deshabitats i, per tant, de més oportunitats

per sortir del mas d'origen i establir-se en un altre.

Hem observat que un nombre significatiu dels redimits ja no vivien en el seu mas d'origen, que era el que els exigia la redempció. Aquesta circumstància, per tant, sembla indicar-nos que existia la possibilitat de sortir del mas d'origen sense haver-se redimit i establir-se en alguna altra parròquia o vila on, fins i tot, es podia arribar a tenir un ofici. Però queda clar que això no els eximia d'haver-se de redimir més endavant.

La major part dels casos documentats on consta el motiu de la redempció palesen que la gran majoria de redimits ho van fer perquè volien casar-se fora del seu domini d'origen. Pràcticament tots ells, en fer-ho, havien d'entrar en un altre mas remença que els exigia fer-se propis d'un altre senyor i, així, esdevenir de nou, remences. El mateix hem observat amb altres redimits que es redimien per altres motius. En conseqüència, creiem que una gran majoria de les redempcions concedides per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, implicarien, més aviat, un canvi de senyoria i no pas el pas cap a la definitiva llibertat (sense que això sigui un drama, com ho podrien veure Vicens Vives o Freedman).

8. LES INTÈSTIES I LES EIXÒRQUIES¹

1. INTRODUCCIÓ

En els capítols anteriors dedicats a l'estudi dels homenatges, de les firmes d'espoli forçades i de les redempcions ja hem dit que no hi havia treballs anteriors que s'haguessin plantejat el seu estudi sistemàtic. El mateix hem de dir sobre els altres dos mals usos que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona cobrava habitualment dels seus homes i dones: la intèstia i l'eixòrquia: gairebé cap estudi anterior presenta casos pràctics de l'aplicació directa o del cobrament d'intèsties i/o d'eixòrquies.

La major part dels treballs es limiten a definir què eren i, sobretot, a destacar que, a diferència de la resta de mals usos i d'abusos medievals, no només s'aplicaven sobre la població servil catalana sinó també sobre la població jurídicament lliure, encara que als segles XIV i XV això ja no era tan habitual. Així consta clarament als *Usatges de Barcelona*², on s'assegura que tots els vassalls, per tant, també els membres de la noblesa, els habitants de les viles i ciutats i els remences, en les mateixes determinades circumstàncies, els havien de pagar³. Amb tot no hi ha dubte de que aquests dos mals usos, que eren de dret comú, van acabar essent aplicats exclusivament a les persones pròpies. En paraules de Paul Freedman, "ja pels volts del 1200, i cada vegada més durant el segle XIII", les exaccions

¹ Malgrat les formes "eixòrquia" i "intestia", admeses al Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (Barcelona, Palma, València 1995, q.v.) adopto les grafies eixòrquia i intèstia perquè així s'ha pronunciat i escrit tradicionalment en terres gironines.

² Segons Hinojosa, "la intestia, la exorquia, la cugucia y la arsina se mencionan en los documentos de la Marca Hispánica", E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, p. 220.

³ Sobre les primeres mencions dels dos mals usos que gravaven la mort vegeu, entre d'altres, P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Eumo editorial, Vic 1993, p. 128-129, G. FELIU I MONTFORT, "El pes econòmic de la remença i dels mals usos", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22 (1992), i G. FELIU, "Els antecedents de la remença i els mals usos", *Quaderns de la Selva. Estudis en honor de Pons Guri*, núm. 13 (2001), pp. 216-219.

específiques sobre el matrimoni i l'herència estarien associades amb la condició servil, si és que no n'eren indicadors⁴. A més a més, el fet que bona part de les cartes de població i dels privilegis atorgats a les viles i ciutats catalanes eximissin del pagament tant de la intèstia com de l'eixòrquia als seus habitants, va provocar que "l'exempció d'aquestes exaccions concretes s'identifiqués amb la llibertat"⁵.

Com que les definicions fetes pels historiadors precedents del que eren les intèsties i les eixòrquies pràcticament coincideixen, no cal reproduir-les aquí. La intèstia era el mal ús que gravava la mort dels homes i dones propis i adscrits que morien sense haver fet testament o si, havent-lo fet, aquest no era considerat vàlid, és a dir, de les persones que morien intestades. Al seu torn, l'eixòrquia penalitzava a l'home o dona propi que moria sense fills que podessin heretar les seves possessions immobles, és a dir de la persona que moria eixorca. Ambdós mals usos s'aplicaven a tots els remences tant si eren tinents d'un mas com si no ho eren, tant si eren homes com dones i, segons els costums dels llocs o de les senyories, tampoc no es feien distincions d'edat. En aquest sentit, cal assenyalar que es va generar una polèmica entre juristes sobre qui havia de ser considerat intestat i qui no⁶.

De fet, aquests dos mals usos pesaven sobre els hereus del remença mort. La intèstia castigava a aquells que no havien fet testament perquè, a causa d'aquesta seva negligència, perjudicaven els interessos econòmics de la seva senyoria. Sota aquest punt de vista, doncs, per tal de fer front a les possibles minves o pèrdues dels ingressos de la senyoria per la manca de treball de les seves terres, encara que només fos conjunturalment, aquella tenia dret a rebre una compensació econòmica.

⁴ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*, p. 102. L'original en anglès diu: "By 1200, and increasingly during the thirteenth century, the particular inheritance and marriage levies would be associated with the servile condition, if not quite indices of it" (vegeu P. H. FREEDMAN, *The Origins of Peasant Servitude in Medieval Catalonia*, Cambridge University Press, Cambridge 1991, p. 83).

⁵ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*, p. 129.

⁶ G. FELIU I MONTFORT, "El pes econòmic de la remença...", p. 151.

Semblantment podem dir de l'eixòrquia, si l'hereu moria sense descendència, la seva tinença deixaria de ser treballada, encara que només fos temporalment, de manera que deixaria de generar els ingressos que pertocaven a la senyoria que, cal pensar, els hauria rebut regularment fins llavors. Per aquesta raó, la senyoria també tenia dret a rebre una compensació o indemnització en diners que ajudés a contrarestar les seves pèrdues econòmiques. Dret a llei i segons els *Usatges*, no és ben bé així: els béns de l'eixorc són del seu senyor i aquest accepta donar-los a l'hereu del difunt a canvi d'una compensació.

Tant per la intèstia com per l'eixòrquia i segons els *Costums de Girona*, els senyors tenien dret a rebre una tercera part dels béns mobles i semovents dels difunts. Entre aquests s'inclouïen els censals, el bestiar i els possibles crèdits posseïts, així com les expectatives d'herència o legítimes dels pares. Per aquesta raó, molts historiadors consideren que aquests dos mals usos eren els més carregosos econòmicament per a la població servil. A més a més, no podem d'oblidar que el pagament de la intèstia i l'eixòrquia s'esdevenia a causa d'una mort propera, amb tot el trasbals que això suposava, no només econòmicament.

Val a dir que els juristes de la diòcesi de Girona com "que en general tenen criteris de benevolència"⁷, van intentar reduir l'aplicació tant de la intèstia com de l'eixòrquia sobre els remences gironins⁸. Un bon exponent d'aquesta benevolència "filo-remença" és la versió dels *Costums de Girona* de Tomàs Mieres, on el jurista afegeix certes limitacions a aquests dos abusos senyorials. Les compilacions anteriors dels *Costums de Girona*, es limitaven a afirmar, per exemple,

⁷ J. M. PONS I GURI, "Relació jurídica de la remença i els mals usos a les terres gironines", *Revista de Girona*, 118 (1986), p. 441.

⁸ Si bé és cert que d'altres juristes "daban justificació legal (a la intèstia i l'eixòrquia) y creaban doctrinas favorables a los intereses del señor", vegeu W. PISKORSKI, *El problema de la significación y del origen de los seis "malos usos" en Cataluña*, Universidad de Barcelona-Facultad de Derecho, Barcelona 1929, pp. 19-20, i G. FELIU I MONTFORT, "El pes econòmic de la remença...".

"Item que si algun pagès de ma masada morrà sens testament o axorch o sens testament tan solament o axorch tan solament lo senyor deu succehir a-n-aquell tal pagès en la tercera part de tots sos béns mobles e semovens"⁹.

No s'explicava ni es definia què s'entenia per intestat ni per eixorc, de tal manera que sembla que s'hauria d'entendre que tots aquells que morien sense descendència directa i els que morien sense haver fet testament vàlid eren aquells sobre els que s'havien d'aplicar aquests dos mals usos.

Per contra, Tomàs Mieres explicita quan no s'havia de considerar a un difunt eixorc o intestat. Per començar considera que

"intestat es diu pròpiament d'aquell qui pot testar però mor sense haver fet testament, o havent-lo fet però que s'hagi anul·lat o revocat, com qui testa de fet, però no de dret".

Però continua afegint que

"els qui per manca d'edat no poden testar legalment, com són els pupils, d'aquests es diu impròpiament que moren intestats, però pròpiament són intestables (i això perquè) no es pot acusar ningú d'allò que la naturalesa o el dret li neguen".

Mieres tampoc no considera eixorcs aquells

"a qui la natura impedeix engendrar i tenir descendència, (perquè només és) estèril, en efecte, i eixorc aquell qui, encara que per l'edat pugui tenir fills, per qualsevol altre circumstància no pot engendrar".

Tomàs Mieres conclou el seu capítol dels *Costums* dedicat a les intèsties i eixòrquies assegurant que

"a Girona hi ha l'òptim costum de no haver de pagar pels béns dels pupils ni d'exigir-ne l'intestia ni l'eixorquia. I s'equivoquen aquells qui apliquen el contrari, i no és vàlid el costum contrari, com irracional i funest per als esperits i gairebé digne d'ésser extirpat del món cristià, encara que en la pràctica de tant en tant abusen del contrari els qui tenen jurisdicció en aquests casos i ells mateixos sentencien a favor seu i exigeixen en

⁹ J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988, pp. 84-85 (és el capítol XXXIV del manuscrit 485 de la Biblioteca de Catalunya).

concepte d'intestia o en concepte d'eixorquia el terç dels béns dels pupils, com en el cas dels adults, però està malament"¹⁰.

Tant per la intestia com per l'eixorquia, la senyoria tenia dret a rebre la mateixa proporció dels béns dels difunts, la mateixa tercera part que corresponia en cas de que els remences es volguessin redimir. De fet, aquests tres mals usos afectaven l'alliberament dels remences. Això vol dir que tant si es deixava el domini voluntàriament (demanant la pròpia redempció) com involuntàriament (per mort), la senyoria havia de cobrar l'equivalent a la tercera part dels béns mobles i semovents dels remences que deixaven de formar part del seu domini per compensar aquesta pèrdua.

Encara que es produïen tots dos per la mort i que la quantitat que s'havia de pagar per ells era la mateixa, la intestia i l'eixorquia eren dos mals usos ben diferents i ben diferenciats. Per això, per exemple, en el projecte de concòrdia de 1462, els senyors responen separatament a les demandes dels remences sobre l'abolició de la intestia i de l'eixorquia, com així ho fan també amb els altres quatre mals usos. O per això a moltes de les cartes de poblament o franquícia o a moltes de les concessions de llibertats a les viles catalanes s'eximeix als moradors d'intestia, d'eixorquia¹¹ o, molt més sovint, de tots dos alhora, però sempre considerant-los com a dues exempcions diferents.

Amb tot, segons Hinojosa, la intestia i l'eixorquia "aparecen generalmente unidas"¹² i, juntament amb la cugúcia, "aparecen como inseparables casi siempre en los documentos"¹³. En paraules de Gaspar Feliu, "es tracta de dos mals usos que s'acostumen a entendre com a aparellats", si bé és cert que "les mencions d'eixorquia són més abundants que les d'intestia"¹⁴, tal i com comprovarem en aquest capítol. Tanmateix he

¹⁰ T. MIERES, *Costums de Girona*, edició crítica i traducció d'A. COBOS FAJARDO, Biblioteca d'Història Rural, Girona 2001, p. 111-115.

¹¹ G. FELIU, "Els antecedents de la remença...", p. 216 i ss.

¹² E. de HINOJOSA, *Origen y vicisitudes de la pagesía de remensa en Cataluña*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, p. 21.

¹³ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria...*, p. 199.

¹⁴ G. FELIU, "Els antecedents de la remença...", p. 216.

optat per estudiar-los conjuntament en un mateix capítol i no dedicar-ne un a cadascun d'ells, tal com he fet amb els altres mals usos i els homenatges o reconeixements de domini. En primer lloc, perquè, com acabem de dir, tots dos eren exigibles en el mateix moment de la vida del remença, la seva mort. En segon, perquè la compensació econòmica que s'havia de pagar a la senyoria per cadascun d'ells era la mateixa i, si més no teòricament, s'havia de calcular de la mateixa manera. En tercer lloc, perquè els mateixos pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, en algunes ocasions, no acaben de distingir o d'especificar quin dels dos mals usos apliquen a algun dels seus remences difunts, potser perquè cobraven el mateix i no consideraven necessari acabar-ho d'aclarir. En quart lloc, perquè força vegades els morts eren a la vegada intestats i eixorcs i l'Almoina, seguint el costum de la seva diòcesi, només els cobrava per una sola raó, un sol terç. Per tot això faig meves les paraules de Gaspar Feliu: "fer-ne l'estudi per separat resultaria (...) repetitiu i gairebé incompreensible"¹⁵.

La intèstia i l'eixòrquia van ser abolides a la Sentència Arbitral de Guadalupe de l'any 1486, juntament amb la resta de mals usos que afectaven a la població remença catalana. El projecte de concòrdia de l'any 1462, pactat entre una part dels senyors i dels remences, també n'havia previst uns canvis substancials, que beneficiaven als que hi estaven sotmesos.

Els remences propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona solien reconèixer als capbreus que, com a persones pròpies i sòlides d'aquesta, estaven sotmesos a intèsties i eixòrquies¹⁶. El mateix feien en alguns establiments de masos: així ho van fer, si més no, Pere Devesa i la seva esposa Alamanda quan el paborde de l'Almoina els va establir els masos Ponç de Torramilans i Provençal de Brunyola, que havien quedat sense tinent des de 1351, amb una entrada de 10 lliures i sota les prestacions

¹⁵ G. FELIU, "Els antecedents de la remença...", p. 216.

¹⁶ Per exemple, així ho fan al capbreu de la parròquia de Cassà de l'any 1329 (ADG, Pia Almoina, Cassà, docs. 465-472).

acostumades, entre les que hi havia "intestiis, exorquiis, redempcionibus personarum et aliis servitutibus"¹⁷.

De la mateixa manera, en alguns dels homenatges o reconeixements de domini rebuts per la institució, els seus prestadors també especificaven que "dicta Elemosina debet habere homines et mulieres de servitute redempcionis et intestiarum et exorquiarum et aliorum ad directum dominium pertinentium"¹⁸. Per altra banda, d'aquest exemple es desprèn que aquests dos mals usos depenien del domini directe i no pas de la senyoria.

Els pagaments provocats per la mort dels serfs, com ara les intèsties i les eixòrquies, no són exclusius dels remences catalans. A d'altres llocs europeus, les persones de condició servil havien d'efectuar, a les seves senyories, pagaments relacionats amb la mort i la transmissió de les seves possessions. De fet, els senyors feudals estaven molt interessats en controlar no només el seu patrimoni i les persones que hi estaven adscrites, sinó també com aquestes el transmetien als seus successors, de manera que en aquesta lògica, cal entendre que arreu hi haguessin taxes o abusos que controlessin les herències i els canvis de titulars de les propietats. A banda de que era una bona ocasió per a obtenir uns ingressos extraordinaris. En paraules de Duby, "la mort d'un dependent oferia al senyor la possibilitat d'una nova exacció"¹⁹.

En qualsevol cas no podem oblidar que el domini directe de les possessions del pagès era del seu senyor. Segons Francesco Panero, "Come era normale dovunque, in mancanza di eredi diretti, la *tenure* tornava al proprietario"²⁰. Per tant, dins d'aquesta lògica, no és gens estrany que aquest es considerés l'hereu del pagès i que accedís a renunciar a la totalitat

¹⁷ ADG, Pia Almoïna, Brunyola, perg. 38 (1366, novembre, 28).

¹⁸ Aquest és el cas de Joan Prat, fill de Pere Prat, hospitaler de Galliners, natural de Banyoles, que va entrar al mas de Ferrer de Croanyes de Sant Vicenç de Camós quan es va casar amb Ermessenda, propietària del mateix, i per aquesta raó es va fer home propi de l'Almoïna, ADG, Pia Almoïna, Camós, núm. 298 (1367, maig, 29).

¹⁹ G. DUBY, *Economía rural y vida campesina en el occidente medieval*, ed. Península, Barcelona 1968, p. 292.

²⁰ F. PANERO, *Schiavi, servi e villani nell'Italia medievale*, Paravia scriptorium, Torino 1999, p. 113.

dels béns del difunt a canvi d'un pagament. Per exemple, una penalització equiparable a l'eixòrquia era la *mañería* castellana, que si bé en un principi implicava que quan un serf moria sense descendència la seva tinença retornava al senyor que li havia establert, va acabar essent un pagament cobrat per la senyoria que, a canvi, permetia que el difunt transmetés les seves possessions lliurement a qui volgués²¹. Un altre punt en comú amb la situació de Catalunya és que molts dels privilegis reials i els furs locals de viles o ciutats castellanques²² preveïen l'exempció de la *mañería*, entre d'altres prestacions. D'altra banda, J. L. Martín parla d'una "remensa de ultratumba puesto que el campesino-vasallo (castellano) no puede cambiar de residencia, sin pagar ni siquiera después de muerto"²³.

Algunes senyories franceses i angleses també cobraven pagaments molt similars, anomenats *mainmorte* o *mortmain*, dels hereus dels seus serfs eixorcs, amb la mateixa idea de que qui havia de succeir al difunt era la veritable propietària dels seus béns, és a dir, la seva pròpia senyoria²⁴. El *buteil* permetia que algunes senyories alemanyes també es quedessin amb una tercera part dels béns dels seus homes adscrits morts²⁵.

2. LES INTÈSTIES I EIXÒRQUIES COBRADES PER L'ALMOINA DE GIRONA

2.1. Descripció dels assentaments

²¹ L. G. DE VALDEAVELLANO, *Curso de Historia de las Instituciones españolas (De los orígenes al final de la Edad Media)*, Revista de Occidente, Madrid 1968, p. 253.

²² Aquest és el cas, per exemple, del *fuero* de Sepúlveda que preveïa que si algú moria eixorc seria heretat pel *concejo*, vegeu, per exemple, *Los Fueros de Sepúlveda*, Diputación de Segovia, Segovia 1953.

²³ J. L. MARTÍN, "¿Campesinos de remensa en Castilla y León? (Siglos XII-XIII)", *En la España Medieval. Estudios en memoria del profesor D. Salvador de Moxó*, vol. III, 1982, p. 39.

²⁴ W. Ch. JORDAN, *From Servitude to Freedom. Manumission in the Sénonais in the Thirteenth Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1986, pp. 20-21, P. R. HYAMS, *King, Lords and Peasants in Medieval England. The Common Law of Villenaige in the Twelfth and Thirteenth Centuries*, Clarendon Press, Oxford 1980, pp. 69-70 i 176-177, J. FAVIER, *Dictionnaire de la France Médiévale*, Fayard, Paris 1993, s. v., entre molts d'altres.

²⁵ G. DUBY, *Economía rural y vida campesina en el occidente medieval*, ed. Península, Barcelona 1968.

Els *Costums de Girona*, com hem dit, indiquen que la part que corresponia a la senyoria per raó d'una intèstia o d'una eixòrquia havia de ser l'equivalent a la tercera part dels béns mobles i semovents del difunt. En conseqüència, per tal de poder cobrar per qualsevol d'aquests dos mals usos s'havia de conèixer amb seguretat quins eren els béns que tenia la persona morta o, en altres paraules, quin era el valor d'aquests béns. Teòricament, aquesta era una condició indispensable abans d'exigir l'aplicació del mal ús corresponent, perquè no es podia fixar l'import a pagar sense saber quina era la base sobre la que s'havia de calcular.

De la mateixa manera com hem explicat en els capítols corresponents als altres mals usos, no tots els assentaments que consignen intèsties i eixòrquies segueixen un mateix patró. Els continguts als primers manuals de comptes dels paborde conservats són molt més concisos i curts que els de finals del XIV i, per contra, els del segle XV s'assemblen més als primers per la seva brevetat. Així per exemple, l'assentament que ens informa d'una de les primeres eixòrquies que tenim documentades diu el següent:

"Recepi pro exorquia G. Pont, filii Johannis Pont, XXX s."²⁶.

El paborde només anota que rep uns diners per raó l'eixòrquia de Guillem Pont, però ni ens explica quan havia mort, ni qui es va fer càrrec del seu pagament –en tot cas, segur que no era un fill seu- ni quina era la xifra total que s'havia de pagar ni quina era la quantitat a partir de la qual s'havia calculat el terç cobrat per la senyoria. Tampoc no explica si algú altre tenia dret a rebre una part del pagament d'aquesta eixòrquia.

A vegades, els assentaments són, fins i tot, més lacònics, com ara,

"Item per una entestia de l hom qui mori, aguin a part de la Almoyna, VIII d."²⁷

"Item resebi per rahon d. una entestia d. una fembra de Caçan, quitis a l. Almoyna, II s., III d."²⁸.

²⁶ AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XXVIII (Palau Borrell).

²⁷ AHG, Hospici, núm. 14 (1347-1348), fol. XXVIII v. (Palau Borrell)

²⁸ AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XVI (Cassà de la Selva).

És a dir, en aquests dos casos, el paborde es limita a consignar l'ingrés d'uns diners –molt pocs, per altra banda- i el motiu pel qual s'ingressen, però no aclareix ni qui pagava ni, el que és més important, quina era la persona que havia mort intestada (encara que sí si era home o dona) ni tan sols si abans de morir vivia en un dels masos propis de l'Almoina. Afortunadament, d'assentaments tan poc clarificadors com aquests dos n'hi ha molt pocs.

Per altra banda, de la mateixa manera que amb la resta de mals usos cobrats per l'Almoina, molts assentaments que consignen intèsties i eixòrquies sí que especifiquen quina part del pagament total correspon a la pròpia institució i quina als arrendadors de les rendes, batlles o altres persones. Així, per exemple, s'observa en el següent cas

"Item agui del mas Salib de Lambiyles per exorchia l fadrina, pagat lo batle, en sagrista meyor quiti la mitat, el pabordra quiti la quarta part, els rendes lur part, restant Elemosine, XIX s., XI d. "²⁹.

Alguns assentaments dels llibres de comptes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona especifiquen quin era el muntant dels béns posseïts pel difunt que havia provocat el pagament d'una intèstia o d'una eixòrquia. Vegem-ne un exemple,

"Item ressebi per exorchia de son frare d.en Belel de Cassan qui avia per ses voluntats D s. "³⁰.

En aquest assentament, el paborde consigna qui era la persona morta, encara que no ens diu el seu nom, el motiu pel qual els seus hereus han de pagar el mal ús a l'Almoina i, el que és més important, què posseïa, segons el mateix paborde, aquest remença abans de morir. És a dir, quina era la quantitat sobre la qual s'havia de calcular la tercera part que corresponia a la institució. Malauradament però, no sempre és així.

De fet, només sabem què tenia el difunt "a –o per- ses voluntats", en 14 dels 105 casos documentats: cinc d'ells són a manuals del segle XIV i els

²⁹ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XIII v.

³⁰ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XII v.

altres nou, del XV. Cal pensar que encara que el paborde no ho especificqués als assentaments dels seus llibres de comptes, ho havia de saber per tal de fixar quina quantitat havia de cobrar per cada eixòrquia o intèstia.

Per altra part, per tal de saber i sobretot per tal que la senyoria comprovés quins eren els béns mobles i semovents de cada difunt, teòricament s'hauria de fer un inventari dels mateixos. A la pràctica, només un dels 105 assentaments estudiats hi fa referència directament

"Petrus Poncii de Sancto Gregorio erat homo proprius Elemosine quoad quartam partem et monasteri Sancti Petri de Galligantu quoad tres partes, et decessit exorcus XIII die julii anno Domini MCCCLXXX primo, cuius bona pervenerunt G. Mir de Sancto Gregorio et fuit cum eo compositum quod pro bonis mobilibus continente in emventario facto in posse P. Pinos solvat"³¹.

En un altre cas tenim constància de que es va fer un inventari dels béns dels difunts (un pare i un fill de Brunyola negats al riu) perquè el paborde en consigna el seu pagament a l'apartat del llibre de comptes destinat a les despeses d'instruments ("de expensis instrumentorum")³². En parlarem més àmpliament més endavant.

Finalment, per acabar amb la descripció dels assentaments dels manuals de comptes dels pabordes que consignen intèsties i eixòrquies només voldria fer referència a una altra qüestió determinant: l'existència o no de testaments. Només dos dels assentaments estudiats s'hi refereixen directament. En un d'ells, el paborde ens informa que hi havia testament però el difunt era eixorc³³, i en l'altre, indica que aplica la intèstia sobre un dels seus remences perquè encara que havia fet testament, aquest "non valet"³⁴, sense aclarir, però, per què no era vàlid. Aquesta possibilitat de que un testament no fos considerat vàlid, ja havia estat apuntada per Pons Guri,

³¹ AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. XVIII v. (Sant Gregori). Els manuals del notari de Girona Pere Pinós corresponents a aquest any i a l'anterior i posterior no s'han conservat.

³² AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. CLXXX v.

³³ AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. XIII (Girona): "Brg. Eymerici, argenterius Gerunde, decessit exorcus et fecit testamentum in posse P. Pinos, notario Gerunde". No hem pogut localitzar aquest testament en els llibres del notari Pere Pinós.

la intèstia "s'esdevenia fins i tot en el cas que, havent fet testament, aquest resultés nul"³⁵.

El capítol XXI de la compilació de Tomàs Mieres dels *Costums de Girona* tracta sobre "Els testaments i les últimes voluntats"³⁶ i s'hi assegura

"Un testament fet a alguna parròquia de la diòcesi de Girona, rebut fora de la ciutat per un sacerdot de l'església parroquial a la seva parròquia, és vàlid i se li dóna fe, encara que no hi hagi notari ni el testament hagi estat publicat davant del jutge, sempre i quan hi hagi cinc testimonis".

Mieres, a més a més, contempla una altra possibilitat: el testament sacramental. S'anomena així el testament fet només davant de testimonis, però que al ser cridats i examinats pel jutge i haver jurat sobre un altar consagrat, "les deposicions dels testimonis són redactades en forma pública per un notari, i es dóna fe als testimonis per decret del jutge".

Segons els *Costums*, per tant, el testament podia ser notarial o fet davant del rector de la parròquia o també podia ser sacramental³⁷. Cal pensar que bona part dels homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona dictarien el seu testament davant del rector de la seva parròquia i que aquest seria l'encarregat de conservar-lo, i que els pabordes de la institució no consideressin necessari fer constar als seus assentaments la seva existència perquè ells ja la coneixien.

2.2. El nombre d'intèsties i eixòrquies estudiades

No cal que tornem a repetir les reflexions que hem anat fent en l'estudi dels altres mals usos i els homenatges aplicats per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Com que no tots els manuals de comptes dels seus pabordes s'han conservat, no podem saber amb exactitud quantes vegades

³⁴ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. CXIII (Llambilles).

³⁵ J. M. PONS I GURI, "Senyors i pagesos", *Història de Catalunya*, Salvat Editores, S.A., vol. 3, Barcelona 1978, p. 134.

³⁶ T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 108-109.

la pia institució va aplicar la intèstia i l'eixòrquia sobre la seva població adscrita durant els segles XIV i XV.

En qualsevol cas, des de l'any del primer llibre de comptes conservat, el corresponent a 1331-1332, fins a l'últim on hi ha consignats algun dels dos mals usos que gravaven la mort dels remences, el de l'any 1457-1458, l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona va cobrar, com a mínim, 105 vegades en concepte d'intèstia o d'eixòrquia.

Per arribar a aquesta quantitat he tingut en compte tots els pagaments consignats per aquests dos conceptes als llibres de comptes de la institució. Així mateix, hi he inclòs aquells que són consignats com a deutes en apartats específics de manuals posteriors; en aquests casos no ens ha pervingut el que devia ser el seu primer assentament perquè s'ha perdut aquell manual. Així per exemple,

"Item dictus Johannes de Ponte de Palacio Borrelli debet pro intestia Johannis de Ponte, condam avi sui, facta compositione cum venerabili R. de Clota, CXX s. ut patet in libro anni LV, VI folio"³⁸.

El llibre corresponent a l'any 1355-1356 no s'ha conservat; d'aquesta manera no podem comprovar si al foli VI hi ha l'assentament que consigna la intèstia de l'avi d'en Joan Pont i per això l'he comptat en l'any que apareix el seu pagament. Per contra, altres casos recollits en el mateix llibre, que també eren un deute o un segon pagament, no els he comptat pel fet que ja apareixien en un altre manual anterior.

Aquest és el cas del pagament per la intèstia de Miquel Cebrià, mort l'any 1354. Al llibre de l'any 1354-1355 hi ha un assentament que assegura que Bernat Gil, batlle de Gaüses havia pagat per raó de la intèstia de Miquel Cebrià, 19 sous, 5 diners i òbol. Al de l'any 1358-1359, el paborde reconeix

³⁷ Vegeu J. M. PONS I GURI, "El testament parroquial gironí en el segle XIV", dins *Recull d'estudis d'història jurídica Catalana*, Fundació Noguera, Barcelona 1989, vol. I, pp. 21-32.

³⁸ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. XLVII v.

haver rebut del mateix batlle i pel mateix motiu, 7 sous i 4 diners³⁹. No hi ha cap dubte de que el difunt intestat és el mateix, però el pagament del seu corresponent mal ús es va fer en dos terminis i per això va quedar consignat en dos manuals diferents. Per això, només s'ha de comptar com a l'únic cas que en realitat era.

Alguns –pocs- assentaments dels llibres de comptes consignen que una sola persona o un sol mas efectua diversos pagaments a l'Almoina per diferents raons, com si els pagadors i la institució fessin un capmàs de tot el que es devia. Aquest és el cas de:

"Item a XXIII de noembre del ayn demont dit, resebi d.en R. Pedres de Camors per rahon d.axorquies, d.entesties e per esposalici del dit R. Pedres"⁴⁰.

Aquests casos els he comptat com al pagament d'un sol mal ús, encara que probablement en serien de més d'un. Ara com ara, sembla impossible establir quantes persones d'aquell mas podien haver mort intestades i quantes eixorques, tot i que sembla clar que, en aquest exemple, Ramon Padrès paga per més d'una intèstia i per més d'una eixòrquia, a més a més de per la firma d'espoli forçada del seu propi casament. Però no podem saber ni quan es van produir els òbits, ni qui eren els difunts que havien provocat l'aplicació dels mals usos ni quants de cadascun d'ells es van aplicar, ni podem desglossar-ne els seus preus.

En un altre ordre de coses, en algun assentament queda clar que els finats són més d'un, però que el pagament de llurs mals usos també es va agrupar. Tanmateix, a vegades queda perfectament especificat quantes persones van morir i van provocar l'aplicació de la intèstia o l'eixòrquia, com, per exemple,

"Item diluns apres Sent Marti del ayn de XLIX, ressebi per exorchia d.en Gonerich e de sa muyler, de Sent Dalmay"⁴¹.

³⁹ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. LI, i AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. XLII v., respectivament.

⁴⁰ AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XXX r.

⁴¹ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XX (Brunyola).

Per contra, en algun altre assentament, el nombre de persones no queda aclarit, tal com es mostra a

"Item dimarts que fo la Comversacio de Sen Pau, resebi per rahon de terç de na Cilia Çala e de ses files qui eren mortes entestades, pobres fembres e estaven en la parroquia de Maçenet de se Selva"⁴².

També he comptabilitzat aquest cas com a una sola intèstia que afectava només a una persona perquè m'ha estat impossible arribar a saber, per exemple, quantes filles tenia Cília Sala, ni la causa de la mort de totes elles, ni si van morir al mateix moment o si el paborde va fer un capmàs de llurs intèsties espaiades en el temps.

En qualsevol cas i sense cap mena de dubte, perquè estan clarament documentades, podem afirmar que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va aplicar, entre l'any 1331 i el 1458, la intèstia i/o l'eixòrquia, com a mínim, sobre 105 dels seus homes i dones de remença. Tampoc no hi ha dubte que pels anys amb els que comptem amb documentació hi hauria més casos que no ha estat possible especificar i aïllar, encara que, al meu entendre, no serien molts més. De la mateixa manera, segur que si ens haguessin pervingut tots els llibres de comptes dels paborde de l'Almoina, aquesta xifra seria més elevada.

QUADRE DE LES INTÈSTIES I EIXÒRQUIES CONSIGNADES A CADA MANUAL

Any	Homes			Dones			Mas ⁴³		Total
	i	e	i/e, ? ⁴⁴	i	e	i/e, ?	e	i/e	
1331-32	2	4	1						7
1334-35		2	1						3
1338-39			1	1	1				3
1340-41		1				1			2

⁴² AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. XVI v. (Cassà de la Selva).

⁴³ En aquesta columna hi he comptabilitzat els casos en els que el paborde no especifica quin era el sexe de la persona morta que ha provocat el pagament del mal ús.

⁴⁴ En aquestes columnes ("i/e, ?") hi he comptabilitzat aquells casos en els quals o bé el paborde afirma cobrar per intèstia o aixòrquia, o aquells en que primer afirma que cobra per intèstia i després per aixòrquia o a la inversa; a més d'un cas en el que tot i no dir-ho, no crec que hi hagi dubte de que el pagament l'ha provocat la mort d'un home propi.

1342-43		1				1			2
1343-44	1			2	1				4
1344-45				1					1
1345-46						1			1
1347-48	1								1
1348-49	4	8		1	5	1	2	1	22
1349-50		2					1		3
1350-51		1		2	2	1		2	8
1351-52		3			2			1	6
1354-55	2	2							4
1358-59	2	1							3
1363-64					1				1
1376-77		2			1				3
1377-78		1			1				2
1381-82		1			1				2
1386-87		3							3
1398-99		1				1			2
1403-04					1				1
1404-05		1			1				2
1405-06	1		1		1				3
1409-10					3				3
1414-15		2							2
1430-31		1			2				3
1431-32				1	1				2
1440-41				1					1
1444-45	1								1
1450-51		1							1
1451-52		2							2
1457-58		1							1
Total	14	41	4	9	24	6	3	4	105

Tot i que a la introducció d'aquest capítol he explicat per què he agrupat les intèsties i les eixòrquies i les he estudiat conjuntament i no pas per separat, crec necessari determinar quina quantitat de cadascun d'aquests dos mals usos va cobrar l'Almoina en cada període.

2.2.1. El nombre d'intèsties estudiades

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar entre l'any 1331-1332 i el 1457-1458, 23 pagaments que, segons el seu paborde, havien estat provocats perquè 23 persones havien mort sense haver fet testament:

catorze eren homes i nou eren dones. Normalment el paborde es limita a consignar als assentaments dels llibres de comptes que rep una quantitat de diners perquè tal persona "obiit intestata", o que "recepi pro intestia" o "entestia". Més amunt ja hem fet referència a l'únic assentament que especifica més clarament què volia dir per al paborde morir intestat,

"Brg. Otgerii, parrochie de Lambiles, fecit instrumentum recognicionis et albaranum iuratum in posse R. Guili, notario Gerunde, de MC s., scilicet CM s. quos debet pro tercio empcionis mansi Salip de Lambiles (...), et CC s. quos debet facta inde compositione pro tercio mobilis instestie P. Salip quod testamentum non valet"⁴⁵.

És a dir, per a l'Almoina de Girona les persones qualificades d'intestades eren aquelles que o morien sense haver fet testament o morien amb un testament que no es considerava vàlid. Exactament el mateix que deien els *Usatges* i els *Costums de Girona*, entre d'altres.

Des de l'any 1331-1332 fins al 1347-1348, vuit persones van haver de pagar per raó d'una intèstia: quatre homes i quatre dones. Des de 1348-1349 fins a 1358-1359, la seva aplicació sobre els remences de l'Almoina va augmentar sensiblement –sobretot si tenim present que apareixen a menys manuals- dotze casos documentats: vuit d'homes i tres de dones. En la resta de manuals del segle XIV, no n'hi ha cap més de consignada. Per contra, des de l'any 1403-1404 fins al 1444-1445, els pagaments per intèsties van disminuir clarament: només se'n consignen quatre, de dos homes i de dues dones. Cal assenyalar, a més a més, que desapareixen dels manuals de comptes abans que les eixòrquies que figuren encara a tres manuals posteriors.

De fet, només hi ha 23 intèsties consignades a 13 dels manuals de comptes de l'Almoina de Girona. Al meu entendre, sobta la poca presència d'aquest mal ús en comparació amb les redempcions dels remences, les firmes d'espoli forçades o, com veurem tot seguit, amb les eixòrquies. Ja deia Josep Pla que la història d'aquest país s'havia fet a cal notari, però

potser hi hauríem d'afegir que s'havia fet a les notaries, escrivanies i rectories, o a qualsevol altre lloc on es podés fer un testament o qualsevol document amb validesa legal.

Per una banda, l'escàs nombre d'aplicacions d'intèsties per part de l'Almoina sobre els seus homes i dones de remença només es pot entendre per l'interès o costum d'aquests de deixar testament per escrit. I això seria així tant pel que fa a tots els homes, els hereus i els fadristerns, com a les dones, pubilles o no, casades o solteres, i a més a més, a totes les persones en edat de testar. És clar que només fent testament el pagès podia designar al seu hereu, tot i que, segons Mercè Aventín, "no tots els que morien podien testar"⁴⁶.

Per altra banda, mostraria que, no sempre els senyors utilitzaven "el seu poder de coacció per a rapinyar al màxim els béns dels seus homes propis", al contrari del que va passar a Torrelles de Llobregat cap al 1300, quan el seu rector i batlle "es va negar a anar a confessar i a rebre el testament d'una malalta de la qual, un cop morta, en va exigir la intestia"⁴⁷. Si més no en els dominis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, no tenim cap prova de que els rectors o escrivans de les parròquies es neguessin a anar a rebre testament quan així eren requerits pels seus convilatans. Clar que potser seria perquè no hi tenien res a guanyar perquè la intestia la cobrava l'Almoina i no pas ells mateixos.

En conseqüència, no sé si es pot considerar que la intestia era un "càstig" sobre tots els remences i crec que, més aviat, constituïa una penalització que només pagaven els que no havien fet el que els altres solien fer perquè, pel que sembla, l'aplicació d'aquest mal ús era fàcilment evitable. En d'altres paraules, "la intestia i l'eixorquia penalitzaven aquells pagesos que per imprevisió o per causes naturals no complien (la) condició"

⁴⁵ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. CXIII.

⁴⁶ M. AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès oriental, segles XIII-XVI*, Columna Assaig, Barcelona 1996, p. 541.

⁴⁷ G. FELIU I MONTFORT, "El pes econòmic de la remença i dels mals usos", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22 (1992), p. 151 i nota 20.

de "deixar el mas i transmetre'l per herència a un dels successors"⁴⁸. En el fons, fer testament o no, llavors i ara, només sembla una qüestió de proposar-s'ho. Ja tenien raó els remences quan clamaven en la seva defensa que Adam havia mort intestat, però pel que es veu, la gran majoria d'ells es preocupava de complir la diligència de fer testament per escrit i, per tant, de no morir intestats.

2.2.2. El nombre d'eixòrquies estudiades

Els pabordes de l'Almoina van aplicar l'eixòrquia tres vegades més que la intèstia sobre la seva població adscrita. O, potser més ben dit, van morir molts més dels seus remences eixorcs que no pas intestats. De tal manera que a primer cop d'ull, sembla que pels homes i dones propis d'aquesta institució era més difícil no tenir fills o néts o que aquests no sobrevisquessin als seus pares o avis que no pas trobar un notari o un rector que els escrivís el testament.

Als assentaments dels seus llibres de comptes, els pabordes es limiten a consignar que reben un pagament en concepte d'"exorquia", "exorchia", "axorchia", "axorquia" o "haxorchia". És a dir, sense ser sobreviscut per cap fill o nét. Exactament el mateix que deien els *Usatges* i els *Costums de Girona*, entre d'altres. Aquest és el cas de

"Catharina, uxor Johannis Sancii de Fallinis, obiit sine liberis et exorcha in mense augusti anni presente, (...) habebat pro suis voluntatibus decem l., de quibus pertinent pro exorquia LXVI s. et VIII d."⁴⁹.

"Item fo feta composicion ab en Bn. Çabater de ça Pera per rahon d.exorchia d.en Bn. Çabater, frare seu, que mori sens infans"⁵⁰;

i

"Aquest any mori axorcha e sens infants na muler den Johan Solan de Camos la qual havia a ses voluntats X l., d.aqui per la axorquia"⁵¹.

⁴⁸ L. TO FIGUERAS, *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1997, p. 346.

⁴⁹ AHG, Hospici, núm. 46 (1409-1410), fol. XXXI.

⁵⁰ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XXXVIII.

Entre els anys 1331-1332 i 1343-1344, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar deu vegades en concepte d'eixòrquia: vuit dels eixòrcs eren homes i dues eren dones. Des de llavors fins a l'arribada de la pesta negra al domini de l'Almoina no es va cobrar cap més eixòrquia. Per contra, al manual coetani a l'epidèmia hi ha consignats tretze casos, i sens dubte, és el llibre on es cosignen més difunts eixòrcs. Des del manual de 1348-1349 fins al de 1398-1399, l'Almoina va cobrar per almenys una eixòrquia a cadascun dels llibres. En total, va rebre 41 pagaments per aquest concepte, provocats per la mort de 25 homes i 13 de dones; de tres més no en va especificar el sexe. Com veurem més endavant, es va limitar a dir que tal mas o persona pagava per una eixòrquia. Finalment, entre 1403-1404 i 1457-1458, disset homes i dones propis de l'Almoina de Girona van morir eixòrcs o sense fills; en concret, vuit homes i nou dones. Només al manual corresponent a l'any 1440-1441 hi ha una intèstia i cap eixòrquia.

En total, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar entre l'any 1331-1332 i el 1457-1458, 68 pagaments en concepte d'eixòrquia: 41 homes i 24 dones; dels altres tres, el paborde no en va especificar ni el nom ni el sexe.

Encara que a l'inici d'aquest apartat hem indicat que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar moltes més eixòrquies que no pas intèsties, el seu nombre és considerablement més baix que el dels altres dos mals usos també cobrats per la mateixa institució, és a dir, les redempcions i les firmes d'espoli. No deixa de sobtar, per altra part, que amb uns índexs de mortalitat teòricament tan elevats, tants homes i dones de remença de l'Almoina fossin sobreviscuts per, com a mínim, un dels seus fills o néts. Al Vallès Oriental, estudiat per Mercè Aventín, "l'edat mitjana de mort se situava en la quarantena" i això explicaria que molts pagesos morissin "sense haver casat tots els fills"⁵².

⁵¹ AHG, Hospici, núm. 37 (1403-1404), fol. XXIII.

⁵² M. AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya ...*, p. 550.

2.2.3. El nombre d'intèsties i/o eixòrquies estudiades

En aquest epígraf només hi considero aquells pagaments que, segons els paborde de l'Almoina, són ocasionats per "intestia et exorquia", "exorquia et entestia" o "intestia o axorquia" o aquells en els que no queda del tot clar quina és la causa exacta que ha provocat el pagament. Aquest seria el cas de

"Item habui pro intestia et exorquia d.en Nicholau Roure VI s."⁵³.

En alguna altra ocasió, el paborde consigna primer que una persona ha mort eixorca i després que cobra en concepte d'intèstia, o a la inversa. Tot apunta a creure que aquesta mena d'assentaments consignarien els pagaments originats per persones tant eixorques com intestades. Encara que, com explicarem més endavant, no sembla que els apliqués els dos mals usos allora, sinó que només cobrava per un sol terç.

Dins d'aquesta categoria també hi he considerat aquells assentaments que informen d'un pagament realitzat per més d'un motiu, com aquell abans exposat d'en Ramon Padrès de Camós, que pagava per intèsties, eixòrquies i esponsalici.

Només en una ocasió, el paborde no especifica si el difunt era intestat o eixorc, però crec que no hi ha dubte que o bé reunia una d'aquestes característiques o bé totes dues:

"Recepit a Bnt. Ferrerii, alias Viula, que decessit iuvenis homo in parroquia Sancti Dalmacii, que dicti Bernardo erat de baiulia de Stagnolo"⁵⁴,

perquè sinó, no tenia per què consignar que havia mort essent considerat jove home. A banda de que el paborde no justifica de cap altra manera el pagament.

⁵³ AHG, Hospici, núm. 6 (1338-1339), fol. XLV v. (Borrassà).

⁵⁴ AHG, Hospici, núm. 3 (1334-1335), fol. XVIII v. (Brunyola).

En qualsevol cas, l'Almoina va cobrar per la intèstia i/o eixòrquia de 14 persones, entre l'any 1331-1332 i el 1405-1406: quatre homes, sis dones i quatre sense especificar. Aquests darrers apareixen als tres primers manuals estudiats (els de 1331-1332, 1334-1335 i 1338-1339); al coetani a l'epidèmia, 1348-1349, als de 1351-1352 i 1354-1355, i, finalment, al de 1405-1406.

QUADRE DE LES INTÈSTIES I EIXÒRQUIES PER PERÍODES

	Intèstia			Eixòrquia			Intèstia/eixòrquia		
	H	D	? ⁵⁵	H	D	?	H	D	?
1331-1347	4	4		8	2		3	3	
1348-1399	8	3		25	13	3		3	4
1403-1458	2	2		8	9		1		
Total	23			68			14		

2.3. Cronologia de les intèsties i eixòrquies estudiades

Tot i que no tots els manuals de comptes dels pabordes ens han pervingut, se'n conserva un nombre suficient per a poder valorar el cobrament que feia la institució dels diferents mals usos sobre la seva població adscrita; també, per tant, de les intèsties i de les eixòrquies. Tanmateix abans de començar a descriure com va evolucionar l'aplicació o cobrament d'aquests dos mals usos, cal reiterar que la seva presència durant tot el període estudiat és molt més minoritària que no pas les redempcions de remences o els pagaments en concepte de firma d'espoli forçada.

Els manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina de Girona consignen més de 557 redempcions dels seus homes i dones propis, i 424 pagaments en concepte de firma d'espoli forçada. De fet, a tots els llibres de comptes menys un hi ha assentaments que informen d'un enfranquiment, i a

⁵⁵ El paborde no especifica el sexe de la persona difunta que provoca el pagament de la intèstia, eixòrquia o d'ambdós.

una gran majoria hi figura algun cobrament per firma. Per contra, a gairebé la meitat dels manuals no s'hi troba cap intèstia ni cap eixòrquia ni consignada ni cobrada. Per tant, la primera conclusió a la que podem arribar és que la freqüència dels dos mals usos que gravaven la mort dels remences era molt més minoritària que la resta.

2.3.1. 1331-1347

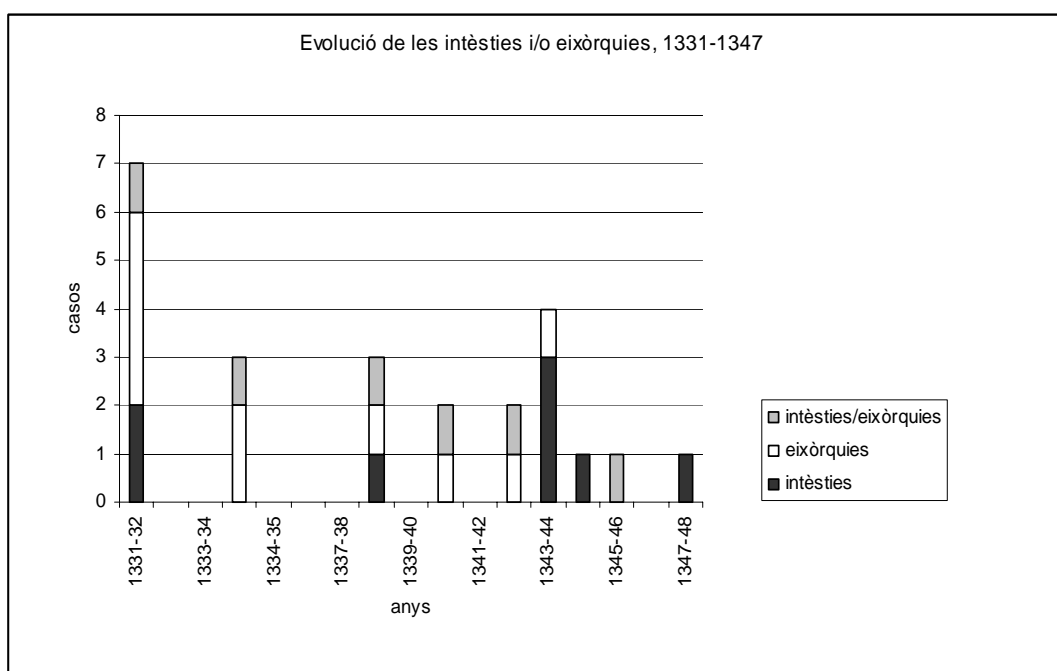
Des de l'any 1331 fins a mitjans de 1347, abans de l'arribada de l'epidèmia bubònica a les terres gironines, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va aplicar com a mínim 24 vegades la intèstia i l'eixòrquia sobre els seus remences. En concret, va cobrar per vuit intèsties i per deu eixòrquies, i en les altres sis vegades no es precisa si era pel primer o pel segon mal ús. En quinze ocasions, els difunts pels quals s'havia de fer el pagament eren homes i les altres nou, eren dones.

El primer manual de comptes dels pabordes conservat, el corresponent a l'any 1331-1332, és el que conté més assentaments que consignen pagaments per intèsties i eixòrquies fins a la pesta negra, i el tercer de tots els anys estudiats. Aquell any, dos homes van morir intestats, quatre eixorcs, i un altre va reconèixer deure a la institució "pro entestia et exorquia Ferrarii Doyl, avunculi sui, XL s."⁵⁶, tot i que res no ens fa pensar que se li apliquessin els dos mals usos alhora. Els dos llibres següents que contenen ingressos per intèstia i eixòrquia són els dels anys 1334-1335 i 1338-1339, amb tres casos cadascun: en el primer, dos homes havien mort eixorcs i un altre no sabem si eixorc o intestat, però sí que "decessit iuvenis homo", com ja hem vist. Al llibre de 1338-1339 hi apareixen les primeres dones, una intestada i l'altra eixorca, i un altre home per qui es paga "pro intestia et exorquia". Els manuals de 1340-1341 i 1342-1343 només consignen dos casos cadascun: el primer, el d'un home eixorc i el d'una

⁵⁶ AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XXVII (Sant Pere Pescador).

dona intestada i eixorca; i el segon, un home eixorc i una altra dona també intestada i eixorca.

El llibre de comptes de l'any 1343-1344 és el segon amb més presència d'aquests dos mals usos en aquest període, quatre casos: un home i dues dones intestats i una dona eixorca. Els següents tres llibres conservats d'abans de la pesta, només contenen un cas cadascun: el de 1344-1345, una dona intestada; el de 1345-1346, una altra dona intestada i eixorca, i el de 1347-1348 un sol home eixorc.

2.3.2. 1348-1399

Entre el mes de juny de l'any 1348 i el mes de maig del 1399, la benèfica institució objecte del nostre estudi va rebre 59 pagaments en concepte d'intèstia o eixòrquia. En onze ocasions, els difunts havien mort intestats, mentre que quaranta-un havien mort eixorcs. De les restants set ocasions el paborde no va acabar d'especificar si el mort era intestat o eixorc o potser va ser objecte de les dues penalitzacions. Trenta-tres dels ingressos consignats van ser causats per homes i dinou per dones. En els altres set casos el paborde no aclareix quin era el sexe del difunt que havia provocat l'aplicació del mal ús, es limita a dir, per exemple, que "ressebi per exorchia

del mas Ros de Seriyán de Cassan" o que "resebi d'en R. Pedres de Camors per rahon d. XORQUIES, d. ENTÈSTIES e per esposalici del dit R. Pedres"⁵⁷.

Aquesta no especificació del difunt només apareix a quatre dels llibres de comptes de l'Almoina i no deu ser casual que, precisament, siguin els quatre llibres immediatament posteriors a l'arribada i als efectes de la pesta negra als seus dominis, exceptuant un cas consignat al manual de 1398-1399. Potser tots aquests pagaments corresponien a persones que no vivien a cap mas. Potser ni el paborde ni el pagador tenien molt clar per qui s'havia de pagar. Potser el paborde havia preferit cobrar de seguida i, en el fons, tant li feia qui era el difunt eixorc o intestat mentre algú es fes càrrec no només de pagar el corresponent mal ús sinó, sobretot, que es fes càrrec del treball i censos que havia d'obtenir del mas deshabitat o rònec.

Com ja hem dit en capítols anteriors, Christian Guilleré assegura que la mortalment famosa pesta negra va arribar a la ciutat de Girona i a les poblacions del seu entorn, és a dir, també als dominis de l'Almoina del Pa de la seva Catedral, al voltant del 15 de maig de l'any 1348 i que van disminuir els seus efectes cap al 10 d'agost del mateix any⁵⁸. També hem dit que amb la documentació generada per la predita institució és impossible de calcular quina va ser la disminució de la població que vivia al seu domini i que depenia d'ella. Els historiadors precedents han coincidit en atorgar a la pesta de l'any 1348 un paper decisiu en la situació i avatars del camp català perquè la disminució considerable de població que va causar, va influir, entre altres coses, en la producció, en la diferenciació social entre els pagesos i en la correlació de forces entre aquests i els senyors que anys a venir acabarien en un enfrontament armat. En paraules de P. H. Freedman, "la Pesta Negra dislocà radicalment i brusquement el poder dels senyors sobre el camp"⁵⁹.

⁵⁷ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XII v. i núm. 17 (1350-1351), fol. XXX, respectivament.

⁵⁸ C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1993, p. 174.

⁵⁹ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa ...*, p. 178.

Val a dir, però, que aquelles impressionants xifres de mortaldats ofertes per Vicens Vives –haurien mort dues terceres parts de la població catalana⁶⁰– han estat reduïdes considerablement per historiadors posteriors⁶¹, tot i que Josep Maria Salrach afirma que "sembla clar que en algunes comarques les pèrdues pogueren arribar al 60%"⁶². Al seu torn, Jordi Nadal va calcular que el descens de població a Catalunya seria d'un 20%, més un 5% entre el període 1300-1347⁶³. A Vic, per exemple i a partir de l'estudi d'enterraments, s'ha estimat que la davallada seria d'entre una 1/4 i una 1/3 part⁶⁴. A la Seu d'Urgell, segons Albert Villaró, hauria mort un 28'5% de la població⁶⁵. Pel que fa a la ciutat de Girona (on l'Almoina, com veurem, també va cobrar alguna intèstia i eixòrquia), Guilleré considera que la població va disminuir entre un 15 i un 20%⁶⁶.

En qualsevol cas, no hi ha dubte que el manual de comptes de l'any 1348-1349, el coetani a l'epidèmia i a la mortaldat per ella provocada, és amb moltíssima diferència el que inclou més pagaments pels dos mals usos que gravaven la mort dels remences. De fet, el nombre de casos en ell consignats gairebé triplica els del segon llibre amb més presència d'intèsties i eixòrquies, el de 1350-1351. Entre el mes de juny de l'any 1348 i el mes de maig de 1349, el paborde de l'Almoina va cobrar vint-i-dues vegades per aquells conceptes. Segons les seves pròpies informacions, cinc persones

⁶⁰ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona 1978, p. 43.

⁶¹ Vegeu estimacions per a altres indrets de Catalunya a A. SERRA I CLOTA, "Reaccions senyoriales a la crisi agrària a Catalunya, a la baixa edat mitjana: els remences", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 29 (1999), pp. 1009-1013.

⁶² J. M. SALRACH, "La Pesta Negra i els orígens del problema remença", dins *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 24 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1989, p. 26.

⁶³ J. NADAL FARRERAS i P. WOLFF (eds.), *Histoire de la Catalogne*, Privat, Tolosa de Llenguadoc, 1982, p. 62.

⁶⁴ R. H. BAUTIER, "Un nouvel ensemble documentaire pour l'histoire des pestes du XIVE siècle: l'exemple de la ville de Vich en Catalogne", *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, comptes rendus*, 1988, pp. 432-456.

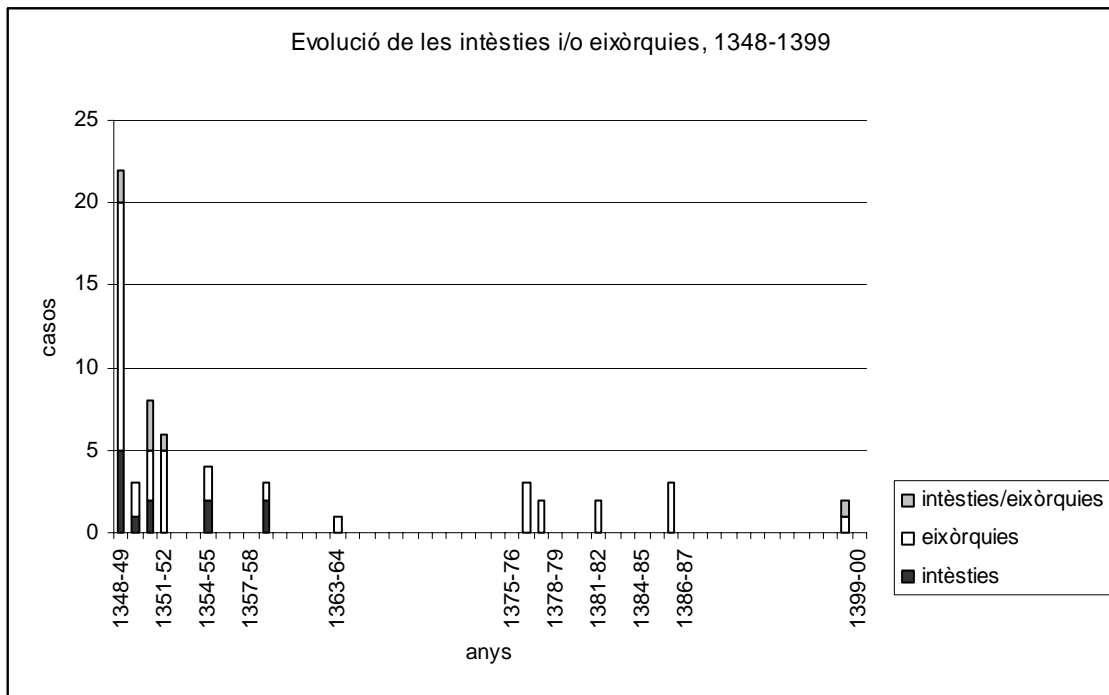
⁶⁵ A. VILLARÓ, "La Pesta Negra, el 1348, a la Seu d'Urgell", *Urgellia*, núm. 8, 1986-1987, pp. 281-282.

⁶⁶ C. GUILLERÉ, "La peste noire à Gérone (1348)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 27, 1984, p. 193 i *Girona al segle XIV...*, vol. II, p. 210.

van morir intestades (quatre homes i una dona), quinze eixorques (vuit homes, cinc dones i dues persones de les que el paborde no n'especifica el sexe), i dos més van pagar per intèstia i eixòrquia (una dona i una altra persona sense gènere especificat).

Aquesta alta xifra cau dràsticament al manual següent, el de 1349-1350, en el que, segons el paborde només va cobrar per la mort de dos homes eixorcs i "per rahon de terç" d'un altre home. Tornen a augmentar els casos l'any 1350-1351 –el segon llibre amb més presència d'intèsties i eixòrquies de tot el període estudiat-, però ni de lluny s'acosten als vint-i-dos del 1348-1349, tot i que és ben possible que en aquests manuals es passessin els comptes de després de la pesta. Vuit assentaments consignen aquesta mena de pagaments: un home eixorc, dues dones intestades, dues més eixorques i una altra de la que només sabem que és morta i que per aquest motiu el seu pare ha de pagar; i, finalment, dos masos reconeixen deure una quantitat per intèsties i eixòrquies.

El manual de 1351-1352 consigna sis casos –la quarta xifra més alta de tot el període-, tres homes i dues dones eixorcs, i intèsties i eixòrquies d'un mateix mas. L'any 1354-1355 tornen a disminuir els casos documentats: quatre assentaments ens informen de que dos homes van morir intestats i dos més eixorcs. El llibre de l'any 1358-1359 sembla que recull deutes dels manuals anteriors i només en tres ocasions no teníem constància del seu pagament primigeni: dos homes intestats i un eixorc. Segons el paborde, l'any 1363-1364 només va morir una dona eixorca. El 1376-1377 es va pagar per l'eixòrquia de dos homes i d'una dona. Els dos manuals següents on trobem informació, els de 1377-1378 i 1381-1382, recullen dos casos cadascun: un home i una dona eixorcs, a tots dos. L'any 1386-1387, l'Almoina de Girona va cobrar per tres homes morts eixorcs, i l'any 1398-1399, per un altre home eixorc i una dona intestada i eixorca.

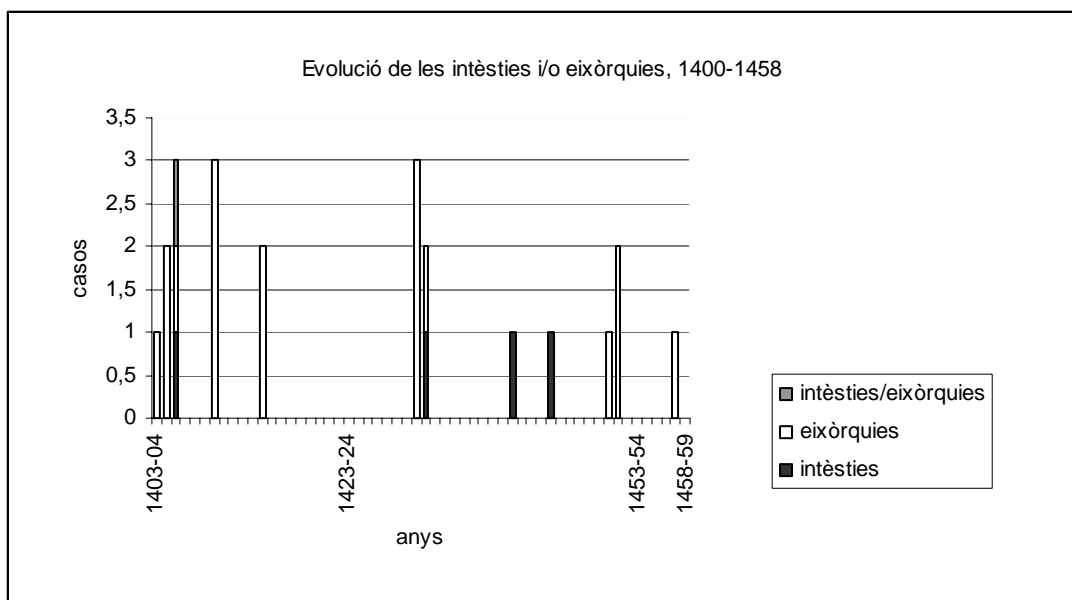
2.3.3. 1400-1458

Entre l'any 1403-1404 i el 1457-1458 l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar vint-i-dues vegades en concepte d'intèstia o eixòrquia: quatre intèsties, disset eixòrquies i la darrera, segons el seu paborde, correspon a una intèstia o eixòrquia. Onze dels difunts eren homes i onze dones, i aquest és l'únic dels tres períodes estudiats en què el nombre de dones sobre les que s'aplica algun dels mals usos que gravaven la mort dels remences iguala al dels homes.

El manual de l'any 1403-1404 només conté el pagament per una dona eixorca. El de l'any següent, 1404-1405, els d'un home i una dona també eixorcs; i a l'immediatament posterior, 1405-1406, hi figuren un home intestat i el seu fill intestat o eixorc, i una dona eixorca. Per l'eixòrquia de tres dones més es va pagar l'any 1409-1410, per la de dos homes al de l'any 1414-1415, i per la d'un altre home i dues dones al de 1430-1431. El manual de l'any 1431-1432 consigna que l'Almoina va cobrar per la intèstia d'una dona i per l'eixòrquia d'una altra. Una altra dona intestada és consignada al llibre de 1440-1441. El llibre de l'any 1444-1445, recull la última intèstia documentada, la d'un home. Als darrers tres llibres que contenen aquests

mals usos, només es consignen cobraments per eixòrquia: un home al de 1450-1451, dos més al de 1451-1452, i un altre al de 1457-1458.

Com hem anat repetint, aquest manual de l'any 1457-1458 és l'últim que consigna pagaments per mals usos, i un dels seus assentaments ens informa de que el 29 d'octubre la dona "Capela de Camplonc" va convenir amb l'Almoina que li pagaria dotze lliures perquè el seu fill havia mort eixorc. Per tant, aquesta convinença es va produir molt poc temps després de que Alfons el Magnànim dictés la sentència que suspenia els mals usos i la servitud des de Nàpols i abans de què el seu lloctinent, Joan de Navarra i després rei de la corona catalano-aragonesa, l'esbombés per Catalunya amb un pregó datat el 14 de gener de 1458.

Resumim. Des del primer manual conservat fins al corresponent a l'any 1347-1348 –abans de la pesta negra, per tant- es van consignar un total de 24 casos (un 22'8%), i des del de l'any 1348-1349 –coetani a la catàstrofe- fins a finals de segle, 59 (un 56'2%). Durant els primers cinquanta anys i escaig del segle XV, amb exemples documentats, se'n van consignar 22, és a dir gairebé el 21%. La diferència entre les intèsties i eixòrquies cobrades per l'Almoina de Girona durant els segles XIV i XV és abismal: en total, durant el primer segle estudiat es van aplicar, com a mínim, 83

vegades (el 79%), i al llarg del darrer segle medieval, només en 22 ocasions (el 21%).

Les mitjanes anuals presenten també moltes diferències; entre l'any 1331-1332 i el 1347-1348 (amb 9 manuals conservats) l'Almoina va cobrar per una mitjana de 2'6 casos cada any. Entre 1348-1349 i 1398-1399 (12 manuals) la mitjana anual ascendeix a 4'9 casos, però si descomptem les 22 intèsties i eixòrquies de l'any coetani a la pesta, la mitjana baixa a 3'3. En canvi, durant els primers anys del segle XV (12 manuals), només es van aplicar aquests dos mals usos una mitjana d'1'8 vegades per manual. En qualsevol cas, aquestes mitjanes palesen clarament l'important augment de pagaments pels dos mals usos que gravaven la mort, durant les epidèmies del segle XIV. Així com la important davallada produïda al segle XV: les seves mitjanes són clarament inferiors a les de la segona meitat del XIV, però també a les del segon terç d'aquest segle.

2.4. Distribució de les intèsties i eixòrquies estudiades per parròquies

Mantinc aquest apartat de la distribució de les intèsties i eixòrquies entre les diferents parròquies on l'Almoina del Pa de la Seu de Girona tenia possessions perquè així ho he fet en la resta de capítols dedicats als altres mals usos i als homenatges prestats pels remences de la institució. Només val la pena assenyalar que, de nou, Brunyola i les parròquies que l'envolten, destaca pel nombre de pagaments per intèstia i eixòrquia: un total de vint-i-vuit. En segon lloc, hi figura, com en els altres mals usos i homenatges, Cassà de la Selva amb setze aplicacions documentades.

L'única diferència rellevant és que a Palau Borrell, que en els altres capítols no destacava, és el tercer lloc on l'Almoina va ingressar més vegades pels dos mals usos que gravaven la mort dels remences: nou cops. A continuació, segueix Vilavenut, amb nou casos documentats, i Gaüses (el tercer lloc on es van prestar més homenatges) i Camós (el tercer amb persones redimides i que pagaven per firma d'espoli), amb set casos

cadascun. Gairebé amb la meitat d'intèsties i eixòrquies cobrades per la institució –quatre- hi consten Viladasens i La Pera. A Llambilles i Riudellots de la Selva es van aplicar tres vegades, dues a la ciutat de Girona, i a la resta de llocs només es va pagar per un d'aquests dos motius una vegada en tot el període estudiat.

QUADRE DE LES INTÈSTIES I EIXÒRQUIES ESPECIFICADES PER POBLES O PARRÒQUIES

Poble	1331-1347	1348-1399	1403-1458	Total
Aro			1	1
Benefici de Sant Joan		1		1
Borgonyà	1			1
Borrassà	1			1
Brunyola	9	12	7	28
Camós		6	1	7
Cassà	1	10	5	16
Celrà		1		1
Fellines		2	2	4
Fonolles	1			1
Gaüses	2	4	1	7
Girona		2		2
La Pera	1	2	1	4
Llambilles		3		3
Palau Borrell	3	6		9
Riudellots de la Selva	3			3
Serinyà		1		1
Sant Pere Pescador	1			1
Sant Gregori		1		1
Viladasens		4		4
Vilavenut	1	4	4	9
Total	24	59	22	105

3. FORISCAPIS PAGATS PER INTÈSTIES I EIXÒRQUIES

3.1. Com calculaven l'import de les intèsties i de les eixòrquies els pabordes de l'Almoina?

Els *Costums de Girona*, com hem dit, assenyalen que la senyoria té dret a rebre per cada intèstia i per cada eixòrquia una tercera part dels béns mobles i semovents del difunt. Un dels capítols de la compilació de Tomàs Mieres ho expressa exactament així:

"Si un pagès del meu mas mor intestat i eixorc o només intestat o només eixorc, jo li he de succeir en la tercera part de tots els béns mobles i semovents. I de les dues parts restants es pagarà la sepultura si els béns abasten. I si no abasten es pagarà de la dita tercera part, i els deutes i les injúries es pagaran de les dues parts restants"⁶⁷.

La glossa d'aquest capítol aclareix que s'aplica al jove home, tant si és mascle com femella, però no als pupils ni als nobles ni als cavallers ni als ciutadans ni als homes de les viles ni al jove home ordenat sacerdot.

En conseqüència, segons els *Costums* de la diòcesi gironina, tots els pagesos estaven sotmesos tant a la intèstia com a l'eixòrquia, sempre que en el moment de morir tinguessin prou edat per testar o per engendrar. Pel que fa als béns d'aquests difunts, la senyoria rebia una tercera part dels mobles i semovents. Un altre terç es repartia a parts iguals entre els clergues que celebraven misses per a l'ànima del difunt, els seus pares i per a que es fes almoina. L'altra tercera part era per als parents més propers al mort.

Entre els béns mobles i semovents s'hi incloïen el bestiar, els censals⁶⁸ i els possibles crèdits contrets, així com les expectatives d'herència o legítimes dels pares, com ja hem dit. A parer de Pons Guri, que cal pensar que es basava en un capítol dels *Costums de Girona*, "després de les mortaldats de l'any 1348, alguns senyors intentaren incloure en l'estimació de les intèsties els béns immobles, però aquest criteri no prosperà"⁶⁹. Val a

⁶⁷ T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 107-111 i J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 305.

⁶⁸ Així ho especifica la versió de Tomàs Mieres dels *Costums de Girona*, J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 305 i T. MIERES, *Costums de Girona...*, p. 111: "Observa que els censals, pel que fa al dret d'intestà i eixorquia es consideren béns mobles, per costum de la diòcesi de Girona".

⁶⁹ J. M. PONS I GURI, "Relació jurídica de la remença i els mals usos a les terres gironines", *Revista de Girona*, 118 (1986), p. 441; J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, pp. 84-85: "Aliqui in diocesi Gerunde, post tempus mortalitatis, petierunt tertium et de bonis

dir, que res permet pensar que l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona ni tan sols intentés ampliar els béns dels seus homes i dones propis sobre els que tenia dret a rebre la intèstia o l'eixòrquia. En qualsevol cas, en cap assentament dels seus llibres de comptes, els pabordes de la institució ens insinuen específicament quins consideraven que eren els béns sobre els que aplicaven el terç dels seus remences difunts.

Malgrat tot i dret a llei, havia de ser estrictament necessari conèixer amb detall amb quins béns mobles i semovents comptava el mort per tal de poder saber quin era el terç que corresponia a la senyoria com a pagament de la intèstia o de l'eixòrquia. Tot i això, els *Costums de Girona* no expliquen com s'havia de fer, encara que el més lògic seria que la senyoria fes o fes fer un inventari. Així si més no, ho assenyalen diferents historiadors que han tractat aquests dos mals usos. Per exemple, Gaspar Feliu afirma, encertadament al meu entendre, que "cada intèstia (i eixòrquia) suposava a més a més la molèstia i la despesa afegida de la intromissió dels oficials senyorials amb l'excusa de portar a terme els càlculs consegüents, sovint prou envitricollats"⁷⁰. Però cal pensar que en el cas dels difunts no tinent de mas, les coses devien ser més senzilles.

Piskorski va anar més enllà i va publicar una acta notarial de l'any 1409 que "ilustra como pasaban a la realidad en la práctica los derechos del señor a la «intèstia»": Jaume Serra, canonge del monestir de "Beate Marie de Campo" i arrendador de les seves rendes, fa saber al batlle de Montoriol, al Rosselló, que a causa de la mort d'Arnau, fill de Martí, que era "amansatus et abordatus" del citat monestir i havia mort intestat, li pertany en virtut del dret d'intèstia, la tercera part dels béns del difunt i que, per aquesta raó, en vol fer un inventari ("vult facere inventarium"). El batlle el notari es presenten a la casa o borda on vivia Arnau amb la seva dona i família –i on ara segueix

inmobilibus ipsorum iuvenum hominum, dicentes hoc eis de antiqua consuetudine pertinere, tamen indistincte fuit iudicatum eis non deberi, nisi tantum de mobilibus et se moventibus tertium, sive sit masculus sive femina".

⁷⁰ G. FELIU I MONTFORT, "El pes econòmic de la remença...", p. 152.

vivint ella- i prenen inventari de tots els béns mobles i semovents que hi troben⁷¹.

Aquest exemple serveix a Piskorski per afirmar que "para fijar su cuantía (la de la intèstia i l'eixòrquia), en cada caso particular, se hacía por el bailío local y por el notario un inventario de los bienes del difunto, en presencia de los miembros de su familia". De fet, ja he dit que això seria el més lògic perquè la senyoria d'alguna manera s'havia d'assegurar que no cobrava menys de la tercera part que li pertocava dels béns dels seus remences morts intestats o eixorcs.

Tot i això, els assentaments dels llibres de comptes dels pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona no ens informen de com es calculava la part que li pertanyia, però sí de que cobrava la tercera part dels béns. Sovint molts assentaments asseguren que corresponen uns diners a l'Almoina per raó del terç. Per exemple,

"Recepi de tercio Berengarie Corneta que mortua fuit intestata"⁷².

En pocs altres assentaments el paborde fins i tot explica, sense donar-ne gaires detalls, sobre quins béns es calculava aquest terç que cobrava,

"Item XXVII die madii anno LVIII, recepi per manum Bn. Guili, baiuli de Gausis, racione intestie Michael Cipriani de Gausis pro tercio mobili dicti Michael Cipriani"⁷³

i

"Primo a XXII de noembre, fiu avinense ab an P. Costa, tudor e actor dels pubils o pubiles del mas Pla de Sent Dalmai, lo qual Pla ere mort intestat per que le Almoyne avia ters als bens mobles o moybles del dit Pla"⁷⁴.

És a dir, si extrapolem la informació continguda en aquests dos assentaments podrem afirmar que l'Almoina de Girona cobrava en concepte

⁷¹ W. PISKORSKI, *El problema de la significación y del origen ...*, pp. 20-21.

⁷² AHG, Hospici, núm. 9 (1343-1344), fol. XXV v. (Riudellots de la Selva).

⁷³ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. LI.

⁷⁴ AHG, Hospici, núm. 48 (1444-1445), fol. LXXXVI (Brunyola).

d'intèstia i eixòrquia la tercera part dels béns mobles i semovents del difunt, tot i que no es precisa a cap assentament quins considerava que eren aquests béns.

Però com sabien els paborde de l'Almoina quins eren els béns mobles i semovents del difunt? no ho sabem amb total seguretat en gairebé cap cas. Podem suposar que en feien fer un inventari i que sobre la seva valoració fixarien el terç que cobrava la institució en diners. De fet, a dos altres assentaments, el paborde assegura que se n'ha fet un d'inventari,

"Petrus Poncii de Sancto Gregorio erat homo proprius Elemosine (...) et decessit exorcus XIII die julii anno Domini MCCCLXXX primo, cuius bona pervenerunt G. Mir de Sancto Gregorio et fuit cum eo compositum quod pro bonis mobilibus continente in emventario facto in posse P. Pinos solvat pro parte Elemosine"⁷⁵

i

"Item a III del dit mes de novembra, pague an Johan Vilafant, scriva de Gerona, qui cant en Pere Graner e Johan Graner, fill seu, de Bruyola foren neguats en la riera de Ridorta e moriran intestats, per lo interes de la Almoyna, ates que le scriva del dit loch era malalt, ana a Bruyola e feu inventari dels bens del mas Graner, lo qual inventari es en l.arxiu en lo titol de Bruyola"⁷⁶.

Si el primer inventari era en poder del notari de Girona Pere Pinós no ho podem comprovar perquè el seu manual notarial corresponent als anys 1381 i 1382 no ens ha pervingut. Per tant és impossible saber si certament aquest inventari dels béns de Pere Ponç hi era. En tot cas, crec que val la pena assenyalar que en morir aquest eixorc⁷⁷ va heretar els seus béns un tal Guillem Mir que va efectuar el pagament de l'eixòrquia a l'Almoina, però que no sabem ni si eren parents ni per què va ser ell el que va rebre les possessions del difunt ni qui havia decidit que fos així. Potser això explicaria

⁷⁵ Tot i que aquest assentament ja ha estat transcrit, el repeteixo per la seva excepcionalitat, AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. XVIII v.

⁷⁶ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. CLXXX v. (De expensis instrumentorum).

⁷⁷ Per altra banda a causa de la seva mort la seva dona es va haver de redimir, en paraules del mateix paborde, "habet exire dictum mansum".

que en aquest cas el paborde considerés necessari consignar al seu llibre de comptes que s'havia fet un inventari.

Pel que fa al segon cas ressenyat, val a dir que l'assentament que consigna el pagament de la intèstia de Pere Graner i la intèstia i l'eixòrquia del seu fill Joan, que van morir ofegats a la riera i que van ser heretats per un altre fill del primer i germà del segon, no es fa cap referència a un possible inventari ni a com s'havien calculat les dues terceres parts dels béns d'ambdós que va cobrar l'Almoïna. Encara que sí que s'hi explica que a més de pagar per la mort d'aquests dos membres del mas, el nou hereu, Guerau, va haver de pagar pel "tramudament dels dits bens e mas" i que les dones dels dos traspassats s'havien de redimir perquè "per mort de lurs marits son axides del mas". En un gest, potser de magnanimitat, el paborde conclou dient que

"ateses les carrechs e mals del dit mas qui es molt endeutat e que es vengut en mans del dit Guerau e de sos frares qui son III tots petits (...) es stade feta gracia (...) que lo dit Guerau hereu del dit mas pach XII II."⁷⁸.

Sense fer cap referència, com es pot veure, a cap inventari.

De fet, ara per ara, només tenim notícia d'aquest inventari perquè el paborde va haver de justificar el pagament fet a Joan Vilafant: 18 sous pels dos dies que aquest escrivà de Girona va estar a Brunyola prenent-lo⁷⁹. En tot cas, si el paborde de veritat va posar, tal com ell mateix assegurava, el predit inventari al calaix de Brunyola de l'arxiu de l'Almoïna, no només no es conserva actualment entre els pergamins originats a aquella parròquia sinó que tampoc es va ressenyar al seu llibre mestre.

En aquest sentit, entre tots els pergamins generats per la institució no hi he pogut localitzar cap inventari dels béns mobles i semovents de cap remença intestat o eixorc de cap de les seves parròquies així com tampoc

⁷⁸ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXVI v. (Brunyola).

⁷⁹ Per altra part, em sobta l'alt pagament que va rebre aquest escrivà de Girona, més elevat que el que cobrava la mateixa l'Almoïna per algunes de les redempcions que concedia i, fins i tot, que alguna de les intèsties i de les eixòrquies dels seus adscrits.

n'hi ha ressenyats als seus corresponents llibres mestres⁸⁰. Tampoc no n'he localitzat en diverses cates dels notaris gironins⁸¹. Potser també els feien els rectors de les parròquies i ells els guardaven i per això no es troben a l'arxiu de l'Almoïna, però cal pensar que el seu paborde o el seu batlle els consultarien abans de fixar la quantitat que es devia per intèstia o eixòrquia.

Tanmateix si fos cert que la resta d'inventaris els feien els escrivans de la parròquia del difunt com a part de la seva feina habitual, això explicaria que no fos necessari consignar-ho als manuals de comptes dels pabordes. Clar que a Brunyola, sense cap mena de dubte, al ser la parròquia on l'Almoïna tenia més possessions (així com el mer i mixt imperi), hi tenia també un escrivà a sou. Però tampoc no tenim constància de que fos així a la resta del seu domini.

De manera que tampoc podem saber si, en cas de que el paborde ordenés un inventari de cada mort eixorc o intestat, el encarregats de fer-lo eren aquests suposats escrivans que tenia repartits pel seu domini i que no apareixen com a cobradors a cap apartat de les despeses dels mateixos manuals de comptes. Però encara que no en tinguem més proves documentals, bé devien existir; potser els pagava el batlle de l'Almoïna i per això no queda constància d'aquests pagaments als llibres de comptes dels pabordes.

Això no obstant, d'un altre assentament es desprèn que el paborde sabia quins eren els béns d'una difunta gràcies a que se n'havia fet un instrument a una escrivania determinada,

⁸⁰ Entre els pergamins de la institució sí que hi ha algun inventari de mas a punt o acabat de vendre, per exemple, ADG, pergs. Pia Almoïna, Camós, núm. 215 (1367, setembre, 4): Berenguer de Puig, oriünd de Santa Maria de Camós i ciutadà de Barcelona, que ha venut a Bernat Arnau, ciutadà de Girona, la casa de la Masó, situada a aquesta parròquia, pren inventari dels objectes propietat de l'Almoïna que s'hi troben en aquell moment (Notari Bernat Pintor de Girona).

⁸¹ Alguns pocs pagaments dels manuals de comptes dels pabordes consignen que l'Almoïna ha pagat a un notari determinat per haver fet l'inventari d'algun dels seus masos venuts. Per altra banda, no hi ha dubte de que els inventaris *post-mortem* es feien, Christian Guilleré, per exemple, en transcriu i estudia un del mercader gironí Pere Vilar que ha localitzat l'Arxiu Diocesà de Girona (C. GUILLERÉ, "Un mercader de Girona vers 1330: Pere Vilar", dins *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 7-36).

"Guillema, uxor Jacobi Ferrerii, quondam de Villavenuto, decessit axorcha et habebat ad suas voluntates CC s., per instrumentum in scribania de Villamulorum XXIX die marcii, anni LXX"⁸².

En un altre assentament, el paborde assegura conèixer la quantitat de diners que tenia un remença mort eixorc perquè així ho deia l'instrument d'heretament fet pel seu pare, que, a més a més, va ser l'encarregat de pagar la corresponent eixòrquia.

"Bernardus Amanlerii, quondam, filius Bn. Amanlerii de Caçiano de Piloraso, homo proprius Elemosine, obiit in mense septembris anni presente, sine liberis et habebat pro suis voluntatibus XX I. ut vidi in instrumento hereditamenti per eius patrem sibi facti in posse not. de Corçiano IX die aprilis, anni MCCCCXII"⁸³.

Cal pensar que en aquests dos casos ara ressenyats o el paborde o el seu batlle a la parròquia dels difunts haurien vist o coneixien el contingut d'aquests documents i que per això sabien què tenien a llurs voluntats. Però que com que ja sabien on eren guardats no hauria calgut que es conservessin també a l'arxiu de la mateixa l'Almoina. A partir d'aquest darrer (i únic) exemple potser podríem pensar que als altres assentaments en els que s'assegura que el difunt tenia una quantitat determinada de diners els pabordes la coneixerien perquè era la consignada en els documents d'heretaments dels pares dels morts. És a dir, que en comptes d'equivaler als béns del difunts equivaldria als béns que aquest difunt hauria heretat en cas de sobreviure al seu pare.

Finalment, en un únic assentament s'assegura que la difunta disposava de tot el seu dot en el moment de morir. A partir d'ell el paborde en va calcular el terç que se li devia perquè havia mort intestada,

"Primo Caterina, uxor Petri Fonte Ledosa, parrochie Sancti Dalmacii, termini predicti, obiit intestate (...) et portavit in

⁸² AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. XXXII.

⁸³ AHG, Hospici, núm. 42 (1414-1415), fol. XLVI (La Pera).

dotem dicto viro suo quinquaginta l. per consequens habebat dictam dotem ad suas voluntates"⁸⁴.

De nou en el camp de les suposicions, potser així calculava el paborde el terç que li pertocava cobrar de les seves dones mortes intestades o eixorques. Si en casar-se havien provocat un pagament per firma d'espoli forçada, la institució havia sabut quin dot aportava la nou vinguda –encara que no sempre el fes constar en l'assentament que consignava la firma, com ja hem vist- i per tant podia arribar a saber què tenia en el moment d'entrar en el seu domini i també quan moria, en cas de que el dot es mantingués intacte i, pel que sembla, ho podia arribar a saber.

Potser podríem extrapolar aquestes explicacions a la resta de pagaments per intèstia i per eixòrquia, però em sorprèn que els pabordes no fessin esment a cap dels molts altres assentaments dels seus llibres de comptes ni de l'existència de l'instrument d'heretament dels pares del difunt ni del dot que havia rebut en casar-se. Per tant, si això fos així no caldria que es fessin inventaris dels béns dels difunts i, potser, això explicaria que els pabordes no els esmentessin als seus assentaments.

3.2. Cobrava l'Almoina la tercera part dels béns mobles i semovents dels eixorcs i intestats?

Recapitem, s'hagi o no s'hagi conservat l'inventari post-mortem, cal pensar que aquest existia en la majoria dels casos; en la resta cal pensar que bastaria el testament o instrument d'heretament en favor dels difunts o l'instrument de reconeixement o d'atorgament de dot. En teoria, quan algun remença, home o dona, moria intestat o eixorc, la senyoria tenia dret a rebre un pagament en compensació per la manca de testament que fixés l'hereu o de fills que rebessin les possessions i li asseguressin el conreu i el pagament dels censos acostumats. Els *Costums de Girona*, com hem vist

⁸⁴ AHG, Hospici, núm. 123 (1440-1441), fol. LXXXVI (Brunyola).

repetidament, indicaven que el senyor tenia dret a rebre una tercera part dels béns mobles i semovents del difunt.

Als assentaments dels llibres de comptes que consignen pagaments per intèstia o eixòrquia, a vegades s'hi fa constar explícitament quin era el valor total dels béns mobles i semovents del difunt (o potser quina era la quantitat total de diners), sobretot a partir de mitjans del segle XIV. Aquest és el cas, per exemple, de

"Item XV die septembris anno LVI, recepi per manum G. Magister de Gausis, ratione tercii exorchie Michaelis, fratris sui qui decesit in tempore mortalitatis ut dicitur, scilicet de tercio CCL s. quos habebat et sibi pertinebat in manso Magister de Gausis de lexiis parentum suorum"⁸⁵.

Altres vegades, com hem vist anteriorment, el paborde especifica que el difunt té determinada quantitat "a ses volentats" i que per terç correspon a l'Almoina, una altra quantitat per intèstia o eixòrquia,

"Cathalina, muler d.en G. Symon de Gahuses, es morta axorcha en lo mes d.agost del any MCCCCIII e havia a ses volentats X ll., de les quals pertanyen per axorquia LXVI s., VIII d."⁸⁶.

Aquests assentaments, per tant, mostren clarament que els pabordes sí que sabien amb què comptaven els intestats o eixòrcs, encara que no ens facin saber com ho sabien ni especifiquessin de quins béns es tractava. Malauradament, els pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona només van consignar en setze assentaments quina era la quantitat que posseïen els difunts i quina era la quantitat que la institució va rebre per raó de la seva corresponent intèstia o eixòrquia. És probable que només es fessin inventaris quan els morts eren propietaris de mas i que de la resta només calgués conèixer el muntant del dot o de la legítima.

Així doncs, només de setze pagaments podem saber si l'Almoina va cobrar exactament l'equivalent a la tercera part dels béns del difunt, tal com indicaven els *Costums de Girona*. Tretze d'aquests ingressos van ser

⁸⁵ AHG, Hospici, núm. 20 (1354-1355), fol. LII.

provocats per raó d'eixòrquia, un per intèstia o eixòrquia, i només dos per intèstia. Cap d'ells és d'abans de l'arribada de la pesta negra, sis d'ells d'entre aquella data i finals del segle XIV, i els altres deu van produir-se al segle XV.

Tot i això, en els dos primers exemples que tenim documentats és impossible saber si es va cobrar la tercera part dels béns dels eixòrcs perquè part del pagament es va efectuar amb forment i el paborde no va especificar el nombre de mitgeres rebudes, encara que en el primer d'ells sí que hi figura el preu de cadascuna d'elles.

"Item ressebi per exorchia de son frare d.en Belel de Cassan qui avia per ses volentats D s., dels cals e auts en forment"⁸⁷.

El pagament dels altres catorze es va fer en diners o, si més no, així ho va especificar el paborde. Com es pot veure al quadre següent, en vuit ocasions l'Almoina va cobrar exactament la tercera part del que el paborde havia consignat que tenia el difunt. En altres sis casos, va cobrar menys del que segons els *Costums* i la teoria li pertocava. Malgrat això, el paborde assegura que cobra pel terç dels béns del difunt, encara que en realitat la xifra ingressada sigui inferior a aquest terç:

"Cilia, uxor Johannis Sabet de Stagneolo (...) habebat pro suis volutatibus sex l. de quibus pertinent pro tercia, quadraginta s."⁸⁸.

Però en el cas abans ressenyat de Guillema, dona de Jaume Ferrer de Vilavenut, que havia mort eixorca i que tenia 200 sous a les seves voluntats

"fuit conventum cum G. Gerald, dicti loci, herede dicte Guillema, quod solvat pro tercio dictorum CC s., LX s."⁸⁹.

De totes maneres, en tres casos l'Almoina només cobra sis sous i vuit diners menys del que teòricament havia de cobrar, en dues ocasions en

⁸⁶ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XLII v.

⁸⁷ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XII v.

⁸⁸ AHG, Hospici, núm. 124 (1430-1431), fol. LXXXXI v.

⁸⁹ AHG, Hospici, núm. 22 (1377-1378), fol. XXXII.

comptes de 66 sous i 8 diners en va ingressar 60, i en comptes de 166 sous i 8 diners, 160. Tanmateix en aquests casos, sembla que s'hagi pactat un preu arrodonit deixant de banda l'escaig.

En un altre ocasió va cobrar la meitat de la tercera part però el paborde no va aclarir si li havia fet rebaixa per algun motiu, es tracta de l'eixòrquia de Francesca, dona de Pere Bernat Ros de Fellines que tenia 300 sous i per la que l'Almoïna va rebre, l'any 1409-1410, 50 sous. Per la intèstia de Sibil·la, dona de Pere Vilar de Vilavenut que tenia 200 sous, el seu marit en va pagar 55. Finalment, l'any 1440-1441, per la intèstia de Caterina, dona de Pere Fontlledosa de Brunyola, que tenia els 1000 sous que havia rebut en dot al casar-se, l'Almoïna en va rebre 240. Però el paborde explica, a l'assentament que ho consigna, que li va fer "gracia atento quod sunt multi infantes viventi et especialem pauper ad duodecim ll.".

És possible que aquests catorze casos no semblin suficients per a extreure'n conclusions generals o definitives. Però si poguéssim extrapolar el que ens aporten, hauríem de concloure que en més de la meitat dels casos documentats, la senyoria va cobrar exactament la tercera part dels béns mobles i semovents dels intestats i eixorcs. En un 21'43% la xifra cobrada era només sensiblement inferior a la que havia de cobrar en teoria, i que en un altre 21'43% la quantitat ingressada per la senyoria era clarament inferior a la tercera part que li corresponia.

En un altre ordre de coses, crec que cal assenyalar que només la valoració dels béns mobles i semovents dels tres primers casos estudiats iguala o supera els 500 sous, dos del manual 1348-1349 i l'altre del 1351-1352, i l'últim documentat que dobla aquesta quantitat, 1.000 sous. Només dos difunts més tenen més de 250 sous, encara que tots superen els 100. Per contra, les quantitats pagades a la institució per aquests conceptes són majoritàriament inferiors als 100 sous.

QUADRE DELS ASSENTAMENTS QUE CONSIGNEN LA VALORACIÓ DELS BÉNS DELS DIFUNTS I LA QUANTITAT QUE REP L'ÀLMOINA

Any	Parròquia	Difunt	Motiu	"Voluntats"	"Terç"
1348-49	Cassà	del mas Ros de Serinyà	eixòrquia	500 s.	45 s, 6'5 d, + forment
1348-49	Cassà	germà d'en Ballell	eixòrquia	500 s.	31 s., 9 d. + forment
1351-52	Palau Borrell	Guillem Batlle	eixòrquia	500 s.	160 s.
1376-77	Serinyà	Gueraua Sabater	eixòrquia	195 s.	65 s.
1377-78	Vilavenut	Guillema, vídua de Jaume Ferrer	eixòrquia	200 s.	60 s.
1398-99	Viladasens	Agassen, dona de Pere Candel	intèstia / eixòrquia	150 s.	50 s.
1403-04	Camós	dona de Joan Solà	eixòrquia	200 s.	66 s., 8 d.
1404-05	Estanyol	Caterina, dona de Francesc Esteve	eixòrquia	200 s.	60 s.
1405-06	Gaüses	Catalina, dona de Guillem Simó	eixòrquia	200 s.	66 s., 8 d.
1409-10	Fellines	Francesca, dona de P. Bernat Ros	eixòrquia	300 s.	50 s.
1409-10	Fellines	Caterina, dona de Joan Sans	eixòrquia	200 s.	66 s., 8 d.
1414-15	La Pera	Bernat, fill de Bernat Ametller	eixòrquia	400 s.	133 s., 4 d.
1414-15	Aro	Jaume Motgera	eixòrquia	240 s.	80 s.
1430-31	Estanyol	Cília, dona de Joan Sabet	eixòrquia	120 s.	40 s.
1431-32	Vilavenut	Sibil·la, dona de Pere Vilar	intèstia	200 s.	55 s.
1440-41	Brunyola	Caterina, dona de Pere Fontlledosa	intèstia	1.000 s.	240 s.

3.3. Què cobrava l'Almoina quan els morts eren intestats i eixorcs alhora?

La intèstia penalitzava als homes i dones de remença que havien mort sense fer testament vàlid i l'eixòrquia als que morien sense descendència directa. Però què passava quan un remença moria intestat i eixorc alhora?

Aquesta és una possibilitat ben plausible, llavors i ara. Els juristes medievals i altres autors coetanis van referir-se també a aquesta eventualitat de que ambdues condicions s'acumulessin i a què s'havia de fer en aquestes ocasions: cobrar tant la intèstia com l'eixòrquia o cobrar només per un d'aquests dos mals usos, tenint present que el foriscapi a pagar era el mateix⁹⁰.

De nou, els *Costums de Girona* assenyalen el que es feia o s'havia de fer quan un remença havia mort simultàniament intestat i eixorc a la diòcesi gironina:

"Si pertoca al senyor l'eixorquia i l'intestia d'un pagès, només li pertoca el dret d'un sol terç, i no s'apliquen més drets que quan només correspon el dret d'intestia o només el d'eixorquia"⁹¹.

Aquest apartat dels *Costums*, entre d'altres, fa dir a Pons Guri que "el dret del bisbat de Girona i els territoris on aquest s'aplicava, com el Ripollès i gran part del bisbat de Vic, era més benèvol, ja que si en altres indrets es cobraven separadament les intèsties i eixòrquies, allí, quan el pagès moria intestat i eixorc alhora, només es pagava al senyor per un sol concepte, com si fos una sola cosa"⁹². No passava el mateix a altres contrades de Catalunya: el fet de cobrar només per un mal ús quan en teoria en pertocaven dos, "s'oposava a la pràctica de Barcelona que permetia cobrar pels dos conceptes"⁹³.

Els dominis l'Almoina del Pa de la Seu de Girona estaven repartits per bona part de la diòcesi de Girona, per tant el territori al que es referien principalment els *Costums de Girona*. Sis assentaments dels manuals de comptes dels seus pabordes que consignen pagaments per intèstia o

⁹⁰ Vegeu G. FELIU I MONTFORT, "El pes econòmic de la remença...", p. 153.

⁹¹ T. MIERES, *Costums de Girona...*, p. 111. Vegeu també el capítol 47 del manuscrit B dels mateixos *Costums*, J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, pp. 96-97.

⁹² J. M. PONS I GURI, "Senyors i pagesos"..., p. 134.

⁹³ J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 47.

eixòrquia expliciten que el difunt havia mort tant intestat com eixorc⁹⁴. Aquest és el cas, per exemple, de

"R. Bgr. solvit pro exorquia et entestia Marie de Lepavin, XXX s."⁹⁵.

Només en una ocasió, el paborde especifica que només es deu una quantitat en concepte d'intèstia o d'eixòrquia perquè el seu home propi havia mort tant intestat com eixorc. Es tracta d'aquell hereu del mas Graner de Brunyola, esmentat abans, que va morir negat al riu amb el seu pare. En paraules del mateix paborde,

"per mort dels quals es deguda a l'Almoyna intestia dels bens del dit Pere e intestia o axorquia dels bens del dit Johan"⁹⁶.

Exceptuant aquest cas, a la resta i segons els seus paborde, l'Almoyna cobrava per raó d'intèstia i d'eixòrquia, però en cap dels assentaments es fa menció directa a l'acumulació dels dos pagaments. En qualsevol cas, les quantitats de diners que es paguen per aquests morts no són de cap manera superiors a les pagades per la resta d'intestats o eixorcs, de manera que no em sembla agosarat afirmar que l'Almoyna només exigia un terç dels béns dels difunts intestats i eixorcs alhora i no pas un terç per cadascun d'aquests dos mals usos. És a dir, que tot porta a creure que l'Almoyna de Girona complia el que indicaven els *Costums de Girona*.

3.4. Quantitats pagades en concepte d'intèstia i d'eixòrquia

Els *Costums de Girona*, com hem dit repetidament, asseguren que el senyor té dret a rebre l'equivalent a una tercera part dels béns mobles i semovents. De manera que els foriscapis que rebien les senyories gironines,

⁹⁴ AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XXVII v. (Sant Pere Pescador); núm. 6 (1338-1339), fol. XLV v. (Borrassà); núm. 7 (1340-1341), fol. XXVIII (Brunyola); núm. 8 (1342-1343), fol. XXVIII (Brunyola); núm. 11 (1345-1346), fol. XXVI (Brunyola); i núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXVI v. (Brunyola).

⁹⁵ AHG, Hospici, núm. 8 (1342-1343), fol. XXVIII (Brunyola).

⁹⁶ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXVI v.

i, entre elles, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, en concepte d'intèstia o eixòrquia estaven directament relacionats amb els béns heretats o posseïts per la persona morta. En altres paraules, en funció del potencial econòmic de la pròpia persona traspassada, el foriscapi a pagar a la senyoria era més o menys elevat.

Així les coses, les reflexions fetes sobre els preus de les redempcions de remences i les firmes d'espoli forçades cobrades per l'Almoina de Girona són també vàlides per al cobrament dels dos mals usos que gravaven la mort dels homes i dones propis i adscrits. Teòricament, la quantitat a pagar estava directament relacionada amb els béns posseïts, és a dir, no era – exceptuant alguns casos- ni una quantitat prefixada ni una quantitat calculada aleatòriament.

Per tot això, les quantitats pagades a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona en concepte d'intèsties i d'eixòrquies, de la mateixa manera que els pagaments per redempcions o per firmes d'espoli forçades, ens permeten aproximar-nos a l'evolució del potencial econòmic dels seus homes i dones propis i de llurs masos d'origen. Però de cap manera ens serveixen per a poder calibrar i qualificar la major o menor duresa de l'Almoina envers els seus adscrits al llarg de tot el període estudiat.

Val a dir, però, que en alguns casos la quantitat a pagar per cada intèstia i eixòrquia ja havia estat estipulada amb anterioritat. Per exemple, a l'homenatge prestat l'any 1337 per Pere Guerau de Madremanya i els seus fills Pere i Arnau, confessen que són i han de ser homes propis de l'Almoina i tot el que acostumen a reconèixer, però ho fan amb determinades condicions. Una d'elles és que la institució no podrà demanar més de 30 sous per cada membre del mas que mori eixorc o intestat. L'any 1359, el nou hereu del mas Guerau, Pere Guerau, torna a prestar homenatge i a reconèixer que ell i els seus són i han de ser homes propis de l'Almoina, però afegeix que ho fa amb les condicions anteriors⁹⁷.

⁹⁷ ADG, pergs. Pia Almoina, La Pera, núms. 165 i 194, respectivament.

Lògicament, aquesta opció de pactar el preu a pagar pels mals usos als establiments, homenatges o vendes, no és exclusiva de l'Almoina de Girona. Per exemple, quan l'any 1275, el prior del monestir de Cruïlles va reconèixer que havia comprat al cavaller Berenguer de Palol tot el domini que tenia sobre els homes i el mas d'Arnau Vall de Jafre, es va comprometre també a que

"si aliqua persona dicti mansi decesserit intesta uel exorchia siue aliqua persona lexia nos uel successores nostri non possimus amplius exigere in bonis nec de bonis suis nisi tamen unum aureum"⁹⁸.

Tanmateix, cap dels assentaments dels manuals de comptes dels pabordes de l'Almoina fa referència a que la quantitat pagada en concepte d'intèstia o d'eixòrquia no s'hagués calculat a partir dels béns mobles i semovents del finat perquè ja hauria estat fixada en l'establiment del mas. Afortunadament per a ells –cal pensar-, cap dels membres del mas Guerau de Madremanya va morir ni intestat ni eixorc en els anys en els que comptem amb documentació, de manera que és impossible saber si haurien pagat els 30 sous pactats prèviament o no.

Les intèsties i les eixòrquies, com la resta de mals usos, no només suposaven una despesa econòmica pels hereus dels homes i dones de remença difunts, al mateix temps que tenien una càrrega simbòlica, sinó que també generaven uns ingressos a les senyories dels que depenien. Per tant, per baixos que ens puguin semblar els pagaments, no podem menystenir la seva importància per a l'economia de la senyoria, sobretot pel fet de ser extraordinaris.

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona sobretot a partir de mitjans del segle XIV, com ja ha estat repetidament dit, solia arrendar les rendes anuals ordinàries que rebia de les seves possessions, així com també de la meitat dels foriscapis. Per tant, la quantitat total que es pagava per cada intèstia i

⁹⁸ E. MALLORQUÍ, *El monestir de Sant Miquel de Cruïlles a l'Edat Mitjana. Estudi i edició dels documents (1035-1300)*, Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, Col·lecció Fontanetum 5, La Bisbal d'Empordà 2000, pp. 343-345.

eixòrquia no corresponia íntegrament a l'Almoina, sinó que es dividia entre la institució, els arrendadors i el paborde. A partir d'ara, analitzarem tant què van suposar els pagaments per als que els havien de pagar com per a la institució benèfica que els cobrava, i això durant tot el període per al que comptem amb documentació.

Com ja s'ha vist en un apartat anterior, entre el manual de l'any 1331-1332 i el de 1347-1348, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar vuit vegades en concepte d'intèstia, deu per eixòrquia i sis pels dos motius. Cap dels pagaments per les vuit intèsties documentades en aquest període, supera els 18 sous i dos d'ells són inferiors a 10. D'un altre no podem saber si es va pagar alguna quantitat de diners perquè no consta que fos així a l'assentament que la consigna ni tampoc apareix com a deute a cap dels manuals de comptes dels paborde posteriors. Podem concloure que per cadascun dels difunts es van pagar 9'3 sous de mitjana.

Per contra, les deu eixòrquies cobrades per l'Almoina en aquests anys superen els 30 sous i, de fet, per la meitat d'elles la institució va rebre més de 100. Val a dir que les més baixes van ser pagades a causa de dues dones eixorques. La mitjana per cadascuna de les eixòrquies és molt superior: 104'3 sous. Finalment, els pagaments provocats, segons el paborde, per intèstia o eixòrquia, són inferiors a les eixòrquies soles però una mica més elevats que els de les intèsties. Per tots menys un d'aquests sis assentaments l'Almoina i els arrendadors van cobrar més de deu sous per cada difunt tot i que cap d'ells va superar els 40. En qualsevol cas, per cada mort es van pagar 22'5 sous de mitjana. Tanmateix i tal com passa amb les intèsties, no s'observen diferències considerables entre les quantitats pagades per homes i per dones.

Entre l'any 1348 i el 1399, l'Almoina de Girona va cobrar onze vegades en concepte d'intèstia, quaranta-una per eixòrquia i set per ambdós motius. Les quantitats que va ingressar en total, abans de partir-se-les amb els arrendadors i el mateix paborde, són similars al període anterior tot i que, en general, resulten una mica més elevades. Per la intèstia d'una dona

només es van pagar 5 sous, i només tres altres superen els 100 sous pagats; la resta fluctua entre aquestes dues xifres. Encara que de mitjana es van cobrar gairebé 63 sous per cada intèstia.

De nou, la institució va ingressar més per les eixòrquies, 105 sous de mitjana, tot i que per una dona només sabem que va rebre més de 3 sous. Tota la resta va ser superior als 15 i per 16 eixorcs es van pagar més de 100 sous. Tampoc no s'observen grans diferències entre els pagaments fets per causa d'homes o de dones. Finalment, per tots els vuit morts intestats i/o eixorcs els seus hereus van pagar més de 12 sous, tot i que, de fet, en tres ocasions se'n van pagar 100. En total, la mitjana és de més de 75 sous.

Per les quatre intèsties documentades entre l'any 1431 i el 1445, es van pagar quatre xifres molt diferents. Pel primer home intestat 120 sous, per la primera dona, 55 i per la següent, 240 i pel segon home intestat, 1100. Aquesta darrera és, amb molta diferència, la quantitat més alta cobrada per l'Almoina per qualsevol dels dos mals usos que gravaven la mort dels remences. Només per dos dels disset morts eixorcs es van pagar 200 sous, o més, i només per dues eixorques, 40 sous, o menys. Tanmateix, la mitjana de tots els pagaments és de més de 87'8 sous. Finalment, per aquell fill del mas Graner de Brunyola, mort intestat i eixorc alhora, i pel seu pare, el seu germà va pagar 240 sous.

Malgrat el que ens puguin semblar els preus pagats pels remences, no podem oblidar “que la sovintejada visita de la mort representava, per obra de la intestia i de l'eixorquia, una punició constant per a l'economia dels pagesos subjectes als mals usos, al mateix temps que una font de conflictes amb els senyors”⁹⁹. Tot i que val a dir que cap document generat per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona permet entreveure cap mena de conflicte entre el paborde i els hereus dels seus adscrits.

⁹⁹ G. FELIU I MONTFORT, “El pes econòmic de la remença...”, p. 153.

PREUS DE LES INTÈSTIES ALS MANUALS DE COMPTES DELS PABORDES DE L'ALMOINA

Manual	Quantitat total (en sous) ¹⁰⁰
1331-1332	6, 18
1338-1339	15
1343-1344	?, +10, 15
1344-1345	+ 10
1347-1348	+ 1 s., 4 d.
1348-1349	15, 28 , 30, 50, + 85
1350-1351	5, +25
1354-1355	+ 34, 200
1358-1359	100, 120
1405-1406	120
1431-1432	55
1440-1441	240
1444-1445	1100

PREUS DE LES EIXÒRQUIES ALS MANUALS DE COMPTES DELS PABORDES DE L'ALMOINA

Manual	Quantitat total (en sous)
1331-1332	57, [60], 100, + 150
1334-1335	113, 200
1338-1339	[+33]
1340-1341	?
1342-1343	300
1343-1344	30
1348-1349	+ 3 , + 10, +10 , +50 (2), 55, 60 (2), + 62, 100 , [+100 i espècies (2)], 160 , [160] , 240
1349-1350	15, 35, 90
1350-1351	25, 28 , 30
1351-1352	30 , 20, 20 , 60, 160
1354-1355	100, + 400
1358-1359	100
1363-1364	100
1376-1377	65 , 160, 440
1377-1378	50, 60
1381-1382	44 , 330
1386-1387	35, 60, 480
1398-1399	150
1403-1404	66 s , 8 d.

¹⁰⁰ Figuren entre claudàtors la possible xifra total pagada, en negreta els preus pagats per les dones i en cursiva els pagaments que inclouen algun altre mal ús o llúisme.

1404-1405	60, 110
1405-1406	66 s, 8 d.
1409-1410	50, 66 s 8 d, 100
1414-1415	80, 133 s 4 d
1430-1431	?, 10, 40
1431-1432	63 s, 8 d
1450-1451	200
1451-1452	88, 120
1457-1458	240

PREUS DE LES INTÈSTIES I/O EIXÒRQUIES ALS MANUALS DE COMPTES DELS PABORDES DE L'ALMOINA

Manual	Quantitat total (en sous)
1331-1332	40
1334-1335	+ 8
1338-1339	16
1340-1341	16
1342-1343	30
1345-1346	25
1348-1349	[12 i espècies], 80
1350-1351	88, 100 , 100
1351-1352	[100]
1398-1399	50
1405-1406	120

Per acabar aquest apartat, cal dir que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va ingressar per raó de l'aplicació de la intèstia i/o l'eixòrquia entre l'any 1331 i el 1458, més de 277 lliures. En realitat, aquesta xifra per força hauria de ser superior. Per una banda, perquè alguns dels assentaments que consignen intèsties o eixòrquies però no el seu corresponent pagament es devien pagar posteriorment i es devien incloure, sense especificar el motiu que els havia originat, als apartats de deutes. Per l'altra, perquè molts manuals no ens han pervingut i cal pensar que en ells s'hi trobarien altres aplicacions d'algun d'aquests dos mals usos.

La xifra total pagada a causa de tots aquests difunts propis de la institució intestats o eixorcs és superior a les 495 lliures. Tot i que també hem de tenir present que hauria de ser superior pels dos motius suara

exposats. Tanmateix tampoc no podem oblidar que alguns d'aquests pagaments n'inclouïen d'altres, és a dir, es pagava per una intèstia i una redempció, o per una eixòrquia i un lluïsmes d'una terra, i per tant tampoc no serien del tot exactes les dues xifres d'ingressos totals.

SUMA DE TOTS ELS PREUS PAGATS O RECONEGUTS (en sous)

Període	Intèsties	Eixòrquies	Intèsties/eixòrquies	Total
1331-1347	75	1.043	135	1.253
1348-1399	692	4.307	530	5.529
1403-1458	1.515	1.492	120	3.127
Total	2.282	6.842	785	9.909

3.5. Unes reflexions sobre les quantitats pagades en concepte d'intèstia i d'eixòrquia

Recordem el capítol dels *Costums de Girona* sobre la quantitat que té dret a rebre el senyor per cada home seu que mor intestat o eixorc:

"Si un pagès del meu mas mor intestat i eixorc o només intestat o només eixorc, jo li he de succeir en la tercera part de tots els béns mobles i semovents"¹⁰¹.

Amb aquest text a la mà, per tant, la proporció a pagar seria la mateixa, és a dir, una tercera part dels béns mobles i semovents, tant per als intestats com als eixorcs. Tanmateix, si ens fixem en les xifres consignades als quadres anteriors, és fàcil observar que els pagaments fets en concepte d'intèstia són clarament menys elevats que els d'eixòrquia. Les mitjanes dels preus pagats ho palesen encara més: entre 1331 i 1347 l'Almoina va rebre una mitjana de 9'3 sous per cada intèstia i 104'3 sous per cada eixòrquia, entre 1348 i 1399 van ser 62'9 sous per cada intèstia i 105'4 per cada eixòrquia. En ambdós períodes els preus pagats per les eixòrquies són clarament superiors, per contra entre 1400 i 1458 la mitjana de les quatre intèsties consignades és

¹⁰¹ T. MIERES, *Costums de Girona...*, p. 111.

clarament molt superior: 378'75 sous, però hem de tenir present que per una d'elles es van pagar 1.100 sous, la quantitat més alta de tot el període estudiat, si no la comptem tot i que la mitjana descendeix fins als 138'3 sous és més elevada que la mitjana de les eixòrquies, 87 sous. En tot cas, entre 1331 i 1458 l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar una mitjana de 53'2 sous per cada intèstia (sense comptar aquells excepcionals 1.100 sous) i de 100' 6 sous per cada eixòrquia. Les diferències són òbvies.

Naturalment i com que els pagaments tant de la intèstia com de l'eixòrquia eren proporcionals als béns posseïts pels difunts, es pot adduir que aquesta diferència només respon al divers potencial econòmic dels morts i dels seus masos i famílies d'origen. Però, com que no deixa de ser curiós que, casualment, gairebé tots els intestats provinguessin de masos i famílies menys fortes econòmicament que els eixòrcs, potser podríem interpretar-ho d'una altra manera.

Podríem dir que l'objectiu final dels dos mals usos que penalitzaven la mort dels homes i dones propis era poder controlar la successió de la propietat i assegurar-se, pel mateix preu, que el conreu i el pagament dels censos acostumats no desapareixerien a la mort del titular de la tinença, a més d'aportar a les senyories uns ingressos extraordinaris. Per una banda, els senyors evitaven la fragmentació del mas i les seves terres i que aquestes quedessin sense titulars i, per l'altra, que les rendes que en percebien no disminuïssin. Però no és el mateix que el titular mori sense testament per escrit on designi l'hereu encara que tingui fills o néts, a que mori sense cap descendent en línia directa que el succeeixi immediatament, sobretot si tenim en compte que el més probable és que el o els fills ja treballassin les terres en vida del pare i que només s'hagués d'oficialitzar el canvi de titular de la tinença.

Podem suposar que si l'home propi tinent de mas moria eixòrc, la senyoria havia de buscar possibles hereus, més o menys propers, per a que o es fessin càrrec del mas o hi renunciessin abans de poder-lo tornar a establir de nou. Aquest procés podia ser llarg i complicat i comportava, a

més a més, feina i despeses. Per contra, si l'home propi moria intestat però no eixorc, algun dels seus fills podria prendre possessió immediatament del mas i la masada, de manera que la senyoria no només no perdria ingressos sinó que s'estalviaria feina i diners. En paraules de Lluís To, "per als senyors devia ser important penalitzar el fet de deixar vacant el mas, encara que fos provisionalment"¹⁰². Aquesta pot ser una de les raons de que els pagaments rebuts per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona en concepte d'intèstia siguin més baixos que els provocats per eixòrquia. Seguint amb aquest plantejament, la senyoria podia preferir cobrar menys però assegurar-se el treball i els censos que acostumava i havia de rebre. Tot i que també és cert que la raó pot ser que la intèstia és més fàcilment evitable que l'eixòrquia.

En aquest mateix sentit, crec que aquesta hipòtesi pot relacionar-se amb "l'avinença concordada" –segons l'encapçalament del document- o el "projecte de concòrdia" –segons E. de Hinojosa- pactada entre els senyors i els remences publicada per la Diputació del General de Catalunya el mes de maig del 1462. Concòrdia que, a parer de Vicens Vives, "es uno de los textos más importantes para la comprensión y la resolución del pleito agrario catalán del siglo XV"¹⁰³. Tanmateix, no podem oblidar que en cap moment va tenir cap mena de caràcter obligatori i que ni afectava a tot l'estament senyorial (ni als eclesiàstics ni als nobles) ni a tots els remences catalans, per exemple, segons Vicens "Verntallat negóse formalmente a aceptar la concordia"¹⁰⁴. De fet, el braç militar de l'Empordà que no havia participat en la seva confecció, es va queixar en particular "de las modificaciones introducidas en los derechos de exorquia, espoli e intestia. Esto –decían- envalentonaba a los remensas"¹⁰⁵. En tot cas, no sembla que aquest projecte sigui el precedent de la Sentència Arbitral de Guadalupe de l'any 1486 sinó que més aviat s'hauria d'entendre com una "arma de propaganda"

¹⁰² *Diccionari d'Història de Catalunya*, Edicions 62, Barcelona 1992, s. v. eixòrquia.

¹⁰³ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona 1978, p. 91.

¹⁰⁴ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas ...*, p. 93, nota 131.

¹⁰⁵ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas ...*, p. 93, nota 130, i p. 96.

o "un instrumento de intrigas políticas" en el conflicte entre la monarquia i la Diputació del General, segons el mateix Vicens Vives.

Malgrat totes aquestes precaucions em sembla interessant recordar ara i aquí les respostes donades pels senyors a les demandes dels remences de que s'anul·lessin la intèstia i l'eixòrquia, juntament amb els altres mals usos. Pel que fa a la intèstia, els senyors responen que no la cobraran sempre i quan l'intestat no sigui eixorc, és a dir, que encara que hagi mort sense testament, deixi fills o néts en la possessió que es facin càrrec de la heretat. Contràriament, si a més a més d'intestat mor sense fills o néts, el senyor podrà demanar i exigir dos sous per lliura dels seus béns mobles (tot i que enlloc explica per què seran dos sous per cada lliura i no la tercera part, quantitat ben diferent, per altra banda)¹⁰⁶.

Pel que fa a l'eixòrquia, els senyors es comprometien a no cobrar-la si el difunt deixava esposa a la seva heretat i a més a més només la cobriren dels majors de 30 anys que no solament no tinguessin fills o néts, sinó tampoc esposa. En aquests casos, les senyories podrien exigir dos sous per cada lliura dels béns mobles¹⁰⁷. De manera que en aquesta avinença concordada únicament es considerava eixorc al que podent-ho fer, no s'hagués casat en edat de fer-ho.

¹⁰⁶ "Primo, la intestia en aquesta manera; que tostemps que lo vassall morra intestat e ab fills o nets o altres en la heretat de aquell tall succehint de dreta linia en lo qual lo senyor no aconseguésca terç, lo dit senyor de aquell tall vasall no puxe demenar e exhigir tall dret de intestia, pero si lo vasall morra intestat e sens fills o nets en tall cars lo senyor puxa demenar e exheguir dells bens mobles de aquells dos sous per liura per lo dit dret de intestia", E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria...*, pp. 314-315. Vegeu també E. de HINOJOSA, *Origen y vicisitudes de la pagesía de remensa en Cataluña*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, p. 26.

¹⁰⁷ "Item, la exorquia, que tota hora e quant lo vassall e hereu della propietat morra en edat de XXX ayns en sus e no haura presa muller en la heretat, lo senyor puxe de aquell tall per lo dit dret dells bens mobles exhigir dos sous per iura; pero si lo vasall e hereu de la propietat per un vegada haura presa muller en la dita heretat e quant que quant a Deu plaura morra e sens fills legitims, de aquell tall vassall, o hage hauts fills o non age hauts, pus muller hage haude en la dita heretat, lo senyor no puxe dret algu de exorquia de aquell tall vessall axi mort demaner ni exhigir". També exclou del pagament a aquells que per "impediment de malaltia incurable" no s'hagin pogut casar ni tenir fills. E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria...*, p. 315.

Així doncs, si hagués prosperat aquesta concòrdia de 1462, només es cobraria la intèstia quan el difunt fos eixorc. Talment com si el més important fos que l'heretat seguís essent treballada però els senyors ja no consideressin ni necessari ni imprescindible que fos l'antic titular el que designés al nou en el seu testament. Per tant, tot apunta a creure que els senyors que van pactar aquesta avinença preferien que les seves possessions es mantinguessin conreades encara que no fos l'antic titular el que hagués decidit qui seria el futur hereu. En aquesta situació, doncs, al remença li hauria convingut més morir intestat que no pas eixorc, perquè així s'hauria estalviat un pagament.

Fem un pas més en aquestes reflexions. També s'observa una diferència de preus considerable entre els pagats pels mals usos que penalitzaven la mort dels remences i els pagats pels remences per comprar la seva pròpia llibertat. En altres paraules, les xifres pagades en concepte d'intèstia o eixòrquia, en relació a les que la majoria de remences havien de pagar per la seva pròpia redempció, són considerablement baixes. Sobretot si tenim present que segons els *Costums de Girona*, per la redempció de les dones no "verges" i els homes no hereus de mas, la senyoria també tenia dret a rebre l'equivalent a la tercera part dels seus béns mobles. En conseqüència i segons els *Costums*, la senyoria hauria de cobrar la mateixa proporció dels béns del remença intestat que de l'eixorc que del que es volia redimir: sempre una tercera part.

De fet, un dels capítols de la compilació de Tomàs Mieres dels *Costums de Girona*, compara la situació dels homes propis que abandonen el domini voluntàriament i dels que ho fan involuntàriament, és a dir, entre els que es redimeixen i els que es moren. Assegura que si un home es casa amb una dona d'un altre domini i

"el senyor, amb aquest pretext empeny el seu home a la redempció, és suficient que amb això aconseguixi el mateix dret que tindria per la seva mort, si morís intestat o eixorc, o

sigui, només la tercera part dels béns mobles, segons és costum general"¹⁰⁸.

Per tot això i almenys en teoria, les quantitats rebudes per l'Almoïna per raó d'intèsties, eixòrquies o de redempcions haurien de ser molt similars, tenint en compte, lògicament, les pròpies diferències entre l'economia dels masos i la dels mateixos remences. La realitat, però, no és aquesta. Els preus pagats en concepte de redempció són una mica més elevats que els pagats en concepte d'eixòrquies i considerablement més alts que els de les intèsties.

En aquest punt, podríem al·legar que no és el mateix pagar el terç dels béns mobles quan el que hom vol és alliberar-se del vincle servil que quan es mor. Ja hem apuntat, tot seguint les idees de Vicens Vives, que a l'hora de fixar el preu de la redempció probablement també es tindrien en compte les expectatives futures i l'edat del redimit. Per contra, aquests aspectes no es podien considerar al fixar el pagament d'una intèstia o d'una eixòrquia. A més a més, cal pensar que els hereus pagadors del mal ús (abans i ara) intentarien estalviar-se tant com poguessin.

I pel que fa a la senyoria, devia donar-se per satisfeta perquè s'assegurava el conreu del mas i de les seves terres i els pagaments dels censos i agrers a càrrec de la persona que havia fet front al pagament del mal ús corresponent com a hereu de tots els béns del difunt. Per tant, la percepció de les rendes es mantindria estable i el mas no seria fragmentat i no s'hauria de tornar a establir, amb tot el que això comportava de feina, de temps i despeses.

3.6. Qui efectuava el pagament de les intèsties i les eixòrquies?

¹⁰⁸ T. MIERES, *Costums de Girona...*, p. 57. En el mateix apartat s'assegura que si l'home propi es volgués redimir donarà "al seu senyor la tercera part dels béns mobles, però no dels immobles, encara que alguns així ho afirmen".

De la mateixa manera que amb la resta dels mals usos, el més lògic seria pensar que el mas, l'hereu o el cap de família era el que es feia càrrec del pagament de les intèsties i de les eixòrquies. De fet, en el cas dels dos mals usos que gravaven la mort dels remences té molt més sentit que fos així. Vull dir, hom pot imaginar que a vegades la persona que volia redimir-se era la mateixa que es feia càrrec de la compra de la seva pròpia llibertat, sobretot quan ja tenia assegurada l'entrada en un altre mas o una altra sortida que li requeria un nou asserviment. Però és impossible pensar que l'intestat o l'eixorc, un cop mort, podria pagar el mal ús corresponent provocat, precisament, per aquesta seva mort.

A no ser, és clar, que ja hagués previst el seu pagament al saber-se intestat o eixorc; tot i que per a evitar el primer mal ús només calia fer testament, el segon era més complicat. En aquesta eventualitat, però, sempre es podia fer com aquell sastre de Banyoles que el 16 de març de l'any 1405 va redimir-se de l'Almoina i que, segons el seu paborde, era "pobra e tant vey que no veu cusir, e es axorch"¹⁰⁹. Ja apuntàvem al capítol dedicat a les redempcions que una de les explicacions de la seva demanda d'enfranchiment podia ser que era eixorc i que no deixava, per tant, hereus directes que podessin heretar els seus béns. De manera que potser per evitar la intromissió del paborde de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona en el seu patrimoni un cop mort, hauria preferit redimir-se en vida i fer-se càrrec personal i directament de la penalització.

Així les coses, qui assumia el pagament de les intèsties i de les eixòrquies? Malauradament, els paborde no sempre ho especifiquen als assentaments dels seus llibres de comptes. Alguna vegada sí que deixen constància del nom del pagador, però no aclareixen quina relació hi havia entre ell i el causant del pagament. Aquest és el cas, per exemple, de

"Item a XV d.egost del ayn demontdit (1349), fo feta composicion ab n.Alamanda Bona de Ridalots que donas per

¹⁰⁹ AHG, Hospici, núm. 34 (1404-1405), fol. XXXVIII (Vilavenut).

rahon d.exorchia d.en G. Estheve de la parrochia de Sent Dalmay XC s."¹¹⁰.

No sabem quina relació hi havia entre aquestes dues persones que expliqui per què la primera va pagar l'eixòrquia de la segona. D'altres assentaments, expliciten que el batlle o els arrendadors de les rendes de la parròquia del difunt són els que han fet arribar els diners a l'Almoina, com ara,

"Item diyous ans del Ram, ressebi per man d.en G. Palau, baylle de Bruyola los cals paga per exorchia d.en G. Estheve de Bruyola LX s."¹¹¹.

Però tot fa pensar que la seva missió només hauria estat portar els diners a la institució i no pas pagar-los de la seva pròpia butxaca. De fet, cal pensar que la relació entre els pabordes i els batlles devia ser, com a mínim, més fluida que no pas entre els primers i la resta dels seus homes i dones adscrits, si més no es devien veure o devien estar en contacte més sovint, perquè sovint eren veïns de la mateixa parròquia. A més a més, en alguns assentaments que consignen pagaments per mals usos s'afirma que el batlle del lloc té dret a rebre'n una part molt petita.

El paborde de l'Almoina va consignar en dues ocasions que l'encarregat de fer efectiu el pagament va ser el marmessor designat al testament del difunt; lògicament ambdós van pagar en concepte d'eixòrquia. No ens ha de sobtar, una de les feines dels marmessors era fer-se càrrec dels deutes del difunt. El paborde en aquests dos assentaments fa constar explícitament la relació entre el pagador i el difunt, per exemple,

"Recepi per manum Jacobi Olerii, baiuli castri de Farnes, manumissoris C. de Blavia, quos solvit ratione exorquie dicti C. de Blavia"¹¹².

En l'altre cas documentat, el tutor o actor dels fills i filles del mas Pla de Sant Dalmai, el pare dels quals havia mort intestat, és l'encarregat de pagar els 100 florins a l'Almoina¹¹³.

¹¹⁰ AHG, Hospici, núm. 16 (1349-1350), fol. XIII (Brunyola).

¹¹¹ AHG, Hospici, núm. 15 (1348-1349), fol. XVIII v.

¹¹² AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XVII (Riudellots de la Selva).

La majoria d'intèsties i eixòrquies de les que coneixem el pagador van ser assumides per un parent més o menys proper al finat, entre els que destaquen els cònjuges i els germans. En general, i tot i que el paborde no ho assegurí a l'assentament que consigna el mal ús, aquests parents devien ser els que heretaven els béns de l'intestat o eixorc. A vegades, fins i tot, s'especifica aquesta nova condició, per exemple,

"Johan Codina de Vilavanut, hereu del mas Codina, mori exorch, Francesch Codina, frara del dit Johan defunc, a qui perven le heretat, feu composicio que pagas per la axorquia XXXV s."¹¹⁴

i de

"Guielma, uxor condam Jacobi Amenlerii, heres universalis C. Amenlarii, condam filii sui, debet pro exorquia dicti C., filii sui, (...) CCC s."¹¹⁵.

Així doncs, en aquests casos, el paborde aclareix que la persona encarregada de pagar és la mateixa persona que hereta els béns del difunt. En alguna ocasió, fins i tot, s'especifica que el pagador és l'hereu per voluntat del difunt, aquest és el cas de

"Johan Sura de Cartayan, hereu del Mas Verdaguer de Sancta Maria de Camos, per heretat testamentaria que en Verdaguer, son oncla, li feu, feu composicio (...) per tal com lo dit Verdaguer mori axorch"¹¹⁶.

Cal pensar que encara que els pabordes no ho escriguin clarament, totes o bona part de les persones que van pagar per una eixòrquia o per una intèstia ho van fer com a hereus del mort o com a representants o tutors dels hereus, fossin o no, o explicitessin els pabordes o no, una relació de parentiu entre ells. En tot cas, només així s'entendria que es fessin càrrec del pagament. Per exemple aquest seria el cas del pagament, ressenyat fa unes pàgines, fet per l'eixòrquia de Pere Ponç de Sant Gregori, de la que es va fer càrrec

¹¹³ AHG, Hospici, núm. 48 (1444-1445), fol. LXXXXVI (Brunyola).

¹¹⁴ AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. XXXIII.

¹¹⁵ AHG, Hospici, núm. 8 (1342-1343), fol. XII (Pelràs).

¹¹⁶ AHG, Hospici, núm. 26 (1386-1387), fol. XX.

Guillem Mir que va ser qui va heretar els béns del finat, però el paborde no va consignar quina relació hi havia entre ambdós¹¹⁷.

Per altra banda, en quinze assentaments es deixa constància de que el cònjuge del difunt va ser la persona que va pagar a l'Almoina; val a dir que tots ells excepte una, eren homes que assumien el mal ús que gravava la mort de llurs dones¹¹⁸. En tretze ocasions els pagadors van ser els germans dels difunts¹¹⁹, alguns dels quals, segons els paborde, a causa de la mort del germà, passaven a ser els hereus del mas i, per això, efectuaven el pagament. Si més no, set pares¹²⁰ i cinc mares¹²¹ van fer el mateix per llurs fills eixorcs o intestats. També sis nebots¹²² es van fer càrrec del mal ús que penalitzava la mort dels seus oncles, així com tres fills amb el de llurs pares¹²³. En dues ocasions els pagadors van ser els avis¹²⁴ o els cunyats¹²⁵ i, com a mínim en una, el nét¹²⁶ del mort.

¹¹⁷ AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. XVIII v. (Sant Gregori).

¹¹⁸ AHG, Hospici, núm. 9 (1343-1344), fol. XXIX (Brunyola); núm. 15 (1348-1349), fol. XXVI (Vilavenut) i fol. XXXVI (Palau Borrell); núm. 18 (1351-1352), fol. XIII v. (Cassà); núm. 23 (1376-1377), fol. XIII (Girona); núm. 35 (1398-1399), fol. XLIII (Viladasens); núm. 37 (1403-1404), fol. XXIII (Camós); núm. 44 (1405-1406), fol. XLII (Gaüses); núm. 46 (1409-1410), fol. XXXI (Fellines, dos casos) i fol. XCIII (Vilavenut); núm. 124 (1430-1431), fol. LXXXXI (Estanyol); núm. 125 (1431-1432), fol. XXXI (Vilavenut, dos casos); i núm. 123 (1440-1441), fol. LXXXVI (Brunyola).

¹¹⁹ AHG, Hospici, núm. 7 (1340-1341), fol. XXVIII (Brunyola) i fol. XLIII (Borgonyà); núm. 15 (1348-1349), fol. XII (Cassà), fol. XXX (Gaüses), fol. XXXVI (Palau Borrell) i fol. XXXVIII (La Pera, dos casos); núm. 18 (1351-1352), fol. XIII (Estanyol); núm. 20 (1354-1355), fol. LI (Gaüses); núm. 22 (1377-1378), fol. XXXIII (Viladasens); núm. 26 (1386-1387), fol. XXXIII (Vilavenut), núm. 34 (1404-1405), fol. LXVIII v.; i núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXVI v. (Brunyola).

¹²⁰ AHG, Hospici, núm. 11 (1345-1346), fol. XXVI (Brunyola); núm. 15 (1348-1349), fol. XXX (Gaüses); núm. 17 (1350-1351), fol. XX (Brunyola); núm. 2023 (1363-1364), fol. XXIX (Camós); núm. 34 (1404-1405), fol. XCVIII (Estanyol); núm. 42 (1414-1415), fol. XLVI (La Pera); i núm. 51 (1451-1452), fol. LII v.

¹²¹ AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XX (Brunyola); núm. 8 (1342-1343), fol. XII (Cassà de Pelràs); núm. 26 (1386-1387), fol. LXXX (Llambilles); núm. 50 (1450-1451), fol. LVIII (Cassà); i núm. (1457-1458), fol. L v.

¹²² AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. XXVII v. (Sant Pere Pescador) i fol. XXVIII (Palau Borrell); núm. 21 (1358-1359), fol. XXXV (Viladasens); núm. 23 (1376-1377), fol. XIII (Girona); núm. 26 (1386-1387), fol. XX (Camós); i núm. 124 (1430-1431), fol. LXXXV (Brunyola).

¹²³ AHG, Hospici, núm. 1 (1331-1332), fol. X (Fonolleres) i fol. XX (Brunyola); i núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXVI v. (Brunyola).

¹²⁴ AHG, Hospici, núm. 35 (1398-1399), fol. LXXIII (Celrà); i núm. 51 (1451-1452), fol. LII v. (Cassà).

Cal tenir present que aquestes xifres només són aproximades perquè només en 55 dels assentaments que consignen intèsties i/o eixòrquies els pabordes van especificar el nom del pagador i la relació que hi havia entre ell i el mort. Alguns altres pocs també inclouen tant el nom o mas del mort com el nom de la persona que pagava pel mal ús corresponent, però no aclareixen per què era aquella segona persona la que s'havia fet càrrec d'ingressar o lliurar els diners a l'Almoina. Malgrat tot, el més probable seria que els que assumien el pagament d'una intèstia o d'una eixòrquia ho feien perquè també assumien els béns del difunt.

3.7. Qui havia de pagar per intèstia i eixòrquia?

Teòricament, estaven sotmesos a la intèstia i l'eixòrquia tots els homes i dones propis i adscrits o de remença, a més de que, si més no originàriament, també ho estaven tots aquells que tenien béns d'altri: nobles i no nobles. Els mals usos afectaven a tots els remences, encara que no ho reconeguessin així als seus homenatges o reconeixements de servitud, com hem vist en capítols precedents. De fet, en molts pocs d'ells els homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona van admetre haver de pagar la intèstia o l'eixòrquia en cas de morir intestats o eixòrcs, però, a la pràctica, uns quants ho van haver de fer.

Així doncs, en teoria tots els i les remences estaven sotmesos a la intèstia i a l'eixòrquia: fossin o no fossin tinents de mas, fossin o no fossin hereus o pubilles i visquessin o no visquessin al mas que els requeria la seva adscripció personal a una senyoria determinada. Això no constitueix cap novetat, ja hem vist que així succeïa també amb la resta de mals usos i d'homenatges. Una part gens menyspreable dels homenatges rebuts per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona els van prestar persones que no vivien

¹²⁵ AHG, Hospici, núm. 8 (1342-1343), fol. XII (Cassà de Pelràs); i núm. 20 (1354-1355), fol. XXXVIII (Vilavenut).

¹²⁶ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. XLVII (Palau Borrell).

al seu mas d'origen, i bona part dels redimits per aquesta institució també vivien i treballaven en altres indrets fora del domini de la seva senyoria.

Per contra, els paborde de l'Almoina tan sols fan constar a tres assentaments que consignen pagaments per intèsties i eixòrquies, que els difunts o els seus cònjuges no només no vivien als seus masos d'origen sinó que vivien a la ciutat de Girona i a més a més dos d'ells hi tenien un ofici que també s'especifica. Aquests dos estan consignats al manual de l'any 1376-1377, sota l'epígraf corresponent a la ciutat de Girona i al costat de tres pagaments per lluïsmes de béns que tenia l'Almoina a la mateixa població. I el tercer assentament es troba al manual de l'any 1430-1431, sota l'epígraf de la parròquia d'Estanyol d'on era originària la difunta; vegem-lo primer:

"Cilia, uxor Johannis Sabet de Stagneolo, Gerunde commorans, feminam propriam Elemosina, obiit sine liberis in mense marcii de anno Nativitate Domini MCCCCXXXI et habebat pro suis volutatibus sex l. de quibus pertinent pro tercia quadraginta s."¹²⁷.

Segons el paborde que va redactar l'assentament, aquesta Cília vivia amb el seu marit a la ciutat de Girona i, potser per aquest motiu, va considerar necessari aclarir que, malgrat tot, era dona pròpia de l'Almoina. Encara que el paborde no ho especifiqui, com a tal dona pròpia de l'Almoina estava sotmesa a tots els mals usos i com que va morir sense tenir fills, el seu marit va haver de pagar per la seva eixòrquia a la institució a la que estava adscrita.

Val a dir que no sabem què hi feia aquest matrimoni a la capital de la diòcesi; per contra, en els dos casos ressenyats a continuació sí que ho sabem: ambdós hi tenien un ofici.

"Brg. Eymerici, argenterius Gerunde, decessit exorcus et fecit testamentum in posse P. Pinos, notario Gerunde, in quo dimisit duo hospicia que tenetur ad firmam regalem pro dicta Elemosina et sunt contigua in carraria Argentarie (...) Et pertinenti dicte Elemosine fuit conventum quod solvat quadraginta fl.",

¹²⁷ AHG, Hospici, núm. 124 (1430-1431), fol. LXXXXI v. (Estanyol).

i

"dictus G. Pagesii (assaonator Gerunde) ante compositione dicti foriscapi (es refereix a un lluïisme que devia per la compra d'un hort a la mateixa Girona) decessit exorcus et fecit herede suum Brg. Dominici, nepoti suum (...) Et fuit conventum quod pro primo tercio et pro medio tercio et laudismio dictus Brg. Domingo solvat VIII l."¹²⁸.

Si bé és cert que com que ambdós difunts eixorcs tenien un ofici reconegut –l'un era argenter i l'altre assaonador- i vivien a Girona podríem pensar que ja no depenien de cap senyoria determinada, la realitat és que els hereus de tots dos van haver de pagar eixòrquia i lluïisme a l'Almoina. Però a diferència de la Cília Sabet, el paborde no explicita si ells eren homes propis de la institució, però sí que tant l'un com l'altre tenien propietats el domini directe de les quals era de la benèfica institució.

Tanmateix, no són les dues úniques persones que paguen per algun mal ús o que presten un homenatge, de les quals només en tenim aquella referència. Però sí que sobta que el paborde indiqui que tenen un ofici a Girona, però que no especifiqui ni el seu mas ni parròquia d'origen ni si eren homes propis seus. De manera que res ens permet assegurar que eren remences de l'Almoina, excepte el pagament de l'eixòrquia, i en aquest punt no podem oblidar que els *Usatges* també preveïen la seva aplicació entre la noblesa.

Si tot això fos així, potser la senyoria exigia el pagament de l'eixòrquia per assegurar-se el control de les possessions i els béns immobles que tenia establerts, tant si eren al camp i en ser treballats li aportaven censos anuals, com si eren a la ciutat. Per tant i seguint amb aquests supòsits, l'eixòrquia serviria més per a controlar el domini directe dels béns immobles de les senyories que no pas per controlar les persones que en tenien el domini útil. Així les coses, potser el que hauria interessat més a l'Almoina seria que no només constessin els seus drets sobre els seus béns immobles sinó treure un profit econòmic del seu traspàs així com de la mort del seu anterior tinent.

Dit d'altra manera i amb totes les prevencions possibles, si recordem que els mateixos *Costums de Girona* assenyalen que és la borda (i la terra) la que porta aparellada la servitud dels homes i de les dones que la posseeixen i la treballen, potser podríem extrapolar-ho als béns immobles de les ciutats. Així doncs, potser i només a tall d'hipòtesi, el que exigiria la intèstia i/o l'eixòrquia seria la condició jurídica de la propietat urbana i no pas la del seu tinent. Tot i això, ara per ara és fa difícil assegurar res amb seguretat.

4. CAP A UNES CONCLUSIONS

Entre l'any 1331-1332 i el 1457-1458, l'Almoina de Girona va cobrar, com a mínim, en 105 ocasions en concepte d'intèstia i/o d'eixòrquia, els dos mals usos que castigaven determinades circumstàncies de la mort dels homes i dones de remença catalans. La institució va aplicar la intèstia a 23 dels seus adscrits, l'eixòrquia a 68 i als altres 14, o bé el paborde els va aplicar ambdós mals usos, o bé no va acabar d'especificar o d'aclarir de quin dels dos es tractava.

Amb aquestes xifres al davant la primera conclusió a la que podem arribar és que sobta la poca presència d'ambdós mals usos, sobretot si tenim present que gravaven la mort. Tot i que no tenim, a hores d'ara, índexs de mortalitat de l'època medieval no sembla haver-hi cap mena de dubte en que serien bastant elevats i especialment massius en conjuntures difícils com ho van ser bona part dels anys que estudiem: la pesta negra i els seus rebrotaments posteriors, les diferents sequeres i plagues que van assolir el camp gironí i català, les fams, els terratrèmols i un llarg etcètera.

D'alguna manera i amb totes les precaucions possibles, podríem dir que ambdós mals usos penalitzaven la mort no previsible o la mort sobtada. Aquesta afirmació seria molt més plausible en els casos de les persones

¹²⁸ AHG, Hospici, núm. 23 (1376-1377), fol. XIII i XIII v., respectivament.

mortes intestades. No podem oblidar que, si més no en teoria, la intèstia era fàcilment evitable: bastava amb deixar un testament per escrit on es designés al nou hereu i la resta de disposicions volgudes. Aquest testament permetria la successió immediata de la possessió a la mort de l'antic titular, estalviant així temps i feina a la senyoria i també a la família del difunt.

Així doncs i de nou en teoria, només calia trobar un notari o rector o escrivà que el prenguéss per escrit i en donés fe pública. Amb tot, ara per ara, no podem estar segurs de qui escrivia els testaments dels pagesos. No sabem, per tant, si sempre anaven als notaris gironins¹²⁹ o als de les viles més properes als seus llocs d'origen o si els hi escrivien els rectors de les seves pròpies parròquies, sense posar-los cap mena de pega o impediment però també a canvi d'un pagament. Del que no hi ha dubte és que els notaris gironins en van enregistrar molts als seus llibres¹³⁰, però de cap manera podem saber si tots hi són actualment. Els registres d'altres notaries de la diòcesi, així com alguns de la de Girona no ens han pervingut, per tant serà impossible poder localitzar tots els testaments de tots els homes i dones propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Però el fet és que, a la vista de la documentació conservada, molt pocs van morir sense deixar testament i, per tant, que de molt pocs d'ells la institució va cobrar-ne la corresponent intèstia.

El cas de l'eixòrquia és ben diferent: als segles XIV i XV era molt més difícil d'evitar –tot i que també ho és en l'actualitat, amb tots els avenços

¹²⁹ No cal dir que el fet d'anar al notari a dictar el testament comportava una despesa econòmica afegida, vegeu, entre d'altres, J. M. PONS I GURI, "Taxacions dels salaris de notaris i escrivans en jurisdiccions baronals de les terres gironines (Palafrugell, Bàscara, Caldes de Malavella, Llagostera, Cassà de la Selva i vescomtat de Cabrera)", dins *Recull d'estudis d'història jurídica Catalana*, Fundació Noguera, Barcelona 1989, vol. I, pp. 95-157.

¹³⁰ Per exemple i entre molts d'altres casos, el 4 de novembre de 1348, Adelaida, esposa de Pere Sabater de La Pera va protocolitzar el seu testament davant el notari Bartomeu Vives (AHG, Notaris, Girona-5, núm. 56); el mateix va fer Brunissenda, filla de Pere Noguera de la parròquia d'Adri, casada amb Bernat Pratdevall de Camós, el 24 de setembre de 1372 (AHG, Notaris, Girona-5, núm. 239); així com Jaume Frons, àlies Gombau, oriünd de Riudellots de la Selva i senyor útil i propietari del mas Gombau de la mateixa parròquia, el 28 de març de 1438 (AHG, Notaris, Girona-2, núm. 251), i el 19 de juny de 1442, el notari Narcís Simon va enregistrar el testament de Bartomeu Amat del mas Amat de Viladasens (AHG, Notaris, Girona-4, núm. 205).

mèdics assolits. És interessant recordar en aquest punt que Tomàs Mieres en el seu recull dels *Costums de Girona* ja havia assegurat que no tots els que morien eixorcs havien de pagar l'eixòrquia, en uns capítols que, segons Pons Guri, "responen a criteris personals de Tomàs Mieres"¹³¹. Segons aquest jurista, no s'havien de considerar estèrils a aquells que per edat no podien engendrar, ni a aquells que en morir deixaven fills espuris, pòstums, nascuts per cesària o néts dels propis fills.

Per altra banda, també convé recordar que en "l'avinença concordada" o el "projecte de concòrdia" de 1462, els senyors es comprometien a no exigir l'eixòrquia dels difunts que no tinguessin, en el moment de morir, prou edat com per a casar-se, ni a aquells que, tot i no tenir fills, deixessin cònjuge, ni tampoc als que, per impediment d'alguna malaltia incurable, no s'haguessin pogut casar mai. De manera que es reduïa molt la incidència de l'eixòrquia sobre la població remença. Malgrat tot, no sembla que la majoria dels homes i dones propis de l'Almoina de Girona tinguessin gaires dificultats per procrear o per ser sobreviscuts pels seus descendents.

En tot cas, l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar més eixòrquies que no pas intèsties entre 1331-1332 i 1457-1458. De fet, l'aplicació de les segones gairebé triplica la de les primeres, 68 i 23 casos respectivament. Amb tot, no deixa de sobtar-me la poca aplicació dels dos mals usos que gravaven la mort dels remences, és a dir, lo previsors que van ser al deixar gairebé tots testament i el poc nombre d'ells que va morir sense descendència directa. Això encara és més clar si comparem aquestes 105 aplicacions amb les dels altres mals usos o dels homenatges rebuts per la mateixa institució. Val la pena recordar que, en el mateix període, va cobrar per 557 redempcions i per 424 firmes d'espoli forçades i va rebre un mínim de 1.258 homenatges dels seus homes i dones propis i adscrits. Per tant, la primera conclusió a la que podem arribar és que la presència dels

¹³¹ J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 267.

dos mals usos que gravaven la mort dels remences és molt més minoritària que la resta. Tot i que també és cert que a la senyoria li havia de pagar la pena la feina prèvia al cobrament perquè potser el guany que n'obtindria podia ser menor que la despesa que li suposaria obtenir-lo.

També podem utilitzar aquesta darrera afirmació per descriure la presència de la intèstia i de l'eixòrquia en els manuals de comptes dels pabordes de l'Almoïna. Si bé a gairebé tots els llibres conservats hi ha consignats pagaments per redempcions i per firmes d'espoli forçades, a molts d'ells no hi ha cap cobrament pels altres dos mals usos que aplicava la institució sobre els seus adscrits. Per altra part, només el llibre corresponent a l'any 1348-1349 presenta més de vint casos, 22 en concret, i de fet, tan sols en tres altres manuals hi ha més de cinc casos consignats, els dels anys 1331-1332, 1350-1351 i 1351-1352. De manera que només podem parlar d'un increment significatiu dels pagaments en el període immediatament coetani a l'arribada de la pesta negra als dominis de l'Almoïna. En aquest sentit no podem oblidar que els manuals coetanis a d'altres epidèmies molt mortíferes del mateix període no ens han pervingut.

Durant el segle XIV, l'Almoïna gironina va cobrar en 83 ocasions per intèstia o per eixòrquia, 24 cops abans de l'epidèmia (el 22'8%) i 59, després (el 56%). La seva aplicació durant la primera meitat del segle XV és molt menor, 22 casos documentats. Per tant, el 79% dels cobraments es va efectuar al segle XIV i només el 21%, al XV. Al manual de l'any 1440-1441, hi ha consignada la darrera intèstia i al de 1457-1458 la darrera eixòrquia.

Els *Costums de Girona* són molt clars, la senyoria té dret a rebre l'equivalent a la tercera part dels béns mobles i semovents de tots els seus homes i dones que morin sense testament o sense descendència. La teoria i el sentit comú ens fan pensar que per tal de calcular quina era la tercera part que corresponia a la senyoria, aquesta havia de conèixer amb seguretat quins eren els béns del mort i a quant ascendien. Cal pensar que no estaria disposada a cobrar menys del que li pertocava. En molt pocs assentaments que consignen intèsties i eixòrquies es fa referència a com es calculava

aquesta tercera part: un parell, per exemple, especifiquen que s'ha fet un inventari, un altre aclareix que es coneix el muntant del dot de la difunta i un altre que es coneix l'instrument d'heretament a favor del mort. Però la documentació de la què disposem no ens permet assegurar no només com sabien els pabordes de l'Almoina quins eren els béns dels difunts, sinó com convertien en diners la tercera part que els pertocava.

En un altre ordre de coses, els pabordes de la institució sovint, en els assentaments que consignen el pagament d'algun dels dos mals usos que gravaven la mort dels remences, qualifiquen la part que cobren com a terç. De fet, en vuit dels catorze casos en els que consignen tant la quantitat a pagar com el que tenia el difunt, els seus hereus paguen exactament la tercera part, en tres més paguen molt poc menys i en els altres tres, la diferència és considerable. Així doncs, i malgrat els pocs casos exposats crec que en la majoria d'ocasions es pagaria exactament la tercera part dels béns mobles i semovents o, sinó, una quantitat molt aproximada.

Una altra cosa és saber què passava quan el mort moria tant intestat com eixorc, situació que, o bé no devia ser gaire habitual a la vista dels pocs casos que tenim documentats, o bé no devia especificar-se sempre. Els *Costums de Girona* indiquen que, en aquestes circumstàncies, les senyories gironines havien de cobrar només per un sòl terç, a diferència del que s'acostumava a fer a Barcelona, on se'n cobrava un per cada mal ús. Els pabordes de l'Almoina de Girona només cobren una tercera part dels béns dels seus difunts intestats i eixorcs i no pas dues.

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona va cobrar entre 1331-1332 i 1457-1458, més de 277 lliures en concepte d'intèsties i/o d'eixòrquies, encara que els hereus dels difunts que van provocar aquests pagaments van haver de pagar-ne més de 495, que es van repartir entre la institució, els arrendadors de les seves rendes i els mateixos pabordes. Com amb la resta de mals usos cobrats, n'hi ha de preu molt elevat, de no tan i de relativament baixos, i això pel que fa a tot el període estudiat. Però com que el preu a pagar es fixava en relació amb els béns posseïts pels morts, les diferències

entre els preus pagats només poden atribuir-se a les diferències entre els béns posseïts i no pas a una major o menor pressió de l'Almoina sobre els seus adscrits.

Les úniques observacions remarcables sobre les quantitats pagades en concepte d'aquests dos mals usos, es refereixen a les diferències entre les pagades per intèstia i les pagades per eixòrquia. Les primeres són, en la seva majoria, sensiblement més baixes que les segones. En d'altres paraules, la documentació de l'Almoina de Girona revela que era més car morir eixorc que intestat. Potser perquè una de les finalitats principals de l'eixòrquia era penalitzar a aquells que deixaven llurs masos i llurs terres vacants i, per tant, sense ser treballats, encara que només fos provisionalment. Cal pensar que si un intestat no era al mateix temps eixorc, un dels seus fills es faria immediatament càrrec de la possessió del pare de manera que no s'interrompria ni el treball de la terra ni els censos que s'havien d'aportar a la senyoria. Però tampoc no podem menystenir la possibilitat de que la majoria dels intestats fossin pobres als que no els compensés gastar-se els diners per fer el seu testament.

9. LA SERVITUD DINS DEL MAS¹

1. EL MAS PROPI EXIGEIX LA SERVITUD DELS SEUS TINENTS

“Borda ex natura sue nominationis, importat signum servitutis hominum et mulierum; et ita fuit sepius iudicatum”².

És a dir, la borda –o el mas- per la naturalesa de la seva pròpia denominació, indica la servitud dels homes i de les dones que hi habiten i la treballen. D’aquesta manera, el vincle entre l’home o dona propi i el seu senyor està sempre originat per la possessió i no per la persona; per tant, és la terra la que exigeix la servitud del seu tinent. Així doncs, aquell que vagi a viure o ja visqui en un mas remença o propi de qualsevol senyoria serà considerat immediatament remença del mateix senyor que la terra, encara que no hagi reconegut mai aquesta seva condició servil.

Els *Costums de Girona* ho consideren així:

“Consuetudo est in diocesi Gerundense quod si dominus habet aliquam bordam de qua, vel pro qua, habere consueverit homines et mulieres, et homo veniat in dicta borda, vel intret, quod talis debet se facere de illo domino, alias, si non facit, dominus potest ipsum vel ipsam prohibere ne moretur in dicta borda, et potest talem eicere donec venerit ut suus”³.

És a dir, si un senyor té una borda de la qual, o per la qual, acostuma a tenir homes i dones propis i un marit o muller hi entra, s’haurà de fer propi d’aquell mateix senyor. A més a més, i també segons els *Costums*, qualsevol fill d’un no cavaller és considerat propi del senyor del seu pare i, per aquesta raó, s’haurà de redimir per sortir del mas, encara que mai no hagi prestat

¹ Una primera versió d’aquest capítol ha estat publicada a R. LLUCH BRAMON, “El mas i la servitud en els segles XIV i XV. Una aproximació”, dins *El mas medieval a Catalunya, Quaderns del Centre d’Estudis Comarcals de Banyoles*, Banyoles, 1998, pp. 85-94.

² Aquest és el capítol 10 del manuscrit B dels *Costums de Girona*. “El manuscrit E hi afegeix que alguns diuen que si hi ha hagut una reducció de les prestacions a cens, la borda perd aquella condició, però el seu redactor afegeix tot seguit que tal cosa no és veritat”, J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988, p. 62 i 37, respectivament.

³ J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 102, Capítol 55.

homenatge al seu senyor i, per tant, no hagi reconegut personalment ser propi⁴. En d'altres paraules, estipulen que aquell que es casi amb algun home o dona propi i visqui en un mas propi, també se n'haurà de fer, i si no ho fa així, el senyor els podrà expulsar del mas.

La documentació generada, per exemple, per l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona, ens confirma el que diuen els *Costums* de la seva diòcesi. De la documentació referida directament o indirecta a la servitud, sempre es desprèn que són el mas o la borda posseïts els que exigeixen la condició servil i adscrita dels seus tinentes.

En paraules de Pons Guri, l'home propi, soliu i afocat, per raó de la seva vinculació al mas o a la borda, forma amb ells “una unitat indivisible, i així l'home i els seus familiars corren la sort del mas, especialment, el cap de casa, la seva muller i el seu hereu”⁵. Naturalment, si el senyor directe es ven el mas, el ven amb totes les seves propietats i, entre elles, també s'hi han de considerar les persones que en són pròpies. Així, per exemple, quan l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona va comprar a Arnau de Plaça de Banyoles i al seu fill i hereu, Pere d'Usall, el mas Besalú i tots els honors que posseïen al veïnat de Croanyes de les parròquies de Sant Vicenç i de Santa Maria de Camós, el paborde de l'Almoïna va fer un capbreu amb aquestes noves possessions. En ell, aquells que tenien masos que els requerien la seva adscripció van reconèixer ser des de llavors homes propis de l'Almoïna per raó d'aquests mateixos masos⁶.

L'objectiu principal era assegurar que sempre hi hauria un hereu que acceptés les possessions, que fes residència contínua al mas i que el treballés. Per això, i segons Pons i Guri, els hereus i pubilles tenien moltes dificultats per tal de poder-se redimir i abandonar, pel mateix preu, el seu

⁴ J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 144, Capítol 98.

⁵ J. M. PONS I GURI, “Relació jurídica de la remença i els mals usos a les terres gironines”, *Revista de Girona*, 118 (1986), p. 39.

⁶ ADG, pergs. Pla Almoïna, Camós, núm. 251. Les confessions es van fer entre el mes de desembre de 1356 i el mes de gener de 1357.

mas⁷. Tot i això, l'Almoina de Girona concedeix la llibertat a alguns hereus i pubilles però, això sí, després de que haguessin fet donació del mas i la masada a una altra persona que es comprometés a quedar-s'hi i a treballar-los. Així es desprèn, si més no, de la redempció de Bernat, fill de Pere Matella, de Vilavenut, consignada al manual de comptes dels pabordes de l'any 1405-1406⁸. Segons l'assentament que en va deixar constància:

“Bernat era hereu testamentari de son para, jac sia que no volgues usar de la dita hereatat, ne star en lo mas, per tant feu donacio del dit mas al dit Johan” (el seu germà).

Aquest i altres assentaments de redempcions d'hereus ens demostren que per a la senyoria l'important no era que l'hereu s'hi quedés sinó que se n'hi quedés algun, de manera que al mas s'hi seguís fent residència contínua i es seguís treballant per tal que el propietari directe seguís obtenint els ingressos corresponents.

Aquest interès per garantir la residència i el conreu del mas i les seves possessions també es palesa en els comentaris que es llegeixen en altres redempcions concedides per l'Almoina. A vegades quan consigna una redempció, el paborde de l'Almoina assegura que, malgrat que la persona redimida deixarà el mas, “remanente herede dicto manso” sense especificar qui s'hi queda.

Aquesta necessitat o seguretat del senyor per garantir que quan morin els actuals propietaris útils, el mas no quedarà abandonat la veiem reflectida també en alguns reconeixements de servitud. Per exemple, al manual de comptes dels pabordes de l'any 1404-1405 hi trobem un assentament que consigna que Francesca, muller de Narcís Bernat, àlies Ponç, hereva i propietària del mas Cases i Albaquer, amb consentiment del seu marit es va obligar i va prometre que en l'espai dels sis anys següents haurà

“dat e assignat a l'Almoyna hereu abil e convinent a fer homenatge per lo dit mas”.

⁷ J. M. PONS I GURI, “Relació jurídica de la remença...”, pp. 41-42.

⁸ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XXXIII.

Mentrestant pagarà anualment a l'Almoina, "per homens e per fembres", 3 sous a la festa de Sant Feliu. L'adscripció d'aquest possible fill ja està, doncs, assegurada i, amb ella, els ingressos que pertocaran a la institució en el futur.

Recapitem. Tots aquells que han nascut en un mas propi són considerats propis del senyor, de la mateixa manera que ho és el mas; això, si més no, segons els esmentats *Costums de Girona*. Semblantment, tots els fills i filles de pares propis, a causa dels seus progenitors, també són propis. Per altra part, tots aquells que entrin per diverses vies (com poden ser un matrimoni o una herència o una compra o un establiment) en un mas propi, també passen a ser persones pròpies del senyor directe del mas. I això encara que els afectats no haguessin prestat un reconeixement de domini al seu senyor.

Conegut és el cas, presentat per Hinojosa fa cent anys, en el què un mercader barceloní va adquirir el domini útil del mas Bofill, al terme de Badalona, pertanyent al domini del bisbe de Barcelona. Els tinents d'aquest mas eren, des de feia temps, homes propis, solius i afocats; és a dir, que el mas era propi. Però el seu nou tinent, tot i que les cases del mas estaven derruïdes, no les va reedificar ni va considerar que hagués de fer-hi residència personal, i es va limitar a roturar de nou i a fer treballar les terres de la masada. Així va ser durant un temps, però, després de la seva mort i en heretar-lo el seu fill, aquest va ser requerit pel senyor del mas a que reedifiqués les cases, hi fes residència i es fes home propi, soliu i afocat seu⁹. Aquest exemple, doncs, deixa clar que aquell que entrés en un mas propi era, des de llavors, considerat també propi, encara que ell no ho sabés.

En el cas de Girona, els reconeixements que reben els pabordes de l'Almoina del Pa de la Seu en els que els afectats reconeixen ser persones pròpies seves i, per tant, remences, sol aparèixer-hi sempre la vinculació més o menys directa amb un mas o borda també propi o remença de la mateixa Almoina. D'aquesta manera es palesa que aquest mas és el que

exigeix o explica l'adscripció o el reconeixement d'adscripció de qualsevol dels seus membres.

Naturalment, i com ja hem apuntat, no sempre que trobem, per exemple, un reconeixement de domini o una redempció hem d'entendre literalment que el remença afectat estigui vivint en el mas a causa del qual és ell propi. Però sí, al meu entendre, podem assegurar que els seus pares o alguns dels seus avantpassats hi havien nascut i viscut encara que mai no ho haguessin fet constar en cap acte o document¹⁰.

En aquests reconeixements de domini prestats a l'Almoina de Girona, el reconeixedor, després de declarar la seva filiació, el seu lloc d'origen (i de residència, si no era el mateix) i el nom del seu cònjuge, si fa el cas, reconeix la seva dependència personal i obliga els seus fills i tota la seva descendència i també els seus béns mobles, tant presents com futurs, bo i explicant, sovint, el motiu pel qual ho fa. En aquests documents, a més a més, el reconeixedor renuncia a la possibilitat de marxar del mas per anar a viure a cap vila o ciutat, ni a cap castell, ni a cap altre lloc privilegiat, i també es compromet a no fer res que pugui perjudicar el seu senyor, així com a no marxar sense el consentiment d'aquest. Finalment, jura sobre els Quatre Evangelis no contravenir el jurament i presta homenatge amb boca i mans.

Una vegada fet el reconeixement de domini, si la persona pròpia marxava de les seves terres sense permís de la senyoria, els senyors podien perseguir-la i requerir-li que hi tornés. Això mateix succeïa amb els fills d'home propi que no vivien al mas que originàriament els exigia l'adscripció i que mai no havien reconegut ser-ho per escrit. En la documentació generada per l'Almoina de Girona hi ha diversos exemples en els que el paborde

⁹ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, pp. 212-213.

¹⁰ Val a dir que els remences només solien fer constar la seva condició servil en els reconeixements de domini, els homenatges i els capbreus o en els documents directament relacionats amb la pertinença a la servitud. Per contra, no ho feien en les vendes, els capítols matrimonials, establiments, etc. Sovint i pel que fa al domini de l'Almoina, doncs, només podem saber si una persona és remença quan apareix redimint-se, prestant homenatge o pagant per algun altre mal ús.

requereix a diferents persones que reconeixin la seva condició de pròpies seves com a fills de pares propis i, fins i tot, participa en diversos plets per tal d'aconseguir-ho, tal com veurem al capítol següent.

El paborde de l'Almoyna també exigeix en diverses ocasions que el cònjuge nou-vingut a un dels seus masos propis, reconeixi que és propi per raó d'aquest mas. Per exemple, al manual de comptes de l'any 1358-1359 hi llegim:

“Guillema, muyler den Guillem Merques de Crespian, es de la Almoyna per indivis ab la capela de Sent Jacme ça Garriga, el marit es de altra seyoria, sia citade ques raema o faça vanir son marit de la seyoria”¹¹.

Un assentament del manual de l'any 1378-1379¹², ens informa de que, finalment aquest marit va entrar en el domini de la seva muller:

“Guillelmus Marquesii, maritus dicte Guillelme Marquesie de Crespiano fecit homagium Elemosine”.

Sembla, però, que no a tot arreu era així, i, en aquest sentit, assenyalo que Coral Cuadrada presenta una confessió segons la qual la dona era pròpia i el seu marit no¹³.

2. LA SERVITUD DEL MAS NO IMPEDEIX LA MOBILITAT

Malgrat el que hem dit en els paràgrafs precedents, algunes persones que havien nascut i viscut en una mas en podien marxar. Però això no vol dir que marxessin sempre havent-se redimit prèviament o amb el permís o coneixement de la seva senyoria. De fet, la redempció només era un tràmit indispensable per a aquells remences el motiu de la marxa dels quals era l'entrada immediata en un altre mas que també exigia la servitud. Això era

¹¹ AHG, Hospici, núm. 21 (1358-1359), fol. LVIII.

¹² AHG, Hospici, núm. 24 (1378-1379), fol. CXVIII.

¹³ C. CUADRADA, *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Caixa d'Estalvis Laietana/Ed. Rafael Dalmau, Mataró 1988, p. 518.

així perquè no es podia ser propi de dues senyories alhora a no ser que la senyoria fos compartida.

Els que abandonaven el seu mas sense redimir-se seguien, si més no per als senyors, estant-hi vinculats; és a dir, seguien essent propis per raó d'aquell mas i com a tals continuaven essent considerats. En algunes redempcions de persones que no viuen a la senyoria hi consta la seva vinculació amb un mas propi. Per exemple, en l'assentament de la redempció de Pere de Prat, fill de Joan de Prat, moliner de Banyoles, el paborde ens clarifica que és home propi per raó de la batllia de la Masó perquè és originari del mas Ferrer de Croanyes de Sant Vicenç de Camós¹⁴.

De la mateixa manera, gairebé sempre que un senyor qualsevol demanava el reconeixement d'alguns dels seus homes propis que havien marxat sense redimir-se, amb o sense el seu coneixement, com succeeix en molts requeriments de servitud, sol fer-s'hi constar la suposada pertinença a un mas propi. Vegem-ne uns exemples. En l'apartat de les despeses del manual de comptes dels paborde de l'Almoina de Girona corresponent a l'any 1409-1410 hi llegim:

“Item a VII de daembre de MCCCC nou, pague an P. Pinos, notari, per una procuracio en forma que jo fiu en poder seu e tramesi an Bernat Roig, cotoner a Barchinona, per requerir Gordi Miro e R. Miro, homes propis de l'Almoyna, naturals dels mas Miro de Casan de la Selva que son mudats star en Barchinona que faessen homanatge, IIII sous¹⁵.”

Segons aquest assentament, doncs, el paborde de l'Almoina reclama a dos homes propis seus per a què prestin l'homenatge que li deuen com a naturals del mas Miró, un dels masos propis que la mateixa institució tenia a la parròquia de Cassà de la Selva. Els hi demana aquest reconeixement tot i que sabia que havien marxat cap a Barcelona i que eren allà.

¹⁴ AHG, Hospici, núm. 46 (1409-1410), fol. LXXXV.

¹⁵ AHG, Hospici, núm. 46 (1409-1410), fol. CLXV, en aquest foli el paborde hi va consignar els pagaments que va efectuar durant aquell any als advocats i notaris que van treballar per l'Almoina.

Poc temps abans, el mateix paborde de l'Almoyna devia requerir també a un altre home propi seu que havia marxat i s'havia instal·lat també a Barcelona. El manual de comptes de l'any 1406-1407 recull que:

“A XX del mes de juny del any MCCCCVI, de volentat del honrat mossen de Brugueroles, sacrista miga, protector de l'Almoyna, absent lo sacrista magor, enfranqui e done a rasemça en Narcís Sala, tixidor, stant en Barchinona, fill d'en Francesch Sala, traginer de Cassan de la Selva, lo qual Narcís jo havia fet requerir ab carta devant lo vaguer de Barchinona e convenir que.m faes homanatge e en la dita raquesta se oposave lo sindich de la ciutat de Barchinona per nom de la dita ciutat e lo defenien axi com si fos ciutedan que no faes lo dit homanatge e, per esquivar plet e despeses, fon concordat que fos donat a raemsa e que pagues VI fl., los quals he resebuts segons apar ab carta feta per en Miquel Pere, notari de Gerona lo desus dit jorn, dels quals ma pertanyen, per mon dret, VI s., VII d., e a compradors XXVIII s., VIII d., m., que lus he fet comta en l'arrandament d'aquest libra, restan a l'Almoyna XXIX s., VIII d., m.”¹⁶.

Si bé és cert que de l'assentament que consigna aquesta redempció no es desprèn que aquest Narcís Sala fos considerat per l'Almoyna home propi seu perquè fos membre de cap mas, sí que s'hi fa referència al seu pare, Francesc Sala. Aquest apareix als llevadors de comptes de la mateixa institució com a home propi seu i habitant a la cellera de Cassà. Tal i com es desprèn de l'assentament, sembla que aquest Narcís Sala feia temps que s'havia instal·lat a Barcelona, d'on era considerat ciutadà i, per això, el defensava el síndic.

La residència contínua i permanent al mas posseït era, doncs, fonamental. En aquest sentit, P. H. Freedman presenta diversos casos del segle XIII en els que diversos senyors intenten confiscar (o recuperar) un mas on no hi vivien els seus tinents i, sovint, tampoc no el treballen, de manera que els senyors no n'estan obtenint els ingressos acostumats. Però aporta també, reclamacions a pagesos que, tot i no viure al seu mas, sí que el treballaven i

¹⁶ AHG, Hospici, núm. 45 (1406-1407), fol. LIII v.

se'ls exigeix que hi tornin a residir¹⁷. De la mateixa manera, l'any 1335, quan va morir un pagès del terme de Lluçà que feia deu anys que havia abandonat el seu mas, el seu fill que estava fent d'aprenent de sastre a Barcelona, va rebre la visita del procurador de la Pabordia de Santa Maria de Lillet amb un notari i testimonis exigint-li que tornés a habitar el mas deixat deu anys abans pel seu pare¹⁸. Així mateix, Eva Serra ressenya un parell d'exemples més, pertanyents al segle XIV: en ambdós casos els senyors respectius requerien a llurs pagesos que tornessin a habitar i a treballar llurs masos. S'advertia a un d'ells que, si no ho feia, el seu mas s'establiria a un altre pagès i, en l'altre cas, el senyor afegia en el requeriment "que el conreu del mas li era indispensable per cobrar els drets que hi posseïa"¹⁹.

Segons Lluís To, l'eventualitat de que els pagesos pretenguessin mantenir els seus drets sobre un mas sense viure-hi "lesionava seriament els interessos senyorials"²⁰. Aquesta conclusió també és aplicable a aquells homes propis que, tot i que directament potser no pretenien mantenir aquests drets, a la pràctica, els tenien. De fet, i com que el que exigia la servitud era la terra, el fet de no viure-hi no suposava haver-se'n desvinculat. Això vol dir que en marxar no es perdien els drets sobre el mas originari. Així doncs, si els hereus d'un mas morien sense descendència directa, tots aquells altres remences que eren serfs per raó d'aquell mas podien al·legar els seus drets i podien arribar a prendre'n possessió. Així les coses, mentre hi hagués alguna persona que tingués drets sobre el domini útil d'un mas abandonat, el senyor que en tenia el domini directe no el podia establir de nou. En aquestes circumstàncies, a les senyories només els quedaven dues opcions: o bé

¹⁷ P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Eumo editorial, Vic 1993, pp. 150-151.

¹⁸ Citat per M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, Peralada 1973, vol. I, p. 178.

¹⁹ E. SERRA, *Pagesos i Senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*, editorial Crítica, Barcelona 1988, p. 28.

²⁰ L. TO FIGUERAS, "Drets de justícia i masos: hipòtesi sobre els orígens de la pagesia de remença", *Revista d'Història Medieval*, núm. 6 (1995), p. 148.

obligar-los a residir i treballar els masos dels que eren originaris, o bé aconseguir que renunciessin als seus drets i es redimissin.

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona ens mostra exemples de masos abandonats però amb persones que tenen dret a reclamar-los. La documentació que s'ha conservat ens porta a una conclusió clara: si el mas està abandonat però hi ha algú que hi tingui drets hereditaris, el paborde, tot i el que econòmicament està perdent, no pot fer res, llevat d'exigir als possibles hereus que, o bé s'hi estableixin i el conreïn, o bé que es redimeixin i renunciïn als drets que hi tenen, de manera que ell el pugui tornar a establir de nou. Així es desprèn, si més no, de:

"Antonius Bach s.Estrada cum eius uxor Margarita, parrochie Sancte Marie de Camonibus, homines proprii dicte Elemosine et proprietarii dicti mansi Bach s.Estrada, attento quod dictus mansus est totus diruptus et incultus et parietes dicti mansi diraverunt totaliter, in tantum quod non est lapis super lapidem et dictus Bach, cum eius uxor, maleavosi et vagabundus et in dicto manso non habitaverunt necque continuam fecerunt residenciam casi per spacium octo annorum preteritorum quare his ubique atente dictus Bach cum uxor sua et succesoribus sui in dicto manso (...) renunciavit dictus mansus et omnes pertinencias suas et iura sua ubique etc. Redimiendo uxor suam et prolem suam ab omni servitute dicte Elemosine precio viginti florinorum"²¹

i també

"Item Anthonius Sabaterii parrochie de Seriniano homo proprius dicte Elemosine (...) commorans in parroquia de Pontonibus, fuit redemptus ab omni servitute dicte Elemosine cum uxor sua, duobus filiis et duabus filiabus (...) precio XX l., considerato que dictus Antonius Sabater nec aliquis de sua familia, non tam debat habitare in manso suo Sabater dicti Anthoni (...) fuit tractatum quod renunciaret dictus mansus et se redimet dicto precio"²².

²¹ AHG, Hospici, núm. 122 (1436-1437), fol. XXXXVIII. D'aquest cas hem localitzat l'instrument notarial, AHG, Notaris, Girona-6, núm. 173, que escriu: Joan Pellicer, prepòsit de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, defineix i absol de tot domini i servitut a Antoni Bach, ara ciutadà(?) de Girona i abans habitant i propietari del mas Bach de Santa Maria de Camós i a la seva dona Margarida i tota la seva prole nascuda i per néixer i tots els seus béns per 11 lliures. El predit Antoni renúncia al seu mas, honors, terres i possessions.

²² AHG, Hospici, núm. 123 (1440-1441), fol. XXVIII.

En ambdós casos, el paborde consigna que la família ja no vivia al mas des de fa temps. La primera, des de fa gairebé vuit anys i, la segona, en fa més de vint. En aquest darrer cas, cal pensar que els fills, també redimits, no haurien viscut mai al mas. S'observa també que ambdós masos estaven abandonats i, concretament, el mas Estrada es trobava, a més a més, del tot destruït (recordem que s'afirma que no en quedava pedra sobre pedra) i que les seves terres i possessions no s'estaven treballant. Així les coses, l'Almoïna, que, segons el paborde,

"non potebat abere sensus nec alia agraria de dicto manso (Sabater) propter absenciam dicti Anthoni"

i que, per tant, no en sortia beneficiada, va preferir –per pròpia iniciativa– redimir els seus adscrits, obligant-los a renunciar al mas i a les seves pertinences i així poder establir els seus masos de nou. En el cas del mas Sabater, el seu nou establiment es va produir el mateix any perquè apareix consignat en el mateix manual. De fet, sembla que això és el que volia l'Almoïna perquè, segons l'assentament, el paborde pretenia que aquestes famílies es redimissin i, sobretot, renunciessin als drets que tenien sobre els seus masos i possessions.

En el capítol dedicat a l'estudi de totes les redempcions concedides per l'Almoïna del Pa durant els segles XIV i XV, he afirmat que algunes d'elles d'alguna manera, podrien haver estat instigades o provocades pel paborde en funció dels interessos de la institució. Així, per exemple, l'assentament que consigna la redempció de Joan Escampa, habitant, tant ell com el seu pare, de Mollet, indica clarament la intenció del paborde en concedir-li la llibertat per tal com el redimit renuncia a

"tot dret que el pretenes haver en lo mas Ciprian e terres e possessions d'aquel del loch de Gahuses"²³.

Aquests exemples ens permeten concloure que, mentre hi hagués algun home propi que, com a propi d'un mas, tingués drets per heretar el

²³ AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. XLII v.

mas que li exigia la seva servitud, o per habitar-lo i treballar-lo, l'Almoïna, encara que el mas en qüestió estigués sense tinents i no fos treballat, no podia fer res més que intentar dues vies de resolució: o bé que les persones que li eren pròpies hi tornessin i hi fessin contínua residència, o bé aconseguir que es redimissin i que renunciessin a aquests seus drets, de manera que només llavors, l'Almoïna podria tornar a establir-lo.

Tot el dit fins ara ens porta a traslladar als segles XIV i XV i també a confirmar les suposicions fetes per Lluís To: "La difusió de la servitud personal entre la pagesia catalana en els seus inicis potser tenia per objectiu consolidar el seu lligam a la terra. El manteniment dels masos ocupats pot haver estat una preocupació major dels senyors des del segle XI". Semblantment, sembla ben cert que "les concessions de redempcions a vegades eren la única via que tenien els senyors per tal d'evitar que els pagesos mantinguessin drets sobre un domini en el que ja no vivien"²⁴.

I, de fet, ja fa molts anys que Jaume Vicens Vives va afirmar que "la servidumbre del campo, de mera dependència personal, tendió a fijarse en el mas"²⁵.

3. ELS BENEFICIS DE LA SERVITUD DEL MAS

La servitud exigida pels masos garantia la residència i el treball d'una família a cadascun d'ells, de manera que aquests sempre eren treballats. En conseqüència, els senyors directes en rebrien els censos i agrers acostumats a més a més dels ingressos extraordinaris proporcionats pels mals usos o per pagaments directament relacionats amb la condició servil i adscrita dels seus propietaris útils. En d'altres paraules, si un mas és de remença, sempre sembla que hi haurà la seguretat de que algú hi visqui i el

²⁴ L. TO FIGUERAS, "Els remences i el desenvolupament de les viles catalanes a l'entorn de 1200", dins L. ASSIER-ANDRIEU I R. SALA, eds., *La ciutat i els poders / La ville et les pouvoirs. Actes du colloque du Huitième centenaire de la Charte de Perpignan 23-25 octobre 1997*, Perpignan, Presses universitaires de Perpignan, 2000.

treballi amb els consegüents guanys econòmics, o, si més no, no pèrdues per al senyor. En aquest aspecte, la servitud beneficiava els senyors.

Però cal afegir que la servitud també podia perjudicar-los. Era, d'alguna manera, una arma de doble fil. I això era així perquè, per una part, garantia als senyors que els seus masos propis sempre serien treballats, com acabem de dir. Per l'altra, algunes vegades –poques- aquesta servitud dels masos es convertia en una arma en contra d'aquests mateixos senyors directes perquè, si un mas propi o remença es quedava sense tinentes que l'habitessin i treballessin, el senyor no podia, sota cap concepte, establir-lo de nou mentre hi hagués alguna persona pròpia per raó d'aquest mas que tingués drets sobre el seu domini útil.

En tot cas, hauria de forçar a aquest remença –que ho era perquè tenia l'origen en el mas en qüestió- i aconseguir que hi anés a viure, a treballar-lo i hi fes contínua residència; en cas que el remença no hi estigués disposat, el senyor hauria d'aconseguir redimir-lo de manera que el mas propi quedés sense tinentes i, sobretot, sense ningú que tingués dret a ser-ho. Només llavors, el senyor directe podia tornar a establir-lo de nou i, així, tornar a tenir aquest mas treballat i afocat de manera que li aportés els ingressos que li havia d'aportar. Sota aquest punt de vista i sota aquestes circumstàncies, la servitud tant podia ser positiva com negativa i això tant pel que fa als senyors com als propis remences. És a dir, podia beneficiar-los o perjudicar-los.

En un altre ordre de coses i tenint present que el mas era el determinava la servitud, ¿com hauríem d'interpretar que molts dels masos remences, després de la Sentència Arbitral de Guadalupe, preferissin no pagar els 60 sous que els redimia de cop de la servitud i, per contra, en seguissin pagant 3 anualment per aquest concepte? En opinió de Gaspar Feliu, els mals usos van ser transformats (que no pas abolits) en un “relativament moderat pagament monetari” i aquest investigador el qualifica

²⁵ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona

de moderat a causa del “gran nombre de masos que continuaren pagant durant segles el cens compensatori”²⁶. Tot i que és cert que era relativament moderat era menys elevat que els pagaments fets pels remences de l'Almoina per alguns mals usos. D'aquesta manera, si havien pogut pagar quantitats més elevades per una redempció o una eixòrquia, per exemple, no hauria de ser-los impossible deslliurar-se de cop i amb un sol pagament dels mals usos que, segons ells, eren tant odiosos i així poder-los oblidar per sempre més.

Potser l'explicació estaria en que, d'alguna manera, podien creure que si pagaven de cop el cens compensatori, tot i que se'ls reconeixia igualment la seva propietat, pensessin que algun dia podien veure posats en dubte els seus drets sobre el seu mas. En aquest sentit, Pere Gifre, també a tall d'hipòtesi, va plantejar que potser els pagesos que tenien la batllia de sac “temien perdre-la en el cas d'alliberar-se plenament del domini senyorial”²⁷ i que per això es troben pagaments dels 3 sous durant els segles posteriors.

El capítol VII de la ja esmentada sentència establí que els pagesos havien de seguir prestant sagraments i homenatges als seus senyors quan així fossin requerits per ells. En ells havien de reconèixer que tenien els masos i cases amb les seves terres, honors i possessions –però sense la remença i els altres cinc mals usos- per als seus senyors. El capítol continua dient que en cas que els pagesos abandonessin els seus masos, “la util senyoria sea consolidada a la directa de los dichos senyores, de manera que sea en la facultat del senyor o senior de fazer del mas o casa, tierras, honores e possessiones liberament lo que le plasera como pleno senyor de aquellas”. És a dir, els pagesos reconeixien que tenien unes possessions immobles el domini directe de les quals era dels seus senyors i, per això, el

1978, p. 22.

²⁶ G. FELIU I MONTFORT, “Els antecedents de la remença i els mals usos”, *Quaderns de la Selva. Estudis en honor de Pons Guri*, núm. 13 (2001), p. 209 i nota 4.

²⁷ P. GIFRE I RIBAS, “Servituds i prestacions pageses a l'època moderna. L'exemple del domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (1486-1776)”, *Recerques*, núm. 30 (1994), pp. 15-16.

domini útil que els havia estat establert retornaria al propietari del domini directe si ells marxaven²⁸.

Al seu torn, el capítol VIII de la sentència, tot responent a una reivindicació senyorial repetida mantes vegades, establia que els senyors tenien dret a confiscar els masos que haguessin estat abandonats pels seus tinentes durant tres mesos. Cal recordar que abans de la Sentència de Guadalupe quan un home de remença aconseguia passar més d'un any i un dia a qualsevol lloc privilegiat i no era reclamat pel seu senyor, passava teòricament i immediata a ser considerat home lliure. És a dir, quedava lliure del vincle servil i també del vincle que el lligava amb la terra, però diversos exemples, tant de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona com d'altres senyories, mostren que, a la pràctica, això no era així. Molts requeriments es fan a persones de remença que des de fa més d'un any i un dia no viuen al mas o domini originari. De fet, Vicens Vives ja va mostrar la seva estranyesa de que els síndics remences acceptessin sense protestar aquests dos capítols²⁹.

Tenint tot això present i d'acord amb la possible influència d'un factor determinat per la por introduït per Pere Gifre, em plantejo –només a tall d'hipòtesi- si no seria aquesta la raó per la qual molts masos remences – també els de l'Almoina- seguissin reconeixent en els capbreus aquests tres sous com a cens anual per raó dels mals usos molt temps després de 1486 i, fins i tot, en alguns casos, fins al primer terç del segle XIX. És a dir, els antics remences potser pensaven que, si no es redimien, se'ls seguirien garantint els seus drets sobre el mas en cas que algun dia i per algun motiu concret i no previst, decidissin abandonar-lo durant més de tres mesos.

De fet, hem ressenyat més amunt diversos exemples en els que, abans de 1486, els pagesos remences abandonaven el seu mas però no perdien els seus drets hereditaris i que, si no s'havien redimit, els senyors no

²⁸ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas ...*, pp. 341-342.

²⁹ J. VICENS VIVES, *El Gran Sindicato Remensa (1488-1508)*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid 1954, p. 16.

els podien tornar a establir. Així i al meu entendre, restava clar que encara que ells no hi visquessin seguien tenint el dret a fer-ho i, sobre tot i el que és més important, que ningú més no ho podia fer.

4. ELS MALS USOS I EL DOMINI DIRECTE DEL MAS

No hi ha dubte que els mals usos “són d’origen públic, producte de la justícia en uns casos (l’arsia i la cugúcia) i de l’ordenament feudal la resta”³⁰. Però, a més a més, els mals usos permetien el control de la terra, el control per part del senyor directe del domini útil que havia establert a algun emfiteuta. Per això els mals usos sancionaven els canvis o possibles canvis en els drets de les tinences. Com hem vist repetidament, no es podia permetre que algú que no visqués en un mas o que en volgués marxar continués podent-hi tenir drets hereditaris per manca de descendència en la família tinent. Per això es requeria la redempció si es volia abandonar el mas d’origen i per això es podia arribar a exigir-la en alguns moments determinats. El que es necessitava, en força casos, era alliberar el domini útil de les possessions per poder tornar-los a establir.

Per unes raons similars s’havia de pagar la intèstia i l’eixòrquia. Les possessions immobles del remença eren, en realitat, del seu senyor directe. És a dir, el mateix senyor directe al que les seves persones estaven lligades per raó de les mateixes possessions immobles. Així doncs, en la seva magnanimitat, el senyor autoritzava l’herència designada pel propietari útil a favor d’algun dels seus fills, néts o parents. Però quan el remença no havia designat el seu hereu o no en deixava cap en línia directa, és a dir, quan moria intestat o eixorc, les seves possessions retornaven al senyor directe que, a canvi d’un pagament, acceptava la transmissió. Això sí, cal dir que el senyor directe controlava així aquesta transmissió i, de passada, n’obtenia un ingrés extraordinari.

³⁰ G. FELIU I MONTFORT, “Els antecedents de la remença...”, p. 225.

L'objectiu final de la firma d'espoli forçada pot semblar més confús. No hi ha dubte de que s'havia de pagar al senyor directe una part proporcional a la quantitat del dot aportat pel cònjuge nou-vingut encarada en les seves possessions. S'havia d'evitar que, si mai calia retornar un dot, aquest fet pogués perjudicar els interessos i les propietats del senyor directe. Això explicaria, entre d'altres coses, que no tots els remences paguessin la firma d'espoli quan es casaven.

El control del domini útil per part del titular del domini directe també es troba darrere dels altres dos mals usos. És tracta d'aquells dos que l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona no va cobrar mai dels seus homes i dones propis i dels que no tenim gairebé cap exemple d'aplicació pràctica a tot Catalunya. Em refereixo, en primer lloc, a l'àrsia, si al pagès, per negligència o descuit, se li cremaven el mas o les seves terres, el senyor directe quedava clarament perjudicat i per això tenia dret a cobrar-la. En segon lloc a la cugúcia, si la dona del pagès era adúltera hi havia la possibilitat de que quedés embarassada d'un home propi d'un senyor diferent al seu. D'aquesta manera i a través d'un possible fill, es complicarien els possibles drets hereditaris del domini útil, però cal assenyalar en aquest punt que, segons els *Costums de Girona*, els fills seguien la condició jurídica de llurs mares.

Així les coses, i si tot això fos cert, quin era l'objectiu dels homenatges? Controlar en tot moment el domini directe del senyor perquè a través dels homenatges els senyors sabien qui era propi seu i per quina raó, és a dir, per quin mas o per quina terra ho era. D'aquesta manera i per mitjà del control de les persones, els propietaris directes podien controlar les seves propietats immobles establertes als remences.

Per acabar, recordem que amb un homenatge es confirmava la pertinença a la servitud i es deixava constància del lligam entre la persona que el prestava i la terra per la que el prestava i, per extensió, també es reconeixia el lligam del remença amb el propietari directe de la terra. Però crec que estar lligat a una terra no sempre era negatiu, i així ho he assenyalat. Ho crec perquè només podia posseir una terra servil una única

família servil, i, més concretament, una única entitat adscrita a aquella determinada terra. Aquesta normativa implica que mentre hi hagués persones adscrites a un mas, aquest no es podria tornar a establir fins que totes i cadascuna d'elles s'haguessin redimit. I això és així perquè redimir-se no vol dir només aconseguir la llibertat personal per anar on es vulgui lliurement, sinó que significa i requereix desvincular-se del lligam que es tenia amb la terra. En d'altres paraules, la redempció és de la terra i no pas del seu propietari directe encara que sigui aquest el que la concedeix i la cobra. Finalment, cal concloure que amb la redempció, el remença obtenia la seva llibertat personal però alhora també perdia tots els drets sobre la terra l'adscripció a la qual havia determinat precisament la seva condició de persona de remença.

10. LA SERVITUD FORA DEL MAS¹

1. INTRODUCCIÓ

A la Catalunya medieval no hi havia cap conjunt de lleis que regulés l'adscripció personal a la terra, ni tampoc que establís qui havia de ser considerat serf i qui no, i quines circumstàncies implicaven que determinades persones no fossin jurídicament lliures i depenguessin d'una senyoria feudal determinada. En paraules de P. H. Freedman, a Catalunya "no existí mai un corpus legal autoritzat i detallat que descrivís d'una manera coherent què era la servitud o a qui afectava", o no hi va haver mai "cap codi formal que regulés l'entrada o la sortida de la servitud"². De la mateixa opinió és Lluís To, "les lleis sobre la servitud medieval, com a mínim a Catalunya, no formaren mai un sistema legal coherent que definís amb precisió què era l'estatus servil i quines eren les seves conseqüències"³.

Aquesta és la principal dificultat amb la que topem quan intentem analitzar què significava o què implicava ser serf a la Catalunya medieval. Malauradament, no ens trobem davant d'un sistema esclavista ben reglamentat i conegut com el de l'època romana, al que tan sovint es refereixen els medievalistes que estudien aquests temes.

Però no tot és tan negatiu. Si bé és cert que no hi ha un sistema servil ben reglamentat, una sèrie de lleis dictades a diverses Corts celebrades al Principat fan referència directament o indirecta a la servitud. El mateix succeeix amb escrits de diferents juristes i notaris, l'objectiu dels quals era prendre part, justificar o estigmatitzar la postura tant dels senyors com la dels seus adscrits. De la mateixa manera,

¹ Agraïixo al Dr. Jon Arrieta Alberdi els profitosos comentaris i suggeriments que m'ha fet.

² P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Eumo editorial, Vic 1993, p. 143 i 228, respectivament.

³ L. TO FIGUERAS, "Drets de justícia i masos: hipòtesi sobre els orígens de la pagesia de remença", *Revista d'Història Medieval*, núm. 6 (1995), p. 141.

alguns dels privilegis i immunitats que els diversos monarques catalans van atorgar a diverses ciutats i viles afecten directament a l'estatus jurídic i a la llibertat de les persones que hi habitaven.

Per altra banda, s'han conservat els Costums de diferents àrees geogràfiques catalanes. Tot i que en tot moment hem de tenir ben present que aquests costums són únicament això: costums o reculls del que s'acostumava a fer o del que es feia més sovint a cada contrada, i no pas del que forçosament o per llei s'hi havia de fer. Això vol dir que, si bé en moltes ocasions podem assegurar que el que diuen es complia, mai no els podrem arribar a considerar com a lleis⁴. Tanmateix, quan volem parlar del significat de la servitud o de les seves implicacions més directes sobre les persones que hi estaven sotmeses, no podem menystenir la informació que ens aporten els documents en els que apareixen els serfs, que són, veritablement, molt abundants arreu.

El meu objectiu en les següents pàgines serà intentar esbrinar si les persones adscrites al vincle servil a la Catalunya medieval – anomenades remences perquè per a obtenir la seva llibertat havien de pagar la remença- tenien limitada la seva capacitat de moviment. És a dir, si els remences podien abandonar el seu mas d'origen i anar a viure a qualsevol altre lloc, especialment a ciutats o llocs privilegiats, o si, per contra, el vincle que els lligava a la terra era tan fort que, sota cap concepte la podien abandonar sense redimir-se prèviament del seu senyor, tal com bona part dels historiadors precedents han assegurat i com solen especificar els homenatges que els mateixos remences prestaven.

⁴ “Aquests aplecs jurídics es fan inicialment a manera de promptuaris o *repertoria*, on s'anaven recollint, de manera bastant concisa, allò que podia ser d'alguna utilitat, tant d'usos curials i precedents de *iudicata*, com d'opinions d'altres juristes, privilegis gairebé oblidats i, fins i tot, de textos legals i esments de reformes legislatives, amb un sentit més pràctic que especulatiu”, J. M. PONS I GURI, “Entre l'emfiteusi i el feudalisme (Els reculls de dret gironins)”, dins J. PORTELLA (ed.), *La formació i expansió del feudalisme català*, Estudi General, 5-6, Girona 1985-1986, p. 416.

No cal que ara ens estenguem gaire sobre aquest punt, recordem només algunes afirmacions taxatives al respecte. Segons Eduardo de Hinojosa, “el más precioso atributo de la libertad personal, la facultad de elegir domicilio y profesión, faltaban al hombre de remensa”⁵. En paraules de Francesc Monsalvatge, “el rústec (...) estava adherit al predi que conreava amb la seva suor y que no podía abandonar si no’s redimía”⁶. En el mateix sentit s’expressa W. Piskorski en assegurar que “la «remensa» [era] el peor de los «malos usos»” per tal com influïa directament en la llibertat de moviment dels remences tot i que ja reconeixia que “el traslado de los payeses de un sitio a otro no estaba, sin embargo, absolutamente prohibido, sino sólo coartado por el uso de la redención, aunque la indeterminación de su cuantía hacía este traslado difícilísimo en la práctica, si no completamente imposible”⁷.

En primer lloc, analitzaré el que les lleis, privilegis, immunitats i costums regulaven sobre aquest assumpte: en quines circumstàncies oferien la llibertat a les persones i en quines la negaven, sota quines circumstàncies aquesta llibertat jurídica que no es tenia es podia aconseguir, etc. En segon lloc, analitzaré els compromisos o obligacions reconeguts i acceptats –voluntàriament o no- pels mateixos remences en els documents que els exigien els senyors als que estaven adscrits. D’aquestes anàlisis en podrem obtenir el que podríem qualificar com a una “normativa” de la servitud catalana medieval. En tot cas, podrem establir el que els mateixos documents coetanis aporten sobre el concepte i les característiques de la servitud catalana pel que fa a la mobilitat dels serfs.

⁵ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, Librería General de Victoriano Suárez, Madrid 1905, p. 214.

⁶ F. MONSALVATGE Y FOSSAS, *Els remences*, Estampa Palé, Palafrugell 1908, p. 19.

⁷ W. PISKORSKI, *El problema de la significación y del origen de los seis "malos usos" en Cataluña*, Universidad de Barcelona-Facultad de Derecho, Barcelona 1929, p. 57 i 55, respectivament.

Per acabar, analitzaré alguns casos pràctics de diverses senyories en els quals les normatives establertes per les lleis, privilegis, costums o pels reconeixements dels mateixos remences no es corresponen del tot amb la realitat. L'objectiu és comprovar si es confirma que els remences podien marxar del seu mas i domini d'origen per tal d'instal·lar-se en una vila, sense haver-se redimit abans del seu senyor⁸.

2. QUÈ PREVEIEN LES NORMATIVES?

2.1. Privilegis i immunitats de ciutats

Diferents lleis, disposicions, costums i, fins i tot, privilegis reials, asseguraven que si qualsevol persona –per tant, també un remença– aconseguia passar més d'un any i un dia a una ciutat o vila privilegiada, encara que aquesta no fos de domini reial, esdevindria immediatament lliure. És a dir, s'alliberaria del vincle servil que el lligava tant amb una terra concreta com al senyor directe d'aquesta, sense la necessitat d'haver hagut de comprar la seva redempció abans.

Aquest és el cas, per exemple, de les ciutats de Barcelona i de Girona. Als *Costums de Girona* queda molt clar que qui s'estigui a la capital de la seva diòcesi durant un any i un dia haurà de ser considerat ciutadà. No només això, sinó que com a tal ciutadà no podrà ser reclamat pel senyor de la senyoria de la que fos oriünd, a no ser que li hagués prestat homenatge amb anterioritat al seu trasllat de domicili o que abans del termini establert hagués estat reclamat pel seu senyor:

⁸ Val la pena aclarir que, quan parlo de persones jurídicament no lliures que viuen a les ciutats no hi compto, com és obvi, a aquells ciutadans que van decidir comprar com a inversió el domini útil d'un mas. Si el mas era servil, encara que ells no ho sabessin, eren considerats serfs pel propietari del seu domini directe i eventualment podia exigir-los la prestació d'homenatge i la residència continuada al mas.

“Qualsevol foraster que romanguí a Girona durant un any i un dia serà considerat ciutadà i no podrà ser reclamat pel senyor del domini d'on és originari excepte si abans li ha prestat jurament d'homenatge i solidància, o si durant aquest any ha estat interpellat pel seu senyor, al menys a la capital de la vegueria segons la forma de la constitució general de Catalunya”⁹.

Un altre capítol dels mateixos *Costums* fa extensiva aquesta possibilitat a totes les ciutats o viles de Catalunya, exceptuant també les persones que abans d'establir-s'hi haguessin prestat homenatge o que haguessin estat requerides a tornar pel seu senyor. En aquells casos, la persona adquiriria la plena llibertat

“Si l'home d'un senyor no li ha prestat l'homenatge de solidància i té la seva residència a una ciutat o vila de Catalunya durant un any i un dia, com que no li han reclamat l'homenatge, aquest prescriu i l'home adquireix la plena llibertat per costum”¹⁰.

En aquest sentit, un altre manuscrit dels mateixos *Costums de Girona* es refereix a la llibertat que aconseguirien tots aquells forasters que romanguessin a la ciutat de Barcelona com a mínim un any i un dia. Si el foraster en qüestió acomplia aquest únic requisit, seria considerat ciutadà barceloní i no podria ser reclamat pel senyor del domini del que fos originari¹¹. A diferència, però, dels capítols fins ara ressenyats, aquest no fa cap esment de que la prestació d'un homenatge anterior invalidés el contingut d'aquesta concessió.

Diversos privilegis concedits pels monarques catalans a la ciutat de Girona, confirmen el que diuen els *Costums*. Així per exemple, l'11

⁹ T. MIERES, *Costums de Girona*, edició crítica i traducció d'A. COBOS FAJARDO, Biblioteca d'Història Rural, Girona 2001, pp. 198-199 i també J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988, p. 339.

¹⁰ T. MIERES, *Costums de Girona...*, pp. 80-81, i J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 291.

¹¹ “Item quicumque forensis qui steretit in Barchinona per unum annum et unam diem habetur pro cive et non potest peti a domino de cuius dominio fuit oriundus. Consuetudo”, capítol 88 del manuscrit d'El Escorial, J. M. PONS I GURI, *Les col·leccions de Costums ...*, p. 142.

de maig de l'any 1293, el rei Jaume II el Just va ordenar al batlle de Girona

“que aquells qui per l ayn o més hauran fet contínua residència en Gerona, no sien demanats per aquells qui dien que són lurs, ans sien haüts per ciutadans”¹².

Pocs anys més tard, el 9 de juny de 1309, el mateix monarca, informat de que alguns habitants de la ciutat de Girona havien estat reclamats per aquells que s'autoconsideraven els seus senyors i que els perseguïen, ordena al batlle i al jutge de la ciutat que els defensin com a ciutadans seus, tal com establia el privilegi concedit i confirmat a la ciutat anteriorment¹³.

En cap dels dos privilegis acabats de citar, s'esmenta tampoc el requisit de que si la persona forastera que s'instal·lava a la ciutat de Girona era remença, no hagués prestat homenatge al senyor al que estava adscrit abans de traslladar-se, ni tampoc a que hagués hagut de redimir-se abans. Amb el text d'aquests dos privilegis a la mà, l'única condició per tal d'esdevenir ciutadà gironí i, com a tal, poder ser defensat pel batlle i els jurats de la ciutat si calia, era habitar-hi durant un any i un dia. Cap més exigència, només residir-hi durant aquest temps determinat, es provingués d'on es provingués i es fos de la condició jurídica que es fos. Les immunitats ofertes per aquests privilegis afecten, per tant, a tothom, provinguin de masos o famílies de remença o d'altres ciutats o viles i no fan cap mena de distinció entre els llocs d'origen o l'estatus jurídic dels nousvinguts.

Segons Christian Guilleré, el contingut d'aquests dos privilegis era respectat per les autoritats gironines: “els jurats també defensen individualment els ciutadans gironins (...) d'aquí les intervencions dels

¹² C. GUILLERÉ, *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*, Ajuntament de Girona-Fundació Noguera, Lleida 2000, p. 53-54.

¹³ C. GUILLERÉ, *Llibre Verd de la ciutat de Girona ...*, p. 76 i M. J. ARNALL I JUAN, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, vol. I, Ajuntament de Girona-Fundació Noguera, Lleida 2000, p. 208-209.

feudals de la regió, que voldrien obligar aquests gironins recents a pagar les contribucions de la senyoria o de la vila que administren quan hi continuen tenint un immoble”¹⁴. En les pàgines que segueixen veurem com els jurats defensen uns remences afincats a Girona i que eren reclamats per l'Almoïna del Pa de la seva catedral.

Eduardo de Hinojosa també havia advertit una possibilitat semblant: “el avecindarse en ciertas villas reales, aun de escasa importancia, llevaba consigo la plenitud de la libertad”¹⁵. D'aquesta cita es desprèn indirectament que, al parer d'Hinojosa, totes les viles reials eren lliures, és a dir, que tots els habitants de les viles reials eren jurídicament lliures. Però cal assenyalar que diversos estudis neguen aquesta afirmació. Els monarques catalans cobraven redempcions i mals usos de remences que vivien en les seves ciutats o viles. En paraules de Maria Teresa Ferrer Mallol, “les servituds persisteixen en els masos del domini reial durant el regnat de Martí l'Humà (i també abans)”¹⁶. Així mateix ho ha mostrat X. Soldevila en els seus estudis sobre Torroella de Montgrí, els registres notariais d'aquesta vila reial consignen enfranquiments de remences concedits pel rei o pels seus representants en nom seu¹⁷.

2.2. Lleis de les Corts catalanes

¹⁴ C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Vol. I, Barcelona 1993, p. 82.

¹⁵ E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria...*, p. 230.

¹⁶ M. T. FERRER I MALLOL, “El patrimoni reial i la recuperació dels senyories jurisdiccionals en els estat Catalano-Aragonesos a la fi del segle XIV”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 7 (1970-1971), pp. 351-491.

¹⁷ X. SOLDEVILA, “Masades i servituds a Torroella de Montgrí i la seva comarca (1290-1340)”, dins R. CONGOST I L. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, p. 92-123. El mateix constata L. TO FIGUERAS, “Servitude et mobilité paysanne: Les origines de la “remença” catalane (XIIe-XIIIe siècle)”, *Mélanges de l'École Française de Rome*, Tome 112 (2000), p. 851-853. I el mateix en l'apartat en el que estudio les cartes de redempció conservades a l'arxiu de l'Almoïna de Girona d'aquesta tesi.

L'any 1283, les Corts de Barcelona presidides pel rei Pere el Gran, van aprovar la constitució "En les terres o lochs". A més a més de l'interès del seu contingut, en aquesta constitució apareix esmentada, per primera vegada la remença en un text de caire legislatiu. Aquesta constitució, juntament amb l'emesa per les Corts de Cervera de l'any 1202, han estat considerades pels historiadors precedents com la prova de que la reialesa acceptava i donava plena vigència a la servitud a Catalunya. I això perquè, segons els mateixos historiadors, la segona "legalitzava" l'*ius maletractandi*, és a dir, permetia que els senyors poguessin maltractar als seus pagesos¹⁸, i la primera legalitzava la redempció, és a dir, instituïa l'obligació d'haver de comprar la pròpia llibertat si es volia marxar del domini d'origen.

Val a dir, però, que la Constitució "En les terres o lochs" de l'any 1283, ha estat reinterpretada recentment per Lluís To¹⁹ que assegura que no legalitzava la redempció que, de fet, ja es cobrava des de feia més d'un segle²⁰. La remença, és a dir, aquesta compra de la pròpia llibertat per abandonar el domini d'origen era, doncs, un costum ja establert²¹. Què diu la constitució de les Corts de Barcelona de 1283? Senzillament, que el rei no accepti que en els seus dominis hi visquin homes i dones de remença que vinguin de llocs on és costum

¹⁸ Segons Lluís TO, el que impedia aquest acord era que els pagesos maltractats o robats pels seus senyors podessin apel·lar al rei i als seus oficials (L. TO FIGUERAS, "Drets de justícia i masos...", p. 144). De fet, el capítol VI de la Sentència Arbitral de Guadalupe no només va anul·lar el dret de maltractar sinó que especificava que si els senyors maltractaven als pagesos, aquests podrien recórrer al rei o als seus oficials, J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona 1978, p. 341.

¹⁹ L. TO FIGUERAS, "Els remences i el desenvolupament de les viles catalanes a l'entorn de 1200", dins L. ASSIER-ANDRIEU I R. SALA, eds., *La ciutat i els poders / La ville et les pouvoirs. Actes du colloque du Huitième centenaire de la Charte de Perpignan 23-25 octobre 1997*, Perpignan, Presses universitaires de Perpignan, 2000, p. 150-152; i L. TO FIGUERAS, "Servitude et mobilité paysanne ...", pp. 862-864.

²⁰ "El 1162 trobem el primer document de redempció d'un home propi", G. FELIU I MONTFORT, "Els antecedents de la remença i els mals usos", *Quaderns de la Selva. Estudis en honor de Pons Guri*, núm. 13 (2001), p. 226.

²¹ De fet, era normal que es confirmessin per constitució costums ja existents, perquè era difícil que es creessin normes *ex novo*, sobretot quan la posició dels nobles respecte al monarca estava enfortida.

redimir-se i dels que no s'hagin redimit abans d'instal·lar-se en els nous. En altres paraules, que el rei no accepti a persones que no hagin pagat la redempció corresponent abans d'anar a habitar a les seves viles. El text de la Constitució ho expressa molt clarament:

“En las terras o lochs, hon los homens son acostumats de reembre, no transporten lur Domicili als nostres lochs, si nos reeman, e noy puxan tenir honors, e possessions”

En el mateix sentit, també es fa referència a les persones que podien ja estar-hi instal·lades

“que si eren de lochs, o de Vilas en las quals se acostuman de reembre, ques reeman, si doncs per alcun dret, o per prescriptio de Any, de mes, e de die, o de major temps nos podien deffendre”²².

Per tant, el que pretenien els estaments privilegiats amb aquesta constitució, era aconseguir el compromís del rei per tal que els remences no poguessin beneficiar-se dels privilegis de les ciutats i viles reials (ni tampoc, per extensió, de les d'altres ciutats i viles). En conseqüència, aquesta constitució, en lloc de fixar l'obligatorietat de les compres de la llibertat personal, el que fa és establir un pacte entre els senyors (tenint present que el rei és el primer senyor) per tal que respectin els interessos dels altres senyors. Cal pensar que un dels objectius de la llei era assegurar que les persones provinents de masos no podessin mantenir els seus drets sobre els seus masos d'origen si n'havien marxat.

De manera que aquest compromís assegurava la solidaritat entre el rei i els altres senyors feudals. No impedia la mobilitat pagesa ni l'emigració cap a viles o ciutats ni tampoc cap a d'altres senyories que oferissin millors terres i condicions. Aquesta constitució assegurava

²² *Constitutions y altres drets de Catalunya compilats en virtut del capitol de Cort LXXXII. De las Corts per la S.C. Y R.Majestat del rey Don Philip IV Nostre Senyor celebradas en la ciutat de Barcelona, Any MDCCII*, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia: Textos Jurídics Catalans, Barcelona 1995, p. 347.

el control d'aquests desplaçaments i permetia, al mateix temps, que se'n pogués treure un benefici econòmic. Des de llavors, el rei –però també tots els altres senyors- es comprometien a no acceptar en els seus dominis a ningú que no pogués demostrar que era lliure amb anterioritat. Per tant, l'objectiu de la Constitució “En les terres o lochs” seria preservar els drets dels senyors feudals i comprometre'ls a respectar les senyories i dominis dels altres. I el que és més important, que el mateix faria el rei, com a senyor feudal que era.

La documentació generada per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona, per exemple, corrobora plenament aquesta intencionalitat. El seu paborde no acceptava dins del seu domini a ningú que no pogués demostrar que era jurídicament lliure. Per això, en els documents d'homenatge o de reconeixement de domini que rebia dels seus homes i dones propis o remences, i immediatament després del nom i filiació del prestador, aquest reconeixia ser lliure i no dependre de cap altre senyor. En el cas que hagués estat redimit, explicitava la data, el nom del senyor que va concedir la seva redempció, quant va costar i el nom del notari que va enregistrar l'acte. A més a més, totes les persones que entraven al domini de l'Almoina i que abans eren pròpies d'una altra senyoria, entregaven –o es comprometien a fer-ho- la carta del seu enfranquiment al seu nou senyor, és a dir, al paborde. El mateix passava a les altres senyories i per aquest motiu les cartes de les redempcions concedides per aquesta institució benèfica no s'han conservat en el seu arxiu, mentre que sí ho han fet les de l'entrada al domini.

La garantia de no acceptar remences que no s'haguessin redimit prèviament torna a aparèixer en diverses constitucions posteriors. Aquest és el cas de l'aprovada a la Cort de Montsó per Alfons II el Franc, l'any 1289:

“Ordenam e statuim, que si algun pages, o border, o jove om lexava son mas o sa borda, o se exira de la senyoria daquell qui sera (...) e que haja a reembre la

persona sua, del Senyor de qui sera, en aquelles empero Terras, en que es acostumat de reembre”²³.

Altres constitucions tornen a legislar de nou sobre la impossibilitat de les ciutats o viles de defensar als seus habitants remences. Jaume II, a la Cort de Girona de l'any 1321, per exemple, estatueix i ordena que si els pagesos van a poblar:

“Ciutats, Vilas, o Locs nostres, o de Prelats (...) puxan esser deffesos en aquell cas per Nos, o per los altres damunt dits: saul empero, que si aquells Homens eren de Locs, en los quals los Homens han acostumat de reembre, que no sien deffesos en aquell cas per Nos, o per los altres demunt dits, entro que reemuts se sien de lurs senyors”²⁴.

Els monarques posteriors van seguir dictaminant en aquesta línia i així consta que l'any 1339, Pere el Cerimoniós “va advertir als senyors eclesiàstics que no podien admetre a les seves jurisdiccions els qui s'escapaven de la senyoria directa”²⁵. Poc menys de cent anys més tard, Alfons el Magnànim, a la Cort de Barcelona de 1432, ordenà que en cas que un remença hagués abandonat el seu domini sense llicència del seu senyor, aquest el podés requerir només durant un any i un dia, davant “lo Official del loc hont sera trobat, i que “puga lo dit senyor donar contra ell clam de Pau, e de Treva”²⁶.

En conclusió, els beneficis i les promeses de llibertat oferts pels privilegis o immunitats que tenien algunes –o moltes- ciutats o viles catalanes, quedaven clarament limitats per aquestes constitucions aprovades per diversos monarques de la Casa de Barcelona²⁷. Durant

²³ *Constitutions y altres drets de Cathalunya ...*

²⁴ *Constitutions y altres drets de Cathalunya ...* La primera Cort de Barcelona, l'any 1291, estableix que “Null hom qui tenga Mas, o Pernada, o borda en senyoria de algu, e faça foc aquí, que nos puxa fer Hom daltre, sens licentia de son senyor”.

²⁵ J. M. PONS I GURI, “Senyors i pagesos”, *Història de Catalunya*, Salvat Editores, S.A., vol. 3, Barcelona 1978, p. 131.

²⁶ *Constitutions y altres drets de Cathalunya ...*

²⁷ En paraules d'Hinojosa, “El derecho del señor a reivindicar al payés que abandonaba el predio era de tal índole, que hasta las Constituciones de paz y tregua lo reconocían y sancionaban”, E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión*

el primer any i dia de la seva vida a la ciutat, els remences no redimits podien ser reclamats pel seu senyor a tornar al domini i si això succeïa no podien ser defensats com a ciutadans pels seus jurats.

2.3. Els homenatges prestats pels remences

Fem un pas més. Com hem dit abans, alguns privilegis concedits a viles o ciutats especificaven que tots els seus habitants adscrits que haguessin prestat homenatge al seu senyor no podrien beneficiar-se de les seves immunitats. Mitjançant un homenatge o reconeixement de domini, qualsevol persona reconeixia la seva adscripció a la senyoria que el rebia, és a dir, entrava o confirmava la seva pertinença a la servitud.

De tant en tant, les persones de remença havien de reconèixer públicament que ho eren. Havien de fer constar que depenien d'un senyor al qual prestaven homenatge. Per això s'han conservat tants pergamins que consignen homenatges o reconeixements de domini de tantes senyories catalanes. Els pergamins que contenen aquesta mena d'actes, fossin de la senyoria que fossin, tenen tots una estructura similar. La seva intenció és clara i única: deixar constància del lligam del remença al mas o a la terra (lligam recent o d'origen) i, per tant, al propietari directe (sigui qui sigui) d'aquesta²⁸.

agraria..., p. 216.

²⁸ Tot i que en aquesta tesi he dedicat un capítol sencer als homenatges, crec que val la pena recordar ara el seu contingut. Primer, el reconeixedor, declara la seva filiació, el seu lloc d'origen o de residència i el nom del seu cònjuge, si fa el cas. Després, reconeix que ell (o ella) és propi i soliu (poques vegades hi afegeix afocat, si més no en el cas de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona) i també que així seran considerats tots i cadascun dels seus fills (a no ser que n'exceptuï algun expressament), així com la resta dels seus descendents. A més a més, el prestador assegura que tots els seus béns mobles, tant presents com futurs, també són propis del seu senyor. Cal assenyalar que molt sovint s'especifiquen els motius que porten a una persona a reconèixer que està adscrita a una senyoria determinada. En tots aquests documents la persona que reconeix ser pròpia jura sobre els Quatre Evangelis respectar els termes del reconeixement de domini i no contravenir-lo mai. En aquest sentit, també es compromet a no fer res que pugui perjudicar al seu senyor, així com a marxar sense el consentiment d'aquest. Jura, finalment, fidelitat al seu senyor.

A la gran majoria d'aquests homenatges, el seu prestador renuncia específicament a la possibilitat de marxar del mas (si hi vivia en aquell moment) i/o d'anar a viure i instal·lar-se a cap vila, ni a cap castell, ni cap altre lloc privilegiat. És a dir, renuncia a beneficiar-se de les exempcions que podien oferir-li les ciutats, castells i altres llocs privilegiats²⁹: "et non intrabo causa habitandi castrum, villam vel civitatem vel alium locum clausum sive privilegiatum".

Un cop s'havia prestat un homenatge, és a dir, s'havia reconegut la pertinença a la servitud i se n'havia deixat constància per escrit, la persona en qüestió passava a ser considerada o tractada com a remença (amb tot el que això significava), si més no a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. En d'altres paraules, la prestació de l'homenatge implicava directament i immediata ser considerat com a home o dona de remença i, per tant, com a serf o persona jurídicament no lliure.

Si el pagès fugia després d'haver prestat homenatge, el senyor tenia tot el dret a requerir-lo i fer-lo tornar al mas³⁰. Tanmateix i en aquest sentit, no podem oblidar que els homes i dones propis reconeixien en els seus homenatges aquesta seva condició adscrita al mateix temps que reconeixien que la seva descendència, tant la nascuda com la que no hagués nascut en el moment de la prestació, també seria considerada així, encara que els seus descendents no ho sabessin o no ho reconeguessin mai personalment. Aquest detall és important perquè, com veurem més endavant, el fet de no haver reconegut mai públicament la condició de persona adscrita o de remença, de cap manera significava que no se'n fos o que no es fos considerat i tractat així per la senyoria.

²⁹ Als primers reconeixements dels segle XIII de la diòcesi de Vic estudiats per P. H. Freedman "no tots els tinents renunciaven explícitament als drets de refugi" (P. H. FREEDMAN, "El procés de servitud a la Catalunya medieval: dades de fonts eclesiàstiques", dins *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988, p. 47, (traducció de "The enserfment process in medieval Catalonia: evidence from ecclesiastical sources", *Viator*, 1982, pp. 225-244).

³⁰ "Sobretot perquè el pagès que havia fet homenatge no podia gaudir de la prescripció de l'any i el dia en cas d'haver-se refugiat en població o castell privilegiats", J. M. PONS I GURI, "Entre l'emfiteusi i el feudalisme ...", p. 415 i nota 26.

Val a dir que, tot i que la majoria de documents d'homenatge són molt similars, només en uns quants –sempre una minoria- el reconeixedor es compromet a pagar, “pro recognitionem domini”, un cens anual a la seva senyoria. En aquest sentit, no deixa de ser curiós que la majoria de les persones que ho fan així, reconeixen viure fora de la senyoria que els exigia el seu asserviment i solen aclarir, per si hi hagués dubtes, on viuen.

Si creiem al peu de la lletra el contingut dels privilegis, immunitats, costums, lleis o constitucions i el reconegut pels mateixos remences als seus homenatges, haurem d'arribar a dues conclusions. La primera és que els habitants de bona part de les viles i ciutats catalanes medievals privilegiades eren persones lliures que no depenien de cap senyor. La segona, que tots els remences vivien als seus masos i/o dominis d'origen i que, per tant i indirectament, tots els remences eren pagesos i vivien del treball de la terra³¹. Repetim-ho, afirmaríem que cap habitant de les ciutats privilegiades podia ser remença perquè així ho garantien i asseguraven llurs privilegis, i que tots els remences eren pagesos i vivien en zones rurals.

3. QUÈ PASSAVA A LA PRÀCTICA?

Com és sabut, no totes les persones que naixien en un mas s'hi podien quedar tota la vida. El sistema hereditari vigent a la Catalunya Vella implicava que un dels fills de cada generació heretés el conjunt del mas i les seves terres i fos l'encarregat (i afortunat?) de conservar-los i de continuar-los treballant. Els altres fills i filles, molt probablement havien de marxar del mas, entre d'altres raons, perquè no n'eren els seus titulars i perquè sovint la seva extensió no podia garantir el

³¹ Segons Freedman, “els serfs eren pagesos, és a dir, eren agricultors que vivien en família en una tinença i produïen per alimentar-se i per pagar una renda”, P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa...*, p. 29.

manteniment de tants membres. Per tot això cal pensar que més d'un membre de cada generació deixava el mas d'origen per anar a viure en un altre lloc. Lògicament, els fills i filles no hereus de cada mas podien abandonar-lo tant perquè entraven en un nou mas –remença o no- com per altres motius, encara que les sortides provocades per matrimonis en altres masos eren les més habituals, com ja hem vist en un capítol anterior.

Qualsevol remença que es casés amb un remença propi d'una altra senyoria havia de redimir-se per passar a dependre del senyor del seu cònjuge. Així doncs, com que la major part dels remences que abandonaven el seu mas d'origen ho feien perquè es casaven en un altre mas també remença, mantenien la seva condició jurídica encara que canviessin de senyoria. D'altres, menys nombrosos, marxaven del mas d'origen perquè n'havien heretat un altre o hi havien estat establerts o l'havien comprat, etc.

Tanmateix, una minoria de persones de remença podia abandonar el mas, més o menys voluntàriament, per tal d'anar a instal·lar-se a una vila o ciutat privilegiada. En principi i tal com hem vist a les pàgines precedents, si aconseguia estar-hi durant més d'un any i un dia, esdevindria lliure, sempre i quan no hagués prestat homenatge al seu senyor o aquest no l'hagués requerit durant aquest temps, perquè els ciutadans eren, en teoria, jurídicament lliures. En teoria també, si havia prestat homenatge al seu senyor, s'hauria compromès a no abandonar el domini d'origen i d'una manera específica a no anar a cap vila, ciutat o lloc privilegiat per tal d'establir-s'hi definitivament. Però a la pràctica, les coses no resulten tan clares. Veurem tot seguit com hi havia remences ben instal·lats a ciutats i viles que prestaven homenatge al seu senyor o que eren requerits per aquest a prestar-lo, que compraven la seva redempció, que pagaven per mals usos, que eren defensats pels jurats de les seves ciutats com a ciutadans, etc.

3.1. Homenatges prestats per persones que no viuen a cap mas³²

Com a mínim una cinquantena dels homenatges i reconeixements de domini rebuts i conservats per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona van ser prestats per persones que reconeixien explícitament que no vivien al mas que els exigia la servitud. Molts d'ells fins i tot especificaven el seu lloc de residència que gairebé sempre era una vila o ciutat propera al seu lloc d'origen: Banyoles, Girona, Sant Feliu de Guíxols, Santa Coloma de Farners, Peralada, etc. També n'hi ha uns pocs que vivien a Barcelona i sembla que ja hi estaven totalment instal·lats i, fins i tot, asseguraven que n'eren considerats ciutadans, com veurem més endavant. Si bé és cert que aquesta xifra pot semblar ridícula entre els més de 1.200 homenatges rebuts per la institució durant el segle XIV i la primera meitat del XV, no deixa de ser significativa, sobretot si tenim present que en el mateix homenatge el remença es comprometia i jurava no abandonar mai el mas ni el domini d'origen sense el permís del seu senyor. Vegem-ne un parell d'exemples:

L'any 1381, Joan Prat, fill de Pere de Prat, hospitaler de Galliners, va reconèixer ser home propi de l'Almoina perquè havia entrat en el mas Ferrer de Croanyes de Sant Vicenç de Camós en casar-s'hi. Però aclaria que “ego foveo domicilium in villa de Balneolis” i, per aquesta raó, es comprometia a pagar anualment una lliura de cera de cens en senyal de reconeixement de domini³³. En aquest mateix sentit, al manual de comptes dels pabordes de l'any 1381-1382, hi trobem el següent assentament:

“Brunissen, uxor primo Bernardi Columbi de

³² El contingut de les pàgines següents coincideix amb el que he dit correspon a diferents apartats dels capítols que tracten els homenatges i les redempcions, però m'ha semblat millor tornar a referir-m'hi –sobretot pel que fa als exemples aportats– per tal d'enfocar convenientment el plantejament d'aquest capítol.

³³ ADG, pergs. Pia Almoina, Camós, núm. 299 (1381, abril, 25).

Borgonyano, habitatrix in dicto manso Columbi, nunc uxor Bernat Maruny, olim de Camonibus et nunc commorans in civitate Gerunde, fecit homagium Elemosine XXVI die madii, anno Domini MCCCLXXXII, in posse G. Lupeti”³⁴.

En aquests dos casos i en tota la resta d'aquesta cinquantena, no només s'explica que la persona en qüestió no viu al seu mas d'origen, sinó que, a més a més, s'indica específicament el seu lloc habitual de residència. Tanmateix és possible (de fet, molt probable) que altres persones que es feien o reconeixien ser de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona visquessin també fora del seu mas d'origen i en una parròquia diferent a la originària, si bé els documents que contenen llurs homenatges no ho fan constar així.

Per tant, a la vista d'aquesta documentació, queda clar que no tots els remences vivien en masos i eren pagesos, com dèiem unes pàgines més amunt. Sembla, doncs, que era possible sortir del mas remença sense haver-se redimit prèviament –i, per tant, sense haver-se desvinculat ni de la terra ni del seu senyor directe- i anar a viure en un altre lloc. Malgrat això, se seguia essent propi del domini d'origen fins que no s'obtingués la redempció personal.

A més a més, en el moment en el que reconeixen ser propis alguns d'ells semblen molt ben –o del tot- instal·lats en els seus nous llocs de residència. Aquest és el cas de tots aquells remences que, tot i prestar un homenatge i admetre amb ell la seva condició de persones no-lliures i adscrites a la terra, consignen que no només viuen fora del mas i en un altre lloc sinó que són gent d'ofici. Es tractava, doncs, de remences amb oficis “urbans” o, en tot cas, de remences no pagesos, és a dir, que no semblen tenir ja cap mena de participació directa en el conreu de la terra.

Així doncs, alguns d'aquests homes que van reconèixer ser propis de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona durant els segles XIV i

³⁴ Arxiu Històric de Girona, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. CXX v.

XV i li van prestar homenatge de fidelitat eren sastres, pedrers, paraires, teixidors, carnisers, fusters, sabaters, mestres de cases i, fins i tot, n'hi ha un d'escriptor. Aquest és el cas de, Jaume Bohiga, escriptor de Caldes, fill de Pere Bohiga, que també era escriptor de Caldes però ja era difunt, que reconeixia que era propi de l'Almoïna perquè tant el seu pare com el seu avi ho havien estat³⁵.

Així les coses, aquests remences estaven absolutament establerts en el seu nou lloc de residència i algun d'ells ni tan sols comparteix el cognom amb cap dels masos propis de l'Almoïna. En tot cas, tot fa pensar que alguns d'ells feia temps, fins i tot generacions, que vivien fora del seu mas d'origen –si és que mai hi havien viscut– perquè sembla que els seus pares tampoc no hi vivien, la qual cosa no implicava que haguessin deixat de ser remences per tal com no s'havien redimit mai.

Però no només l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona rebia homenatges de persones que no vivien als seus masos propis. Per exemple i sense cap ànim d'exhaustivitat, en el conjunt de documents publicats per Miquel Golobardes³⁶, hi ha sis reconeixements de domini fets per remences (tots homes) que assegurin no viure a cap mas, al llarg del segle XIV. Quatre d'ells viuen a Peralada; un altre és habitant a Girona però es compromet a tornar a la seva parròquia d'origen, Santa Llogaia de Terri, quan el seu senyor li ho demani³⁷; l'altre és sabater a La Jonquera però especifica que és originari del mas Cardoner de Rocabertí, a la parròquia de Sant Miquel de Solans. Val

³⁵ ADG, perg. Pia Almoïna, Cassà, núm. 564 (1341, juliol, 21).

³⁶ M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, Vol. 2, pp. 126-127, 139, 143, 155 i 168-169. Els documents estan datats els anys 1344 (2), 1359, 1362, 1377 i 1397.

³⁷ "promissit dicto domino vicecomiti et suis successoribus ac etiam sub pena mille solidorum malgalonesium se obligavit quod infra spacium decem dierum postquam ab ipso vicecomiti vel a sua curia fuerit requisitus verbo, nuncio aut litteris vel voce preconia in loco Sancta Leocadia fuerit requisitus, exiet a quocumque loco ubi extra terra domini vicecomitis faciat suum domicilium et intrabit et suum domicilium faciet infra dominacionem et terram dicti domini vicecomitis", M. GOLOBARDES, *Els*

dir, per altra part, que tres d'ells es comprometen a pagar un cens anual en senyal de reconeixement de domini.

3.2. Redempcions pagades per persones que no viuen a cap mas

Per tot el dit fins aquí, sembla cert que existia la possibilitat de sortir del mas d'origen sense haver-se'n redimit. Fins i tot és possible que ja s'hagués nascut fora del mas tal com demostra el fet que els pares d'alguns redimits tampoc no vivien al seu mas d'origen³⁸.

Així, si més no, ho indiquen algunes redempcions de persones que no vivien al mas que requeria la seva adscripció en el moment de la compra de la seva llibertat i, per contra, ho feien en altres parròquies, viles o ciutats. D'alguns d'aquests homes redimits per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona o d'alguns dels seus pares, en l'assentament dels manuals de comptes, el paborde hi consigna, a més a més del lloc on viuen ara, el seu ofici³⁹.

De les més de 557 persones redimides per l'Almoina de Girona entre 1331 i 1457, com a mínim més de 30 no vivien al seu mas d'origen. La majoria s'havien instal·lat en parròquies o viles properes

remences dins el quadre de la pagesia catalana..., pp. 155-156.

³⁸ Aquest és el cas, per exemple, del pare de Ferrera, redimida com a "verge" l'any 1382, "Petri de Falgueriis, alies Boscha de Monellis, qui origine traxit de Brunyola", i del pare de Brunissenda Falgueres (de Brunyola), que era carnisser a Monells, on també es casa ella (AHG, Hospici, núm. 25 (1381-1382), fol. LVIII i núm. 44 (1405-1406), fol. LXXXIII v., respectivament).

³⁹ Així, per exemple, el pare dels dos germans Mascaró, originaris de Camós, era carnisser a Banyoles; en Pere Picó de Vilavenut era sastre, també a Banyoles; en Narcís Sala era teixidor a Barcelona i el seu pare havia estat traginer a Cassà de la Selva, i el pare de l'Antònia Carbonell era ferrer a la ciutat de Girona (AHG, Hospici, núm. 16 (1349-1350), fol. XXII; núm. 34 (1404-1405), fol. XXXVIII; núm. 45 (1406-1407), fol. LIII v., i núm. 122 (1436-1437), fol. XV, respectivament). En tot cas aquest fet no és exclusiu de la senyoria de l'Almoina de Girona. A les baronies de Pinós i Mataplana es documenta, l'any 1344, la redempció d'un home "magister lapidum" o "piquerius" el germà del qual, també picapedrer, va ser qui li va pagar el preu de la seva llibertat. Segons J. Serra Vilaró "encara que piquers serien fills de pagesos de remença, els fills dels quals per lo pobladíssima que estava la terra en aquesta data, podrien abandonar la terra abans de redimir-se". J. SERRA VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius*, Editorial Balmes, Barcelona 1947, vol. II,

als dominis de la pròpia Almoïna. Sis vivien a Banyoles i sis més a Monells, però només un ho feia a Girona i dos, a Barcelona. Només en disset casos el paborde consigna el motiu de la seva redempció, però d'alguns d'ells sembla que aquest motiu sigui precisament el fet de que viuen fora de la seva senyoria i de que tenen ingressos no provinents del treball de la terra.

De la informació aportada pel paborde en altres assentaments també es pot despendre que l'enfranquit no vivia al mas que li requeria l'adscripció i si bé sempre s'explicita quin és el seu nou lloc de residència, no sempre sabem què hi feia. Com ara,

“Item a VII de febrer del ayn present, dona hom a resembre na Brunissen Rexa, fyla d.en Perpeyan Rog de Borgonyan, e estava a Banyoles e era veyla, dona XXX S.”⁴⁰.

En qualsevol cas, es tracta de persones que no havien entrat en un altre mas remença, cosa que, sense cap mena de dubte, els hagués forçat a redimir-se per a poder prestar homenatge al nou senyor. La seva adscripció majoritària al món dels oficis o la seva residència en una ciutat o vila semblen confirmar aquesta hipòtesi. Però el que no sabem és el motiu que explica que en un moment determinat demanin i paguin la seva redempció si ja porten temps fora del mas i domini d'origen. Encara que és molt possible que precisament l'interès per assegurar el seu estatus de persones lliures que ja havien obtingut de fet, compensés el pagament del seu enfranquiment.

3.3. Reclamacions d'homenatge a remences instal·lats a ciutats⁴¹

p. 331.

⁴⁰ AHG, Hospici, núm. 18 (1351-1352), fol. XXX.

⁴¹ Vegeu altres exemples de requeriments fets per l'Almoïna de Girona i de redempcions concedides a persones que també estan instal·lades a ciutats a R. LLUCH BRAMON, “El mas i la servitud en els segles XIV i XV. Una aproximació”, dins *El mas medieval a Catalunya, Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles*,

Els paborde o procuradors de l'Almoina de Girona van requerir, com a mínim, a una vintena de persones que prestessin homenatge i reconeguessin la seva adscripció i el seu lligam amb la institució durant els segles XIV i XV. En els assentaments dels manuals de comptes dels paborde que consignen els seus pagaments, a vegades el paborde explica per què determinada persona és requerida a reconèixer la seva condició servil. A la majoria se'ls exigeix l'homenatge com a fills d'homes i/o dones propis, és a dir, només el reconeixement públic de la situació d'adscripció i dependència de l'Almoina. Normalment s'enviaven a persones que havien nascut i viscut en algun dels masos remences de la institució o que eren fills o germans d'homes i dones propis. Per tant, eren persones que eren considerades pròpies tot i haver marxat i no haver prestat homenatge per escrit personalment. Sovint aquest abandonament també s'especifica en els assentaments on es consigna el pagament de la citació o del requeriment o en el pergamí que ho recull, així, per exemple:

“Item (...) pague (...) per l carta (...) la qual contenia en acabament alguna raquesta que lo dit P. Costa, axi com a procurador, havia feta a Barchinona an Miquel Vandrell, padrer de Viladasens, hom propi de la dita Almoyna qui se n.es anat star al dit loch de Barchinona que faes homanatge, lo qual feu segons apar en la dita carta.”⁴²

Efectivament, entre els pergamins de Viladasens s'hi troba aquesta carta⁴³ en la que s'explica que Pere Costa, escrivà de Girona i procurador de Pere Bergadà, preposit de l'Almoina, va requerir a Miquel Vendrell, natural de Viladasens i veí de Barcelona, no només que prestés el corresponent homenatge sinó que, a més a més, tornés al seu antic domicili com a home propi de l'Almoina.

Banyoles, 1998, pp. 85-94.

⁴² AHG, Hospici, núm. 44 (1405-1406), fol. CLXXXI.

⁴³ ADG, pergs. Pia Almoina, Viladasens, núm. 317 (1405, desembre, 10. Barcelona).

Sovint el paborde, o els seus procuradors en nom seu, pretenien aconseguir que la persona requerida reconegués la seva adscripció i prestés homenatge. Tanmateix i en alguns casos, el que l'Almoïna pretenia era que la persona requerida no només reconegués ser pròpia seva sinó que també retornés físicament al seu domini. Així es desprèn, per exemple, del cas ara transcrit del pedrer de Viladasens: on s'especifica que el paborde vol que torni a habitar el seu antic domicili.

En d'altres casos, quan els homes i dones remences estaven vivint en una ciutat, la citació els requereix a prestar l'homenatge degut però també a abandonar la ciutat en qüestió, sense aclarir, tanmateix, si el que es pretenia era que tornessin a habitar al seu antic domicili o no. Així s'observa en diversos assentaments dels llibres de comptes de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona. No només s'exigeix l'homenatge sinó també l'abandonament immediat de la ciutat i, a més a més, s'amenaça amb castigar-los si no ho fan així. Per exemple,

“Item dissapte ans de Sancta Maria d.Agost [de 1350] fiu fer manament an P. Palau de Bruyola, hom propi de l.Almoyna, que dagues exit de Gerona, enfre lo sag e el escriure, IIII d.”

i al mateix foli hi ha el següent assentament:

“Item divendres primer de deembre [de 1350] fiu fer manament an P. Palau de Bruyola e posar pena de XX sous que dins X dies fos exit de Gerona, costa enfre lo sag e el escriure, X d.”⁴⁴.

Com veiem, no sembla pas que el paborde pretengués que Pere Palau tornés a viure al mas Palau de Brunyola però sí que sortís de la ciutat de Girona immediatament. De fet, aquest mateix home propi ja hauria rebut un altre requeriment l'any anterior, si més no el paborde consigna que va fer “l requesta al batle de Gerona que fasses manament an P. Palau qu.exis de Gerona (...) e tornas a Bruyola”. En tot cas, Pere

Palau que devia preferir assegurar l'estatus de llibertat que no pas prescindir-ne, va redimir-se de l'Almoina el 30 de novembre de l'any 1351, i la institució va rebre 38 sous per la seva llibertat. A l'assentament que la consigna, s'assegura que Pere Palau és "ara estadan de Gerona"⁴⁵.

A d'altres senyories trobem casos similars. Així, l'any 1437, el procurador de Beatriu de Caramany va fer fer una crida pública a la plaça d'Olesa de Montserrat fent saber que Cebrià Torrent, de Sant Pere Pescador, era home propi, quiti, soliu, rústec, amasat, abordat i remença seu, que havia fugit amb la seva família sense permís de la predita senyora i que havia estat vist a Olesa. Uns anys després, el 1444, Cília, dona d'aquest Cebrià Torrent, va reconèixer ser dona pròpia, sòlida, quítia, rústica i amasada de Joan Armengol i de Caramany, per raó del mas Torrent de Sant Pere Pescador⁴⁶.

3.4. Plets i sentències entre l'Almoina de Girona i els seus adscrits per homenatges

Quan els requeriments presentats per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona no obtenien els resultats esperats, els seus pabordes feien un pas més. Aquesta institució va anar a judici⁴⁷ per demostrar l'adscripció d'almenys una desena dels seus homes i dones –

⁴⁴ AHG, Hospici, núm. 17 (1350-1351), fol. IX r. i v.

⁴⁵ AHG, Hospici, núm. 18 (1351-1352), fol. XVI.

⁴⁶ B. GARÍ, *El señorío de Ventalló. Historia de las familias Requesens, Caramany y Perramón que lo poseyeron*, Casa Perramón, Ventalló 1989, p. 77, i P. GIFRE I RIBAS i S. SOLER I SIMON, *Patrimoni i Arxiu. Inventari del fons patrimonial Caramany de Corçà. Segles XIII-XX*, Col·lecció Fontanetum-2, La Bisbal d'Empordà 1996, p. 95.

⁴⁷ L'Almoina no era la única senyoria que anava a judici per exigir els homenatges i/o l'afocament dels seus homes propis. Vegeu un homenatge prestat per un home condemnat a prestar-lo a P. GIFRE I RIBAS i S. SOLER I SIMON, *Patrimoni i Arxiu. Inventari del fons patrimonial Caramany de Corçà. Segles XIII-XX*, Col·lecció Fontanetum-2, La Bisbal d'Empordà 1996, p. 96. El regest del document en qüestió ens informa que l'any 1457 un home de Sant Pere Pescador prestà reconeixement d'home propi i de remença perquè havia estat condemnat a fer-ho en una sentència del 23 de març.

suposadament- propis⁴⁸. Gairebé sempre tenim constància de que el paborde o els seus representants havien requerit prèviament la prestació d'un homenatge a la institució.

Alguns d'aquests requerits volien evitar aquesta prestació i al·legaven –o ho creien de veritat- que no eren propis de cap senyor, és a dir, que eren lliures i, per això, intentaven eludir el reconeixement de domini. Crec que és molt possible que molts d'aquests requerits que es negaven a reconèixer la seva adscripció creguessin de veritat que no estaven obligats a fer-ho, perquè estaven convençuts de que eren jurídicament lliures. En paraules d'un dels paborde de l'Almoina, alguns “volent se scusar que no fos[sin] tengut[s] de fer lo dit homanatge” “ferma[ven] dret” i llavors ell els donava “demanda” i així s'iniciava el plet.

En la majoria d'aquests casos, el requeriment i el plet es basava en el fet de que la persona en qüestió, veïna d'una ciutat o vila però filla o néta de persona pròpia, era considerada així per la seva senyoria. Al bloc de les despeses del manual de comptes dels paborde de l'Almoina corresponent a l'any 1350-1351, el paborde paga a jutges i escrivans pel plet entre ell i Bernat Mitjà, “vanher de Gerona, qui fos de Chamors e denegava que no era hom de l'Almoyna”. Un altre assentament aclareix que aquest mateix Bernat Mitjà “nega que no es fil d'om de l'Almoyna”. En tot cas, no sabem si va prestar homenatge, però si va ser així aquest no es troba entre els pergamins de la institució.

Finalment, el que es discutia, com a mínim, en quatre dels plets en els que l'Almoina es va veure involucrada era si algunes persones eren pròpies seves perquè posseïen o provenien d'un mas propi. En tots els casos en els que coneixem la resolució, el jutge va fallar a favor

⁴⁸ Ara per ara no he pogut localitzar cap de les actes d'aquests processos ni tampoc les seves sentències. Si les trobéssim potser aclaririen les qüestions tingudes en compte pels jutges a l'hora de dictar-les.

de la institució benèfica, segurament perquè a l'Almoina no l'interessava conservar les sentències en les que ella era la perdedora. Les sentències condemnaven als remences a prestar homenatge però també a afocar i a arreglar els seus masos i tornar a roturar les seves terres si els havien abandonat i a pagar les despeses dels corresponents plets. Vegem-ne un cas prou significatiu:

Un pergamí datat el 4 de setembre de 1404 ens informa de que el procurador de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va requerir a Arnau Devesa de Ridorta i a la seva esposa Nicolaua del carrer Alt de Sant Pere de Barcelona, que tornessin a habitar i treballar el seu mas Devesa de Brunyola i que li tornessin a prestar homenatge. Ells van contestar que feia més de cinc anys que eren habitants de Barcelona i que, per tant, ja no eren remences, però que estaven disposats a fer que algú anés a afocar i conrear el seu mas d'origen. Al manual de comptes del mateix any, 1404-1405, el paborde hi consigna que:

“Arnau Devesa e Nicholaua, muler sua, homes propis de l'Almoyna per rahon del mas Devesa de Ridorta de Bruyola, los quals han fet homanatge e regonaxença a mi en nom de l'Almoyna, han lexat lo dit mas deshabitat e son anats star a Barchinona, e a III del mes de satembra del ayn MCCCCIII en P. Costa, procurador de l'Almoyna, qui lavons era a Barchinona, de part mia ab carta publica feta lo dit jorn per en Johan Nadal, notari del dit loch de Barchinona, reques lo dit Arnau e sa muler que per virtut del sagrament e homanatge que fet han, dins X jorns faesan altra veu regonaxença e tinguesan lo dit mas acasat e habitat, fahent en aquel continuade e personal residencia”.

El paborde afegeix que per part d':

“Arnau e sa muler fo respost que eran ciutedans de Barchinona e que no.u farien”

i poc després el paborde va requerir, aquest cop al veguer de Barcelona, que

“el degues forçar los dits Arnau e sa muler de fer la dita regonaxença e les coses de que eran raquests”.

El veguer va cridar al matrimoni a comparèixer davant seu per tal d'aclarir si eren remences o no i si seguien essent propis de l'Almoina de Girona encara que fes més de cinc anys que vivien a Barcelona. Però,

“los conseylers de Barchinona si oposaven e empatxaven que no si faes justicia e protestaren a micer Francesch d.Ortigues, qui en la dita causa era advocat de l.Almoyna, que no advocas contra nagun ciutedan”.

Sembla, doncs, que el matrimoni Devesa com que vivia a la ciutat de Barcelona des de feia més de cinc anys, era considerat ciutadà de Barcelona pels mateixos consellers de la ciutat i com a ciutadà el defensaven.

Tot i això, el paborde no defalleix i presenta una

“sentencia que mestra G. Cultaller, quondam, havia obtenguda de semblant questio, le qual en Gabriel Seguarra qui ten l.arxiu del seyor Rey li cerqua”,

així com també presenta

“les scripturas e per l proces qui era en son poder de semblant questio que l.abat de Sent Pere de Saligua ne havia manada contra en Lorenç Cauçiner le qual havia obtenguda lo dit abat”.

És a dir, per a l'Almoina del Pa de la Seu de Girona el fet que aquest matrimoni hagués passat més de cinc anys en una ciutat privilegiada no l'eximia de seguir essent considerat propi i adscrit del seu domini. En conseqüència, els dos cònjuges no havien esdevingut automàticament lliures després d'haver passat més d'un any i un dia a la capital. El paborde té molt interès en fer constar que, abans d'abandonar el mas i el domini d'origen, els dos membres de la parella Devesa havien reconegut ser propis i solius i afocats de l'Almoina. Recordem-ho: segons el paborde ambdós havien fet “sagrament e homanatge”.

Malauradament no sabem com va acabar aquest plet⁴⁹. No sabem si el matrimoni Devesa va ser condemnat a prestar homenatge a l'Almoïna, és a dir, si es va confirmar la seva pertinença a la servitud. En aquest sentit, no podem oblidar que era molt difícil pledejar contra la ciutat de Barcelona i que, a més a més, aquest matrimoni va ser defensat pels consellers de la ciutat. En tot cas, sabem que el 3 de setembre l'any 1429, el mas Devesa de Ridorta que, segons el paborde havia estat adjudicat a l'Almoïna per manca de tinents després d'haver estat molts anys abandonat i –el que deu ser més important- sense ser treballat, va ser establert a Bartomeu Coll de la parròquia de Santa Creu d'Horta. Aquest nou tinent es va comprometre a pagar 5 sous anuals durant els deu anys en els que la institució no li exigiria el prestament de l'homenatge⁵⁰.

4. CONCLUSIONS

El contingut de les immunitats, privilegis i franqueses de moltes ciutats i viles catalanes medievals garantia la llibertat jurídica de tots aquells que hi visquessin durant un període superior a un any i un dia, podria semblar doncs, que tots els habitants urbans eren lliures. A més a més, això podria implicar, que tot remença que aconseguís passar el període establert a qualsevol ciutat, vila o lloc privilegiat esdevindria immediatament lliure i deixaria de dependre del seu senyor.

Per altra banda, algunes lleis emeses per les Corts catalanes també es refereixen més o menys directament a la possibilitat que tenien els remences d'instal·lar-se en una ciutat o vila i esdevenir així jurídicament lliures, sempre que s'haguessin redimit prèviament o que

⁴⁹ Però sí que sabem que el plet va ser llarg. L'últim pagament que consigna el paborde està datat el 15 de juny de 1406 i l'Almoïna (o potser el matrimoni Devesa) va haver de pagar, com a mínim, 22 lliures, 17 sous i 4 diners per les despeses que li va originar.

⁵⁰ AHG, Hospici, núm. 38 (1429-1430), fol. LXXXVIII (Brunyola).

no haguessin prestat homenatge al seu senyor directe. En aquests homenatges els reconeixadors hi fan constar expressament que renunciïn a la possibilitat d'anar a habitar a cap lloc privilegiat.

En principi, doncs, les ciutats oferien llibertat però els mateixos homenatges que havien de prestar els remences impedien que es poguessin beneficiar d'aquells privilegis. Malgrat tot, documentem casos de persones adscrites i pròpies que viuen habitualment a ciutats, que fa temps que hi viuen i que a vegades fins i tot hi poden haver nascut i hi tenen un ofici reconegut (com ara teixidors, sastres, pedrers, paraires, mestres de cases o escriptors). Tot i això, i encara que hagin superat amb escreix l'any i el dia del termini establert, fins que no es redimien seguien sense ésser jurídicament lliures.

Localitzem a aquests remences urbans (que a vegades no devien ser conscients de la seva adscripció) quan els seus senyors els requereixen la prestació de l'homenatge corresponent, el pagament de la seva redempció o fins i tot els exigeixen que tornin a poblar i treballar els seus masos i terres d'origen. Sovint molts d'aquests requeriments acaben als tribunals. Tenim exemples d'aquesta mena que corresponen a diverses senyories i a diverses viles i ciutats i no només de la Catalunya Vella⁵¹.

En conclusió, de la mateixa manera que hi havia població lliure al camp convivint amb població servil, també a les ciutats hi havia població servil convivint amb població lliure. Així les coses, haurem de bandejar la creença que les ciutats i viles medievals catalanes eren illes de llibertat enmig d'un vast i extens territori rural habitat per població sotmesa a la servitud. Encara que es tractés d'una minoria, no podem assegurar que tots els habitants de les ciutats i viles medievals catalanes fossin jurídicament lliures. Dit d'una altra manera i malgrat la

⁵¹ Rosa LLUCH BRAMON, "Eren lliures tots els habitants de les ciutats medievals?", *L'Avenç*, núm. 266, febrer 2002, p. 6-7.

dita popular, els aires de la ciutat no sempre fan les persones més lliures ...

11. 1457: SUPRESSIÓ DELS MALS USOS?¹

1. LA MONARQUIA I LES ASPIRACIONS DELS REMENCES

L'any 1462, com és ben sabut, els remences catalans es van alçar en armes i van iniciar les guerres que porten el seu nom i que van allargar-se fins al dictat de la Sentència Arbitral de Guadalupe de l'any 1486². L'actitud dels monarques de la Corona Catalano-Aragonesa, des de l'inici de l'anomenat conflicte del camp català, ha estat titllada de filo-remença pels diferents historiadors que han tractat el tema³. En opinió de Vicens Vives, "La corte real tiene un criterio definido sobre la emancipación de los payeses (...) la idea de la liberación remensa pasa de padres a hijos, de monarca a monarca, de oficial real a oficial real"⁴.

Al meu entendre, però, hi ha períodes en els quals els monarques catalans, o els seus lloctinents en el seu nom, no tenen una actitud clara. Fins i tot m'atreviria a qualificar-la de dubtosa, perquè sembla que actuïn més per obtenir diners que no pas per intentar resoldre un conflicte que s'estava gestant i que acabaria en un llarg i problemàtic enfrontament bèl·lic.

En qualsevol cas, no crec que la política de la monarquia envers els remences fos unitària ni estable així com tampoc crec que pugui afirmar-se que va ser sempre filo-remença, amb l'excepció, probablement, de la reina Maria de Castella, que potser tenia altres motivacions. La contínua necessitat de diners de la monarquia i el seu enfrontament amb els nobles i

¹ Vaig presentar una primera versió d'aquest capítol al *XVI Congrés Internacional d'Història de la Corona d'Aragó* celebrat a Nàpols del 18 al 24 de setembre de 1997, amb el títol "Els remences de l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona durant el regnat d'Alfons el Magnànim".

² En les pàgines següents no tractarem ni el desenvolupament de les guerres remences ni de la seva coetània guerra civil catalana ni de les actuacions de la monarquia o dels senyors abans de l'any 1448. Pel que fa a la guerra remença és fonamental veure J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona 1978; sobre les actuacions de la monarquia vegeu, entre d'altres, també fonamental, P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Curial-Edicions 62, Barcelona 1986.

³ Em refereixo, sobretot, a Santiago Sobrequés i a Jaume Vicens Vives, però també a tots els que han seguit les pautes marcades per ells.

⁴ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas ...*, p. 40.

la Diputació va fer que les actuacions dels diferents reis i dels seus lloctinents oscil·lessin entre uns i altres durant un llarg període de temps.

L'actuació dels diferents monarques catalans –tant dels de la Casa de Barcelona com dels Trastàmars- envers el problema remença ha estat estudiada i analitzada per diversos historiadors. Santiago Sobrequés afirmava, l'any 1952, que “la coneixença del llarg regnat d'Alfons el Magnànim, és ple de llacunes, sobretot pel que fa a la història interna del Principat; però aquest desert encara és més desolat a la darrera època del regnat, és a dir, la que correspon als darrers anys de la lloctinència de la reina Maria i als de Joan de Navarra, que després fóra Joan II”⁵.

Val a dir que el mateix Sobrequés i Vidal es va referir, pocs anys després, exclusivament a la política del Magnànim envers els remences durant els últims anys del seu regnat⁶. La conclusió a la que va arribar va ser que tot i que en diverses ocasions el monarca va afavorir els nobles amb les seves sentències, tot posant-se en contra dels interessos dels remences, la política agrària i social del Magnànim va ser sempre favorable a les classes modestes i a l'emancipació pagesa, bo i exceptuant aquells moments en els que la Corona necessitava diners o en d'altres en els que les convíncions polítiques ho exigien així⁷.

Això no obstant, en la meua opinió i tal com veurem en les pàgines següents, no crec que es pugui afirmar que hi hagués una clara política filo-remença de la monarquia. Més aviat, els reis actuaven en funció dels diners que necessitaven en cada moment i a favor del col·lectiu que els hi podia facilitar. Segurament, però i com ja hem dit, en tot aquest procés s'hauria

⁵ S. SOBREQÜÉS I VIDAL, “Los orígenes de la revolución catalana del siglo XV”, *Estudios de Historia Moderna*, núm. II, Barcelona 1952, traduït al català amb el títol “La crisi política a les Corts de 1454-1458” dins S. SOBREQÜÉS I VIDAL i J. SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *La Guerra Civil catalana del segle XV*, Edicions 62, Barcelona 1972, Vol. I, pp. 41-127. La cita és de la p. 41 de la versió catalana.

⁶ S. SOBREQÜÉS I VIDAL, “Política remensa de Alfonso el Magnánimo en los últimos años de su reinado (1447-1458)”, *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, núm. XIV (1960), pp. 117-152, traduït al català amb el títol “La política remença de la monarquia en temps d'Alfons el Magnànim” dins S. SOBREQÜÉS I VIDAL i J. SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *La Guerra Civil catalana del segle XV ...*, pp. 11-39.

d'exceptuar l'actitud de la reina Maria que sempre va donar suport als remences i que va intercedir per ells en diverses ocasions.

S. Sobrequés, com els altres historiadors que s'han ocupat del tema, considera que no es poden estudiar les actuacions de la monarquia envers els remences sense relacionar-les amb la resta de la seva política. Per aquesta raó, Sobrequés va iniciar el seu estudi analitzant la relació que tenia la qüestió remença amb la de les lluïcions de jurisdiccions senyorials perquè, segons ell, “el lluïisme comportava l'alliberament de la remença i de les altres obligacions abusives, ja que la reialesa no admetia aquella mena de servituds dins els seus dominis”⁸.

Malgrat això, M. T. Ferrer Mallol, en un article dedicat exclusivament a l'estudi de les lluïcions jurisdiccionals, afirmava que aquestes sovint s'havien confós –erròniament, al seu entendre- amb l'alliberament de la població adscrita perquè tots dos processos es van produir contemporàniament i perquè tots dos afectaven als pagesos de remença⁹. A més a més, assegura que “les servituds persisteixen en els masos del domini reial durant el regnat de Martí l'Humà”¹⁰ i que, per tant, no és pot afirmar de cap manera, que les persones pròpies s'haguessin alliberat si haguessin passat a formar part del domini reial. En tot cas, i segons M. T. Ferrer Mallol, la lluïció jurisdiccional no va ser ben acollida pels pagesos de remença. De fet, la seva actitud seria lògica, aquesta redempció no els beneficiava en absolut perquè ells seguirien estant adscrits als seus senyors, i, per contra, els perjudicava

⁷ S. SOBREQÜÉS I VIDAL, “La política remença ...”, p. 37.

⁸ S. SOBREQÜÉS I VIDAL, “La política remença ...”, p. 12. La redacció castellana de l'article és més taxativa: “la realeza repudiaba tales servidumbres en sus dominios”, S. SOBREQÜÉS I VIDAL, “Política remensa ...”, p. 151.

⁹ M. T. FERRER I MALLOL, “El patrimoni reial i la recuperació dels senyorius jurisdiccionals en els estats Catalano-Aragonesos a la fi del segle XIV”, *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 7 (1970-1971), esp. pp. 430-436.

¹⁰ Així mateix ho ha comprovat X. Soldevila en els seus estudis sobre la vila reial de Torroella de Montgrí; els seus registres notariais consignen redempcions de remences concedides pel rei o els seus representants, X. SOLDEVILA, “Masades i servituds a Torroella de Montgrí i la seva comarca (1290-1340)”, dins R. CONGOST I L. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, pp. 92-123. En el capítol dedicat a les

econòmicament perquè havien de contribuir a reunir els diners necessaris per pagar les lluïcions¹¹.

En la meua opinió, s'ha de distingir molt clarament entre la lluïció de jurisdiccions promoguda per la monarquia que pretenia recuperar la jurisdicció dels pobles venuda pels seus antecessors, i la redempció dels remences que havien de contribuir, com a part del "poble", en la redempció de la jurisdicció però sense que això tingués res a veure amb la seva pròpia condició jurídica personal.

Sobrequés, en el ja esmentat article dedicat exclusivament a la política remença d'Alfons el Magnànim durant els últims 11 anys del seu regnat, va delimitar tres períodes consecutius. El primer el va anomenar "La primera etapa filoremença (1448-1452)". En aquest període, el rei va autoritzar per primera vegada, l'1 de juliol de 1448, les reunions de remences per tal de que poguessin tractar de la supressió dels mals usos, nomenar síndics, i distribuir i recaptar els 100.000 florins que els síndics remences li havien promès a canvi del seu ajut. Segons Vicens Vives, amb aquesta decisió la Corona donava caràcter legal a les reivindicacions pageses¹².

Aquesta autorització del rei va provocar molt malestar entre els senyors que consideraven que, d'aquesta manera, el monarca es posava en contra dels seus interessos. Al·legaren, a més a més, que els representants dels remences anaven de poble en poble revoltant la gent i els deien que ja no podien ser obligats a prestar homenatges. A finals de l'any 1449, els pagesos van presentar una demanda judicial contra els seus senyors, que va ser acceptada formalment per la Cort.

redempcions d'aquesta tesi, també he indicat que algunes de les cartes de redempció conservades a l'arxiu de l'Almoina van ser concedides pel rei o per algun representant seu.

¹¹ Cal assenyalar, però, que no tot el procés de lluïcions jurisdiccionals va ser negatiu per als remences perquè va posar-los en contacte amb els juristes i comissaris reials que promovien aquestes redempcions. Això va contribuir a que els remences prenguessin consciència de la seva injusta situació i a que s'inspirassin en els passos a seguir per a la seva pròpia redempció personal com a col·lectiu. M. T. FERRER I MALLOL, "El patrimoni reial i la recuperació dels senyorijs jurisdiccionals ...", p. 435 i J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas*.

¹² J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas* ..., p. 51.

A conseqüència d'aquesta *litis*, els senyors es van reunir i van acordar no acceptar l'existència del plet, tot negant així competència judicial a la Corona en aquest afer. En aquestes assemblees sembla que els senyors també van decidir exigir "a llurs vassalls remences la reconeixença de llurs obligacions", de tal manera que l'any 1449 la lloctinent del rei, la reina Maria de Castella, va prohibir expressament als senyors que obliguessin els seus pagesos a fer aquesta mena de reconeixements¹³.

En aquest sentit, Vicens Vives explica que l'any 1449 els membres de la Diputació i del Consell de Cent van comunicar a la reina Maria que els comissaris "o instigadors" dels pagesos remences, entre d'altres coses, "predicaban libertad de payeses y abolición de juramentos y homenajes y divulgaban *que ya no serían jamás obligados a pagar censos ni prestar cualquier otra servidumbre*". Tanmateix aquest estudiós apuntava que potser no es podia generalitzar aquesta afirmació dels diputats a tota la massa remença perquè les seves reunions pacífiques i les seves aspiracions sobre els mals usos no la confirmen. Més aviat s'inclina a pensar que l'afirmació podia ser deguda a una actitud preconcebuda destinada a disminuir la confiança de la Cort en els remences¹⁴.

El següent període establert per S. Sobrequés és el que titula "Període de vacil·lacions (1452-1455)". El títol és prou clar perquè entre aquests anys la Corona va vacil·lar entre els senyors i els remences o, més ben dit, va canviar repetidament d'opinió. Vers el mes de maig de l'any 1452, la lloctinent, com sempre en nom del rei, va restablir l'obligació dels pagesos de remença de prestar homenatges i reconeixements de domini als seus senyors. Això fa pensar a Sobrequés que "molts propietaris es devien apressar a fer reconèixer a llurs vassalls camperols l'obligatorietat de les prestacions"¹⁵, provocant, lògicament, les queixes dels remences.

¹³ S. SOBREQÜÉS I VIDAL, "La política remença ...", p. 25.

¹⁴ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas ...*, p. 53. La cursiva és del mateix Vicens.

¹⁵ S. SOBREQÜÉS I VIDAL, "La política remença ...", p. 29.

Poc després, el 30 de març de l'any següent, la reina Maria tornà a prohibir als senyors l'exigència d'aquests reconeixements dels seus homes propis. Llavors, van ser els senyors els que es van queixar i van sol·licitar la suspensió d'aquesta ordre. Aquesta nova suspensió arribà el dia 15 de juliol de 1453 i en ella s'obligava als pagesos a prestar "als dits senyors les dites regonexences e sacraments e homenatges e totes altres coses que éssets tenguts e acostumats fer e prestar"¹⁶.

Sembla que els homenatges es van exigir en alguns dominis. En aquest sentit, Blanca Garí explica que dos documents datats a gener-maig de l'any 1455 recullen la sentència del lloctinent Joan de Navarra per la qual es condemna a alguns pagesos de Sant Pere Pescador a sotmetre's a la remença, cosa que aquests van fer tot reconeixent ser homes propis¹⁷.

De nou, el 5 d'octubre de l'any 1455, Alfons el Magnànim, confiat en que la seva posició estava assegurada per la instal·lació de la Busca al govern de Barcelona i un grup de fidels a les Corts, va publicar una Sentència Interlocutòria suspenent provisionalment la prestació dels mals usos i les servituds¹⁸. Així li havien sol·licitat, l'any 1450, els pagesos en un requeriment presentat pels representants dels remences amb totes les seves demandes. A més a més, el monarca declarava "el remença en possessió immediata de la llibertat que reclamava"¹⁹. Aquest fet marca l'inici del tercer període establert per S. Sobrequés, "Segona etapa filoremença (1455-1458)".

¹⁶ S. SOBREQÜÉS I VIDAL, "La política remença ...", p. 31.

¹⁷ B. GARÍ, *El señorío de Ventalló. Historia de las familias Requesens, Caramany y Perramón, que lo poseyeron*, Casa Perramón, Ventalló 1989, p. 86.

¹⁸ Segons J. Vicens Vives: "es muy posible que fuera Juan de Navarra, de acuerdo con sus consejeros catalanes, el primero en propugnar la fórmula radical contenida en la Sentencia Interlocutoria dada por su hermano el 5 de octubre de 1455 ...", J. VICENS VIVES, *Juan II de Aragón (1398-1479). Monarquía y revolución en la España del siglo XV*, Editorial Teide, Barcelona 1953, p. 174.

¹⁹ J. VICENS VIVES, *Els Trastàmares (segle XV)*, Biografies catalanes, editorial Teide, Barcelona 1956, p. 33. (Traducció castellana a J. VICENS VIVES, *Los Trastámaras y Cataluña (1410-1479)*, dins R. MENÉNDEZ PIDAL (director), *Historia de España*, Espasa-Calpe, Madrid 1964).

Aquesta sentència va suposar un “cop duríssim” contra els nobles i eclesiàstics que no havien volgut votar un subsidi de 400.000 lliures a les Corts tal com els havia demanat el monarca. Certament aquesta sentència els va trasbalsar i, per això, van acabar acordant el subsidi requerit i a canvi, Alfons el Magnànim altra vegada i poc després²⁰, va tornar a suspendre la sentència de 1455 per acontentar els senyors. Encara que aquesta decisió va enfortir la posició dels nobles i eclesiàstics que van fer fracassar les Corts de 1454.

En paraules de Vicens Vives, “davant aquesta amenaça feudal, la monarquia abraçava definitivament el partit dels sindicats agraris”²¹. El 9 de setembre de 1457, el Magnànim va revocar l’esmentada suspensió, tot proclamant de nou la sentència de 1455 que suspenia els mals usos i la servitud a les terres catalanes²².

El lloctinent del rei, Joan de Navarra, i futur Joan II de Catalunya, va promulgar el seu contingut pel Principat amb un pregó datat el 14 de gener de 1458. En aquesta sentència –cal remarcar-ho- es feia constar explícitament que es suspenien la redempció de persones, l’eixòrquia, la intèstia, la cugúcia, l’àrsia, les entrades i les firmes d’espoli forçades. A més a més, i en diverses ocasions, aquest lloctinent va enviar ordres als seus oficials insistint en la validesa dels decrets del rei Alfons relatiu a la suspensió dels mals usos. Així ho va fer, per exemple, amb el pregó de l’any 1459. També va haver d’enviar exhortacions a alguns senyors que no complien la sentència, tal i com succeí el 15 de desembre de 1458 amb el vicari general de la diòcesi de Girona²³.

²⁰ “Sabemos que poco tiempo después, sin precisión de fechas, el Soberano rectificaba una vez más, y era ya la tercera [...]” S. SOBREQUÉS I VIDAL, “Política remensa de Alfonso el Magnánimo en los últimos años ...”, p. 148.

²¹ J. VICENS VIVES, *Els Trastàmars* ..., p. 34.

²² Quan l’any 1481, acabat el primer alçament armat dels remences, Ferran II va revocar aquesta sentència, els senyors recordaran que se’ls tornaven les gràcies i drets “del que heren fora per Sentencia dade per lo Sor. rey don Alfonso, de gloriosa memoria”, J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas* ..., p. 128, nota 32.

²³ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas* ..., p. 62.

Aquesta darrera sentència del 9 de setembre de l'any 1457, ja no va ser revocada per cap dels seus dos successors abans de l'alçament armat dels remences de l'any 1462. En teoria, doncs, la servitud i els mals usos quedaren suspesos a Catalunya l'any 1457²⁴. Tot i que val a dir que, segons Pons Guri, que, per altra banda, qualifica de parcial a Joan de Navarra, "no coneixem cap jurista coetani que en la seva obra tingui per legítima la sentència interlocutòria i ben pocs en parlen"²⁵.

Anys més tard, però, i quan els remences ja havien acabat el seu primer alçament, el rei Ferran II²⁶, en la primera Cort de Barcelona de l'any 1481, va acceptar la constitució "Com per lo Senyor" pressionat pels senyors i a canvi (de nou) d'un pagament de 300.000 lliures. Amb aquesta constitució es derogava la Sentència Interlocutòria d'Alfons el Magnànim de l'any 1455 i, per tant, es revocava l'abolició dels mals usos i de la servitud i, així, es retornaven als senyors els seus drets sobre els remences²⁷. D'aquesta manera, altra vegada i almenys en teoria, la servitud tornava a existir de dret a Catalunya des de l'any 1481, tot i que amb la clara resistència i oposició activa dels remences.

²⁴ Vegeu també J. SOBREQUÉS I CALLICÓ, "La crisi social agrària de la Baixa Edat Mitjana: els remences", *Estructura social i econòmica del camp català*, Barcelona 1983.

²⁵ J. M. PONS I GURI, "Motivacions jurídiques de la sentència Arbitral de Guadalupe", dins *Recull d'estudis d'història jurídica Catalana*, Fundació Noguera, Barcelona 1989, vol. III, p. 269.

²⁶ Vegeu la versió de Vicens Vives sobre l'actuació de Ferran II envers els remences catalans a J. VICENS VIVES, "La política de Ferran II durant la guerra remença", dins *Obra dispersa. Catalunya ahir i avui*, editorial Vicens-Vives, Barcelona 1967, pp. 15-29, i la polèmica que va suscitar la seva visió positiva del monarca Catòlic amb Antoni Rovira i Virgili, Enric Bagué i Elias Serra al mateix volum pp. 557-565. Vegeu també sobre aquesta polèmica entre Vicens Vives i Rovira i Virgili J. M. MUÑOZ LLORET, *Jaume Vicens i Vives (1910-1960). Una biografia intel·lectual*, edicions 62, Barcelona 1997, pp. 54 i ss.

²⁷ "ab la present Constitucio revocam, e anullam la dita sententia [de 1455], e volem, e ordenam, que los Senyors Alodiaris, e directes de las ditas remensas sien tornats, e de present tornan aquells en aquella possessio, o receptio de tots censos, tascas, jovadas, servituts, e altres drets, us, e exercici de aquells, en que eran abans de la promulgatio de la dita sententia". *Constitutions y altres drets de Cathalunya compilats en virtut del capitol de Cort LXXXII. De las Corts per la S.C. Y R.Majestat del rey Don Philip IV Nostre Senyor celebradas en la ciutat de Barcelona, anys MDCCII*, Generalitat de Catalunya: Textos Jurídics Catalans, Barcelona 1995. Vegeu també E. SERRA RÀFOLS, "Alguns documents reials sobre el plet de les remences", *Homenaje a Jaime Vicens Vives*, Universidad de Barcelona, Barcelona 1967, vol. II, pp. 667-668: "com per lo Senyor Rey don Alfonso d'alta recordacio, oncle e predecessor nostre, fos stada donada huna Sentencia Interlocutoria sobre lo fet de les remences e aquella sia contra

Els efectes d'aquesta constitució són molt importants perquè, en paraules de Vicens Vives: “su aplicación iba a encender la hoguera de la revuelta campesina en un plazo inferior a tres años”²⁸. És a dir, segons aquest historiador, la imposició d'aquesta Constitució “Com per lo Senyor” que demostrava “el triomf de la reacció aristocràtica”, va comportar “conseqüències funestíssimes” perquè “tan aviat com els procuradors dels senyors intentaren aplicar la nova constitució, els remences reaccionaren de forma violenta”²⁹. Així les coses i seguint el plantejament de Vicens Vives, la imposició de la Constitució de 1481 explica i justifica l'alçament i la revolta liderada per Pere Joan Sala l'any 1484, que va donar lloc o va ser coneguda com la Segona Guerra dels Remences.

2. LA LLIBERTAT, ELS MALS USOS I LES GUERRES DELS REMENCES

En opinió de bona part dels medievalistes, els mals usos i, especialment, la seva aplicació pràctica han estat considerats el motiu principal pel qual els remences s'alçaren en armes contra els seus senyors. El principal precursor d'aquestes teories va ser Jaume Vicens Vives que ha estat seguit per la majoria d'historiadors posteriors. Un d'ells, P. H. Freedman, per exemple, ho manifesta així: “per molt diverses que fossin les causes, la qüestió central que es debaté en la Guerra Civil catalana fou l'abolició de la servitud pagesa”³⁰ o, més clarament i categòrica, “la principal causa per la qual lluitaren els pagesos durant la guerra i durant les primeres agitacions fou l'abolició dels mals usos”³¹.

Segons aquestes teories, doncs, la persistència dels mals usos i dels altres abusos als que es veien sotmesos els pagesos lligats a la terra

Constitucions de Cathalunya, usos, practiques e consuetuts del dit Principat, aquella dita Sentencia ab la dita Constitucio per nos com dit es feta revocada e anulada havem”.

²⁸ J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas ...*, p. 129.

²⁹ J. VICENS VIVES, *Els Trastàmars ...*, p. 223.

³⁰ P.H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya medieval*, Eumo editorial, Vic 1993, p. 210.

³¹ P.H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud ...*, p. 213.

mitjançant el vincle servil, va provocar i justifica l'alçament armat dels remences.

Malgrat que els historiadors medievalistes que han estudiat els remences i les seves guerres solen consignar els decrets i sentències promulgats per Alfons el Magnànim (especialment la Sentència de 1457 i el pregó del lloctinent de 1458) no especifiquen ni aclareixen si aquesta es va arribar a aplicar i a acatar; és a dir, si realment els mals usos i els homenatges van deixar de cobrar-se i van desaparèixer. Per contra, segons Freedman, “a vigílies de la seva extinció, la servitud no era un terme artificial, sinó un conjunt real de condicions que provocà la guerra pagesa més llarga i reeixida de l'Edat Mitjana i de la primera part de l'Edat Moderna”³².

És per tot això que, donada la importància que part dels historiadors medievalistes han donat als mals usos per a explicar i justificar el conflicte bèl·lic, potser caldria revisar la documentació i intentar comprovar si aquesta darrera Sentència del Magnànim va ser acatada realment i, per tant, comprovar si és cert que, pocs anys abans de l'inici de les guerres remences, els mals usos havien deixat d'aplicar-se sobre la població remença catalana.

Per fer-ho, analitzem l'aplicació pràctica dels mals usos i la quantitat de documents de reconeixement d'homenatge –mitjançant els quals, recordem-ho, s'entrava o es confirmava la pertinença a la servitud- en el domini senyorial de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Com hem anat veient, tota la documentació generada per aquesta institució permet estudiar no només el nombre de vegades que va cobrar per concepte de mals usos sinó com va evolucionar la seva presència, i el mateix podem dir dels reconeixements de domini o homenatges que va anar rebent dels seus adscrits.

2.1. Els mals usos

³² P.H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud ...*, p. 214.

L'Almoina de Girona, com hem vist, cobrava dels seus homes i dones propis els següents mals usos: la redempció de persones, la intèstia, l'eixòrquia i la firma d'espoli forçada. Reitero que no he trobat ni cap pagament ni cap referència a cap pagament efectuat en concepte d'àrsia ni de cugúcia.

El rei Alfons el Magnànim, com ja hem dit, va suspendre provisionalment la prestació dels mals usos i de la remença el 5 d'octubre de 1455, tot i que poc després va anul·lar aquesta suspensió. De nou, el 9 de setembre de 1457 va restablir-la tot especificant que quedaven en suspens la redempció de persones, l'eixòrquia, la intèstia, l'àrsia, la cugúcia, les entrades i la firma d'espoli forçada.

Els manuals de comptes dels paborde de l'Almoina corresponents als anys 1455-1456 i 1456-1457 no ens han pervingut, però sí el manual de l'any 1457-1458 que és, a més a més, el que coincideix en el temps amb la suspensió del Magnànim. En aquest llibre de comptes és on apareixen consignats els darrers pagaments efectuats en concepte de mals usos pels remences de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Però cal assenyalar que la seva presència és gairebé simbòlica. Només hi ha dos assentaments que en consignin: Una dona de Campllong va pagar per la "intestia ho exorquia" d'un fill seu, 12 lliures, i un noi de Cassà de Pelràs que, segons el paborde "no era cap de mas", es va redimir de la institució a canvi d'un pagament de 10 florins d'or d'Aragó³³.

Tot i això, val la pena recordar que els anys anteriors (pels quals s'ha conservat la documentació, lògicament), el nombre de pagaments per les redempcions i els altres mals usos ja havia anat disminuint considerablement. De fet, les últimes firmes d'espoli forçades pagades es troben consignades al manual de l'any 1452-1453, i cal pensar que els

³³ AHG, Hospici, núm. 53 (1457-1458), fols. L v. (Cassà de la Selva) i LXII v. (La Pera i Madremanya), respectivament.

homes i dones propis tinents de mas es devien seguir casant amb persones d'un altre domini.

Als llibres de comptes dels paborde dels anys posteriors a la Sentència Interlocutòria i la seva reimposició, l'any 1457, no hi ha consignat cap pagament per mals usos i això que s'han conservat els corresponents als anys 1459-1460, 1460-1461, 1462-1463, 1470-1471, 1472-1473, 1478-1479, 1479-1480, 1483-1484, 1484-1485, 1485-1486 1488-1489, i 1489-1490, 1496-1497, 1498-1499³⁴.

Només al manual de l'any 1462-1463 hi ha un assentament que consigna el pagament de mitja lliura de cera efectuat per Pere Guardiola, àlies Corredor, de La Bisbal, en concepte de reconeixement de domini a l'Almoïna. Cal advertir, però, que ho fa d'acord amb el que havia quedat establert en l'homenatge que havia prestat a la institució l'any 1443 i així ho especifica l'assentament del llibre de comptes:

“pro recognitionem domini facit, anno quolibet, dicte Elemosine in festo Pasce mediam libram cere ut patet in instrumento dicti homagii per ipsum prepositi discreto P. Sala, olim procuratori dicte Elemosine, in posse notari de Episcopali, XIII menses januarii, anni MCCCC quadragesimi tercii”³⁵.

Aquest pagament, doncs, correspon al d'un cens prèviament pactat i fixat i no a una nova aplicació d'un mal ús o d'una altra exacció derivada de la servitud.

Per tant, podem afirmar que a partir de l'any 1458, després de la prohibició del Magnànim i del pregó del seu lloctinent, Joan de Navarra, fent pública la suspensió dels mals usos, a l'Almoïna del Pa de la Seu de Girona ja no se'n van cobrar més (o si més no, no es van consignar per escrit, però seria francament improbable que no s'haguessin consignat).

L'últim pergami conservat a l'arxiu de la mateixa Almoïna del Pa que consigna una redempció va escriure's el 4 de juny de 1431. El seu contingut

³⁴ Tot i que val a dir que en aquests llibres pràcticament tampoc no hi ha pagaments per lluïsmes i que el paborde consigna en més d'una ocasió que a causa de la guerra no pot arrendar algunes rendes o que té por d'anar a algunes de les seves parròquies.

ens informa que l'abat del monestir d'Amer va concedir la llibertat a Francesca, filla de Pere Maset, difunt, i d'Elisenda d'Amer, a canvi dels acostumats 2 sous i 8 diners perquè s'havia de casar amb Guerau Savarich de la parròquia de Sant Dalmai, que era home propi de l'Almoïna³⁶.

Aquesta desaparició de l'aplicació dels mals usos de la documentació de l'Almoïna de Girona sembla confirmar el compliment de la sentència del Magnànim de l'any 1457. Tanmateix, vegem què passa amb la documentació generada per altres dominis.

En altres senyories de la mateixa diòcesi de Girona, les redempcions i els altres mals usos desapareixen de la documentació un temps abans. Aquest és el cas, per exemple, de la família Bell-lloc de Girona: l'última redempció documentada que va concedir a un dels seus homes propis correspon a l'any 1437³⁷. El 20 de novembre de l'any 1443, l'abat Ramon del monestir de Sant Esteve de Banyoles, va redimir de les servituds personals a Pere Argelaguer, bracer de la parròquia de Sant Esteve de Banyoles, fill de Joan Argelaguer i Margarida, per 6 florins d'or d'Aragó³⁸. Al *Diplomatari de Banyoles*, que recull documents de l'actual comarca del Pla de l'Estany, la darrera redempció ressenyada porta la data del 7 de febrer de 1452 i va ser concedida pel prior de Santa Maria d'Olives; la penúltima és de l'any 1444 i la va cobrar el senyor del castell d'Espasens³⁹.

Per altra part, l'últim enfranquiment del conjunt de documents transcrits per M. Golobardes va escriure's el 9 de juny de 1412, per deixar constància de que el vescomte de Rocabertí i senyor de Cabrenys havia redimit un mercader de Perpinyà, però fill d'un home propi seu, per 13 lliures

³⁵ AHG, Hospici, núm. 58 (1462-1463), fol. XXX v.

³⁶ ADG, perg. Pia Almoïna, Brunyola, núm. 817.

³⁷ J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Barcelona, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1995, p. 352.

³⁸ J. FERNÁNDEZ I TRABAL i J. FERNÁNDEZ I TRABAL, *Inventari dels pergamins del fons Mercader Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (s. XI-XVIII)*, Fundació Noguera, Barcelona 1989, p. 434.

³⁹ L. CONSTANS, *Diplomatari de Banyoles*, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, Banyoles 1991, vol. IV, documents núms. 1118 i 1093 respectivament.

i 15 sous melgoresos⁴⁰. A l'inventari de l'Arxiu Històric Municipal de Calella, la darrera redempció ressenyada correspon al 30 d'octubre de l'any 1455⁴¹. Pel que fa als pergamins custodiats a l'Arxiu Històric "Fidel Fita", consta que el 5 d'abril de 1453, Antoni Puig, procurador del noble Bernat Joan de Cabrera, va redimir a Elionor, filla de Joan Tria, batlle d'Arenys, i Margarida per 50 sous⁴².

Finalment, i sense cap intenció d'exhaustivitat, analitzem el contingut dels registres notariais d'un notari de Girona, Nicolau Roca (pare)⁴³. Als seus dos llibres corresponents als anys 1456-1457⁴⁴ hi ha enregistrades quatre redempcions concedides per diversos senyors: el monestir de Sant Pere de Galligants, el de Santa Maria de Riudaura, un cavaller de Girona i el senyor de la Casa de la Vall d'Encies. Al manual dels anys 1457-1458⁴⁵, només n'hi ha una, concedida per uns ciutadans de Girona. Dues d'aquestes redempcions corresponen a l'any 1456 i les altres tres, al 1457, però no n'hi ha cap datada el 1458⁴⁶. La Sentència Interlocutòria del Magnànim es va dictar (o datar) el 9 de setembre de l'any 1457, com ha estat repetidament dit, i el pregó del lloctinent que l'esbombava per Catalunya, el 14 de gener de 1458. Per tant, no és estrany que dos d'aquests enfranquiments siguin posteriors al dictat de la sentència que els abolia –no oblidem que el monarca era a Nàpols–: un es va registrar el 29 de setembre i l'altre, el 29

⁴⁰ M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, Vol. 2, p. 179-180.

⁴¹ Guillem Micer, donzell de Castelló d'Empúries, procurador de Joan Micer va redimir a Joan Dalmau, oriünd de la Vall de Capaspre, però resident a Santa Maria de Badalona, senyor útil i propietari del mas Dalmau de Capaspre que estava derruït en la seva major part, per 12 lliures i 2 sous. J. M. PONS I GURI i J. RODRÍGUEZ BLANCO, *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric Municipal de Calella*, Fundació Noguera, Barcelona 1990, p. 185.

⁴² J. M. PONS I GURI, *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric "Fidel Fita" d'Arenys de Mar*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1984, p. 284.

⁴³ La tria d'aquest notari en particular únicament respon a que s'han conservat els seus registres corresponents als anys 1456-1457 (2), 1457-1458, 1458, i 1458-1459, coetanis, per tant, a la Sentència Interlocutòria del Magnànim del 9 de setembre de l'any 1457 i al pregó del lloctinent del 14 de gener de 1458.

⁴⁴ AHG, Notaris, Girona-1, núms. 450 i 451.

⁴⁵ AHG, Notaris, Girona-1, núms. 452.

⁴⁶ Al registre de l'any 1458 (AHG, Notaris, Girona-1, núms. 453) no hi ha cap redempció ni cap homenatge ni cap referència als mals usos ni la servitud.

de novembre. Però, el que és més important és que, de nou, les redempcions desapareixen de la documentació d'aquest notari gironí des de l'any 1458, quan el contingut de la sentència segur que ja havia arribat als pobles i senyories feudals de la diòcesi gironina.

Per contra, Pons Guri afirma que després de la sentència de 1457 es van seguir fent "establiments amb adscripció dels pagesos a masos o bordes i les reconeixences o confessions d'homes propis i solius", tal com ho constaten els fons notariais "dels termes dels castells de Montclús, Montpalau i Palafolls i en instruments d'altres notaries afectants al monestir de Breda"⁴⁷. Tot i que al meu entendre, una cosa no treu l'altra. Vull dir, és lògic que els establiments es seguissin fent com abans, entre d'altres coses, perquè algunes clàusules estaven fossilitzades, i els reconeixements d'homes propis es van seguir fent fins i tot després de la Sentència Arbitral de Guadalupe. Però Pons Guri no especifica si es van seguir aplicant els mals usos o no.

2.2. Els homenatges i els reconeixements de domini

L'Almoina del Pa de la Seu de Girona, com hem vist, havia anat exigint i rebent homenatges i reconeixements de domini dels seus remences, tal i com mostren els molts documents d'aquesta mena que figuren entre els seus pergamins o en els actes recollits en els seus Llibres Mestres. Però val a dir que l'últim pergamí, conservat al seu arxiu i resumit als seus llibres mestres, que consigna un homenatge es va escriure el 14 de febrer de 1439⁴⁸. Francesc Brescó i la seva esposa Margarida, hereva i propietària del mas Brescó de Borrassà van reconèixer ser persones pròpies de l'Almoina amb tota la seva descendència i béns perquè la institució havia comprat el seu mas a Berenguer de Palol de sa Baldòria i, a més a més, capbreven les seves terres.

⁴⁷ J. M. PONS I GURI, "Motivacions jurídiques...", p. 269, nota 13.

Els manuals de comptes dels paborde, com hem vist, també solien consignar –sobretot des de mitjans del segle XIV- els homenatges que el paborde rebia en nom de la institució dels seus homes i dones propis. L'última referència a aquesta mena d'actes també la trobem al manual de l'any 1457-1458. En aquesta ocasió, un assentament ens informa de que un altre matrimoni de Borrassà va prestar homenatge a l'Almoina el 23 de maig de 1457⁴⁹. El mateix assentament aclareix que el document que recull aquest reconeixement es troba en poder de Joan Prat de la notaria de Borrassà. Malgrat aquesta informació, si el pergami en qüestió va arribar a l'arxiu de l'Almoina, com seria lògic pensar, no s'hi ha conservat.

Val a dir, però, que el nombre de referències als homenatges i reconeixements de domini rebuts per l'Almoina també havia anat disminuint en els llibres de comptes dels seus paborde. El manual de l'any 1439-1440 recull un bon nombre de reconeixements –en concret, 11-, el de 1440-1441, 6, i el fragment conservat de 1444-1445, només 2. A la resta de manuals no hi ha cap assentament que es refereixi a les entrades o confirmacions de la pertinença a la servitud. Només en el de l'any 1462 hi ha el pagament d'aquell cens de reconeixement, com acabem de veure.

No sembla, doncs, que l'Almoina del Pa de la Seu de Girona aconseguís exigir el reconeixement servil dels seus remences l'any 1449. Ni tampoc més tard, quan, segons S. Sobrequés, l'any 1452, després de que la lloctinent tornés a establir l'obligació dels remences de prestar homenatges i reconèixer la seva adscripció, els senyors devien exigir-los el reconeixement de les seves obligacions. De fet, ni s'han conservat pergamins que poguessin mostrar aquesta nova exigència dels senyors ni els llibres de comptes conservats la palesen. En conseqüència, crec que es pot pensar que l'Almoina de Girona o no va voler o no va poder tornar a exigir aquesta mena de reconeixements o, en tot cas, la documentació que va generar i conservar no ho mostra així.

⁴⁸ ADG, pergs. Pia Almoina, Borrassà, núm. 119.

A d'altres senyories de la diòcesi de Girona, la desaparició dels documents d'homenatge, reconeixements de domini o juraments de fidelitat és, fins i tot, anterior. Aquest és el cas de la família Bell-lloc de Girona, sobre la que J. Fernàndez afirmà que "l'any 1398 reberen els darrers homenatges i capbreuacions, i a partir d'aquell moment exerciren molt esporàdicament el dret de la redempció"⁵⁰. Però, de fet, a l'arxiu del fons Mercader Bell-lloc l'últim pergami que consigna un reconeixement de domini, porta la data del 8 de novembre de 1391. El seu contingut ens informa de que Berenguer Terrós i la seva esposa Bernarda, de la parròquia de Porqueres, van reconèixer ser homes propis i solius de l'abat Joan del monestir de Sant Esteve de Banyoles, senyor del Castell de Porqueres, i també li van prestar homenatge, a part de capbreuar el mas i les seves terres i especificar que estaven sotmesos a intèstia, eixòrquia, cugúcia i redempció de persones⁵¹.

En el mateix sentit, la família dels Farners, amb propietats a l'actual comarca de la Selva, conserva un document datat l'any 1436, que constitueix l'últim homenatge que va rebre d'una dona pròpia seva⁵². En el cas de la família Caramany de Corçà, el darrer homenatge conservat al seu arxiu, data de l'any 1457 i en ell consta que un home de Sant Pere Pescador va prestar reconeixement d'home propi i de remença perquè havia estat condemnat a fer-ho per una sentència del 23 de març del mateix any⁵³. Al *Diplomatari de Banyoles*, l'últim homenatge ressenyat és el prestat per una dona al prior de Santa Maria del Collell l'any 1447⁵⁴. El Cambrer del Monestir de Banyoles va rebre homenatges de persones de la parròquia de Sant

⁴⁹ AHG, Hospici, núm. 53 (1457-1458), fol. XXXXI.

⁵⁰ J. FERNÁNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona ...*, p. 352.

⁵¹ J. FERNÁNDEZ I TRABAL i J. FERNÁNDEZ I TRABAL, *Inventari dels pergamins del fons Mercader Bell-lloc ...*, p. 305.

⁵² P. GIFRE I RIBAS i S. SOLER I SIMON, *Els Farners: vassalls de senyors i senyors de pagesos. Catàleg documental de l'Arxiu Farners*, Consell Comarcal de la Selva-Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners 1996, p. 138.

⁵³ P. GIFRE I RIBAS i S. SOLER I SIMON, *Patrimoni i Arxiu. Inventari del fons patrimonial Caramany de Corçà. Segles XIII-XX*, Col·lecció Fontanetum-2, La Bisbal d'Empordà 1996, p. 96.

⁵⁴ L. CONSTANS, *Diplomatari de Banyoles ...*, document núm. 1108.

Vicenç de Camós fins l'any 1448⁵⁵. Pel que fa als documents conservats a l'Arxiu "Fidel Fita" d'Arenys de Mar, el darrer homenatge el va prestar un matrimoni el 14 d'agost de l'any 1424⁵⁶. Finalment, l'últim document d'homenatge transcrit per M. Golobardes es va escriure el 23 de febrer de 1404⁵⁷.

Pel que fa a d'altres zones de Catalunya com, per exemple, el Collsacabra, A. Serra només troba documents de reconeixement abans de la Pesta Negra⁵⁸. Al seu torn E. Gràcia en documenta 7 abans de la Pesta i només dos després, a la Plana de Vic⁵⁹. Dels habitants del domini que la Pia Almoïna de Barcelona tenia a Cornellà, Sant Boi, Sant Feliu de Llobregat, Sant Just Desvern i Sant Joan Despí, va rebre 13 homenatges abans de la Pesta, 6 després del 1348, i cap durant el segle XV⁶⁰. Per contra, la mateixa institució va rebre els últims homenatges d'homes propis, solius, vassalls i afocats l'any 1417 de les possessions que tenia al Garraf⁶¹. Tot i això, de les propietats que aquesta institució benèfica tenia al Maresme no s'ha conservat cap pergami que consignï un homenatge ni un pagament per mals usos⁶².

3. CONCLUSIONS

A la vista de tota aquesta documentació sembla que la darrera suspensió dels mals usos i de la servitud dictada per Alfons el Magnànim

⁵⁵ Arxiu de la Corona d'Aragó, Hisenda, Monacals, núm. 945.

⁵⁶ J. M. PONS I GURI, *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric "Fidel Fita"...*, p. 254.

⁵⁷ M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana...*, pp. 170-171.

⁵⁸ A. SERRA I CLOTA, *La comunitat rural a la Catalunya Medieval: Collsacabra (s. XIII-XVI)*, Eumo editorial, Vic 1990.

⁵⁹ E. GRÀCIA I MONT, *Estructura agrària de la Plana de Vic al segle XIV*, Fundació Vives i Casajuana, Barcelona 1989.

⁶⁰ J. BAUCCELLS I REIG, *El Baix Llobregat i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: inventari dels pergamins*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1984.

⁶¹ J. BAUCCELLS I REIG, *El Garraf i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: inventari dels pergamins*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1990.

⁶² J. BAUCCELLS, *El Maresme i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergami de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1987.

l'any 1457 i promulgada pel seu lloctinent i successor l'any 1458, es va acatar i complir a la diòcesi de Girona. Cal assenyalar també, que l'aplicació pràctica dels mals usos i dels altres pagaments derivats directament de la pertinença a la servitud, havia anat disminuint al llarg de la primera meitat del segle XV (o que, si més no, havia deixat de consignar-se per escrit). Seria molta casualitat que, precisament tota aquesta documentació hagués desaparegut...

És per tot això que crec que, en l'estat actual de la recerca i per tal de respondre a l'interrogant inicial que dóna títol a aquestes pàgines, es pot afirmar que pocs anys abans del primer alçament armat dels remences ja s'havien deixat de prestar homenatges i reconeixements de domini així com també d'aplicar els mals usos sobre la població remença gironina.

En resum, la Sentència Interlocutòria de 1455, confirmada de nou l'any 1457, suspenia la prestació dels mals usos i, teòricament, anul·lava la servitud. Sembla que aquesta Sentència es va respectar i complir, si més no la documentació conservada així ho demostra. A més a més, al capítol I de Sentència Arbitral de Guadalupe, el rei Ferran també assegura que des de la sentència dictada per Alfons el Magnànim els mals usos van deixar de pagar-se⁶³. No trobem més referències a l'aplicació pràctica o exigència de pagament per cap mal ús després de l'any 1457 entre la documentació conservada de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona ni tampoc en la d'altres senyories. Així doncs, pocs anys abans del primer alçament armat dels remences els mals usos havien desaparegut, si més no a la pràctica, de les seves vides i teòricament ells havien esdevingut persones –jurídicament– lliures.

Tot i això, no podem menystenir la importància d'aquesta mena d'abusos i dels homenatges i reconeixements de domini que implicaven o

⁶³ "por el rey don Alonso, tio nuestro de gloriosa recordacion, y despues por el señor rey nuestro padre de eterna memoria y por el principe don Carlos como su lugarteniente general, nuestro hermano que Parahiso haya, fueron los dichos malos usos inhibidos e introduzidos y de entonces aqua por los dichos pageses no se han pagado", J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas ...*, p. 339.

confirmaven la pertinença a la servitud, o si més no, el seu valor simbòlic. La revocació feta per la Constitució “Com per lo Senyor” de l’any 1481 d’aquella famosa suspensió de 1455, és a dir, la reimposició dels mals usos i altres servituds sobre els remences és la causa directa del segon alçament armat dels remences o de la seva segona guerra, segons Vicens Vives. En qualsevol cas, val a dir que la documentació estudiada en aquest treball no reflexa en absolut aquesta nova imposició. Potser els ànims estaven encara massa trasbalsats perquè la primera guerra era massa recent i és possible que això o la por, a la que abans fèiem referència, impedís que els pabordes de l’Almoina, per exemple, gosessin tornar a exigir homenatges i pagaments propis o exclusius de la pertinença a la servitud.

Com hem vist, l’Almoina del Pa de la Seu de Girona després de 1457 no va tornar a aplicar ni els mals usos ni les servituds sobre els seus homes i dones propis i solius i afocats. Però el seu record, sobretot en la ment dels remences, devia mantenir-se ben viu de manera que immediatament van reaccionar davant la seva nova teòrica imposició. No cal dir que els mals usos i la servitud no només suposaven una càrrega econòmica sinó que tenien, a més a més o sobretot, una gran càrrega simbòlica. Per tant, seria lògic, com apuntava Vicens Vives, que només pel fet de tornar-los a sentir anomenar, els remences, i especialment molts dels que tan descontents estaven amb la solució de la primera guerra, es tornessin a revoltar per a exigir la seva definitiva desaparició.

A l’inici d’aquest capítol ens plantejàvem una pregunta, “1457: supressió dels mals usos?” Hi hem de respondre afirmativament a la vista de la documentació conservada –o més ben dit, de la no conservada, al meu entendre, per inexistent. Repetim-ho, des dels anys 1457 i 1458 els mals usos i la servitud van deixar d’existir i, per tant, d’exigir-se a Catalunya. De manera que si aquesta afirmació fos certa, ens conduiria directament a unes altres preguntes: per què els remences es van alçar en armes l’any 1462? Per què van tornar-hi l’any 1484? En tot cas, hauríem de tenir presents les reflexions de Pierre Vilar: “El pagès català lluita *alhora* contra els lligams

jurídics senyorials i pel manteniment perpetu de l'explotació engrandida que les pestes li han assegurat⁶⁴.

⁶⁴ P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna...*, vol. I, p. 202, la cursiva és del mateix Vilar.

1457: SUPRESSIÓ DELS MALS USOS?

12. CONCLUSIONS

En aquesta tesi he estudiat els homenatges i els cobraments dels mals usos rebuts i aplicats per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona sobre els seus remences entre els anys 1331 i 1458. Amb això crec que he avançat en el coneixement del funcionament real de la servitud catalana medieval. En el capítol que he dedicat a la descripció de les fonts utilitzades, entre les que destaquen els manuals de comptes dels pabordes, es posa de relleu la importància del fet d'haver disposat d'una excepcional font seriada. En el capítol que correspon a l'estudi de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona he pogut ampliar, al meu entendre, molts dels aspectes que fins ara es coneixien d'aquesta institució. Com que no em va semblar possible tractar els mals usos ni els homenatges sense conèixer el nombre de persones que eren pròpies de l'Almoina i tampoc sense saber de quins masos provenien, tant si hi vivien com si no, vaig escriure el capítol quart en el que analitzo els diversos problemes que se'n deriven.

Segueixen a continuació els quatre capítols que constitueixen el cos central d'aquesta tesi doctoral; al seu torn, la seva anàlisi va ocasionar l'elaboració dels tres darrers. En el capítol cinquè he estudiat tots els homenatges rebuts per l'Almoina entre els anys 1300 i 1457. Aquest avenç puntual de la data inicialment fixada respon al fet que he inclòs també l'anàlisi dels homenatges conservats en pergamí, a més a més dels que figuren en els manuals de comptes. En total, la institució va rebre, com a mínim, 1258 homenatges o reconeixements de domini o, si més no, aquests són els que ens han quedat documentats. El capítol següent l'he dedicat a estudiar les firmes d'espoli forçades, és a dir, el mal ús que, en determinades circumstàncies, gravava el casament dels remences. He pogut estudiar els 424 cobraments de l'Almoina per aquest concepte, entre els anys 1331 i 1452. Però cal dir que en contra del que afirmaven les disposicions legals i els *Costums*, no els van pagar només els seus homes propis, sinó també

alguns altres dels quals he pogut establir, sense cap mena de dubte, la seva adscripció a d'altres senyories. Es tracta, en definitiva, de remences propis d'altres dominis però que tenien alguna possessió per l'Almoina de Girona.

A continuació he estudiat els mals usos que gravaven les sortides del domini, tant les voluntàries com les involuntàries. El resultat obtingut és que entre 1331 i 1458, la institució va concedir la llibertat a 557 persones. Com que els pabordes van consignar la raó que justificava la redempció de bona part d'aquests redimits, l'estudi dels seus manuals m'ha permès establir que normalment aquesta redempció només era un tràmit per a poder tornar a adscriure's de nou a una altra senyoria. El nombre d'aquests sortides contrasta amb el cobrament per part de l'Almoina, entre aquestes mateixes dates, de només 105 intèsties i eixòrquies; dit d'una altra manera, fins l'any 1445 va ingressar diners en concepte de 23 intèsties, fins el 1458 per 68 eixòrquies i fins el 1406 per 14 intèsties i/o eixòrquies.

Els capítols 9 i 10 els dedico a analitzar el significat i les limitacions que comportaven els mals usos, com a trets definitoris de la pertinença a la servitud, sobre les persones que hi estaven sotmeses. Al meu entendre, queda establert, indubtablement, que la servitud de les persones és provocada per la possessió d'un mas o una borda servil, però que aquesta condició servil seguia transmetent-se de pares a fills, encara que ja no visquessin al mas que originàriament els havia exigut ser remences. I dic això, perquè la documentació de l'Almoina mostra, també d'una manera ben clara, que el lligam entre el remença i la terra no impedia que el seu tinent en marxés, encara que fos per anar a viure i a tenir una professió a qualsevol vila o ciutat privilegiada. Aquesta meva reafirmació no només és vàlida pels remences de l'Almoina de Girona. Al meu entendre el present estudi mostra que no constituïa una excepció sinó que també era habitual a d'altres senyories, contràriament al que havien apuntat Hinojosa, Serra Vilaró o Freedman, a partir d'alguns dels casos que van ressenyar.

L'any 1457, Alfons el Magnànim va dictar, des de Nàpols, una sentència interlocutòria que suspenia la prestació d'homenatges i el

cobrament de mals usos a Catalunya. L'any següent, el seu lloctinent va proclamar la sentència al Principat. Com que les conseqüències del contingut d'aquesta sentència eren decisives, he volgut comprovar si l'Almoina del Pa de la Seu de Girona va deixar de rebre homenatges i de cobrar mals usos als seus remences després de la seva proclamació a Catalunya tal com, efectivament, mostra la manca de documentació. En observar que la resposta era afirmativa, vaig voler saber si la seva confirmació era extensible a d'altres senyories. Per aquesta raó, en l'últim capítol analitzo el compliment general de la sentència esmentada –no només per part de l'Almoina de Girona- i estableixo que el comportament d'aquesta institució és representatiu del que també va succeir a d'altres senyories catalanes. I insisteixo que aquesta constatació és certa, encara que sigui el resultat d'una via de recerca negativa, és a dir, deduïda per la manca de testimonis documentals. D'aquesta manera, queda fora de dubte que pocs anys abans de la primera guerra remença els homenatges i els mals usos havien deixat d'aplicar-se.

Si tenim en compte les xifres esmentades més amunt, l'estudi global de tots els mals usos i els homenatges revela que 1258 remences van reconèixer la seva pertinença a la servitud, però que només 557 van redimir-se perquè volien abandonar el domini d'origen. Així mateix, es constata que només 424, és a dir, una tercera part, van pagar la firma d'espoli forçada quan es va casar. Finalment –i això pot resultar sorprenent- només 68 d'aquests remences van morir sense descendència en línia directa i només 23 van morir sense haver testat; cal afegir-hi altres 14 més que van morir intestats i eixorcs al mateix temps. Crec que val la pena subratllar que malgrat la riquesa del contingut dels llibres de comptes dels pabordes, no hi ha cap testimoni del cobrament de l'àrsia i de la cugúcia. En conseqüència, sembla que podem establir de manera definitiva que l'aplicació d'ambdós mals usos tampoc no era vigent a l'Almoina i que aquesta conclusió sembla ampliable, ara com ara, a la resta de senyories amb població remença.

Una altra de les conclusions que m'ha permès establir aquesta tesi és que la pesta negra no va provocar, contra el que s'ha dit sovint, un empitjorament de la condició dels remences ni tampoc un control senyorial més ferri. I dic això perquè en els anys immediatament posteriors a l'epidèmia van augmentar els pagaments per intèsties i eixòrquies, però també el nombre de les redempcions concedides. La quantitat d'homenatges rebuts per la institució tampoc no va créixer molt significativament després del 1348 però –i el que és més important- les clàusules en ells contingudes no van canviar en absolut.

En un altre ordre de coses, i tal com indicaven els *Costums de Girona*, tots els mals usos cobrats per l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (si s'exceptuen les redempcions de les noies “verges”) eren proporcionals als béns posseïts per la persona que ocasionava el seu pagament. Les informacions aportades pels pabordes en els assentaments dels seus llibres de comptes ho palesen a bastament. Cal pensar, a més a més, que si els pabordes de l'Almoina seguien les indicacions dels *Costums* de la seva diòcesi a l'hora de redimir a les “verges”, també ho farien en la resta de mals usos. D'aquesta manera, els preus pagats pels remences per redempcions, firmes d'espoli, intèsties i eixòrquies eren variables i equivalien, teòricament i al meu entendre, a la tercera part dels seus béns mobles i semovents.

Així les coses, de cap manera els pagaments pels mals usos no ens poden servir per establir una major o menor pressió de les senyories sobre els seus adscrits, però sí que serveixen per qualificar el creixement econòmic dels masos i dels seus tinentes. Per tot el dit fins que aquí, podem concloure que una redempció o una intèstia més altes, posem per cas, ens indiquen un major potencial econòmic del pagador o del seu mas d'origen. En d'altres paraules, només podríem valorar la major o menor pressió de la senyoria si disposéssim de totes les dades: les del que aquesta recaptava i les de la renda del pagès que feia el pagament. Per altra banda i contràriament al considerat per altres historiadors, tampoc no es pot valorar l'increment o davallada del cost dels pagaments si no s'estableix primer el

creixement econòmic i l'evolució dels preus; i dic això perquè sense aquestes dues variables no es pot parlar de l'evolució de la renda real.

Per altra banda, penso que els mals usos no només han de ser vistos des de la seva vessant econòmica, malgrat els pagaments econòmics que suposaven. I això tant pel que fa als beneficis que n'obtenien les senyories com a les despeses que comportaven als remences. Cada vegada que s'havia de pagar un mal ús o de prestar un homenatge o un reconeixement de domini es recordava o confirmava la pertinença a la servitud, és a dir, el fet de ser jurídicament no lliure. Tanmateix, ultra la despesa econòmica, la seva càrrega simbòlica, la humiliació o ressentiment que podien suposar pel remença, també portaven aparellats una sèrie de pagaments en treball: joves, tragines, batudes, anar a servir a casa del senyor, etc. Això vol dir que els remences –però també altres pagesos- havien d'anar a treballar pel senyor uns dies determinats i, per tant, deixar de treballar les seves terres. D'aquesta manera, en alguns moments, com la sega o la sembra, el cost d'oportunitat podia ser molt elevat i, per tant, tampoc no el podem menystenir.

Tal com s'ha demostrat en els capítols anteriors, en algunes ocasions els homenatges i les redempcions eren prestats, reconeguts i pagats per persones de remença que, en el moment de fer-ho, no vivien en cap mas remença de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona. Alguns d'ells ni tan sols residien a la parròquia on es trobava el seu mas d'origen i a causa del qual ells eren homes o dones propis i solius de la institució. Bona part d'aquests remences vivien, com s'ha dit, a viles i ciutats on, malgrat els seus privilegis i franquesses, seguien remences i, per tant, sense ser persones jurídicament lliures, sotmeses als mals usos com la resta de persones servils; i això era així visquessin on visquessin o fos quin fora el seu treball.

Per contra i pel que fa a les firmes d'espoli forçades, cap dels 424 pagaments rebuts per la mateixa Almoina de Girona per aquest concepte no va ser efectuat per persones que no vivien al mas d'origen en el moment de casar-se. De fet, és lògic que fos així, perquè aquest mal ús gravava els

remences que en casar-se asseguraven part del dot que rebien els seus cònjuges sobre les terres adscrites al seu mas. Això constituïa, d'alguna manera, una garantia que es reservaven els senyors per tal d'assegurar-se que les seves possessions es mantindrien intactes i no es desintegrarien com a conseqüència d'un possible trencament de matrimoni. Així les coses, és lògic que només paguessin les firmes d'espoli forçades els remences tinentes de masos o els seus hereus o titulars; la resta –si volia- devia tenir la possibilitat d'assegurar el dot rebut sobre qualsevol altra propietat seva.

En aquest sentit, la qüestió dels homenatges i les redempcions resulta ben diferent. Directament o indirecta, la prestació d'un homenatge o el pagament d'una redempció portava aparellat el reconeixement –o la seva renúncia- d'uns possibles drets d'herència o de propietat sobre les terres de la senyoria. Això era així sense que importés on haguera nascut i on visqués l'home propi. En d'altres paraules, una de les funcions dels homenatges era fixar per escrit de quin mas i terres provenia cadascú i si, malgrat no viure-hi, hi seguien tenint drets en cas de manca d'hereus en línia directa. Pel que fa als interessos de la senyoria, crec que una de les funcions de les redempcions també resulta molt clara: el remença no només compra la seva llibertat personal per a poder abandonar el domini d'origen, sinó que, a més a més i sobretot, renuncia als drets que pogués tenir sobre les possessions dels seus avantpassats.

Finalment, els dos mals usos que gravaven la mort dels remences en determinades situacions, la intèstia i l'eixòrquia, afecten directament la qüestió de la successió de la tinença pagesa. El seu objectiu era, precisament, intentar evitar que a la mort del titular de l'explotació, aquesta quedés vacant encara que només fora temporalment o, si més no, obtenir un rescabament econòmic per aquesta contrarietat. El senyors volien assegurar-se, per tant, de que la successió al mas es faria immediatament, de manera que els seus ingressos no disminuïrien, a banda de que també els permetia assegurar-se que la terra del mas no es repartiria entre diversos hereus.

En el fons, tots aquests mals usos –i també els dos que no va aplicar mai l'Almoina del Pa de la Seu de Girona- pretenien i garantien, però sobretot prevenien, que els senyors que els exigien no perdessin mai les rendes que obtenien de les propietats que havien establert als seus homes i dones propis. Més directament o indirecta, tots els mals usos, els homenatges i les altres prestacions a les que estaven sotmesos els remences catalans, pivotaven al voltant de la terra més que no pas al voltant de les persones que la posseïen i treballaven. És per això que defenso que el més important era la terra, el seu treball i les rendes que generava. Fins i tot, podria arribar a concloure que, d'alguna manera, el control de les persones es feia amb l'objectiu de controlar, per damunt de tot, les terres de les quals les senyories tenien la propietat eminent.

Per altra banda, si bé és cert que no s'observen diferències molt rellevants entre el període anterior i el posterior a l'arribada de la pesta negra a les terres gironines, cal dir que des de principis del segle XV els homenatges i els mals usos van anar disminuint lentament i que desapareixen bruscament de la documentació a partir de l'any 1458, és a dir, després que el Magnànim els suspengués. Aquesta desaparició no només va tenir lloc en el domini de l'Almoina sinó també en d'altres senyories. Així les coses, penso que ha arribat l'hora de formular una pregunta decisiva: si tenim present que bona part dels medievalistes atribueixen les guerres protagonitzades pels remences des de l'any 1462 als mals usos i a la necessitat de deslliurar-se de la servitud i que el rei va anul·lar la servitud l'any 1457, per què es van alçar en armes els remences?

Ara com ara, la resposta a aquest interrogant queda pendent. Però no és l'única. La recerca aquí finalitzada m'ha plantejat noves qüestions que crec que són fonamentals. Una d'elles, per exemple, serà la d'establir què suposaven els pagaments dels mals usos dins dels ingressos totals de l'Almoina, o bé quins altres ingressos rebuts per aquesta institució provenien de pagaments derivats de la servitud. Penso, entre altres coses, en la sortida de mas cobrada per la institució de la venda de terres pertanyents a algun

dels seus masos propis, el domini directe de les quals era d'una altra senyoria. Pel que fa als ingressos, crec que també seria fonamental poder arribar a saber si es van produir canvis significatius amb el pas dels anys; és a dir, si aquests ingressos confirmen, o no, la suposada davallada de la renda feudal.

Crec finalment, que una altra de les coses que demostro en aquesta tesi doctoral és que la remença no impedia la mobilitat dels remences. L'avenç de la recerca futura per aquest camí no previst en començar la investigació, em permetrà estudiar quins eren els seus circuits de moviment, on anaven els que marxaven del domini i d'on venien els que hi arribaven.

La riquesa del fons documental que he treballat em proporcionarà les dades suficients per cobrir aquests buits. Vull destacar molt especialment en aquest punt –i ara sí, per acabar- el fet que s'han conservat els llibres de comptes coetanis a les dues guerres remences així com també els dels anys immediatament anteriors i posteriors. Espero que amb el seu estudi podré oferir noves hipòtesis sobre el per què d'aquestes guerres.

BIBLIOGRAFIA

R. ALBERCH i N. CASTELLS, *La població de Girona (segles XIV-XX)*, Institut d'Estudis Gironins, Girona 1985.

J. ANDREU I DAUFÍ; J. CANELA I FARRÉ, i Mª A. SERRA I TORRENT, *El Llibre de comptes com a font per a l'estudi d'un casal noble de mitjan segle XV: primer memorial començat per la Senyora Sanxa Ximenis de Fox e de Cabrera e de Navalles, 1440-1443*, Fundació Noguera, 1992.

O. ANGUERA DE SOJO I DODERO, "Dret especial de la Comarca de Vic", *Conferències sobre varietats comarcals del Dret Civil Català*, Barcelona 1934, pp. 273-340.

C. ARGILÉS, *Preus i salaris a la Lleida dels segles XIV i XV segons els llibres d'obra de la Seu*, Tesi doctoral inèdita, Universitat de Lleida, 1993.

M. J. ARNALL I JUAN, *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*, vol. I, Ajuntament de Girona-Fundació Noguera, Lleida 2000.

M. AVENTÍN I PUIG, *La societat rural a Catalunya en temps feudals. Vallès oriental, segles XIII-XVI*, Columna Assaig, Barcelona 1996.

M. AVENTÍN I PUIG, "Els masos a la baixa edat mitjana. Família pagesa, petita explotació i mercat", *El mas medieval a Catalunya El mas medieval a Catalunya*, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, Banyoles 1998, p. 65-84.

AAVV. "Debate. Seigneurial control of women's marriage", *Past and Present*, núm. 99 (1983), pp. 123-160.

C. BATLLE, *La Seu d'Urgell medieval; la ciutat i els seus habitants*, Fundació Salvador Vives Casajuana, Barcelona 1985.

C. BATLLE, *L'expansió baixmedieval, segles XIII-XV*, vol. III de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, Edicions 62, Barcelona 1988.

J. BAUCCELLS, "La Pía Almoína de la Seo de Barcelona, origen y desarrollo", *A pobreza e assistênciã aos pobres na Península Ibérica durante a Idade Média*, Actas das 1as Jornadas Luso-Espanholas de História Medieval, Lisboa 1972, pp. 73-135.

J. BAUCCELLS, "Gènesi de la Pia Almoína de la seu de Barcelona, els fundadors", *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*.

Volúmen misceláneo de Estudios y Documentos, CSIC, Barcelona 1980, pp. 17-75.

J. BAUCELLS, *El Baix Llobregat i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona: inventari dels pergamins*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1984.

J. BAUCELLS, *El Maresme i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergami de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1987.

J. BAUCELLS, *El Garraf i la Pia Almoïna de la Seu de Barcelona. Catàleg del fons en pergami de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1990.

R. H. BAUTIER, "Un nouvel ensemble documentaire pour l'histoire des pestes du XIVe siècle: l'exemple de la ville de Vich en Catalogne", *Académie des Inscriptions et Belles-Lettres, comptes rendus*, 1988, pp. 432-456.

R. F. BERKHOFER III, "Marriage, Lordship and the 'greater unfree' in twelfth century France", *Past and Present*, núm. 173 (201), pp. 3-27.

P. BERTRAN, "El menjador de l'Almoïna de la Catedral de Lleida. Notes sobre l'alimentació dels pobres lleidatans al 1338", *Ilerda*, núm. XL, 1979, pp. 89-124.

P. BERTRAN, "L'Almoïna de la Seu de Lleida a principis del segle XV", *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volúmen misceláneo de Estudios y Documentos*, CSIC, Barcelona 1980, vol. 2, pp. 347-368.

J. BOLÒS, *El mas, el pagès i el senyor. Paisatge i societat en una parròquia de la Garrotxa a l'edat mitjana*, Curial, Barcelona 1995.

P. BONNASSIE, *Catalunya mil anys enrera (segles X-XI)*, Edicions 62, 2 vols., 1979-1981.

P. BONNASSIE, *Les cinquante mots-clés de l'histoire médiévale*, Éditions Privat, Toulouse 1981 (traducció castellana de M. SÁNCHEZ MARTÍNEZ, Crítica, Barcelona 1983).

J. W. BRODMAN, *Charity and Welfare. Hospitals and the Poor in Medieval Catalonia*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1998.

J. J. BUSQUETA I RIU, *Una vila del territori de Barcelona: Sant Andreu del Palomar als segles XIII-XIV*, Fundació Vives i Casajuana, Barcelona 1991.

LI. CONSTANS, *Diplomatari de Banyoles*, Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, Banyoles 1991, vol. IV.

Constitutions y altres drets de Cathalunya compilats en virtut del capitol de Cort LXXXII. De las Corts per la S.C. Y R.Majestat del rey Don Philip IV Nostre Senyor celebradas en la ciutat de Barcelona, Any MDCCII, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia: Textos Jurídics Catalans, Barcelona 1995.

J. COTS I GORCHS, *Consuetudines Diocesis Gerundensis: estudio y transcripción según los mm. ss. más antiguos del siglo XV: contribución al estudio del derecho consuetudinario foral de Cataluña*, Llibreria Casulleras, Barcelona 1929.

C. CUADRADA, *El Maresme Medieval: les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)*, Caixa d'Estalvis Laietana/Ed. Rafael Dalmau, Mataró 1988.

J. P. CUVILLIER, "Les communautés rurales de la Plane de Vich (Catalogne) aux XIIIe et XIVe siècles", *Mélanges de la Casa de Velázquez*, núm. IV (1968), pp. 73-103.

J. DE VRIES, *Economy of Europe in an Age of Crisis, 1600-1750*, Cambridge University Press, Cambridge 1976.

Diccionari d'Història de Catalunya, Edicions 62, Barcelona 1992.

L. DONAT PÉREZ, "Contractes *ad laborationem* i establiments de masos després de la pesta negra (1349)", dins R. CONGOST I L. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, p. 125-149.

L. DONAT, R. LLUCH, E. MALLORQUÍ, X. SOLDEVILA I L. TO, "Usos i abusos del concepte de mas: el cas de la Regió de Girona (segles XIII-XIV)", dins M. T. FERRER MALLOL, J. MUTGÉ i M. RIU (eds.), *El mas català durant l'edat mitjana i la moderna (segles IX-XVIII)*, Consell Superior d'Investigacions Científiques-Institució Milà i Fontanals, Barcelona 2001, pp. 125-158.

G. DUBY, *Economía rural y vida campesina en el occidente medieval*, ed. Península, Barcelona 1968.

M. ECHÁNIZ SANS, "La alimentación de los pobres asistidos por la Pía Almoina de la Catedral de Barcelona según el libro de cuentas de 1283-1284",

Alimentació i societat a la Catalunya Medieval, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 20 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1988, pp. 173-261.

R. FAITH, "Debate: Seigneurial control of women's marriage II", *Past and Present*, 99 (1983), pp. 123-148.

G. FELIU I MONTFORT, "El negocio de los arrendamientos de rentas señoriales: examen de un libro de cuentas", *Revista de Historia Económica*, núm. 1, any 3 (1985), pp. 31-54.

G. FELIU I MONTFORT, "El pes econòmic de la remença i dels mals usos", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22 (1992), pp. 145-160.

G. FELIU I MONTFORT, "Els antecedents de la remença i els mals usos", *Quaderns de la Selva. Estudis en honor de Pons Guri*, núm. 13 (2001), pp. 209-228.

G. FELIU I MONTFORT, "La demografia baixmedieval catalana: estat de la qüestió i propostes de futur", *Revista d'Història Medieval*, núm. 10 (1999), pp. 13-43.

J. FERNÀNDEZ I TRABAL i J. FERNÀNDEZ I TRABAL, *Inventari dels pergamins del fons Mercader Bell-lloc de l'Arxiu Històric Municipal de Cornellà de Llobregat (s. XI-XVIII)*, Fundació Noguera, Barcelona 1989.

J. FERNÀNDEZ TRABAL, *Una família catalana medieval. Els Bell-lloc de Girona 1267-1533*, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1995.

M. T. FERRER I MALLOL, "El patrimoni reial i la recuperació dels senyories jurisdiccionals en els estat Catalano-Aragonesos a la fi del segle XIV", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 7 (1970-1971), pp. 351-491.

P. H. FREEDMAN, "El procés de servitud a la Catalunya medieval: dades de fonts eclesiàstiques", dins *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988, pp. 27-59, (traducció de "The enservment process in medieval Catalonia: evidence from ecclesiastical sources", *Viator*, 1982, pp. 225-244).

P. H. FREEDMAN, "Ordes militars i pagesia servil a Catalunya: segles XII i XIII", dins *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988, pp. 77- 106, (traducció de "Military orders and peasant servitude in Catalonia: twelfth and thirteenth centuries", *Hispanic American Historical Review*, 1985, pp. 91-110).

P. H. FREEDMAN, "La pagesia servil al segle XIII", dins *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988, pp. 131-145 (traducció de "Peasant servitude in the thirteenth century", *La formació i expansió del feudalisme català*, Estudi General, 5-6, Girona 1985-1986, pp. 437-445).

P. H. FREEDMAN, "Catalunya nova i Catalunya vella a l'edat mitjana: dues Catalunyes?", *Revista de Girona*, 118 (1986), pp. 432-435.

P. H. FREEDMAN, *Assaig d'història de la pagesia catalana (segles XI-XV)*, Edicions 62, Barcelona 1988.

P. H. FREEDMAN, *Els orígens de la servitud pagesa a la Catalunya Medieval*, Eumo editorial, Vic 1993. (L'original en anglès va ser publicat el 1991).

R. GARCÍA CÁRCEL i M. V. MARTÍNEZ RUÍZ, *Población, jurisdicción y propiedad del obispado de Gerona (Siglos XIV-XVII)*, Colegio Universitario de Gerona. Universidad Autónoma de Barcelona, Gerona 1976.

L. GARCÍA-GUIJARRO RAMOS, *Datos para el estudio de la renta feudal maestral de la Orden de Montesa en el siglo XV*, Institución Alfonso el Magnánimo, Valencia 1978.

B. GARÍ, *El señorío de Ventalló. Historia de las familias Requesens, Caramany y Perramón que lo poseyeron*, Casa Perramón, Ventalló 1989.

P. GIFRE I RIBAS, "Servituds i prestacions pageses a l'època moderna. L'exemple del domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (1486-1776)", *Recerques*, núm. 30 (1994) pp. 7-26.

P. GIFRE I RIBAS i R. LLUCH BRAMON, "Continuitats del mas català abans i després de la Sentència Arbitral de Guadalupe (segles XV-XVI)", dins M. T. FERRER MALLOL, J. MUTGÉ i M. RIU (eds.), *El mas català durant l'edat mitjana i la moderna (segles IX-XVIII)*, Consell Superior d'Invesigacions Científiques-Institució Milà i Fontanals, Barcelona 2001, pp. 593-610

P. GIFRE I RIBAS i S. SOLER I SIMON, *Patrimoni i Arxiu. Inventari del fons patrimonial Caramany de Corçà. Segles XIII-XX*, Col·lecció Fontanetum-2, La Bisbal d'Empordà 1996.

P. GIFRE I RIBAS i S. SOLER I SIMON, *Els Farners: vassalls de senyors i senyors de pagesos. Catàleg documental de l'Arxiu Farners*, Consell Comarcal de la Selva-Centre d'Estudis Selvatans, Santa Coloma de Farners 1996.

M. GOLOBARDES, *Els remences dins el quadre de la pagesia catalana fins el segle XV*, Ed. Biblioteca Palau de Peralada, 1973, 2 vols.

E. GRÀCIA I MONT, *Estructura agrària de la Plana de Vic al segle XIV*, Fundació Vives i Casajuana, Barcelona 1989.

C. GUILLERÉ, "La peste noire à Gérone (1348)", *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 27, 1984, pp. 87-161.

C. GUILLERÉ, "Un mercader de Girona vers 1330: Pere Vilar", dins *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 7-36 (també dins *Cuadernos de Historia Económica de Cataluña*, núm. XVIII (1978), pp. 223-254).

C. GUILLERÉ, "Assistència i caritat a la Girona de principis del segle XIV", dins *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 153-168 (també dins *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volúmen misceláneo de Estudios y Documentos*, CSIC, Barcelona 1980, pp. 191-204).

C. GUILLERÉ, "Una institució benèfica enfront les adversitats de l'època: la Pia Almoina de Girona (1347-1380)", dins *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Ajuntament de Girona, 1984, pp. 169-196 (també dins *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval. Volúmen misceláneo de Estudios y Documentos*, CSIC, Barcelona 1981-1982, pp. 313-345).

C. GUILLERÉ, *Girona al segle XIV*, Ajuntament de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, II vols., Barcelona 1993 i 1994.

C. GUILLERÉ, *Llibre Verd de la ciutat de Girona (1144-1533)*, Ajuntament de Girona-Fundació Noguera, Lleida 2000.

W. KULA, *Teoría económica del sistema feudal*, Siglo XXI, Madrid 1974.

E. J. HAMILTON, *Money, prices and wages in Valencia, Aragon and Navarre, 1351-1500*, Porcupine Press, Philadelphia 1975.

E. de HINOJOSA, *La servidumbre en Cataluña durante la Edad Media*, dins *Obras*, vol. I, Madrid 1948, pp. 217-229.

E. de HINOJOSA, *Origen y vicisitudes de la pagesía de remensa en Cataluña*, dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, pp. 11-31. (La primera edició és de l'any 1901).

E. de HINOJOSA, *El régimen señorial y la cuestión agraria en Cataluña durante la Edad Media*, Librería General de Victoriano Suárez, Madrid 1905, reimprès dins *Obras*, vol. II, Madrid 1955, pp. 35-323.

P. R. HYAMS, *King, Lords and Peasants in Medieval England. The Common Law of Villenaige in the Twelfth and Thirteenth Centuries*, Clarendon Press, Oxford 1980.

A. JORDÁ FERNÁNDEZ, "Los remensas: evolución de un conflicto jurídico y social del campesinado catalán en la Edad Media", *Boletín de la Real Academia de la Historia*, tomo CLXXXVII, Cuaderno II, mayo-agosto 1990, p. 217-297.

W. Ch. JORDAN, *From Servitude to Freedom. Manumission in the Sénonais in the Thirteenth Century*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1986.

C. LALIENA CORBERA, "La administración de un patrimonio eclesiástico. Un libro contable del obispo de Huesca Guillem Ponç de Fenollet (1463)", *Aragón en la Edad Media. Economía y Sociedad*, núm. VII, Universidad de Zaragoza, 1987, pp. 157-175.

M. LACHIVER, *Dictionnaire du monde rural. Les mots du passé*, Librairie Arthème Fayard, 1997, s.v.

R. LLUCH BRAMON, "Els manuals de comptes de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona: menjar de pabordes i pa de pobres", *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, Institut d'Estudis Baleàrics, Palma 1996, pp. 567-577.

R. LLUCH BRAMON, "Remences redimits. El domini de l'Almoina del Pa de la Seu de Girona (1331-1458)", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 27/2, Barcelona 1997, pp. 869-902.

R. LLUCH BRAMON, "El mas i la servitud en els segles XIV i XV. Una aproximació", dins *El mas medieval a Catalunya, Quaderns del Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles*, Banyoles, 1998, pp. 85-94.

R. LLUCH BRAMON, "Remença i mals usos: el cas de Camós (1331-1399)", dins R. CONGOST I L. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, pp. 151-184.

R. LLUCH BRAMON, "L'impacte de les guerres remences: què en diu el paborde de l'Almoina de Girona)", dins *Enfrontaments civils: postguerres i reconstruccions. Segon Congrés Recerques*, Recerques Associació-Universitat de Lleida, Lleida 2002, Vol. I, pp. 48-57.

J.-J. LÓPEZ BURNIOL, *La "resurrecció" dels capítols matrimonials (L'àmbit de l'autonomia de la voluntat en els contractes reguladors de la convivència)*, Discurs d'Ingrés a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, Barcelona 1999.

T. LÓPEZ PIZCUETA, "El patrimonio inmobiliario de la Pía Almoína de Barcelona, en la primera mitad del siglo XIV", *Analecta Sacra Tarraconensia*, núm. 65, 1992, pp. 407-433.

T. LÓPEZ PIZCUETA, "L'origen del patrimoni de la Pía Almoína en el Territori de Barcelona", *Estudis d'Història Agrària*, núm. 11, 1997, pp. 153-181.

T. LÓPEZ PIZCUETA, "El «mal any primer»: alimentación de los pobres asistidos en la Pía Almoína de Barcelona: 1333-1334", *Actes del I Col·loqui d'Història de l'Alimentació a la Corona d'Aragó*, Institut d'Estudis Ilerdencs, Lleida 1995, pp. 613-623.

T. LÓPEZ PIZCUETA, "Estudio de un patrimonio urbano. La Pía Almoína de Barcelona en los siglos XIII-XIV", *Acta Historica et Archaeologica Mediaevalia*, núm. 18 1997, pp. 427-450.

T. LÓPEZ PIZCUETA, *La Pía Almoína de Barcelona (1161-1350). Estudi d'un patrimoni eclesiàstic baixmedieval*, Fundació Noguera, Barcelona 1998.

T. LÓPEZ PIZCUETA, "The Pía Almoína of Barcelona. A rural patrimony (XIIth.-XIVth. Centuries)", *The Journal of Mediterranean Studies*, núm. 17, 1998.

T. LÓPEZ PIZCUETA, "El uso del contrato enfitéutico en la gestión del dominio territorial de la Pía Almoína de Barcelona (siglos XIII-XIV)", *Cuadernos de Investigación Histórica*, núm. 17, 1999, pp. 155-189.

E. MALLORQUÍ, *El monestir de Sant Miquel de Cruïlles a l'Edat Mitjana. Estudi i edició dels documents (1035-1300)*, Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, Col·lecció Fontanetum 5, La Bisbal d'Empordà 2000.

J. MARQUÈS CASANOVAS, "La Pía Almoína del Pa de la Seu de Girona (I)", *Revista de Girona*, núm. 81 (1977), pp. 325-331; (II), núm. 82 (1978), pp. 13-21; i (III), núm. 88 (1979), pp. 163-174.

J. L. MARTÍN, "¿Campesinos de remensa en Castilla y León? (Siglos XII-XIII)", *En la España Medieval. Estudios en memoria del profesor D. Salvador de Moxó*, vol. III, 1982, pp. 37-47.

T. MIERES, *Costums de Girona*, edició crítica i traducció d'A. COBOS FAJARDO, Biblioteca d'Història Rural, Girona 2001.

F. MONSALVATGE Y FOSSAS, *Els remences*, Estampa Palé, Palafrugell 1908.

F. MONSALVATGE Y FOSSAS, *Noticias Históricas. Riudaura y su monasterio de Santa María*, tom IV, Imprenta y Librería de Juan Bonet, Olot 1892.

J. M. MUÑOZ LLORET, *Jaume Vicens i Vives (1910-1960). Una biografia intel·lectual*, edicions 62, Barcelona 1997.

J. NADAL FARRERAS i P. WOLFF (eds.), *Histoire de la Catalogne*, Privat, Tolosa de Llenguadoc, 1982.

P. ORTÍ GOSP, "El forment a la Barcelona baixmedieval: preus, mesures i fiscalitat (1283-1345)", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22, 1992, pp. 377-423.

F. PANERO, *Schiavi, servi e villani nell'Italia medievale*, Paravia scriptorium, Torino 1999.

W. PISKORSKI, *El problema de la significación y del origen de los seis "malos usos" en Cataluña*, Universidad de Barcelona-Facultad de Derecho, Barcelona 1929. La primera edició en rus és de l'any 1899.

A. PLADEVALL, "La disminució de poblament a la Plana de Vic a mitjans del segle XIV", *Ausa*, núm. XLIV (1963), pp. 361-373.

J. M. PONS I GURI, "Senyors i pagesos", *Història de Catalunya*, Salvat Editores, S.A., vol. 3, Barcelona 1978, pp. 127-140.

J. M. PONS I GURI, *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric "Fidel Fita" d'Arenys de Mar*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1984.

J. M. PONS I GURI, "Entre l'emfiteusi i el feudalisme (Els reculls de dret gironins)", dins J. PORTELLA (ed.), *La formació i expansió del feudalisme català*, Estudi General, 5-6, Girona 1985-1986, pp. 411-418.

J. M. PONS I GURI, "Relació jurídica de la remença i els mals usos a les terres gironines", *Revista de Girona*, 118 (1986), pp. 436-443.

J. M. PONS GURI, *Les col·leccions de Costums de Girona*, Fundació Noguera, Textos i Documents, 16, Barcelona 1988.

J. M. PONS I GURI, "El testament parroquial gironí en el segle XIV", dins *Recull d'estudis d'història jurídica Catalana*, Fundació Noguera, Barcelona 1989, vol. I, pp. 21-32.

J. M. PONS I GURI, "Taxacions dels salaris de notaris i escrivans en jurisdiccions baronals de les terres gironines (Palafrugell, Bàscara, Caldes de Malavella, Llagostera, Cassà de la Selva i vescomtat de Cabrera)", dins *Recull d'estudis d'història jurídica Catalana*, Fundació Noguera, Barcelona 1989, vol. I, pp. 95-157.

J. M. PONS I GURI, "Document d'aplicació del dret senyorial", dins *Recull d'estudis d'història jurídica Catalana*, Fundació Noguera, Barcelona 1989, vol. III, pp. 193-196.

J. M. PONS I GURI, "Motivacions jurídiques de la sentència Arbitral de Guadalupe", dins *Recull d'estudis d'història jurídica Catalana*, Fundació Noguera, Barcelona 1989, vol. III, pp. 261-282.

J. M. PONS I GURI i J. RODRÍGUEZ BLANCO, *Inventari dels pergamins de l'Arxiu Històric Municipal de Calella*, Fundació Noguera, Barcelona 1990.

M. PUJOL I HAMELINK, *La vila de Roses (segles XIV-XV). Aproximació a l'urbanisme, la societat i l'economia a partir dels capbreus del monestir de santa Maria de Roses (1304-1565)*, Brau edicions, Col·lecció Papers de Recerca, 2, Ajuntament de Roses, Roses 1997.

Z. RAZI, «The Toronto school's reconstitution of medieval peasant society: a critical view», *Past and Present*, núm. 85 (1979), pp. 141-157.

Z. RAZI, *Life, Marriage and Death in a Medieval Parish. Economy, Society and Demography in Halesowen 1270-1400*, Cambridge University Press, Cambridge 1980.

Z. RAZI, "Family, Land and the Village Community in later medieval England", *Past and Present*, núm. 93 (1981), pp. 3-36.

Real Hospicio de la ciudad de Gerona fundado baxo la invocacion de la Santissima Virgen Maria de Misericordia y de su glorioso patron San Narciso, al qual por la siguiente escritura ò provision quedan unidas y aplicadas las rentas que antes eran de la Pia Limosna del Pan, las de la Casa de Misericordia, las del Vestuario desta santa Iglesia y otras. Narciso Oliva, Impresor, y Librero, 1777.

M. RICHOU LLIMONA, *Aproximació a la història d'Argentona (segles XIII-XV)*, Premi Burriac 1985, Ajuntament d'Argentona 1987.

A. RIERA I MELIS, "El bisbat de Girona al primer terç del segle XV. Aproximació al context socio-econòmic de la sèrie sísmica olotina (1427-1428)", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 22 (1992).

A. RIERA MELIS, "Pobreza y alimentación en el Mediterráneo Noroccidental en la Baja Edad Media", *La Mediterrània, àrea de convergència de sistemes alimentaris (segles V-XVIII)*, Institut d'Estudis Baleàrics, Palma 1996, pp. 39-72.

N. SALES, "Guadalupe: un cop d'ull a uns quants malentesos", *II Col·loqui d'Història Agrària*, Barcelona-Olot-Girona, desembre 1986, (en premsa?).

N. SALES, "Guadalupe 1486, ¿Triomf del mas sobre el castell?", *Revista de Catalunya*, núm. 13, 1987, pp. 53-63.

J. M. SALRACH, "Pagesia de remença i producció agrícola baixmedieval a Catalunya", dins *Annals de la 1era Universitat d'Estiu Andorra 82. El segle XIII*, Conselleria d'Educació i Cultura, Andorra 1983, pp. 179-190.

J. M. SALRACH, "La Pesta Negra i els orígens del problema remença", dins *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Consell Superior d'Investigacions Científiques, Institució Milà i Fontanals, annex 24 de l'"Anuario de Estudios Medievales", Barcelona 1989, pp. 13-34.

J. M. SALRACH, "Remences i pagesos a la Catalunya medieval", *Revista d'Història Medieval*, núm. 6 (1995), pp. 127-135.

A. LI. SANZ, "La Pabordia d'Aro de la Catedral de Girona, 1180-1343", *La formació i expansió del feudalisme català*, Estudi General, 5-6, Girona 1985-1986, pp. 419-436.

E. SEARLE, "Seigneurial control of women's marriage: the antecedents and function of merchet in England", *Past and Present*, núm. 82 (1979), pp. 3-43.

E. SEARLE, "A rejoinder", *Past and Present*, núm. 99 (1983), pp. 148-160.

A. SERRA I CLOTA, *La comunitat rural a la Catalunya Medieval: Collsacabra (s. XIII-XVI)*, Eumo editorial, Vic 1990.

A. SERRA, "Efectes de la pesta negra a Osona", *Ausa*, núm. 124 (1990), pp. 13-30.

A. SERRA I CLOTA, "Economía y sociedad a lo largo del siglo XIV en la Cataluña central: efectos de la peste negra", dins E. SARASA Y E. SERRANO (eds.), *Señorío y feudalismo en la Península Ibérica, siglos XII-XIX*, vol. III, Institución Fernando el Católico, Zaragoza 1993, pp. 449-472.

- A. SERRA I CLOTA, "Reaccions senyorials a la crisi agrària a Catalunya, a la baixa edat mitjana: els remences", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 29 (1999), pp. 1005-1042.
- E. SERRA, "El règim feudal català abans i després de la Sentència Arbitral de Guadalupe", *Recerques*, núm. 10 (1980), pp. 17-32.
- E. SERRA, "El 500^è aniversari de la Sentència de Guadalupe: els usos polítics d'una commemoració", *Revista de Girona*, 118 (1986), pp. 428-431.
- E. SERRA, "Remences: una ocasió per tornar-hi a pensar", *L'Avenç*, núm. 93, 1986.
- E. SERRA, *Pagesos i Senyors a la Catalunya del segle XVII. Baronia de Sentmenat 1590-1729*, editorial Crítica, Barcelona 1988.
- E. SERRA RÀFOLS, *Fernando el Católico y los payeses de remensa. La solución del pleito agrario en Cataluña*, Tipografía Mariana, Lérida 1925.
- E. SERRA RÀFOLS, "Alguns documents reials sobre el plet de les remences", *Homenaje a Jaime Vicens Vives*, Universidad de Barcelona, Barcelona 1967, vol. II, pp. 667-672.
- J. SERRA VILARÓ, *Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius*, Editorial Balmes, Barcelona 1947, 3 vols.
- R. SMITH, "Further models of Medieval Marriage. Landlords, Serfs and Priests in Rural England, c. 1290-1370", dins *Georges Duby. L'écriture de l'Histoire*, De Boeck Université, Brussel·les 1996, pp. 161-173.
- J. SOBREQUÉS I CALLICÓ, "La peste negra en la Península Ibérica", *Anuario de Estudios Medievales*, núm. 7 (1970-1971), pp. 67-102.
- J. SOBREQUÉS I CALLICÓ, "La crisi social agrària de la Baixa Edat Mitjana: els remences", *Estructura social i econòmica del camp català*, La Magrana-Institut Municipal d'Història, Barcelona 1983.
- S. SOBREQUÉS I VIDAL, "Los orígenes de la revolución catalana del siglo XV", *Estudios de Historia Moderna*, núm. II (1952).
- S. SOBREQUÉS I VIDAL, "Política remensa de Alfonso el Magnánimo en los últimos años de su reinado (1447-1458)", *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses*, núm. XIV (1960), pp. 117-152.

S. SOBREQÜÉS I VIDAL, "La política remença de la monarquia en temps d'Alfons el Magnànim" dins *La Guerra Civil catalana del segle XV*, Edicions 62, Barcelona 1972, Vol. 1, pp. 11-39.

S. SOBREQÜÉS I VIDAL i J. SOBREQÜÉS I CALLICÓ, *La Guerra Civil catalana del segle XV*, Edicions 62, Barcelona 1972, 2 Vols.

X. SOLDEVILA, "Masades i servituds a Torroella de Montgrí i la seva comarca (1290-1340)", dins R. CONGOST I L. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, p. 92-123.

L. TO FIGUERAS, "Drets de justícia i masos: hipòtesi sobre els orígens de la pagesia de remença", *Revista d'Història Medieval*, núm. 6 (1995), pp. 141-149.

L. TO FIGUERAS, *Família i hereu a la Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1997.

L. TO FIGUERAS, "El nom dels masos (el domini de Santa Maria de Vilabertran en els segles XI-XIII)", dins R. CONGOST I L. TO, *Homes, masos, història. La Catalunya del nord-est (segles XI-XX)*, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1999, pp. 23-42.

L. TO FIGUERAS, "Els remences i el desenvolupament de les viles catalanes a l'entorn de 1200", dins L. ASSIER-ANDRIEU I R. SALA, eds., *La ciutat i els poders / La ville et les pouvoirs. Actes du colloque du Huitième centenaire de la Charte de Perpignan 23-25 octobre 1997*, Perpignan, Presses universitaires de Perpignan, 2000.

L. TO FIGUERAS, "Servitude et mobilité paysanne: Les origines de la "remença" catalane (XIIe-XIIIe siècle)", *Mélanges de l'École Française de Rome*, Tome 112 (2000).

L. G. DE VALDEAVELLANO, *Curso de Historia de las Instituciones españolas (De los orígenes al final de la Edad Media)*, Revista de Occidente, Madrid 1968.

J. VICENS VIVES, *Historia de los remensas (en el siglo XV)*, Ed. Vicens-Vives, Barcelona 1978. (La primera edició és de l'any 1945).

J. VICENS VIVES, *Juan II de Aragón (1398-1479). Monarquía y revolución en la España del siglo XV*, Editorial Teide, Barcelona 1953.

J. VICENS VIVES, *El Gran Sindicato Remensa (1488-1508)*, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid 1954.

J. VICENS VIVES, *Els Trastàmars (segle XV)*, Biografies catalanes, editorial Teide, Barcelona 1956.

J. VICENS VIVES, "La política de Ferran II durant la guerra remença", dins *Obra dispersa. Catalunya ahir i avui*, editorial Vicens-Vives, Barcelona 1967, pp. 15-29.

P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna. Recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*, Curial-Edicions 62, Barcelona 1986, vol. I.

J. VILLAR TORRENT, "La Pía Almoína del Pan de la Seo de Girona", *Memoria Ecclesiae*, núm. XI, Asociación de Archiveros de la Iglesia de España, Oviedo 1997, pp. 243-260.

A. VILLARÓ, "La Pesta Negra, el 1348, a la Seu d'Urgell", *Urgellia*, núm. 8, 1986-1987, pp. 281-282.

T. VINYOLES, "La vita quotidiana della gente di mare (esempi barcellonesi dei secoli XIV e XV)", *Medioevo Saggi e Rassegne*, núm. 21 (1996), pp. 9-35.

QUADRE DELS HOMENATGES REBUTS PER L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA¹

VALL D'ARO

doc. ²	data	nom	³	motiu	cens	⁴
129 R	1311 feb 3	Guillema, f Guillem dels Alls de Sant Cebrià dels Alls	es fa	es casa amb Guillem Pons de Cabanes		DB
121	1323 nov 2	Agnès, f Ferrer de Mata de Caldes	es fa	casada amb Arnau Clarà de Sta M ^a de Bell-lloc		DB
21 R	1323 nov 17	P Motgera de Sta Cristina d'Aro, f de P Riba de Bell-lloc	es fa	es casa al mas Motger		HB
24 R	1332 ag 18	Vidal Llaurador de Solius	es fa	entra al mas Calvell de Sta Cristina		H?
82 R	1336 nov 5	Bonanada, filla de Guillem Coma	es fa	es casa amb Guillem Vilarferriol d'Aro		DB
1337-1338D		dona d'en Vilar d'Aro	es fa	matrimoni		DB
131 R	1338 nov 16	Cília, f Nicolau Torra de Fenals	es fa	es casa amb Guillem, propietari del mas Ponç de St C dels Alls		DB
1340-1341D		gendre d'en Viu				HB

¹ Abreviatures: A (Arnau); Bnt (Bernat); Brg (Berenguer); C (Castelló); esp (espòs/esposa); f (fill/filla); Fr (Francesc); G (Guillem); Gi (Girona); P (Pere); p^a (parròquia); pab (paborde); R (Ramon o Raimon).

² El número correspon al número del pergami, els dos anys són els del manual al que pertany l'homenatge, i quan aquests dos números van seguits d'una "D" significa que he obtingut la informació del bloc de les despeses. La "R" indica que s'ha conservat al mateix arxiu de l'Almoina la carta de redempció de la persona que presta l'homenatge.

³ Verbs utilitzats en els reconeixements de domini: es fa (evenio et facio me) i rec (confiteor et recognosco).

⁴ Motiu reconegut als documents: D (dona); H (home); Besalú (casament); P (pare); M (mas); ? (desconegut).

ELS HOMENATGES

83 /1342- 1343D	1344 ab 11	P, f Brg Puig de Santa Coloma Fitor	es fa	entra al mas Motgera del Vilar d'Aro	redimit	HB
133	1351 ag 29	Maria, filla de Francesc Riera de Sant Martí de Romanyà	es fa			D?
28	1351 oct 29	Guillema	es fa	es casa amb Pere Viu del mas Viu de Sta Cristina		DB
29	1354 oct 18	Bnt Motgera de Sta Xtina	rec	pare		HP
85	1354 oct 31	Guillema, esp P Martí, dit tb P Esteve	es fa	es casa amb P. Martí, també dit P. Esteve del mas Esteve d'Aro		DB
31	1360 març 7	Bnt Guardiola, f P Guardiola de Llagostera Caterina, f A Sanies, àlies Joher de St Amanç, p ^a St F Guíxols	es fa es fa	mas Ramon de Vilar Ferriol, p ^a Sta Cristina d'Aro		H? D?
134	1360 maig 18	P Ponç de Palafrugell, nascut al mas Ponç de Cabanes de St Cebrià dels Alls	es fa	ha heretat el mas Ponç del seu germà	redimit	HM
135	1360 juny 20	Maria, f Fr Riera de St Martí de Romanyà	es fa	es casa amb Pere Ponç de Sant Cebrià Alls	redimida	DB
89	1364 ab 7	Francesca, f Pere Sabater, natural de St Cebrià dels Alls	es fa	es casa amb P Clavell del m Calvell d'Aro		DB
87 R	1364 des 12	Pere Vilar, f Jaume Dijous Sibil·la	es fa es fa	propietari del mas Vilar d'Aro es casa amb Pere Vilar	redimit redimida	HM DB
90 R	1369 maig 30	Joan, f P Esteve de Solius Francesca, f Nicolau Gotes d'Aro	es fa es fa	mas Esteve matrimoni		HM DB
92/137 6-1377	1378 feb 16	Guillema Viva, vídua de P Viu d'Aro	es fa	marit	6 diners	DB
137	1378 maig 12	G Ponç de St Cebrià dels Alls Brunissenda, f A Geronès de Cruïlles	es fa es fa	propietari del mas Ponç matrimoni	redimida	HM DB

ELS HOMENATGES

93	1381 feb 1	P Esteve, natural de St Climent Peralta Margarida, f seva, ambdós veïns del castell d'Aro	rec rec	mas matrimoni ⁵		HM DB
33	1392 feb 1	Vidal Calvell p ^a d'Aro	rec	propietari del mas Calvell del Vilar		HM
34	1392 feb 1	Francesca	es fa	es casa amb Vidal Calvell del mas Calvell del Vilar		DB
96	1397 gen 2	P Martí, àlies Estrany de Vilar, p ^a d'Aro	rec	mas Estrany del Vilar		HM
97	1397 gen 3	Vidal Calvell de Vilar Ferriol, p ^a Aro	rec	propietari del mas Vilar Calvell		HM
98 /1398- 99	1398 nov 4	Francesca, f P Vilabella de Solius	es fa	casada amb P Ramon del mas R del veïnat del Vilar, p ^a d'Aro		DB
1398- 99		Antònia filla d'en Terragrassa, esposa de G. Sala de Romanya		hereva i propietària del mas Viu d'Aro		DM
1406- 07	1406 oct 29	Martí Vilar i esposa Bartomeua, f. P. Adrià de Cassà				HM DB
37	1411 gen 26	Vicenç Cateura, àlies Motgera de Santa Cristina d'Aro, senyor útil del mas Motgera	rec	mas Motgera		HM
99/141 4-15D	1412 juny 7	Antònia, esposa de Vicenç Motgera d'Aro	es fa	matrimoni al mas Motgera		DB
100	1417 nov 25	Pere Martí, paraire, senyor útil del mas Martí del veïnat del Vilar, parròquia d'Aro	rec	mas Martí		HM
101	1423 feb 6	Eulàlia, filla de Joan Vilanova d'Aro	es fa	es casa amb Pere Ramon del mas Ramon		DB

⁵ Propis de Ferrer de Llagostera que va rebre donació del Senyor de Peratallada.

BORRASSÀ

doc.	data	Nom		motiu	cens	
48	1324 abr 27	Maria, uxor Brg Brescó de Borrassà	es fa	matrimoni		DB
155 R	1324 des 16	Elisenda, uxor de R Trull, f Bnt. Prats de Borrassà	es fa	matrimoni	redimida	DB
160	1324 des 31	Caterina, f P. Gibert de Borrassà	es fa	pares		DP
57 R	1333 maig 18	G. Baró, major de dies, G. Baró, menor de dies Barcelona, uxor del segon i filla del primer, de Creixell, p ^a Borrassà	rec	Mas Baró de Creixell	redimits	HM HB DM
64	1336 abr 21	Bnt Brescó, f Brg Brescó de Borrassà	es fa	pare ⁶	½ lliura de cera	HP
171	1339 feb 7	Ramona, f G Gibert de Borrassà	es fa	matrimoni amb Bnt Baró de Creixell, p ^a Borrassà		DB
173	1339 abr 23	Bnt Baró de Creixell	rec	Mas Baró		HM
89	1354 maig 8	Sibil·la, uxor P Brescó de Borrassà	es fa	es casa al mas Brescó		DB
94 R	1362	Elisenda, f R Clos de Pontós	rec	es casa al mas Baró amb Andreu		DB
100	1383 oct 29	Joan Moner, f P Moner de Creixell, p ^a Borrassà	rec	pare (propi per la ½)		HP
193 R	1386 maig 9	Francesca, uxor de P Brascó de Borrassà	es fa	matrimoni al mas Brascó		DB
192	1397 jul 27	Joan Baró de Creixell, f de R Bellvespre de l'Estela	es fa	es casa al mas Baró ?		HB
1403-4 i D	1404 gen 27	Jaume Bellvespre, àlies Baró, i la seva esposa Margarida		són tinents del mas Baró	plet	HM DM

⁶ Amb la condició de poder-se redimir per 5 sous.

ELS HOMENATGES

1403-1404	1404 gen 27	(?) Font		propi per la ½		H?
1406-1407D		Jaume Baró				H?
195	1407 des 13	Bnt Salvador, àlies Baró de Creixell, p ^a Borrassà	es fa	es casa al mas Baró		HB
196	1408 des 31	Bartomeu Brascó, f P Brascó de Borrassà	es fa	pare		HP
1423-1424		Antoni, f P. Font de Vilamalla		es casa amb Bartomeua, f Jaume Bellvespre, àlies Baró, propietari del mas Baró		HB
113	1428 març 6	Bartomeua, uxor Antoni ça Font, àlies Baró de Borrassà, propietària del mas Baró	rec	mas		DM
202/14 29-0D	1429 juny 5	Francesc Massot, àlies Bescó, veí de Borrassà	es fa	es casa al Mas Bescó		HB
119	1439 feb 14	Fr. Bescó de Borrassà i Margarida la seva uxor, propietària del mas Bescó	rec	compra feta per l'Almoina a Brg de Palol de ça Baldòria (i capbreva totes les terres)		HB DM
1457-1458	1457 maig 23	Joan Massot, menor de dies i la seva esposa Victòria				H? D?

BRUNYOLA

doc.	data	nom		motiu	cens	
614	1301 març 31	Berenguer Alexandre del Mas Figueres de Sant Amanç	es fa	mas Alexandre de Brunyola		HM
615	1301 nov 6	Estrany, fill de G. Coixí	rec	pares	2 capons	HP
620 R	1307 ag 3	Ponç del mas Jaume de Brunyola	es fa	entra a la Borda d'Estrada Vella de		HB

ELS HOMENATGES

				Brunyola		
870 R	1310 jul 2	Ermessenda, f. de Bnt. Falgueres de Salitja	es fa	mas Llobet d'Estanyol		DB
872	1311 des 16	Bnt. Ferrer d'Ermedans, f. de P., p ^a d'Estanyol	rec		1 lliura de cera	HP
622	1312 ab 20	Ramon Saló	es fa	mas Saló, 2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller G. Castell		HM
990	1313 oct 7	Bnt, f Guillema Bernarda d'Anglès	es fa	Ramon Riera, clergue d'Anglès	½ lliura de cera	HP
963 R	1314 gen 1	Garsendis	es fa	es casa amb P Quintana de Salitja		DB
749	1314 des 8	Guillema	rec	es casa amb Arnau Net de Sant Dalmai	2 gallines	D?
750	1317 feb 17	Pere de Bosch de Sant Dalmai	es fa	es casa al mas Bosch		HB
625 R?	1317 feb 28	Berenguera Anesa	es fa	es casa amb Dalmau Anès 2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller G. Castell		DB
875	1317 març 2	Cecília, f. d'Arnal Carbonell de Franciac	es fa	es casa amb P. Fontbernat del mas Fontbernat d'Estanyol		DB
627	1318 feb 28	Alamanda Serra	es fa	es casa amb Arnau Serra		DB
626 R	1318 març 14	Pere Lledó, fill de G. Lledó de St. Martí Sapresa	es fa	es casa al Guiner de Brunyola		HB
674 R	1318 març 22	Gueraua, filla de P. Guamir d'Osor	es fa	es casa amb G. del mas Marquès		DB
630 R	1318 maig 12	Ermessenda Trilla, f G. Trilla de Salitja	es fa	es casa amb Berenguer Droch de Brunyola		DB
631	1319 març 15	Arnau, fill d'Arnau Jovera d'Estanyol	es fa	es casa al Mas Alexandre		HB
753 R	1319 set 20	Guillema, f. P. de Bruguer de Salitja	es fa	mas Esteve de Sant Dalmai	redimida	DB
992	1319 oct 6	Sibil·la, f Guillema Rossa de Vilobí	rec	pares		DP
993	1319 oct 6	Guillema, f Guillema Rossa de Vilobí	rec	pares		DP
994	1319 oct 6	Bernat Ros, f P. i Guillema Ros de	rec	pares		HP

ELS HOMENATGES

		Vilobí				
995	1319 oct 6	Cília	rec	es casa amb Guillem Pronvençal		DB
877	1319 des 21	Brunissenda, f. de P. Morell d'Estanyol	rec	pare	1 pollastre	DP
871	1319 des 24	Bnt. Miquel d'Estanyol	rec	es casa a la borda Cruquella		HB
966	1320 feb 15	Berenguera Noguer	es fa	es casa amb Pelegrí Noguer del mas Noguer de Salitja		DB
633	1320 jul 29	Arnau Provençal, fill de G. Provençal	es fa	pel seu pare	2 capons	HP
635 R	1320 jul 29	Elisenda, esposa de Pere Amat, f Brg. Taltaull de Sant Dalmai	es fa	es casa al mas Amat de Mont		DB
878	1321 març 4	Guillema Roffreus	es fa	es casa amb Fr. Roffreus d'Estanyol		DB
754	1321 març 15	Alamanda	rec	es casa amb G. Vidal de St. Dalmai		DB
755 R	1321 març 15	Berenguera, f Selva Vilardell de St Martí Saserra	rec	es casa amb P. de Bohigues de St. Dalmai		DB
756	1321 març 15	Guillema, f. natural d'Arnau Net de St. Dalmai	rec	pare	2 polls	DP
737	1321 maig 27	R. de Puig, pedrer de Br.	rec	pare; 2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Dalmau Castell	2 capons	HP
758 R	1321 ag 4	Guillema, f. de Bnt. Vidal de Salamanya	es fa	es casa al mas Serra de Sant Dalmai amb G. Ferrer		DB
879	1322 nov 13	Bnt. Companyó i Francesca d'Estanyol	rec	mas Companyó d'Estanyol		HM
762 R?	1324 abr 12	Cília, f. de Joan de Bellestar de St. Dalmai	es fa	es casa amb Guillem Bells de Sant Dalmai		DB
996	1324 nov 17	Maria Pujada, f P. Pujada de St Martí Sapresa	es fa			D?
997	1324 nov 17	Agnès, f Arnau Serra de Brunyola	es fa			D?
998	1324 nov 17	Brg., f Pere Bells de St Dalmai	es fa			H?
999	1324 nov 17	Bonanat Ponç del mas Rabassada de	es fa	es casa amb Guillema del mas		HB

ELS HOMENATGES

		Sant Amanç		Ponç de Brunyola		
1000 R	1324 nov 17	Guillema de Surell, f. de Berenguera de Surell de Castanyet	es fa	es casa amb Berenguer Capella de Sant Dalmai		DB
1001	1324 nov 17	Elisenda	es fa	es casa amb R Oller del mas Oller de Brunyola		DB
738 R	1326 ag 24	Brunissenda, esposa de Joan Vidal d'Ermedàs, p. de Brunyola , f G. Verdera de Cartellà	es fa	matrimoni al mas Vidal, 2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Dalmau Castell		DB
638	1327 març 18	Guillema d'Horta, esposa de Guerau	es fa	es casa amb Guerau d'Horta		DB
640	1328 maig 10	P. Guiner	es fa	es casa al Mas Guiner de Brunyola		HB
642	1328 maig 9	Guerau Burgués, f. de Bonanat i Brunissenda	es fa	pare, 2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Dalmau de Castell		HP
641	1328 maig 10	Elisenda Sagual	es fa	es casa amb Bartomeu Sagual al mas Sagual		DB
766	1328 juny 22	Cília del mas Bells	es fa	es casa al mas Bells		DB
765	1328 set 5	Arnau Creixell, possessor de la borda Creixell de St. Dalmai i Ermessenda, esposa seva	es fan	borda Creixell matrimoni		HM DB
653	1329 maig 3	Guillem Palau, f. de Brg. Palau	rec	2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Bnt. de Pineda	16 diners	HP
645	1329 maig 5	Ramon Saló, f. de Ramon Saló	es fa	pare, 2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Dalmau de Castell	2 sous	HP
646	1329 maig 5	Guillem Saig, f. de Berenguera Guinera	rec		2 sous	HP
647	1329 maig 5	Pere d'Horta, fill natural de Berenguera, germana de Ramon d'Horta	rec		2 sous	HP
648	1329 maig 5	Guillem Oller	rec		2 sous	H?
649	1329 maig 5	Pere de Caldeduch	rec		2 sous	H?

ELS HOMENATGES

650	1329 maig 5	Ramon Esteve	rec		2 sous	H?
651	1329 maig 5	Bernat Graner	rec		2 sous	H?
652	1329 maig 5	Bnt. Rossell, f. P. Rossell	rec	2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Dalmau de Castell		H?
654	1329 maig 5	Ramon Rossell	rec	2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Dalmau de Castell		H?
655	1329 maig 5	Pere de Mas Burgués	rec	2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Dalmau de Castell		H?
656	1329 maig 5	Berenguer de Mas Burgués	rec	2/3 parts de l'A i 1/3 del cavaller Dalmau de Castell		H?
658	1329 maig 5	Bertomeu Alexandre	rec	pares	2 sous	HP
659	1329 maig 5	Arnau de Bagastrà	rec	pares	2 sous	HP
660	1329 maig 5	Ramon de Bagastrà	rec	pares	2 sous	HP
661	1329 maig 5	Berenguer de Mas Amatdemont	rec	pares	2 sous	HP
662	1329 maig 5	Ferrer Doch	rec	pares	2 sous	HP
644	1329 maig 6	Bnt. Planes, f. d'Estruch	rec	pare	2 sous	HP
1002	1329 juny 15	Brg., f Estrany Planes de Br	rec	pare	2 s.	HP
1003	1330 gen 11	Ramon de Mas Mata, f Martí de Mas Mata i Ermessenda Mateu de St Dalmai	rec	pare	2 s.	HP
643	1330 gen 30	Pere Benjamí, fill de Bnt. Benjamí de Caldes	es fa	es casa amb Cília del mas Pla, matrimoni		HB
767	1330 feb 11	Guillema del mas Llepavins	es fa	es casa amb G. Llepavins del mas Llepavins de Sant Dalmai		DB
657	1330 març 7	Ramon de Sagual, f. de P. Sagual	rec	pare	2 sous	HP
664	1330 maig 23	Berenguera Falgueres	es fa	es casa amb Bernat Falgueres del mas Falgueres		DB
884 R	1331 set 24	Alegre, f. de Bnt. Monera de Sta. Coloma de Farners	es fa	entra a la borda Dalmau d'Ermedans d'Estanyol		HB

ELS HOMENATGES

968	1332 gen 9	Bnt. Quintana, f P. Quintana de Salitja	rec	pare	2 s.	HP
665 R/1331 -32D	1332 feb 20	Pere Llunell, redimit	es fa	es casa al Mas Trilla		HB
768	1332 maig 7	G. Coll, natural de St. Martí de Llémèna	es fa	es casa amb Sanxa del mas Juliol de Sant Dalmai		HB
667	1333 març 3	Berenguer Alexandre de Brunyola	es fa			H?
666	1333 març 7	Miquel Barbavella	rec	pare	2 sous	HP
882/13 32-33D	1333 març 23	G. Roffreus, f. d'Arnal i Ermessenda d'Estanyol	rec	pares		HP
672	1334 juny 2	G. Fuster, f. de Bnt. Fuster	rec	pare	mitja lliura de cera	HP
771	1334 set 15	P., f. de P. d'Aiguamorta	rec	pare	12 sous, valor de mitja lliura de cera	HP
670 R	1334 nov 24	Pere Terrers de Vilanna	es fa	ha rebut del seu oncle Arnau el Mas Falgueres		HM
669 R	1334 des 16	Alamanda, f. G. Aulen de la parròquia del castell de Brunyola	es fa	es casa amb P. Falgueres del mas Falgueres Mitjà		DB
770	1335 març 7	R. de Bescanó, f. de Bnt., redimit	es fa	es casa amb Sibil.la, propietària del mas Berenguer de St. Dalmai		HB
969	1335 març 9	Guillema, f Brg Groart de CS	es fa	es casa amb Gispert Boada del mas Boada de Salitja	redimida	DB
673	1335 maig 17	Pere Falgueres i sa esposa Berenguera, del castell de Monells, veïns de Brunyola	rec		1 lliura de cera	H? D?
772 R	1335 ab 20	Arnau de Moixach de Castanyet, f. de Berenguera Riba de Castanyet, redimit	es fa	es casa amb Maria, propietari del mas Bover de St. Dalmai		HB

ELS HOMENATGES

885	1335 juny 22	P., f. de Guillema Rossell, nat. de Castanyet, veí de St. P. de Pineda	es fa	es casa amb Bonanada Nadal, propietari del mas Nadal	redimit	HB
779	1335 ag 20	G., fill de Jaume Gasuach de St. Dalmai	rec	pare		HP
943 R	1336 març 30	Pere, f P. Gras, d'Anglès	es fa	es casa amb Bonanada, f P. Brugueneda, propietària del mas Brugueneda de St Martí Sapresa		HB
771 bis	1336 juny 1	Brunissenda, f. Brg. Dogal de Vilobí	es fa	es casa al mas d'Aiguamorta de Sant Dalmai		DB
678	1336 ab 13	Pere, fill il·legítim de Castelló Ferrer de Gaüses i de Guillema Voló, natural de Brunyola	rec	pare	20 diners	HP
671	1336 juny 29	Berenguer Oller, f. de Ramon Oller	rec	pare	2 sous	HP
775	1336 nov 17	Jaume de Solà d'Anglès i Alamanda, f. d'Arnau Net de St. Dalmai	es fan	matrimoni mas Net de St. Dalmai		HB DM
773 R	1337 març 17	G. Devesa de St. Dalmai; es casa amb Ermessenda, f. de G. Feliu de Bruguer de St. Martí sa Presa ⁷ , redimit	es fa	borda Creixell de St. Dalmai		HM
675 R	1337 març 19	Cília, f. d'Arnau de Planella de St. Amanç	es fa	es casa amb l'hereu del Mas Graner de Brunyola		DB
67-69	1337 ab 6	Pere i Guillem Palau, germans del mas Palau	rec	l'Almoina ha comprat 1/3 part de les seves persones		H? H?
679b R	1338 juny 28	Margarida, f. de P. Pla de Munt de Brunyola	es fa	es casa amb el propietari del mas Balaguer		DB
680/13 40-41D	1340 oct 20	Maria Fuster, f. d'en Fuster i germana d'en Gener de Brunyola	rec		12 diners	DP

⁷ A condició de poder-se redimir ell per 30 sous i la seva esposa i fills gratuïtament.

ELS HOMENATGES

681/13 40-41D	1341 març 3	Alamanda, f. de Bnt. Caldeduch	es fa	pares	6 diners	DP
886	1342 ab 15	Brunissenda, f. de P. Ermengou de Montfullà	es fa	entra al mas Llobet d'Estanyol	redimida	DB
931	1343 feb 7	Alamanda, f Dalmau Prat de Riudellots de la Selva	es fa	es casa amb Brg Vinyes del mas Vinyes d'Aiguaviva		DB
1206	1343	Bonanada, f Bnt Monell de Castanyet	rec			D?
1207	febrer	Elisenda, filla natural de Berenguera de Surell de Castanyet	rec	pare		DP
1208	maig	G. f G. Posa de St Martí Sapresa	rec			H?
1209	desembre	Pere Presa de St Martí Sapresa	rec			H?
1210	propis de Ramon Sitjar ciutadà de Girona	Pere, f Gironès Masdevall de Brunyola	rec			H?
1211		G., f Gironès Masdevall de Brunyola	rec			H?
1212		G. Veyan	rec			H?
1213		P., f G. Sudrós de Castanyet	rec			H?
1214		G. , f G. Sudrós de Castanyet	rec			H?
1215		R. Aulèn i la seva dona Guillema	rec			H? D?
1216		Jaume de Malina de St Martí Sapresa	rec			H?
1217		Guillema	rec	es casa amb Pere Masdevall		DB
1218		Blanca	rec	es casa amb Berenguer Surós de Castanyet		DB
1219		Guillema	rec	es casa amb Pere Monell		DB
1220	Dalmau Palomera	rec			H?	
1221	Guillema	rec	es casa amb Amat Caramala		DB	
887	1345 març 8	Brunissenda, f. de G. Vila de Brunyola	es fa	es casa amb Bartomeu Esteve, del mas Esteve d'Estanyol	redimida	DB
891/13 46-47D	1347 maig 12	Arnau Morer, f. de P., de St. Dalmai, veí d'Estanyol	rec	pares	16 diners	HP

ELS HOMENATGES

979	1347 juny 13	Ramon Isern, f P. Isern, de Sta Coloma	es fa	del seu germà P. Isern, clergue ⁸	½ unça de pebre	HP
694	1348 març 17	Francesca	es fa	es casa amb Pere Falgueresdevall		DB
890	1348 març 22	Margarida, f. de P. Estrader de Salt	es fa	es casa amb P., hereu del mas Fontbernat de Mont d'Estanyol	redimida	DB
892	1348 des 4	Brg. Rovira d'Estanyol	es fa	entra al mas Morell d'Estanyol	redimit	HB
693	1349 març 18	Berenguera, f. de Bnt. Noell i Cília	es fa	es casa amb Arnau del mas Falgueresdemont de Brunyola		DB
692	1349 març 23	Benvinguda, f. de P. Sastre de St. Andreu Salou	es fa	es casa amb Pere Pigem del Mas Amat		DB
691	1349 maig 10	Sanxa, f. Bnt. Guerau de Riudarenes	es fa	es casa al Mas Caldeduch		DB
894 R	1349 maig 28	R., f. de Brg. Cendra d'Estanyol, ara dit R. Garangou	es fa	es casa al mas Garangou amb Cília, f. de R., d'Estanyol	redimit	HB
695	1349 juny 2	Alamanda, f. Bnt. Bosch de Salitja	es fa	es casa al mas Graner		DB
1349-50 D	5 kal jun	(?) Riera		mas Oller de la Riera		HM
1351-52 D		(?) Plan ⁹		per la fàbrega de Sant Dalmai		HM
1354-55	1354 ag 20	Guillem Gausac de Sant Dalmai		pare	1 lliura de cera	HP
1354-55	1355 març 28	Pere Bernat de Quart i la seva esposa Cília de Franciac				H? D?
697	1355 des 15	Cília	es fa	es casa amb Ponç Jaume del mas Jaume		DB
895	1356 març 19	Berenguera, vídua de R. Llobet d'Estanyol i estava al mas Llobet	rec	es casa amb P. Bramon de Vilablareix		DB

⁸ A condició de poder-se redimir per 5 sous.

⁹ "e es en l.Almoina".

ELS HOMENATGES

699 R	1356 març 28	Bernat Dolça, enfranquit per un ciutadà de Girona	es fa	es casa al Mas Burgués de Brunyola		HB
700 R	1357 juny 17	Guillem, f. de Brg. Pujada	es fa	es casa al mas Estrany		HB
704	1357 jul 11	Ramon, f. de P. Palau, aventurer de Girona, del mas Palau de Brunyola	rec	pare	mitja lliura de cera	HP
702 R	1358 març 13	Guillem, f. de G. Ferrer de Brunyola	es fa	ha entrat al mas Estradavella		HB
896	1359 ag 31	P. Llobet, f. de R. Llobet i de Berenguera	rec	mas Llobet d'Estanyol		HM
898	1360 gen 25	Margarida	rec	es casa amb P. Llobet del mas Llobet d'Estanyol		DB
783	1360 maig 10	Brg. Morell, f. de G. Morell de St. Dalmai	es fa	pare	mitja lliura de cera	HP
704 b	1361 abr 27	Ramon, veí de Girona, f. de P. Palau, aventurer de Girona, del mas Palau de Brunyola	rec	el seu pare era propi quan ell va néixer		HP
899	1362 oct 16	R. Aulines, f. de R., d'Estanyol	es fa	es casa amb Alamanda, propietari del mas Morell d'Estanyol	redimit	HB
902 R	1363 març 14	Caterina, f. de Bnt. Ricset de Montfullà	es fa	es casa al mas Llobet d'Estanyol amb Pere		DB
901	1363 ag 5	P., f. de Ferrer Coll d'Aiguaviva	es fa	es casa amb Margarida, propietari del mas Esteve d'Ermedans d'Estanyol	redimit	HB
1004	1364 gen 31	Francesca, f Guillem Bells de St Dalmai, resident a Cornellà	rec	pare	1 quartó de cera	DP
785	1364 març 5	G. Severich de St. Dalmai	es fa	es casa amb Agnès, propietari del mas Severich		HB
801	1365 ag 1	Miquel Taltavull de St. Dalmai	es fa	mas ¹⁰		HM

¹⁰ La vídua de Pere Vilademany s'ha venut el mas a l'Almoina.

ELS HOMENATGES

904 R	1365 ag 2	Caterina, f. de Brga. Conill, nat. de Salitja i veïna de Vilobí	es fa	es casa amb Brg. Pereguillem d'Estanyol a la borda Olivera		DB
707	1367 juny 25	Bnt., f. de Bonanat Bohigues	rec	pare	1 quartó de cera	HP
708	1368 des 29	Francesca, esposa de P. Falgueresdevall	es fa	mas Falgueres		DM
709	1371 set 11	Pere, f. de Brg. Hospital i Alamanda de Salitja	es fa	ha heretat de la seva mare el mas Pla		HM
804	1372 set 14	Macià Romeu, natural de St. Dalmai i veí de Sta. Coloma de Farners i la seva esposa Elisenda	es fan	pares	un quartó de cera	HP
906 R	1373 març 7	Brunissenda, f. de Joan Mateu de Vilanna	es fa	es casa amb P. al mas Garangou d'Estanyol		DB
805	1374 ab 6	Margarida	es fa	es casa amb Fr. Taltavull de St. Dalmai del mas Taltavull		DB
935/13 76-77	1376 març 26	Brg. Vinyes, f Brg Vinyes d'Aiguaviva	rec	mas Vinyes		HM
936/13 76-77	1376 març 26	Bartomeua, f Brg Montagut, sastre de Girona, enfranquida pel Ferial de la Seu	es fa	casada amb Brg Vinyes		DB
1376- 77		Guillema, germana de Brg. Vinyes		pare		DP
908 R/ 1376- 77	1376 maig 24	Alamanda, f. de P. Pèlach d'Estanyol	es fa	entra a la borda Nadal al casar-se amb Francesc		DB
1376- 77	1376 ag 22	Antònia, filla Bonanat Calderon de Riudellots de la Selva		es casa amb Dalmau Saló d'Ermedàs		DB
1376- 77	1376 ag 11	F Planella, fill P. Planella de St Amanç		entra al mas Pujada de Sant Martí Sapresa		HB

ELS HOMENATGES

944/ 1376- 77	1376 set 27	Alamanda, f R Vehià de St M Sapresa, hereva del mas Pujada	es fa	hereva del mas Pujada de Sant Martí Sapresa	redimida	DM
		Alamanda, f P. Bach de Constantins	es fa	es casa amb Jaume Brugueneda	redimida	DB
1377- 78	1378 març 10	Joan Ferrer, fill R. Ferrer de Sant Sadurní				H?
1377- 78	1378 abr 30	Caterina		es casa amb Guillem Fuster, àlies Janet	redimida	DB
712/13 78-79	1379 ab 7	G. Palau, propietari del mas Palau	es fa	mas		HM
909	1380 des 15	P., f. de P. d'Esperapans de Palau Sacosta, i la seva esposa Guillema	rec	pel mas Sabet d'Estanyol		HM DB
1381- 82	1382 feb 18	Pere Sagrera de Sant Dalmai		propietari del mas Noguer de Salitja		HM
714 R/1381 -82	1382 març 24	Berenguer de Palomera de Castanyet	es fa	es casa al Mas Balaguer		HB
911	1384 març 29	Margarida	es fa	es casa amb Andreu Morell del mas Morell		DB
912	1385 ag 5	Caterina, f. i hereva de P. Llobet, esposa de G. Llobet	rec	mas Llobet que ha heretat		DM
913 R	1385 ag 5	G. Torayes, f. de P. d'Estanyol	es fa	es casa amb Caterina, hereva del mas Llobet		HB
739	1386 gen 16	Nicolau, f. de N. Sabater de Girona	es fa	mas Puig d'Ermedans, on es casa amb Alamanda Puig, propietària del mas		HB
718 R	1386 gen 25	Margarida, f. d'Arnau Llunés de Pujals de la parròquia de Vilanna		es casa al Mas Esteve		DB
914/13 86-87	1386 des 21	Caterina, vídua de P. G., propietari de la borda Olera esposa d'Andreu	rec	borda Olera d'Estanyol		DB

ELS HOMENATGES

		Casesnoves, nat. de Mallorca				
918 R	1388 març 12	Joan Guerau, f. de Guillem Guerau d'Estanyol	es fa	es casa amb Margarida, f. de P. Garangou		HB
917	1388 abr 14	Caterina, f. de P. Garangou	es fa	mas Garangou d'Estanyol		DM
718	1389 ago 13	Arnau Anés de Brunyola	rec	mas Anés		HM
1293 R	1390-1391	Alamanda, f. de Ponç Jaume	rec	matrimoni amb Bartomeu del mas Pere Berenguer		DB
1294		P. Caldeduch	rec	matrimoni		HB
1295 R		Margarida, f. de G. Esteve de Vilablareix	rec	matrimoni amb Arnau Devesa de Ridorta		DB
1296		Francesc Capella	rec	matrimoni		HB
1297		Pere Turon	rec	matrimoni		HB
1298		Andreu Capella	rec	matrimoni		HB
1299		Francesc Janer	rec	matrimoni		HB
1300		Ramon Fuster	rec	matrimoni		HB
1301		Vidal Gasuach	rec	matrimoni		HB
1302		Guillem Moraguer	rec	matrimoni		HB
1303		Francesc Pujol	rec	matrimoni		HB
1304		Esteve Mateu	rec	matrimoni		HB
1305		Pere Mort	rec	matrimoni		HB
1306		Joan Pons, àlies Severich	rec	matrimoni		HB
722	1391 ago 25	Ponç Jaume	rec	mas Jaume		HM
		Caterina	es fa	es casa amb Ponç Jaume		DB
808	1397 ago 12	Antoni Viader, del veïnat de Verneda de Cassà	es fa	es casa amb Narcisa, propietària del mas Net de Sant Dalmai		HB
725	1398 feb 26	Marimon, f. de P. Lledó de St. Martí sa Presa, ara dit P. Rossell	es fa	es casa amb Caterina, f. de P. Gasuach de St. Dalmai, al mas Rossell		HB
724	1398 set 1	Francesca, vídua de P. ça Carcer	es fa	es casa amb Francesc Marquès		DB

ELS HOMENATGES

				del mas Marquès		
809	1398 set 1	Fr. Auleda, f. de G., de la p. de Sant Iscle d'Auleda	es fa	es casa amb Caterina, propietària del mas Juliol de St. Dalmai		HB
726	1398 set 2	Francesca, vídua de P. de Balmes de Ginestar	es fa	es casa amb Brg. Falgueresdemont		DB
727	1398 set 2	Dolça	es fa	es casa amb Pere Graner del mas Graner		DB
723	1398 set 3	Margarida, f. d'Oliver ça Costa	es fa	es casa amb Narcís Droch del mas Droch		DB
810	1398 set 3	Bonanada, f. de P. d'Horta de Brunyola	es fa	es casa amb Fr. Rovira de St. Dalmai		DB
920 b	1399 maig 3	Joan Sabet, f. de G. Sabet d'Estanyol	es fa	borda Sabet que li ha estat definida		HM
1399-00	1400 gen 4	Bernat Caldeduch, fill de P. Caldeduch		(pare)		HP
728	1400 març 19	Arnau Turon, f. de P. Turon	rec	pare		HP
919	1400 juny 22	Joan de Fontbernat, f. de Joan	rec	mas Fontbernat d'Estanyol		HM
811	1403 gen 28	P. Planes de St. Dalmai	rec	pel seu pare Pere		HP
1403-04	1404 gen 22	Brg. Riquer i la seva esposa Margarida, filla de P. Daniel de Salitja		mas Riquer de Vilobí matrimoni		HM DB
920/14 03-04	1404 ab 8	Joan Sabet	rec	hereu de la borda Sabet d'Estanyol		HM
1404-05	1404 nov 10	Narcís, fill de P. Devesa, àlies Vila				H?
1404-05	1405 feb 15	Bnt., fill P. Rovira d'Estanyol i esposa Francesca, f P. Vilallonga de Vilanna		matrimoni rep en donació el mas Plan		HB DB
1404-05	1405 maig 16	Margarida, f Bnt. Terrats d'Anglès		es casa amb Francesc Bels de St. Dalmai		DM
921/14 04-05	1405 maig 22	Fr. Turon, espòs de Margarida, propietària del mas Estanyol o	rec	es casa amb Margarida del mas Companyó d'Estanyol		HB

ELS HOMENATGES

		Companyó d'Estanyol				
1404-05 D		Arnau Devesa				
812/14 05-06	1405 jul 14	Eulàlia, vídua de Fr. Ferrer de St. Dalmai	rec	mas Net de St. Dalmai		DM
1405-06	1405 ag 26	Narcís, f A. Falgueres				H?
1405-06	1405 set 24	Margarida, f A. Puig			requerida	DP
1405-06	1405 oct 28	Margarida, f Fr. Estanyol, difunt, esposa de Fr. Toron, àlies Estanyol		mas		DM
1405-06	1406 gen 9	Bnt. d'Estanyol i la seva esposa Joana, f P. Toron				H? D?
813/14 06-07	1407 gen 20	P. Comaliva, f. de G., de Vilobí	es fa	es casa al mas Vidal de St. Dalmai		HB
814	1408 ab 21	P. Gasuach de Riudarenes	rec	el seu pare era originari del mas Gasuach de St. Dalmai		HP
1409-10	1409 juny 13	Joan, fill de Bernat Ferrer de Sant Dalmai				H?
731	1412 gen 26	Brg. Riera, f. de P. Riera de Salitja	es fa	es casa al mas Devesa de Brunyola	Redimit per en Vilademany	HB
1414-15	1415 gen 29	Margarida		es casa amb Nicolau Esteve d'Ermedàs		DB
732	1417 des 29	G. Ponç, propietari del mas Ponç	rec	per raó de l'herència de Caterina, esposa de G. Diumenge, jurista de G.		HM
733	1417 des 29	Joan Vila, propietari del mas Vila, comprat a Caterina, vídua de G.	rec			HM

ELS HOMENATGES

		Diumenge				
1423-24	1423 juny 14	Salvadora		es casa amb Pere Mateu de Sant Dalmai		DB
1423-24	1423 juny 14	Pere Feliu, f Jaume Fontlledosa de Sant Dalmai		mas Fontlledosa		HM
1423-24		Caterina, f Joan Sabench d'Anglès		es casa amb Pere Fontlledosa de Brunyola		DB
1423-24	1423 set 20	Brg. Vinyes, àlies Santa Maria, fill Estruc Santa Maria		propietari mas Vinyes d'Aiguaviva		HM
1423-24		Sibil·la, f P. Marquès de Vilobí		es casa amb Berenguer Vinyes d'Aiguaviva		DB
1423-24	1423 des 11	Caterina, f Bnt. Perera d'Aiguaviva		es casa amb Salvador Llobet d'Estanyol		DB
810 b	1425 maig 14	Fr. Pujol i Joana, naturals de St. Dalmai i veïns de Barcelona	rec	per raó del mas Pujol matrimoni	1 lliura de cera	HM DB
922	1426 nov 7	Joan Sabet, natural d'Estanyol i habitant de Gi i la seva esposa Cília	rec	borda Sabet		HM
1429-30	1430 març 16	Pere Berenguer		hereu i propietari del mas Vidal de Sant Dalmai		HM
1429-30D		Pere Berenguer Devesa, àlies Riera		es casa al mas Devesa de Brunyola		HB
1430-31	1430 ag 28	Pere, f Marimon Rossell, difunt				H?
1430-31 R	1431 feb 25	Francesca, f P. Maset d'Amer		es casa amb Guerau Severich de Sant Damai		DB
1431-2	1431 jul 30					DB
1431-32	1431 oct 4	Francesc, Bartomeu Pere Berenguer de Sant Dalmai				H?
1431-	1432 feb 5	Narcís Droch i la seva esposa				H?

ELS HOMENATGES

32		Antònia				D?
1439-40	1439 set 6	Joan Puig, fill de Nicolau Puig, mort i de Francesca				H?
1439-40	1440 abr 9	Margarida, filla de Vidal Gasuac, mort		propietària del mas Gasuac		DM
1439-40	1440 abr 9	Pere Bert		es casa amb Margarida Gasuac		HB
1439-40	1440 gen 1	Tomàs Anés, f Brg Anés				H?
1440-41	1441 abr 25	Jaume Falgueres, fill de Francesc Falgueres, difunt				H?
1440-41	1441 abr 25	Joan Vila, fill de Joan Vila, major de dies				H?

CAMÓS

doc.	data	nom		motiu	cens	
111 R	1303 ag 27	Miquel Brayle de Corts	es fa	es casa a la borda Guiliona Santa Maria de Camós	redimit	HB
116	1305 id març	Sibil.la, filla de Brg Cunill de Serinyà	es fa	es casa al mas Bellsolà de Santa Maria de Camós	redimida	DB
119 R	1310 març 12	Brunissenda, filla d'Amic d'Hospital de Miànigues	es fa	es casa amb G. Verdaguer p ^a Palol de Revardit	redimida	DB
125	1311 oct 18	Berenguera, vídua de Pere Escanat de Santa Maria de Camós	es fa			DB
126	1314 gen 24	Jaume de Mas, natural de Canet i la seva filla Astruga	es fan	han entrat per causa de núpcies al mas Vila de Santa Maria de Camós		HB
135	1317 abril 9	Maria d'Estrada, filla de Guillem	es fa	casada amb Berenguer Estrada del		DB

ELS HOMENATGES

		Mitjavila de Calç		mas Estrada de Camós		
136 R	1318 abril 9	Elisenda, filla de Ramon Amat, de la parròquia de Montcal	es fa	es casa amb Bernat Tassi de Santa Maria de Camós		DB
141	1321 juliol 23	Guillem, fill de Maria Mascaró, de Santa Maria de Camós	rec	mare	1 oca per St Pere i St Feliu	HP
145	1325 març,21	G. d'Estrada, dit G. Besart, Santa Maria de Camós	rec	té la casa de la Masó	2 gallines Nadal	HM
155	1329 nov 17	Ramon Arnau de Banyoles, paraire i clergue tonsurat	rec	pare	plet	HP
154	1330 gen 18	Bernat de Cases de Santa Maria de Camós	rec	pares	Nadal 18 d.	HP
345	1330 gen 18	Arnau Bach, oriünd de Santa Maria de Camós i habitant de Banyoles	rec	pares	Nadal 18 d.	HP
153	1330 gen 23	Bernat Solà, fill de Bnt Solà i Berenguera, morts de Santa Maria de Camós	rec	pares i mas Solà	Nadal 12 d.	HP
152	1330 gen 24	Jaume Mascaró, oriünd de Sta Maria de Camós i habitant de Banyoles	rec	pares	Nadal 2 sous	HP
157	1331 des 11	Raimunda, es casa amb Fr Albaquer Santa Maria de Camós	es fa	matrimoni	redimida	DB
168	1336 març 19	Joan, fill natural d'Ermessenda de Pratmitjà, parròquia de Camós	es fa	es casa amb Guillema, f de Bnt Feixa, mort, propietària de la borna Feixa de Santa Maria de Camós	redimit	HB
169	1337 feb 11	Alamanda, filla de Bernat de Pedra d'Adri	es fa	es casa amb Bonanat Bertolí, del mas Bertolí de Santa Maria de Camós	redimida	DB
172	1337 març 6	Brunissenda, f de Joan Torrent de Sant Vicenç de Camós	es fa	es casa amb Llorenç de Noguier del mas Noguier	redimida	DB

ELS HOMENATGES

174 R	1338 febrer 4	Bonanat Taulat, oriünd de la parròquia de Santa Cília de Montcal	es fa	es casa amb Berenguera, f P. Vila del mas Viladesà de Santa Maria de Camós	redimit	HB
180	1340 agost 1	Guillema, filla de Ramon Franch, difunt de Goscons	es fa	es casa amb P. Mitjà de la borda Mitjana	redimida	DB
181 ¹¹	1340 ag 21	Guillem, fill de Bernat Feixa, difunt Santa Maria de Camós	rec	pare	Sta M ^a Agost 12 d.	HP
184	1341 oct 16	Astruga, filla de Berenguer d'Anglada de la p ^a de Sant Vicenç de Canet	es fa	uxor de Joan de Maruny, hereu i propietari del mas Maruny	redimida	DB
182 R	1342 feb 19	Berenguera, f de G. Pla, de la p ^a de Sant Miquel de Palol de Revardit	es fa	Berenguer Escanat, propietari de la borna Escanat de Santa Maria de Camós	redimida	DB
186 ¹²	1344 abril 1	Dolça, filla de Ramon Guilla d'Olivars, parròquia de Sant Julià de Ramis	es fa	es casa amb R., fill de Bnt Tassi de Santa Maria de Camós	redimida	DB
190 R	1348 abril 11	Agnès de Font, filla de Guillem de Font de la parròquia de Sant Llorenç d'Adri	es fa	es casa amb G. d'Estrada, hereu i propietari del mas Estrada de Santa Maria de Camós	redimida	DB
191	1352 gen 30	Bernat de Marunys, fill de Berenguer Marunys, difunt	rec	pare	½ lliura de cera per Pasqua	HP
192 ¹³	1352 març 30	Guillem Mitjà, fill de Brg Mitjà i Guillema	rec	pares que ho eren pel mas Mitjà	12 diners anuals	HP
193 ¹⁴	1352 març 31	Pere de Maruny de Santa Maria de Camós	rec	hereu i propietari del mas Maruny		HM
195	1354 feb 13	Ramon, f de Llorenç Noguier de Santa	rec	pare	1 lliura de	HP

¹¹ L'instrument es paga al manual de l'any 1340-1341.

¹² L'instrument es paga al manual de l'any 1342-1343.

¹³ L'instrument es paga al manual de l'any 1351-1352.

¹⁴ L'instrument es paga al manual de l'any 1351-1352.

ELS HOMENATGES

		Maria de Camós			cera per Sant Feliu	
1354-55	1354 set 2	Dolça, filla de Pere Cases, difunt de Santa Maria de Camós	rec	pare	½ lliura de cera per Pasqua	DP
1354-55	1355 gen 26	Brunissenda, filla de Fr Albaquer, difunt de Santa Maria de Camós	rec	pare	½ lliura de cera per Pasqua	DP
1354-55	1355 gen 27	Ermessenda, filla de Pere Verdaguer de Santa Maria de Camós	rec	pare	½ lliura de cera per Pasqua	DP
1354-55	1355 gen 27	Guillem Cases, fill d'Arnau Cases, difunt de Santa Maria de Camós	rec	pare	½ lliura de cera per Pasqua	HP
285/1354-55	1355 abril 8	Bonanada, filla d'Arnau Ribot, difunt, de Pujals dels Cavallers	es fa	es casa amb Jaume ça Roca, de Sant Vicenç de Camós del mas Roca		DB
199/1354-55	1357 abril 14	Bonanata, filla de Brg de Camós, de la p ^a de Corts	rec	es casa amb Guillem Feixa de Santa Maria de Camós		DB
202	1360 maig 12	Arnau de Coll, fill de Pere Torrent, difunt, de Llorà	es fa	entra al mas Coll de Santa Maria de Camós	redimit	HB
203	1360 juliol 16	Sibil.la, f de P. Font de Costa Rabea del terme del castell de Rocacorba de Sant Vicenç de Camós	es fa	uxor de Pere Solà de Santa Maria de Camós		DB
297	1361 gen 14	Brunissenda, filla de Berenguer de Casademont, parròquia de Ravós	es fa	es casa amb Pere Prat de Matamors de Sant Vicenç de Camós		DB
396	1365 març 12	Margarida, filla de Bernat Esteve, difunt, i d'Ermessenda, de Miars de la parròquia de Madremanya	es fa	es casa amb R. Soler, hereu i propietari del mas Arnau de Camós de Palol de Revardit		DB

ELS HOMENATGES

209	1365 març 20	Ramon Pere, fill de R. de Vila, difunt, i de Maria, propietària del mas Vila	es fa	hereu del mas Vila		HM
		Brunissenda, filla de Llorenç Bertran, de la p ^a de Sant Vicenç de Camós	es fa	es casa amb R. Pere de Vila, Santa Maria de Camós		DB
211	1365 set 23	Dolça, f de R. Gilió, Santa Maria de Camós	rec	sra útil i propietària del mas Coll		DM
		Guillem de Cases	rec	es casa amb Dolça Guilió		HB
397	1366 març 5	Ramon Soler, fill de Guillem Soler de Palol de Revardit	es fa	mas Arnau del Vilar, que li ha donat la seva mare	redimit	HM
298	1367 maig 29	Joan de Prat, f de P. de Prat, hospitaler de Galliners, oriünd de Banyoles	es fa	es casa amb Ermessenda, propietària del mas Ferrer de Croanyes, Sant Vicenç de Camós		HB
217	1369 oct 5	Bach de Bach de Santa Maria de Camós	rec	hereu i propietari del mas Bach de la parròquia de Santa Maria de Camós		HM
		Berenguera, filla de Berenguer de Puig de La Mota	es fa	es casa amb Bach de Bach	redimida	DB
218	1369 nov 20	Ramon Besart, fill de Ramon Besart de la parròquia de Santa Maria de Camós	es fa	hereu i propietari de la borda o mas Martorell		HM
221	1372 maig 20	Brunissenda, f. de P. Salvatella, de la p ^a de Fontcoberta, i de Berenguera, vídua de Guillem Julià, calçater de Girona	es fa	es casa amb Berenguer de Tassi		DB
		Berenguer de Tassi	rec	mas Tassi		HM
223 R	s.d. [1372]	Margarida, filla de Pere de Molló, de Domeny, parròquia de Paret Rufí	es fa	es casa amb Ramon Pere Vila, de Santa Maria de Camós	redimida	DB
225	1374 maig 9	Guillem Roca, àlies Albaquer	es fa	es casa amb Francesca Albaquer		HB

ELS HOMENATGES

		Francesca Albaquer de Santa Maria de Camós	es fa	senyora útil i propietària del mas Albaquer, comprat al seu germà		DM
1376-1377	1376 maig 24	Jaume Venrell, fill G. Venrell de Toilà?	es fa	entra al mas Arnau, Santa Maria de Camós		HB
1376-1377	1376 des 10	Margarida, f Brg. Arques d'Adri		es casa amb R. Basart del m Basart de Santa Maria de Camós		DB
299	1381 abril 25	Joan de Prat, f de P. Prat, hospitaler de Galliners que té domicili a Banyoles	rec	es casa al mas Ferrer de Croanyes de Sant Vicenç de Camós	una lliura de cera per Pasqua	HB
1381-1382	1382 maig 26	Brunissenda, dona de Bnt Maruny, oriünd de Camós que viu a Girona ¹⁵		vídua de Bnt Colom de Borgonyà, habitant del mas Colom		DB
234/1386-1387	1386 juny 11	Pere Solà, Bernat Solà i Francesc Solà, fills de Pere Solà, de Santa Maria de Camós, de 23, 18 i 14 anys respectivament	rec	pare	1 quartó de cera per Nadal cadascú	HP HP HP
399 / 1386-1387	1387 set 20	Joan Sura, fill de Guillem Sura, difunt, de la parròquia de Cartellà	es fa	ha heretat del seu oncle, Pere Verdaguer el mas Verdaguer, p ^a Palol de Revardit		HM
400	1388 feb 13	Nicolaua, filla de Francesc Guordey de Montcal	es fa	es casa amb Joan Suro, àlies Verdaguer del veïnat de Camós de la p ^a de Palol de Revardit	redimida	DB
236	1388 abril 10	Margarida	es fa	es casa amb Ramon Pere Vila, Santa Maria de Camós		DB
		Elisenda	es fa	es casa amb Bernat Vila, Santa Maria de Camós		DB
237 R	1388 abril 17	Bonanada, filla de Berenguer de Canet, de la parròquia de Canet	es fa	es casa amb Pere Solà, Santa Maria de Camós	redimida	DB

¹⁵ Torna a prestar homenatge al manual de 1386-87.

ELS HOMENATGES

300	1391 abril 1	Arnal Congost de Vall, de Sant Vicenç de Camós i la seva esposa Astruga	es fa es fa	ha comprat fa poc temps el mas matrimoni	redimits	HM DB
296	1397 març 29	Joana es casa amb Bertomeu Esperapans, àlies Ferrer, de Sant Vicenç de Camós	rec	propietària del mas Ferrer		DM
1398- 1399	1399 gener 4	Pere, fill de Guillem Padrès de Santa Maria de Camós				H?
242	1399 ag 12	Francesca, filla de Bnt Carrer, Palol de Revardit	es fa	casada amb Pere Padrès del mas Padrès	redimida	DB
241	1399 agost 12	Francesca, filla de Francesc de Morrofret, de Palol de Revardit	es fa	haver-se casat amb Pere Coll al mas Coll de Santa Maria de Camós	redimida	DB
1403- 1404	1404 gen 22	Joan Colom, fill de Joan Colom				H?
1403- 1404	1404 set 18	Francesca, filla d'en Ferran de Galliners		es casa amb Joan Colom		DB
1404- 1405	1404 agost 6	Ramon, fill de Jaume Arnau de la parròquia de Palol de Revardit				HP
1404- 1405	1404 octubre 24	Francesca, muller de Narcís Bernat, àlies Ponç		hereva i propietària del mas Cases i Albaquer		DM
1404- 1405	1404 des 6	Joana, filla de Francesc Bordey de Montcal		es casa amb Joan Solà de Camós		DB
1404- 1405	1404 des 6	Antònia, filla d'Arnau Esterriola de Fontcoberta		es casa amb Jaume Arnau, Santa Maria de Camós		DB
1405- 1406	1406 feb 22	Margarida, filla de Pere Batlle de Sant Gregori		es casa amb Narcís Tassi de Camós		DB
1405- 1406	1406 març 13	Joan Martorell de Camós i la seva esposa Francesca, filla de Bonanat		matrimoni		H? DB

ELS HOMENATGES

		Aulines de Biert			
1406-1407D	1406 juliol 20	Joana		es casa amb Bertomeu Ferrer de Sant Vicenç de Camós	DB
306	1417 març 18	Pere Narcís Ferrer i la seva esposa Margarida, f de Jordi Croses, del veïnat de Tomet de la p ^a de Medinyà		propietari del mas Ferrer de la parròquia de Sant Vicenç de Camós matrimoni	HM DB
243	1420 feb 20	Caterina, es casa amb Joan Pons de Santa Maria de Camós	rec	propietària del mas Pons heretat de la seva mare, per raó dels masos Pons, també dit Cases i Albaquer, units	DM
1423-1424	1423 nov 30	Miquela		es casa amb Berenguer Vila	DB
1430-1431	1431 juny 14	Francesca		es casa amb P Padrès, menor d'edat, de Santa Maria de Camós	DB
1431-1432	1431 març 23	Francesc Verdager i esposa Joana, f A. Albert de Porqueres			H? DB
1431-1432	1432 maig 23	Joana, filla d'Arnau Albert de Porqueres		es casa amb Francesc Verdager, de Santa Maria de Camós	DB
1436-1437	1436 set 23	Tomàs Vila, àlies Pujades, de Santa Maria de Camós i la seva muller Caterina		ella és propietària del mas Vila	HB DM
1440-1441	1441 ab 9	Pere Colom, f Joan Colom de Borgonyà		hereu i senyor útil del mas Colom	HM

CASSÀ DE LA SELVA

doc.	data	nom		motiu	cens	
446	1301 nov 2	Estrader Carpi de Riudellots de la Selva	es fa	entra al mas Roig de Campllong		HB

ELS HOMENATGES

448	1304 jul 21	Guillem Ros	es fa	entra al mas Artau de Campllong		HB
449	1304 ag 13	Guillema, filla Vidal Om de Salitja	es fa	es casa amb Ferrer Capell de Campllong		DB
556 R	1305 gen 21	Ermessenda Llobera	es fa	es casa amb P Bohiga de Caldes		DB
557	1305 nov 30	Pere Vidal, endavant es dirà P Lambard	es fa	es casa amb Sibil·la, f de G. Lambard del mas de Caldes		HB
755	1307 ag 9	Berenguera	es fa	es casa amb Guillem Arnalet de Cassà de la Selva		DB
751 R	1307 des 29	Ferrer i la seva dona, Magna, tinents de la borda Gueraua de Cassà	es fan	mas ¹⁶		HM DM
608 R	1308 feb 10	Guillema, f de Brg. Xandri de Franciac	es fa	es casa al mas Ponç		DB
253	1308 juny 10	Dolça, f d'Arnal Marqués de Llagostera	es fa	es casa al mas Frigola de Cassà de la Selva		DB
254	1308 jul 18	Brg. Noguera de Cassà de la Selva	rec	pares	2 capons	HP
252	1309 feb 13	Ròmia, filla de Pere Rossell	es fa	es casa al mas Martí d'Albareda de Cassà		DB
452 R	1312 nov 8	Maria, filla de Ferrer Llorenç de Cassà	es fa	es casa amb G Banús de Campllong	redimida	DB
453 R	1312 des 6	Guillema, f Alió Ferragut de Santa Coloma de Farners	es fa	es casa amb Bnt Pasqual, f Bnt Pasqual de Campllong	redimida	DB
758	1313 nov 13	Guillema Mosterola de Llebrers p ^a Cassà de la Selva	es fa	es casa amb R Sunyer del mas Sunyer		DB
757	1314 feb 20	Pere, f Bnt Groart de Guisana Pelegrina, dona seva	es fan			H? D?
456	1316 ab 3	G Artau de Campllong, f G Artau	rec	fill d'home i dona propis	2 sous	HP
458 R	1316 set 21	Elisenda, filla Pere Poudevall de St.	es fa	es casa amb Bnt. Romaguera del		DB

¹⁶ A condició de que els seus fills es redimeixin per 5 sous i de que l'hereu s'hagi de fer propi per tenir la borda.

ELS HOMENATGES

		Sadurní		mas Romaguera		
258	1317 març 6	Brunissenda	es fa	es casa amb Ramon Caner de Puigmoler, p ^a de Cassà		DB
s.n. Cassà de la Selva	1318 nov 13	Berenguera, f G Clota de Riudellots de la Creu	es fa	ja era per $\frac{3}{4}$ Almoina per haver sortit del mas Clota		D?
794	1320 gen 25	P Vives de Songosta de Cassà de la Selva	rec	mas (i capbreva)		HM
260	1320 març 28	G. de Pou de Campllong, enfranquit per St. Pere de Galligants	es fa	matrimoni amb Ròmia, f de P. Martí del mas Martí d'Albareda del terme del castell de Cassà de la Selva		HB
762 R	1321 ab 14	Maria Sunyer de Cassà de la Selva, f Brg. Revelin de Vilardell, p ^a de Caldes de Malavella	es fa	casada amb P Sunyer del mas Sunyer		DB
616 R	1322 gen 19	P., f G Viader de Cassà de la Selva, ara dit P Gotarra, red. de St. P. Galligants	es fa	casat amb Cecília, propietària del mas Gotarra de St. Andreu Salou		HB
261	1322 des 23	G. Calvó, fill de Guillem Calvó de Cassà de la Selva	rec	pare	2 capons	HP
610	1323 maig 21	Guillem de Quart de Franciac	rec	habita a la Mansada Quart		HM
611	1323 juny 25	Bernat Quart de Franciac	es fa	haver entrat al mas Quart		HB
262	1324 maig 4	Bonanada	es fa	es casa amb G. Andreu del mas Andreu de Solgusta del terme del castell de Cassà de la Selva	redimida per St P Galligants	DB
263	1324 juny 28	Guillema Otgera de Cassà de la Selva	rec	entrat al mas Vivet de Cassà de la Selva	1/2 lliura de cera	DB
561	1325 feb 18	Pere Bohiga, f P Bohiga de Caldes Bonanada, dona de P Bohiga	rec es fa	pare matrimoni		HP DB

ELS HOMENATGES

264	1326 oct 21	Narcís Sala del terme del castell Cassà de la Selva	rec	pare	18 diners	HP
265	1326 oct 20	Arnau Miró, f Jaume Miró de Solgusta del terme del castell de Cassà de la Selva	rec	pare	18 diners	HP
765	1326 oct 21	Bnt Rufí, f Guillemma Rufí de la cellera de Cassà de la Selva	rec	mare	18 sous	HP
459	1326 des 17	Ramon Pasqual, f Bnt. Pasqual de Campllong	rec	pare	18 diners	HP
612	1328 gen 30	Ramon Oller de Franciac, redimit	es fa	casat amb Cecília, propietària del mas Oller de Franciac		HB
460 R	1328 des 20	Ermessenda, f Guillem Bruguera del castell de Cassà	es fa	es casa amb P. Carbonell de Campllong	redimida	DB
300	1329 març 23	Berenguera Cominal, f Cominal Vivet de Cassà de la Selva	rec	(pare)	2 gallines	DP
302	1329 juny 15	Martí Cristià de Cassà de la Selva	es fa	es casa amb Estela, propietària del mas Caner		HB
473 R?	1329 nov 13	Guillema, f A. Torrent de Saserra de Cassà de la Selva?	es fa	es casa amb Brg. Reixac de Campllong del mas Reixac de Campllong	redimida	DB
613	1331 ag 3	Francesc, f de G. Quart de Franciac	rec	pare	1 diner	HP
475 R/133 1-32D	1331 des 31	Pasquala, filla Ferrer Prous de Llambilles	es fa	es casa al mas Capell de Campllong		DB
314	1332 març 14	Pere Ros, veí de Girona "liber et absolutus ab omni dominio"	es fa	ha rebut en donació el mas Vivet de Cassà de la Selva de Magna Viveta de Cassà de la Selva		HM
767	1332 maig 5	Ramon Ros, f G Ros de Cassà de la Selva	rec			H?

ELS HOMENATGES

477 R	1334 des 10	Bonanat Agret, oriünd de Riudellots Selva	es fa	es casa amb Maria, propietària del mas Roig de Campllong		HB
315 R?	1336 feb 1	Guillema, f Bnt. Mosquerol de Cassà	es fa	es casa al mas Calvó	redimida	DB
769	1336 feb 18	Ermessenda	es fa	es casa amb Marial d'Argimont de Sangosta de Cassà de la Selva		DB
771	1337 nov 16	G. Sala, sastre de Celrà i la seva dona Guillema	rec		16 diners	HP
753	1337 nov 3	Brg Sala, f G Sala de la cellera Cassà de la Selva	rec		16 diners	HP
482	1339 des 14	Brg., fill Joan Carbonell de Campllong	rec	pare propi de l'Almoina	1/2 lliura de cera	HP
316 R?	1340 gen 23	Brunissenda	es fa	es casa amb Bnt Alboreda del mas Alboreda de Cassà		DB
773 R/134 0-41D	1341 gen 25	Caterina, f Bertomeu Serra de Llambilles	es fa	es casa amb G. Llobet, dit G. Theri de Cassà de la Selva		DB
483/13 40-1D	1341 març 16	Pere, fill Ferrer Capell de Campllong	rec	pare propi	12 diners	HP
484 R	1341 juny 6	Guillema, filla Vidal Mir de Quart	es fa	es casa amb G. Pasqual del mas Pasqual de Campllong		DB
564	1341 jul 21	Jaume Bohiga, escriptor de Caldes, f P. Bohiga tb escriptor de Caldes difunt	rec	el seu pare i el seu avi Guillem		HP
485/13 40-41D	1341 ag 9	Bartomeu Sala, f P. Ruplà i germà de Miquel Sala de Campllong	rec	pare	12 diners	HP
774	1342 març 10	Bnt Groart, f P Groart de Parades, Cassà de la Selva	rec	(pare)	2 capons	HP

ELS HOMENATGES

s.n. Campllong	1342 març 16	P, f Ferrer Capell de Campllong	rec	(pare)	12 diners	HP
319 R	1342 juny 29	Ròmia, f P. Mateu de Llebrers, p ^a Cassà de la Selva	es fa	es casa amb Ramon Vives propietari del mas Vives de Cassà de la Selva	redimida	DB
318 R/134 3-44D	1343 feb 5	Maria, f Pere Guillem Sagrera de la p ^a Vallcanera	es fa	casada amb Pere Vivet del mas Vivet de Cassà de la Selva	redimida	DB
487	1344 nov 22	Arnau, fill d'Estrader Roig de Campllong que és propietari del mas Roig	rec	pares propis per raó del seu mas Roig de Campllong	18 diners	HM
321 R625?	1345 gen 25	Sibil·la	es fa	es casa amb Marial Argimon del mas Argimon de Cassà		DB
778/13 45-6D	1346 gen12	Bonanat, f A Sala i Cília de Cassà de la Selva	es fa	(pare)	12 diners	HP
488 R/134 5/6D	1346 feb 7	P. Ramon Sadarnés, oriünd de la parròquia de St. Pere de Cornellà	es fa	es casa amb Sança propietària del mas Romaguera de Campllong		HP
323	1347 ag 7	Guillema, filla de G. de Vall-Llobera	es fa	es casa amb G. Ballell de Cassà de la Selva		DB
490/13 47-48D	1347 set 24	G. Reixac, habitant de Sant Feliu de Guíxols, és propi 4/6 parts de l'A, per 1 de l'abat de Breda i per 1 de St. Daniel	rec	és fill de Guillem Reixac de Campllong	1 lliura de cera	HP
1349-50 D		Lambard de Caldes		"per rahon" del mas Lambard		HM
1349-50 D		en Romaguera		pel mas Romaguera de Campllong		HM

ELS HOMENATGES

1349-50 D		esposa d'en Carbonell de Campllong				DB
1349-50 D		esposa d'en Bernat Ortal de Campllong				DB
324 R	1349 oct 14	Margarida, f P Manlo de Folgueroles p ^a de Caldes	es fa	es casa amb P Noguera, menor de dies, del mas Noguera del terme del castell de Cassà		DB
325	1349 oct 14	Francesca	es fa	es casa amb Francesc Teixidor del mas Teixidor de Cassà		DB
326	1349 oct 14	Guillema, filla P. Matamala	es fa	es casa amb Ramon Caner de Cassà del mas Caner de la cellera de Cassà		DB
1349-50D	1350 juny	Ròmia Pou de Riudellots de la Selva		mas Pou de Campllong		DB
1349-50 D	1350 juny 1	Pere Ros		mas Ros de Cassà		HM
327/13 50-1D	1351 març 1	Suavis	es fa	es casa amb Ramon Vives del mas Vives del terme del castell de Cassà de la Selva		DB
328/13 50-1D	1351 maig 15	Pere Rufí, propi de l'A per 4 parts, 1/6 St Salvador de Breda 1/6 St Daniel	es fa	es casa amb Brunissenda, f hereva de Jaume Miró de Salgosta		HB
491/13 51-2D	1351 des 28	Bnt. i Bertomeu, fills Jaume Negre i Alamanda de Campllong, difunts	rec	pares propis	1 lliura de cera cadascú	HP HP
1351-2D		Berenguer i Jaume Negre, fills de Jaume Negre de Campllong		pares		HP HP
1351-52D		Nicolau Negre, germà de Berenguer				HP

ELS HOMENATGES

492/13 51-2D	1352 març 3	Guillema, f Arnau de Guinsol de Riudellots de la Selva	es fa	es casa amb Andreu Capell, hereu i propietari del mas Capell de Campllong		DB
1352-53D		esposa d'en Ballell de Cassà				DB
567 R	1353 des 16	Francesca, dona d'Arnau Lambard	rec	es casa al mas Lambard de Serramala, p ^a de Caldes		DB
1354-55	1354 ag 12	Bernat Masquerols i la seva esposa Francesca de Cassà		ella és propietària del mas Masquerols		HB DM
615	1358 feb 17	Cília, f Estruch Oller i Ermessenda, vídua de Ramon Oller de Franciac i Margarida, la seva filla	recon eixen i	propietàries del mas Oller de Franciac		DM DM
785	1363 feb 1	Sibil·la, f Bnt Pla de Cassà de la Selva	es fa	casada al mas Andreu de Cassà de la Selva amb G Andreu	redimida	DB
495	1363 feb 16	Joan Boscanella, f P Boscanella de Llambilles, espòs de Margarida, filla i hereva de Bnt Capell	es fa	casat amb sra. útil i propietària del mas Capell Cucalell de Campllong		HB
330-2	1363 abr 22	Francesc Villalonga de Cassà de la Selva Francesca, filla de Martí Caner	es fa rec	casament al mas Caner de Perles, p ^a Cassà de la Selva sra útil i propietària del mas Caner hereditat de la seva mare	redimit	HB DM
496	1363 maig 20	Margarida, f Ramon Casademont de Llach, p ^a de St. Martí Vell, 4/6 de l'A	es fa	es casa amb Reixac de Campllong		DB
626	1365 gen 8	Pere Gotarra de f de St. Andreu Salou	rec	f de G Gotarra		HP
617	1366 oct 28	Arnau Bassa de Cassà de la Selva	es fa	mas Gotarra de St. Andreu Salou		HM
627	1369 ag 3	P. Gotarra, f G, i la seva esposa Margarida	recon eixen	mas Gotarra de St Andreu Salou		HM DB
497	1369 ag 23	Nicolau Clavell, f Nicolau Clavell Campllong	es fa	ha comprat el mas Pasqual de Campllong a Ròmia, propietària		HM

ELS HOMENATGES

				del mas		
628	1369 oct 11	Francesc Carbonell de Campllong, f Pere Francesca, f P Sureda de St Andreu Salou	rec rec	mas Carbonell matrimoni	redimida	HM DB
334 R	1369 oct 29	Margarida, filla de Bernat Coromina de Cassà de la Selva	es fa	es casa amb R Ballell, fill de Guillem Balell de Cassà		DB
498	1370 març 1	Cília, filla de Fr. Terrats de Cassà de la Selva	es fa	es casa amb Nicolau Clavell del mas Clavell de Campllong		DB
499	1370 març 27	Joan Negre, f propietari del mas Negre de Campllong	rec	mas del seu pare		HM
786	1370 oct 18	R Julià, f R Julià de Cassà de la Selva	rec	pare		HP
500	1370 des 11	Cília, filla Francesc Terrats de Vilanna redimida	es fa	ess casa amb Joan Negre sr. útil del mas Negre de Campllong		DB
336	1370 des 19	Salvador Frigola, fill Arnau Frigola, difunt de la p ^a de Cassà de la Selva	rec	pare propi	12 diners	HP
501	1371 feb 21	Pere Capell, fill Andreu Capell de Campllong	rec	pare		HP
502	1371 feb 21	Marquès Negre, f. Jaume Negre Campllong	rec	pare		HP
503	1371 març 13	Pere Carbonell, fill P Carbonell de Campllong	rec	pare		HP
338	1371 oct 18	Ramon Ballell, hereu del mas Ballell	rec	sr. útil del mas Ballell de Cassà de la Selva		HM
339 R	1373 gen 20	R. Guytó, fill de Bnt. Guytó, p ^a Cassà de la Selva	es fa	casat a la borna o mas Miró de Sangosta de Cassà de la Selva amb Francesca, la seva propietària	redimit	HB

ELS HOMENATGES

340	1373 ag 6	Agnès, filla de G. Sabet de Caldes	es fa	casada amb Martí Vives del mas Vives de Sangosta de Cassà		DB
341	1373 ag 6	Margarida, filla Bonanat Terré de Llagostera, redimida	es fa	casada amb G. Ros, propietari i hereu del mas Ros del veïnat de Serinyà de Cassà		DB
504/13 76-77	1376 jul 10	Sibil·la, f P Morat de Riud. Selva	es fa	es casa amb Mateu Negre del mas Negre de Campllong	redimida	DB
343	1379 ab 17	Francesc Sala, fill de Pere Sala, veí de la cellera de Cassà	rec	pare propi	16 diners	HP
788	1380 gen 21	Margarida, filla A Morató de Vilanova del terme del castell de Llagostera	es fa	es casa amb Bnt Llobet de Cassà de la Selva		DB
789	1381 des 24	Martí de Villalonga	es fa	es casa amb Bertomeua, f R Caner del mas Caner de la cellera Cassà de la Selva		HB
505	1382 ag 30	Salveta, f P Boet del terme del Castell de Llagostera	es fa	es casa amb Joan Capell de Campllong		DB
506	1382 des 15	Arnau Artau i esposa Caterina, filla Brg Ponç de p ^a St Martí Vell	es fan	ell és hereu i sr. útil del mas Artau de Campllong; ella per matrimoni		HM DB
507	1384 ab 21	Elisenda, f P. Pelegrí de p ^a St. Martí de l'Esparra, red. Sr. del Castell de Roqueta de l'Esparra	es fa	es casa amb Arnau Reixac de Campllong		DB
568	1384 ag 24	Margarida	es fa	es casa amb Joan del mas Lambard de Caldes		DB
344	1386 gen 17	Pasquala, filla de Pere Basset de Verneda del terme del castell de Cassà de la Selva	es fa	es casa amb Arnau Argimon, del mas Argimon de Cassà de la Selva	redimida	DB
345	1387 nov 30	Guillem Noguera, fill Pere Noguera Cassà de la Selva	rec	pare propi	1/2 lliura de cera	HP
508	1390 oct 11	Antònia, 4/6 A, 1/6 St. Salvador de Breda i 1/6 Sant Daniel	es fa	es casa amb Brg Reixac del mas Reixac de Campllong	redimida	DB

ELS HOMENATGES

790	1391 gen 28	Margarida, f P Mayol de Vilobí	es fa	casada amb A Argimon, propi		DB
346	1392 ag 13	Guillem Noguer de Cassà de la Selva	es fa	es casa amb Francesca, filla de Joan del mas Capell Cuculell de Campllong		HB
509	1394 gen 17	Guillem Reixac, f Arnau Reixac de Campllong	rec	pare		HP
510	1394 gen 17	Pere, fill Joan Negre de Campllong	rec	pare		HP
770	1396 juny 2??	Margarida	es fa	es casa amb R Julià de Sangosta		DB
347/13 98-99	1398 set 28	Francesc Boet, fill A. Boet de p ^a Salitja	es fa	es casa al mas Vives de Sangosta		HB
511/13 98-99	1398 oct 18	Margarida, f Fr. Campllonguell	es fa	es casa amb Brg Reixac, sr. útil del mas Reixac de Campllong		DB
1398- 99	1399 feb 8	Margarida, fila P. Cornell de Celrà		es casa amb G. Calvó de Cassà		DB
348	1401 gen 14	Pere i Bonanat, fills de Guillem Ros de Cassà	rec	pare		HP HP
351	1402 des 3	Arnau, fill d'Arnau Vivet, quondam de Cassà	rec	pare	cens: 2 torts	HP
1404- 05	1404 juny 17	Jaume, fill de G. Andreu de Cassà		(pare)		HP
1404- 05	1404 juny 26	Jaume Negre, fill de Mateu Negre Jaume Capell, fill de Joan Capell de Campllong		pare pare		HP HP
512	1404 set 30	Pere, fill de Pere Carbonell de Campllong	rec	pare		HP
1404- 05	1404 des 20	Arnau, fill de Bnt. Hospitaler		entra per matrimoni al mas de Joan Negre de Campllong		HB
513	1404 des 20	Arnau, fill de Bernat Hospitalet p ^a de Cassà	es fa	matrimoni al mas Negre de Campllong		HB

ELS HOMENATGES

1404-05	1405 abr 24	Jaume Groart, fill de G. Groart, difunt, germà de Bnt. Groart		hereta el mas Groart del seu germà		HM
792/1405-6D	1406 feb 20	Francesc Sala, fill de Pere Sala, junt amb Narcís, habitant a Barcelona, Pere i Bernat, tots fills seus		pare	16 diners de cens	HP HP HP HP
1405-06	1406 març 18	Pere i Bernat Sala, fill de Fr. Sala de la cellera de Cassà			2 tords cadascú	HP HP
1405-06	1406 març 30	Pere, fill Fr. Caner de Perles				HP
1406-07	1406 des 11	Jaume, f R. Miró de Sangosta				HP
1406-07	1407 maig 25	Joan Conill, àlies Lombart		es casa al mas Lombart		HB
1406-07	1407 maig 25	Margarida Lombarda, esposa de Joan Conill		és propietària del mas Lombard		DM
352	1407 jul 20	Pere Noguera, sr. útil i propietari del mas Noguera de Cassà	rec	mas		HM
353	1408 feb 1	Ramon Llobet, fuster i habitant de Sant Feliu de Guíxols, fill de Bernat Llobet de Cassà	rec	pare	1 parell de presseCassà de la Selva	HP
514	1408 des 28	Francesc Carbonell, sr. útil i propietari del mas Carbonell de Campllong	rec	mas		HM
1409-10	1410 abr 1	Francesca, f Joan Capell, fuster		es casa amb Jaume Negre de Campllong		DB
1409-10	1410 abr 3	Jaume Negre de Campllong				HM
354	1411 gen 22	Bernat Ros, fill de Guillem Ros, sr. útil i propietari del mas Ros de Cassà	rec	pare		HP

ELS HOMENATGES

		de la Selva				
355	1411 set 7	Martina, dona d'Antoni Llobet Roquer, sra. útil i propietària del mas Llobet Roquer	rec	mas		DM
		Antoni, espòs de Martina, propietària del mas Llobet Roquer	es fa	matrimoni		HB
1091	1411 set 20 Caldes	Martí Gifra, àlies Maynau, del veïnat de Vendrell de Caldes				H?
1092		Margarida, esposa de Martí Gifra, àlies Maynau		tots són propis de Guillem Mariner		DB
1093		Esteve, fill dels anteriors	es fa	prevere del Capítol de Girona		HP
1094		Miquel Gifra, fill de Martí i Margarida	es fa	per compra feta per aquest		HP
1095		Arnal Benjamí del mas Benjamí, veïnat de Mata de Caldes		al monestir de Vilabertran		HM
1096		Antoni, fill de l'anterior				HP
1097		Caterina propietària del mas Quey, àlies Benjamí de Llagostera	rec			DM
1098		Jaume i Pere Quey, fills de l'anterior	es fa			HP HP
515	1413 març 19	Joan, fill de Pere Carbonell de Campllong, bisbat de Girona	rec	pare		HP
356	1415 gen 11	Genís Rostoll, àlies Julià, originari del mas Rostoll de Llambilles, espòs de Salvadora, filla de Ramon Julià i propietària del mas Julià	rec	matrimoni al mas Julià		HB
357	1417 set 8	Pere Ballell, sr. útil i propietari del mas Ballell, p ^a de Cassà, fill de G. Ballell, àlies Bones Aigües, i de Maria, difunta, propietària de dit mas	rec	mas		HM

ELS HOMENATGES

618	1418 des 31	Francesc Gotarra de St. Andreu Salou	rec	mas		HM
619		Francesca, filla de G. Sunyer de Candell de Cassà de la Selva	es fa	es casa amb Joan Gotarra del mas Gotarra		DB
358/14 23-4D	1422 set 1	Martí Sala, fill de Francesc Sala, parròquia de Cassà	rec	pare		HM
359	1422 nov 25	Martí Andreu del terme del castell de Cassà	rec	mas Andreu de Cassà		HM
793	1424 jul 21	Constança	es fa	es casa amb Martí Sala, sabater de Palamós i natural de Cassà		DB
360	1428 gen 11	Martí Sala, fill de Francesc Sala, p ^a de Cassà	rec	pare		HP
1430-31	1431 des 6	Nicolau Ros i la seva esposa Caterina, f P. Duran de Vidreres		hereu i propietari del mas Ros de Meranyà		HM DB
1431-32	1431 jul 16	Pere Sala, mestre de cases		propietari del mas Groart Moner per compra?		HM
1431-32	1431 ag 14	Joan, f Mateu Negre de Campllong				HP
1431-32	1432 gen 5	Maria		es casa amb Andreu Noguera		DB
1436-37	1437 feb 21	Cília, f Jaume Rombau d'Aro		es casa amb Nicolau Ros		DB
1444-45	1444 des 22	Antoni Sala, f Pere Sala		mas Groart		HM
632	14() juny 19	Julita, filla de Bertomeu Galceran de Campllong	es fa	es casa amb Vilar propietari del mas Vilar de Santa Pellaia		DB

CELRÀ

doc.	data	nom		motiu	cens	
------	------	-----	--	-------	------	--

ELS HOMENATGES

74	1323 ag 8	Ramon de Llor, f P Llor de Celrà i la seva uxor Saurina	es fan			H? D?
113 R/134 7-48D	1347 set 19	G. Mir, sabater de Celrà, f G. Mir de Celrà	es fa	es casa amb Agnès, f R Llor de Celrà	redimit	HB
1349- 50D	1349 juny	esposa d'en Goner de Riart				DB
1354- 55	1354 juny 11	Brunissenda		es casa amb R. Vermell de Celrà		DB
139	1379 oct 18	Caterina, f P Julià de Celrà i uxor P Vall de Celrà	es fa	pròpia per 1/6 part per matrimoni		DB
144	1383 gen 22	Joana, f de Fr Vidal de Camps	es fa	es casa amb Bartomeu Gener, dit Duran, de Celrà del mas Gener	redimida	DB
158 R	1390 oct 18	Pere Prat de Celrà	es fa	es casa amb Francesca Duran, del mas Duran, àlies Janer de Celrà	redimit	HB
1398- 99	1398 ag 27	Pere Bonifay		entra al mas Brg. Peric de Celrà	1/6 part de l'Almoina	HB
152	1402 maig 16	Jaume Riart, f P Riart de Celrà	rec	pare propi Almoina 2/3 parts i 1/3 prep de Juny		HP
173/14 06-07	1407 feb 15	Margarida, f Esteve Mateu de Vilobí, uxor de Guillem Milà de Celrà	es fa	ha heretat el mas Janer, àlies Duran de Celrà		DM
174/14 06-07	1407 gen 28	G Milà, f P Milà de Sant Martivell	rec	mas Janer, àlies Duran de Celrà, que és de la seva esposa		HB
1409- 10	1410 feb 17	Pere Vermell, f Brg. Vermell			1/3 Almoina	H?
1409- 10	1410 feb 19	Gueraua, f P. Font de Rovirans		es casa amb P. Vermell		DB
1423-	1424 març 18	Miquela		es casa amb Joan Riart	1/3 Almoina	DB

24						
----	--	--	--	--	--	--

FONOLLERES

doc.	data	nom		motiu	cens	
97	1314 ag 8	Bertomeu Sunyer de Púbol, f Ramon Foraster de Fonolles	rec	pare	2 gallines	HP
108	1319 jul 3	Joan Font, f P Font de Rupia	es fa	casat al mas de Guillem Ferrer de Fonolles	redimit	HB
111	1320 jul 28	P Tomàs de St. Iscle d'Empordà	es fa	es fa del Sr. de Fonolles		H?
112	1320 jul 28	Raimunda, uxor Bertomeu Martí de Fonolles	es fa	es fa del Sr. de Fonolles		DB
117 R	1324 març 24	Elisenda, f G Gironès de Canavells	es fa	es casa amb Bernat Thos de Matajudaica		DB
123	1326 abr 5	G. Esteve, f. G. Esteve i de M ^a d'Ullà	rec	pares/ propi de Bnt Tibot ciutadà de Girona		HP
129	1328 des 13	Bnt. Albert, f R Albert de Fonolles	rec	pare		HP
130	1333 març 24	Gueraua, uxor de Guillem Miró de Fonolles	es fa	matrimoni / pròpia del Sr. de Fonolles		DB
134 R	1337 març 14	Brg Salvador i Francesca, esposos de Fonolles i els seus fills Berenguer i Bernat	es fan			H? H? H? D?
144	1340 maig 20	Margarida, f G Gerondí de Mata	rec	es casa amb Brg Martí d'Ullastret		DB
1377-78	1378 març 29	Elisenda		es casa amb Bernat Vaquer de Fonolles	redimida	DB
120	1390 set 13	Nicolau, f Bnt Salvador de Fonolles	rec	pare		HP
141	1398 des 29	Nicolau, f Bnt Salvador de Fonolles	rec	pare		HP
1403-	1403 maig 23	Pere, fill de Bnt. Joan de Canapost		mas Bofill		HM

ELS HOMENATGES

04						
1406-07		Antoni, germà de Bnt. Joan de Canapost				HM
1406-07 D		Nicolau Salvador				HP
149/14 09-10	1409 juny 4	Pere Thos i Sibil-la, esposos de Matajudaica	rec	mas? matrimoni?		HM DB
250/14 06-07	1412 abril 16	Pere, fill i hereu de Pere Prat de Matajudaica	rec	mas Prat		HM
		Agnès	es fa	es casa amb P. Prat del mas Prat	redimida	DB
251	1413 gen 17	Bertomeu, fill de Pere Sabiula de Sant Iscle i de Margarida	rec	pare		HP
252	1414 gen 3	Pere Thos i Antònia, esposos de Matajudaica	rec	mas? matrimoni?		HM DB
259	1418 abril 20	Nicolau Resclosa de Fonolles	rec			H?
		Beatriu	es fa	es casa amb Nicolau Resclosa		DB
		Bernat Prats, senyor útil de la mansada Prats	res	mas Prats de Fonolles		HM
		<i>Pelegrina</i>	es fa	es casa amb Bernat Prats		DB
	1418 nov 10	Margarida	es fa	es casa amb Pere Roig del mas Roig		DB
		Marquesa	es fa	es casa amb Mateu Llabia de Fonolles		DB
1423-24 i D	1423 oct 23	Joana, hereva i propietària del mas Benet Joan Manescal, àlies Benet Nicolau, f Pere Vaguer i esposa Margarida				DM HB H? D?
1423-	1424 març 29	Peregrina, propietària mas Bofill				DM

ELS HOMENATGES

24		Fèlix Jordà, marit seu				HB
257/14 29-30 i D	1430 des 30	Ramon, fill de Mateu Llabia de Fonolles	rec	mas		HM
264/14 29-30 i D	1430 des 30	Beatriu	es fa	es casa amb Ramon Llabia de Fonolles		DB

GAÜSES

doc.	data	nom		motiu	cens	
121	1301 nov 14	Bertomeua, f P Bruyol de Gaüses	rec	pare	2 gallines	DP
126 R	1305 maig 13	Bernat Saguer, f Bernat Saguer Pins de Gaüses	es fa	es casa al mas Mestre de Gaüses		HB
137 R	1309 ab 1	Ermessenda, f R. Vives de Pins	es fa	es casa amb Bnt Ros		DB
139	1311 març 26	Berenguera	es fa	es casa amb Bernat Arnal de Gaüses		DB
142 R	1313 jul 25	Sibil·la , f Bnt Montaner de Valòria, p ^a d'Esponellà	es fa	es casa amb Pere Ramon del mas Ramon de Gaüses		DB
143	1314 feb 12	G. Llorenç d'Espinavessa	es fa hom	es casa al mas Mestre		HB
145 R	1314 oct 29	Barcelona, f Gueraua Pellicer de Colomers	es fa	es casa amb Bernat Gil de Gaüses		DB
156	1318 maig 23	Bnt Gil de Gaüses	rec	es compromet a edificar casa en un plaç de tres anys a la terra que té per l'A i hi farà residència		HM
161	1319 nov 14	Bnt Gil, f R Gil de Gaüses	rec	capbreva el mas Gil		HM

ELS HOMENATGES

158 R?	1320 feb 13	Bnt de Mases de Gaüses	es fa	¹⁷	12 diners	HM
166 R	1322 set 5	G Feliu, dit Guillem Eymeric, f Ferrer Arnau de Gaüses	es fa	matrimoni		HB
167 R	1323 ab 28	Pere Jover de Gaüses i la seva esposa Adelaida	es fan			H? D?
176 R	1324 set 17	Ròmia, f Bnt Robau de Vilar de Flaçà	es fa	es casa amb Bnt Ferrer de Gaüses		DB
175 R	1325 feb 1	Guillema, f Genís Mont de la parròquia de Calp	es fa	es casa amb Bernat Llorenç de Gaüses		DB
180 R	1328 gen 18	Ermessenda, f Jaume Prat de Foixà	es fa	es casa amb Castelló Cebrià del mas Castelló de Gaüses		DB
185	1329 jul 8	Garsendis Trobat, f Bnt Trobat i la seva neboda Guillema de Gaüses	rec		12 d. cadascuna	DP DP
186 R?	1329 set 18	Menscilla, f Bnt. Mas de Sant Mori	es fa	es casa amb G. Trobat de Gaüses		DB
184	1330 feb 16	G Ferrer, f P Ferrer de Gaüses i veí de St. Jordi Desvalls	rec	pare		HP
187	1329 oct 30	Catalina, vídua de Guillem Sala de Gaüses i veïna de Cervià	rec	des de que entrà al mas Sala de Gaüses		DB
188	1331 març 16	Guillema	es fa	es casa amb Bernat Ferrer	redimida	DB
191	1333 maig 11	Arnal Eymeric de La Tallada amb el seu fill Arnal i esposa Guillema	es fa	Arnal ha heretat el mas Arnal de Gaüses de la seva mare ¹⁸		HM HP DB
192	1333 ag 4	Miquel Plana	fa hom	mentre visqui a Gaüses		HP

¹⁷ Els seus fills es podran redimir per 10 s melgoresos.

¹⁸ Quan el seu fill tingui 14 anys es podrà redimir per 1 lliura de cera.

ELS HOMENATGES

193	1336 des 18	Jaume	es fa	es casa amb Francesca Mestre de Gaüses		HB
		Guillema	es fa	es casa amb Bnt Ferrer		DB
		Guillem Marenjà de Gaüses	es fa	¹⁹		H?
198	1338 ab 15	Guillem Mases de Gaüses i la seva esposa Margarida	es fa es fa	és propietari del mas Bruyol matrimoni		HM DB
199	1339 ab 23	Guillema, f Guillem Fortià de La Tallada, vídua de Bnt Arnau de Gaüses	rec	es casa amb Guillem Morató de Gaüses del mas Arnau	enfranquida pel comte d'Empúries el 1312	DB
203	1342 ab 10	Bnt Damont, f Bnt Damont de Pujals dels Cavallers	es fa	es casa amb Sibil·la, filla de Pere Ramon de Gaüses		HB
201/13 42-3D	1343 gen 7	Miquel Cebrià i Bartomeua esposos de Gaüses	rec es fa	fill d'home propi matrimoni	12 diners	HP DB
202/13 42-3D	1343 gen 17	G Eimeric de Gaüses, f Fr Eimeric	rec	pare		HP
206 R	1345 maig 10	Elisenda, f Dalmau Baró de Gaüses	es fa	es casa amb Castelló Simó de Gaüses		DB
207	1345 jul 6	Berenguera	es fa	es casa amb Brg Mir de Gaüses		DB
214	1349 març 19	Guillema	es fa	es casa amb Castelló Ferrer de Gaüses		DB
217	1349 oct 6	Francesca	es fa	es casa amb Arnal Gil de Gaüses		DB
221	1351 ag 4	Arnalda	es fa	es casa amb Guillem de Mases ²⁰		DB
235	1352 maig 25	Arnal, f Arnal Eimeric de La Tallada	es fa	té el Mas Bernat Arnal de Gaüses		HM
222	1353 des 7	Francesca, f Nicolau Pont de Parlavà	es fa	es casa amb Guillem Mestre del mas Mestre		DB

¹⁹ Es podrà redimir ell o els seus fills per 10 sous melgoresos.

²⁰ Amb la condició de que podrà redimir-se, tant abans com després de la mort del seu marit, per 20 sous melgoresos.

ELS HOMENATGES

226 R	1354 ag 5	Sibil·la, f Arnau Jover	es fa	es casa amb G. Ferrer de Gaüses		DB
1354-55	1354 des 18	Guillem Pere Cebrià, resident a Cervià			1 lliura cera	HP
231	1356 feb 10	Brunissenda f Guillem Ros de Gaüses i esposa de Miquel Teixidor de Medinyà	rec	pare		DP
233	1356 des 31	Pere, fill bord de Castelló Ferrer de Gaüses i de Guillema Bolon, natural de Brunyola	es fa	pares	20 diners	HP
236	1357 juny 27	Ramona	es fa	es casa amb Brg Simó de Gaüses		DB
239	1358 feb 17	Brunissenda, f Guillem Ros i Gisperta, i esposa de de Miquel Teixidor, teixidor de Medinyà	rec	pares		DP
240	1358 març 20	Barcelona, f Brg Mir i Berenguera	es fa	hereva de la seva mare i propietària del mas Simó o Mir	redimida	DM
242	1358 maig 11	G, f Bnt Colada de les Olives, p ^a Gaüses	es fa	entra al mas Batlle de les Olives al casar-se amb Sibil·la, f P Batlle		HB
241	1358 maig 25	Maria	es fa	es casa amb Pere Ramon de Gaüses		DB
243	1358 des 12	Bernarda, filla Bnt Ferrer de Mollet	es fa	es casa amb P Llorenç del mas Llorenç		DB
250	1359 set 18	Pere Cebrià, f Bnt Cebrià	rec	pare	6 diners	HP
252	1360 oct 1	P Cebrià, f Bnt Cebrià, teixidors de Girona	rec	pare	6 diners	HP
259	1366 nov 5	Sibil·la, f Fr Miquel de Mata, p ^a Viladasens	es fa	es casa amb Guillem Gil de Gaüses del mas Gil	redimida Prep Gener	DB
265	1369 set 1	Bnt Mir de Gaüses i esposa de Francesca, filla de Guillem Bramon de Garrigàs, p ^a de Siurana	rec	mas Mir		HM DB

ELS HOMENATGES

266 R	1369 oct 14	Brg Eimeric de Gaüses, f Brg Ferrer i Adelaida de Vilopriu	es fa	mas Ferrer de Vilopriu que hereta del seu pare		HM DB
268	1372 gen 10	Francesca, f Bnt Ferrer de Gaüses	es fa	es casa amb P Ponç del mas Ponç de Gaüses		DB
271 R	1374 maig 14	Pere Ponç, f Ponç Bianya de Gaüses	es fa	es casa al mas Ponç de Gaüses		HB
272	1374 jul 3	Mateu Cardona, f A Cardona de Vilamarí, ex veí de St Esteve de Guialbes i ara de Gaüses	es fa	es casa amb Caterina, propietària del mas Arnal de Gaüses		HB
1376-77	1377 feb 26	Sibil·la, f G. Ferrer de Sobiràrigues de St. Jordi Desvalls		es casa amb Castelló Simó	redimida	DB
1378-79	1379 març 18	Cília, filla A. Bonet de Jafre		es casa amb Arnau Teixidor de Gaüses	redimida	DB
275/13 78-79	1379 des 30	P Andreu, f Brg Andreu de Viladasens	es fa	ha adquirit el mas Mestre de Gaüses	redimit pel Prep de Gener	HM
279/13 81-82	1381 juny 25	Jaume, f P Arnal d'Espells, p ^a Cervià	es fa	es casa al mas de Castelló Ferrer de Gaüses	redimit	HB
281	1387 oct 18	Francesca, f Fr Borrell de Raset, p ^a Cervià	es fa	es casa amb Guillem Ferrer, jove de Gaüses		DB
33	1391 oct 1-11	Castelló Ferrer	rec			H?
		Guillem Ferrer	rec			H?
		Arnal Teixidor	rec			H?
		Pere Llorenç	rec			H?
		Bernat Ros	rec			H?
		Jaume Mases	rec			H?
		Marc Cardona	rec			H?
		Pere Ponç	rec			H?
		Bernat Gil	rec			H?
Guillem Vilaür	rec				H?	

ELS HOMENATGES

		Pere Baró	rec			H?
		Bernat Eimeric	rec			H?
283	1392 gen 9	Beatriu, f Bnt Anglada de Garrigoles	es fa	casada amb Bnt Eimeric del mas		DB
293	1403 abril 12	Caterina, filla de Ferrer Julià de Raset, p ^a de Cervià	es fa	es casa amb G. Semon, propietari del Mas Semon de Gaüses	redimida pel Priorat de Cervià	DB
294/14 03-4D	1403 juny 9	Francesca	es fa	es casa amb Bernat Mir de Gaüses		DB
295	1404 juny 4	Guillem Geli, fill de Joan Geli	rec	mas Geli de Gaüses		HM
296/14 04-05	1405 feb 8	Pere i Bernat, fills d'Arnau Teixidor de Gaüses	rec	pare		HP HP
1404- 05 D		Pere Batlle de Viladamat	es fa		1 lliura de cera	HP
297	1405 abril 7	Guillem Simó, fill de Castelló Simó	rec	pare		HP
1404- 05	1405 abr 28	Sibil-la, filla de Jaume Fuyan, batlle de Sant Tomàs		es casa amb Guillem Ferrer		DB
298/14 06-7D	1405 oct 22	Caterina	es fa	es casa amb Guillem Simó del mas Simó		DB
1405- 06	1406 abr 30	Castelló Escampa de Mollet ²¹			1 lliura de cera	HP
1406- 07D		Pere, fill de Pere Andreu de Gaüses		pare		HP
300	1407 set 19	Sibil-la, filla d'Arnau Colomer de Diana, parròquia de St. Jordi Desvalls	es fa	es casa amb P. Andreu, jove, del mas Pere Andreu		DB
1406- 07	1407 oct 11	Francesc, f Martí Padrer d'Angle? del terme d'Empúries		es casa al mas Pons de Gaüses		HB

²¹ Torna a prestar homenatge al manual de 1406-1407.

ELS HOMENATGES

1409-10 D		Beatriu		es casa amb Pere Batlle de Viladamat		DB
302	1410 feb 7	Guillema	es fa	es casa amb Bernat Teixidor		DB
		Caterina	es fa	es casa amb Bernat Llorenç		DB
304	1412 gen 10	Guillem Ferrer, fill de Guillem Ferrer	rec	pare		HP
		Francesca	es fa	es casa amb Guillem Ferrer		DB
306	1413 maig 6	Margarida	es fa	es casa amb Pere Ferrer		DB
1414-15D		Pere Batlle de Viladamat				H?
310	1420 oct 29	G. Eymeric, fill de Bnt. Eymeric	rec	pare		HP
309	1420 oct 29	Cília, filla de Brg. Massot de Vilopriu	es fa	es casa amb G. Eymeric, fill de Bnt. Eymeric del mas Eymeric		DB

LA PERA

doc.	data	nom		motiu	cens	
88	1301 oct 10	Bnt Cornell de La Pera	rec	pare ²²		HP
89	1302 maig 24	Brunissenda	es fa	es casa amb P Martí de CS		DB
90	1302 jul 1	Elisenda	es fa	es casa amb Guerau Caselles de La Pera	redimida	DB
92	1303 ab 22	Cecília, f Bnt Candell de Rupjà	es fa	es casa al mas Deuloféu de La Pera		DB
93	1303 maig 2	Cecília	es fa	es casa amb P Cornell de La Pera		DB
96	1303 set 19	Barcelona, esposa de Brg Mateu de La Pera	es fa	a ella i al seu marit se'ls ha establert el mas Guerau de La Pera		DM

²² Els seus descendents es podran redimir per 20 sous.

ELS HOMENATGES

108 R	1312 ag 13	Beatriu	es fa	es casa amb Pere Almar de La Pera		DB
122	1320???	Guillema, vídua de Ponç de Riuràs de La Pera	rec			DB
149	1321 ag 6	Guillema, f Domènec Marcher de Flaçà	es fa	es casa amb Pere Moner		DB
129 R	1321 set 21	Brunissenda, f Bnt Font de Flaçà	es fa	es casa amb Berenguer Mateu		DB
130 R	1321 set 29	Gueraua, f G. Bnt de Púbol	es fa	es casa amb Bnt Bofill de La Pera		DB
131	1323 gen 31	Maria	es fa	es casa amb Fr Miquel de La Pera		DB
134	1324 març 31	Pere Figuera de La Pera	es fa	es casa amb Maria, filla de Pere Font del mas Font de La Pera		HB
137 R	1324 oct 10	Brg Solà, natural de Jafre i veí de La Pera , la seva esposa Cecília i el seu fill Brg	es fan		redimits	H? H? D?
138	1324 nov 2	Berenguera, f Brg Duran i Elisenda Pedró	es fa	casada amb Fr Riurans de La Pera		DB
141	1324 nov 23	P Sabater de Riurans, p ^a La Pera	rec	capbreva el capmàs i terres		HM
140	1325 jul 2	Cecília, f Bnt de Candell de Ruplà, vídua de P Sitjar de La Pera	rec	matrimoni		DB
143	1327 ab 2	Guillema, f Joan Nater de Fontanilles	es fa	es casa al mas Bofill de La Pera amb Arnau Bofill		DB
145	1327 jul 24	Bartomeu Mateu de Pedrinyà, f Brg Mateu de La Pera	rec	pare ²³		HP
155	1331 ag 1	Brunissenda, f G Foixà, p ^a de Foixà	es fa	casada a la borda Bofill amb Bnt Bofill		DB
164	1335 oct 17	Cecília, vídua de P Sitjar de La Pera	rec	matrimoni	1 quartó de cera	DB

²³ Des de que el paborde de l'Almoina li va establir el mas Guerau de La Pera.

ELS HOMENATGES

1334-35D		dona de Francesc Rovira de La Pera	rec	matrimoni		DB
165 cf. 194	1337 jul 16	P Guerau de Madremanya, i els seus fills Arnau i Pere	recon eixen	no fan més de 30 sous de redempció i eixorquia		H? HP HP
167/13 40-1D	1341 feb 9	Pere Font de La Pera	rec	pares		HP
168/13 40-1D	1341 feb 9	Francesca, f R d'Oliveres de St Martivell	es fa	casada amb P Cornell al mas Cornell de La Pera		DB
169 R cf. 208	1342 jul 25	Brg i Ramon Ramada, f de G Ramada	es fan	de Jaume Rigau, escriptor de Gi	12 diners	HP HP
1342-43	1343 abril ²⁴	Ramon Ferrer, gendre de Guillema, vídua de Jaume Amenller, de Cassà de Pelràs		entra al mas Amenller de Cassà de Pelràs		HB
170	1344 març 24	R Farrer, f Arnau Farrer de St Sadurní	es fa	es casa amb Agnès, propietària del mas Amatller de Cassà de Pelràs	redimit	HB
175/13 45-6D	1345 jul 1	Elisenda	es fa	es casa amb Brg Sabater de Riurans, parròquia de La Pera	redimida	DB
1346-47 D	1347 juny	Bernat Miquel, fill Francesc Miquel de La Pera		pare		HP
182 R/134 9-50D	1350 juny 3	Cília, f Bnt Jaume de La Pera	es fa	casada al mas Caselles de La Pera amb G Caselles	redimida	DB
181/13 50-1D	1351 maig 18	Bnt Miquel de La Pera , f Fr Miquel	rec	pares i borda Sitjar on ha entrat		HP

²⁴ Es paga l'instrument al manual de comptes del paborde de l'any 1343-1344.

ELS HOMENATGES

1351-52D		Bernat Roycans?, fill de Berenguer		pare		HP
185/1351-2D	1352 gen 30	Simó, f G Simó de La Pera	rec	pare		HP
190 R	1354 gen 8	G Bnt, f G Bnt de Púbol i Francesca, f Bnt Andreu de Cassà de Pelràs	es fan	Mas Atmeller de Cassà de Pelràs	redimit	HB DM
195 cf. 196	1354 oct 14	G Font, f P Figuera, casat al mas Font de La Pera	rec	pare		HP
192	1354 des 18	G Pere de Cervià, f de Castelló Cebrià de Gaüses	rec		1 lliura de cera	HP
1354-55	1355 març 17	Pere Font, àlies Goresques, de La Pera			1 sou	HP
194 cf. 165	1359 jul 11	P Guerau de Madremanya, f P Guerau	rec	pare i avi		HP
196 cf. 195	1361 feb 16	G Font, f P Figuera	es fa	casat al mas Font de La Pera		HB
197	1363 ab 25	Peregrina, f Brg Vilar de Flaçà	es fa	entra al mas Sabater de Riurans La Pera	redimida	DB
198	1363 ab 25	Brg Sabater de Riurans de La Pera	es fa	pare		HP
200	1364 ab 8	Peregrina, f Brg Vilar de Flaçà	es fa	entra al mas Sabater de Riurans	redimida	DB
201	1364 juny 25	P Aumar, nét de P Aumar	es fa	ha heretat el mas Aumar o de Lledó del veïnat de Riurans de La Pera de Cília, esposa d'en Campllonguell veí de Girona		HM
205	1366 set 11	Caterina	es fa	es casa amb P Almar de La Pera		DB
206	1366 des 1	Nicolau Miquel i Brunissenda de La Pera	es fan	Nicolau ha heretat el mas Sitjar o Miquel del seu pare	redimits	HM DB
208 cf. 169	1367 ab 7	Brg i R Ramada de La Pera	rec	propis de Fr Queixàs que els ha comprat		HP HP

ELS HOMENATGES

220/13 77-78	1378 gen 7	G, f G Bassas de CS	es fa	casat al mas Caselles de La Pera	redimit	HB
1378- 79	1379 març 17	Berenguer, fill de Guillem Dalmau, àlies Bassa		entra al mas Cornell de La Pera		HB
221	1380 nov 24	Guillem Simó, bracer de Castelló d'Empúries, f G Simó de La Pera	es fa	pare		HB
222	1381 ab 4	Castelló Escampa, f Castelló Cebrià de Gaüses i que era anomenat Castelló Cebrià quan era a Cervià	es fa	pare		HP
176	1386 feb 15	Guillema, f G Ametller, propietària del mas Ametller de Cassà de Pelràs	es fa	mas Ametller	redimida	DM
225	1386 feb 15	Bnt Pareta, f P Pareta de Corsà	es fa	casat amb Guillema, f de G Ametller del mas Ametller de Cassà de Pelràs	redimit	HB
1386- 87D	1387 feb 15	Bnt. Pareta de Cassà Pelràs		entra al mas Ametller de Cassà de Pelràs		HB
1386- 87D	1387 feb 15	Guillema, filla de Guillem Ametller de Cassà de Pelràs		és propietària del mas Ametller		DM
228 R	1392 des 30	Francesca, f R Casadevall de Pedrinyà	es fa	casada amb Brg Sabater de Riurans, p ^a La Pera		DB
232	1402 feb 22	Bernat Ramell	rec	mas Castelló	propi per la meitat	HM
233	1402 feb 22	Agnès	es fa	es casa amb Bernat Ramell del mas Castelló	pròpia per la meitat	DB
234	1402 oct 31	Bernat Bofill de ces Roques, fill de Pere Bofill	rec	pare		HP
235	1402 oct 31	Guillem Simó	rec	pare		HP
236	1402 oct 31	Francesc de Riurans	rec	pare		HP
238	1402 nov 14	Joan Almar, fill de Pere Almar	rec	pare		HP

ELS HOMENATGES

		Francesca, filla de Guillem Llunell de Celrà	es fa	matrimoni amb Joan Almar		DB
237	1402 nov 16	Ermessenda, filla de P. Pagà de Castelló d'Empúries	es fa	es casa amb Guillem Simó		DB
239	1403 gen 9	Arnau Güell de La Pera	rec	borda Verda, àlies Font que ha comprat		HM
240	1403 maig 19	Margarida, filla de P. Miquel de Flaçà	es fa	es casa amb Bernat Bofill, propietari del mas Bofill	redimida	DB
1405-06	1405 ag 1	Joan, fill de P. Roviras, difunt, de La Pera				H?
241/1405-6D	1405 des 15	Francesca, filla de P. Tomàs de La Tallada	es fa	es casa amb Joan Rovires de La Pera	redimida	DB
1406-07	1406 gen 20	Bernat Mateu		ha comprat el mas Miquel de La Pera		HM
1406-07	1406 oct 18	Caterina, f G. Caselles		hereva del mas Caselles		DM
1406-07	1406 des 18	Joan Ferrer, àlies Caselles, fill de Pere Ferrer de Flaçà		es casa amb Caterina Caselles		HB
1406-07	1406 des 28	Francesc Miquel, fill Nicolau Miquel, difunt				H?
242	1407 nov 11	Berenguer Sabater, propietari del mas Sabater de Riurans, parròquia de La Pera	rec	mas Sabater		HM
245	1413 oct 15	Bernat Ametller, menor de dies, propietari del mas Ametller de Cassà de Pelràs	rec	mas Ametller		HM
246	1413 oct 5	Sibil·la, filla de P. Martí de Cassà de Pelràs	es fa	es casa amb Bernat Ametller del mas Ametller	redimida	DB

ELS HOMENATGES

249 R	1414 gen 17	Antònia, vídua de Pere Maria de Jafre	es fa	es casa amb Berenguer Sabater del mas Sabater de Ruirans de La Pera	redimida	DB
252	1416 gen 21	Jordi Comes, fill de Francesc Comes i Francina Comte	rec	pares		HP
253	1418 ag 17	Bernat Simó, fill de Guillem Simó	rec	pare		HP
1429-30	1430 ab 25	Miquel Bofill i esposa Margarida, f Jordi Palau de Juià				HM DB
258	1432 març 7	Felipa, esposa de Miquel Comes, veí de Monells i filla de Guillem Simó	rec	pare?		D?
1439-40	1440 ab 21	Pere Oliver, fill de Joan Oliver, mort				H?
1440-41	1441 ab 3	Joan Bonfill		senyor útil del mas Bofill		HM
1440-41	1441 jul 24	Francesca		esposa de Joan Bofill		DB

LLAMBILLES

doc.	data	nom		motiu	cens	
101 bis	1330 set 28	Arnau, f Vicenç Martí i de Maria de Llambilles	es fa	ha rebut el mas Martorell de la seva mare		HM
105	1339 març 26	Guillema, filla de Bnt Pla de Llambilles	es fa	es casa amb P Saguer del mas Saguer de Llambilles		DB
106 R	1340 ab 12	Caterina, filla de Guillem Ponç de Llambilles	es fa	es casa amb Arnau Martí de la borda Martí		DB
127 R/134 3-4D	1343 ab 20	Margarida, f Jaume Vidal de Llambilles	es fa	es casa amb Brg Otger del mas Otger	redimida indivis	DB

ELS HOMENATGES

107/13 51-2D	1351 oct 13	Elisenda, f P Coromina de Llambilles	es fa	es casa amb Miquel Boscanella del mas Boscanella de Llambilles		DB
108	1352 maig 15	Elisenda	es fa	es casa amb Jaume Prous de Llambilles		DB
109	1354 juny 19	Brg, f Ramon Font de St Julià de Ramis	es fa	mas Bohigues de Llambilles heretat de la seva mare	redimit	HM
110	1360 maig 28	Brg, f P Saguer de Llambilles	rec	propietari el mas Saguer		HM
111	1360 juny 13	Pere de Cantalosella, fill d'Astruc de Cantalosella d'Aiguaviva	rec	es casa al mas Martí de Llambilles		HB
114 R	1364 set 28	Antònia, f G Ferrer de Llambilles	es fa	es casa amb P Otger del m Otger	indivís	DB
115	1367 ab 5	Pere Martí de Llambilles	rec	es casa amb Bertomeua al mas Martí		HB
129 R	1394 des 21	Gueraua, f G Aulomar de St Sadurní	es fa	es casa amb Antoni Martí de la borda Martorell de Llambilles	redimida	DB
131	1402 març 11	Francesca, filla de Francesc Ferrer, veí de Barcelona i de Sibil·la, i esposa de Jaume Salip de Llambilles	rec	mas Salip de Llambilles del que és propietària		DM
132	1402 juny 20	Jaume Roig, àlies Salip	es fa	matrimoni al mas Salip	redimit	HB
1409-10	1410 feb 17	Nicolaua ²⁵ , f Bartomeu Serra de Fornells		es casa amb Francesc, fill P. Otger de Llambilles		DB
1409-10	1410 feb 17	Antoni Bligats, àlies Bohigues Sibil·la		propietari del mas Bohigues esposa seva		HM DB
223	1420 oct 22	Joan i Mateu, fills de Bonanat Vilar de Llambilles	rec	pare		HP HP
233 bis	1421 abril 24	Dolça, esposa de Jaume Prous, adulta de dies, propietària del mas Prous de Llambilles	rec	mas		DM

²⁵ Paga per ferma d'espoli forçada.

ELS HOMENATGES

241	1422 nov 29	Joan Vilar, àlies de Santa Cecília, propietari del mas Santa Cecília de Llambilles	rec	mas	capbrega les terres	HM
133/14 23-24	1424 març 15	Antoni Saguer, propietari del mas Saguer	rec	mas Saguer		HM
1423- 24	1424 març 17	Antònia		es casa amb Joan Santacília de Llambilles		DB
134/14 29- 30D	1427 gen 13	Caterina, esposa de Jaume Otger, àlies Suradella, i hereva de Francesc Otger, propietària del mas Otger	rec	mas Otger	indivís: Almoina i Seu	DM
135/14 29- 30D		Jaume Otger, àlies Suradella	es fa	es casa al mas Otger	redimit	HB
1444- 45	1444 oct 10	Pere Vilar i la seva esposa Bartomeua				H? D?

PALAU BORRELL²⁶

doc.	data	nom		motiu	cens	
26	1316 ag 25	Sibil·la, vídua de P Martí de PB i el seu fill Bernat	rec		1 gallina	DB HP
27	1317 nov 2	Bnt Pasqual, f Joan Pasqual de PB	es fa	pare		HP
28	1322 ab 3	Surià Lombard i Girona, esposos de PB	es fan	borda Suria de PB		HM DB
15 R	1335 gen 4	G Pere, f A Pere de PB	es fa	casat amb Guillema, propietària de la borda Nadal de PB		HB

²⁶ PB (Palau Borrell).

ELS HOMENATGES

29	1338 març 27	Ermessenda, esposa de Guillem Queixàs de PB	es fa	matrimoni		DB
31 R?/13 49-0D	1349 oct 31	Elisenda, esposa de Jaume Deulofeu de PB	es fa	matrimoni		DB
?/1349 -0D	1349 oct 31	Sibil·la, esposa de Guillem Batlle	es fa	propietària del mas Batlle de PB		DM
11R /1351- 2D	1351 ag 25	G Colades, àlies Batlle de PB	es fa	casat amb Sibil·la, propietària del M Batlle de PB		HB
32	1356 gen 28	Sibil·la, esposa Joan Pont de PB	es fa			DB
33	1356 gen 28	Francesca, esposa P Queixàs de PB	es fa	matrimoni		DB
34	1357 oct 2	Sibil·la, esposa P Pasqual de PB	es fa			DB
16 R cf 6	1372 set 1	P Ermedà, f P Ermedà de St Feliu la Garriga	es fa	casat amb Margarida, f G Caluch de Cinc-Claus del M Queixàs de PB	redimit	HB
17/137 6-77	1376 jul 24	Jaume Carrera, f Bnt Carrera de PB	es fa	M Vidal de PB que li ha donat Castelló Vidal		HM
1376- 77	1377 març 17	Dolça, esposa de P. Batlle, fill i hereu de G. Batlle				DB
1376- 77	1377 maig 22	Elisenda, filla Brg. Rossa d'Olives		esposa de Bnt. Janer		DB
12/137 7-8	1377 set 17	P Batlle, f G Batlle i de Sibil·la	es fa	hereu del M Batlle de PB		HM
20/138 6-7	1385 nov 7	A, f Perich Pere de PB	es fa	és propietari de la borda de Fr Moner de PB		HM
35	1386 abril 18- maig 9	Dolça, esposa A Pere de PB	rec	matrimoni		DB
		Bnt i Joan Font, fills de J Font de PB	rec	pare pare		HP HP

ELS HOMENATGES

		Fr Batlle, f G Batlle de PB	rec	pare		HP
		P. Armadà, àlies Queixàs de PB	rec	pare		HP
		Jaume Ferrer de PB	rec	pare		HP
		Pere Pasqual de PB	rec	pare		HP
8	1388 feb 16	Francesca	es fa	uxor de P Pasqual de PB		DB
13	1388 jul 6	Catalina, esposa P Batlle de PB	es fa	matrimoni		DB
6	1389 oct 19	Joan Fort, f P Fort d'Olives	es fa	casat al m Albert de PB amb Dolça		HB
		Dolça, f G Vilopriu de Saldet	es fa	casada amb Joan Pont de PB		DB
		Francesc Carbonell	es fa	casat amb Margarida, f G Caluch de Cinc-Claus al M Queixàs PB		HB
84	1393 ab 28	Francesca, f Bnt Bou de Viladamat i esposa de Pere Batlle de Viladamat	es fa	matrimoni		DB
14/140 5-06	1405 març 28	Pere de Viladamat de Sant Feliu de la Garriga, fill de Guillem Batlle de Palau Borrell ²⁷	rec	pare (propi per la ½)	1 lliura de cera que fa amb la seva esposa, tb. pròpia o 2 s.	HP
1405- 06	1405 jul 4	Jaume, fill de Jaume Ferrer				HP
1406- 07 D		Pere Ermedà		entra al mas Queixàs		HB
9	1408 gen 10	Pere Hosten de l'Armentera, espòs de Dolça, filla de Pere Pasqual, propietària del mas Pasqual	es fa rec	matrimoni mas		HB DM
10/140 9-10 D	1409 oct 12	Pere Pasqual veí de Cinc-claus i la seva esposa Francesca	rec rec	mas que tenen a Palau Borrell matrimoni?		H? D?

²⁷ El seu reconeixement també apareix al manual de 1406-1407.

ELS HOMENATGES

85	1409 oct 12	Beatriu, esposa de Pere Batlle de Viladamat	es fa	matrimoni		DB
7	1418 març 10	Joan Sunyer, fill de Francesc Sunyer i Dolça, propietari del mas Pont	rec	mas		HM
		Francesc, fill de Francesc Batlle i de Guillemona, propietari del mas Batlle	rec	mas		HM
		Pere Batlle, natural de Viladamat i veí de Canet	rec	pare		HP
		Antoni Gener, fill de Bernat Gener de Palau Borrell	rec	pare		HP
37	1421 gen 23	Jaume Ferrer de Palol, de Sant Feliu de la Garriga	rec	pare		HP
23	1423 maig 10	Sibil·la, esposa de Bertomeu Gener de Palau Borrell	es fa	matrimoni		DB
	1423 maig 31	Maria, esposa de Joan Sunyer, fill de Francesc Sunyer de Palau Borrell	es fa	matrimoni		DB

POBLES VARIS²⁸

doc.	data	nom		motiu	cens	
104 varis	1312 ab 28	Berenguera	es fa	es casa amb Maçot Daró de La Bisbal		DB
68 varis	1328 maig 10	Guillema Teixidor i la seva filla Margarida, ambdós de Maçanes	rec rec		8 d. 16 d.	D? D?
23 Salt	1330 set 6	Miquel, f P de Ruplà de Vilablareix	rec	pare	½ lliura de cera	HP

²⁸ Sota aquest epígraf hi he inclòs els pergamins provinents de les parròquies de Medinyà, Salt i Vilamarí i també els agrupats en la secció "varis", a més a més dels assentaments dels manuals de comptes dels pabordes que no corresponien a cap de les classificacions de parròquies establertes pels pabordes. Med (Medinyà).

ELS HOMENATGES

1331-32D		dona de Pere Vilardell de Vilamarí	es fa	matrimoni		DB
1331-32D		dona d'en Clotó de Vilamarí	es fa	matrimoni		DB
29 Salt	1340 jul 21	Pere de Rupjà, resident de llarg temps al mas Madrenchs de Vilablareix	rec	se'n va fer 40 anys abans		HP
1342-43		la jove de Pere Subirà de Juïgues		matrimoni		DB
85 varis	1354 març 27	R Ferrer de St Sadurní	rec		½ lliura de cera	H?
1354-55	1354 ag 21	Arnau, fill de Guillem Isern de Constantins		entra al mas Torrent de Foleià, parròquia de St. Vicenç de Canet		HB
1354-55	1354 des 22	Arnau Barrera i la seva filla Francesca de Cartellà				H? D?
1354-55	1355 maig 27	Elisenda, filla Joan Rei de Viladamí		es casa amb Pere Salon de Juïgues		DB
110 R varis	1365 ab 26	Caterina, f Brg Bruguera de La Bisbal	es fa	es casa amb el propietari del mas Daró de La Bisbal		DB
128 varis	1374 ab 18	Bonanat Alexandre, veí de Bescanó i natural de Brunyola	rec	pare	2 sous	HP
123 varis	1378 març 10	Joan Ferrer, f R Ferrer de St Sadurní	rec	pare	1 lliura de cera	HP
1377-78	1378 maig 12	Guillem Pons de St. Cebrià Alls i esposa Brunissenda		hereu i sr. útil del mas Pons de St. Cebrià dels Alls		HM DB
1386-87	1386 ag 11	Elisenda, f P. Vall de Canet ²⁹		es casa amb P. Torrent de Foleià, de la parròquia de Canet		DB

²⁹ Al mateix manual es paga al notari que va fer l'instrument.

ELS HOMENATGES

1386-87D	1387 maig 1	Pere Sibiula, fill de Brg. Sibiula, difunt de Sant Iscle d'Empordà				H?
41vila marí	1401 ag 30	Francesca		es casa amb Francesc Codina de Vilamarí del mas Codina		DB
42vila marí	1402 des 4	Bartomeu Vilardell, propietari del mas Vilardell de Juïgues, parròquia de Vilamarí		mas Vilardell de la parròquia de Vilamarí		HM
		Caterina, filla de Bernat Güell de Medinyà		es casa amb Bartomeu Vilardell del mas Vilardell	redimida	DB
119/14 09-10	1410 gen 2	Guillema	es fa	es casa amb Narcís Falgueres de Monells		DB
1414-15	1414 nov 14	Caterina, f Joan Terrats de Vilarroja		es casa amb Joan Canal, àlies Carrera de Vilarroja	2/3 Almoina	DB
19Med	1422 març 19	Bartomeua		es casa amb Joan ses Oliveres del mas Oliveres del veïnat de Tomet, parròquia de Medinyà	indivís	DB
		Joan ses Oliveres		mas	redimit?	HM
65Med	1424 agost 10	Antoni Baus, propietari del mas Baus		mas Baus		HM
66Med		Caterina, filla de Pere Albert de Raset		es casa amb Antoni Baus del mas Baus		DB
67Med		Jordi Crosas, propietari del mas Crosas		mas Crosas		HM
68Med		Joan Oliveres, propietari del mas Oliveres		mas Oliveres		HM
69Med		Bartomeu Valls, propietari del mas Valls		mas Valls	indivís: Almoina i Pabordia de Gener	HM

ELS HOMENATGES

1429-30	1429 ag 3	Pere Roig de La Bisbal		propietari del mas Adaró de La Bisbal per compra		HM
1429-30D		Francesc Busquets i la seva esposa Joana de Fornells				H D
1440-41	1441 gen 7	Antònia, f Bnt. Baus, difunt i espòs Pere Baus, àlies Mora, f A. Mora de Franciac		propietària del mas Baus espòs d'Antònia Baus		DM HB

RIUDELLOTS DE LA SELVA³⁰

doc.	data	nom		motiu	cens	
87	1305 gen 28	A Cornet i Elisenda, esposos de RS	es fan		16 diners	H? D?
94	1313 juny 14	G Olivera, natural del M Blavià de Sta Coloma de Farners	es fa		1 lliura de cera	H?
99	1320 feb 25	G Boscà, prop de la borda Boscà de RS	es fa	la borda és donació de la seva mare		HM
46	1321 juny 15	Ramon Esteve	es fa	del Sr Vilademany pel seu mas Gombau de RS		HM
101	1321 jul 10	Adelaida Boscà, vídua de P Boscà de RS	rec		2 gallines	DB
104	1323 ag 11	Peregrina, esp G Boscà de RS	es fa	matrimoni al M Boscà		DB
110	1333 jul 8	R d'Horta, sastre de RS, f P Horta de Brunyola	rec	pares	18 diners	HP
111	1333 jul 8	P d'Horta de Trullàs de Vilanna, f R d'Horta, sastre de RS	rec	pare	½ lliura de cera	HP

³⁰ RS (Riudellots de la Selva).

ELS HOMENATGES

112/13 40-1D	1341 març 5	Berenguera, f Maria Cornet de RS	rec	mare	12 diners	DP
114	1342 maig 31	Guillema, f G Plancha de Sta Coloma de Farners	es fa	casada amb Pere del M Esteve de RS	redimida	DB
1345- 46D		esposa d'en Hoyar?				DB
121	1352 juny 14	Nicolau, f Jaume Negre i Alamanda de Campllong, veí de RS	es fa	pares		HP
1354- 55	1355, gen, 16	Margarida, esposa de Pere Llobet, ciutadà de Girona		pare (és filla de Bernat Gombau, difunt)		DP
1354- 55	1355, jul, 7	Sibil-la Pons		mas, és propietària del mas Pons		DM
127	1361 juny 2	Brg, f Elisenda Rei d'Aiguavia	es fa	entra al M Boscà de RS		HB
128	1368 ab 11	P Boscà, f G Boscà de RS i veí de Tossa	rec	pare	1 lliura de cera	HP
129	1372 feb 6	Ferrer Palahí de Celrà	es fa	M Gombau que ha comprat a Margarida, esposa de P Llobet, natural de Vallcanera		HM
130	1373 feb 8	Margarida, f P Prat de RS	es fa	casada amb Bnt del M Ponç, RS		DB
133/13 86-7D	1386 maig 22	Margarida, f A Rovirola	es fa	casada amb P del M Mateu, RS		DB
1386- 87	1386, des, 11	Antoni Esteve, fill de Bnt. Esteve, difunt de Campllong		entra al mas Esteve de Riudellots de la Selva		HB
134	1399 set 13	Brunissenda, f Bnt Bagastrà de RS, vídua de l'Albaquer de Cassà	es fa		½ lliura de cera	DP
135	1402 gen 21	Pere Roura, àlies Boscà de Riudellots	es fa	ha entrat al mas Boscà		HB
136/14 06-7D	1402 abril 1	Pere Roura, àlies Boscà	es fa	matrimoni al mas Boscà	redimit	HB

137/14 06-7	1407 maig 23	Esteve Ponç, propietari del mas Ponç de RS	rec	mas		HM
		Georgia, filla de Bernat Ferrer de Sant Andreu Salou i esposa de l'anterior	es fa	matrimoni		DB
140	1424 set 27	Joan Oliver, àlies Joan Domina, propietari del mas Oliver de RS	rec	mas Oliver	cens: 1 lliura de cera	HM

RIUDELLOTS DE LA CREU³¹

doc.	data	nom		motiu	cens	
41	1318 nov 13	Guillema, f Arnal Carrer de CS	es fa	casada al Mas Clota de RC	¼ part	DB
142 R?	1324 ab 3	Maria, f P Ferró de Caselles, p ^a Sord	es fa	esposa de Dalmau Puigtorratdamont		DB
44 R	1328 ab 6	Sibil·la, f Arnal Roca de Llorà esp R	es fa	es casa amb R. Novell de Riudellots de la Creu	redimida	DB
103	1334 març 1	Agnès, f G Pla de Camós, p ^a PR	es fa	casada amb P Pasqual del M Pasqual de Borgonyà	redimida	DB
48 R	1339 març 3	Jauma, filla de Castelló Cervià de Raset, vídua de G. Castelló de Tor	es fa	esposa d'Arnal Casademont de RC al mas Casademont	redimida	DB
106	1344 gen 29	Berenguera, esposa de Perpinyà Roig de Borgonyà	es fa	borda Perpinyana de Borgonyà		DB
1351- 52 D	1352, abr, 2	Maria		esposa de Guillem Casademont		DB
108	1353 ab 5	Elisenda, f G Puig d'Ollers	es fa	casada amb Pere Cervià de Borgonyà, matrimoni	redimida	DB
153	1356 feb 23	Ròmia, f Ferrer de Miralpeix de Caldes	es fa	casada amb R Pasqual del M Pasquals de Sords	redimida	DB

³¹ RC (Riudellots de la Creu); PR (Palol de Revardit).

ELS HOMENATGES

109	1356 ab 20	Salveta, f Brg Gil de Fonellet de Terradelles	es fa	casada amb Bnt Colom, prop del M Colom de Freixenadell de Borg	redimida	DB
62 R	1363, jul 7	Brunissenda, f P Ferrer de la parròquia de Santa Llogàia	es fa	es casa amb Guillem Novell de Riudellots de la Creu	redimida	DB
111 R	1370 set 18	Pere Roder, f G Roder de Borgonyà	es fa hom	casat al M Cervià de Borgonyà	=doc R	HB
65	1373 nov 30	Francesca, f G Perafita de Cartellà	es fa	casada amb G Casademont del M Casademont de RC		DB
66	1373, nov 30	G Casademont de RC	rec	mas		HM
1378-79	1378, nov, 30	Guillem Casademont i la seva esposa Francesca		mas matrimoni		HM DB
112 mc	1382 maig 26	Brunissenda, vídua Bnt Colom del M Colom de Borgonyà; esposa de Bnt Moruny, abans de Borg i ara veí de Girona	es fa	mas Colom on havia entrat		DB
114	1402 abril 18	Joan, fill de Pere Cervià de Borgonyà	rec	pare		HP
67	1406 des 7	Joan Casademont, fill de Guillem Casademont de Riudellots de la Creu	rec	pare		HP
141	1418 nov 28	Bartomeua, esposa de Guillem Pere de Reig de Sords, hereva i propietària del mas Dalmau de Sords	rec	mas Dalmau		DM
		Guillem Pere Reig, àlies Dalmau	es fa	matrimoni al mas Dalmau	redimit??	HB
115	1419 gen 26	Guillem Cervià, fill de Pere Cervià de Borgonyà	rec	pare		HP
163	1420 des 11	Guillem Pere Dalmau, àlies Reig, i Bartomeua esposos de Sords	rec	han definit el mas Dalmau a l'Almoina (162), reconeixen que encara són propis per aquest mas	1 lliura de cera nova	HM DM

1423-24	1424, maig 31	Joan Adrover, àlies Casademont i esposa Margarida		li han donat el mas Casademont matrimoni		HM DB
---------	---------------	---	--	--	--	----------

SERINYÀ

doc.	data	Nom		motiu	cens	
93	1300 jul 12	Barcelona, f Joan Riera d'Espinavessa	rec	Almoina ½ i ½ St Jaume Garriga		D?
104	1306 març 18	Maria, f Brg Caragol de Lledó	es fa	casada amb Bnt Bertran de Serinyà	redimida	DB
205 R	1313 ab 11	Sibil·la, f M ^a Puigdevall de Serinyà	es fa	es casa amb P Bertran	redimida	DB
117	1321 juny 17	Brunissenda, esposa de Pere Carreres d'Espinavessa	es fa	Almoina ½ i ½ St Jaume Garriga		DB
120	1323 des 5	G, f G Carreres d'Espinavessa	rec	Almoina ½ i ½ St Jaume Garriga	1 quartó de cera	HP
136	1330 set 19	Raimunda, esposa de P Carreres d'Espinavessa	es fa	Almoina ½ i ½ St Jaume Garriga matrimoni		DB
156 R	1339 maig 15	Oliver Om, f Vidal Om	es fa	entra a la borda Portell, Serinyà	redimit	HB
158	1341 març 30	Maria, esp A Carbonell d'Espinavessa	es fa	Almoina ½ i ½ St Jaume Garriga de Cabanelles, matrimoni		DB
1342-43D		Joan Serra				H?
160	1343 març 11	Margarida, f P Coma de St Martí de Campmajor	es fa	casada amb en Serradevall de Serinyà		DB
1354-55	1355 abr 30	en Perduts i la seva esposa				H? DB
1354-55	1355 abr 30	en Bruyoles? i la seva esposa				H? DB

ELS HOMENATGES

172	1356 juny 8	A, f P Martí de Serinyà	es fa	casat amb Brunissenda, f Brg Sabater de la borda Sabater, Seri		HB
173	1356 juny 8	A Sabater, f P Martí de Serinyà	es fa	casat Brunissenda, propietària de la borda Sabater, Serinyà		HB
174	1356 juny 9	Brunissenda, f de Berenguer Sabater i propietària de la masoveria Sabater	es fa	masoveria Sabater		DM
175	1356 juny 9	Guillema, f Pere Pujada, propietària del M Pujada de Serinyà	es fa	mas		DM
194 R	1371 feb 19	Bartomeu Carbonell d'Espinavessa Maria, propietària del M Carbonell	es fa es fa	matrimoni mas	redimit redimida	HB DM
195	1371 oct 8	Bnt Puig, f Puig de Mitjavila, Centenys, esp. Jauma, f Jaume Carreres	es fa	matrimoni al M Carreres d'Espinavessa	redimit	HB
198/13 78-9	1379 feb 22	P, f Brg Rodeja de Merlant	es fa	casat al M Serra de Serinyà	redimit	HB
200	1379 maig 17	P Matamala i Margarida de Serinyà	rec	dors: borda Porxo de Serinyà		H? D?
201/13 81-2	1382 feb 15	Jaume, f Bnt Jover de Serinyà	es fa	casat amb Elisenda, propietària de la masada Sabater		HB
202/13 81-2	1382 des 30	Elisenda, f A Sabater de Serinyà, esp. Jaume Jover de Serinyà	rec	propietària de la borda Sabater de la cellera de Serinyà		DM
206	1399 ag 27	A de Perduts, f A de Perduts Sibil·la, f G Albussan de Serinyà	rec es fa	prop. del M Perduts matrimoni amb A Perduts		HM DB
208/14 03-4	1403 des 4	Joan Carbonell, propietari del mas Carbonell d'Espinavessa	rec	mas Carbonell indivís: A i St. J Garriga, Cabanelles		HM
1403- 04	1404 maig 23	Antoni, fill de Jaume Sabater, difunt		pare		HP
209	1404 juny 5	Pere Serradevall de Serinyà	es fa	matrimoni al mas Serradevall		HB

ELS HOMENATGES

210/14 04-5	1407 des 28	Pere Serradevall, fill i hereu de P. Serradevall de Serinyà	rec	mas Serradevall		HM
211/14 06-7 ³²	1407 des 28	Blanca, esposa de Pere Serradevall, fill de Pere Serradevall de Serinyà	es fa	matrimoni al mas Serradevall		DB
1414- 15	1414 des 18	Pere Berenguer, propietari del mas Ferrer de Croanyes		mas		HM
213	1416 nov 2	Joan Carbonell de Bàscara, fill de Bartomeu Carbonell, propietari del mas Carbonell d'Espinavessa	rec	mas		HM
215	1417 juny 17	Joan, propietari del mas Carbonell d'Espinavessa	rec	mas indivís: ½ Almoina i ½ St. Jaume de la Garriga		HM
		Joan, fill de Joan Carbonell d'Espinavessa	rec	pare		HP
217/14 31-2	1432 març 1	Pere Serra, fill de Pere Serra de Serinyà	rec	mas Serra		HM
218	1432 març 1	Joana, esposa de Pere Serra, fill de Pere Serra de Serinyà	es fa	matrimoni al mas Serra		DB

VILADASENS

doc.	data	nom		motiu	cens	
243	1304 ag 4	P Borrell i la seva esposa Berenguera de Viladasens	es fa es fa		18 d.	H? D?
341	1306 juny 2	A Gili de St Esteve de Guialbes	es fa	entra a la casa de Brg Vidal d'Orriols		HB

³² El reconeixement es paga al mateix manual.

ELS HOMENATGES

417	1316 maig 7	P. Joher, natural de Gaüses i veí de Sobiràrigues, p ^a St J Desvalls	es fa	³³	¼ cera	H?
255	1328 març 26	Bnt Ermeniars, sastre de Viladasens i Garsendis, esposa seva	es fa es fa	entren en una casa de la cellera de Viladasens	12 d.	HM DM
375	1330 feb 15	R., f A Terrades de Llampaies que conviu com a deixeble amb P Campmagre	rec	pare	12 d.	HP
262	1333 març 3	Guillema, esposa de Castelló Vendrell de Viladasens	es fa	matrimoni	indivís	DB
258	1333 ag 10	R, f P Robau de Viladasens	rec	pare		HP
260 R	1335 set 7	Brunissenda, f Bnt Espolla de Bàscara	es fa	es casa amb Pere Puig Amalric de Viladasens		DB
106	1337 juny 2	P Batlle i Gueraua de Fellines	rec	compra feta per l'Almoina a Agnès, filla de Pere de Sant Celoni		H? D?
		Arnal Sanç de Fellines	rec		H?	
		Guillem Ros de Locata de Fellines	rec		H?	
		Ramon de Bordils de Fellines	rec		H?	
		Pere Feliu de Fellines	rec		H?	
		Jaume Sastre de Fellines	rec		H?	
		Guillem Sastre de Fellines	rec		H?	
265R/ 1337- 8D	1337 oct 23	Maria, filla de Pere Andreu de Viladasens, difunt	es fa	es casa amb Pere Vendrell de Viladasens	Almoina per 3 parts	DB
1340- 41D		la jove d'en Ros de Fellines				DB
1340- 41D		Bnt. Terrades i Jaume Terrades, germans, fills d'Arnau Terrades		pare		HP HP

³³ Es podrà redimir per 5 sous melgoresos.

ELS HOMENATGES

1345-46D R		Francesca, f Pere Ramon Rafà de Saus		es casa amb R. Bordils de Fellines		DB
1349-50	3 id set	esposa d'en Sans de Fellines			indivís	DB
1350-51D		filla d'Arnau Ros de Cervià de Fellines		matrimoni al mas Ros de Fellines		DB
272	1352 març 21	Guillema, f Brg Bosch i Raimunda, esposos de Bordils	es fa	mas Vilavenç de Viladasens, seu per donació de la seva mare		DM
1351-52D		Guillema, esposa de Bernat Mayl		mas Vilavenç		DM
273	1352 maig 8	Brg May, fill Joan May de Viladasens	es fa	casat al M Amat de Viladasens amb la seva propietària Guillema	5/8 A 3/8 Sta M Olives	HB
76/1354-55	1354 nov 8	Garsendis, f Fr Castelló del Vilar, p ^a Orriols	es fa	casada amb P Candell, prop M Candell de Viladasens	redimida	DB
384/1354-55	1354 des 19	Pere Terrades la seva esposa Bonanada	rec	mas Terrades de Llampaias matrimoni		HM DB
1354-55	1354 des 19	Bernat Blanc, fill natural d'Alamanda Blanca de Llampaias		pare	½ lliura cera	HP
1354-55	1354 des 19	Ramon Ferrer, fill R. Ferrer, difunt, de Llampaias		pare	1 lliura cera	HP
1354-55	1354 des 19	Bernarda, filla Brg. Vives de Mata		és esposa de R. Ferrer de Llampaias		DB
113/1354-5	1355 maig 12	Brg Balell de Fellines	rec	casat amb Gueraua, propietària del mas Batlle de Fellines	indivís	HB
114	1356 abr 14	Guillema, esposa Berenguer Balell de Fellines	es fa	mas Bordils de Fellines que el seu marit ha comprat a Bnt Ferrer de Llampaias	indivís	DB

ELS HOMENATGES

115	1357 ag 22	Francesc Joher, f Guillem Joher de Llampaias	es fa	casat al mas Batlle de Fellines	indivís	HB
277	1357 jul 9	Miquel Vendrell, f Castelló Vendrell de Viladasens	rec	pare		HP
279	1360 oct 8	P, f P Martí de Mora, p ^a Viladasens	es fa	casat amb Fra., f de P Puig del Mas Puig Amalric de Viladasens	indivís	HB
387	1361 ab 6	Francesca, f Brg Codolet d'Arenys	es fa	esposa de P Carbonell	redimida	DB
281	1363 ab 28	Vicenç d'Espolla, f P Espolla de Bàscara	es fa	casat amb Beatriu, propietària del mas Puig Amalric de Viladasens	redimit	HB
282	1363 juny 19	Beatriu, f Arnal Feixat de St J Desvalls	es fa	propietària del mas Puig Amalric de Viladasens		DM
288	1369 feb 6	Elisenda, f Jaume Esmerarts de Viladasens	es fa	esposa de M Vendrell, pedrer de Girona i propietari del mas Vendrell de Viladasens		DB
287	1369 ab 26	Fr Vendrell, sastre, f de Castelló Vendrell	rec	pare		HP
291	1371 maig 2	M Vendrell, pedrer de Girona i propietari del mas Vendrell de Viladasens i la seva esp Elisenda	rec es fa	mas matrimoni		HM DB
292	1371 juny 11	A Berchó, f Dalmau Berchó i de Maria de Viladasens	rec	mas Berchó	indivís	HM
390	1373 març 3	Brunissenda, f P Pont de Palau Borrell	es fa	esposa G Ferrer de Llampaias		DB
120	1373 maig 10	Joan Sans de Fellines	rec	és propietari del mas Sans	indivís	HM
121	1373 maig 10	Sibil·la, f de Gualbert Puig de Vilafreser i esposa de Joan Sans	es fa	casada al mas Sans	redimida	DB
125	1383 ab 23	R Ballell, f Brg Ballell de Fellines que era propietari del m Bordils	rec	pare		HP
127	1385 des 20	P Bordils, àlies Ballell de Fellines	rec	pare	indivís	HP

ELS HOMENATGES

128	1385 des 20	Margarida, f R Vidal de Juià	es fa	casada amb P Bordils, àlies Ballell de Fellines	indivís	DB
129/13 86-7D	1386 feb 23	Brunissenda, f Bnt de Perles de Vilafreser	es fa	casada amb G Ros de Locata de Fellines		DB
1386- 87	1386 ab 11	Ramon Blanc de Llampaias				HM
391/13 86-7	1386 ab 11	Cília, f P Carrera de Llampaias	es fa	casada amb R Blanc del m Blanc de Llampaias	redimida	DB
304	1389 març 11	Francesca, f Brg Vila, esp de Brg Amat de Vilavenç, p ^a Viladasens	es fa	casada al mas Amat	5/8 Almoina 3/8 Sta M Olives	DB
305	1389 març 20	Brunissenda, f P Gou de Raset, p ^a de Cervià	es fa	casada amb P Amalric del mas Puig Amalric de Viladasens		DB
312/13 98-99	1399 feb 6	Ermessenda, vídua de Fr Playà de Vilella, p ^a de Vilafreser	es fa	casada amb P Candell del mas Candell de Viladasens		DB
1398- 99	1399 gen 3	Bartomeua, filla de l'Esteve de Salt		esposa de Brg. Amat		DB
393	1400 maig 8	Graciós Ferran, natural de Llampaias, espòs de Margarida, filla de Guillem Ferrer	es fa	matrimoni al mas Pere Ferrer de Llampaias		HB
313	1401 feb 21	P Nicolau i el seu fill Dalmau, props borda Nicolau de Viladasens	rec	borda o mitja borda		HM HM
394	1401 ag 29	Margarida, filla de Guillem Ferrer i esposa de Graciós Ferran de Llampaias	rec	mas		DM
315	1402 abr 22	Joan Vendrell, fill de Miquel Vendrell, pedrer de Viladasens i Elisenda, propietària del mas Vendrell	rec rec	matrimoni mas Vendrell de Viladasens		HB DM
1404- 05	1405 feb 22	Antònia, filla d'en Oliver de Borrassà		esposa de Joan Venrell		DB

ELS HOMENATGES

317	1405 des 10	Miquel Vendrell, natural de Viladasens i veí de Barcelona		pare		HP
318	1406 abr 5	Pere Nicolau, propietari del mas Nicolau de Viladasens	rec	mas Nicolau		HM
409	1406 maig 1	Brunissenda, filla de G. Bonanat de La Tallada i esposa de G. Teixidor de Viladasens	es fa	matrimoni al mas Teixidor de Viladasens	redimida	DB
	1406 jul 14	Pere Ferrer, àlies Carbonell, fill i hereu de Pere Carbonell de Matajudaica	rec	mas Carbonell		HM
1405-06	1406 maig 1	Brunissenda, f Bonanat de La Tallada		esposa de G. Teixidor		DB
1405-06	1406 maig 4	Alamanda, f P. Ballell de Viladasens Dalmau Nicolau		esp de Dalmau Nicolau		DB
1406-07 D		Pere Nicolau Dalmau Nicolau				H H
140/1406-07 i D	1406 maig 22	Pere Ballell, propietari del mas Ballell, àlies Bordils de Fellines	rec	mas		HM
1409-10 D		Pere Thos i la seva esposa Sibil·la de Matajudaica				H DB
141/1409-10	1409 nov 23	Pere Bernat Ros, fill de G. Ros de Laucata de Fellines	rec	mas Ros	indivís	HM
		Francesca, filla de Bernat Miquel de Mata de Viladasens, esposa de P. Bnt. Ros	es fa	matrimoni al mas Ros	redimida	DB
320	1413 març 16	Guillem Teixidor, fill de Pere Teixidor de Viladasens	rec	pare		HP
		Sibil·la, esposa de Guillem Teixidor	es fa	matrimoni		DB

ELS HOMENATGES

143/14 14-15	1414 set 10	Alamanda, filla de G. Ferrer de Sobiràrigues, esposa de Martí Ros de Fellines	es fa	matrimoni al mas Ros de Fellines	indivís	DB
		Martí Ros de Fellines	rec	mas Ros		HM
322	1415 oct 18	Bernat Pagès, propietari del mas Pagès de Viladasens	rec	mas Pagès		HM
144	1419 feb 27	Joan, fill de Pere Feliu de Fellines, propietari del mas Feliu de Fellines	rec	pare		HP
145	1419 feb 27	Joana, esposa de Joan Feliu, i filla de Jaume ça Font d'Olives	es fa	matrimoni al mas Feliu de Fellines		DB
1423- 24	1423 ag 21	Margarida, f Narcís Pla de Cornellà		esposa de Valentí Puigamalric		DB
1423- 24	1423 set 2	Caterina, f Bnt. Pagès, esp G. Ermedàs de St. Feliu ça Garriga		hereva del mas Pagès		DM
1423- 24	1423 oct 30	Antònia, f Bnt. Sever de Cervià		esposa Joan Sans de Fellines		DB
1423- 24	1423 oct 28	Francesca, f P. Cloperes d'Avinyonet		esposa de Jaume Oliveres de Terradelles		DB
1423- 24	1424 feb 8	Joana, f Miquel Martí de Parlavà		esposa de P. Nicolau		DB
326	1424 juny 17	Antoni Nicolau i Miquel Dalmau Nicolau, fills de Dalmau Nicolau de Viladasens, menors de 21 i majors de 14	rec	pare i perquè han tret l'origen del mas Nicolau		HP HP
1429- 30		Francesca		esposa de Bartomeu Amat	5/8 Almoina	DB

VILAVENUT³⁴

doc.	data	nom		motiu	cens	
33 R	1301 març 9	Arnau Bosch, f P Bosch de Vilavenut	es fa	es casa amb Garsendis, filla R. Codina de Vilavenut		HB
39 R	1305 ag 6	Maria, f P Roquer d'Ollers	es fa	es casa amb P Prat de Vilavenut		DB
40	1309 feb 22	Bnt Prat oriünd del mas Loganya de Sta Llogaia del Terri	es fa	mas Prat de Vilavenut	redimit	HM
		Guillema, oriünda de Banyoles, esposa de l'anterior	es fa	matrimoni		DB
238	1317 març 12	R Moner, f R Moner d'Esponellà	es fa	es casa a la casa d'en Bnt Teixidor de Crespià		HB
51 R	1319 març 14	Pasqual Seguer de Vilavenut	es fa	entra al mas Seguer de Vilavenut		HB
52	1319 març 14	Arnau Davall i Bereguera, esposos	es fa es fa	borda Davall de Vilavenut		HM DB
277	1323 oct 17	Guillema, f Bnt Oriol de Corts	es fa	es casa amb P d'Hort del mas Hort de Vilavenut		DB
242	1329 maig 6	Ermessenda f Bnt Riera d'Espinavessa	es fa	es casa amb P Om de Portell de Crespià		DB
60 R	1330 feb 13	Dolça, f G Podadella de Tortellà	es fa	es casa amb Bnt Picó de Vilavenut		DB
78	1330 set 9	P Picó de Vilavenut, f G Picó	rec	pare	12 d.	HP
67	1334 oct 25	Bnt, f Deuloféu Ricard, natural de Vilavenut i veí d'Esponellà	rec	pare		HP
72	1336 ag 6	Guillema, f Vidal Soler de p ^a de Mieres	es fa	es casa al mas Rei de Vilavenut		DB
69	1337 març 4	Elisenda, f P Goscons d'Avinyonet	es fa	casada amb G Prat, prop del mas Prat de Vilavenut	redimida	DB

³⁴ Vilavenut (Vilavenut).

ELS HOMENATGES

70 R	1337 març 8	Elisenda, f Perpinyà Riba de Vilavenut	es fa	es casa amb G Fossar a la borda Fossar de Vilavenut		DB
75 R	1337 maig 3	Brunissenda, f P Campmagre de Vilavenut	es fa	es casa amb Guerau Saguer del mas Saguer de la cellera		DB
252	1337 jul 17	Elisenda f P Savarrés de Vilert	es fa	es casa amb P Costa del mas Costa de Portell		DB
76/133 7-38D	1337 set 2	Bonanat Trull, teixidor, veí de Banyoles, f G Trull de Vilavenut	rec	pare	12 s.	HP
77/133 7-38D	1337 set 9	Arnau Cabot, fill de Castellós Cabot de Vilavenut	rec	pare	12 d.	HP
80/133 7-38D	1337 oct 28	G Trull de Vilavenut	rec	pare	12 d.	HP
74	1338 feb 21	Guillema, filla P Barrera de Sords	es fa	es casa amb R de Vilar de Vilavenut		DB
87 R/134 0-1D	1341 abril 24	Pere, f R Puig de Galliners	es fa	es casa amb Raimunda, f G Barceló de Viladasens, del mas Batlle de Vilavenut		HB
117 R	1341 juny 20	Guillema, f R Barceló de Mora de Viladasens, esposa de de P Batlle	es fa	ha heretat el mas Batlle de Vilavenut d'Adelaida Batlle	redimida	DM
1346- 47D		Arnau Davall				H?
245	1349 ag 13	Guillem Marquès, f Arnau Marquès, espòs de Guillema Marquès d'Esponellà	rec	propietari del Mas Marquès	indivís	HM
95	1350 gen 8	G f R Vilar i Berenguera de Vilavenut, veí de Bys	rec	pare		HP
1349- 50 D		Pere Guerau		"per raon" mas Oliver del Vilar de Terradelles		HM

ELS HOMENATGES

1349-50D	1350 abr 1	Pere Bosch		"per rahon" del mas Codina		HM
1349-50D		Ramon ça Vila				H?
96	1351 ab 30	Brunissenda, esp P Company de Vilavenut	rec	matrimoni		DB
97	1351 ab 30	Sibil·la, f P Puig Moradell i Saurina, esposos de Fontcoberta	rec	es casa amb P Davall, propi		DB
105	1354 gen 27	Francesca, f Guillem Arnau de Campmagre de Vilavenut	es fa	es casa amb Jaume d'Hort de Vilavenut	redimida	DB
103 R	1354 març 8	Margarida, f Pere Perona de Pujals dels Pagesos	es fa	es casa amb P Ferrer de Vilavenut		DB
104	1354 març 8	Alamanda, f P Vilar de Galliners	es fa	es casa amb G Trull del M Trull de Vilavenut		DB
110	1357 feb 25	Dolça, f Bnt Anglada i M ^a , esposos Vilavenut, esposa d'Oliver Palma d'Espinavessa	rec	és propietària de la borda Anglada		DM
113	1358 ab 25	P., f G Flaubet de Cabanelles	es fa	es casa amb Bonanada hereva del mas Vilar de Vilavenut	redimit	HB
116 R	1359 nov 29	Francesca, f P Jutge de Tonyà, parròquia de Siurana	es fa	es casa amb Bnt Soler de Vilavenut		DB
125	1360 maig 13	Maria, f R Gifreu d'Espinavessa, esposa de Jaume Flaubert de Cabanelles	es fa	és propietària del mas Llobet de Vilavenut	redimida	DM
118	1360 juny 2	G de Vilar, paraire de Bys, f R Vilar de Vilavenut	rec	pare		HP
119	1361 oct 9	Elisenda, vídua de P Esteve de Sords	es fa	es casa amb Jaume Cabot del mas Cabot de Vilavenut	redimida	DB
120	1361 des 10	Caterina, f G Cervià de Cornellà	es fa	es casa amb P Batlle		DB

ELS HOMENATGES

134 R	1363 gen 21	Guillema, vídua de G Eiximenis Damont de St Gregori	es fa	es casa amb P Matella de Vilavenut		DB
122	1363 maig 20	Guillema, vídua de G Batlle de Vilademí	es fa	es casa amb ? de Mont de Vilavenut	redimida	DB
124 R	1363 juny 26	Alamanda, f Fr Perpinyà de Calabuig, vídua de P de St Nicolau de Calabuig	es fa	es casa amb el prop del mas Matella		DB
126	1364 ab 23	Jaume Flaubert, f G Flaubert de Cabanelles	es fa	es casa amb Maria, prop del mas Llobet de Vilavenut	redimit	HB
129	1365 jul 17	Francesca, f A Hospital i Adelaida de Juinyà, esposa de Pere Badia	es fa	ha heretat el mas Cors de Vilavenut de la seva mare	redimida	DM
130	1365 set 27	P Badia, natural de Girona	es fa	es casa amb Francesca, prop del mas Cors de Vilavenut		HB
131	1367 gen 7	Arnau, f Fr Guerau de Vilavenut	rec	pare		HP
247	1368 maig 1	P, f Bnt de Portell de Crespià	rec	pare		HP
128	1368 ag 1	Francesca, esp P Batlle de Vilavenut	es fa	matrimoni		DB
145	1372 ab 15	Sibil·la, f G A de Campmagre de Vilavenut	es fa	es casa amb G Guerau de la Borda Ferrera de Vilavenut	redimida	DB
132	1372 ab 22	G Guerau, f G Guerau i Saurina de Vilavenut	rec	borda Ferrer heretada de la seva mare		HM
135	1374 març 21	P Picó, veí de Bys, natural del mas Picó de Vilavenut	rec	pare		HP
137	1374 ab 17	G Company, f P Company de Vilavenut, veí de Peralada	rec	pare		HP
251	1375 ab 24	G Estany, f G Estany, de Sta M ^a de Fares	es fa	casat al mas Sacosta de Portell de Crespià	redimit	HB
141/13 77-8	1377 des 15	Pere, fill de Bnt Costa de Vilert, i els seus fills no nascuts ³⁵		casat amb Sibil·la, propietària del mas Vall de Vilavenut	redimit	HB

³⁵ Exceptua el seu fill Arnau nascut abans de prestar l'homenatge.

ELS HOMENATGES

253	1378 gen 13	G Marqués, f de Brg d'Esponellà	es fa	casat amb Guillema Marquès de Crespià, pròpia per la ½ de l'A	redimit	HB
1378-79	1378 des 28	Sibil·la, esposa de Bernat Saguer		matrimoni		DB
142/1378-79	1379 set 10	Francesca, esp de Pere Cors de Vilavenut	rec	és propietària del mas Cors		DM
143/1378-79	1379 set 16	Pere Cors	es fa	entra al mas Cors per matrimoni		HB
254	1380 maig 15	G Marqués, f de Brg d'Esponellà	es fa	casat amb Guillema Marquès de Crespià, pròpia per la ½ de l'A	redimit 2 pollastres	HB
144	1381 nov 18	Francesca, f Besalú ça Riba de Vilavenut	rec	és propietària del mas Cors, heretat del seu pare		DM
146	1382 feb 13	G, f Fr d'Hort, nat de Vilavenut	es fa	es casa amb Sibil·la, propietària del mas Mont de Vilavenut		HB
155	1383 feb 22	Oliver Frigola, f P G Frigola de Porqueres	es fa	es casa amb M ^a , propietària del mas Cabot de Vilavenut		HB
149	1386 des 21	P d'Hospital de St Martí Capellada a Besalú	rec	casat al mas Cors de Vilavenut		HB
153	1388 feb 22	R Ferrer, f R Ferrer d'Ollers	es fa	hereta del seu pare el mas Mont de Vilavenut	redimit	HM
156	1389 març 5	Bnt Saguer, f Bnt Saguer de Vilavenut	rec			H?
157	1389 març 5	Sibil·la, f Bnt Planells de la p ^a de Fornells de Besalú	es fa	es casa amb Bnt Saguer		DB
160	1391 ab 4	Bnt Saguer	rec	és prop del mas Saguer de Vilavenut		HM
161	1391 ab 4	Antònia, f Miquel Miquel d'Esponellà	es fa	es casa amb Bnt Saguer de Vilavenut		DB

ELS HOMENATGES

162	1391 ab 4	Joan Soler, f Joan Sala de Cistella	es fa	casat amb Alamanda, propietària del mas Soler de Vilavenut		HB
166	1399 feb 27	A de vall, f P Vall	rec	hereu de la borda de Vall de la seva madrastra		HM
167	1401 feb 10	Margarida, filla de P. Vilar i esposa d'Arnal Devall	rec	matrimoni al mas Devall de Vilavenut		DB
		Margarida, filla de P. Mitjavila de Fontcoberta, esposa de P. Ferrer, àlies Guerau	es fa	matrimoni a la borda Ferrera de Vilavenut	redimida	DB
		Pere Ferrer, àlies Guerau de Vilavenut	rec	borna Ferrera		HM
		Francesc Codina del mas Codina de Vilavenut	rec	mas Codina		HM
259/14 03-4 i D	1403 nov 30	Antoni Costa, fill de Guillem Costa de Crespià	rec	pare		HP
1403- 04 i D	1404 ab 21	Jaume Cabot, espòs de Francesca		matrimoni		HB
1403- 04	1404 maig 4	Francesca, esposa de Jaume Cabot		és tinent del mas Batlle		DM
168	1405 nov 4	Pere Company, hereu i propietari del mas Company de Vilavenut	rec	mas Company		HM
1404- 05D		Pere Batlle			1 lliura cera	H?
1405- 06	1405 jul 23	Pere Hospital de Juinyà, p ^a de Sant Martí de Capellada i la seva esposa Francesca		matrimoni mas		HB DM
172/14 05-06	1406 gen 13	Joan Matella, fill de P. Matella del mas Matella de Vilavenut	rec	pare		HP

ELS HOMENATGES

173/14 06-7D	1407 oct 4	Joan Feliu, àlies Mont, propietari del mas Feliu àlies Mont	rec	mas Mont que li ha estat establert		HM
		Maria, muller de J. Feliu	es fa	matrimoni al mas Feliu		DB
174	1407 oct 4	Bernat Company, fill de Pere Company	rec	pare		HP
		Marquesa, muller de Bernat Company	es fa	matrimoni		DB
176	1408 gen 13	Francesc de Prat	es fa	hereu del mas Prat		HM
		Francesca, esp de Francesc de Prat	es fa	matrimoni		DB
177	1408 maig 18	Joan Companys, carnisser de Peralada	rec	pare del mas Companys d'on és originari	1 quartó de cera	HM
179	1413 maig 5	Francesca, esposa de Pere Guerau	es fa	matrimoni al mas Guerau		DB
1423-24	1423 ag 10	Pere Om, f Guillem Costa		espòs de Margarida, f Bnt. Om propietària del m Om de Portell, Crespià		HB
1423-24	1424 gen 3	Narcisa, esposa Brg Cases, sastre de Campmajor		pare, és filla Joan Dalmau, difunt de Sorts		DP
1423-24	1424 maig 31	Jaume Besalú i esposa Joana		mas? matrimoni		HM DB
1429-30	1430 març 20	Francesca		esposa de Pere Davall		DB
1429-30	1430 març 21	Antoni, f Arnau Davall, difunt		pare		HP
1439-40	1439 des 5	Miquel Llobet		propietari del mas Llobet		HM
1439-40	1439 des 19	Nicolaua, f Joan Solà de Camós		esposa de Miquel Llobet		DB
1439-40	1439 des 19	Bernat Soler, fill de Pere Soler		propietari del mas Soler		HM

ELS HOMENATGES

1439-40	1439 des 19	Andreua, f Galseran de Campllong		esposa de Bnt. Soler		DB
1439-40	1440 gen 29	Francesca, f Joan Reig, àlies Mont		hereva i prop del mas Reig, àlies Mont		DM
1439-40	1440 gen 29	Liens Andreu, f Francesc Andreu de Colomers		espòs de Francesca		HB

QUAFRE DE LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES CONSIGNADES ALS MANUALS DE COMPTES DELS PABORDES DE L'ALMOINA¹.

manual ²	data	parròquia	qui paga	motiu ³	per qui	pagat ⁴	assegurat ⁵	Almoina ⁶	altres ⁷	bé obligat	propi ⁸
1331-32		Fonolleres	P Delmer	od	esposa	30 s		15 s	15 s		no
1331-32		Cassà Campllong	Bnt Capell, f Ferrer Capell, esp de Pasquala, fa Ferrer Prous de Llambilles	fe	esposa	75 s		75 s			sí
1331-32		Brunyola	R Bosch de Taialà, entra al m Bover de St Dalmai	fe	marit	54 s		36 s	Vila 18 s		no

¹ Abreviatures: A (Arnau); b (borda); bat (batlle); Bnt (Bernat); Brg (Berenguer); C (Castelló); esp (espòs/esposa); f (fill); fa (filla); Fr (Francesc); G (Guillem); Gi (Girona); m (mas); P (Pere); p^a (parròquia); pab (paborde); R (Ramon o Raimon); rend (compradors de les rendes); srs (senyors); Vila (Vilademany, senyor del castell de Brunyola).

² Els ** indiquen que correspon a un pagament d'un assentament anterior i no els he comptat en el total de firmes pagades. Els quadres ratllats indiquen que estan ratllats als manuals.

³ Termes utilitzats pels pabordes per a explicar el pagament en l'assentament que el consigna: od (obligacione dotis); fe (firma sponsalici); fd (firma dotis); es (esponsalici); on (obligació de noces); i in (instrumenta nupcialia).

⁴ Quantitat total que o bé es va pagar o bé s'havia de pagar.

⁵ Quantitat assegurada.

⁶ Quantitat que l'Almoina va cobrar per la firma, entre parèntesi la probable quantitat cobrada.

⁷ Quantitats cobrades per altres persones.

⁸ "Sí" els que segur que són propis bé perquè ho diuen, o consta que presten homenatge als manuals de comptes dels pabordes o als pergamins conservats a l'ADG. "Sí" els que probablement són propis per tal com persones amb el seu mateix cognom ho són, però que no ho podem assegurar rotundament. "No" els que segur que no són propis segons informa el mateix paborde o altres documents paral·lels. "No" els que sembla que no són propis per tal com persones amb el seu mateix cognom no ho són, però que no ho podem assegurar rotundament.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1331-32		Brunyola	P Lunell, entra a la b Trilla	fe	marit	20 s		13 s 4 d	Vila 6 s 8 d		sí
1331-32		Brunyola	P, f A Graner, entra al m Pla	fe	marit	65 s		43 s 4 d	Vila 21 s 8 d		sí
1331-32		Brunyola	P Rossell entra al m Estradavella	fe	marit	54 s		36 s	Vila 18 s		sí
1331-32		Estanyol	f de na Cal	fe	esposa	(20 s)	200 s	18 s	(pab 2 s) ⁹		
1331-32		Palau Borrell	P Pont	od	esposa	100 s		50 s	50 s		sí
1331-32		Palau Borrell	R Bas de St Feliu ça Garriga	lluïsm	esposa	34 s		17 s	17 s		
1331-32		Gaüses	Bnt Ferrer, esp de Guillema	fe	esposa	60 s		60 s			sí
1331-32		Juïgues	P Vilardell	fe	esposa	140 s		70 s	pab 70 s		sí
1331-32		Camós	Fr Albaquer, esp de Ramona	fe	esposa	90 s		86 s 6 d	pab 3 s 6 d		sí
1331-32		Camós	G Joan de Palol	fe	esposa	13 s, 6 d		12 s	pab 1 s 6 d		sí?
1331-32		Clota	en Clota	fe	esposa	45 s		33 s 9 d	pab 11 s 3 d		
1332-33		La Pera	P Riera	od	esposa	9 s		9 s			no?
1332-33		Cassà	A Geronès	fe	esposa	14 s		14 s			no
1332-33		Cassà	fa Bonadona de	od		-	-	-	-		

⁹ Un camp.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Sta Pellàia								
1332-33		Brunyola	C Juliol, f de Bnt Tozell? de St Martí de Llémèna	fe	ell mateix	45 s		30 s	Vila 15 s		sí
1332-33		Brunyola	P Fàbrica	od	esposa	+9 s		9 s	Vila		no
1332-33		Palau Borrell	Ponç Batlle	fe	jove	100 s		50 s	50 s		sí
1332-33		Viladasens	Castelló Venrell	od	esposa	60 s		60 s			sí
1332-33		Llampaies	Brg Ferrer	fe	ell mateix	10 s		10 s			sí?
1332-33		Borgonyà	Bnt Pasqual	fe	esposa	(+30 s)		30 s			sí
1332-33		Serinyà...	Brg Porcioles	od	esposa	5 s		2 s 6 d	2 s 6 d		
1332-33		Serinyà...	Rigorda	od	esposa	5 s		2 s 6 d	2 s 6 d		
1332-33		Serinyà...	Jaume Ferrer	od	esposa	10 s		5 s	5 s		
1332-33		Serinyà...	A Ginestar	od	esposa	1 s		6 d	6 d		no
1332-33		Serinyà...	Tortosa Sartre	od	esposa	3 s		1 s 6 d	1 s 6 d		no
1332-33		Camós	G Cartellà	fe	esposa	12 s		6 s	pab 6 s bat 2 s		sí?
1333-34		Riudellots de la Selva	A Ferrer	fe	esposa	25 s		25 s			
1333-34		Brunyola	P Deo	fe	esposa	43 s		28 s 8 d	Vila 14 s 4 d		
1333-34		Estanyol	Toron	fe	esposa	5 s		5 s			

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1334-35		Fonolleres	C Miquel	fd	esposa	-	-	-	-		sí
1334-35		Aro	Vidal Llaurador, entra al m Calvel	fe	ell mateix	(+43 s)		43 s	altres srs		sí
1334-35	8 idus des.	Cassà	Bonanat Agret oriünd de Riudellots Selva casat amb Maria, propietària del m Roig de Campllong	fd	ell mateix	30 s		(30 s)			sí
1334-35		Brunyola	Jaume Nech	fe	ell mateix	-	-	-	-		sí
1334-35		Brunyola	Bnt Fontlledosa, esp d'Agneta	fe	esposa	deu 80 s		53 s 4 d	Vila 26 s 8 d		sí
1334-35		Brunyola	A de Mexac, f de Berenguera Riba esp de Maria, prop del mas Bover de St Dalmai	fe	ell mateix	36 s		24 s	Vila 12 s		sí
1334-35		Brunyola	Brugueneda	fd	gendre	40 s		40 s			sí
1334-35		Palau Borrell	A Pi ?	fd	ell mateix	10 s		5 s	5 s		
1334-35		Viladasens	Bnt Martí de Naura	od	jove	7 s		7 s			no
1334-35		Viladasens	R Puigamalrich	fd	esposa	300 s ¹⁰		400 s			sí

¹⁰ Inclou el pagament d'una redempció.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1334-35		Viladasens	P, germà de R Puigamalrich, esp Brunissenda, f Bnt Espolla de Bàscara	fe	esposa	100 s						sí
1337-38		Llambilles	Brg Salamó	fd	esposa	9 s		6 s 9 d	pab 2 s 3 d			
1337-38		Aro	Castelló Ramon	fd	jove	90 s		56 s 3 d	altres srs 33 s 9 d			sí
1337-38		Cassà	A de Podiata, entra al m Frigola	fe	ell mateix	60 s		(60) s				
1337-38		Cassà	C Çendre	fd	esposa	9 s		9 s				
1337-38		Brunyola	Joan Cors de St Dalmai	fd	esposa	30 s		20 s	Vila 10 s			
1337-38		Brunyola	Ferrer Pujada, St Martí Sapresa	fd	esposa	60 s		60 s				
1337-38		Estanyol	Bnt Rei	fd	esposa	9 s		9 s				sí?
1337-38		Palau Borrell	P Pasqual, esp de Guillema	fd	esposa	10 s		5 s	5 s			sí
1337-38		Gaüses	C Llorenç, f Bnt Ferrer, entra al m Llorenç	od	ell mateix	40 s		(40 s)				sí
1337-38		Vilavenut	Fr Seguer	os	jove	deu 62 s		62 s				sí
1337-38		Vilavenut	P Cabot	od	jove	70 s		(70 s)				sí
1337-38		Serinyà	C Pujol d'Espinavessa	fd	esposa	5 s		2 s 6 d	2 s 6 d			no?
1337-38		Serinyà	P Costa de Portell, esp	os	esposa	80 s		40 s	40 s			sí

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			d'Elisenda, f P Savarrés de Vilert								
1337-38	idus-12	Clota	Novell	fs	esposa	50 s		50 s			sí
1338-39		Celrà	A Caldera	fd	esposa	9 s		9 s			no?
1338-39		Foixà	R Berenguer, esp de Cília	fs	esposa	15 s		7 s 6 d	7 s 6 d		
1338-39		Fonolles	G Bovis	od	ell mateix	20 s		20 s			no
1338-39		St. C. Alls	C Ponç	od	esposa	160 s		160 s			sí
1338-39		Cassà Campllong	Jaume Negre de Campllong, esp de Brunissenda	od	esposa	100 s		(100 s)			sí
1338-39		Cassà	P Bas	fd	esposa	30 s		30 s			no
1338-39		Brunyola	R Estrany	fd	ell mateix	45 s		30 s	15 s		sí
1338-39		Brunyola	P Balaguer, esp Margarida f P Pla	fd	esposa	deu 66 s 5 s		44 s 5 s	22 s		sí
1338-39		Brunyola	C Toron	fd	esposa	180 s		120 s	60 s		sí
1338-39		Brunyola	Guerau Sevarich	o i f d	esposa	deu 70 s		46 s 8 d	23 s 4 d		sí
1338-39		Brunyola	P Cabó de Vilanna	fd	esposa	5 s, 8 d		5 s 8 d			
1338-39		Camós	P Vila	fs	gendre	deu 75 s	870 s	69 s 6 d		¹¹	sí
1338-39		Serinyà	Bnt Villa	od	ell	4 s		2 s	2 s		no

¹¹ Sobre dues batllies i "mobile".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			d'Esponellà		mateix						
1338-39		Serinyà	Oliver	od	ell mateix	18 s		9 s	9 s		
1338-39		Vilavenut	R Vilar, esp de G, f P Barrera, de Sords	fd	jove	120 s		120 s			sí
1338-39		Vilavenut	R Regis	fd	esposa	27 s		27 s			sí
1338-39		Viladasens	P Venrell	d	esposa	deu 25 s		paga 20			sí
1338-39		Gaüses	Fr Teixidor	fd	ell mateix	deu 55 s		55 s			sí
1338-39		Palau Borrell	P Rafart de Viladamat	od	esposa	4 s		2 s	2 s		no
1338-39		Borrassà	Castelló	fd	esposa	5 s		2 s 6 d	2 s 6 d		
1339-40		Llambilles	P Seguer	fd	jove	140 s		(52 s 6 d)	Sagris tà Gi 70 s pab 17 s 6 d		sí
1339-40		Llambilles	Vicenç Martí	fd ¹²	jove	60 s		60 s			sí
1339-40		Riudellots de la Selva	P Moragues	od	esposa	18 s		18 s			
1339-40		Brunyola	Caldeduch	od	esposa	165 s		110 s	Vila 55 s		sí
1339-40		Brunyola	Brg Bover	od	esposa	90 s		60 s	Vila		sí

¹² "firma dotis sive sponsalicii".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

								30 s		
1339-40		Brunyola	A Alexandre, menor de dies	od	esposa	45 s		30 s	Vila 15 s	sí
1339-40		Brunyola	P Estrada	od	jove	14 s		9 s 4 d	Vila 4 s 8 d	sí
1339-40		Brunyola	Bnt Roar d'Estanyol	od	esposa	5 s		5 s		
1340-41		Cassà	()	od	esposa	5 s		5 s		
1340-41		Brunyola	Bnt Droch	os	ell mateix	150 s		100 s	50 s	sí
1340-41		Brunyola	G Saliç? de Vilobí	od	esposa	5 s		3 s 4 d	1 s 8 d	
1340-41		Brunyola	Olivera de Vilobí	fd	esposa	10 s		6 s 8 d	3 s 4 d	no
1340-41		Camós	Joan Padrès	s	esposa	deu 100 s	1000 s			¹³
1340-41		Camós	P Mitjà, esp de Guillema, f R Franch	fd	esposa	(70 s)	700 s	(70 s)		¹⁴
1340-41		Serinyà	A Carbonell d'Espinavessa per la seva esp Maria	od	jove	60 s		30 s	30 s	sí
1340-41		Palau Borrell	P Març	fd	jove	19 s		19 s		
1340-41		Palau Borrell	C Ferrer	fs	esposa	65 s		32 s 6 d	32 s 6 d	sí

¹³ Sobre dues batllies i sobre béns mobles i semimovents.

¹⁴ Sobre dues batllies.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1342-43		Benefici St Joan	Joan Papin de St Cebrià de Lledó	fd	esposa	5 s		2 s 6 d	2 s 6 d		
1342-43		Llambilles	P Otger	od	jove	deu 80 s		40 s	40 s altre sr		
1342-43		Celrà	P Duran	fd	jove	deu 60 s		-	-		sí
1342-43		Fonolleres	Bnt Sibiula, sogre de Bernarda	o	jove	deu 75 s		37 s 6 d	37 s 6 d		sí
1342-43		Cassà	C Banuç	fd	esposa	deu 70 s		-	-		sí
1342-43		Cassà	R Vives, esp de Ròmia, f P Mateu Llebrers de Cassà	fd	esposa	deu 180		-	-		sí
1342-43		Riudellots de la Selva	P Esteve, esp de Guillema, G Plancha de Santa Coloma de Farners	od	esposa	paga al mcp1 344					sí
1342-43		Brunyola	Mateu	od	ell mateix	45 s		30 s	15 s		sí
1342-43		Brunyola	Brg Bover	od	esposa	deu 50 s		33 s 4 d	16 s 8 d bat 5 s 6 d		sí
1342-43		Brunyola	Mateu de St Dalmai	od	ell mateix	deu 55 s		36 s 8 d	18 s 4 d		sí
1342-43		Brunyola	Devesa	od	esposa	deu 155 s		103 s 4 d	51 s 8 d		sí
1342-43		Brunyola	Salvador Mont	fd	ell			4 s			

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

					mateix						
1342-43		Aiguaviva	Bonet del m Bonet	od	jove	deu 170 s		170 s			sí
1342-43		Camós	Joan Maruny, esp d'Astruga	od	jove	70 s	700 s	70 s		¹⁵	sí
1342-43		Juïgues	P Subirà	od	jove	100 s		100 s			sí
1343-44		Cassà	Gotarra	os	gendre	paga 20s					sí
1343-44		Brunyola	Macià de St Dalmai	fs	esposa	10 s		6 s 8 d	3 s 4 d		
1343-44		Brunyola	Comoliva de Vilobí	od	jove	10 s		6 s 8 d	3 s 4 d		
1343-44		Camós	R, f Bnt Tassi, esp de Dolça	od	jove	-	-	-	-		sí
1343-44		Serinyà	P Joan Serradevall, esp de Margarida	od	jove	130 s		65 s	65 s		sí
1343-44		Serinyà	C Moner d'Espinavessa	od	jove	devia 6 s		3 s	3 s		
1343-44		Palau Borrell	Antoni Mon	od	esposa	40 s		20 s	20 s		
1344-45		Celrà	P Albarguer	od	jove	4 s, 6 d		4 s 6 d			
1344-45		Madremanya a	G Lebia?	od	esposa	4 s		4 s			
1344-45		Cassà de Pelràs	R Amenler	os	ell mateix	110		110 s			sí

¹⁵ Sobre dues batllies.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1344-45		Cassà	Bnt Ros del veïnat de Ventajol	od	esposa	30 s		30 s			
1344-45		Cassà	R Bodil	od	esposa	30 s		(30 s)			
1344-45		Cassà	Marial Argimon, esp de Sibil-la	od	esposa	80 s		80 s			sí
1344-45		Cassà	P Vivet del m Vivet, esp de Maria, f P Guillem Sagrera de Vallcanera	fd	esposa	60 s		60 s			sí
1344-45 **		Riudellots de la Selva	P Esteve, esp de Guillema, f G Plancha de Santa Coloma de Farners	fd	esposa	100 s	(1000 s)	100 s			sí
1344-45		Brunyola	Bonet	od	esposa	45 s		30 s	Vila 15 s		
1344-45		Brunyola	P Vidal	od	esposa	80 s		53 s 4 d	Vila 26 s 8 d		sí
1344-45		Brunyola	Dalmau Avés	od	jove	80 s		80 s			sí
1344-45		Estanyol	Brunissenda, f de G Vila de Brunyola, esp de Bartomeu Esteve	od	esposa	90 s		90 s			sí
1344-45		Serinyà	Jaume Riera	od	esposa	5 s		2 s 6 d	2 s 6 d		
1344-45		Vilavenut	R Saguer, sogre de Maria	od	jove	deu 60 s		60 s			sí
1344-45		Fallines	C Sartre, pare de	fd	jove	deu 750 s		(40 s)			

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Bernat, esp de Maria			40 s					
1344-45		Gaüses	Simon, pare de C, esp d'Elisenda	od	jove	deu 200 s		200 s			sí
1344-45		Gaüses	Baró	od	jove	25 s		25 s			
1344-45		Gaüses	Brg Mir per la seva esp Berenguera	od	jove	deu 170 s		170 s			sí
1344-45		Palau Borrell	Perich Pere	od	esposa	8 s		4 s	4 s		
1344-45		Palau Borrell	P Tarascó	od	esposa	8 s		4 s	4 s		
1345-46		Celrà	Brg de Lauro (Llor) de Riart	od	esposa	14 s		14 s			
1345-46		Celrà	C Vermell	od	esposa	8 s, 4 d		8 s 4 d			no
1345-46		La Pera	P Sabater de Ruiràs	os	jove	200 s		200 s			sí
1345-46		Fonolles	Elisenda Pagesa	o	ella mateixa	15 s		7 s 6 d	7 s 6 d		no?
1345-46		Fonolles	P Goel?	o	esposa	5 s		2 s 6 d	2 s 6 d		
1345-46		Brunyola	Pla de Sant Dalmai	od	jove	180 s		120 s	Vila 60 s		sí
1345-46		Brunyola	P Riera	od	jove	10 s		10 s			no
1345-46		Camós	Joan Deuloféu de Corts	dot	esposa	deu 30 s		30 s			
1345-46		Vilavenut	C de Cors	od	esposa	deu 120 s		120 s			sí
1345-46		Juïgues	Bnt Aiguaniç	o	esposa	4 s		4 s			no

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1345-46		Viladasens	R Brech	od	jove	70 s		70 s	11 s bat		sí ½
1345-46		Llampaies	Bnt Feliu	fs	esposa	10 s		5 s	5 s		
1345-46 **		Palau Borrell	Antoni Mon	od	esposa	paga 20 s					
1346-47		Celrà	Ferrer de Riart	o	gendre	24 s		24 s			no
1346-47		Camós	Bnt, f Bnt de Corts	od	esposa	3 s		3 s			
1346-47		Borgonyà	Perpinyà Roig	od	jove	40 s		40 s			sí
1346-47		Serinyà	Francesc Sabater	o	ell mateix	33 s		16 s 6 d	16 s 6 d	¹⁶	sí
1346-47		Llampaies	P Ferrer	od	esposa	100 s		50 s	50 s		sí
1346-47		Borrassà	Brg Dalmau Estrany	o		deu 20 s		-	-		
1347-48		Cassà	G Balel de Cassà, esp de Guillema, f G Vall-llobera	od	esposa	180 s	(2800 s)	81 s	81 s pab 18 s		sí
1347-48		Brunyola	Brg Alou	o	esposa	(30) s		27 s	pab 3 s		
1347-48		Salt	P Brg de Stiut	o		(10 s)	100 s	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s		
1347-48		Vilavenut	P Demont	o		(10 s)		4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s		no
1347-48		Vilavenut	Jaume Vilar	o				3 s en			sí

¹⁶ Sobre el mas Sabater.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

								deu 10			
1347-48		Viladasens	P Carmensé Meret	e	esposa	135 s					sí
1347-48		Cassà	G Sala	o		5 s	50 s	2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d		sí
1347-48	1-5	Cassà	Fontbernatdemont	on		150 s		72 s	rend 72 pab 6 s		
1347-48	1-4	Borrassà	Brg Estrany, f R Estrany de Creixell	lluïme	esposa	20 s		8 s (en deu 12)			
1348-49 **	1-2	Cassà	G Bellel	es	esposa	100 s	(2800 s)	45 s	45 s pab 10 s		sí
1348-49		Cassà	Carrera	es	ell mateix	(28 s)	(280 s)	13 s	rend 13 pab 2 s		no
1348-49		Cassà	Francesc Teixidor, esp de Francesca	es	ell mateix	25 s		11 s 3 d	rend 11 s 3 d pab 2 s 6 d		sí
1348-49 **		Cassà	mas Vives	on				6 s deu més			sí
1348-49	31-1	Estanyol	Francesc Nadal	es	ell mateix	29 s, 2 d		10 s 7 d m.	rend 10 s		sí

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

									7'5 d pab 2 s 1 d bat 5 s 10 d		
1348-49	31-1	Estanyol	P Ferrer	o	ell mateix			1 s 8 d	render pab bat		sí
1348-49	1-1	Estanyol	Rex	o	esposa	(15 s)	150 s	5 s 1 d	rend d pab 1 s 10 d bat 3 s		no
1348-49		Estanyol	Sabater	o				1 s	rend pab bat		
1348-49	1-2	Estanyol	Bnt Morell	es	ell mateix	52 s, 6 d		18 s 11 d	rend 18 s 11 d pab 4 s 2 d bat 10 s 6 d		sí
1348-49		Llambilles	Bnt Brg Otger de Llambilles	es		(15 s)		5 s 7 d m.	rend 5 s 7'5 d pab 3 s 9 d		sí

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1348-49	30-4	Brunyola	P Pla de Sant Dalmai, esp de Sibil-la	es	esposa	50 s	(1200 s)	30 s	Vila 16 s 8 d pab 3 s 4 d		sí
	1-1-9					70 s		42 s 2 d	Vila 23 s 4 d pab 4 s 6 d		
1348-49		Brunyola	A Falgueresdemont per la seva esp Berenguera	es	esposa	20 s		18 s	pab 2 s		sí
1348-49		Brunyola	P Baguestran	entrada	esposa	30 s		18 s	Vila 10 s pab 2 s		sí
1348-49	12-2	Brunyola	Bnt Ferrer de Sant Dalmai	o es	esposa	50 s		30 s	Vila 16 s 8 d pab 3 s 4 d		
						30 s		18 s	Vila 10 s pab 2 s		

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1348-49	12-2	Brunyola	R Oller de Brunyola	os	esposa	12 s		7 s 4 d	Vila 4 s pab 8 d		sí
						10 s		5 s 1 d	Vila 3 s 4 d pab 1 s 7 d		
1348-49	12-2	Brunyola	P Falgueresdevall de Brunyola, esp de Francesca	o	esposa	80 s		48 s	Vila 26 s 8 d pab 5 s 4 d		sí
	30-4					15 s		9 s	Vila 5 s pab 1 s		
	1-11					10 s		6 s 2 d	Vila 3 s 4 d pab 6 d		
	1-11					10 s, 10 d		7 s	Vila 3 s 4 d pab 6 d		

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1348-49	31-5	Brunyola	G Vidal d'Orta de Sant Dalmai	es	ell mateix	10 s	(450 s)	6 s 6 d	Vila 3 s 4 d pab 2 d		sí
	1-1					20 s		12 s 1 d	Vila 6 s 9 d pab 14 d		
	1-1					15 s		9 s	Vila 5 s pab 1 s		
1348-49		Brunyola	G Marquès de Brunyola	o	jove	50 s		45 s	pab 5 s		sí
1348-49		Brunyola	Burguès de Sant Dalmai	o	esposa	50 s		30 s	Vila 16 s 8 d pab 3 s 4 d		sí
	Sta Tecla					50 s		30 s 1 d	Vila 16 s 8 d pab 3 s 3 d		
1348-49	13-6	Brunyola	Bnt Gener, esp d' Alamanda	es	esposa	100 s		60 s 1 d	Vila 33 s 4 d pab 6 s 7 d		sí

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1348-49		Brunyola	P Falgueres, àlies Vayre	es	ell mateix	18 s		10 s 10 d	Vila 6 s pab 1 s 2 d		sí
1348-49		Brunyola	P Salon de Brunyola	es		20 s		18 s	pab 2 s		sí
1348-49		Brunyola	Bnt Capella de Sant Dalmai	o		10 s	100 s	6 s 2 d	Vila 3 s 4 d pab 6 d	¹⁷	sí
1348-49	1-1	Brunyola	A Caldeduch de Brunyola	es	esposa	100 s		62 s 9 d	Vila 31 s 4 d pab 5 s 11 d		sí
1348-49		Camós	Palau	es	esposa	35 s		20 s 3 d	(14 s 9 d)		
1348-49		Camós	R Fexes	es	esposa	20 s		(9 s)	(rend 9 s pab 2 s)		sí
1348-49		Camós	Mas Bartomeu	oe		5 s		2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d		no
1348-49		Camós	Bnt Ferrer de Croanyes	es		20 s		9 s	rend 9 s pab 2 s		sí

¹⁷ Sobre el mas Costa.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1348-49		Serinyà	Puy	o	gendre	(4 s)		1 s 10 d m	rend 1 s 10 d m pab (3 d)		no
1348-49	?-4	Gaüses	Castelló Ferrer per la seva esp Guillema	es	esposa	50 s		22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 5 s		sí
						50 s	22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 5 s			
1348-49		Llampaies	[]	o		30 s		13 s 6 d	rend 13 s 6 d pab 3 s		
1348-49		La Pera	Bnt Bofill de ses Roques	on		30 s		13 s 6 d	rend 13 s 6 d pab 3 s		sí
						15 s	6 s 9 d	rend 6 s 9 d pab 18 d			
1348-49	1-2	La Pera	P Cornell	es		25 s		11 s 3 d	rend		sí

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

						(deu 40 s)			11 s 3 d pab 2 s 6 d		
1348-49	1-4	La Pera	G Caselles per la seva esp Cília			90 s	1000 s	40 s 6 d	rend 40 s 6 d pab 9 s	¹⁸	sí
1348-49	1-6	La Bisbal	P Ponç	es	esposa	50 s	(500 s)	22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 5		
1348-49	11-11	Fonolleres	P Exertel	es	ell mateix?	(10 s)	200 s	9 s	pab 1 s	¹⁹	
1349-50		Celrà	G Savall	es	esposa	(24 s) 6 s, 8 d	(240 s)	6 s	pab 8 d 4 srs		
1349-50	20-7	Cassà	Soler de Cassà	on		5 s	(50 s)	2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d		
1349-50	21-7	Cassà	R Cavener?	es	esposa	70 s	(700 s)	32 s 6 d	rend 32 s 6 d pab 5 s		

¹⁸ Sobre l'Almoïna.

¹⁹ Sobre el comunal.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1349-50	26-8	Cassà	P Noguera, esp de Margarida, f P Manlo, Folgueroles p ^a de Caldes	es	jove	28 s	(280 s)	12 s 8 d	rend 12 s 8 d pab 2 s 8 d		sí
1349-50	?-11	Cassà	Bnt Ortau de Campllong	es	esposa	10 s	(180 s)	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s		sí
1349-50		Cassà	P Carbonell de Campllong	es	esposa	30 s	(300 s)	13 s 6 d	rend 13 s 6 d pab 3 s		sí
1349-50	1-4	Brunyola	Guerau de Pol	es		60 s	(600 s)	18 s	Vila 20 s rend 18 pab 4 s		sí
1349-50	?-5	Brunyola	mas Oller de na Riera de Brunyola	es		150 s ²⁰		67 s 6 d	rend 67 s 6 d pab 15 s		sí

²⁰ Inclou "esponsalici e tramudament".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1349-50	30-4	Riudellots de la Selva	P Ponç	es		40 s	(750 s)	18 s	rend 18 pab 4 s		sí
						(20 s)		9 s	(rend 9 pab 2s)		
	5-7					15 s		6 s 10 d m.	rend 6 s 9 d pab 18 d		
	5-7					15 s		6 s 9 d	rend 6 s 9 d pab 18 d		
1349-50	10-5	Serinyà	P Joan Serradevall, esp de Margarida	es	esposa	46 s	(460 s)	20 s 8 d m.	rend 20 s 8'5 d pab 4 s 7 d		sí
1349-50		Vilavenut	P Demont	o		3 s	30 s	1 s 4'5 d	rend 1 s 4'5 d pab 3 d		no
1349-50		Vilavenut	P Davall, esp de Sibil·la, f P Puig de Fontcoberta	es	esposa	20 s	(200 s)	9 s	rend 9 s pab 2 s		sí
1349-50	1-4	Fallines	P Batlle	es		78 s	(780 s)	35 s 6 d	pab 3		sí

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

									s 6 d Cadin s 39 s		
1349-50	6-10	Palau Borrell	na Sartra	o		15 s	(150 s)	6 s 9 d	rend 6 s 9 d pab 1 s 6 d	²¹	
1349-50	1-9	Ben St Joan	P Riera de Bordils entra al m Carreres de Bordils	es		10 s	(100 s)	9 s	pab 1 s		
1350-51		Celrà	G Duran	es	esposa	40 s	(400 s)	36 s	pab 4 s		sí
1350-51	21-9	Fonolles	Jaume Ferrer, esp de Sibil-la	es	esposa	45 s	(450 s)	20 s 3 d	rend 20 s 3 d pab 4 s 6 d		sí
1350-51	10-12	La Pera	Bnt Miquel	es	esposa	45 s	(450 s)	20 s 2 d m.	rend 20 s 2'5 d pab 4 s 7 d		sí
1350-51 **	pasqu	Cassà	Bnt Ortau de Campllong	o	esposa	8 s	(180 s)	3 s 7 d m.	rend 3 s 7'5 d pab 9 d		sí
1350-51	15-8	Cassà	P Rufí, esp de	luysma		17 s	200 s	7 s 9 d	rend 7		sí

²¹ Sobre una vinya.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Brunissenda, f Jaume Miró de Sangosta	es				m.	s 9 d m pab 17 d		
1350-51	10-2	Cassà	m Lambar de Caules	es		50 s	(50 s)	22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 5 s		sí
1350-51	1-1	Brunyola	P Bastrecan	es	esposa	35 s	(350 s)	17 s	Vila 15 s pab 3 s		
1350-51		Brunyola	Bnt Graner	es	ell mateix	66 s, 8 d		20 s 6 d	Vila 21 s 8 d rend 20 s 6 d pab 4 s		sí
1350-51	16-3	Brunyola	G Palau	es	esposa	20 s	(200s)	18 s	pab 2 s		sí
1350-51	1-8	Brunyola	P Devesa	es		50 s	500 s	14 s 11 d	Vila 16 s 8 d rend 14 s 11 d pab 3		sí

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

									s 6 d		
1350-51	15-3	Fallines	Mateu Ros	o	esposa	75 s	1700 s	33 s 9 d	Cadin s 37 s 6 d pab 3 s 9 d		sí
1350-51	5-4	Fallines	P Sanç, esp d' Alamanda	es	esposa	45 s	500 s	27 s	pab 3 s Cadin s 15 s		
1350-51	1-2	Vilavenut	P Company, esp de Brunissenda	es	esposa	36 s	440 s	16 s 2 d m.	rend 16 s 2'5 d pab 3 s 7 d		sí
1350-51	1-2	Vilavenut	P Codina	es	esposa	40 s	600 s	18 s	rend 18 s pab 4 s		sí
1350-51 **	?-2	Vilavenut	P Davall	es	esposa	20 s		9 s	rend 9 s pab 2 s		sí
1350-51	23-11	Camós	R Padrès			100 s ²²		45 s	rend 45 s pab 10 s		sí
1350-51		Camós	Tassi	es	esposa	27 s		13 s 6 d	pab		sí

²² Paga per eixòrquies, intèsties i esponsalici.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

**									13 s 6 d		
1351-52	3-11	Aro	Guillema, esp de P Viu d'Aro	es	ella mateixa	(11 s, 8 d)		5 s 3 d	rend 5 s 3 d pab (1s 2d)		sí
1351-52	12-4	Cassà	G, esp d'Andreu Fuster, Campllong	o	esp	44 s	(440 s)	19 s 10 d	rend 19 s 10 d pab 4 s 4 d		
1351-52	22-9	Cassà	G Roig, esp de Saurina	o	esp	5 s	50 s	2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d		
1351-52	18-10	Cassà	P del m Argimon, esp de Francesca	es	esp	68 s	700 s	30 s 6 d	rend 30 s 6 d pab 7 s	²³	sí
1351-52	1-3	Brunyola	Bnt Fuster	es	esp	15 s	(150 s)	4 s 6 d	Vila 5 s rend 4 s 6 d pab 1 s		sí

²³ Sobre "ço quis tenia per I.A ço quis tenia per I.Almoyna".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1351-52	12-4	Brunyola	Bonanat, f G Lunell, esp de Margarida	es	esp	60 s	600 s	18 s	Vila 20 s rend 18 pab 4 s	²⁴	
1351-52	25-5	Brunyola	Bnt Balaguer, esp de Margarida	es	esp	40 s	400 s	12 s	Vila 12 s rend 12 pab 4 s		sí
1351-52	7-11	Gaüses	Bnt Gil, pare d'A, esp de Francesca	es	jove	100 s	(1000 s)	deu 25 s	rend 25 pab 50 s		sí
1351-52	8-3	Gaüses	G Mases per la seva esp Arnaua	es	esp	20 s	200 s	-	-		sí
1351-52	29-1	Llampaies	P Carrer	o	esp	10 s	100 s	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s		no
1351-52	19-4	Juïgues	Bnt Colom de Borgonyà, esp d'Alamanda	es	esp	54 s	540 s	13 s 6 d	rend 13 s 6 d pab 27 s		
1351-52	18-9	Camós	Tassi	on	jove	20 s		9 s	rend 9		sí

²⁴ Sobre béns de l'Almoïna.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

**									s pab 2 s		
1351-52	15-11	Camós	Ramon Vila	es		50 s ²⁵		22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 5 s		sí
1351-52		Camós	A Església	o		4 s	40 s	1 s	rend 1 s pab 2 s		no
1351-52	26-6	Camós	Farners de St Vicenç de Camós	o		5 s	55 s	1 s 3 d	rend 1 s 3 d pab 2 s 6 d		no
1351-52	6-11	Ben. St Joan St. Cebrià dels Alls	Mas Aldrich de St Cebrià dels Alls	e		50 s	(800 s)	22 s 6 d	rend 22 s 6 pab 5 s		
	30 s					13 s 8 d		rend 13 s 8 d pab 2 s 8 d			
1354-55	20-2	Camós		o in	esp	5 s	50 s			²⁶	no

²⁵ Inclou eixòrquies, intèsties, esponsalícis i "terçes de mobil".

²⁶ Sobre "terris quas tenere pro Elemosina".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

	14-2-57		Fr Puigdecàs de Comba, Sta Maria de Camós, esp de Francesca					1 s 3 d	rend 1 s 3 d pab 2 s 6 d		
1354-55	2-12	Camós	G Feixa de Sta Maria de Camós, esp de Bonanada	in	esp	10 s	200 s			27	sí
	14-4-57							3 s	rend 3 s pab 4 s		
1354-55	?-9	Camós	G Joan, esp de Bonanada	in	esp	5 s	60 s	2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d	28	no
1354-55	13-10-53	Borrassà	P Prat, esp de Margarida	o	esp	10 s	100 s	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s	29	no
1354-55	22-7-48?	Cassà	Bnt Turri de Campllong, esp de Caterina	o	esp	10 s	100 s	9 s	pab 1 s	30	
1354-55	30-5-54	Brunyola	P Costa de St Dalmai, esp de Brunissenda	o	esp	30 s	300 s	9 s	Vila 10 s rend 9 s	31	

²⁷ Sobre la borda Feixa i algunes terres.

²⁸ Sobre "terris que tenetur pro Elemosina".

²⁹ Sobre una feixa que té per l'Almoina.

³⁰ Sobre "terris suas tenet pro Elemosine".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

									pab 2 s		
1354-55	21-3- 54	Brunyola	Ponç Jaume, esp de Cecília	o	esp	8 s	80 s			32	sí
	7-10- 57								2 s 4 d		
1354-55		Brunyola	Brg Palau		esp	70 s	700 s	21 s	rend 21s Vila 21 s pab 7 s		
1354-55	10-9- 53	Llambilles	Alamanda de Barrera, esp Bartomeu Negre	o	marit	5 s	50 s			33	
	27-10- 56								10'5 d		

³¹ Sobre "terris quas tenet pro Elemosina".

³² Sobre "terris que tenetur pro Elemosine".

³³ Sobre terres del mas Barrera "que tenetur pro Elemosina".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1358-59 deutes	4-2-61	Viladasens	Brg May, àlies Amat, marit de Guillema, propietària del m Amat	o	esp	15 s, 7 d, m.		7 s m	rend 7 s m pab 1 s 6'5 d		sí
1358-59 deutes	12-11-58	Palau Borrell	Jaume Albert	o	esp	20 s		9 s	rend 9 s pab 2 s		sí
1358-59 deutes	14-9-53	Palau Borrell	R Bas, de St F ça Garriga	e	esp	60 s	600 s			³⁴	
1358-59 deutes	29-11-58	???	P Queixans any 1355	o	esp		1000 s				sí
1358-59 deutes	29-11-58	Palau Borrell	Joan Pont, esp de Sibil-la	o	esp	110 s en paga	1100 s	17 s 7 d	rend 17 s 7 d pab 3 s 10 d	³⁵	sí
	20										
	10 s										
	20-4-58					9 s					
	15-1-60										
1358-59 deutes		La Pera	P Almar	en	esp	deu 20 s					sí
1358-59 deutes ***		Vilavenut	P, f Bnt Costa de Vilert, esp de Sibil-la, hereva i	en	marit	48 s?	480 s	44 s	pab-4 s?		sí

³⁴ Sobre "possessiones quas tenet pro Elemosina".

³⁵ Sobre "possessiones quas tenet pro Elemosina".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			propietària del mas Davall ³⁶								
1358-59 deutes		Fonolles	G Bofill, f de G, esp de la f de Bnt Joan de Canapost	en	esp	300 s	3000 s	150 s	rend 150 s?		
1358-59 deutes ***		Fonolles	Carbonell de Mata	en	esp	-		-	-		
1358-59 deutes	14-8-54 23-1-60	Fonolles	Brunissenda, f Maria Beneta i P Ferrer de Parlavà que mora a Rupjà	in	marit?	20 s	200 s	9 s	rend 9 s pab 2 s	³⁷	
1358-59 deutes	13-1-59		P Bret, paraire de Banyoles	o		260 s		130 s	pab 130 s		
1363-64	30-5-64	Camós	R, f P Verdaguer, esp de Beatriu		esp	115 s	1200 s	51 s 9 d	rend 51 s 9 d pab 11 s 6 d	³⁸	
1376-77	?-7-73	Serinyà		o	esp		50 s			³⁹	

³⁶ Paga al manual de l'any 1378-1389.

³⁷ Sobre una feixa de terra.

³⁸ Sobre el "mas, terres e possessions".

³⁹ Sobre "posse quas tenet pro Elemosina".

	7-11-76		P Conill, esp d'Elisenda, fa P G Torrent de Fares			5 s		2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d		
1376-77	8-5-74	Camós	Margarida, fa P Maruny, esp de Francesc	o	marit	4 s	40 s	1 s 9 d m. p.	rend 1 s 9'5 d p pab 4'5 d	⁴⁰	no
1376-77		Viladasens	Caterina, fa G Albert, esp de Bnt de Gauta	o	marit	50 s	500 s	21 s 1 d	rend 21 s 1 d pab 7 s 10 d	⁴¹	
1376-77	1-11-76	Viladasens	Francesc Adroer, esp de Fr, fa P Teixidor	o / in	esp	16 s ⁴²	200 s	6 s 9'5 d	rend 6 s 9'5 d pab 2 s 5 d	⁴³	
1376-77		Viladasens	Bonanada, fa Fr Batlle de Fallines, hereva i propietària del m Batlle, esp de Bnt, f de R de Fàbrica de Palol de	in	marit	60 s	(600 s)	25 s 3 d m.	rend 25 s 3'5 d pab 9 s 5 d		sí

⁴⁰ Sobre "possessione Elemosine".

⁴¹ Sobre "posse terre que tenetur pro Elemosina".

⁴² "Quare est pauper fuit conventum quod solvat XVI s. de laudismio".

⁴³ Sobre "posse que tenetur pro Elemosina".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Revardit								
1376-77	17-1-77	Gaüses	C Simó, esp Sibil-la, f G Ferrer de Sobiràrigues	o / in	esp	100 s	1000 s dot 2000 s	45 s	rend 45 s pab 10 s	44	sí
	3-9-77										
1376-77	25-11-75	Palau Borrell	P Batlle, f i hereu de G Batlle, esp Dolça, f Brg Ventalló de Viladamat	o / in	esp	140 s	1800 s	63 s	rend 63 s pab 14 s	45	sí
	22-3-76										
1376-77	9-2-77	Cassà	Martí, f Vanguet Salelles, esp de Cília	o / in	esp	10 s	100 s	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s	46	
1376-77		Riudellots de la Selva	Raimon Guerau, hereu m Guerau, esp de la fa de P Fàbrica	o / in	esp	40 s	400 s	18 s	rend 18 s pab 4 s	47	
	29-10										
1376-77	20-3-76	Riudellots de la Selva	Mateu Ferrer, <i>faber</i> , marit de Fr,	in	esp		200 s			48	no

⁴⁴ Sobre "super posse Elemosine".

⁴⁵ Sobre "mansum et posse Elemosine".

⁴⁶ Sobre "posse quas tenetur pro Elemosina".

⁴⁷ Sobre "posse que tenetur pro Elemosina".

	23-12-76		<i>faber</i> , marit de Fr, fa de Bnt Guerau çà Guilsoma			20 s		9 s	rend 9 s pab 2 s		
1376-77	17-1-76	Riudellots de la Selva	Guillem Jover, marit d'Antònia, f A Tavarner	in	esp		100 s			49	no
	12-8-76					10 s		4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s		
1376-77	24-11-73	Estanyol	Caterina, neboda de Margarida, esp G Ridablanca de Vilanna, propietària m Fontbernat, esp de Joan Arbusset d'Amer	in	marit	500 s ⁵⁰	1000 s dot 2000 s	225 s	rend 225 s pab 50 s	51	sí
1376-77	15-6-76	Brunyola	Sibil-la, hereva i prop m Fontladosa de Sant Dalmai, esp de Jaume, f Bnt Pla de Vilanna	in	marit		400 s dot 700 s			52	
	10-9-76					40 s		18 s	rend 18 s pab 4 s		

⁴⁸ Sobre "propietates quas tenet pro Elemosina".

⁴⁹ Sobre "propietates Elemosina".

⁵⁰ Inclou una firma i una donació de mas.

⁵¹ Sobre "mansum et posse quas tenet pro Elemosina".

⁵² Sobre "mansum et posse quas tenet pro Elemosina".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1376-77	18-9-76	Brunyola	Fèlix Bover de Sant Dalmai per la seva esp Guillema	o	esp	220 s ⁵³		99 s	rend 99 s pab 22 s		sí
1376-77	30-6-76	Brunyola	P Graner, f Bnt Graner, marit de Margarida, f P Esteve de Brunyola	in	esp		1200 s dot 2000			54	sí
	29-10-76					110 s		49 s 6 d	rend 49 s 6 d pab 11 s		
1376-77	12-7-75	Brunyola	Guerau Saverich de St Dalmai, marit Alamanda, f ? Bosch de Salitja	in	esp		400 s			55	sí
	10-9-76					40 s		18 s	rend 18 s pab 4 s		
1376-77	7-1-72	Brunyola	Fr Noguera marit Guillema, f A Figuera d'Aiguaviva	in	esp		250 s dot 500 s			56	
	17-1-77					25 s		22 s 6 d	pab 2 s 6 d		
1376-77	1-8-76	Brunyola		in	esp		700 s			57	

⁵³ Inclou una donació de mas i una intèstia.

⁵⁴ Sobre "mansum et posse".

⁵⁵ Sobre "posse que tenetur pro Elemosina".

⁵⁶ Sobre "hospicium et posse Elemosine".

⁵⁷ Sobre "mansum et posse".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

	20-2-77		Jaume Bruganeda, p ^a St Martí Sapresa marit d'Alamanda			65 s	dot 900 s	29 s 3 d	rend 29 s 3 d pab 6 s 6 d		
1376-77	3-1-76	Brunyola	Dalmau Salon, f Bnt Saló, marit d'Antònia	in	esp	90 s	1000 s dot 1000 s	40 s 6 d	rend 40 s 6 d pab 9 s	⁵⁸	sí
1376-77	29-5-74	Brunyola	Bnt Boades marit Francesca	in	esp	80 s	850 s	36 s	render 36 s pab 8 s		
1376-77		Brunyola	P Pla, menor dies, marit de Sança	in	esp	200 s	2000 s dot 4000 s	90 s	rend 90 pab 20 s	⁵⁹	sí
1377-78		Serinyà	Joan Puigdevall, pare d'Arnau, casat amb Violant	in	jove	210 s ⁶⁰	400 s	94 s 6 d	rend 94 s 6 d pab 21 s	⁶¹	
1377-78	31-7-	Fonolleres	P Carbonell de	in	esp	33 s	300 s	14 s 10 d	rend	⁶²	

⁵⁸ Sobre "mansum et posse".

⁵⁹ Sobre "mansum et posse".

⁶⁰ Inclou una firma i dues compres.

⁶¹ Sobre "posse Elemosine".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

	76		Matajudaica, esp de Francesca				dot 600 s	p	14 s 10 d p pab 3 s 3'5 d		
1377-78	19-6-76	St. Cebrià dels Alls	G Ponç, esp de Brunissenda, fa d'A Geronès de Cruïlles	in	esp	90 s	1000 s dot 1700	81 s	pab 9 s	63	
	12-5-78										
1377-78	4-2-76	Brunyola	Oliver ça Costa de St Dalmai	in	esp	50 s	500 s	22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 5 s	64	
1377-78		Brunyola	P Falgueresdevall, esp Francesca, f ? Vallcanera	capítols	esp	100 s	1000 s dot 1300	45 s	rend 45 s pab 10 s	65	sí
1378-79	29-9-78	Serinyà	Sibil·la, f i hereva P Serradevall, esp de P, f Brg Rodeja de Merlant	in	marit	100 s	1100 s dot 1500 s	45 s	rend 45 s pab 10 s	66	
	22-2-79										
1378-79	3-5-75	Vilavenut	Sibil·la, hereva i	in	marit	45 s	460 s	20 s 3 d	rend	68	sí

⁶² Sobre "mansum et posse".

⁶³ Sobre "mansum et posse que tenetur pro Elemosine".

⁶⁴ Sobre "posse quas tenet pro Elemosina".

⁶⁵ Sobre "mansum et posse".

⁶⁶ Sobre "mansum et posse".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			propietària m Davall, esp de P, f de Bnt Costa de Vilert ⁶⁷						20 s 3 d pab 4 s 6 d		
1378-79	29-5-79	Terradelles	P Oliveres, f Fr de Vilar de St Andreu, marit Brunissenda, f Brg Renart de Sta Fe, p ^a Medinyà	in	esp	100 s	1000 s dot 1800 s	45 s	rend 45 s pab 10 s	69	sí
	13-2-80										
1378-79	11-6-78	Borrassà	P de Pinto?, esp d'Elisenda, f P Hospital	in	esp	10 s	100 s	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s	70	
	17-1-79										
1378-79	25-1-75	Aro	P Cateura, f R Cateu, esp d'Alamanda, f Brg Calvet	in	esp	40 s	400 s	14 s 4 d	rend 14 s 4 d pab 4 s castell 7 s 4 d	71	no

⁶⁷ Apareix al manual 1358-59 de deutes, ratllat.

⁶⁸ Sobre "hospicium et possessiones Elemosine".

⁶⁹ Sobre "mansum et posse".

⁷⁰ Sobre "posse Elemosine".

⁷¹ Sobre "mansum et posse".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1378-79	24-7-68	Brunyola	Eulàlia Neta de St Dalmai, esp de Fr Ferrer	in	marit	140 s ⁷²	300 s dot 600 s	63 s	rend 63 pab 14 s	⁷³	sí
1378-79	31-1-76	Estanyol	P Toraiies, esp Francesca, f P Bech de Bascanove	in	marit	10 s	100 s	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s	⁷⁴	sí
	17-3-79										
1378-79	21-1-76	Estanyol	Francesc Nadal, esp Alamanda	in	esp	60 s	600 s dot 1000	27 s	rend 27 s pab 6 s	⁷⁵	sí
1381-82	18-10-79	Cassà de la Selva	Bnt Llobet, menor de dies, esp de Margarida, f A Morató de Vilanova p ^a de Llagostera	in	esp	50 s	500 s	22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 5 s	⁷⁶	sí
1381-82		Brunyola	P Mateu de Sant Dalmai, esp () f () Ros de Vilobí	in	esp	(...)	(...)	(...)	(...)	(...)	
1381-82	28-9-	Brunyola	Vicenç Bover de	in	esp	33 s	400 s	14 s 10 d	rend	⁷⁷	sí

⁷² Inclou una firma i vàries compres.

⁷³ Sobre "mansum et posse".

⁷⁴ Sobre "posse quas tenet pro Elemosina".

⁷⁵ Sobre "mansum et posse".

⁷⁶ Sobre "mansum et posse".

	76		Sant Dalmai, esp de Guillema					p.	14 s 10 d p pab 3 s 3'5 d		
1381-82		Brunyola	Antoni Bagastra, esp de Fr, f () Sagrera de Valcanera	in	esp	50 s	500 s	22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 5 s	⁷⁸	
1381-82	2-6-79	Brunyola	P Esteve, esp Caterina f Andreu Bosch de Salitja	in	esp	80 s	900 s dot 1800	36 s	rend 36 s pab 8 s	⁷⁹	sí
1381-82	1-10-80	Brunyola	Martí Oller o el seu f Francesc, esp de Margarida, f P Belestar	in	esp	120 s	1300 s dot 2400	54 s	rend 54 s pab 12 s	⁸⁰	
1381-82	24-3-82	Brunyola	Sibil-la, f Brg Balaguer, esp d'Andreu Palomera de Castanyet	in	marit	11 s ⁸¹	150 s dot 150 s	4 s 11 d m.	rend 4 s 11'5 d pab 1 s 1 d	⁸²	sí
1381-82	14-9-	Brunyola	Narcisa, f Bnt	in	marit	70 s	800 s	31 s 6 d	rend	⁸³	

⁷⁷ Sobre "mansum et posse".

⁷⁸ Sobre "mansum et posse".

⁷⁹ Sobre "posse Elemosine".

⁸⁰ Sobre "posse Elemosine".

⁸¹ "Fuit compositum quare pauper quod solvit XI solidos"

⁸² Sobre "manso et posse quas tenet pro Elemosina".

⁸³ Sobre "posse Elemosine".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

	77		Boades de Salitja, propietària i hereva del m Boades, esp Nicolau Vinyes d'Aiguaviva				dot 1300 s		31 s 6 d pab 7 s		
1381-82	12-11-80	Brunyola	Francesca, fa i hereva A Falgueres propietària del m Falgueres, esp de G, f o nebot de P lsern, rector de St Martí Sapresa	in	marit	110 s	1200 s dot 2000 s	49 s 6 d	rend 49 s 6 d pab 11 s		sí
1381-82	15-7-74	Brunyola	P Rossinyol de St Dalmai ⁸⁴	in	esp	10 s	100 s	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s	⁸⁵	no
1381-82	27-1-72	Brunyola	P Caldeduch, esp Margarida	in	esp	100 s	(1000 s)	45 s	rend 45 s pab 10 s		sí
1386-87		St Gregori ...	Catalina, f G Ponç, esp de P, f R Costa		marit	25 s	250 s dot 1800 s	22 s 6 d	pab 2 s 6 d	⁸⁶	sí (¼)
1386-87	2-2-86	St Gregori	Joan Çifra de	on	esp	2 s, 6	25 s	2 s 3 d	pab	⁸⁷	

⁸⁴ "Homo propius Hospitalis Novi".

⁸⁵ Sobre "posse Elemosine".

⁸⁶ Sobre el mas Ponç. El mas és ¾ de l' Abat de Sant Pere de Galligants i la ¼ de l'Almoina. Per tant, devia assegurar 750 s. sobre la propietat de l'abat.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

		...	Canet, esp de Catalina, f Bernat Oliver de Canet			d		m.	2'5 d		
1386-87		St Gregori ...	P Destorrent de Foleià, p ^a de Canet, esp d'Alicssen, f P Vall		esp	(...)	(...) dot 800 s	(...)	(...)	(...)	sí
1386-87	?-5-85	Aro	G Ruyra, àlies Llaurador de Solius	on	esp	10 s	100 s	4 s m. p.	rend 4 s m p altre sr 1 s m pab 10 d	⁸⁸	no
1386-87	4-10-85	Riudellots de la Selva	G Joer, esp de Sibil·la, f Brg Torra de Franciac	on	esp	5 s	50 s	2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d	⁸⁹	
1386-87	9-2-86 24-6-86 1-9-88	Brunyola	Fr Marquès, esp de Catalina, f Fuster de Vilanna	on	esp	63 s	830 s	28 s 4 d m.	rend 28 s 4'5 d pab 6 s 3 d	⁹⁰	sí

⁸⁷ Sobre "ço que te per I.Almoyna".

⁸⁸ Sobre "ço que ten per I.Almoyna".

⁸⁹ Sobre "ço que ten per I.Almoyna".

⁹⁰ Sobre "capmas e tot ço que ten per I.A".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1386-87	27-?-85	Brunyola	Brg Bel	on	esp		100 s			91	sí
	19-3-87					10 s		4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s		
1386-87	9-7-85	Brunyola	P Cayabas, esp Francesca	on	esp		50 s			92	
	22-8-88					5 s		2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d		
1386-87	2-8-85	Brunyola	Bnt Aranyó	on		2 s	20 s	11 d	rend 11 d pab 2 d	93	
1386-87	16-9-86	Brunyola	Joan Pujol de Sant Dalmai, esp d'Alamanda, f G Aulines d'Estanyol	es	esp	75 s	800 s	33 s 9 d	rend 33 s 9 d pab 7 s 6 d	94	sí
1386-87	22-1-86	Estanyol	Fr d'Estanyol, f i hereu G Estanyol,	on	esp		1300 s dot 2500 s			95	sí

⁹¹ Sobre “ço que ten per I.Almoyna”.

⁹² Sobre “ço que ten per I.Almoyna”.

⁹³ Sobre “ço que ten per I.Almoyna”.

⁹⁴ Sobre “ço que ten per I.Almoyna”.

⁹⁵ Sobre “capmas Estanyol e ço que ten per I.Almoyna”.

	25-3-88		hereu G Estanyol, esp d'Agnès, f Joan Frou de Vilobí			130 s		58 s 6 d	rend 58 s 6 d pab 13 s		
1386-87		Estanyol	P Torayes, esp de Cília	n ⁹⁶	esp		400 s			97	
1386-87	26-1-86	Estanyol	Bnt Serra d'Aiguaviva, esp Margarida, f G Masó d'Anglès		esp	10 s	100 s	4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s	98	no
1386-87 deute		Estanyol	A Morell, esp de Margarida f G Grau d'Estanyol	on	esp	44 s		19 s 10 d	rend 19 s 10 d pab 4 s 4 d		sí
1386-87 deute	deute any 1367	Aro	Jaume Motgera	es		10 s		4 s 6 d	rend 4 s 6 d pab 1 s		
1386-87 deute	deute 5-8-83	Brunyola	R Orta, esp Margarida, f Nicolau Font de Sils	es	esp	(80 s) 55 s	800 s	24 s 9'5 d	rend 24 s 9'5 d pab 5 s 5 d	99	sí

⁹⁶ "Loysma de noccs".

⁹⁷ Sobre una peça terra.

⁹⁸ Sobre possessió terra "super quam tenetur obligare quecumque intravit homo vel mulier in manso suo Serra racione matrimonii de dote".

⁹⁹ Sobre "capmas e aço que ten per l.Almoyna".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1386-87 deute	deute	Brunyola	Brg Plan	es	esp	5 s	50 s	2 s 3 d	rend 2 s 3 d pab 6 d	¹⁰⁰	sí
1398-99		Serinyà	Carbonell d'Espinavessa		esp	11 s	¹⁰¹ dot 1000 s				sí
1398-99		Vilavenut	Sibil-la Namont, esp Puig de Centenys ¹⁰²		marit	no paga res	dot 600 s				no
1398-99	1-9-93	Viladasens	Brg Amat, menor de dies, esp de Bartomeua, f Esteve de Salt			140 s	1400 dot 3000 s	39 s 4'5 d	rend 39 s 4'5 d pab 8 s 9 d altre sr 52 s 6 d	¹⁰³	sí
1398-99		Viladasens	P Candel, esp d'Ermessenda, vídua de F Plagan de Vilafreser		esp	50 s	510 s dot 1000 s				sí
1398-99	4-6-99	Celrà	P Bonifay, entra al mas Brg Peric	es	ell mateix	(84 s) 14 s	(840 s)	12 s 7'5 d	1 s 4'5 d		sí
1398-99	1-1-99	Aro	P Ramon, esp de Francesca, f P	on	esp	90 s	(900 s) dot 1100 s	ho deu tot	rend 32 s 1		sí

¹⁰⁰ Sobre "ço que ten per l.Almoyna".

¹⁰¹ "No se que na assagurat".

¹⁰² "No son de l.Almoyna".

¹⁰³ Sobre "ço que ten per l.Almoyna".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Vilabella de Solius					32 s 1 d	d pab 7 s 1 d Ben Aro 18 s 9 d		
1398-99	?-1-99	Aro	Antònia, f i hereva d'en Terragrassa, propietària del mas Viu d'Aro, esp G Sala de Romanyà		marit	40 s ¹⁰⁴	(400 s) dot 600 s	14 s 3 d	rend 14 s 3 d pab 3 s 2 d Ben Aro 8 s 4 d	¹⁰⁵	sí
1398-99	18-10-98	Cassà	Brg Reixach de Campllong, esp de Margarida, f d'en Camplonguèll		esp	(110 s) 70 s, 4 d	1100 s dot 2000 s	63 s	pab 7 s 4 d	¹⁰⁶	sí
1398-99	9-5-1411	Cassà	Calvó, esp Margarida		esp	30 s	(300 s) dot 500 s			¹⁰⁷	sí
1399-00	19-5-98	Brunyola	Fr Marquès, esp de Francesca, f G Many de Sta Cília	s	esp	30 s	(300 s)	27 s	pab 3 s		sí
1403-04	10-8-3	Gaüses	Bnt Mir, esp		esp	72 s	720 s	32 s 5 d	rend	¹⁰⁸	sí

¹⁰⁴ "E foli feta gracia per tal cum se poblava de nou en (...) XL anys que no y avia estat nul hom".

¹⁰⁵ Sobre el mas.

¹⁰⁶ Sobre "ço que ten per tots los seyos".

¹⁰⁷ Sobre "ses bens presents e sdevenidors".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Francesca, fa d'en Marcó de Cervià				dot 1200 s		32 s 5 d pab 7 s 2 d		
1403-04		Gaüses	G Simon, esp Caterina, f d'en Julian de Raset		esp	52 s	520 s dot 1000 s	23 s 5 d	rend 23 s 5 d pab 5 s 2 d	¹⁰⁹	sí
1403-04		Vilobí	Brg Riquer, prop mas Riquer, esp Margarida, f P Daniel de Salitja		esp	80 s	800 s dot 1500 s	72 s	pab 8 s	¹¹⁰	sí
1404-05		Vilavenut	P Llobet, esp de la f de l'Isern de Vilademuls		esp	24 s	240 s dot 400 s	10 s 10 d	rend 10 s 10 d pab 2 s 4 d	¹¹¹	sí
1404-05	2-1	Viladasens	Joan Vanrell, esp d'Antònia, f Oliver de Borrassà		esp	26 s	260 s dot 500 s	11s 8 d m.	rend 11s 8'5 d pab 2 s 7 d	¹¹²	sí
1404-05	15-1	Gaüses	G Ferrer, jove		esp	26 s	260 s	11 s 8 d	rend	¹¹³	sí

¹⁰⁸ Sobre el "mas que ten per l.Almoyna".

¹⁰⁹ Sobre el "mas que ten per l.Almoyna".

¹¹⁰ Sobre el "mas que ten a dreta seyoria per l.Almoyna".

¹¹¹ Sobre "ço que ten per l.Almoyna".

¹¹² Sobre el "mas que directament ten per l.Almoyna".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			hom propi, esp de Sibil·la, f Batlle de Sant Tomàs				dot 500 s	m.	11 s 8'5 d pab 2 s 7 d		
1404-05		Cassà	A, f Bnt Hospitaler de Cassà, casat al m Negre de Campllong		ell mateix	30 s	310 s dot 600 s	13 s 6 d	rend 13 s 6 d pab 3 s	¹¹⁴	sí
1404-05	8-6	Brunyola	A, f P Toron, casat al m Salon amb Nicolaua, f i hereva Dalmau Salon		ell mateix	60 s	600 s dot 1000 s	54 s	pab 6 s	¹¹⁵	sí
1404-05		Brunyola	Francesca ¹¹⁶ , esp de Bnt Rovira d'Estanyol		marit	50 s	500 s dot 800 s	45 s	pab 5 s		
1404-05	9-7	Camós	Jaume Arnau, esp d'Antònia, f A Esterriola de Fontcoberta		esp	150 s	1500 s dot 2800 s	135 s	pab 15 s	¹¹⁷	sí
1405-06	28-10	Serinyà	Joana, f Bnt Padrerol		marit	(2 s) 1 s	20 s	5'5 d	rend 5'5 d	¹¹⁸	

¹¹³ Sobre "totes posesions que tingua per l.Almoyna".

¹¹⁴ Sobre el "mas e possessions".

¹¹⁵ Sobre el "mas que tenia per l.Almoyna".

¹¹⁶ Hereta el mas "Plan des Molin de Bruyola (...) na Francescha, filla den P. Vilalongua de Vilascna e han aquela heretada per tant con son molt antichs e no han fill ne filla e la dita Francescha ha pres per marit en Bnt, fill d.en P Rovira d.Estayol".

¹¹⁷ Sobre el "mas e terras que ten per l.Almoyna".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			d'Espinavessa, esp Miquel Pujol de Vilavenut						pab 1 d		
1405-06		Brunyola	Guerau Graner ¹¹⁹ , germà de Joan, difunt i esp de Margarida		cunyad a	deu 30 s					sí
1405-06	17-11	Brunyola	G Moragues de St Dalmai, esp Narcisa, f P Figuera Saulina d'Aiguaviva		esp	60 s	600 s dot 600 s	54 s	6 s	¹²⁰	
1405-06	14-5	Brunyola	Fr Tornavells de St Dalmai, esp Guillema, f Jaume Franchae de Castanyet		esp	5 s	50 s	4 s 6 d	pab 6 d	¹²¹	
1405-06	21-4	Estanyol	Fr Toron, àlies Companyó, entra al mas Companyó per matrimoni		marit	280 s	2800 s dot 5500 s	126 s	rend 126 s pab 28 s	¹²²	sí
1405-06	14-1	Camós	Joan Martorell, del m Martorell esp F, f Bonanat Aulinas		esp	40 s	400 s dot 700 s	36 s	pab 4 d	¹²³	sí

¹¹⁸ Sobre un "troç de terra erma".

¹¹⁹ Inclou intèsties, eixòrquies i redempcions.

¹²⁰ Sobre el mas Moragues.

¹²¹ Sobre "terras que ten per l.Almoyna".

¹²² Sobre el "mas que tenan per l.Almoyna".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			de Biert								
1405-06	29-11	Camós	Narcís Tassi, esp Margarida, f P Batlle		esp	170 s	1700 s dot 3000 s	85 s	pab 85 s	¹²⁴	sí
1405-06	deute 1387	deutes antics	P Pasqual		esp	deu 40 s		22 s			
1406-07	23-11	Serinyà	P Serra, esp de Blanca, f P Guerau Ferrer Figueroles de Fontcoberta		esp	80 s	800 s dot 1400 s	36 s	rend 36 s pab 8 s	¹²⁵	sí
1406-07	7-2	Serinyà	G Ladon d'Espinavessa, esp Elisen, f P Despuig, àlies Mongras, de Romanyà		esp	(8 s) 4 s	80 s	1 s 10 d	rend 1 s 10 d pab 4 d	¹²⁶	
1406-07		Fallines	Joan, f Joan Sanç, esp de Caterina, f Barron de St Jordi Desvalls		esp	40 s (60 s)	600 s dot 1100 s	16 s 11'5 d	rend 16 s 11'5 d pab 6 s 1 d	¹²⁷	sí
1406-07		Gaüses	Fr Padrer		marit	28 s	286 s	12 s 8 d	rend	¹²⁸	sí

¹²³ Sobre el "mas e terras que ten per l.Almoyna".

¹²⁴ Sobre el "mas e tot ço que ten per l.Almoyna".

¹²⁵ Sobre el "mas Serra que es tengut per l.Almoyna".

¹²⁶ Sobre el "camp apellat Pugredonell".

¹²⁷ Sobre el "mas que ten per l.Almoyna".

¹²⁸ Sobre el "mas e terras quis tenan per l.Almoyna".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			d'Angle? terme d'Empúries, entra per matrimoni al m Ponç, esp Marquesa, f P Ponç				dot 550 s		12 s 8 d pab 2 s 8 d		
1406-07	5-9	La Pera	Joan Ferrer, àlies Caselas, f P Ferrer de Flassà, esp de Caterina, f i hereva de G Casellas del m Casellas	o	marit	52 s	520 s dot 1000 s	23 s 5 d	rend 23 s 5 d pab 5 s 2 d	¹²⁹	sí
1406-07	25-5	Aro	Martí Vilar, esp Bartomeua, f d'en P Adrià de Cassà		esp	70 s	700 s dot 1200 s	24 s 11 d p	rend 24 s 11 d p Ben Aro 13 s 1'5 d pab 7 s	¹³⁰	sí
1406-07	18-10	Brunyola	P Comoliva de Vilobí, entra per matrimoni al mas Vidal de St Dalmai		marit	60 s	600 s dot 1000 s	54 s	pab 6 s	¹³¹	sí
1406-07	12-3	Brunyola	Bnt Estrany, esp	o	esp	20 s	200 s	18 s	pab 2	¹³²	

¹²⁹ Sobre el "mas que tenan per l.Almoyna".

¹³⁰ Sobre mig mas i possessions de l'Almoina.

¹³¹ Sobre el mas Vidal.

			Francesca, f Antoni Bagastran				dot 300 s		s		
1406-07	17-1	Brunyola	Fr, f Fr Bels de St Dalmai, esp Margarida, f Bnt Terrats d'Anglès		esp	26 s	260 s dot 500 s	23 s 6 d	pab 2 s 6 s	¹³³	
1406-07		Estanyol	Joan Fontbernat, esp de Joana, f P Toron de Brunyola		esp	80 s	800 s dot 1500 s	36 s	rend 36 s pab 8 s	¹³⁴	sí
1406-07		Riudellots de la Selva	Esteve Ponç, hereu del m Ponç, esp de Gòrdia, f Bnt Ferrer de Sant Andreu Salou		esp	100 s	1000 dot 1900 s	45 s	rend 45 s pab 10 s	¹³⁵	sí
1409-10	3-8	Fallines	P Bnt Ros, f G Ros de Locata, esp Fr ¹³⁶ , f Miquel Mata de Viladasens		esp	(120 s) 60 s	1200 s dot 2200 s	27 s	rend 27 s pab 6 s	¹³⁷	sí
1409-10		Fallines	Joan Sanç, esp de Narcisa, f Fr Carrera de		esp	(70 s) 35 s	700 s dot 1300 s	14 s 10'5 d	rend 14 s 10'5 d	¹³⁸	sí

¹³² Sobre el "mas Strany que ten per l.Almoyna".

¹³³ Sobre el "mas Bels que ten per l.Almoyna".

¹³⁴ Sobre el "mas que ten per l.Almoyna".

¹³⁵ Sobre el "mas e terras que ten per la dita Almoyna".

¹³⁶ Mor eixorca el mes de juny de 1410.

¹³⁷ Sobre el mas Ros.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Llampaies						pab 5 s 3 d		
1409-10		La Bisbal	P Adaró, esp Agneta, f Guillem Riera de La Bisbal		esp	¹³⁹	dot 2200 s				sí
1409-10		Cassà	Jaume Negre de Campllong, esp Francesca, f Joan Capell, fuster		esp	102 s	1020 s dot 2000 s	45 s 11 d	rend 45 s 11 d pab 10 s 2 d	¹⁴⁰	sí
1409-10	20-4	Llambilles	F, f P Otger, esp Nicolaua, f Bartomeu Serra de Fornells		esp	(70 s) 35 s	700 s dot 1240 s	12 s 3 d	rend 12 s 3 d pab 10 s 6 d	¹⁴¹	sí
1409-10	11-8	Llambilles	Antoni Bligats, àlies Bohigues, prop mas Bohigues, esp Sibil-la	o	esp	60 s	600 s dot 1100 s	27 s	rend 27 s pab 6 s	¹⁴²	sí
1409-10	9-9-	deutes	Fr Pujada de		esp	50 s	500 s	45 s	pab 5	¹⁴³	sí

¹³⁸ Sobre el mas Sanç.

¹³⁹ "De isto laudismo habet ratio in libro anni MCCCCXI in XLVIII folio".

¹⁴⁰ Sobre el "manso Nigri et eius terras".

¹⁴¹ Sobre el mas Otger.

¹⁴² Sobre el "mansum Boygues".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

	1376	antics Brunyola	Brunyola, esp Alamanda, f R Vayani de St Martí Sapresa				dot 1000 s		s		
1409-10	14-6	deutes antics Fornells	Fr Figuera de Fornells, esp Margarida, f P Proheta de Fornells		esp	66 s	660 s dot 1300 s	59 s 5 d	pab 6 s 7 d	¹⁴⁴	sí
1414-15		Vilarroja	Joan Canal, àlies Carrera, esp de Caterina, f Joan Terrats		esp	(52 s) 34 s, 8 d	520 s dot 1000 s	31 s 3 d	pab 3 s 5 d	¹⁴⁵	sí
1414-15	24-8	Vilavenut	P Soler esp de Caterina, f P Vilar		esp	42 s	420 s dot 800 s	18 s 11 d	rend 18 s 11 d pab 4 s 2 d	¹⁴⁶	sí
1414-15	23-9	Fallines	Martí Ros, esp d'Alamanda, f Guillem Ferrer de Sobiràrigues		esp	(102 s) 51 s	1020 s dot 2000 s	21 s 7'5 d	rend 21 s 7'5 d pab 7 s 9 d	¹⁴⁷	sí
1414-15	13-2	Fornells	Jaume Garrofa,		esp	80 s	800 s	36 s	rend	¹⁴⁸	sí

¹⁴³ Sobre el "manso suo quo tenet directe pro Elemosina".

¹⁴⁴ Sobre el mas Figuera.

¹⁴⁵ Sobre el mas Carrera.

¹⁴⁶ Sobre el mas Soler.

¹⁴⁷ Sobre el mas Ros.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			esp de Caterina, fa de P Marcó				dot 1100 s		36 s pab 8 s		
1423-24		Riudellots de la Creu	Joan Adrover, àlies Casademont ¹⁴⁹ , esp Margarida		esp	52 s	520 s dot 1000 s	19 s 6 d	rend 19 s 6 d pab 13 s	¹⁵⁰	sí
1423-24		Serinyà	Margarida, prop m Om, f Bnt Om, de Crespià, esp de P, f G Costa		marit	¹⁵¹					sí
1423-24	12-2	Camós	Jaume, f P Besalú de Croanyes, esp de Joana, f R Matamala de Porqueres		esp	56 s	560 s dot 1100	50 s 5 d	pab 5 s 7 d	¹⁵²	sí
1423-24	26-12	Viladasens	Valentí de Puig Amalric, esp Margarida, f Narcís Pla de Cornellà		esp	90 s	900 s dot 1600 s	22 s 6 d	rend 22 s 6 d pab 45 s	¹⁵³	sí
1423-24		Viladasens	Caterina, f Bnt		marit	42 s	420 s	18 s 11 d	rend	¹⁵⁴	sí

¹⁴⁸ Sobre "omnibus bonis suis".

¹⁴⁹ "Qui causa donacionis habuit mansum Casademont".

¹⁵⁰ Sobre el mas Casademont.

¹⁵¹ Al marge esquerre: "laudimio in libro anni CCCCXXV".

¹⁵² Sobre el mas Besalú.

¹⁵³ Sobre el mas Puig.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Pagès, hereva mas Pagès, esp de G Armedan de St F sa Garriga				dot 800 s		18 s 11 d pab 4 s 2 d		
1423-24	19-9	Llampaies	P Blanc, esp de Joana, f G Maxanau d'Ollers		esp	56 s	560 s dot 1100 s	25 s 2'5 d	rend 25 s 2'5 d pab 5 s 7 d	¹⁵⁵	sí
1423-24		Viladasens	P Nicolau, esp de Joana, f m Martí de Parlavà		esp	86 s	860 s dot 1700 s	38 s 9 d	rend 38 s 9 d pab 8 s 6 d	¹⁵⁶	sí
1423-24	?-9	Fallines	Joan Sanç, esp d'Antònia, f Bnt Sever de Cervià		esp	62 s	620 s dot 1200 s	26 s 3 d	rend 26 s 3 d pab 9 s 6 d	¹⁵⁷	sí
1423-24	21-11	Gaüses	Joan, f Jaume Ferrer, esp d'Antònia, f P Puig de Colomers		esp	62 s	620 s dot 1200 s	27 s 11 d	rend 27 s 11 d pab 6 s 2 d	¹⁵⁸	sí

¹⁵⁴ Sobre el mas Pagès.

¹⁵⁵ Sobre el mas Blanch.

¹⁵⁶ Sobre el mas Nicolau.

¹⁵⁷ Sobre el mas Sanç.

¹⁵⁸ Sobre el mas Ferrer.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1423-24	25-3	Borrassà	Bartomeua, f Jaume Bellvespre, àlies Baró, propietària mas Baró ¹⁵⁹ , esp d'Antoni, f P Font de Vilamalla		marit	40 s	400 s	18 s	rend 18 s pab 4 s	¹⁶⁰	sí
1423-24	11-4	Camós	Brg Vila, esp de Miquela		esp	56 s	560 s dot 1100 s	25 s 2'5 d	rend 25 s 2'5 d pab 5 s 7 d	¹⁶¹	sí
1423-24	5-6	Celrà	Antoni Peric Quintana, prop m Peric Quintana, esp de Fr, f G Esteve de Celrà		esp	(61 s) 10 s, 2 d	620 s dot 1200 s	4 s 7 d	rend 4 s 7 d pab1 s	¹⁶²	sí
1423-24		Fonolleres	Joana, hereva i propietària del mas Benet, esp de Joan Manescal, àlies Benet		marit	72 s	720 s dot 1400 s	32 s 5 d	rend 32 s 5 d pab 7 s 2 d	¹⁶³	sí
1423-24	23-10	Brunyola	P Fontladosa, f		esp	52 s	520 s	46 s 10 d	pab 5	¹⁶⁴	sí

¹⁵⁹ Ha heretat de la seva mare el mas perquè ella i el seu segon marit no han tingut fills i ella ja té més de cinquanta anys.

¹⁶⁰ "Mansis cum suis pertinentiis fuit obligatus".

¹⁶¹ Sobre el mas Vila.

¹⁶² Sobre el mas Peric Quintana.

¹⁶³ Sobre el mas Benet.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Jaume Feliu, esp Caterina, f Joan Sabench d'Anglès				dot 1000 s		s 2 d		
1423-24	19-12	Brunyola	P Mateu de Pla de Sant Dalmai, esp de Salvadora		esp	102 s	1020 s dot 2000 s	91 s 10 d	pab 10 s 2 d	¹⁶⁵	sí
1423-24		Estanyol i Aiguaviva	Salvador Llobet d'Estanyol, esp de Caterina, f Bnt Perera d'Aiguaviva	o	esp	22 s	220 s dot 400 s	9 s 11 d	rend 9 s 11 d pab 2 s 2 d	¹⁶⁶	sí
1423-24		Llambilles	Joan Sanctacília, esp d'Antònia		esp	82 s	820 s dot 1600 s	73 s 10 d	pab 8 s 2 d	¹⁶⁷	sí
1429-30	8-9	Viladasens	Bartomeu Amat, esp de Francesca		esp	(102 s) 63 s, 9 d	1020 s dot 2000 s	28 s 8'5 d	rend 28 s 8'5 d pab 6 s 4 d	¹⁶⁸	sí
1429-30		La Pera	Miquel Bofill, esp de Margarida, f Jordi Palau de Juià		esp	36 s	360 s dot 700 s	16 s 2'5 d	rend 16 s 2'5 d pab 3 s 7 d	¹⁶⁹	sí

¹⁶⁴ Sobre el mas Fontladosa.

¹⁶⁵ Sobre el mas Pla.

¹⁶⁶ Sobre el mas Llobet.

¹⁶⁷ Sobre la "domum de Sanctacilia".

¹⁶⁸ Sobre el mas Amat.

¹⁶⁹ Sobre el mas Bofill.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1429-30	25-5	Cassà	Nicolau Ros, esp de Caterina, f P Duran de Vidreres	o	esp	64 s	640 s dot 1200 s	28 s 10 d	rend 28 s 10 d pab 6 s 4 d	¹⁷⁰	sí
1430-31		Serinyà	P Serra junior, esp de Joana, f Joan Portxe		esp	62 s	620 s dot 1200 s	27 s 11 d	rend 27 s 11 d pab 6 s 2 d	¹⁷¹	sí
1430-31		Camós	P Padrès, menor de dies, esp de Francesca	o	esp	56 s	560 s dot 1100 s	25 s 3 d	rend 25 s 3 d pab 5 s 6 d	¹⁷²	sí
1430-31	15-2-28	Fornells	P Prat del mas Jaume Prat, esp de Joana, f ? Belloch de Sant Gregori	o	esp	23 s	230 s dot 440 s	10 s 4'5 d	rend 10 s 4'5 d pab 2 s 3 d		
1431-32		Domeny...	Joan, f Joan Frigola de Quart, es casa al mas Barrera de Cartellà, esp de Joana, f P Barrera		marit	32 s	(320 s) dot 600 s	14 s 5 d	rend 14 s 5 d pab 3 s 2 d	¹⁷³	

¹⁷⁰ Sobre el mas Ros.

¹⁷¹ Sobre el "mansum Serra qui cum servitutis hominum et mulierum tenetur pro Elemosina".

¹⁷² Sobre el mas Padrès.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1431-32	24-11	Vilavenut	P G Trull, esp d'Antònia, f ? Pla de Sorts		esp	32 s	320 s dot 600 s	14 s 5 d	rend 14 s 5 d pab 3 s 2 d	¹⁷⁴	
1431-32	24-11	Vilavenut	Bnt Saguer ¹⁷⁵ , esp de Sibil·la, vídua de Brg Costa d'Adri		esp	16 s	160 s dot 300 s	7 s 2'5 d	rend 7 s 2'5 d pab 19 d	¹⁷⁶	sí
1431-32		Fallines	Llorenç Ros ¹⁷⁷ , esp de Francesca f Narcís Eiximenis de Sant Gregori		esp	(52 s) 26 s	520 s dot 1000 s	22 s	pab 4 s	¹⁷⁸	sí
1431-32		Camós	Fr Verdaguer, esp Joana, f A Albert de Porqueres		esp	32 s	320 s dot 600 s	14 s 5 d	rend 14 s 5 d pab 3 s 2 d	¹⁷⁹	sí
1431-32	3-11	Celrà	P Vermell, esp d'Agnès	o	esp	12 s (altres srs?)	660 s dot 1320 s	5 s 5'5 d	rend 5 s 5'5 d pab 13 d	¹⁸⁰	

¹⁷³ Sobre el mas Barrera.

¹⁷⁴ Sobre el mas Trull.

¹⁷⁵ També paga 63 s. per l'eixòrquia de la seva primera esposa.

¹⁷⁶ Sobre el mas Saguer.

¹⁷⁷ Paga també per transportació de mas.

¹⁷⁸ Sobre el mas Ros.

¹⁷⁹ Sobre el mas Verdaguer.

¹⁸⁰ Sobre el mas Vermell.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

1431-32	31-3-23	Cassà	Andreu Noguera, esp de Maria		esp	52 s	520 s dot 1000 s	23 s 5 d	rend 23 s 5 d pab 5 s 2 d	¹⁸¹	sí
1431-32	26-11	Cassà	Joan Negre de Campllong, esp de Caterina		esp	72 s	720 s dot 1400 s	32 s 5 d	rend 32 s 5 d pab 7 s 2 d	¹⁸²	sí
1431-32		Brunyola	Joan Savarich, esp de Sibil·la, f Vidal Gasuach de Sant Dalmai		esp	26 s	260 s dot 500 s	(23 s 5 d)	pab 2 s 7 d	¹⁸³	sí
1431-32	?-10	Fornells	P Baus, propietari m Prat de Fornells, esp de Caterina, f P Piu de Cassà		esp	25 s	250 s	11 s 3 d	rend 11 s 3 d pab 2 s 6 d	¹⁸⁴	
1436-37		Domeny...	Vicenç Torrent, prop mas Torrent del veïnat de Foleià, esp de Margarida, f Fr Estrada, p ^a de		esp	32 s	320 s dot 600 s	28 s 10 d	pab 3 s 2 d	¹⁸⁵	sí

¹⁸¹ Sobre el mas Noguera.

¹⁸² Sobre el mas Negre.

¹⁸³ Sobre el mas Savarich.

¹⁸⁴ Sobre el mas Prat.

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

			Llorà								
1436-37	23-12	Vilavenut	P Soler ¹⁸⁶ , maior dierum, esp Margarida, f d'en Ferrenglès? de Caules, vídua de Galseran de Campllong		esp	42 s	420 s dot 800 s	18 s 11 d	rend 18 s 11 d pab 4 s 2 d	¹⁸⁷	sí
			Bnt Soler, minor dierum, esp ?, f de Galseran i Margarida		esp						sí
1436-37		Cassà	Nicolau Ros, esp de Cília, f Jaume Rombau d'Aro		esp	62 s	620 s dot 1200 s	27 s 11 d	rend 27 s 11 d pab 6 s 2 d	¹⁸⁸	sí
1439-40		Vilavenut	Miquel Llobet, esp Nicolaua, f Joan Solà, Camós		esp	26 s ¹⁸⁹	260 s dot 660 s	11 s 9 d	rend 11 s 9 d pab 2 s 6 d	¹⁹⁰	sí
1439-40		Vilavenut	Francesca, f Joan		marit	14 s	(140 s)	6 s 3'5 d	rend 6	¹⁹¹	sí

¹⁸⁵ Sobre "eladiis dicte Elemosine".

¹⁸⁶ També compra una terra.

¹⁸⁷ Sobre "eladiis dicte Elemosine".

¹⁸⁸ Sobre "helodis dicte Elemosine".

¹⁸⁹ "habendo duos solidos pro libra".

¹⁹⁰ Sobre "elodis dicte Elemosine".

			Reig, àlies Mont, esp de Liens Andreu, p ^a Colomers?				dot 275 s		s 3'5 d pab1 s 5 d		
1439-40		Vilavenut	Antoni Davall, esp de Francesca, f FTrull		esp	30 s ¹⁹²	dot 700 s	13 s 6 d	rend 13 s 6 d pab 3 s		sí
1439-40		Camós	Narcís Tassi, esp d'Eleanor, f del batlle de St Jordi Desvalls		esp	82 s	820 s dot 1600 s	20 s 6 d	rend 20 s 6 d pab 41 s	¹⁹³	sí
1440-41	29-8-24	Medinyà	Antònia, f Bnt Baus, propietària m Baus, esp de P Baus, àlies Mora, f A Mora, p ^a Franciac		marit	31 s	310 s dot 600 s	13 s 11'5 d	rend 13 s 11'5 d pab 3 s 1 d	¹⁹⁴	sí
1440-41		Vilavenut	P Colom de Borgonyà, esp de ?, f P Martí d'Espinavessa		esp	42 s	420 s dot 800 s	18 s 11 d	rend 18 s 11d pab 4	¹⁹⁵	sí

¹⁹¹ Sobre "elodis dicte Elemosine".

¹⁹² "Et est conventum per quandecumque contrahet matrimonium in dicto mansi tantum habeat solvere pro intrata triginta s. reducta servitute hominum et mulierum ad tres s. annuatim ut est facta mensio libro anni Domini MCCCCXXXVIII, folio XXXII."

¹⁹³ Sobre "eladis dicte Elemosine".

¹⁹⁴ Sobre "heladis dicte Elemosine".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

									s 2 d		
1440-41		Vilavenut	Antoni Olmar, f ? Bartomeu Olmar ¹⁹⁶	?	?	?	20 s				sí
1440-41	21-8	La Pera...	Joan Bonfill, esp Francesca		esp	42 s	420 s dot 800 s	18 s 11 d	rend 18 s 11d pab 4 s 2 d	¹⁹⁷	sí
1440-41	28-2	Brunyola	Jaume Rovira, f P Rovira, St Dalmai, esp d'Eulàlia, f d'en Vinyoles de Riudellots Selva		esp	46 s ¹⁹⁸	460 s dot 900 s	38 s 9 d	pab 4 s 3 d	¹⁹⁹	sí
1440-41		Brunyola	Joan Avés, f Brg, esp d'Antònia, f Triadó de Sta Creu		esp	32 s	320 s dot 600 s	28 s 10 d	pab 3 s 2 d	²⁰⁰	sí
1444-45	21-12	La Pera...	Joan Ameller de Cassà de Pelràs	entrada	jove	101 s	(1010 s)	45 s 5 d	rend 45 s 5 d pab 10 s 2		sí

¹⁹⁵ Sobre "eladis dicte Elemosine".

¹⁹⁶ Li han estat adjudicats els masos Company i Barnoy que no tenien tinents.

¹⁹⁷ Sobre "eladiis dicte Elemosine".

¹⁹⁸ "Habendo duos solidos per libra".

¹⁹⁹ Sobre "eladii dicte Elemosine".

²⁰⁰ Sobre "eladis dicte Elemosine".

LES FIRMES D'ESPOLI FORÇADES

									d		
1444-45	10-8	Fallines	Brg Vinyes d'Aiguaviva		esp	40 s	(400 s) dot 800 s	18 s	rend 18 s pab 4 s		sí
1449-50	25-6	Celrà	Antoni Parich Quintana	entrada	jove	(62 s) 10 s, 4 d	(620 s)	4 s 10'5 d	rend 4 s 10'5 d pab 7 d		sí
1449-50	10-9	Viladasens	Valentí Puig		jove	90 s	900 s dot 1800 s	40 s 6 d	rend 4 0 s 6 d pab 9 s		
1451-52	20-12	Gaüses	Joan Everich		esp	50 s	500 s dot 1000 s	45 s	pab 5 s		
1451-52		Celrà	Joan Riart	entrada	jove	22 s (66 s)	(660 s)	10 s	rend 10 pab 2 s		sí

LES REDEMPcions

QUADRE DE TOTES LES REDEMPcions CONCEDIDES PER L'ALMOINA DEL PA DE LA SEU DE GIRONA¹

manual	data	parròquia	redimit	part de l'Almoina	preu total
1331-32		Celrà	germana d'en Guillem Çavall	5 d	2 s, 8 d
1331-32		Cassà	filla d'en Mosquerols	1 s, 4 d	2 s, 8 d
1331-32	deute	Cassà	Francesc Mosquerols	10 s	(+ 10 s)
1331-32		Madremanya	Brunissenda, filla de Pere Guerau	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Cassà	filla de Pere Julià	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Cassà	filla de Ferrer Capell de Campllong	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Cassà	Arnau Miró, fill de Jaume Miró, mort	40 s	60 s
1331-32		Cassà	Guillem Artal pel seu fill Guillem de Campllong	30 s	60 s
	Sant Feliu			30 s	
1331-32		Cassà	Narcís Sala	55 s	55 s
1331-32		Cassà	Guillemona filla de Jaume Miró		²
1331-32		Brunyola	Berenguer Bels de Sant Dalmai	60 s	(+ 60 s)
1331-32		Brunyola	Berenguer Moragues, fill de C. Moragues de Sant Dalmai	60 s	(+ 60 s)
1331-32		Brunyola	Bernat Rossell	60 s	(+ 60 s)
1331-32		Brunyola	Arnau de Bagastran	40 s	(+ 40 s)
1331-32		Brunyola	Maria, filla de Ramon Orta	1 s, 9'5 d	2 s, 8 d

¹ Abreviatures: A (Arnau); b (borda); bat (batlle); Bnt (Bernat); Brg (Berenguer); C (Castelló); esp (espòs/esposa); f (fill); fa (filla); Fr (Francesc); G (Guillem); Gi (Girona); m (mas); P (Pere); p^a (parròquia); pab (paborde); R (Ramon o Raimon); rend (compradors de les rendes); srs (senyors); Vila (Vilademany, senyor del castell de Brunyola).

² No hi ha cap anotació numèrica.

LES REDEMPCTIONS

1331-32		Brunyola	C., filla de Pere de Pla	1 s, 9'5 d	2 s, 8 d
1331-32		Brunyola	M., filla d'en Refrens	1 s, 9'5 d	2 s, 8 d ³
1331-32		Brunyola	R. Seloni d'Ermedàs	20 s	30 s
1331-32		Brunyola	Estruc Seloni, germà de Ramon d'Ermedàs	26 s, 8 d	40 s
1331-32		Brunyola	Alamanda, filla de Pere Morell, difunt, d'Estanyol	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32	deute?	Brunyola	Bonanat Esteve pel seu germà Bernat d'Estanyol	50 s	50 s
1331-32		Brunyola	filla d'en Nadal d'Estanyol	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Palau Borrell	Pere Pont pel seu germà Joan	50 s	120 s
1331-32		Viladasens	Brunissenda, filla d'Arnau Candel	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Vilamarí	Guillem, filla de Pere Vilardell	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Vilavenut	Guillem, filla de Guillem Fossar	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Serinyà	Sibil.la, filla de Jaume Teixidor de Crespià	1 s, 4 d	2 s, 8 d
1331-32		Serinyà	Berenguera, filla de Joan de Portell de Crespià	1 s, 4 d	2 s, 8 d
1331-32		Camós	Guillem, filla de Pere Mitjà	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Camós	Margarida, filla d'Arnau Arnau ⁴	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1331-32		Clota	Elisenda, filla d'Arnau de Clotademont, difunt	2 s, 8 d	2 s, 8 d

³ Per cadaescuna de les tres redempcions anteriors en Vilademany rep 10 d., m

⁴ Arnau d'Arnau "mora apud Balneolas", és fill d'Arnau de Palol de Revardit.

LES REDEMPcions

1332-33		Celrà	filla de Guillem Duran, mort	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1332-33		Celrà	Berenguer de Lauro	20 s	60 s
1332-33		Celrà	Saurina, filla de Pere Duran	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1332-33		Cassà	Pere Russi per Ponç Artal de Caldes	20 s	(20 s)
1332-33		Cassà	Guillem Vives, fill de Guillem Vives, mort	80 s	(80 s)
1332-33		Cassà	Guillem, filla de R. de Perles de la batllia de Perles	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1332-33		Cassà	Brunissenda, germana de Guillem Andreu de la batllia de Perles	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1332-33		Brunyola	Esclarmona, filla de Berenguer Alexandre, mort	1 s, 9 d, òbol	2 s, 8 d
1332-33		Brunyola	Pere Esteve, per Ramon Esteve, cunyat seu	60 s	80 s
1332-33		Brunyola	Berenguer Calduch per ell mateix	25 s	45 s ⁵
1332-33		Brunyola	Faccie(?), filla de C. Drach	1 s, 9 d òbol	2 s, 8 d
1332-33		Brunyola	Pere Esteve per la seva cunyada Berenguera	1 s, 9 d, òbol	2 s, 8 d
1332-33		Brunyola	C. Esteve per la seva germana Alamanda	21 d, òbol	2 s, 8 d
1332-33		Brunyola	Alamanda, germana de Pere Rossell d'Ermedàs	21 d, òbol	2 s, 8 d
1332-33		Borrassà	Germana d'en Bresch	3 s, 1 d	(+ 3 s, 1 d)

⁵ Falten 5 s. del total, no especifica qui els havia de cobrar ni si es van pagar.

LES REDEMPcions

1332-33		Viladasens	Jaume Amat	81 s, 3 d	130 s
1332-33		Viladasens	Guillem, germana de R. de Puig Amalric	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1332-33		Llampaies	filla de Feliu Sabater	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1332-33		Vilavenut	Guillem Fossar pel seu fill Bernat	58 s	80 s
				22 s	
1332-33		Camós	Berenguer Cases, fill de Bernat Cases, per la pròpia redempció ⁶	18 s, 8 d ⁷	60 s
				8 s, 4 d	
				14 s, 2 d ⁸	
				18 s, 10 d	
1333-34++		Cassà	C., filla Pere Groart	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1333-34++		Brunyola	C., fill R. Ruvira de Sant Dalmai	46 s, 8 d	70 s
1333-34++		Brunyola	Pere Caldeduch	40 s	60 s
1333-34++		Brunyola	Cília, filla C. Caldeduch	21'5 d	2 s, 8 d
1333-34++		Brunyola	Alamanda, f Pere Oller	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1333-34++		Brunyola	C., filla Pere Palau	21'5 d	2 s, 8 d
1333-34++		Palau Borrell	filla de Guerau Doyl	16 d	2 s, 8 d
1333-34++		Serinyà	Bernat, germà d'Arnau Olivella de Terradelles		50 s
1334-35		La Pera	Geralde, filla de Pere Font	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1334-35		Fonolles	Antoni Carreres de Libiano	25 s	50 s
1334-35		Aro	Valençe, filla d'en Vilar	20 d	2 s, 8 d

⁶ Entra a Ravós.

⁷ Paga amb 4 mitgeres d'ordi.

⁸ Paga amb 5 mitgeres d'ordi.

LES REDEMPcions

1334-35		Aro	Elisenda, filla de Vilar Espey?	20 d, òbol	2 s, 8 d
1334-35		Brunyola	Berenguer Estrany, per ell mateix	70 s	140 s
				23 s, 4 d	
1334-35		Brunyola	R. Estrany, germà de Berenguer, per ell mateix	40 s	60 s
1334-35		Brunyola	Nuude?, filla d'en Buades	21 d i òbol	2 s, 8 d
1334-35		Brunyola	Bernat Brugueneda	60 s	+ 60 s
1334-35		Borrassà	Guillema, filla R. Trull ⁹	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1334-35		Borrassà	Perpinyana, filla de Jaume Mateu de Vilamorell ¹⁰	5 s	+ 5 s
1334-35		Palau Borrell	Saurina, filla de Pere Vengut	16 d	2 s, 8 d
1334-35	?-12	Viladasens	Puig Amalric pel seu germà Arnau	300 s ¹¹	- 300 s
1334-35		Viladasens	fill d'en Brech	150 s	300 s
1334-35		Viladasens	Guillemona, filla d'Arnau Candel ¹²	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1334-35		Llampaies	Bertomeu, germà de R. Blanch	50 s	100 s
1334-35		Serinyà	Beatriu, germana d'Arnau Olivella de Terradelles	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1334-35		Borgonyà	[...] Cervià	40 s	40 s
1334-35		Vilavenut	C. P. Cos	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1334-35		Serinyà	Margarida, filla de Pere Alou de Portell de la parròquia de Crespià	2 s, 8 d	2 s, 8 d

⁹ A l'arxiu de l'Almoïna s'ha conservat el pergami on consta la seva redempció (ADG, Pia Almoïna, pergs. Borrassà, núm. 60).

¹⁰ "Quod vis esset virgo que no sint de mansata vel borna Mulienes?".

¹¹ Paga també el dot de la seva uxor.

¹² Un temps després el paborde va escriure: "Hic fuit fraus quod posquam fuit corrupta fuit redempta".

LES REDEMPcions

1334-35		Camós	Dolça, filla de R. Arnau	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1334-35		Camós	Brunissenda, filla d'en Bertolí	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1337-38		La Pera	Elisenda, filla de Pere Corney	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1337-38		Cassà	C. filla d'Arnau Benuç, mort	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1337-38		Gaüses	Agneta, filla de Berenguer Simon	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1337-38	1-11	Vilavenut	Bertomeu Bosch, pel seu germà	50 s	(50 s)
1337-38		Vilavenut	Bertomeu, fill d'Arnau Sagner, mort	50 s	(50 s)
1337-38		Vilavenut	Aladis, filla R. Vilar	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1337-38		Vilavenut	Brunissenda, filla de Bernat Pratesteve	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1337-38		Vilavenut	Ermessenda, filla R. Sagner	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1337-38		Serinyà	Bonanada, filla de Bertomeu Casademont de Portell de la parròquia de Crespià	16 d	2 s, 8 d
1337-38		Camós	Jaume, germà de Francesc Albaquer	50 s	100 s
	Carnipriva			50 s	
1338-39		Celrà	Brunissenda, filla de Pere Duran	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1338-39		Fonoleres	Elisenda, filla de Bernat Sabiula	16 d	2 s, 8 d
1338-39		St. Cebrià dels Alls	Agneta, filla de Guillem Ponç	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1338-39		Cassà	Bonanada, filla de Guillem Teixidor de la Cellera	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1338-39		Cassà	Maria, filla d'Arnau Martí de Albareda de la batllia de Perles	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1338-39		Brunyola	[...], filla de Pere de Pla de Sant Dalmai	21 d, òbol	2 s, 8 d
1338-39		Brunyola	Guillem des Coron	21 d i òbol	2 s, 8 d

LES REDEMPcions

1338-39		Brunyola	Ermessenda, filla de Bonet Vinyes d'Aiguaviva	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1338-39		Clota	Brunissenda, filla de Guillem Casademont	2 s	2 s, 8 d
1338-39		Clota	Arnau Clotó, fill d'Arnau Clotó, difunt	45 s	60 s
1338-39		Camós	Bonanada, filla de Berenguer Mitjà	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1338-39		Vilavenut	Brunissenda, germana de Pere Cabot	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1338-39		Llampaies	Dolça, germana de Pere Riera	16 d	2 s, 8 d
1338-39		Gaüses	pel germà d'en Mases	10 s	10 s
1338-39		Palau Borrell	Geralda i Dolça, germanes de Pere Batlle	2 s, 8 d	5 s, 4 d
1339-40++		Cassà de Pelràs	Francesca, filla de Jaume Amenller	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1339-40++		Aro	Maria, filla d'en Vilar	10 d	2 s, 8 d
1339-40++		Cassà	Bonanada, filla d'Arnau Teixidor de la batllia de Perles	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1339-40++		Cassà	Ermessenda, filla d'Arnau Teixidor de la batllia de Perles	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1339-40++		Brunyola	Alamanda, filla de Bernat Ros, teixidor, de Vilobí	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1339-40++		Brunyola	Miquel Vayre	20 s	30 s
1339-40++		Brunyola	filla de Domènec ses Planes	21'5 d	2 s, 8 d
1339-40++		Brunyola	Margarida Boïgues	21'5 d	2 s, 8 d
1339-40++		Brunyola	C., filla de Pere Brugueneda	2 s, 8 d	2 s, 8 d

LES REDEMPCIONS

1340-41		Brunyola	Maria ¹³ , filla d'en Palau	21'5 d	2 s, 8 d
1340-41		Brunyola	Cília, filla d'en Bagastran	21'5 d	2 s, 8 d
1340-41		Brunyola	Guillem, filla de Bernat Morell d'Estanyol	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1340-41		Brunyola	Pere Esteve, fill de Guillem Esteve d'Ermedans	50 s	(50 s)
1340-41		Brunyola	Cília, filla de Pere Garangou d'Estanyol	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1340-41		Vilablare9	Astruga, filla d'en Costa		¹⁴
1340-41		Camós	Bernat Ferrer de Croanyes pel seu germà	60 s	(60 s)
1340-41		Serinyà	Guillem, filla d'Arnau Carbonell d'Espinavessa	16 d	2 s, 8 d
1340-41		Serinyà	Guillem Carbonell d'Espinavessa	28 s	28 s
1340-41		Fellines	Geraide, filla de Jaume Sastre	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1340-41		Viladasens	Brunissenda, germana de Pere Puig	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1340-41		Gaüses	per en Ros, pels seus germans i l'avi ¹⁵	75 s	75 s
1340-41		Gaüses	Elisenda, filla de Berenguer Simon	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1340-41		Palau Borrell	Gualda, filla de Guerau Doyl	16 d	2 s, 8 d
1342-43		Llambilles	Ferrera, filla de Pere Salip	12 d	2 s, 8 d
1342-43		Celrà	Guillem, filla de Guillem Savall	6 d, pugesa	(2 s, 8 d)
1342-43		La Pera	Bernat Alberti, fill de Pere Alberti, difunt de Madremanya	10 s	(10 s)

¹³ Uxor d'en Barbavell

¹⁴ No hi ha cap anotació numèrica.

¹⁵ "Recepi pro redempcione d.en Ros et pro redempcionem fratrum suorum, avunculorum suorum, LXXV s.".

LES REDEMPCIONS

1342-43		Cassà	Sermade, filla Guillem Banuç de Campllong	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1342-43		Cassà	Guialmona, filla Bernat Capel, fuster ¹⁶	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1342-43		Riudellots de la Selva	Margarida, germana de Pere Esteve, fill de Guillem Esteve	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1342-43		Brunyola	filla d'en Graner	21 d, òbol	2 s, 8 d
1342-43		Brunyola	cunyada d'en Bosch o Bagastra	21 d, òbol	2 s, 8 d
1342-43		Brunyola	Ermessenda, germana de Guerau Orta	21 d, òbol	2 s, 8 d
1342-43		Brunyola	Bernarda, filla de Pere Quintana de Salitja	21 d, òbol	2 s, 8 d
1342-43		Brunyola	[...] filla de C. Vidal de Sant Dalmai	21'5 d	2 s, 8 d
1342-43		Brunyola	filla d'en Plan	21'5 d	2 s, 8 d
1342-43		Brunyola	Nicolaua, filla de C. Garangou d'Estanyol	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1342-43		Juïgues	Elisenda, filla de Pere Subiran	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1342-43		Llampaies	Dolça, germana de Pere Valent Ferrer	16 d	2 s, 8 d
1342-43		Llampaies	Bernat Fèlix, pel seu germà Guillem	25 s	50 s
					42 s, 10 d
					7 s, 2 d
1342-43		Gaüses	Margarida, filla de Bernat Guili	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1342-43		Gaüses	d'en Rul de Colomes	6 s, 10 d	(6 s, 10 d)
1343-44		Ben. St. Joan	Brunissenda, filla d'en Janer	16 d	2 s, 8 d
1343-44		Cassà	Margarida, filla de Bernat Sala de la	2 s, 8 d	2 s, 8 d

¹⁶ A l'arxiu de l'Almoïna s'ha conservat el pergami on consta aquesta seva redempció (ADG, Pia Almoïna, pergs. Cassà de la Selva, núm. 486).

LES REDEMPCIONS

			batllia de Perles		
1343-44		Brunyola	Bernat ses Buades, fill de Bernat Buades	53 s, 4 d	80 s
1343-44		Brunyola	Alamanda, filla de Guillem Ferrer de Sant Dalmai	21'5 d	2 s, 8 d
1343-44		Brunyola	Benvinguda, filla de Bonet de Vinyes d'Aiguaviva	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1343-44		Juïgues	Elisenda, filla de Pere Masó	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1343-44		Gaüses	Guillema, filla de Francesc Eimeric	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1344-45		Llambilles	Ermessenda, filla de Berenguer Buigues, difunt	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1344-45		La Pera	Jaume, fill Pere Sabater de (Ruiràs?)	70 s	(70 s)
1344-45		Aro	Bonanada, filla de Bernat Calvet	10'5 d	2 s, 8 d
1344-45		Brunyola	cunyat d'en Bernat Bosch	20 s	30 s
1344-45		Brunyola	Elisenda, filla C. Marquès	21 d, òbol	2 s, 8 d
1344-45		Brunyola	Margarida, filla d'en Bagastran	21 d, òbol	2 s, 8 d
1344-45		Brunyola	germà d'en Graner	40 s	60 s
1344-45		Brunyola	Pere de Puig, fill de Dalmau de Puig d'Ermedans	80 s	80 s
1344-45		Vilablare9	Margarida, filla de Simon Costall	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1344-45		Clota	Guillema, filla Guillem Casademont	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1344-45		Camós	Berenguera, filla Berenguer Maruny ¹⁷		¹⁸

¹⁷ "Dimisi amorem Dei".

¹⁸ No hi ha cap anotació numèrica.

LES REDEMPcions

1344-45		Borgonyà	Berenguera, filla de Castelló Colom	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1344-45		Vilavenut	Aleu, filla de Pere Cos	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1344-45		Fellines	Alamanda, filla d'Arnau Santor	21 d, òbol	2 s, 8 d
1344-45		Viladasens	C. Amat, fill de Pere Amat	60 s	60 s
1344-45		Gaüses	Maria, filla d'en Simon	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1344-45		Palau Borrell	filla de Pere de Pont de Vilademat	16 d	2 s, 8 d
1345-46		Celrà	Sibil.la, filla de Berenguer Vermell	5 d	(2 s, 8 d)
1345-46		St. Cebrià dels Alls	Pere Pons, germà de C. Pons	70 s	40 s
					30 s
1345-46		Cassà	C. Capell, fill de R. Capell de Campllong	80 s ¹⁹	40 s
					20 s
					10 s
					80 s ²⁰
1345-46		Brunyola	mare d'en Caldeduch	26 s, 8 d	40 s
1345-46		Brunyola	Sibil.la, filla de Joan Vidal d'Estanyol	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1345-46		Vilavenut	R., fill de Guillem Fossar	100 s	50 s
					50 s
1345-46		Serinyà	Barcelona, germana d'Arnau Olivera de Terradelles	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1345-46		Fellines	Germana d'Arnau de Bordils	16 d	2 s, 8 d
1345-46		Viladasens	Margarida, filla d'Arnau Candel	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1345-46		Gaüses	Bernat, fill d'en Guili	50 s	50 s

¹⁹ R. Llorenç de Cassà n'ha de pagar la meitat, l'altra el pare del redimit.

²⁰ Falten 10 s

LES REDEMPcions

1346-47		Serinyà	Sibil.la, filla de Bernat Budelesdemont	16 d	2 s, 8 d
1346-47		Celrà	Sibil.la, filla de Pere Duran	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1346-47		La Pera	C. de Ruiràs?	60 s	60 s
1346-47		Camós	Brunissenda, filla Guillem Verdaguer	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1346-47		Camós	Gillema, filla de Guillem Arnau	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1346-47		Borgonyà	Ermessenda, filla de Joan Castenyadevall	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1346-47		Vilavenut	Elisenda, filla d'Arnau Davall	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1346-47		Vilavenut	Elisenda, filla de Bernat Prat	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1346-47		Viladasens	Guialmona, filla de Pere Rehedor?	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1346-47		Viladasens	filla de Carmançó Moret	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1346-47		Llampaies	Ermessenda, filla de R. Ferrer	16 d	2 s, 8 d
1346-47		Gaüses	Maria, filla de Guillem Ros	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1347-48		La Pera	Elisenda, filla de Berenguer Bassa	16 d	2 s, 8 d
1347-48		Llambilles	Oliva, filla d'en Belel de Cassà, difunt	14'5 d	2 s, 8 d
1347-48		Celrà	Brunissenda, filla de Pere Perich, difunt	5 d	2 s, 8 d
1347-48		La Pera	Antònia, filla d'en Parer	14'5 d	2 s, 8 d
1347-48		La Pera	Elisenda, filla de Pere Olmay	11 d	2 s
1347-48		La Pera	Cília, filla de Berenguer Solan	14'5 d	2 s, 8 d
1347-48		La Pera	Berenguer i Arnau Cornell, germans	102 s, 4 d	230 s ²¹
1347-48		La Pera	filla de Berenguer de Clota	13'5 d	2 s, 6 d
1347-48		La Pera	home ²²	no cobra res	30 s

²¹ "Item expendi que nolebant solvere XIII d. in citacione".

²² Es casa amb Antiga, flaquera de Girona.

LES REDEMPcions

1347-48		Cruïlles	Guialmona i Francesca, filles de Bernat Ermeniaz?, sastre	2 s, 5 d	5 s, 4 d
1347-48		Serinyà	Margarida, filla de Joan Serra	13'5 d	2 s, 8 d
1347-48		Vilavenut	Elisenda, filla de Pere Cors	13'5 d	2 s, 8 d
1347-48		Fellines	Agneta, filla Berenguer Batlle	7 d	2 s, 8 d
1347-48		Gaüses	Jaume Mir per la seva redempció	54 s	120 s
1347-48		Gaüses	C. Aymeric per la seva redempció	45 s	100 s
1347-48		Fonolleres	Dolça, filla de Bertomeu Miquel de Mata	14 d	(2 s, 8 d)
1347-48	dijous després de St. Vicenç	Brunyola	Berenguer Droch, fill de Berenguer Droch	32 s, 1'5 d	(64 s, 3 d)
1347-48	últim dijous -1	Brunyola	filla de Pere Oller	14 d	2 s, 8 d
1347-48		Brunyola	Guillem Quintana de Salitja	7 s, 6 d	(15 s)
1347-48		Brunyola	filla de Pere Falgueres que és a Monells	14'5 d	2 s, 8 d
1347-48	1-2	Camós	Guillema, filla de Bernat Vila	15 d	2 s, 8 d
1347-48	1-2	Camós	una fadrina	14'5 d	2 s, 8 d
1347-48		Fellines	Francesca, filla d'en Sans	9'5 d	2 s, 8 d
1347-48		Llambilles	Bonanada, filla de Pere Bascanela	5 d	2 s, 8 d
1347-48	26-4-48	Brunyola	filla d'en Matràs de Caules	15 d	2 s, 8 d
1348-49	dilluns abans del Ram	Cassà	Pere Calvó	31 s	(70 s) ²³

²³ Paga Bernat Russinyol.

LES REDEMPCIONS

1348-49		Cassà	2 fembres	2 s, 8 d	5 s, 4 d
1348-49		Cassà	germà de Pere Reixach de Campllong	45 s, 2 d	(100 s)
1348-49	dimarts abans de St. Narcís	Cassà	Bernat Ros, fill de Guillem Ros	15 s, 9 d	35 s
1348-49		Llambilles	Salvador, Francesc Sagner i un germà	52 s, 6 d	(140 s)
1348-49	dijous després de les 11000 verges	Cassà	Margarida, filla d'en Ortal de Campllong	14'5 d	2 s, 8 d
1348-49	19-11	Brunyola	1 fembra d'Estanyol	2 s, 4'5 d	5 s, 4 d
		Cassà	filla d'en Romaguera de Campllong		
1348-49	St. Nicolau	Brunyola	fembra que surt del Mas Lambart de Caules	62 s, 7 d ²⁴	(2 s, 8 d)
1348-49		Brunyola	Caterina, filla de Pere Gotara de Sant Andreu Salou	14'5 d	2 s, 8 d
1348-49	22-1	Brunyola	vídua d'Arnau Vidal d'Ermedàs	62 s	(70 s)
1348-49	22-1	Brunyola	Francesca, vídua de Arnau Devesa	60 s	+ 60 s
1348-49	22-1	Brunyola	Margarida de Gausach	18'5 d	2 s, 8 d
1348-49	1-1	Brunyola	Guillem Caldeduch	48 s	+ 48 s
1348-49	dijous abans de St. Andreu	Camós	Bernat Marunys, per ell mateix	27 s	80 s, en paga 60

²⁴ El pagament inclou la redempció, "legítimes de ll inffans" i un inventari dels béns del mas que costà 3 s.

LES REDEMPcions

1348-49	28-1	Camós	Margarida d'en Brugué	14'5 d	2 s, 8 d
1348-49	divendres després de Pasqua	Camós	Elisenda, vídua de Bernat Perpenyà	13 s, 6 d	30 s
1348-49	dimarts després de Sta. Maria d'Agost	Camós	filla d'en Verdaguer	1 s, 1'5 d	2 s, 8 d
1348-49	dimecres després de Sta. Maria d'Agost	Camós	fill d'en Verdaguer	36 s	(80 s)
1348-49	St. Bertomeu	Camós	vídua de Joan Marunys	4 s, 6 d	50 s, en paga 10
	Sta. Maria - 9			4 s, 6 d	10 s
	St. Martí			13 s, 6 d	30 s
1348-49	dissabte després de St. Vicenç	Vilavenut	Pere Cabot, meyor de dies	4 s, 11 d	11 s
1348-49	8-1	Serinyà	Guillem, fill de Guillem Costa de Portell	21 s, 10 d	48 s
1348-49		Serinyà	Joan ça Rola de Crespià	2 s, 3 d	5 s
1348-49		Serinyà	Brunissenda, filla de Joan Euladela de Crespià	2 s, 3 d	5 s
1348-49	11-3	Serinyà	Maria Carbonella d'Espinavessa	81 s	180 s

LES REDEMPCIONS

1348-49	dissabte abans de St. Guerau	Gaüses	4 dones	43 s, 10'5 d ²⁵	(verges)
1348-49	dimarts abans de St. Vicenç	Llampaies	Margarida, filla d'en Riera	14'5 d	2 s, 8 d
1348-49	St. Gregori	Llampaies	Ermessenda, filla de R. Blanc	14'5 d	2 s, 8 d
1348-49	20-1	Viladasens	Berenguera, filla de Jaume Julià	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1348-49		Palau Borrell	Maria, filla de Pere Caixans	14'5 d	2 s, 8 d
1348-49		Palau Borrell	Escota, filla de Pere Escot	6 s, 3 d ²⁶	(15 s)
1348-49		Palau Borrell	filla d'en Pere Batlle	14'5 d	2 s, 8 d
1348-49	dimecres després de Sta. Maria d'Agost	Palau Borrell	Pere de Pont de Viladamat	11 s, 6 d	(25 s)
1348-49		La Pera	Bernat Moner ²⁷	27 s	60 s
1348-49	últim dijous de maig	Aro	Arnau Sadurní, del veïnat de Belloc	16 s, 10'5 d	60 s
1348-49	dimarts després de Nadal 1349	Aro	Nicolau Motgera	9 s, 9'5 d	60 s
1348-49	1-11	Brunyola	Arnau ces Vinyes d'Aiguaviva	58 s, 6 d	+ 58 s, 6 d

²⁵ "Per rahon de terç del mas Ponç et per IIII fembres".

²⁶ Paga "per terç de na Escota".

²⁷ "Per ço cor pres muyler en altra seyoria".

LES REDEMPcions

1348-49	últim dissabte -4	Brunyola	Francesca, filla de Bernat Burgués de Vilobí	14'5 d	2 s, 8 d
1348-49	dijous després de Sant Gregori	Fonolles	filla d'en Joan de Fonolles	2 s, 6 d	2 s, 8 d
1348-49		Felines	germana d'en Sanç	21 d, òbol	2 s, 8 d
1349-50	1-2	Vilavenut	Elisenda, filla de Pere Valentí	14'5 d	2 s, 8 d
1349-50	4-2	Palau Borrell	Gerona, filla de na Sabrina de Palau	14'5 d	2 s, 8 d
1349-50		Celrà	Guillem Mir i sa muller ²⁸	54 s	60 s entre els dos
1349-50	1-4	Brunyola	Cília, vídua de Pere de Plan	36 s	120 s
1349-50	dilluns abans de Cincogesim a	Borgonyà	filla d'en Colom de Borgonyà	8 d	2 s, 8 d
1349-50	11-5	Camós	Jaume i Joan, fills de Jaume Mascaró, carnisser de Banyoles ²⁹	36 s	80 s
1349-50	23-5	Serinyà	Pere Jordà de Portell ³⁰	22 s, 6 d	50 s
1349-50	dissabte abans del Ram	Brunyola	Pere Bruneda de Sant Martí Sapresa	18 s	40 s

²⁸ "Eren gent pobra que no havien res "i han rebut un mas "per lo cal s.avien a fer homes d.altre seyor".

²⁹ " E eren clergues coronats".

³⁰ "Per so cor prenía muyler".

LES REDEMPCIONS

1349-50	dimarts després del Ram 1349	Gaüses	Berenguer Esmeric, fill de Guillem	107 s, 6 d	240 s ³¹
1349-50	dimarts després de St. Mateu	Camós	home que fou del mas Bernat Estrada	9 s, 9'5 d	21 s, 11 d
1349-50	15-6	Camós	filla d'en Mitjà	14'5 d	2 s, 8 d
1349-50	dilluns després de St. Jaume 1350	Aro	na Vilara de la cellera d'Aro	4 s, 2'5 d	+ 8 s, 5 d
1349-50	1-8	Cassà	Ballel pel seu germà	13 s, 6 d	30 s
1349-50		Llampaies	filla d'en Cetrinia?	14'5 d	2 s, 8 d
1350-51	10-9	Palau Borrell	Bernat Doyl, fill de Ramon de St. Feliu de la Garriga	27 s	60 s
1350-51	27-1	Aro	Alamanda, filla d'en Guillem Ramon	9'5 d	2 s, 8 d
1350-51	1-2	Cassà	filla ³² de na Boscha de Maçanet	4 s, 6 d	10 s
1350-51	15-2	Brunyola	Guillem, filla d'en Pere Pujol	10 d	2 s, 8 d
1350-51	18-2	Ben. St. Joan	Joan ses Corts de Merlant	40 s, 11 d	45 s, 6 d
1350-51	10-5	Llampaies	Bernat Ferrer per Francesca, vídua de R. Bordils	38 s, 10 d	-88 s ³³
1350-51	21-5	Fonolles	filla de na Sibil·la	14'5 d	2 s, 8 d

³¹ "Aquests d. se pagaren emfre diverses pagues e per diverses ayns".

³² "Per so cor era borda".

³³ "Per terces de mobil, d.entesties e per rasemensa de na Francesca".

LES REDEMPCIONS

1350-51	últim dimarts de juny 1351	Vilavenut	Pere Batlle	135 s	300 s
	6-11-1354			50 s ³⁴	100 s
1350-51	dimarts després de St. Nicolau	Cassà	Pere Ramon de Campllong	18 s	40 s
1351-52	12-1	Camós	Jaume i Bernat Gelion ³⁵	40 s	90 s entre els dos
1351-52	primer dijous -9	Brunyola	Guillem Sartre, fill de Maria Barbanegra	15 s	50 s
1351-52	7-9	Camós	Morunys, fill d'en Morunys	18 s	40 s
1351-52	18-9	Cassà	filla d'Andreu Sangosta	14'5 d	2 s, 8 d
1351-52	1-10	Serinyà	Bertomeu, fill d'en Jaume Teixidor de Crespià	22 s, 6 d	50 s
1351-52	12-10	Serinyà	Maria Mascorola de Crespià	14'5 d	2 s, 8 d
1351-52	20-11	Brunyola	filla de Guillem Esteve d'Ermedans	14 d	2 s, 8 d
1351-52	30-11	Brunyola	Pere Palau, ara estadant a Girona	38 s	(85 s)
1351-52	7-2	Borgonyà	Brunissenda Reixa ³⁶ , filla d'en Perpinyà Roig	7 s, 6 d	30 s
1351-52	10-2	Borgonyà	Elisenda, filla d'en Colom	8 d	2 s, 8 d
1351-52	12-4	Brunyola	Caterina, filla d'Arnau Alexandre	9 d	2 s, 8 d

³⁴ "El dit Pere Batlle qui fo de Vilavenut".

³⁵ "Un era incensatus e eren homes qui no havien res".

³⁶ "Estava a Banyoles e era veyla".

LES REDEMPcions

1351-52	12-4	Brunyola	filla de Francesc Boigues	14'5 d	2 s, 8 d
1351-52	17-4	Borgonyà	Guillem Perpinyà Roig	20 s, 3 d	45 s
1351-52	12-5	Juïgues	Maria, filla d'en Puigtorrat de Sorts	14'5 d	2 s, 8 d
1351-52	16-6	Gaüses	Sibil·la, filla d'en Francesc de Gaüses ³⁷	14'5 d	2 s, 8 d
1351-52	6-7	Cassà	Bertomeu Negre de Campllong	54 s	120 s
1351-52		Brunyola	filla de Guerau Estevet d' Estanyol	14 d	2 s, 8 d
1351-52	1352	Juïgues	Bernat Crosela	5 s	
1352-53	10-1	Girona	Guillema Torrent de Foleya, parròquia de Canet	2 s, 8 d	2 s, 8 d
1352-53	14-2	Brunyola	Pere ses Boigues	45 s	100 s
1352-53	22-4	Serinyà	nebot d'en Pere Serra	72 s	160 s
1354-55	22-11	Ben. St. Joan	Berenguer Cots, fill de J. Cots de Merlant	23 s, 7 d	60 s ³⁸
1354-55	2-4	Ben. St. Joan	Guillem Pons del veïnat de Celrà de la parròquia de St. Gregori	22 s, 6 d	90 s
1354-55	19-5	Gaüses	Francesca, filla de Guillem [...] ³⁹		2 s, 8 d
1354-55	27-2	Llambilles	Guillem, filla Pere Boscavila ⁴⁰	5'5 d ⁴¹	2 s, 8 d
1358-59	deute 1356	Viladasens	Bernat Venrell per ell mateix	35 s	+ 45 s
	12-12		Berenguer Ballell per Bernat Venrell	10 s	
1358-59	deute 1355	La Pera	Cília, filla de Francesc Ruiras	2 s, 5 d	(2 s, 8 d)

³⁷ Estadant a St. Jordi Desvalls.

³⁸ Dues terceres parts de l'Almoina i l'altra d'Arnau de Bordils. Vol ser tonsurat.

³⁹ "Residentis in loco de Vals desponsavit virum in loco de Subiranicis".

⁴⁰ "Que duxit in virum".

⁴¹ La meitat és del Sagristà Major de Girona.

LES REDEMPCIONS

		La Pera	Francesca, Bernat Bofill		(2 s, 8 d)
1358-59	deute 1356	La Pera	Bernat Simó, fill de Berenguer Simó	22 s, 6 d	+ 22 s, 6 d
1358-59	deute 1356	La Pera	Caterina, filla de Berenguer Ruiràs	14'5 d	(2 s, 8 d)
1358-59	deute 1356	La Pera	Bernat Miquel pel seu germà Nicolau	11 s, 9'5 d	+ 11 s, 9 d, m.
	12-4			45 s	100 s
1358-59	deute 1356	Aro	Bonanada, filla de Bernat Ramon	9 d	(2 s, 8 d)
1363-64++		Serinyà	Elisenda, filla de Pere Portell de Vilert ⁴²	14'5 d	2 s, 8 d
1363-64++		Serinyà	Bonanada, filla de Pere Costa de Crespià ⁴³	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1363-64++		Camós	Brunissenda, filla de Bernat Pla, fill de Bernat Escanat de Camós ⁴⁴	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1363-64++		Camós	Maria, filla de Pere Solà ⁴⁵	8 d	2 s, 8 d
1376-77	2-9-1375	Fonolles	Ornal, filla de Berenguer Vaquer	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1376-77	29-12	Celrà	Sibil·la, filla de Guillem Duran ⁴⁶	2 s, 5 d	2 s, 8 d ⁴⁷
1376-77	20-1	Celrà	Francesca, filla de Guillem Vall, difunt	5 d	2 s, 8 d
1376-77	9-3	Brunyola	Cília, filla de Pere Janer ⁴⁸	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1376-77	31-3	Brunyola	Bonanada, filla de Bernat Paludarii de Vilobí, àlies Burgués de Brunyola	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d

⁴² Es casa amb Jaume Moner de la parròquia de Caneles.

⁴³ Es casa amb Pere Plana de Fares.

⁴⁴ Es casa amb Guillem Suriguer de Sant Miquel Sacot.

⁴⁵ Es casa amb Arnau Vilarrasa de Sant Vicenç de Canet.

⁴⁶ "Reputata incorrupta".

⁴⁷ Paga el seu pare.

⁴⁸ "Reputabatur incorrupta".

LES REDEMPCIONS

1377-78	17-11-1376	Camós	Margarida, filla d'Arnau Bach ⁴⁹	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1377-78	17-11-1376	Cassà	Margarida, filla d'Arnau Capell de Campllong ⁵⁰	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1377-78	13-10	Cassà	Vanguda, filla de Bernat Lupeti ⁵¹	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1377-78	20-11	Serinyà	Maria, filla de Pere Costa de Portell de la parròquia de Crespià ⁵²	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ⁵³
1377-78	26-1	Riudellots de la Selva	homes i dones del Mas Gombau, paga Pere Serra, propietari ⁵⁴	800 s	900 s
1377-78	25-3	Aro	Francesca, vídua de Joan Martí, àlies Esteve ⁵⁵	59 s, 6 d	165 s
1377-78	29-3	Brunyola	Guillem Castellà, fill de R. i Guillema, propietària del mas Castellà ⁵⁶	67 s, 6 d	150 s ⁵⁷
1377-78	31-3	Fonolleres	Saura, filla de Bernat Vaquer ⁵⁸	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1377-78	15-4	Gaüses	Margarida, filla de Joan Gil, vídua de R.	65 s	260 s ⁶⁰

⁴⁹ Esposa de Jaume Nicolau de Cornellà.

⁵⁰ Esposa de Bertomeu Galceran de Campllong.

⁵¹ "Qui reputabatur incorrupta et duxit in virum Nicolaum Maymir de Calidis".

⁵² "Duxerat in virum Bn. Mora de Crespiano, hominem proprium Domini Episcopi et que reputabatur incorrupta".

⁵³ "Ipsa die solvit dictus pater suus".

⁵⁴ Es ven el mas Gombau immediatament per 800 s.

⁵⁵ Ara uxor de Pere Estrets d'Aro, redimida "pro eo que duxerat in virum dictum P. Estrets, qui est homo proprius Domini Abbatis Sancti Felicis Guixellensis".

⁵⁶ "Intravit mansum Alomarii de Vilaubino".

⁵⁷ "Solvit ipsa die".

⁵⁸ "Duxerat in virum Berengarium Çabaterii de Rupiano reputabatur virgo".

LES REDEMPCIONS

			Blanch de Llampaies ⁵⁹		
1377-78	24-4	Brunyola	Guillem Fuster, àlies Janet	205 s	350 s
1377-78	5-6	La Pera	[...] filla incorrupta de Pere Albert de Madremanya	7 d ⁶¹	2 s, 8 d
1378-79	28-7	Cassà	Caterina, filla de Guillem Teixidor ⁶²	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1378-79	9-8	Celrà	Berenguer, fill de Pere Riart	108 s	360 s ⁶³
1378-79	12-8	Cassà	Palagrina, filla de Pere Calvó ⁶⁴	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1378-79	16-10	Riudellots de la Creu	Francesca, filla de Bertomeu Clotó ⁶⁵	11'5 d	2 s, 8 d
1378-79	10-11	Celrà	Francesca, filla de Berenguer Perich ça Quintana	4'5 d	2 s, 8 d
1378-7	21-12	Juïques	Francesca, filla de Pere Om ⁶⁶	8 d	2 s, 8 d ⁶⁷
1378-79	21-12	Riudellots de la Selva	Ferrer Parayni ⁶⁸	63 s	140 s
1378-79	21-12	Riudellots de	Pere Jaume, fill de Ferrer Parayni	23 s	25 s

⁵⁹ Era pròpia de l'Almoina per raó del mas Gil, al casar-se amb R. Blanch de Llampaies no es va redimir per què ell també era propi de l'Almoina, però ara "duxit alterius virum Castilione de Villario de Saves, parrochie de Urriollis".

⁶⁰ Paga diverses vegades G. Saguer de Llampaies, tutor dels fills de Ramon Blanch.

⁶¹ El render no cobra la seva part fins el 28 de gener de 1379.

⁶² Esposa de [] de Baschanovo.

⁶³ "Solvit dictus P. ipsa die".

⁶⁴ "Incorrupta, sponsa Vicencii Serra de Quarto".

⁶⁵ Esposa de Bernat Sala.

⁶⁶ Esposa de Bernat Roser de Palol de Farga, parròquia de Pujals dels Pagesos.

⁶⁷ La meitat del foriscapi és del paborde.

⁶⁸ "Olim proprietarius mansi Gombau de Rivolucorum de Silva, que intravit namsum Guillelmum ça Aulina, vallis Sancti Daniel".

LES REDEMPCTIONS

		la Selva			
1378-79	9-1	Celrà	Brunissenda ⁶⁹ , filla de Pere Riart	8 d	2 s, 8 d
1378-79	26-3	Fonolles	Alamanda, filla de Francesc Prats de Mata ⁷⁰	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ⁷¹
1381-82	15-11	Brunyola	Francesca, filla de Guillem Estrany ⁷²	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1381-82	4-7	Camós	Bernat, fill de Pere Tassi ⁷³	68 s, 9 d	275 s
1381-82	4-8	Borgonyà	Constança, filla de Berenguer Puigtorrat de Sorts ⁷⁴	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1381-82	13-1	Viladasens	Caterina, filla de Raimon Julià ⁷⁵	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1381-82	3-3	Viladasens	Pere, fill de Berenguer Moret ⁷⁶	108 s	240 s ⁷⁷
1381-82	7-3	La Bisbal	Ferrera, filla de Pere Falgueres, àlies Boscà de Monells ⁷⁸	2 s, 5'5 d	2 s, 8 d
1381-82	7-3	La Bisbal	Caterina, filla de Guillem Falgueres, àlies Legarut de Monells ⁷⁹	2 s, 5'5 d	2 s, 8 d
1381-82	7-5	Ben. St. Joan	Brunissenda, vídua de Pere Ponc de	27 s	120 s ⁸¹

⁶⁹ Esposa Pelegrí Migeria.

⁷⁰ Esposa de Guillem Figueres.

⁷¹ Paga el seu pare.

⁷² Esposa de Berenguer Pla.

⁷³ "Pro eo que intravit mansum Francisce Lapar de Sancti Vicencii de Camonibus".

⁷⁴ Esposa de Pere Noguer de Borgonyà.

⁷⁵ "Tanquam mulier incorrupta pro eo que fuit sponsata Francisci Mathessa, dicti loci".

⁷⁶ "Pro eo que causa matrimoni intravit mansum P. Baiuli de Lampadiis".

⁷⁷ "Et solvit dictus pater suis, in diversis solucionibus".

⁷⁸ "Qui origine traxit de Bruyola pro eo que duxit in virum G. de Brugueria de Monellis".

⁷⁹ "Qui origine traxit de Bruyola, duxit in virum G. Oliverii de Monellis".

LES REDEMPCIONS

			Sant Gregori ⁸⁰		
1381-82	15-3	Viladasens	Sibil·la, filla de Raimon Feliu de Fellines ⁸²	1 s, 1'5 d	2 s, 8 d ⁸³
1381-82	1-8	Brunyola	Margarida, filla de Francesc Bels ⁸⁴	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1381-82		Gaüses	Beatriu ⁸⁵ , filla de Pere Ciprià ⁸⁶	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1386-87	14-11	Vilavenut	Catalina, filla de Jaume Ort ⁸⁷	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1386-87	deute 1385	Viladasens	Margarida, filla de Pere Sanç	7 d i òbol	2 s, 8 d ⁸⁸
1386-87	26-3	Brunyola	Margarida, vídua de Joan Lambart de Caules ⁸⁹	54 s	120 s ⁹⁰
	26-3				60 s
	16-8				60 s
1386-87	3-7	Viladasens	Brunissenda, filla d'en Berenguer Amat ⁹¹	9 d	2 s, 8 d ⁹²
1386-87	12-7	Aro	Margarida, filla de Bernat Ramon ⁹³	11'5 d	2 s, 8 d

⁸⁰ "Pro eo que habuit exire dictum mansum".

⁸¹ Paga Guillem Mir, hereu del mas. A més a més paga 74 s., 3 d. per l'eixòrquia de Pere Ponç.

⁸² Esposa de Pere de Font de Cervià.

⁸³ "Et solvit, tanquam incorrupta".

⁸⁴ Esposa de Pere Aragó de Santa Coloma.

⁸⁵ "Pro eo que duxit in virum G. Oliverii, dicti loci de Molleto".

⁸⁶ "Olim de Gahusis, nunc commorans in loco de Molleto ubi se facit nominari Castillionis Scampa".

⁸⁷ Pren per marit en R. [...]quela d'Ollers.

⁸⁸ Pagament d'un deute als arrendadors de l'any 1385. L'any 1403-1404 es paguen 7 d. i m. més per aquesta redempció.

⁸⁹ Esposa de Pere Padró de Domeny.

⁹⁰ "Lo mas ho avia a pagar tot".

⁹¹ "Fembra ponçela marit P. Batlla de Lampayes, e avia d.altra seyor".

⁹² Els renders cobren 9 d., m. l'any 1403-1404.

⁹³ Pren per marit en Joan Fofron?, senyor útil del mas Vilaret d'Aro.

LES REDEMPcions

1386-87	21-9	Brunyola	Brunissenda Garangola, vídua d'Estanyol ⁹⁴	45 s	100 s ⁹⁵
1386-87	29-10	Vilavenut	Guillem Desmont ⁹⁶	45 s	100 s ⁹⁷
	5-3-1387				33 s
	1404				22 s
1386-87	11-1	Brunyola	Pere Sabet d'Estanyol ⁹⁸	74 s, 3 d	165 s, paga 110 s
	14-10-1388				22 s
	28-11-1388				33 s
1386-87	26-12-1387	Brunyola	Pere Castalà ⁹⁹	45 s	100 s
1386-87	1387	Brunyola	Bernat Fuster, fill de Bernat Fuster ¹⁰⁰	49 s, 6 d	110 s
	10-1-1387				55 s
	31-1-1387				22 s
	30-12-1388				33 s
1398-99	6-9	Fonolles	Maria, filla de Francesc Miron, difunt ¹⁰¹	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1398-99	3-6	Cassà	Francesca, filla de R. Miró ¹⁰²	2 s, 5 d	2 s, 8 d

⁹⁴ Es casa amb Pere Serinyà de Vilanna.

⁹⁵ Paga la seva sogra.

⁹⁶ Entra al mas Morgatdemont de Porqueres.

⁹⁷ El render li perdona la seva part perquè és el seu nebot.

⁹⁸ "Avia a vanir d'altra seyor "perquè entra al mas Medres d'Aiguaviva.

⁹⁹ Renuncia al mas Castalà.

¹⁰⁰ Entra al mas Roura de Santa Coloma on es casa amb Antònia, filla d'en Roura.

¹⁰¹ Casada amb Jaume Creus, sabater de Girona.

¹⁰² Casada amb Pere Riera de Sils, és "fembra poncela".

LES REDEMPcions

1398-99	22-8	Riudellots de la Selva	Aulària, filla de Berenguer Boscà ¹⁰³	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1398-99	10-9	La Pera	Guillema, filla de Berenguer Sabater ¹⁰⁴	2 s, 7 d	2 s, 8 d
			Maria, filla de Berenguer Sabater ¹⁰⁵		2 s, 8 d ¹⁰⁶
1398-99	20-1	Aro	Vicença, filla de Pere Vilar ¹⁰⁷	11'5 d	2 s, 8 d
1398-99	30-1	Vilavenut	Guillem ¹⁰⁸ , fill de Pere Salom de Juïgues, difunt		60 s
	27-3			7 s, 6 d	30 s
	1400			7 s, 6 d	30 s
1398-99	1-2	Serinyà	Sibil.la, filla de Guillem Costa de Portell	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1398-99	15-4	Camós	Narcissa, filla de l'Albaquer ¹⁰⁹	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ¹¹⁰
1398-99	deutes 1396	Serinyà	filla d'en Castelló Salom de Portell	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1399-00	13-8-98	Brunyola	Margarida, dona d'en Pere Toron de Brunyola ¹¹¹	99 s	110 s
1399-00	30-1	Brunyola	Catalina, filla de Pere Falgueresdavall ¹¹²	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1399-00	23-II	Brunyola	Francesca, filla de Bernat Ferrer, ferrer	79 s, 2'5 d	88 s ¹¹⁴

¹⁰³ Pren per marit en Llorenç Agullana de Sils.

¹⁰⁴ "Es pervengut o la mara que li dona el mas Vila de Flaçan avanir d.altra seyor".

¹⁰⁵ Es casa amb Bernat Manso de Subiràrigues "e ha avenir d.altra seyor".

¹⁰⁶ Totes dues "no son corrupudes".

¹⁰⁷ Pren per marit en Pere Vilabella de Solius e avia avenir d.altra seyor.

¹⁰⁸ "E aço per tal cum era pobra e vagabundus".

¹⁰⁹ Pren per marit un espayer de Girona.

¹¹⁰ Paga Francesc Feliu, blanquer de Girona.

¹¹¹ "Per tal cum es auda axir del mas Toron per mort de son marit".

¹¹² "Fembra poncela per tal cum pres per marit son fil d.en Roger Bert d.Stayol".

LES REDEMPcions

			de Sant Dalmaí ¹¹³		
1385-88 deutes	5-12-??	Borrassà	Bernat, fill de Pere Brascó ¹¹⁵	88 s	220 s ¹¹⁶
1403-04	1388 deute	Viladasens	filla d'en Pere Teixidor		2 s, 8 d
1403-04	14-11	Medinyà	Guillem, fill d'en Barrera de Cartellà ¹¹⁷	¹¹⁸	83 s, 6 d
1403-04	26-1	Cassà	Antònia ¹¹⁹ , filla de Pere Carbonell de la borna Pascala	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1403-04	6-2	Borgonyà	Narcís, fill de Berenguer Dalmau Puigtorrat	39 s, 7 d	88 s
	10-12				20 s
	13-3-1405				20 s
					11 s ¹²⁰
	20-12-1405				14 s
					23 s
1403-04	13-3	Brunyola	Joana ¹²¹ , filla de Pere Falgars, difunt	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1403-04	10-4	Fellines	Margarida, filla de [...] Batlle ¹²²	6 d	2 s, 8 d

¹¹³ "Per tal cum ac axir del mas Mateu per mort de son marit".

¹¹⁴ "Per tal cum lo mas es ben freyol e patit".

¹¹⁵ Es casa amb Francesca, filla d'en Pere Pou de Borrassà.

¹¹⁶ Com que Pere Brascó és l'arrendador de les rendes no paga la seva part.

¹¹⁷ "Estant a Vulpayac".

¹¹⁸ Tots els foriscapis són del pabordre.

¹¹⁹ Pren per marit en Francesc Citjar de Quart, era ponçela.

¹²⁰ "Paga per ll migeres d.ordi que li compre XI s.".

¹²¹ Pren per marit en Ponç Torrent de Santa Coloma.

¹²² Pren marit.

LES REDEMPCIONS

1404-05	5-6	Serinyà	Maria ¹²³ , filla de Pere Serra	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1404-05	25-7	Cassà	Elvira, filla de Guillem Teixidor, difunt ¹²⁴	49 s, 6 d	110 s
1404-05	9-8	Brunyola	Margarida ¹²⁵ , filla de Guerau Savarich, difunt, de Sant Dalmai	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1404-05	26-8	Camós	Llorenç, fill de Ramon Pere Vila	38 s, 6 d	77 s
	St. Miquel				33 s
					44 s
1404-05	23-9	Cassà	Martina ¹²⁶ , filla de Bernat Llobet, menor de dies	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1404-05	28-10	Fellines	Caterina ¹²⁷ , filla de Bernat Batlle	7 d	2 s, 8 d
1404-05	15-1	Gaüses	Caterina ¹²⁸ , filla de Jaume Ferrer	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1404-05	28-1	Brunyola	Antinona ¹²⁹ , filla de Pere Plan, difunt de Sant Dalmai	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1404-05	4-2	Llambilles	Bertomeua ¹³⁰ , filla de Jaume Sager	11'5 d	2 s, 8 d
1404-05	19-2	Brunyola	Caterina ¹³¹ , filla de Feliu Bover de Sant Dalmai	2 s, 5 d	2 s, 8 d

¹²³ Pren per marit en Guillem Albert de Maià.

¹²⁴ "Qui era joves hom propi de l.Almoyna, muler d.en G. Macip del dit loch".

¹²⁵ Ha esposat per marit en Guerau Granell de Caules.

¹²⁶ Pren per marit Ramon Vives de Cassà.

¹²⁷ Pren per marit en Bernat Toron de Vilablareix.

¹²⁸ Pren per marit en [...] Aribau de Verges.

¹²⁹ Pren per marit en Guillem Alcimir? de Vilablareix.

¹³⁰ Pren per marit en Joan Reig de Santa Agüeta?.

¹³¹ Pren per marit en Pere Ricsen de Montfullà.

LES REDEMPcions

1404-05	19-2	Brunyola	Antònia ¹³² , filla de Pere Peg	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1404-05	21-2	Brunyola	Francesc Esteve, vidu de Caterina, propietària M. Esteve d'Estanyol ¹³³		60 s
1404-05	?-2	Riudellots de la Selva	Margarida ¹³⁴ , filla d'en Mateu	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1404-05	6-3	Vilavenut	Sibil.la ¹³⁵ , filla de Pere Matella, difunt	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1404-05	16-3	Vilavenut	Pere Pichó, sastre de Banyoles ¹³⁶	39 s, 7'5 d	88 s
					44 s
	1-8				18 s
	27-10				18 s ¹³⁷
					8 s
1404-05	5-5	La Pera	Gueraula ¹³⁸ , filla de Berenguer Sabater de Rovires	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1404-05	19-5	Gaüses	Garcen ¹³⁹ , filla d'Arnau Teixidor	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1404-05	26-5	Fellines	Jaume ¹⁴⁰ , fill de Guillem Ros	14 s	80 s
1405-06	1-8	Vilamarí	Francesc ¹⁴¹ , fill de Joan ¹⁴² Subirà	22 s	88 s

¹³² Pren per marit en Pere Buxó de Salitja.

¹³³ "Per mort de dita Catharina es haut axir del dit mas".

¹³⁴ Pren per marit en Mateu Feliu de Franciac.

¹³⁵ Pren per marit en Guillem Miró de Canelles.

¹³⁶ "Per tant com era axit del mas Pichon de Vilavanut era hom propi de la dita Almoyna, lo qual era pobra e tant vey que no veu cusir, e es axorch".

¹³⁷ Aquests 36 s. els paga la seva dona.

¹³⁸ Pren per marit en Joan Ferrer de Sant Jordi Desvalls.

¹³⁹ Pren per marit en Guillem, fill d'en Castelló Mayol de Colomers.

¹⁴⁰ "Al qual feu corona".

¹⁴¹ "Francesch es vaguabund".

LES REDEMPcions

	23-9				44 s
	3-12				20 s
	4-8-1406				24 s
1405-06	8-8	Serinyà	Elisenda ¹⁴³ , filla de Castelló Salom de Crespià	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1405-06	20-8	Brunyola	Joan, fill de Pere Vila ¹⁴⁴	90 s	100 s
				només cobra 64 s	24 s
	18-9				23 s
					2 s, 10 d
					2 s, 2 d
	10-8-1407				22 s
1405-06	26-8	Brunyola	Brunissenda ¹⁴⁵ , filla de Joan Falgueres, difunt, carnisser de Monells	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1405-06	16-11	Brunyola	Joana ¹⁴⁶ , filla de Pere Toron	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1405-06	31-10	Gaüses	Marquesa ¹⁴⁷ , filla de Pere Andreu	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1405-06	12-1	La Bisbal	Alamanda ¹⁴⁸ , filla de Francesc Adaró	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1405-06	13-1	Vilavenut	Bernat ¹⁴⁹ , fill de Pere Matella	49 s, 6 d	110 s ¹⁵⁰

¹⁴² "Lo dit Johan es hom de poch poder".

¹⁴³ "Ha sposat per marit en Marifont de Dosquers, menor de dies".

¹⁴⁴ "Per tant com lo dit P. lo hereta e li dona muler en lo mas Vela qui es ab servitut de homes e de fembres propi de mestra Francesch Sapreson, e tant com es hom de poch poder feuli feta gracia".

¹⁴⁵ Ha pres per marit en Joan Cerdà de Monells.

¹⁴⁶ "Ha sposat per marit en Johan de Fontbernat".

¹⁴⁷ Es esposada amb en Francesc Batlle de Vilajohin?.

¹⁴⁸ Ha esposat en Pere Rupiana.

¹⁴⁹ "Era hereu testamentari de son para, jac sia que no volgues usar de la dita heretat, nes star en lo mas, per tant feu donacio del dit mas al dit Johan e

LES REDEMPCIONS

	31-10				11 s
	20-1				11 s
	15-10				18 s
	16-2-1408				11 s
	5-10-1408				13 s
	10-9-1409				11 s
	16-10-1409				11 s
	19-1-1410				10 s
1405-06	30-1	Brunyola	Nicolaua ¹⁵¹ , filla de Miquel Vidal	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1405-06	3-2	Cassà	Sibil·la ¹⁵² , filla de Mateu Negre de Campllong	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1405-06	27-4	Aro	Vicenç ¹⁵³ , fill de Bernat Ramon	39 s, 2'5 d	110 s
	17-8				55 s
	11-2-1407				55 s
1405-06	8-5	Gaüses	Joan Escampa ¹⁵⁴ , fill de Castelló Escampa ¹⁵⁵ , difunt de Mollet	74 s, 3 d	165 s
	5-8				55 s
	12-10-1406				33 s

per lo tremudament composita XXXIII s.”.

¹⁵⁰ Falta pagar 14 s

¹⁵¹ Ha esposat en Joan Esteve, batlle de Brunyola.

¹⁵² Ha esposat en Domènec, fill de Pere Mascardell de Campllong.

¹⁵³ “Per tant com era vaguabund”.

¹⁵⁴ “Per tant com era vaguabund e sens habitacio”. Joan renuncia a tots els drets que tenia en el mas Ciprià/Cebrià i a les seves terres i possessions de Gaüses. Abans de redimir-se el paborde li requerí l'homenatge.

¹⁵⁵ Abans es deia Pere Ciprià (redempció d'una filla 1381-1382).

LES REDEMPCIONS

	10-11-1406				53 s
					24 s
1405-06	25-5	Aro	Bertomeua ¹⁵⁶ , filla de Pere Vilar	11'5 d	2 s, 8 d
1405-06	28-12-1408	Brunyola	Margarida ¹⁵⁷ , vídua de Joan Graner	22 s, 6 d	25 s
1406-07	1398 deute	Brunyola	nora de Pere Toron	38 s	+ 38 s
1406-07	12-6	Brunyola	Caterina ¹⁵⁸ , filla de Guillem Falgueresdemont	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1406-07	20-6	Cassà	Narcís Sala, teixidor <i>stant</i> a Barcelona, fill de F. traginer de Cassà ¹⁵⁹	29 s, 8'5 d	66 s
1406-07	30-7	Fellines	Margarida ¹⁶⁰ , filla de Joan Sans	1 s, 2 d	2 s, 8 d
1406-07	4-8	Fonolleres	Pere ¹⁶¹ , fill de Bernat Joan de Canapost	no paga res	no paga res
1406-07	16-9	Cassà	Pere, fill de Pere Carbonell Campllong de ¹⁶²	49 s, 6 d	110 s
	10-11				33 s
	30-11				22 s

¹⁵⁶ "Per tant com reputada punçella". Ha esposat en Vicenç, fill d'en Mateu de Solius.

¹⁵⁷ Casada amb Jaume Desvalls de Sant Julià de Llor que paga la redempció. En morir Joan Graner i el seu fill Pere l'any 1405-1406, Margarida i la seva nora "son axides del mas, las quals lo dit mas ha a dar rasemudes ab XXV s., que cascuna hi meta en la dita resamença del seu propi".

¹⁵⁸ Ha esposat en Joan, fill d'en Pere Vila de Brunyola, "es reputade punçella".

¹⁵⁹ "Lo qual Narcis jo havia fet requerir ab carta devant lo vaguer de Barchinona e convenir que.m faes homanatge e en la dita raquesta se oposave lo sindich de la ciutat de Barchinona per nom de la dita ciutat e lo defenien axi com si fos ciutedan que no faes lo dit homanatge e per esquivar plet e despeses fon concordat que fos donat a raemsa e que pagues VI fl.".

¹⁶⁰ Ha esposat en Pere, fill de Guillem Ros de Campdorà.

¹⁶¹ Pere no volia treballar les terres del mas Bofill que li havia estat establert tal i com apareix al llibre de 1403, no volia treballar les seves terres, era vagabund i deixava enderrocar les cases del mas. L'Almoyna fa donació del mas i les possessions al seu germà Antoni a condició de que es fes home propi, fes contínua residència al mas i treballés les seves terres. Antoni accepta si Pere és enfranquit sense cap preu.

¹⁶² "Es vaguabundus e lo dit Pere, pare seu qui no ne ten nangun mas per l.Almoyna posat que sia hom propi de l.Almoyna, mas logua d.altres mases".

LES REDEMPCIONS

	20-1-1407				33 s
					22 s
1406-07	5-11	Serinyà	Elisenda ¹⁶³ , filla de Guillem Costa, difunt, de Portell, parròquia de Crespià	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1406-07	16-11	Vilamarí	Brunissenda ¹⁶⁴ , filla de Joan Subirà, del veïnat de Juïgues	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1406-07	6-12	Camós	Joan ¹⁶⁵ , fill de Berenguer Tassi	49 s, 6 d	99 s
					54 s
	18-7				18 s
					27 s
1406-07	12-3	La Pera	Guillem Caselles ¹⁶⁶	34 s, 8 d	77 s
1406-07	8-4	Fonolleres	Francesca ¹⁶⁷ , filla de Pere Carbonell de Matajuïga	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1406-07	30-4	Riudellots de la Selva	Francesca ¹⁶⁸ , filla d'Antoni Esteve	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1406-07	27-5	Serinyà	Berenguer ¹⁶⁹ , fill de Castelló Salom de Portell, parròquia de Crespià	39 s, 8 d	88 s ¹⁷⁰

¹⁶³ Ha esposat en Guillem, fill de Cassaya de Terrades, difunt.

¹⁶⁴ Esposa de Pere, fill d'en Berenguer Baus de Medinyà.

¹⁶⁵ "Per tant com ha esperança que sia clergue e feuli fer corona".

¹⁶⁶ "Hom propi de l'Almoyna e molt antich, lo qual havia heretades en lo mas Casellas na Catherina, filla seva".

¹⁶⁷ Ha pres per marit Antoni, fill de Pere Febroella d'Ullastret, ella és reputada punçella.

¹⁶⁸ Ha esposat Bertomeu Font de Santa Agüeta.

¹⁶⁹ "Prestament devia esposar muller".

¹⁷⁰ "Paga lo dit Castayon a VII de juny del desus dit any per l bota d.oli que li compre XLVIII s , llll d , ,"

LES REDEMPCTIONS

1409-10	1-7	Brunyola	Caterina ¹⁷¹ , filla de Pere Guillem	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1409-10	10-7	Brunyola	Francesca ¹⁷² , filla de Pere Villa	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1409-10	3-8	Camós	Pere Prat ¹⁷³ , fill de Joan, moliner de Banyoles	16 s, 6 d	66 s
					33 s
					33 s
1409-10	13-8	Aro	Francesca ¹⁷⁴ , filla de Pere Vilar	11'5 d	2 s, 8 d
1409-10	26-8	Cassà	Pere, fill de Francesc Sala	99 s	220 s, en paga 110
	20-12-09				55 s
					55 s
1409-10	18-2	Celrà	Jaume Riart ¹⁷⁵ , fill de Pere, difunt	29 s, 9 d	66 s
1409-10	24-2	La Bisbal	Pere, fill de Narcís Falgueres de Monells ¹⁷⁶	39 s, 8 d	44 s
1409-10	27-2	Brunyola	Caterina ¹⁷⁷ , filla de Guillem Oller	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1409-10	10-3	Brunyola	Antònia ¹⁷⁸ , filla de Berenguer Balaguer	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1409-10	17-3	Brunyola	Arnau Puig ¹⁷⁹ , fill d'Arnau Puig	99 s	110 s ¹⁸⁰

¹⁷¹ Esposa de Vicenç Pol de Vilanna, és incorrupta.

¹⁷² Esposa de Guillem Feliu d'Estanyol.

¹⁷³ "Petrus Prat fuit homine proprius Elemosine, ratione honoris domus de Mansione de Camonibus, que traxit origilius de mansus Ferrarius de Crosaneis".

¹⁷⁴ Uxor de Bertomeu Lanuin d'Aro i reputabatur incorrupta.

¹⁷⁵ "Vaguabundus et sine liberis".

¹⁷⁶ Pere "qui de proximo debet clericari "i el seu pare és teixidor de Monells.

¹⁷⁷ "Que nupsit Petro, filio Francisci Bertran de Montefolio".

¹⁷⁸ Uxor de [...] Bagudà, carnicer de Girona, "que reputabatur incorrupta".

¹⁷⁹ "Qui de proximo erat ductus uxorem".

¹⁸⁰ Paga el seu cunyat Nicolau Puig.

LES REDEMPCIONS

					18 s
					15 s
	16-9				33 s, 6 d
					43 s, 6 d
1409-10	15-5	Vilavenut	Sibil·la ¹⁸¹ , filla de Pere Companys	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1409-10	després de 29-2-1410	Celrà	Antònia ¹⁸² , filla de Berenguer Vermell, difunt	2'5 d i pita	2 s, 8 d
1411-12	11-7	Fornells	Nicolau, fill de Francesc Garrefa		154 s
1411-12	31-7	La Bisbal	Agneta, filla de Guillem Riera		2 s, 8 d?
1411-12	27-8	Llampaies	Graciós Ferrer ¹⁸³		110 s
1411-12	28-8	La Pera	Margarida ¹⁸⁴ , filla de Berenguer Sabater		2 s, 8 d
1411-12	15-9	Juinyà	Joan ¹⁸⁵ , fill de Raimon Ballell ¹⁸⁶		77 s
1411-12	17-9	Brunyola	Francesc, fill de Pere Moragues de Sant Dalmai ¹⁸⁷		154 s
1411-12	22-9	Brunyola	Joan Cloperes d'Anglès ¹⁸⁸		60 s
1411-12	17-11	Gaüses	Pere, fill d'Arnau Teixidor		143 s

¹⁸¹ Esposa de Pere Geners de Peratallada.

¹⁸² Esposa de Pere Lunell de Celrà.

¹⁸³ Va entrar al mas Ferrer de Llampaies al casar-se amb Margarida, propietària de dit mas.

¹⁸⁴ Esposa de Joan Font de Rupjà, incorrupta.

¹⁸⁵ "Vagabundus et nunc existens in civitate Barchinone et hic inde". AHG, Notaris, Girona 6, Francesc Vidal, núm. 124. Joan Ballell es casa amb Caterina, filla de Guillem Mateu i Francesca de La Pera, que aporta de dot 45 lliures.

¹⁸⁶ Sastre? de Juinyà, naturalis del mas Ballell de Fellines. El mateix dia fa homenatge a l'Almoïna.

¹⁸⁷ A l'arxiu de l'Almoïna s'ha conservat el pergami on consta la seva redempció (ADG, Pia Almoïna, pergs. Brunyola, núm. 815).

¹⁸⁸ Per raó de matrimoni amb Francesca, filla de Berenguer Balaguer, va entrar al mas Balaguer de Brunyola.

LES REDEMPcions

1411-12	30-11	Celrà	Guillem Janer, àlies Miquel ¹⁸⁹		77 s
	1-2-1412				55 s
	3-9-1412				22 s
1411-12	12-1	La Bisbal	Antònia ¹⁹⁰ , filla de Narcís Falgueres, teixidor de Monells		2 s, 8 d
1411-12	15-1	Fonolles	Brunissenda ¹⁹¹ , filla de Pere Sibilala de St. Iscle		2 s, 8 d
1411-12	27-1	Fonolles	Pere, fill de Joan Porcell		209 s
1411-12	24-3	Vilavenut	Joan ¹⁹² , fill de Guillem Guerau		110 s
1414-15	13-6	Palau Borrell	Antònia ¹⁹³ , filla de Francesc Albert	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1414-15	18-9	Brunyola	Narcís Toron, fill de Pere	220 s	242 s
	12-8-15				66 s
	8-10-1415				27 s, 6 d
	23-12-15				6 s, 6 d
					122 s ¹⁹⁴
1414-15	13-11	Fonolles	Antònia ¹⁹⁵ , filla de Pere Ferrer	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d

¹⁸⁹ Per causa de matrimoni entra al mas Duran de Celrà.

¹⁹⁰ Esposa de Guillem Rosa de Cervià, "parator", incorrupta.

¹⁹¹ Esposa de Mateu Duran de Canet.

¹⁹² "Qui de novo uxorandus erat".

¹⁹³ Esposa de Joan Major de Belligdeo?

¹⁹⁴ Els números no estan bé, falten 20 sous.

¹⁹⁵ Esposa de Bertomeu, fill de Bertomeu Vives de Sant Sadurní.

LES REDEMPcions

1414-15	23-4	Cassà	Francesc ¹⁹⁶ , fill de Francesc Caner, difunt	69 s, 4 d	154 s, en paga
	5-10				66
1423-23	22-2	Fonolleres	Peregrina ¹⁹⁷ , vídua de Bernat Prat	45 s	88 s
	31-10-1424				100 s ¹⁹⁸
					77 s, 4 d
	16-10-1425				22 s, 8 d
	30-3-1429				100 s ¹⁹⁹
1423-24	22-6	Cassà	Francesca ²⁰⁰ , vídua de Joan Gotarta de St. Andreu Salou	29 s, 6 d ²⁰¹	100 s
	10-8				66 s
	24-8				46 s
1423-24	9-7	Girona	Caterina ²⁰² , filla de Narcís Falgueres, difunt	99 s	20 s
	3-8				110 s ²⁰³
					55 s
1423-24	1423	Riudellots de la Creu	Caterina ²⁰⁴ , vídua de Llorenç Novell	30 s	55 s
	24-8				80 s
					33 s

¹⁹⁶ "Quiquidem Francisci est vaguabundus et proposuit ire per mare".

¹⁹⁷ Compra el mas Bofill de Petracissa a Pere Joan per 60 lliures. Tant ella com el seu nou marit, Fèlix Jordà, presten homenatge a l'Almoina pel mas Bofill, ella el 29 de març de 1423 i ell el 26 de febrer de 1424.

¹⁹⁸ A més a més paga pel lluïsmes del mas Bofill 200 sous.

¹⁹⁹ Els paga el seu marit Fèlix Jordà.

²⁰⁰ "Volens se nubere alteri viro".

²⁰¹ Falta mig sou.

²⁰² Esposa de Joan Mateu de Monells.

²⁰³ "Ex eo que est unico et nullus de cetero remanet in domo dicti quondam Narcissi qui sit proprius Elemosine".

²⁰⁴ Dona pròpia per raó del mas Nuell, "nunc vero uxor Anthoni Yno Vilar de Mota".

LES REDEMPcions

	23-12				47 s
1423-24	22-7	Camós	Francesca ²⁰⁵ , filla de Pere Padrès	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1423-24	12-8	Palau Borrell	Antoni ²⁰⁶ , fill de Pere Pasqual, difunt	29 s, 9 d	66 s
	22-9				22 s
	6-5				22 s, 5 d
					21 s, 7 d
1423-24	17-9	Fonolles	Nicolau ²⁰⁷ , fill de Nicolau Salvador	24 s, 9 d	55 s
	21-12				28 s
	17-9				27 s
1423-24	4-11	Serinyà	Pere ²⁰⁸ , fill de Guillem Costa de Portell de la parròquia de Crespià	39 s, 7 d, òbol	88 s
	19-4-1424				88 s
1423-24	4-11	Serinyà	Bernat ²⁰⁹ , fill de Bernat Saló de Portell de la parròquia de Crespià	59 s, 5 d	132 s
	26-11				132 s
1423-24	11-11	Llambilles	Sibil·la ²¹⁰ , vídua d'Antoni Boïgues		110 s
1423-24	19-11	Camós	Margarida ²¹¹ , filla de Bonanat Mariscot	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1423-24	29-11	Aro	Joana ²¹² , filla de Martí Vilar	11'5 d, pita	2 s, 8 d

²⁰⁵ Esposa de Jaume Roca de Borgonyà.

²⁰⁶ "Conmorans in parrochia de Impuriis et qui de proximo habet evenire alterius domini".

²⁰⁷ "Qui debet tonsurari".

²⁰⁸ "Qui causa matrimoni de proximo debet intrare mansum de Ulmo, dicti loci de Portello ", on es casa amb Margarida, propietària de dit mas.

²⁰⁹ "Nunc commorantes in parrochia de Pontonibus, homo proprius dicte Elemosine".

²¹⁰ "Nunc vero uxor Anthonii Viaderii de Vilaubino".

²¹¹ Esposa de Pere Antoni Marc de Sant Mer.

²¹² Esposa de Bertomeu Aulina de Santa Pelaia.

LES REDEMPCTIONS

1423-24	28-1	Vilavenut	Joan Soler, vidu ²¹³	40 s	100 s ²¹⁴
	17-12-1429				25 s
	31-8-1430				10 s
	8-2-1431				15 s ²¹⁵
1423-24	10-2	Viladasens	Francesca ²¹⁶ , filla de Carmassó Moret	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1423-24	19-2	Brunyola	Margarida ²¹⁷ , vídua de Nicolau Esteve d'Estanyol	24 s, 9 d	55 s
1423-24	6-4	Llampaies	Bernat ²¹⁸ , fill de Ramon Blanc	49 s, 6 d	110 s
	4-11				55 s, 5 d
					54 s, 7 d
1423-24	1424	Gaüses	Magdalena ²¹⁹ , filla de Bernat Esmerich	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1423-24	1424	Gaüses	Margarida ²²⁰ , vídua de Pere Ferrer	36 s	80 s ²²¹
1429-30	1429	Vilavenut	Antònia ²²² , filla de Francesc Trull	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1429-30	27-6	Camós	Joana ²²³ , filla de Joan Martorell	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d

²¹³ "Qui causa matrimoni intravit mansum Soler de Villavenuto et evenit homo proprius Elemosine, habuit exire dictum mansum propter mortem eius uxor".

²¹⁴ Paga el seu fill.

²¹⁵ Falten 50 s.

²¹⁶ Esposa d'Antoni Ferreron de Bordils.

²¹⁷ Uxor de Miquel Rubey de Sils, "femina propria Elemosine ex eo que intraverat mansum Stephani".

²¹⁸ "Qui de proximo est uxorandus et transportandus in aliam dominacionem".

²¹⁹ Esposa d'Andreu Vilapriu de Saldet, a Ventalló.

²²⁰ "Que mortem dicti viri sui habuit exire mansum Jacobi Ferrarii et redire ac tornare ad mansum suum Baiuli de Palacio Borrelli".

²²¹ El seu sogre paga i en ser el render s'estalvia la seva part.

²²² Esposa de Pere Reyat de Caixàs.

²²³ Esposa de Miquel Pelegrí de Corts.

LES REDEMPCIONS

1429-30	30-6	Camós	Agnès ²²⁴ , filla de Pere Besalú de Croanyes	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1429-30	5-8	Serinyà	Joana ²²⁵ , filla de Joan Porxa	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1429-30	5-8	Cassà	Caterina ²²⁶ , filla de Guillem Calvó	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²²⁷
1429-30	28-10	Brunyola	Jaume Mateu ²²⁸ , fill de Jaume Ferrer de Sant Dalmai	346 s, 6 d	385 s, en paga 165
	7-2-1433				110 s
	23-2-1433				110 s
1429-30	22-11	Fellines	Bertomeua ²²⁹ , filla de Guillem Ros, difunt	7 d	2 s, 8 d ²³⁰
1429-30	23-1	Brunyola	Narcisa ²³¹ , filla de [...] Bruqués	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1430-31	28-9	Cassà	Pascala ²³² , filla de Pere Noguera	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1430-31	15-11	La Bisbal	Caterina ²³³ , filla de Pere Aderó, difunt	148 s, 6 d	165 s ²³⁴

²²⁴ Esposa de Joan Vives de Rocacorba.

²²⁵ Esposa de Pere Serra de Serinyà.

²²⁶ Esposa de Raimon Vilanova, assaonador de Girona.

²²⁷ Paga el seu germà, Pere Calvó.

²²⁸ "Eo que intravit causa matrimonii mansum Jordani Sabaterii de Palafollis".

²²⁹ Esposa de Pere Rupe de Pujals.

²³⁰ Paga el seu germà Jaume Ros, àlies Pagès.

²³¹ Esposa de Joan Viader de Bàscara.

²³² Esposa de Joan Bota de Sant Andreu Salou.

²³³ "Olim proprietaria mansi Aderon de Episcopali ex quo Elemosine habet et habere consuevit homines et mulieres, sponsaque Michaelis Vuylastre de Crudiliis que transportavit et vendidit dictum mansum P. Rubey de Vulpayacho qui, pro eodem, evenit et fecit se homine proprii dicte Elemosine".

²³⁴ Paga el seu marit.

LES REDEMPCIONS

1430-31	29-1	Brunyola	Margarida ²³⁵ , filla de Berenguer Riquerdevall de Vilobí	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1430-31	15-3	Cassà	Jaume, fill de Guillem Andreu, difunt	74 s, 3 d	165 s ²³⁶
1430-31	26-4	Brunyola	Joana ²³⁷ , filla de Berenguer Aves	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1431-32	7-2	Brunyola	Nicolaua ²³⁸ , filla de Pere Taltavull de Sant Dalmai	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1431-32	12-2	Fornells	Margarida ²³⁹ , filla de Jaume Garrofa, àlies Boenton?, difunt	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1431-32	26-2	Fonolleres	Caterina ²⁴⁰ , filla de Pere Prat de Matajuïga	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1431-32	12-4	Serinyà	Elisenda ²⁴¹ , filla de Guillem Costa de Portell de la parròquia de Crespià	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1436-37	11-7	Camós	Francesca ²⁴² , filla de Narcís Ferrer	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁴³
1436-37	15-7	Brunyola	Pere Rossell, fill de Marimon	79 s, 4 d	88 s
1436-37	27-8	St. Cebrià	Eulàlia ²⁴⁴ , filla de Joan Pons ²⁴⁵	2 s, 5 d	2 s, 8 d

²³⁵ Esposa de Francesc Barceló de Vilobí.

²³⁶ Paga el seu germà, Mateu Andreu.

²³⁷ "Quo de proximo debet matrimonio collocari". El seu germà es redimeix l'any 1440-1441, diu que el pare és "lapisida".

²³⁸ Esposa de Joan de Om, ferrer de Ravós.

²³⁹ Esposa de Bertomeu Masclardell de Campllong.

²⁴⁰ Esposa de Berenguer Barret de La Bisbal.

²⁴¹ Esposa de Guillem Arnau, tinent del mas Pujals.

²⁴² Esposa de Joan Ferrer de la parròquia de Medinyà.

²⁴³ "Ut est moris".

²⁴⁴ Esposa de [...] Bonfill de Penedès del terme Llagostera.

²⁴⁵ El pare presta homenatge.

LES REDEMPcions

		dels Alls			
1436-37	28-9	Brunyola	Martí Puig, fill de Nicolau Puig d'Ermedàs ²⁴⁶	89 s, 1 d	99 s
1436-37	1436	Vilavenut	Margarida ²⁴⁷ , filla de Francesc Trull	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁴⁸
1436-37	1436/1437	Celrà	Bertomeua ²⁴⁹ , filla de Bertomeu valls	2 d	2 s, 8 d
1436-37	22-1	Brunyola	Antònia ²⁵⁰ , filla de Joan Vila	2 s, 5 d	2 s, 8 d ²⁵¹
1436-37	22-1	Brunyola	Antònia ²⁵² , filla de Salvador Boada de Salitja	2 s, 5 d	2 s, 8 d ²⁵³
1436-37	5-4	Girona	Antònia ²⁵⁴ , filla de Pere Carbonell ²⁵⁵	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1436-37	6-4	Brunyola	Bertomeua, filla de Pere Guillem ²⁵⁶	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1436-37	11-4	Brunyola	Berenguer Riera, àlies Devesa ²⁵⁷	no paga res	no paga res
1436-37	28-5	Brunyola	Caterina ²⁵⁸ , filla de M. Palau de Vilobí	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1436-37	6-5-1438	Camós	Antoni Bach i Margarida ²⁵⁹	111 s	220 s

²⁴⁶ "Remanente herede dicto manso Puig".

²⁴⁷ Esposa de Pere Colomer de la parròquia de Porqueres.

²⁴⁸ "Ut est moris".

²⁴⁹ Esposa d'en Pujol de Bordils.

²⁵⁰ Esposa d'Antoni, fill d'en Garriga de Riudellots de la Selva.

²⁵¹ "Ut est moris".

²⁵² Esposa de Pere Falguer de Campllong.

²⁵³ "Ut est moris".

²⁵⁴ Esposa de Felip Verdera, paraire de Girona.

²⁵⁵ Ferrer de Girona.

²⁵⁶ "Remanente dicto manso P. Guillelmi, herede".

²⁵⁷ Ha deixat caure el mas Devesa i és "vagabundus et quasi mentecamptus". L'Almoina torna a establir-lo immediatament.

²⁵⁸ Esposa de Nicolau Gil de Franciac.

²⁵⁹ Fa 8 anys que no habiten al mas Bach Estrada de Santa Maria de Camós i està destruït, no queda "lapis super lapidem", ells dos són "maleavosi et

LES REDEMPCIONS

				33 s	
				33 s	
				43 s	
1439-40	4-7	Brunyola	Maria ²⁶⁰ , filla de Bernat Estrany	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1439-40	23-7	Brunyola	Pere Gasuach ²⁶¹ , fill de Vidal de Sant Dalmai	198 s	220 s
1439-40	19-9	Vilavenut	Francesca ²⁶² , filla de Francesc Trull ²⁶³	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁶⁴
1439-40	7-4	Brunyola	Eulàlia ²⁶⁵ , filla de Bernat Estrany	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1439-40		Fonolles	Joana ²⁶⁶ , filla de Pere Roig	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁶⁷
1439-40		Aro	filla ²⁶⁸ d'en Motgera, veí del Villar d'Aro	1 sou	2 s, 8 d
1440-41	9-8	Gaüses	Antònia ²⁶⁹ , filla de Pere Ferrer ²⁷⁰	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁷¹
1440-41	20-10	Brunyola	Joana ²⁷² , filla de F. Rovira de Sant	2 s, 5 d	2 s, 8 d

vagabundus”, etc.

²⁶⁰ Esposa de Vicenç Proheta de la parròquia de Fornells.

²⁶¹ “Remanente dicto maso Gausach Margarita, sorore sua quam dictus Petrus Gausac die presente hereditavit de omnibus suis presentibus et fuit sponsata viro scilicet Petro Berti, filio Petro Berti, parrochie de Caneto”. Paga la remença la seva germana.

²⁶² Esposa d'Euró Viladevall de Vilavenut.

²⁶³ “Remanente heredes dicto manso Truy”.

²⁶⁴ “Ut est moris”.

²⁶⁵ Esposa de [...].

²⁶⁶ Esposa de Joan Audini?.

²⁶⁷ “Ut est moris”.

²⁶⁸ Esposa de Salvador Santnoi de Romanyà.

²⁶⁹ Esposa de Pere Vilarnau de Sant Vicenç de Camós.

²⁷⁰ “Remanente manso P. Ferrari”.

²⁷¹ “Ut est consuetudo in episcopatu Gerundensis”.

²⁷² Esposa de Pere Vidal de St. Dalmai, “nunc commorans in parrochie Sancte Columbe de Farneriis”.

LES REDEMPCTIONS

			Dalmai		
1440-41	22-10	Brunyola	Caterina ²⁷³ , filla de Fr. Pujol de Sant Dalmai	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1440-41	3-12	Brunyola	Margarida ²⁷⁴ , filla de Guillem Ponç	2 s, 5 d	2 s, 8 d ²⁷⁵
1440-41	30-1	Vilavenut	Francesca ²⁷⁶ , filla de Pere Guerau	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁷⁷
1440-41		Viladasens	Francesca, filla de Valentí Puig de Viladasens ²⁷⁸	8 d	2 s, 8 d
1440-41	15-2	Brunyola	Pere Avés, fill de Berenguer ²⁷⁹	79 s, 2 d	88 s
1440-41	12-3	Brunyola	Caterina ²⁸⁰ , filla de Pere Sall	2 s, 5 d	2 s, 8 d ²⁸¹
1440-41	23-3	Serinyà	Antoni Sabater amb la dona, 2 fills i 2 filles ²⁸²	180 s	400 s, en paga 200
	Pasqua 1442				100 s
					100 s

²⁷³ "Nunc commorans in loco sive parrochia de Gramanet". Esposa de Motar Blasc, "lapiside" de Barcelona.

²⁷⁴ Esposa Vicenç Lorà de Constantins (St. Gregori).

²⁷⁵ "Ut est moris episcopatus Gerunde".

²⁷⁶ "Et possit ire et redire quo voluerit libere, remanente herede dicto manso Geraldo".

²⁷⁷ "Ut est moris".

²⁷⁸ Esposa de Pere Bonfill d'Esponellà.

²⁷⁹ "Lapisida", la seva germana s'ha redimit el 1430-1431.

²⁸⁰ Esposa de Joan Figuera d'Aiguaviva, veïnat de Sant Bau?.

²⁸¹ "Ut est moris".

²⁸² "Nunc commorans in parroquia de Pontonibus considerato que dictus Anthonius Sabater nec aliquis de sua familia non tam debat habitare in manso suo Sabater XX anni et Elemosine non potebat abere sensus nec alia agraria dicto manso". El mas es establert immediatament.

LES REDEMPcions

1444-45	30-9	Borgonyà	filla de [...]	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁸³
1444-45	23-11	Cassà	Caterina, filla d'en Capell de Campllong	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1444-45	?-1	Serinyà	Pere Bernat Serra, fill de Pere Serra	²⁸⁴	110 s
1444-45	?-1	Serinyà	nebot de Bernat Serra, prevere de Serinyà	27 s, 5 d	60 s, 6 d
1444-45	6-2	Palau Borrell	Julita, filla de Pere Batlle de Vilademat de la parròquia de Sant Feliu de la Garriga	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁸⁵
1444-45	30-4	Borgonyà	Uxpresine?, filla d'en Serinyà	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1444-45	14-5	Palau Borrell	Jaume Batlle	29 s, 2'5 d	66 s
1444-45	14-5	Palau Borrell	Antònia, filla de Pere Ferrer, àlies Batlle, germana de Jaume	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁸⁶
1444-45		Viladasens	Jordi Vendrell	14 s, 11 d	33 s
1449-50	10-1	Gaüses	filla de Suenge??	2 s, 5 d	2 s, 8 d ²⁸⁷
1449-50	9-5	Vilavenut	Caterina, filla d'en Vilar	2 s, 5 d	2 s, 8 d
1450-51	4-2	Camós	Francesca, filla de Berenguer Vila	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1450-51	22-7	Viladasens	Francina, filla Bartomeu Amat	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1450-51	26-9	Fonolles	filla d'en Prat de Matajuïga	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1450-51	9-12	Fellines	filla o germana d'en Sans	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d ²⁸⁸

²⁸³ Tot l'assentament està ratllat.

²⁸⁴ Tot el foriscapi és del render.

²⁸⁵ "Axi com es acostumat".

²⁸⁶ "Axi com es acostumat de infanta verge".

²⁸⁷ "Axi com es acostumat de pagar per l'infanta verge".

²⁸⁸ "Axi com es acostumat de fadrina verge".

LES REDEMPCIONS

1450-51	18-3	Cassà	Andreu, fill de Jaume Negre, difunt	89 s	99 s
			Martí, fill de J. Negre de Campllong		
1451-52	13-10	Celrà	Joan Valls del Torrent	12 s, 3 d	27 s, 6 d
1451-52	20-1	Cassà	Margarida ²⁸⁹ , filla de madona Capell Fustera	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1451-52	5-2	Fornells	Antònia, filla d'en Garrofa	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1451-52	15-2	Borgonyà	Nicolaua, filla de Guillem Servià	1 s, 2'5 d	2 s, 8 d
1451-52	28-5	Palau Borrell	Pere Jener, fill de Bertomeu	19 s, 3'5 d	44 s
1452-53	26-1	Palau Borrell	Antoni Batlle, fill de Pere Batlle	29 s, 8'5 d	66 s
1457-58	5-5	Cassà de Pelràs	fill d'en Ametller ²⁹⁰	49 s, 6 d	110 s

²⁸⁹ S'ha casat a Santa Pelaya.

²⁹⁰ "Que no era cap de mas".

LES REDEMPCIONS

QUADRE DE LES INTÈSTIES I LES EIXÒRQUIES CONSIGNADES ALS MANUALS DE COMPTES DELS PABORDES DE L'ALMOINA¹

manual	data	poble	qui paga	per qui paga	motiu	Almoina	total pagat
1331-32		Fonolleres	Bnt Albert	pare Ramon	eixòrquia	+ 63 s, 6 d	+150 s
1331-32		Riudellots de la Selva	Jaume Oller, batlle del castell de Farners, marmessor de C. de Blavià	C. de Blavià de Santa Coloma de Farners	eixòrquia	50 s.	57 s. 7 batlle de RS
1331-32		Brunyola	la Mateua	fill Ramon	intèstia	12	18 s Vila 6 s
1331-32		Brunyola	Bnt de Falgueresdemont	pare	intèstia	4	6 s Vila 2
1331-32		Sant P Pescador	R. Doyl de Sant Feliu de la Garriga	oncle Ferrer Doyl	intèstia i eixòrquia	20 s	40 s. rend 20 s.
1331-32		Palau Borrell		G. Pont, f de Joan Pont	eixòrquia	30 s	[60 s] rend 30 s
1331-32		Palau Borrell	Fr Albert	oncle Joan Albert	eixòrquia	50 s	100 s rend 50 ²
1334-35		Cassà	Miquel Sala de Campllong ³	P Sala	eixòrquia i donació de mas		deu 200 s
1334-35		Brunyola		Bnt Ferrer, àlies Viula, p ^a Sant Dalmai i batlle d'Estanyol	eixòrquia?	5 s., 6 d.	+ 8 s
1334-35		Brunyola		Bartomeu Brugueneda	eixòrquia	75 s, 3 d, m	113

¹Abreviatures: A (Arnau); Bnt (Bernat); C (Castelló); esp (espòs); Fr (Francesc); G (Guillem); P (Pere); parròquia (p^a); pab (paborde); R (Ramon o Raimon); rend (compradors de les rendes); Vila (Vilademany, senyor del castell de Brunyola).

² Ell mateix era l'arrendador de les rendes.

³ Cfr. ADG, pergs. Pia Almoina, Cassà, núm 478.

							Vila
1338-39		Brunyola	C. Palau	uxor Miquel Roquetajuglar	intèstia	10 s	15 s Vila 5
1338-39		Gaüses		na Bruyola	eixòrquia	16 s, 8 d	+ 33
1338-39		Borrassà	debet Ar. çes Cases de Borraça et Nabral R. de Vilamorel	Nicolau Roure	intèstia i eixòrquia	8 s	16 s rend 8 s
1340-41		Brunyola	Aiguamorta	la seva germana	eixòrquia i intèstia	10 s, 8 d	16 s Vila 5 s, 4 d
1340-41		Borgonyà	Colom ⁴	el seu germà	eixòrquia		
1342-43		Pelràs	Guillema, vídua de Jaume Amenller, hereu universal del seu fill C Amenller	el seu fill C	eixòrquia	100 s	300 s
			R. ⁵ , gendre de Guillema			200	
1342-43		Brunyola	R. Berenguer	Maria de Llepavins	eixòrquia i intèstia	16 s, 8 d	30 s Vila 16 s, 8 d batlle 3s, 4
1343-44		Riudellots de la Selva		Berenguera Cornet ⁶	intèstia	5 s, 3 d	
1343-44		Riudellots de la Selva		en Boscà	intèstia	10 s	15 s cúria reial 5
1343-44		Brunyola	en Falgueres ⁷	la seva uxor	eixòrquia	20 s	30 s

⁴ No continua i el mateix assentament es troba al llibre de l'any 133-1940.

⁵ Presta homenatge a l'Almoina les 9 kalendes d'abril de 1343.

⁶ Devia 1 sou per reconeixement que també es paga.

							Vila 10
1343-44		Vilavenut	⁸	uxor Guerau Saguer	intèstia		
1344-45		Gaüses		C. Sala	intèstia	5 s ⁹	+ 10 s
1345-46		Brunyola	Arnau Net	per la seva filla	intèstia i eixòrquia	16 s, 8 d	25 s Vila 8 s, 4 d
1347-48		Palau Borrell		un home	intèstia	8 d	+ 1 s, 4 d
1348-49		Cassà		2 fills de Groart	eixòrquia ¹⁰	50 s	+ 100 s
1348-49		Cassà	mas Ros de Serinya ¹¹		eixòrquia	45 s, 6 d, m i forment	+ 100 s
1348-49		Cassà	Ballell	el seu germà ¹²	eixòrquia	31 s, 9 d i forment	+ 100 s ¹³ rend i pab
1349-50						13 s, 6 d	
1348-49		Cassà	me dona en Bnt Russinyol	mas Teixidor	eixòrquia	31 s	+ 62 s
1348-49		Cassà	Bnt Conemina, marmessor	una fembra dita Guillema	eixòrquia	1 s, 10 d	+ 3 s
1348-49		Llambilles	mas Salip	una fadrina	eixòrquia	19 s, 11 d	[160 s]
1348-49	diyous ans del Ram	Brunyola	G. Palau, batlle de Brunyola	G. Esteve	eixòrquia	36 s	60 s Vilad 20 s pab 4 s

⁷ Aquest assentament torna a parèixer al manual de l'any 1344-1345 però està ratllat.

⁸ "in libro XLIIII continetur", efectivament al llibre de 1344-1345 hi ha el mateix assentament encara que aclareix que va morir les 12 kalendes de gener de l'any 1344. A cap dels dos hi ha més informació.

⁹ "Recepi de tercio ...".

¹⁰ "de ço que avien per lus volentats en lo mas Garoart".

¹¹ "per D sous que avia per ses volentats".

¹² "qui avia per ses volentats D sous".

¹³ Al manual de 1349-1350 diu que devia.

1348-49	diluns apres St Marti 49	Brunyola		Gonerich i la seva dona de Sant Dalmai	eixòrquia	13 s, 6 d	+ 20 s Vilad pab
1348-49	diyous ans de S Andreu	Brunyola	Bnt Boada de Salitja ¹⁴	Gispert Boada	eixòrquia	25 s, 7'5 d	60 Vilad pab
1348-49	abans Ram	Camós	G. Avida d'Adri	Guillema, dona de Bnt Estrada	terç?	5 s, 4 d	12 s i 1 cot i 1 capa
1348-49	ans de St Lluc	Camós	el render porta els diners a l'Almoyna	mas Cases de SMC	intèstia	42 s, 5 d	+ 85 s rend pab
1348-49	15-2	Camós	Ramon Vila		eixorquies, intesties, esponsalícis, i terçes de mobil	32 s	80 s ¹⁵ rend i pab
1351-52							
1348-49	paga en dos terminis	Vilavenut	G Guerau	la seva dona Brunissenda Gueraula	intèstia	12 s, 7'5 d	28 s rend i pab
1348-49	diversos terminis	Gaüses	P Ramon	la seva filla Sibil·la, dona d'en Bnt Casademont	eixòrquia	49 s, 6 d + deute	160 s rend i pab
1348-49	després 14 maig	Gaüses	C Ferrer ¹⁶	el seu germà Arnau	intèstia	22 s, 6 d	50 s rend i pab
1348-49	8-1	Palau Borrell	Jaume Deulofeu	la seva dona	eixòrquia	45 s	100 s rend i pab

¹⁴ La resta del pagament és al manual de 1349-1350.

¹⁵ "Item a XV del mes de noembre del ayn de LI fou feta gracia an Ramon ça Vila de la vila de Camors de CXXVIII sous, los quals devia per raho d. una composicion que fo ab l.almoyna en l.ayn de XLVIII per raho d.exorquies, d.entesties e d.esponsalícis, e de terçes de mobil e foren li comptades alcunes coses e de que no devia pagar terç perque li foren abatuts LXXVIII sous, e axi paga L sous ...".

¹⁶ També paga per l'esponsalíci de la seva dona.

1348-49		Palau Borrell	R. Doyl de Sant Feliu la Garriga	el seu germà Guerau Doyl	intèstia	13 s, 6 d.	30 s rend i pab
1348-49	1 div Quaresma	Palau Borrell		Feliu Ponç	eixòrquia	90 s + deu 18 s	240 s
1348-49		La Pera	Bnt Sabater	el seu germà	eixòrquia ¹⁷	24 s, 9 d	55 s rend i pab
1348-49		La Pera	Bnt Caselles	el seu germà	intèstia	6 s, 9 d	15 s rend i pab
1349-50	15-8	Brunyola	Alamanda Bona de Riudellots Selva	G. Esteve de la p ^a de St Dalmai	eixòrquia	27 s	90 s Vilade 30 rend 27 pab 6
1349-50	5-10	Palau Borrell		P Vidal	eixòrquia	6 s, 9 d	15 s rend i pab
1349-50		Benefici de Sant Joan	Jaume Masquerols de Caçà de la Selva		eixòrquia	15 s, 9 d	35 s rend i pab
1350-51		Caçà de la Selva		una fembra	intèstia	2 s, 3 d	5 s
1350-51	25-1?	Caçà de la Selva		Cília Sala i filles de Maçanet Selva ¹⁸	intèstia	12 s, 5'5 d	+ 25 s rend i pab
1350-51	28-9	Caçà de la Selva		Ramon Caner	eixòrquia	13 s, 6 d	30 s rend i pab
1350-51	3-11	Brunyola		[...] muller d'A. Caldeduch	eixòrquia	11 s, 2 d	25 s ¹⁹ Vilad, pab i batlle

¹⁷ "que mori sens infans".

¹⁸ "per rahon de terç de na Cília Çala e de ses files qui eren mortes entestades, pobres fembres e estaven en la parroquia de Maçanet de se Selva".

¹⁹ Els números no lliguen.

1350-51	16-2	Brunyola		muller d'A. Alexandre	eixòrquia	17 s, 5 d	28 s Vilad, pab
1350-51	7-7	Brunyola	Jaume Olivella	la seva filla Margarida, casada amb P Vidal de Sant Dalmai	composició?	21 s, 2 d	100 s Vilad i pab
1350-51	10-5	Fellines	Bnt Ferrer de Llampaies	mas Bordils de la p ^a de Fellines	mòbil, intesties, eixorquies i remença	38 s, 10 d	88 s Cadins, pab, messions
1350-51	23-11	Camós	R. Pedres		eixorquies, intesties i esponsalici	45 s	100 s
1351-52	27-8	Caçà	d'en Caner, cunyat d'en R. Clota	la seva dona	eixòrquia	13 s, 6 d	30 s rend i pab
1351-52	13-1	Estanyol	Bnt Ortal de Campllong	germà i germana Ortal	eixòrquia i ½ terç i ½ lluïsmes del mas Clavell	18 s	40 s rend i pab
1351-52	1-3	Brunyola		Berenguer Thomeu Alexandre	eixòrquia	18 s	60 Vilad, rend i pab
1351-52	21-1	Fellines	Mateu Ros, fill de G. Mateu	mas Ros	terç de tremudament del mas Ros, eixorquies i intesties	22 s, 4 d	[100] ½ Cadins rend i pab
1351-52	25-4	Palau Borrell	G Batlle	G. Batlle, fil d'en Ponç, batlle de Palau Borrell ²⁰	eixòrquia	80 s	160 s

²⁰ "lo qual havia D sous a ses volentats"

1354-55	16-2 paga fins al 2 jul de 1358	Vilavenut ²¹	Bnt Guifredi, p ^a Fontcoberta, esp de Brunissenda Pratesteve, propietària del mas Pratesteve de Vilavenut	Vidal Pratesteve, cunyat difunt de Brunissenda, mort el 1348	eixòrquia	378 s, 11 d	+ 400 s.
1354-55	27-5	Gaüses	Bnt Gil, batlle de Gaüses	Miquel Cebrià, mort el 1354	intèstia	15 s, 3 d	34 s?
1358-59	20-2						
1354-55	15-9	Gaüses	G Mestre	el seu germà Miquel ²²	eixòrquia i ½ terç i ½ lluïisme	45 s	100 s
1354-55	16-2	Llambilles	Berenguer Otger	P Salip ²³	intèstia ²⁴	45 s	200 s ½ Sagristà Major rend i pab
1358- 59 ²⁵	17-2 diverses pagues	Viladasens	Berenguer Amat de Vilavenç	Bnt Amat, oncle de la seva dona Guillema	eixòrquia	paga 150 s	200 s
				P Amat	intèstia		
1358- 59 ²⁶	1360-61	Palau Borrell	Joan Pont	el seu avi Joan Pont, mort el 1334	intèstia	54 s	120 s rend i pab
1363-64	9-5	Camós	Ramon Padrès	la seva filla Francesca ²⁷	eixòrquia	45 s	100 s rend i pab

²¹ Segueix un assentament ratllat sobre la mateixa eixòrquia.

²² " de tercio CCL sous habebat et sibi pertinebat in manso Magister de Gausis de lexiis parentum suorum " ... " qui decesit in tempore mortalitatis ut dicitur " .

²³ " quod testamentum non valet " .

²⁴ També compra el mas Salip i paga 900 sous de lluïisme.

²⁵ És un llibre de deutes.

²⁶ Deute de l'any 1355.

1376-77		Girona	Francesca, vídua de Berenguer Eymeric ²⁸	Berenguer Eymeric, argenter de Girona	eixòrquia	392 s, 8 d	440 s ²⁹
1376-77		Girona	Bgr Diumenge, hereu de G Pagès	el seu oncle G. Pagès, asaonador de Girona	eixòrquia i compra feixa	144 s	160 s pab
1376-77		Serinyà		Gueraua Sabater, dona de P Sabater ³⁰	eixòrquia	25 s, 8 d	65 s batlle 8 pab 5 s, 8
1377-78		Vilavenut ³¹	G Guerau, hereu de Guillema	Guillema, vídua de Jaume Ferrer ³²	eixòrquia	27 s	60 s rend i pab
1377-78	20-12	Viladasens	Guillema, dona de P. Fraser	pel seu germà Ramon Sastre ³³	eixòrquia	22 s, 6 d	50 s rend i pab
1381-82		Sant Gregori	G Mir, hereu de P Ponç	P Ponç ³⁴	eixòrquia ³⁵	74 s, 3 d	330 s ¾ de St P Galligants
1381-82		Brunyola	Cília, dona de Bnt Bosch de St Dalmai	Brunissenda Reixach de Sant Dalmai	eixòrquia ³⁶	19 s, 9 d, m, p	44 s ³⁷ rend i pab

²⁷ "qui mori axorcha en temps de les morts derrerres qui foren l.any MCCCLXII".

²⁸ Aquesta Francesca fa hereu en el seu testament a Francesc, fill de Francesc Arnau de Salt.

²⁹ "Item pro quadam letra citatoria contra dictam dominam Franciscam cum portu et citacione XVI diners. Item quos dictus prepositus solvit dicto not. pro translato testamenti II sous".

³⁰ "et fuit eius testamentum factum in posse sacriste de Serinyano IIIII die julii, anni LXXVI fuerunt manu dictus sacrista et Berengarium Geremini dicti loci, et eius bona serum comptum dictorum manu valuerunt IX lliures, XV sous, de pro quibus fuit conventum quod solvat pro tercio exoquie LXV solidos".

³¹ Hi ha un assentament ratllat sobre la mateixa eixorquia a 1358-1359.

³² " et habebat ad suas voluntates cum CC solidos per instrumentum in scribania de Villamulorum XXIX die marcii, anni LXX, et fuit conventum cum G. Geraldí, dicti loci, herede dicte Guillema quod solvat pro tercio dictorum CC solidos".

³³ "homo miserabilis et qui paciebatur morbum caducum decessit exorcus".

³⁴ La seva dona es redimeix *quare habet exire dictum mansum*.

³⁵ "et fuit cum eo compositum quod pro bonis mobilibus continente in emventario facto in posse P. Pinos solvat pro parte Elemosine".

1386-87		Camós	Joan Sura de Cartellà, hereu del mas Verdaguer ³⁸	el seu oncle Verdaguer	eixòrquia i ½ terç i ½ lluíisme	216 s	480 s rend i pab
1386-87		Vilavenut	Fr Codina, hereu del seu germà ³⁹	el seu germà Joan Codina, hereu del mas Codina	eixòrquia	15 s, 9 d	35 s ⁴⁰ rend i pab
1386-87	20-5 diverses pagues	Llambilles	Francesca Bohigues ⁴¹	el seu fill Joan, mort el setembre de 1385	eixòrquia	27 s	60 s rend i pab
1398-99		Viladasens	P Candel ⁴²	la seva dona Agassen ⁴³	eixòrquia intèstia ⁴⁴		50 s
1398-99		Celrà	Berenguer Caulera	el seu nét P. fill de P. Peric, àlies Quintana de Celrà	eixòrquia	22 s, 6 d	150 s. pab 2 s, 6 1/6 de l'Almoina
1403-04	diverses pagues	Camós	Joan Solà	dona de Joan Solà del mas Solà ⁴⁵	eixòrquia	16 s, 8	66 s, 8 d pab 33 s, 4 d
1404-05	24-4	Cassà	Jaume Groart, fill	germà Bnt Groart ⁴⁷	eixòrquia	49 s, 6 d	110 s ⁴⁸⁴⁹

³⁶ "et bona pevenerunt dicte Cilie, uxor dicti Bn. de Boscho". L'assentament anterior diu "Bn. de Boscho de Sancto Dalmacio et Cilia, eius uxor, proprietaria mansi de Rexacho, ditci loci, cui Cilie pervenit dictum mansum Rexach per eixorquia Brunissenda Rexacha".

³⁷ "pro tercio bonorum mobilium".

³⁸ "Lo demont dit Johan Sura vench de l'Almoyna home proprii e soliu a XX de setembra del ayn de MCCCLXXXVII segons que apar per carta feta en poder de.n G. Lobet, notari de Gerona a XX de setembre del demont dit ayn."

³⁹ "que pagas per la axorquia XXXV sous, es ben dolent encara, mes per tal que.l mas nos despoblas ho feu la gracia...".

⁴⁰ No hi ha cap anotació numèrica.

⁴¹ "A XX de mag de MCCCLXXXVII Francescha Buygues de Lambiles se avene ab l'Almoyna per la axorquia den Johan, fil seu qui mori setembra de LXXXV e composa que pagas ...".

⁴² Es torna a casar i paga per ferma al mateix manual.

⁴³ "qui havia a ses voluntats CL s., de que composa a L s. que pagua los foriscapis d.esquest mas son tots de pebordra".

⁴⁴ Primer diu eixorquia i després intèstia.

⁴⁵ "la qual havia a ses voluntats X lliures d.aqui per la axorquia pertanyen lo terç qui son LXVI sous VIII diners".

	diverses pagues ⁴⁶		de G Groart, hereu del mas Groartmoner del seu germà		tremudament de mas		rend i pab
1404-05		Estanyol	Arnau Anes, pare de Caterina ⁵⁰	Caterina ⁵¹ , dona de Fr Esteve	eixòrquia redempció	27 s	60s rend i pab ⁵²
1405-06		Gaüses	G Simó	per la seva dona Catalina ⁵³	eixòrquia	30 s, 4 d	66 s, 8 d rend i pab
1405-06		Brunyola	Guerau Graner, fill de P. Graner, hereu del mas Graner ⁵⁴	el seu pare, P Graner, i el seu germà Joan Graner ⁵⁵⁵⁶	intèstia P. intèstia o eixòrquia J. tremudament	206 s	240 s ⁵⁷ pab 34 s

⁴⁶ Un pagament el lliura de part d'en Jaume un tal "Johannis Gornau, civis".

⁴⁷ "qui es mort axorch aquest ayn".

⁴⁸ "per tant li fou feta gracia com lo mas era mal mobilat e que lo dit Jacme novellament si pobla hi puxa viure".

⁴⁹ "Item lo desusdit jorn lo dit Jacme feu obligacio de pagar CXX s., X d. qui son deguts de senç fins al dit jorn l.Almoyna, so es saber cascun ayn en la festa de Nadal XX s., salvo iure in residuo".

⁵⁰ "Per tant hi fon feta gran gracia que lo dit mas qui es de poch poder se puxa sostenir les desus dites VI lliures ha obliguades pagar d.aqui a la festa de Sent Faliu pusprop vinent lo dit Ar. Anes de Bruyola, obliguant na se persona e bens ab carta feta a Bruyola a XI de febrer del dit ayn".

⁵¹ " le qual havia a ses volentats X lliures, per les quals Ar. Anes, pare de la dita Catharina ha composat per rahon del dret pertayent a la dita Almoyna e ha jurat pagar LX sous".

⁵² S'acaba pagant amb la distribució que va fer la Cort de Brunyola dels béns del mas Esteve.

⁵³ "es morta axorcha en lo mes d.agost del any MCCCCIII e havia a ses volentats X ll., de les quals pertanyen per axorquia LXVI s., VIII d. ".

⁵⁴ fol. CLXXX v. "De expensis instrumentorum": Item a III del dit mes de novembra pague an Johan Vilafant, scriva de Gerona, qui cant en P Graner e Johan Graner, fill seu, de Bruyola foren neguats en la riera de Ridorta e moriran intestats per lo interes de la Almoyna, ates que le scriva del dit loch era malalt, ana a Bruyola e feu inventari dels bens del mas Graner lo qual inventari es en l.arxiu en lo titol de Bruyola e stigue per la dita rahon ll jorns, XVIII s. e albaranus XVIII s."

⁵⁵ "ates que lo dit P. para e en Johan, quondam, frare del dit Guerau en lo mes de satembre del any MCCCCIII neguaren e moriren intestats e lo dit Johan qui era hereu del dit mas axorch en lo riu appellat de Ridorta per mort dels quals es deguda a l.Almoyna intestia dels bens del dit P e intestia o axorquia dels bens del dit Johan e no res menys tramudament dels dits bens e mas per tant com es pervengut del dit Johan al dit Guerau...".

⁵⁶ "E d.altra part na Douça, muler del dit P. e la dita Marguarida (Es redimeix immediatament després i paga la seva redempció el seu marit Jaume des Vals de Sant Julià de Lor) qui per mort de lurs marits son axides del mas les quals lo dit mas ha a dar resemudes ab XXV s. cascuna hi meta en la dita resamença del seu propri".

1409-10		Fellines	P Bnt Ros	Francesca, dona de P Bnt Ros ⁵⁸	eixòrquia	22 s, 6 d	50 s rend i pab
1409-10		Fellines	Joan Sans	la seva dona Caterina ⁵⁹	eixòrquia	16 s, 11 d	66 s 8d (20 Cadins) rend i pab
1409-10	deute de 1390	Vilavenut	Francesc Trull	Caterina, dona de Joan Cavalaria, àlies Trull	eixòrquia	[45 s]	100 s
1414-15		La Pera	Bnt Ametller de Caçà de Pelràs	el seu fill Bnt Ametller ⁶⁰	eixòrquia	60 s, 1 d	133 s, 4 d rend i pab
1414-15		Aro i Solius	Vicenç Motgera ⁶¹	Jaume Motgera d'Aro ⁶²	eixòrquia	28 s, 6 d	80 s Benefici castell rend i pab
1430-31		Vilavenut	Joan Riba	[...] Palissera de Navata ⁶³	eixòrquia?	no paga res	10 s

⁵⁷ " E per totes les coses damunt dites ateses les carrechs e mals del dit mas qui es molt endeutat e que es vengut en mans del dit Guerau e de sos freres qui son III tots petits qui cascun haura esser heretat dels bens del dit mas e per que mils lo dit mas qui es propi de l'Almoyna se puxa conservar e y puxen viura, es stade feta gracia de volentat del honorable mossen G. de Brugueroles, sacrista miga de la Seu, protector de la dita Almoyna, absent mossen lo sacrista magor, que lo dit Guerau hereu del dit mas pach XII ll., de les quals ha jurat pagar en la festa de Nadal puspropvinent qui sera del any MCCCCVI, XXXX s. e en la festa de Sant Faliu apres seguent XL s. e per conseguint en cascuna de les dites festas altres XL s. fins que complidament hage paguades les dites XII ll., de les quals ma pertanyen per mon dret XXXIII s. e aço fon fet e promes a XII de novembre del any MCCCCV. Pagua lo dit Guerau a III de febrer del any MCCCCVI per mans den Miquel Vidal, sogra seu, per lo dit deuta XXVIII s. Item paga lo dit Guerau a XI de vuytubri del any MCCCCVI LVI s. Item paga lo dit Guerau a XV de janer de MCCCCVII per mans del dit Miquel XXXX s. Item paga en lo mes de noembra del any MCCCCVIII per mans del batla de Bruyola CX s., de la quantitat que ha paguada deduyt mon dret restan X ll., VI s."

⁵⁸ Acaba de prestar homenatge i de reconèixer que deu 60 sous per ferma d'espoli assegurada sobre el mas Ros. "Necminus dicta Francischa obiit sine liberis in mense junii ani MCCCC decim et habebat pro suis voluntatibus quindecim libras de quibus pertinent pro eixorquia dicte Elemosine quinquaginta s."

⁵⁹ "Obiit sine liberis et exorcha in mense augusti annis presente que habebat pro suis voluntatibus decem libre de quibus pertinent pro eixorquia LXVI solidi et VIII denarii".

⁶⁰ "obiit in mense septembris anni presente sine liberis et habebat pro suis voluntatibus XX libre ut vidi in instrumento hereditamenti per eius patrem sibi facti in posse not. de Corçiano IX die aprilis, anni MCCCCXII".

⁶¹ "tenens bona predicti quondam"

⁶² "homo proprius Elemosine, obiit in mense aprilis anni MCCCCXV sine liberis et habebat pro suis voluntatibus XII libre".

1430-31		Brunyola	P Horta rep en donació el mas Marquès destruït pel terratrèmol	el seu oncle Francesc Marquès, propietari del mas Marquès ⁶⁴	eixòrquia		paga pel lluïisme d'una terra
1430-31		Estanyol	Joan Sabet?	Cília ⁶⁵ , dona de Joan Sabet d'Estanyol, habitant de Girona	eixòrquia?	36 s	40 s pab
1431-32		Vilavenut	P Vilar	la seva dona Sibil·la ⁶⁶	intèstia	24 s, 9 d	55 s
1431-32		Vilavenut	Bnt Sagner ⁶⁷	la seva dona Antònia	eixòrquia	57 s, 4 d	63 s 8 d
1440-41	6-8	Brunyola	P Fontlledosa de Sant Dalmai	la seva dona Caterina ⁶⁸	intèstia ⁶⁹	216 s.	240 s pab
1444-45		Brunyola	P Costa, tutor i actor dels fills del mas Pla	en Pla del mas Pla de Sant Dalmai	intèstia	990 s	1100 s pab
1450-51	6-11	Caçà	madona Capella de Campllong	el seu fill Joan	eixòrquia	90 s	200 s rend i pab
1451-52		Caçà	Joan Rabassa de Vallcanera	el seu fill Mateu	eixòrquia	54 s	120 s
1451-52		Caçà	Nicolau Bosch	el seu nét	eixòrquia	35 s, 4 d	88 s
1457-58	29-10	Caçà ⁷⁰	Mateua Capella de Campllong	un seu fill propi de l'Almoïna	eixòrquia ⁷¹	108 s	240 s rend i pab

⁶³ "femina proprie Elemosine, que obiit sine liberis multum pauperis".

⁶⁴ "est sterilis et sine prole nisi propter eius senectutem speratur habere prolem ymo iam composuit pro eixorquia suis et eius uxor

⁶⁵ "obiit sine liberis in mense marcii ... 1431 et habebat pro suis voluntatibus sex libre".

⁶⁶ "femina propria Elemosine in mense januari anni MCCCCXXII obiit ab intestata et habebat pro suis voluntatibus decem l.".

⁶⁷ Paga també per ferma d'espoli perquè s'ha casat amb una vídua.

⁶⁸ Havia aportat 50 lliures de dot i "habebat dictam dotem ad suas voluntates".

⁶⁹ "Convenit mecum dictus Fons Ledosa de tercio dicte dotis facta gracia atento quos sunt multi infantes viventi et especialem pauper ad duodecim ll."

⁷⁰ L'assentament és repetit i ratllat al foli de Vilobí, però amplia molt la informació.

⁷¹ "e mori axorc e perveut la masada a son frara, la qual posaex vuy".